SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060404

DOM
2025-05-13
Stockholm

Mål nr
M 14695-22

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE
Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, deldom 2022-12-01 i mål nr M 2090-19, se bilaga A

PARTER

Klagande
1. Närings- trafik- och miljöcentralen i Lappland

2. Närings- trafik- och miljöcentralen i Lappland, Norra Finlands fiskeritjänster

3. Naturskyddsföreningen i Norrbottens län, 897900-4242

4. Älvräddarnas Riksorganisation, 802442-7737

5. Kolarin Vesialueen Osakaskunta/Kolari vattenområdes delägarlag
Adress hos ombud

6. Suomen Luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry (SLL Lappi)/Finlands naturskyddsförbund, Lapplands distrikt

7. Tornion-Muonionjoen ja rannikkoseudun kalatalousalue/Torne-Muonio älvs och kustregions fiskeriområde
Adress hos ombud

8. Ylläksen Ystävät ry/Ylläs vänner registrerad förening

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00		måndag – fredag
103 17 Stockholm		08-561 675 50		08:00–16:30
		E-post: svea.avd6@dom.se		
		www.svea.se		

9. Äkäslompolon Osakaskunta/Äkäslompolon delägarlag
Adress hos ombud

Ombud för 5–9: S.N.

LR.S.

10. Gabna sameby, 897300-1152
Box 89
981 22 Kiruna

Ombud: C.W. och A.M.

11. Aareavaara Byasamfällighetsförening, 716465-6030

12. T.K.

13. M.K.

Motpart
Kaunis Iron AB, 559003-4103
Stationsgatan 46
972 33 Luleå

Ombud: J.E.

SAKEN
Tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt och utökad gruvverksamhet vid Tapuli, Palotieva och Sahavaara gruvor med tillhörande verksamhet vid Kaunisvaara anrikningsverk i Pajala kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen skriver av målet såvitt avser Aareavaara Byasamfällighetsförenings överklagande.

2. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens deldom endast på följande sätt.

   a. Under rubriken ”Tillstånd” och avsnittet som inleds med ”Mark- och miljödomstolen lämnar vidare bolaget tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken” ska fjärde att-satsen ha följande lydelse.

   att årligen bortleda ytvatten från Muonio älv på fastigheten P och samfälligheten Aareavaara s:1 i Pajala kommun under perioden 1 oktober – 30 april intill en maximal mängd av högst 55 000 m^3/kalendermånad med ett maximalt momentant flöde om högst 1 000 m^3/h, samt bibehålla erforderliga anläggningar för detta,

   b. Prövotidsföreskriften P 1 ska ha följande lydelse.

   P 1. Under prövotiden eller intill dess annat föreskrivs får halterna av aktuella ämnen i utgående vatten inte överskrida nedan angivna begränsningsvärden.

Ämne	**Månadsmedelvärde**	**Årsmedelvärde**
Koppar (Cu) µg/l	5	1
Krom (Cr) µg/l	10	5
Nickel (Ni) µg/l	100	80
Zink (Zn) µg/l	100	50
Suspenderat material mg/l	10	-

Glödrest mg/l	5	-
Sulfat (SO_4) mg/l	2 600	1700
Xantat mg/l räknat som kaliumamylxantat	0,7	-

3. Mark- och miljööverdomstolen avslår övriga yrkanden.

_____

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND **6**
YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN **8**
UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN **15**
MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL **15**
Rådighet 15
Miljökonsekvensbeskrivning m.m. 18
Samråd i Sverige 18
Samråd med Finland 20
Prövningsunderlaget 21
Tillåtlighet 22
Miljökvalitetsnormer för vatten 23
Natura 2000 30
Utformning av magasin, riskbedömningar m.m. 32
Artskydd 36
Följdverksamhet 37
Övriga frågor 42
Villkor 44
Ersättning 45
Verkställighet 45
Sammanfattande bedömning 46

BAKGRUND

Bearbetningskoncession för Tapuli (Tapuli K nr 1) respektive för Palotieva (Tapuli K nr 2) har meddelats genom två separata beslut av Bergsstaten den 20 november 2008, vilka efter överklagande fastställdes av regeringen den 26 februari 2009. Bearbetningskoncession för Sahavaara (Sahavaara K nr 1) beviljades genom beslut den 28 oktober 2010. I besluten har koncessionerna bedömts vara förenliga med 3 och 4 kap. miljöbalken. Bergsstaten medgav i beslut den 20 december 2017 överlåtelse av nämnda koncessioner från konkursboet efter Northland Resources AB till dåvarande Abecede AB, numera Kaunis Iron AB. Vidare har Bergsstaten i beslut den 23 oktober 2012, 12 maj 2015 och 12 mars 2025 beslutat att anvisa mark till förmån för ovan nämnda bearbetningskoncessioner.

Dåvarande Finsk-svenska gränsälvskommissionen meddelade den 20 augusti 2010, med stöd av lagen (1971:850) med anledning av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland, beslut i mål nr M 11/09 genom vilket Northland Resources AB fick tillstånd till gruvbrytning av järnmalm i Tapuli samt anrikningsverk vid Kaunisvaara. Efter att detta bolag gått i konkurs år 2014 drevs verksamheten av konkursboet. Sedan februari 2018 har verksamheten drivits av Kaunis Iron AB.

Genom gränsälvskommissionens beslut fick Northland Resources AB tillstånd att inom området för erhållen bearbetningskoncession anlägga Tapuli gruva, att släppa ut behandlat process-, gruv- och dräneringsvatten till Muonio älv, att driva Tapuli gruva för brytning av högst 20 miljoner ton malm per år samt att anlägga och driva ett anrikningsverk vid Kaunisvaara. Bolaget fick även tillstånd till att anlägga invallningar och diken vid de planerade anläggningsområdena, att anlägga och driva en processvattenbassäng och ett klarningsmagasin med dammar och tillhörande anordningar, att bortleda grundvatten som läcker in i gruvan och uppföra de anläggningar som bortledningen förutsätter, att bortleda vatten ur Muonio älv och uppföra de anläggningar som krävs för denna bortledning, att uppföra anläggningar i Muonio älv för utsläpp av vatten till älven samt att anlägga vissa vägtrummor. Vidare fick bolaget tillstånd till att anlägga pumpledningar från anrikningsverket till Äkäsjokisuu för transport av järnslig

och återföring av vatten samt en bro för dessa ledningar och en mindre gångbro över Muonio älv. Av tillståndsvillkor 19 framgår bl.a. att tillståndet till gruvverksamheten och driften av anrikningsverk med därtill hörande anordningar gäller till år 2025. Om fortsatt verksamhet därefter avses ske ankommer det på bolaget att senast den 31 december 2023 inkomma med ansökan om omprövning av tillståndsvillkoren.

Northland Resources AB gav i juni 2011 in en ansökan till mark- och miljödomstolen om tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt och utökad gruvverksamhet i Kaunisvaara (mål nr M 1666-11). Ansökan återkallades av Northland Resources AB:s konkursbo i februari 2016 och målet skrevs av från vidare handläggning i april 2016.

Naturvårdsverket ansökte i juni 2018 om återkallelse av gränsälvskommissionens tillstånd. Genom mark- och miljödomstolens dom den 13 januari 2022 (mål nr M 1828-18) återkallades tillståndet delvis på så sätt att brytningen av malm begränsades till högst 7 miljoner ton malm per år, i övrigt avslogs Naturvårdsverkets ansökan. Som skäl angavs avvikelser i förhållande till tillståndet avseende bl.a. klarningsmagasinets utformning, villkoret att begränsa bräddning till Muonio älv och transporterna av järnmalm. Domen överklagades till Mark- och miljööverdomstolen som den 14 september 2022 (mål nr M 1697-22) beslutade att inte ge prövningstillstånd. Detta beslut överklagades i sin tur till Högsta domstolen som den 13 december 2022 (mål nr Ö 6390-22) beslutade att inte ge prövningstillstånd. Mark- och miljödomstolens dom fick därmed laga kraft.

Kaunis Iron AB gav in aktuell tillståndsansökan till mark- och miljödomstolen i juli 2019 och fick tillstånd genom den nu överklagade deldomen från mark- och miljödomstolen den 1 december 2022 i mål nr M 2090-19 (med rättelse den 20 december 2022).

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Närings- trafik- och miljöcentralen i Lappland (NTM-centralen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska
- ändra den överklagade deldomen när det gäller omblandningszon och vattendragsövervakningsförpliktelse,
- pröva om ramdirektivet för vatten (2000/60/EC) respektive art- och habitatdirektivet (92/43/EEG) har beaktats i tillräcklig omfattning i det meddelade tillståndet och
- pröva om miljökonsekvenserna för Finland har bedömts på ett relevant sätt och om MKB-förfarandet har genomförts i enlighet med Esbokonventionen, MKB-direktivet och lagen (2010:897) om gränsälvsöverenskommelse mellan Sverige och Finland.

NTM-centralen har även yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska bedöma behovet av kompletterande bestämmelser samt återförvisa målet till mark- och miljödomstolen alternativt avslå ansökan.

Närings- trafik- och miljöcentralen i Lappland, Norra Finlands fiskeritjänster (NTM-centralen fiske) har anslutit sig till NTM-centralens yrkanden och har därutöver yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska
- ändra villkoren för övervakning avseende fiskeriet genom att det som villkor föreskrivs att tillståndshavaren ska lämna in ett förslag till program för fiskeekonomisk övervakning till domstolen och att domstolen, innan programmet godkänns, ska höra den svenska fiskerimyndigheten och finska NTM-centralen fiske,
- ändra tillståndet avseende bortledning av vatten från Muonio älv till följande.
Under perioden 1 oktober-30 april bör vattenföringen utöver vattenföringen per kalendermånad (55 000 m^3/månad) och per timme (1 000 m^3/h) begränsas även för det momentana flödet (m^3/s). Det momentana flödet bör vara begränsat på så sätt att det inte orsakar torrhetsskada under några flödesförhållanden,
- i första hand i stället för ett prövotidsförordnande avseende utsläpp till vatten föreskriva bindande bestämmelser om maximala utsläppshalten av skadliga ämnen, i andra hand ändra prövotidsförordnandet på så sätt att NTM-centralen fiske ska höras innan prövotiden avslutas,

- i första hand förordna om utförandet av en ny riskbedömning, i andra hand undersöka om riskbedömningen varit tillräcklig,
- i första hand förordna om en ny undersökning avseende potentiella ekologiska risker och negativa effekter på fiskeriet i Kaunisjoki och Muonio älv med anledning av avrinningen från gruvan, i andra hand undersöka om bedömningen av nämnda risker och negativa effekter varit tillräcklig och
- undersöka om villkoren avseende flotationssanden överensstämmer med BAT-slutsatserna i BREF MWEI och om så inte är fallet återförvisa målet till mark- och miljödomstolen för prövning.

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska *i första hand* återförvisa målet till mark- och miljödomstolen för ny behandling och *i andra hand* ge tillstånd endast till utbrytning i befintlig gruva med tilläggskravet att malmtransporter ska ske i täckta järnvägsvagnar i avvaktan på en oberoende studie som kan vederlägga påvisade hälso- och miljörisker.

Älvräddarnas Riksorganisation (Älvräddarna) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska *i första hand* avvisa tillståndsansökan och *i andra hand* avslå tillståndsansökan.

Kolarin Vesialueen Osakaskunta/Kolari vattenområdes delägarlag, Suomen Luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry (SLL Lappi)/Finlands naturskyddsförbund, Lapplands distrikt, Tornion-Muonionjoen ja rannikkoseudun kalatalousalue /Torne-Muonio älvs och kustregions fiskeriområde, Ylläksen Ystävät ry/Ylläs vänner registrerad förening, Äkäslompolon Osakaskunta/Äkäslompolon delägarlag (SLL Lappi m.fl.) har yrkat att
- den överklagade deldomen ska upphävas och målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för ny prövning,
- bolaget ska korrigera bristfälliga uppgifter i utredningen,
- prövotiden ska upphävas med omedelbar verkan,
- bolaget bör åläggas att bygga aktiv vattenrening med kvävereduktion så fort det är möjligt,
- krav ska ställas på begränsningsvärde för kväve,

- reningsprocess för destruktion av xantater ska krävas,
- klarningsmagasinet måste förstoras för hela flödet och dimensioneras för 100-årsflöde, och
- deponering av flotationssand måste göras på tät botten ($K < 1 \times 10^{-9}$ flerskiktslösning).

Gabna sameby har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska *i första ledet* avvisa tillståndsansökan, *i andra ledet* avslå ansökan såvitt avser följdverksamheten, *i tredje ledet* avslå ansökan i dess helhet och *i fjärde ledet* föreskriva följande villkor.

I första hand

Under perioden den 1 november till och med den 31 maj får bolaget inte köra malmtransporter på vägsträckan Kaunisvaara till omlastningscentralen i Pitkäjärvi (väg 99, 395, E45 och E10). Bolaget förpliktigas att till fullo ersätta och kompensera samebyn för de skador och det merarbete som uppstår för renskötseln och den samiska kulturen till följd av malmtransporterna.

I andra hand

Under perioden den 1 november till och med den 31 maj ska bolaget anpassa malmtransporterna så att de i minsta möjliga mån påverkar renskötseln innebärande bland annat, men inte uteslutande, att malmtransporterna får framföras med en hastighet av maximalt 50 km/h. Bolaget förpliktigas att till fullo ersätta och kompensera samebyn för de skador och det merarbete som uppstår för renskötseln och den samiska kulturen till följd av malmtransporterna.

Aareavaara Byasamfällighetsförening (BSF) yrkade inledningsvis att Mark- och miljööverdomstolen ska förpliktiga bolaget att träffa servitutsavtal med föreningen om att få använda vattnet på samfälligheten Aareavaara s:1. BSF har efter huvudförhandlingen i Mark- och miljööverdomstolen återkallat sitt överklagande och har nu yrkat att målet såvitt gäller föreningens överklagande ska skrivas av.

T.K. har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomsto lens deldom enligt följande.

Villkor 5 ska kompletteras enligt följande.
- Material som orsakar damning och nedsmutsning etc. får överhuvudtaget inte föras ut på det allmänna vägnätet. Inte ens ringa mängder accepteras under några villkor. Lastbilar ska alltid tvättas och rengöras noggrant innan de lämnar Tapuli gruvområde (Kaunisvaara), Junosuando trafikledningscentral och Pitkäjärvi omlastningsstation (Svappavaara).
- Utsläpp i form av damning, stoft och emissioner etc. får överhuvudtaget inte föras ut från gruvområdena i Tapuli och Sahavaara. Inte ens ringa mängder accepteras under några villkor.
- Tillsynsmyndigheterna ska samarbeta avseende kontroll av damning, nedsmutsning, stoft och emissioner med den lokala bygg- och miljöavdelningen i berörd kommun. För Kaunisvaara och Junosuando innebär det Pajala kommun. För Svappavaara innebär det Kiruna kommun.
- Halten för PM 2,5 partiklar utomhus (nedfallande stoft) ska begränsas och ha ett årsmedelvärde om max 5 µg/m³.

Samtliga mätningar av stoftnedfall för mätpunkter NS3, NS4 och NS8 ska underkännas och inte användas som underlag i ansökan och miljökonsekvens-beskrivningen.

Bolaget ska åläggas att undersöka övriga mätpunkter för stoftnedfall som ingår som underlag i ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen avseende närhet till vegetation.

Tillståndsansökan och miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas.

Villkor om grundvattenbortledning ska kompletteras enligt följande.
- Inventering och besiktning av samtliga befintliga vattenledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara. Dokumentation ska ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.

- Inventering och besiktning av samtliga befintliga avloppsledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara. Dokumentation ska ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.
- Invändig filmning av samtliga befintliga avloppsledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara. Dokumentation ska ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.
- Inventering och besiktning av samtliga husgrunder och murstockar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara. Dokumentation ska ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.

Villkor 13 ska kompletteras enligt följande.
- Värdet ska sänkas med 5 dB dagtid och 5 dB kvällstid.
- Nattetid ska gruvverksamhet inte tillåtas överhuvudtaget.
- Momentana ljud ska definieras (typ, pågående tid och intervall).
- Beräkningar och mätningar för lågfrekvent buller ska utföras för påverkan av malmtransporter med lastbil och gruvverksamhet samtidigt.
- Riktvärde för buller maximalnivå vid uteplats i anslutning till bostad ska införas och begränsas till 60 dBA.

Villkor 16 ska kompletteras enligt följande.
- Inventering och besiktning av samtliga befintliga vattenledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.
- Inventering och besiktning av samtliga befintliga avloppsledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.
- Invändig filmning av samtliga befintliga avloppsledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.

- Inventering och besiktning av samtliga husgrunder och murstockar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.
- Dokumentation för samtliga yrkanden ovan ska ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.

Villkor 17 ska kompletteras enligt följande.
- Inventering och besiktning av samtliga befintliga vattenledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.
- Inventering och besiktning av samtliga befintliga avloppsledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.
- Invändig filmning av samtliga befintliga avloppsledningar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.
- Inventering och besiktning av samtliga husgrunder och murstockar ska utföras av oberoende kvalificerad part. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara.
- Dokumentation för samtliga yrkanden ovan ska ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.

Avseende uppskjutna frågor och prövotidsföreskrifter, utsläpp till vatten U1 ska en prövotid underkännas och villkor kompletteras med skrivning om att vattenkvaliteten måste vara oförändrad under gruvverksamhetens hela livslängd.

Samråd för transporter med lastbil ska utföras med allmänhet utanför Pajala kommun. Det innebär främst boende i Gällivare och Kiruna kommun, men även övriga Norrbotten.

Inventering av fiskbestånd ska utföras i Sivakkajoki och Kolkonjoki avseende speciellt öring och harr. Inventering ska utföras omgående och därefter kontinuerligt dock maximalt vart tredje år.

Inventering av vattenkvalitet ska utföras i Sivakkajoki och Kolkonjoki. Inventering ska utföras omgående och därefter kontinuerligt dock maximalt vart tredje år.

En fördjupad översiktsplan ska utföras för Kaunisvaara och Sahavaara innan detaljplan för Tapuli, Kaunisvaara och Sahavaara upprättas.

Bolaget ska även utföra en hälsokonsekvensbedömning.

M.K. har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska avslå tillstånds-ansökan avseende gruvverksamhet i Palotieva. Vidare har hon yrkat att domstolen ska förplikta bolaget att bygga ett nytt sand- och klarningsmagasin väster om väg 99. Hon har även yrkat att domstolen ska förplikta bolaget att betala ersättning till henne med i första hand 1 850 000 kr och i andra hand det belopp domstolen finner skäligt. Ersättningen ska betalas innan tillståndet tas i anspråk enligt verkställighetsförordnandet.

Kaunis Iron AB har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens deldom. Bolaget har för egen del föreslagit att den av mark- och miljödomstolen föreskrivna provisoriska föreskriften P1 ska skärpas på så sätt att halten av xantat i utgående vatten som månadsmedelvärde inte får överskrida 0,7 mg/l räknat som kaliumamylxantat.

Vidare har bolaget yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska utvidga det av mark- och miljödomstolen meddelade verkställighetsförordnandet genom att ge bolaget rätt att ta tillståndet i anspråk för hela den sökta verksamheten oberoende av eventuella överklaganden.

Flera av klagandena har motsatt sig bolagets yrkande avseende verkställighets-förordnande.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har, såvitt gäller de frågor som överklagats, utvecklat sin respektive talan på i huvudsak samma sätt som redovisats i mark- och miljödomstolens deldom. För att inte tynga framställningen med upprepningar har Mark- och miljööverdomstolen valt att i domskälen översiktligt återge parternas talan i Mark- och miljööverdomstolen, utan att i detalj redogöra för vilka parter som står bakom varje enskilt argument, tillsammans med Mark- och miljööverdomstolens egen bedömning av respektive fråga.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Rådighet

I målet har invänts att bolaget saknar vattenrättslig rådighet beträffande bortledningen av ytvatten från Muonio älv. Vidare har invändningar framförts beträffande bolagets r ådighet avseende vattenverksamheten vid klarningsmagasinet på fastigheten AO.

Det är en processförutsättning att verksamhetsutövare har rådighet över vattnet inom det område där ansökt vattenverksamhet ska bedrivas (2 kap. 1 § lagen [1998:812] med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet och NJA 2012 s. 362). Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också någon ha till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis. (2 kap. 2 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.)

Bolaget har genom mark- och miljödomstolens deldom, och i enlighet med ansökan, fått tillstånd till vattenverksamhet innefattande bl.a. att bortleda viss mängd ytvatten från Muonio älv på fastigheten P samt bibehålla erforderliga anläggningar för detta.

Mark- och miljödomstolen har funnit att bolaget har erforderlig rådighet i fråga om pumpstationen eftersom bolaget äger fastigheten AN där anläggningen är belägen. Domstolen har vidare funnit att det inte framgår av gränsälvskommissionens

beslut att kommissionen beslutade om tvångsrätt i fråga om bortledningen av ytvatten från Muonio älv, men att bolaget däremot har erforderlig rådighet även i den delen mot bakgrund av gällande ledningsrätt.

Bolaget har inledningsvis hänvisat till att gränsälvskommissionen i det gällande tillståndet meddelat tvångsrätt för byggande och bortledning av vatten i älven, vilket innebär att bolaget har vattenrättslig rådighet för pågående vattenbortledning. Bolaget har även hänvisat till gällande ledningsrätt och att bolaget är ägare till fastigheten AN där pumpstationen är belägen. Bolaget har därefter träffat ett avtal med BSF för erforderlig nyttjanderätt under tillståndstiden över det område inom samfälligheten Aareavaara s:1 i Muonio älv där befintlig intags- och utsläppsledning är lokaliserad och varifrån bl.a. bortledning av vatten sker. I avtalet, som anges vara undertecknat av behörig firmatecknare, hänvisas till att det, i enlighet med 51 § lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter (SFL), ska underställas en extra föreningsstämma den 15 februari 2025 för godkännande innan det blir bindande för föreningen. Efter nämnda tidpunkt för föreningsstämman har BSF återkallat sitt överklagande med hänvisning till att avtalet ger bolaget vattenrättslig rådighet i nu aktuellt hänseende.

Av utredningen framgår att den ansökan som låg till grund för gränsälvskommissionens tillstånd omfattade ett yrkande om tvångsrätt avseende bortledning av vatten enligt 3 kap. artikel 11 i 1971 års överenskommelse. Det framgår dock inte av tillståndet att något beslut fattats om tvångsrätt. I punkten 3 i övergångsbestämmelserna till den nu gällande lagen om gränsälvsöverenskommelse mellan Sverige och Finland stadgas att tillstånd som har meddelats med stöd av 1971 års överenskommelse ska fortsätta gälla som om de var meddelade med stöd av nationell lagstiftning. När det gäller giltighetstiden för en eventuell tvångsrätt meddelad med stöd av 1971 års överenskommelse bedöms därför ledning kunna hämtas från vad som gäller tvångsrätter enligt 28 kap. 10 § miljöbalken. Inskrivning är inte möjlig beträffande tvångsrätter enligt 28 kap. 10 § miljöbalken och de upphör att gälla när tillståndet till vattenverksamhet förfaller eller förklaras förverkat eller en omprövning sker som berör tvångsrätten. (Se prop. 1981/82:130 s. 462 och prop. 1997/98:45 del 2 s. 301, jfr 23 kap. 1 § jordabalken.) Om gränsälvskommissionens tillstånd således skulle anses

omfatta en tvångsrätt innebär det förhållandet att tillståndet upphör att gälla när nu ansökt tillstånd enligt miljöbalken tas i anspråk att även eventuella tvångsrätter i det förstnämnda tillståndet upphöra att gälla.

Den beviljade ledningsrätten innefattar en rätt att på de belastade fastigheterna anlägga en vattenledning m.m. enligt vad som närmare specificeras i beslutet men ger inte någon rätt till bortledning av vatten (se Lantmäteriets beslut den 12 oktober 2011 i ärende nr BD 111064, akt 2521-11/50).

Styrelsen respektive firmatecknare är behöriga att företräda en samfällighetsförening i förhållande till tredje man. Styrelsen eller firmatecknaren får dock inte utan stöd i stadgarna eller föreningsstämmobeslut bl.a. upplåta nyttjanderätt i fast egendom för längre tid än fem år. (37 § och 51 § SFL.) Annat har inte framkommit än att ingivet avtal ger bolaget erforderlig rådighet över vattnet inom samfälligheten Aareavaara s:1 under hela tillståndstiden. Att bortledningen av vatten från Muonio älv berör samfälligheten ska klargöras i tillståndet. Mark- och miljödomstolens dom ska därför ändras i det avseendet. Vidare ska målet till följd av återkallelsen skrivas av såvitt avser BSF:s överklagande.

Bolaget har genom mark- och miljödomstolens deldom, och i enlighet med ansökan, även fått tillstånd till vattenverksamhet kopplat till befintligt klarningsmagasin m.m. som bl.a. berör fastigheten AB (numera AO) som ligger utanför koncessionsområdena. Bolaget har till stöd för att rådighet finns hänvisat till beslutade markanvisningar. Bolaget har även hänvisat till nyttjanderättsavtal och rådighet med stöd av 2 kap. 4 § 5 lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet eftersom det är fråga om vattenverksamhet som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten. Mark- och miljödomstolen har delat bolagets bedömning om att erforderlig rådighet föreligger bl.a. avseende utökningen av klarningsmagasinet.

Vid prövning av frågor om vattenverksamhet och vattenanläggningar ska bestämmelser om fastigheter gälla också gruvor (9 kap. 1 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet). Bestämmelsen motsvarar 22 kap. 1 § vattenlagen som ersatte 14 kap. 2 § andra stycket äldre vattenlagen med följande lydelse: Vad i denna lag

stadgas angående rättigheter och skyldigheter som är förenade med äganderätt till fast egendom, skall äga motsvarande tillämpning med avseende å rätt till gruva, för vars tillgodogörande utmål anvisats eller koncession meddelats.

Den som har bearbetningskoncession enligt minerallagen får inom koncessionsområdet, såväl i dagen som under jord, bedriva undersökning och bearbetning och därmed sammanhängande verksamhet. För bearbetning och därmed sammanhängande verksamhet som sker i dagen får koncessionshavaren dock ta i anspråk endast mark som har anvisats för ändamålet. Mark eller annat utrymme utanför koncessionsområdet får tas i anspråk för annat ändamål än undersökning eller bearbetning enligt vad som bestäms vid markanvisningen. (5 kap. 1 § andra stycket minerallagen.) Med bearbetning avses utvinning och tillgodogörande av ett koncessionsmineral (1 kap. 3 § andra stycket minerallagen). Markanvisningsförrättning ska hållas på begäran av koncessionshavaren, och då ska bestämmas dels vilken mark inom koncessionsområdet som får tas i anspråk för bearbetning av fyndigheten, dels vilken mark eller vilket utrymme inom eller utanför koncessionsområdet som får tas i anspråk för verksamhet som hänger samman med bearbetningen (9 kap. 1 § minerallagen). Mot den bakgrunden anser Mark- och miljööverdomstolen att en markanvisning enligt minerallagen kan ge vattenrättslig rådighet (jfr NJA 1964 s. 460).

Genom markanvisningsbesluten från 2015 och 2025 har mark anvisats utanför koncessionsområdet för bl.a. verksamhetens sanddeponi med tillhörande klarningsmagasin på fastigheten AO (tidigare AB). Markanvisningarna ger således
erforderlig vattenrättslig rådighet avseende fastigheten.

Miljökonsekvensbeskrivning m.m.

Samråd i Sverige

I målet har Gabna sameby m.fl. gjort invändningar mot samrådets genomförande, bl.a. att inbjudan till samråd och samrådshandlingar inte skickats till dem som är särskilt berörda av bolagets följdverksamhet i form av transporter och att samebyn diskriminerats under samrådsprocessen.

Enligt 6 kap. 30 § första stycket miljöbalken, som i huvudsak motsvarar vad som tidigare föreskrevs i 6 kap. 4 § första stycket 2 miljöbalken, ska samråd ske med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som kan antas bli särskilt berörda av verksamheten eller åtgärden samt med övriga statliga myndigheter, de kommuner och den allmänhet som kan antas bli berörda av verksamheten eller åtgärden. Bestämmelsen innehåller inte något undantag för fall där nytt tillstånd söks för redan etablerad verksamhet. Som utgångspunkt betraktas de som förväntas drabbas av störningar som når en viss allvarlighetsgrad som särskilt berörda.

Avgränsningen av samrådet och formerna för detta måste ske med beaktande av en verksamhets art, omfattning och verkningar. Bedömningen måste göras i varje enskilt fall utifrån rådande förhållanden. Särskilt berörda som på ett mer påtagligt sätt kommer att påverkas av verksamheten bör normalt få information om samrådet genom direktutskick eller motsvarande, inte endast genom annonsering. I förarbetena nämns emellertid även rundskrivelser och annonsering i ortspress som alternativ när det är fråga om en stor krets. (Se prop. 1997/98:45 del 2 s. 59 f. samt MÖD 2015:35 och MÖD 2022:27.) I MÖD 2022:27 har krav på direktutskick uppställts bl.a. i förhållande till fastighetsägare och boende inom avvecklingsområdena och till innehavare av energibrunnar som riskerar att påverkas på ett inte obetydligt sätt av LKAB:s gruvverksamhet i Kiruna.

Av samrådsredogörelsen framgår att bolaget i november 2018 gjorde ett direktutskick till fastighetsägare m.fl. närmast själva verksamhetsområdet med information om samrådet och inbjudan till samrådsmöte. Annonsering med samma information skedde även i de lokala dagstidningarna Norrländska Socialdemokraten (NSD), Norrbottens-Kuriren, Haparandabladet och Pajala Annonsblad (Tornedalsbladet). Annonsen lades även ut på bolagets hemsida där samrådshandlingarna fanns att ladda ned. Vidare fanns samrådsunderlaget tillgängligt på kommunkontoret i Pajala kommun. Samrådsmöte med allmänheten och särskilt berörda hölls den 4 december 2018 på Folkets hus i Kaunisvaara. Samrådsmöten hölls även med länsstyrelsen, Naturvårdsverket och Muonio sameby, som har renskötselrätt vid verksamhetsområdet.

Målet avser gruvverksamhet med en följdverksamhet i form av transporter som sträcker sig långt från själva verksamhetsområdet. De berörda längs transportsträckan är boende och andra intressenter utmed en större allmän väg. Mot den bakgrunden anser Mark- och miljööverdomstolen att direktutskick till enskilda m.fl. i verksamhetens närområde kombinerat med annonsering i ett flertal lokala tidningar får anses utgöra en godtagbar form för samråd i detta fall även i förhållande till berörda längs transportsträckan, bl.a. Gabna sameby. Detta innebär att det inte föreligger brister eller diskriminering avseende samrådet som hindrar att ansökan prövas i sak. Det kan i detta sammanhang dessutom noteras att det i samband med projektet Malmtransporter Kaunisvaara-Svappavaara (MaKS) har lämnats viss information om malmtransporterna till berörda längs transportsträckan.

Samråd med Finland

NTM-centralen har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska pröva om MKB-förfarandet har genomförts i enlighet med Esbokonventionen, MKB-direktivet och lagen om gränsälvsöverenskommelse mellan Sverige och Finland. NTM-centralen har anfört bl.a. att den inte fått detaljerad information om hur MKB-förfarandet fortskrider inklusive information om vilken betydelse huvudförhandlingen i mark- och miljödomstolen haft för det samråd som avses i artikel 5 i Esbokonventionen. Den har även framfört att den muntliga framställningen vid huvudförhandlingen i mark- och miljödomstolen inte kan anses uppfylla skyldigheterna enligt artikel 7.2 i MKB-direktivet. Sverige har inte heller svarat på Finlands yrkande om fortsatta förhandlingar och ett bilateralt möte som framställdes i brev den 24 augusti 2022.

Mark- och miljödomstolen har beskrivit vilka kontakter och vilken information som tillsänts de finländska myndigheterna och vilka möjligheter NTM-centralen och andra finska parter har haft att yttra sig. Av handlingarna i mark- och miljödomstolen framgår även att Naturvårdsverket, som ansvarig för Esbosamrådet, avser att hantera den generella kritiken avseende Sveriges hantering av det gränsöverskridande samrådet genom kontakter med ansvarigt departement/ministerium i respektive land.

Mark- och miljödomstolen har, som det får uppfattas, kommit fram till att ett samråd inom ramen för Esbokonventionen ägt rum, att finska parter har tillförsäkrats nödvändig information och underlag samt att det har skett en likabehandling i enlighet med artikel 16 i lagen om gränsälvsöverenskommelsen mellan Sverige och Finland.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer, i likhet med mark- och miljödomstolen, att ett gränsöverskridande samråd har skett. Den kritik som framfördes mot samrådet i en skrivelse den 24 augusti 2022 framställdes några dagar före huvudförhandlingen i domstolen. De finska parterna har dessförinnan getts möjligheter att framföra synpunkter vid ett antal tillfällen. De har också haft möjlighet att delta och framföra ytterligare synpunkter under huvudförhandlingen. Mark- och miljööverdomstolen bedömer sammantaget att de krav som följer av Esbokonventionen, MKB-direktivet och lagen om gränsälvsöverenskommelse mellan Sverige och Finland får anses ha uppfyllts.

Prövningsunderlaget

I målet har invänts att nollalternativet och alternativredovisningen avseende transporter inte redovisats på ett sätt som gör att miljökonsekvensbeskrivningen kan godkännas. Vidare har det framförts att prövningsunderlaget även i andra avseenden är bristfälligt.

Enligt 6 kap. 35 § miljöbalken ska miljökonsekvensbeskrivningen bl.a. innehålla uppgifter om rådande miljöförhållanden innan verksamheten påbörjas eller åtgärden vidtas och hur de förhållandena förväntas utveckla sig om verksamheten eller åtgärden inte påbörjas eller vidtas. Den ska även innehålla uppgift om alternativa lösningar för verksamheten eller åtgärden. Sådana alternativ kan ha betydelse för bedömningen av om den ansökta verksamheten uppfyller miljöbalkens krav och kan tillåtas på platsen.

Bolaget har som nollalternativ utgått från att befintlig verksamhet fortsätter i enlighet med gällande tillstånd. Bolagets ansökan omfattar tillstånd enligt miljöbalken till både befintlig och utökad verksamhet. Utredningen avseende miljöpåverkan avser hela den ansökta verksamheten. Mark- och miljööverdomstolen anser därför, i likhet med mark-

och miljödomstolen, att valt nollalternativ inte utgör något hinder för att kunna bedöma den samlade miljöpåverkan av både befintlig och utökad verksamhet.

Bolaget har redogjort för alternativa transportlösningar i ansökan och bl.a. bilagt en logistikpromemoria där de alternativa utskeppningsalternativen Narvik, finska Bottenviken och Luleå har utretts. I utredningen framhålls att möjliga och realistiska transportalternativ till stor del beror av faktorer som helt är utanför bolagets rådighet. Rådande förutsättningar vad gäller tillgänglig järnvägs- och fartygsinfrastruktur i det geografiska avgränsningsområdet har resulterat i det aktuella transportalternativet med lastbil på det allmänna vägnätet till omlastningsstationen i Pitkäjärvi/Svappavaara och därefter tåg till hamn i Narvik. Mark- och miljööverdomstolen anser att utredningen avseende transporter är godtagbar.

Mark- och miljööverdomstolen anser även att miljökonsekvensbeskrivningen med gjorda kompletteringar samt utredningen i övrigt är tillräcklig för att kunna bedöma konsekvenserna av den ansökta verksamheten inklusive följdverksamheten och pröva ansökan i sak. Det gäller utredningen som krävs för prövning avseende bl.a. utsläpp till vatten, Natura 2000 och artskydd. Mark- och miljööverdomstolen anser därför att det inte finns anledning att avvisa eller avslå ansökan på grund av bristande prövningsunderlag.

Tillåtlighet

I målet har invänts att verksamheten inte kan tillåtas då utsläppet till vatten inte uppfyller kraven enligt bl.a. de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, miljökvalitetsnormerna för vatten och Natura 2000-bestämmelserna. Vidare har invänts att prövotidsförordnandet avseendet utsläpp till vatten innebär att verksamhetens tillåtlighet har satts på prövotid och att verksamheten inte kan tillåtas utan att slutliga utsläppsvillkor föreskrivs som bl.a. säkerställer att fisk och fisket inte skadas. Det har även invänts att utsläppen i Muonio älv både när det gäller vattenkemi och flöden i närheten av utsläppspunkten kan ha en negativ påverkan på bl.a. fisk samt att blandningszon ska fastställas och att kompletterande reglering för momentant flöde ska

föreskrivas avseende bortledningen av vatten. Det har vidare invänts att utsläppshalterna enligt prövotidsföreskriften inte kan godtas. Även placeringen, utformningen och dimensioneringen av sand- och klarningsmagasinen har ifrågasatts. Det har även invänts att verksamheten inte kan tillåtas på platsen med hänsyn till störningarna från följdverksamheten i form av lastbilstransporter, särskilt i förhållande till rennäringen.

För bedömning av den ansökta verksamhetens tillåtlighet anser Mark- och miljööverdomstolen, utifrån överklagandena i målet, att överväganden är påkallade avseende de frågor som behandlas nedan.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Utgångspunkter för prövningen

Sverige har en skyldighet att uppfylla kraven enligt EU:s ramdirektiv för vatten, 2000/60/EG[1]. Direktivet är genomfört i Sverige genom bl.a. 5 kap. miljöbalken, vattenförvaltningsförordningen (2004:660) och Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2019:25). Regleringen innefattar ett system där samtliga ytvattenförekomsters befintliga vattenkvalitet statusklassificeras. Utifrån statusklassningen m.m. fastställs sedan miljökvalitetsnormer som anger vilken vattenkvalitet som ska uppnås. Huvudregeln är att god ytvattenstatus ska uppnås vid viss tidpunkt, dock finns vissa möjligheter till undantag avseende bl.a. mindre strängt krav och tidsfrist.

När det gäller ytvatten avser statusklassning och miljökvalitetsnormer ekologisk status och kemisk ytvattenstatus. Ekologisk status klassificeras som hög, god, måttlig, otillfredsställande eller dålig genom att vattenmyndigheten väger samman de biologiska, fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna på föreskrivet sätt. Vattenmyndigheten ska utgå bl.a. från vissa i bilagor angivna klassgränser och när det gäller särskilt förorenande ämnen (SFÄ) vissa i tabell angivna värden. Den fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorn SFÄ ska klassificeras till god status

[1] Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.

om övervakningsresultat visar att värdet i angiven tabell för något av de aktuella ämnena inte överskrids vid någon för ytvattenförekomsten representativ övervakningsstation respektive till måttlig status om värdet för något ämne överskrids vid någon för ytvattenförekomsten representativ övervakningsstation (2 kap. 4 § HVMFS 2019:25). Måttlig status är den lägsta klassen för SFÄ i svensk rätt (2 kap. 3 och 4 §§ och bilagorna 1–5 HVMFS 2019:25).

Kemisk ytvattenstatus klassificeras som uppnår god eller uppnår ej god. Kemisk ytvattenstatus ska klassificeras för de prioriterade ämnen m.m. som är upptagna i angiven tabell och släpps ut eller tillförs en ytvattenförekomst, om inget annat medges enligt en rimlighets-, osäkerhets- eller expertbedömning, till (1) uppnår ej god kemisk ytvattenstatus, om övervakningsresultat visar att något angivet gränsvärde för minst ett av ämnena överskrids vid någon för ytvattenförekomsten representativ övervakningsstation, eller (2) uppnår god kemisk ytvattenstatus, om inget av gränsvärdena överskrids vid någon för ytvattenförekomsten representativ övervakningsstation (2 kap. 9 § och bilaga 6 HVMFS 2019:25). Ingående ämnen och gränsvärden är EU-gemensamma och baseras bl.a. på EU:s direktiv 2008/105/EG och 2013/39/EU om prioriterade ämnen[2].

Centrala krav enligt vattendirektivet är försämringsförbudet och skyldigheten att inte äventyra uppnående av rätt vattenkvalitet. I 5 kap. 4 § miljöbalken stadgas att prövningsmyndigheten inte får tillåta att en verksamhet påbörjas om detta, trots åtgärder för att minska föroreningar eller störningar från andra verksamheter, ger upphov till en sådan ökad förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller som har sådan betydelse att det äventyrar möjligheten att uppnå den status som vattnet ska ha enligt en miljökvalitetsnorm. Vid prövningen ska de bestämmelser och villkor beslutas som behövs för att verksamheten

[2] Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/105/EG av den 16 december 2008 om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och ändring och senare upphävande av rådets direktiv 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG och 86/280/EEG, samt om ändring av Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG uppdaterat genom
Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/39/EU av den 12 augusti 2013 om ändring av direktiven 2000/60/EG och 2008/105/EG vad gäller prioriterade ämnen på vattenpolitikens område.

inte ska medföra en sådan försämring eller ett sådant äventyr. Vidare får rimlighetsavvägningen enligt 2 kap. 7 § miljöbalken inte resultera i lägre krav än som följer av 5 kap. 4 § miljöbalken. Hur försämringsförbudet närmare ska tillämpas har klarlagts i bl.a. den s.k. Weserdomen (se EU-domstolens dom den 1 juli 2015 i mål C-461/13, EU:C:2015:433, punkten 70). Försämringsförbudet bedöms i förhållande till den kvalitet vattenförekomsten har enligt statusklassningen och äventyrandebedömningen görs i förhållande till den kvalitet på vattnet som ska uppnås enligt miljökvalitetsnormen.

Enligt prioämnesdirektivet (2008/105/EG) finns en möjlighet för medlemsstater att använda blandningszoner. Som skäl anges att föroreningskoncentrationerna i närheten av utsläpp från punktkällor i regel är högre än miljökoncentrationen i de övriga delarna av vattenförekomsten (skäl 19 i direktivet). Vidare stadgas i artikel 4 bl.a. att medlemsstaterna får ange blandningszoner nära utsläppspunkter, att koncentrationerna av ett eller flera förtecknade ämnen i angiven bilaga får överskrida gällande miljökvalitetsnormer inom sådana zoner om detta inte hindrar att dessa normer uppfylls i övriga delar av ytvattenförekomsten och att det i förvaltningsplanen ska beskrivas hur zonen har definierats och vilka åtgärder som vidtagits för att minska zonens omfattning i framtiden. Vidare anges att de medlemsstater som anger blandningszoner ska se till att utsträckningen av zonen är begränsad till området i närheten av utsläppspunkten samt är proportionerlig med hänsyn till koncentrationen av förorenande ämnen vid utsläppspunkten och annan tillämplig gemenskapslagstiftning samt i överensstämmelse med principen om användning av bästa tillgängliga teknik.

Sverige har inte infört begreppet blandningszon i lagstiftningen. Vid tillståndsprövning enligt miljöbalken tillämpas dock när det gäller utsläpp av föroreningar till vatten ett liknande synsätt (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 januari 2016 i mål M nr 10031-14).

Av utredningen framgår att verksamheten berör vattenförekomster i Muonio älv, vattendragen Kaunisjoki, Aareajoki, Patojoki och Mellajoki samt sjön Kaunisjärvi. Den främsta påverkan sker genom verksamhetens utsläpp av bräddvatten till Muonio älv under driftskedet. Därtill finns frågor kopplade till diffus påverkan både under

driftskedet och efter genomförd efterbehandling på övriga vattendrag och Muonio älv via Kaunisjoki. Viss påverkan på flödena sker även genom grundvattenavsänkningar och ytvattenbortledning.

Av VISS, Vatteninformationssystem Sverige, framgår att vattenförekomsten Muonioälven (WA22394456/ SE755505-182645) är klassificerad till hög ekologisk status baserat på en sammanvägning av de biologiska, vattenkemiska och fysiska miljöförhållandena. De fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna näringsämnen respektive försurning är klassificerade till hög status. När det gäller näringsämnen baseras klassificeringen på en samlad bedömning utifrån mätdata avseende totalfosfor vid fyra övervakningsstationer, bl.a. SE750385-182920 respektive SE750562-183023 som utgörs av mätstationer i bolagets recipientkontrollprogram nämligen SS38, uppströms bolagets utsläppspunkt, respektive SS39, nedströms nämnda utsläppspunkt. Den fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorn SFÄ, är sammantaget klassificerad till måttlig status där de ingående ämnena arsenik, koppar, krom, zink, ammoniak och nitrat är klassificerade till god status med hög eller medel tillförlitlighet, uran är klassificerad till måttlig status med låg tillförlitlighet samt icke-dioxinlika PCB:er inte är klassificerade. Bedömningen gällande SFÄ baseras på mätdata från övervakningsstationerna SE750385-182920/SS38 respektive SE750562-183023/SS39. Miljökvalitetsnormen för vattenförekomsten är hög ekologisk status.

Den kemiska statusen är klassificerad till uppnår ej god vilket baseras på att gränsvärdet för kvicksilver med stor sannolikhet överskrids. Även gränsvärdena för bromerade difenyletrar överskrids (PBDE). Bly, kadmium och nickel är klassificerade till god status med hög tillförlitlighet utifrån mätdata från övervakningsstationerna SE750385-182920/SS38 respektive SE750562-183023/SS39. Kvicksilver är klassificerad till uppnår ej god med medel tillförlitlighet. Det baseras på en nationell klassificering och expertbedömning med angivandet att gränsvärdet för kvicksilver i fisk överskrids i alla Sveriges ytvattenförekomster till följd av långväga luftburen spridning och storskalig atmosfärisk deposition. Miljökvalitetsnormen är god kemisk ytvattenstatus med undantag i form av mindre strängt krav avseende bl.a. kvicksilver och PBDE där kvalitetskravet i stället är uppnår ej god kemisk ytvattenstatus. I motiveringen till det mindre stränga kravet för kvicksilver anges bl.a. att den största

påverkan består av atmosfärisk deposition och att det är tekniskt omöjligt att sänka halterna till de nivåer som motsvarar god kemisk ytvattenstatus. Vidare anges att de nuvarande halterna av kvicksilver (2015) inte får öka och att lokala påverkanskällor som bidrar till sänkt status för ämnet ska åtgärdas oavsett det mindre stränga kravet för atmosfärisk deposition.

Kaunisjoki mynnar i Muonio älv och utgörs i sin nedre del av vattenförekomsten Kaunisjoki (WA10047346/SE749406-183566). Genom den avvattnas större delen av myrmarkerna som omger gruvområdet bl.a. via Aareajoki. Den ekologiska statusen är klassad till måttlig grundat på den biologiska kvalitetsfaktorn fisk. Den kemiska statusen är klassad till uppnår ej god på samma grunder som i älven. Miljökvalitetsnormen är god ekologisk status respektive god kemisk status. Bedömningen baseras på mätdata från övervakningsstationen SE749758-183182/SS21.

I utredningen har påverkan på vattenkemi och biologiska parametrar från den nuvarande och den ansökta verksamheten bedömts utifrån bedömningsgrunder och gränsvärden enligt HVMFS 2019:25. Av utredningen framgår att verksamheten ger förhöjda halter i bräddvattnet till Muonio älv av ämnena kalium, klorid, kobolt, magnesium, natrium, sulfat och xantat, som saknar svenska bedömningsgrunder eller gränsvärden enligt HVMFS 2019:25. Bolagets riskbedömning för dessa ämnen har utgått från en jämförelse med föreslagna gräns-/riktvärden från USA och Kanada och/eller toxicitetsdata från utförda forskningsstudier. Under september 2024 har Europeiska kemikaliemyndigheten (ECHA) uppdaterat med nytt underlag avseende xantater. För dessa anges nu av ECHA ett PNEC (nolleffektkoncentration) om 10 µg/l avseende långtidsexponering för akvatiska organismer.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Som framgått ovan såvitt gäller Muonio älv är näringsämnen utifrån mätdata avseende totalfosfor klassificerat till hög status och de särskilda förorenande ämnena arsenik, koppar, krom, zink, ammoniak och nitrat klassificerat till god status. Vidare är de prioriterade ämnena bly, kadmium och nickel klassificerade till god status. Då det beträffande dessa ämnen inte är fråga om klassificering i den lägsta klassen ska en

verksamhet anses leda till en otillåten försämring om den, såvitt gäller ekologisk status, innebär att en kvalitetsfaktor försämras med en klass och, såvitt gäller kemisk status, innebär att en parameter/ett ämne försämras från god (under gränsvärdet) till uppnår ej god (över gränsvärdet).

Det särskilda förorenande ämnet uran är klassificerat till måttlig status och det prioriterade ämnet kvicksilver är klassificerat till uppnår ej god, vilket innebär att de är klassificerade till den lägsta klassen. Vid sådana förhållanden ska en verksamhet anses leda till en otillåten försämring om den innebär en förutsägbar höjning av koncentrationen av ämnet varvid de värden som uppmätts vid varje övervakningspunkt ska beaktas vart och ett för sig (se Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 oktober 2023 i mål nr M 692-22).

Av bolagets utredning avseende vattenkemin i bräddvattnet (PR06), dvs. före utsläpp till Muonio älv, avseende produktionsår 11 då halterna i bräddvattnet beräknas vara som högst, framgår att bedömningsgrunderna för SFÄ överskrids i bräddvattnet för ämnena krom, uran, zink och nitrat samt att gränsvärdet för kemisk status överskrids för ämnet nickel. Utöver detta har bolaget redovisat att de övriga ämnena sulfat, klorid, kalium, magnesium, kobolt och xantat förekommer i förhöjda halter i bräddvattnet.

Bolaget har tagit fram en hydrodynamisk modell för bräddvattnets utspädning nedströms utsläppspunkten samt redovisat spädningstal och bräddvattnets utbredning i Muonio älv vid olika flödesscenarion och utifrån beräknade bräddningsvolymer produktionsår 11. Med modellen har omblandning för olika flödesscenarior samt spädningstal vid provpunkter som används inom bolagets egenkontroll tagits fram, bl.a. SS39 som är belägen cirka en kilometer nedströms bolagets utsläppspunkt. Som redogjorts för ovan utgör nämnda provpunkt även den övervakningsstation nedströms utsläppspunkten som har legat till grund för statusklassningen. Utredningen innehåller en bedömning av risk för påverkan från modellerade extremscenarion där utgångspunkten varit maxhalter under år 11 och lägsta beräknade flödet (LLQ) i Muonio älv. Efter den spädning av bräddvattnet till hälften som enligt modellen sker vid utsläppspunkten överskrids bedömningsgrunderna/gränsvärdena i vattnet nedströms utsläppspunkten främst när det gäller uran och nickel. Överskridandena upphör på

olika avstånd nedströms utsläppspunkten beroende på ämne och flödesförhållanden. I vattnet vid övervakningsstationen/provpunkten SS39 uppnås samtliga bedömningsgrunder/gränsvärden oavsett flöde. Med utgångspunkt i den provisoriska föreskriften avseende xantat uppnås nolleffektnivå vid ett spädningstal på 70 vid det lägsta flödet.

Det har invänts att utsläppen i Muonio älv både när det gäller vattenkemi och flöden i närheten av utsläppspunkten kan inverka negativt på kvalitetsfaktorn fisk. Det framgår i VISS att den faktorn är klassad till hög status i vattenförekomsten Muonioälven.

Av utredningen framgår att bottensubstrat och strömningsförhållanden har undersökts i syfte att bedöma förutsättningar och potential för reproduktion av laxartad fisk. På en sträcka om cirka 200 meter nedströms utloppet närmast den östra stranden bedöms förutsättningarna vara dåliga som lek- och/eller uppväxtområden för laxartad fisk på grund av bottenförhållanden. Längs den övriga inventerade sträckan noterades förhållanden lämpliga som biotop för laxartad fisk (bottensubstrat med block, sten, grus och sand samt svagt strömmande vatten).

När det gäller påverkan på fiskmigration har i utredningen bedömts att en lokal påverkan längs en avgränsad strandsträcka/grundområde inte på ett betydande sätt påverkar fiskens möjlighet att vandra förbi. Den upprättade hydrodynamiska modellen beskriver att en utsläppsplym framför allt uppstår längs den östra stranden. Vandrande fisk följer gärna älvens djupare delar med högre strömhastighet.

Mot den redovisade bakgrunden och med beaktande av de förutsättningar som finns att efter prövotiden genom villkor, ytterligare tillgänglig reningsteknik m.m. närmare reglera utsläppen bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det inte kommer bli fråga om sådana försämringar avseende SFÄ eller prioämnen som enligt vad som beskrivits ovan är otillåtna enligt miljökvalitetsnormerna för vatten. Bräddningen till Muonio älv bedöms inte påverka vandrande fisks möjlighet att migrera i området och inte heller medföra någon risk för påverkan av betydelse för fiskreproduktionen. Domstolen återkommer nedan till flödespåverkan på akvatiska organismer genom ytvattenbortledning. Utsläppen kan inte anses innebära ett sådant risktagande som äventyrar uppnåendet av aktuella miljökvalitetsnormer. Domstolen bedömer att de av

bolaget redovisade halterna av övriga ämnen, inklusive xantater i bräddvattnet, inte medför sådan toxisk påverkan som innebär hinder mot tillstånd. Utredningen under prövotiden får utvisa om ytterligare åtgärder är motiverade miljömässigt. Det saknas lagliga möjligheter att fastställa en blandningszon. Det område där bolagets utsläpp blandas in i recipientvattnet och där lokalt högre halter kan förekomma bedöms vid en prövning enligt 2 kap. miljöbalken inte utgöra hinder mot tillstånd.

Natura 2000

Utgångspunkter för prövningen

Om en verksamhet på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område krävs tillstånd (7 kap. 28 a § miljöbalken). Sådant tillstånd får lämnas endast om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder inte (1) kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som avses att skyddas, (2) medför att den art eller de arter som avses att skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av arten eller arterna (7 kap. 28 b § miljöbalken).

Av utredningen framgår att verksamheten berör det svenska Natura 2000-området Torne och Kalix älvsystem (SE820430) som i Muonio älv gränsar till det finska Natura 2000-området Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalue (FI1301912). Det svenska området består förutom av älvfåran av vattendragen Kaunisjoki, Aareajoki, Patojoki och Mellajoki samt sjön Kaunisjärvi. De livsmiljötyper och arter som, såvitt nu är aktuella, skyddas i det finska Natura 2000-området, överensstämmer i huvudsak med de som skyddas i det svenska.

De naturtyper som har pekats ut och ska bevaras i Natura 2000-området Torne och Kalix älvsystem är, såvitt nu är aktuellt, större vattendrag (3210) och mindre vattendrag (3260). De arter som har pekats ut och ska bevaras är flodpärlmussla, grön flodtrollslända, lax, stensimpa, utter, venhavre och ävjepilört. I bevarandeplanen anges som prioriterade bevarandevärden bl.a. att området utgörs av fritt strömmande älvar

som i huvudsak är opåverkade av vattenkraft och reglering, med rik biologisk mångfald och där den relativt goda vattenkvaliteten utgör ett stort värde och en viktig grund för områdets mångfald.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Verksamhetens påverkan i förhållande till berörda Natura 2000-områden avser främst flödespåverkan till följd av grund- och ytvattenbortledning samt påverkan genom utsläpp till vatten. Av utredningen framgår att inom verksamhetens påverkansområde återfinns de utpekade naturtyperna större vattendrag i Muonio älv och mindre vattendrag i Kaunisjoki och Aareajoki. Av de utpekade arterna förekommer inom påverkansområdet utter och stensimpa i de mindre vattendragen samt stensimpa och lax i Muonio älv. Den utpekade arten grön flodtrollslända har inte återfunnits inom påverkansområde vid bräddpunkten i Muonio älv men däremot cirka 35 kilometer nedströms området. De övriga utpekade arterna flodpärlmussla, venhavre och ävjepilört har inte återfunnits och därmed inte bedömts finnas inom verksamhetens påverkansområde.

När det gäller flödespåverkan framgår av utredningen att grundvattenbortledningen för länshållningen av dagbrotten i Tapuli, Palotieva och Sahavaara kommer att medföra en minskad tillrinning till Kaunisjoki och Aareajoki. Vidare sker flödespåverkan genom bortledningen av ytvatten från Muonio älv.

Mark- och miljödomstolen har bedömt att den tillståndsgivna bortledningen av ytvatten från Muonio älv vilken kan komma att uppgå till cirka 0,2 % av medelvattenföringen och cirka 1,3 % av lägsta lågvattenföring, inte kan skada de livsmiljöer som avses skyddas eller att bevarandet av de utpekade arterna försvåras. Mark- och miljödomstolen har tillämpat samma synsätt när det gäller flödespåverkan till följd av grundvattenbortledningen på Kaunisjoki och Aareajoki. Med föreskrivet villkor att flödespåverkan får uppgå till maximalt 5 % och ingen alls vid lägsta lågvattenföring säkerställs, enligt mark- och miljödomstolen, att flödespåverkan inte kan skada aktuella livsmiljöer eller försvåra bevarandet av utpekade arter.

Mark- och miljödomstolen har vidare bedömt att verksamhetens utsläpp till vatten både under drift och i efterbehandlat skede inte kommer att medföra någon påverkan av betydelse för akvatiska organismer i recipienterna bortsett från ett tydligt avgränsat område direkt nedströms utsläppspunkten i Muonio älv. Inte heller fiskreproduktion eller fiskmigration bedöms påverkas av någon betydelse av den sökta verksamheten. Även i utsläppspunktens närområde bedöms möjligheten för fisk att vandra som fortsatt god och inga lekområden har identifierats i det begränsade området direkt nedströms utsläppspunkten. Den kumulativa påverkan från bolagets verksamhet tillsammans med Hannukainen-projektet bedöms inte heller medföra någon betydande risk för påverkan.

Mot den bakgrunden, och med beaktande av att verksamheten enligt redovisningen ovan är förenlig med miljökvalitetsnormerna för vatten och hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det i målet inte framkommit skäl att göra en annan bedömning än mark- och miljödomstolen i aktuella frågor om Natura 2000.

Utformning av magasin, riskbedömningar m.m.

I målet har invänts mot dimensioneringen av klarningsmagasinet och deponeringen av flotationssand såvitt gäller krav på tätskikt och täckning. Det har ifrågasatts om utförandet är förenligt med BAT-slutsatserna i BREF MWEI (Best Available Techniques [BAT] Reference Document for the Management of Waste from Extractive Industries in accordance with Directive 2006/21/EC). Det har också framförts att en ny bedömning ska göras på grund av risker med vattenhantering och bräddning kopplade till klimatförändringar. M.K. har även yrkat att bolaget ska förpliktas bygga ett nytt sand- och klarningsmagasin med annan placering.

Av bolagets utredning beträffande dessa frågor framgår följande.

Utgångskriteriet för bolagets dimensionering av klarningsmagasinets storlek och utformning har varit att klara att innehålla ett begränsningsvärde för suspenderat material om 10 mg/l. Det utökade klarningsmagasinets area vid driftnivå +163,3 blir

164 300 m^2. Halten suspenderade ämnen från sandmagasinet kan vara i storleksordningen 950 mg/l vid årsmedelflöde och klarningsmagasinet beräknas ge en uppehållstid som är tillräcklig för att sedimentera partiklar med diameter 0,005 mm. Detta gäller vid samtliga flödesförhållanden. Utredningarna visar att i slutet av gruvans och sandmagasinets driftperiod kan tillsats av flockningsmedel behövas. Enligt bolaget skulle ett större klarningsmagasin inte nödvändigtvis leda till en effektivare klarning. Det skulle innebära större volymer schaktmassor och fyllningsvolymer för vallar samt ytterligare markanspråk inom myrområdet.

Deponering av gråberg och anrikningssand på torv (främst naturlig) är en vanligt förekommande metod både i Sverige och Finland, bl.a. eftersom befintliga sjöar och våtmarker av topografiska skäl historiskt ofta använts som utgångspunkt för utvinningsavfallsanläggningar. Deponering på kompakterad torv ingår bland de BAT-metoder för deponering av utvinningsavfall som tas upp i BREF MWEI. När deponering sker på ett naturligt förekommande torvlager under långsam ökning av överlasten kommer torven att konsolideras i takt med att större last påförs. Den snabbaste konsolideringen erhålls relativt omgående för att därefter fortgå men i en långsammare takt vilket också innebär att torven då med tiden blir alltmer stabil.

Att inledningsvis nyttja den vattenfyllda bergtäkten för omhändertagande av flotationssanden och därefter övergå till deponering inom del av sandmagasinet är viktigt för möjligheten att hålla flotationssanden vattenmättad både på kort och lång sikt vilket förhindrar oxidation av förekommande sulfider. Deponering under vattenmättade förhållanden utgör BAT enligt BREF MWEI. Någon okontrollerad avrinning kommer inte att ske varken vid fyllning i bergtäkten eller vid deponering inom flotationscellen inom del av sandmagasinet. I båda fallen samlas överskottsvatten upp för att ingå i verksamhetens vattenhanteringssystem och har beaktats vid vattenkemisk modellering för verksamhetens driftperiod såväl som för beräkningar av masstransport och diffus recipientpåverkan efter genomförd efterbehandling av den avslutade verksamheten.

Deponeringsmetoden har utvärderats med hjälp av numeriska modeller, en för sandmagasinet och en för sandmagasinet och flotationscellen. Dessa har använts för att

prognostisera hydrogeologiska och geokemiska processer i den deponerade anrikningssanden. Ytterligare en modell har tagits fram för att beakta syretransportprocesser genom avfallet och den framtida täckningen. Av modelleringsresultaten framgår att vattenmättnad i den deponerade anrikningssanden bedöms kunna upprätthållas även under en långvarig period med kraftigt minskad grundvattenbildning (minst tre på varandra följande torrår) i sandmagasinet. Gängse klimatmodellers prognoser om ett framtida mildare klimat och en ökande årsnederbörd innebär fortsatt gynnsamma förhållanden för att upprätthålla hög mättnadsgrad av flotationssanden vid den föreslagna deponeringsmetoden. Under drift kommer okulär kontroll säkerställa att tillräcklig vattentäckning erhålls över den deponerade flotationssanden. Efter drifttiden kommer efterbehandling att utföras med en täckning med minst 2 meter anrikningssand vilken deponeras och/eller bladas ut över flotationssanden. Efter genomförd efterbehandling kommer vattenmättnadsgraden kontrolleras tills stabila förhållanden inträtt så att deponeringsmetodens funktion kan verifieras. Hanteringen av flotationssand i den planerade verksamheten innefattar således aktiva åtgärder även under drift för att förebygga uppkomst av surt vatten från deponerad flotationssand enligt metoder som utgör BAT enligt BREF MWEI.

Dimensioneringen av vattenhanteringssystemet har gjorts med stöd av upprättad vattenbalans som tar hänsyn till ett våtår med 10 års återkomsttid. Att dimensionera för 10-årsflödet är praxis och grundar sig i en rimlig avvägning mellan sannolikheten för och konsekvensen av ett större flöde och kostnaden för systemkapacitet. Högst flöden i systemet bedöms uppstå vid vårfloden i samband med snösmältningen, inte vid enskilda exceptionella regn, skyfall. Detta grundas i att vattenhanteringssystemet har en lång uppehållstid och därför blir långa förlopp som vårfloden dimensionerande snarare än korta och mer intensiva flöden som skyfall.

Vid flödessituationer som överstiger 10-årsflödet finns säkerhetssystem som ser till att konsekvenserna blir små och godtagbara. Dessa består i nödutskov i processvattendammen och i vallarna, att dagvattendiken förses med bräddningslösningar och att det i dagbrotten (befintliga och tillkommande) finns praktiskt taget obegränsad volym att lagra vatten vid en extremsituation som ett 100-årsregn.

Bräddat vatten vid extremsituationer kommer vidare att ha lägre föroreningshalter än det vatten som hanteras under normal drift eftersom extrema regn kommer innebära mer avrinning och därmed utspädning av vattnet (mer vatten och kortare kontakttid med jord/bergmassor). Vidare kommer i dessa situationer det naturliga flödet i Muonio älv och andra berörda vattendrag att vara påtagligt högre vilket bidrar ytterligare till att minska belastningen från gruvan.

Behovet av bräddning och flödesförhållandena i älven samvarierar normalt på det sättet att sådana omständigheter som ger låga naturliga flöden i älven även minskar behovet av bräddning. Sammantaget innebär det att det inte i praktiken finns någon egentlig risk att begränsningarna för bräddning till älven skulle ge upphov till problem i verksamheten och det gäller även med beaktande av framtida klimatförändringar.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Inledningsvis kan konstateras att bolaget har ansökt om tillstånd till sand- och klarningsmagasin med viss placering och alternativa placeringar kan inte prövas i målet.

Mot bakgrund av redovisningen ovan och med beaktande av utredningsföreskriften och de förutsättningar som finns att efter prövotiden närmare reglera åtgärder som behövs för att vid behov förbättra avskiljningen bedömer Mark- och miljööverdomstolen att dimensioneringen av klarningsmagasinet är godtagbar och i linje med vad som i BREF MWEI anges som BAT.

Omhändertagandet under drift genom deponering av flotationssand under vatten i bergtäkten Navettamaa och genom pH-justering/bufferttillsats överensstämmer med BAT-slutsats 31d. Omhändertagandet under vatten/vattenmättnad i deponicellen överensstämmer med BAT-slutsats 31k och 31l. Efterbehandlingsåtgärden med övertäckning av flotationssand vilket säkerställer vattenmättnad på lång sikt överensstämmer med BAT-slutsats 31k. Deponering på kompakterad torv ingår bland de BAT-metoder för deponering av utvinningsavfall som tas upp i BREF MWEI.

BAT-slutsats 31e nämner torv som ett alternativt bottenmaterial. Mark- och miljöverdomstolen finner utifrån det att deponeringen av flotationssand sker enligt de alternativ som anges som BAT enligt BREF MWEI.

Det framgår av utredningen att det inom verksamheten finns beredskap att hantera höga flöden inom ramen för de regleringar/begränsningar av avbördningen till Muonio älv som anges i mark- och miljödomstolens deldom. Ytterligare riskbedömningar anses inte motiverade.

Artskydd

I målet har invänts att utredningen avseende verksamhetens påverkan på arter är bristfällig och att hänsyn ska tas till fågelarterna taigasädgås, dvärgsparv, videsparv, myrsnäppa och dvärgbeckasin.

Bolaget har genomfört omfattande artinventeringar och verksamhetens påverkan i det avseendet har redogjorts för i miljökonsekvensbeskrivningen m.m. Som framgått ovan bedömer Mark- och miljööverdomstolen att utredningen är tillräcklig. Bolaget har sökt artskyddsdispens för de arter som enligt utredningen kan påverkas mer än obetydligt av verksamheten, däribland återfinns fågelarterna sädgås och dvärgsparv. Övriga nu nämnda fågelarter har inte återfunnits eller bedöms inte påverkas.

Mark- och miljödomstolen har, i enlighet med bolagets åtaganden, i villkor föreskrivit att det ska finnas ett skyddsavstånd med bibehållen skogsridå mellan Sahavaaraområdet och Ahvenvuoma/Kaunisjoki, att det under häckningsperiod ska anläggas en avskärmande vall längs den västra kanten av Sahavaara gråbergsupplag för att begränsa buller och visuella störningar samt att det av bolaget föreslagna åtgärdsprogrammet avseende restaurering och biotopförbättring ska genomföras. Till skydd för fågellivet i Ahvenvuoma har det även föreskrivits ett särskilt bullervillkor.

Mark- och miljödomstolen har meddelat artskyddsdispens för ett antal arter, däribland fågelarterna sädgås och dvärgsparv. Domstolen har bedömt att verksamheten, med föreskrivna villkor, uppfyller kraven för dispens i artskyddsförordningen (2007:845).

Mark- och miljööverdomstolen anser inte att det i målet framkommit skäl att göra en annan bedömning i aktuella frågor om artskydd.

Följdverksamhet

Omfattningen av följdverksamheten

I målet har invänts att följdverksamheten omfattar transporterna hela vägen från anläggningen i Kaunisvaara till Narvik och att påverkan längs den sträckan ska ingå vid prövning av förutsättningarna för tillstånd till verksamheten.

Transporter till och från en miljöfarlig verksamhets anläggning kan utgöra ett s.k. följdföretag som ska beaktas vid bedömningen av om en miljöfarlig verksamheten ska få komma till stånd och på vilka villkor detta ska ske. Enligt 16 kap. 7 § miljöbalken ska vid prövningen av en verksamhet hänsyn tas till andra verksamheter eller särskilda anläggningar som kan behövas för att verksamheten ska kunna komma till stånd eller bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

I förarbetena till 16 kap. 7 § miljöbalken framhålls att vid tillståndsprövningen måste en rimlig avgränsning av följdföretagen göras så att endast följdföretag som har ett omedelbart samband med den tillståndsprövade verksamheten beaktas. Det är verksamhetsutövaren som har att redovisa vilka följdföretag det är fråga om och konsekvenserna av dem i miljökonsekvensbeskrivningen. (Se prop. 1997/98:45 del 2 s. 208.)

Enligt Högsta domstolen får frågan om ett följdföretag ska anses ha ett omedelbart samband med den tillståndsprövade verksamheten och därmed ska beaktas vid prövningen avgöras genom en sammanvägning av omständigheter såsom transporternas karaktär och omfattning, var transporterna befinner sig i förhållande till anläggningen samt olägenheterna från transporterna satta i relation till olägenheterna från övrig trafik och verksamhet. Det är inte rimligt att kräva att sökanden ska redovisa och ansvara för miljökonsekvenserna för långväga transporter när dessa rör sig på stort avstånd från anläggningen i fråga och där endast utgör en liten del av den totala trafiken och olägenheterna från denna. Vid tillståndsprövningen kan en rimlig avgränsning vara att kräva

att sökanden redovisar miljökonsekvenser av transporter till och från en anläggning i dess närområde. Visar sig olägenheterna i sådana fall alltför allvarliga kan det ytterst innebära att en ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet kan komma att avslås. I andra fall kan en möjlighet vara att förena ett tillstånd med villkor för sådana transporter eller meddela ett prövotidsförordnande. (Se NJA 2004 s. 421, jfr även t.ex. Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 januari 2022 i mål nr M 13523-19.) Följdverksamheten i form av transporter ingår således som en integrerad del av tillståndsansökan och tillåtligheten av följverksamheten kan därför inte bedömas separat såsom Gabna sameby har yrkat.

Den valda transportlösningen för den ansökta verksamheten innebär att transport av järnmalmskoncentrat sker först med bolagets lastbilar på det allmänna vägnätet från Kaunisvaara till omlastningsstationen i Pitkäjärvi/Svappavaara (totalt cirka 15 mil på väg 99, 395, E45 och E10) och därifrån med tåg på malmbanan till Narviks hamn.

Mark- och miljödomstolen har bedömt att följdverksamheten omfattar lastbilstransporterna på sträckan Kaunisvaara till Vittangi på väg 99 och 395, cirka 12 mil, men inte på sträckan Vittangi till Pitkäjärvi/Svappavaara på väg E45 och E10. Domstolen har vidare bedömt att tågtransporterna på malmbanan mot Narvik inte utgör följdverksamhet.

Av utredningen avseende lastbilstransporter framgår att antalet transportrörelser vid full produktion om 10 Mton malm och 2–4 Mton slig kommer att uppgå till 160–340 rörelser per dygn. Det sker med lastbilar som enligt dispens från Trafikverket får väga upp till 90 ton. Om transporterna fördelas jämnt över hela dygnet innebär det att en av bolagets lastbilar kommer passera antingen åt ena eller andra hållet cirka var 8:e-4:e minut. Enligt redovisad trafikmätning från 2017/2018 uppgick den tunga trafiken med lastbil på väg 99, 395 respektive E45 till 115, 98 respektive 290 fordonsrörelser per dygn. Bolagets tillskott om 160–340 transportrörelser innebär således en ökning av den tunga trafiken på väg 99, 395 respektive E45 med cirka 139–296, 163–347 respektive 55–117 procent. Av årsdygnstrafiken (ÅDT) lastbilstrafik på väg 99, 395 respektive E45 kommer bolagets transporter utgöra 58–75 procent, 62–78 procent respektive 36–53 procent.

Av utredningen avseende järnvägstransporter framgår att det normalt avgår 21 tåg per dag från Svappavaara mot Narvik varav 14 utgör malmtåg för LKAB och två utgör malmtåg för bolaget. Med ansökt utökning kommer antalet avgångar för bolaget öka till fyra.

Mot bakgrund av de aktuella transporternas karaktär och omfattning, där bolagets andel av den tunga trafiken på respektive vägsträcka är betydande, anser Mark- och miljööverdomstolen att följdverksamheten omfattar lastbilstransporterna från Kaunisvaara till Svappavaara på väg 99, 395 och E45 fram till korsningen med E10. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att tågtransporterna på malmbanan mot Narvik inte utgör följdverksamhet och därför inte heller kan regleras inom ramen för aktuell prövning.

Prövningen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken

I målet har invänts att följdverksamheten i form av bolagets transporter utgör ändrad markanvändning och således att 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas vid prövningen av följdverksamheten och dess påverkan på t.ex. rennäringen.

Som redogjorts för ovan har beslut om bearbetningskoncession meddelats avseende Tapuli, Palotieva och Sahavaara. En bearbetningskoncession avser det område som bestämts i beslutet (4 kap. 1 § minerallagen). Vid koncessionsprövningen ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas. Om det är fråga om en verksamhet som senare ska prövas även enligt miljöbalken eller andra lagar, ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas endast vid den prövning som sker i koncessionsärendet (4 kap. 2 § minerallagen). Bestämmelsen i 16 kap. 7 § miljöbalken avseende följdverksamhet är inte tillämplig vid koncessionsprövning enligt minerallagen. (Se prop. 1997/98:90 s. 214 f., HFD 2016 ref. 21 och HFD 2024 not 36, punkten 51–52.)

Besluten om bearbetningskoncession avseende Tapuli, Palotieva och Sahavaara innebär således att 3 och 4 kap. miljöbalken, såvitt avser de områden som omfattas av koncessionen, inte ska tillämpas vid tillståndsprövningen. Däremot omfattar besluten

inte en bedömning i förhållande till 3 och 4 kap. miljöbalken av transporterna till och från koncessionsområdet.

Enligt 2 kap. 6 § andra stycket miljöbalken ska dock vid tillståndsprövning enligt bl.a. 9 kap. miljöbalken bestämmelserna i 3 och 4 kap. tillämpas endast i de fall som gäller ändrad användning av mark- eller vattenområden. Mark- och miljödomstolen har bedömt att aktuell ansökan såvitt avser följdverksamheten inte omfattar någon ändrad markanvändning och inte tar mark- eller vattenområden i anspråk inom någon av samebyarna på sådant sätt som förutsätts i nämnda bestämmelse varför följdverksamheten transporter inte ska prövas mot bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen återkallade delvis tillståndet meddelat av dåvarande Finsk-svenska gränsälvskommissionen genom domen den 13 januari 2022 i mål nr M 1828-18. Ett av skälen var att den aktuella transportlösningen med lastbil via allmänna vägar till omlastningsstationen i Pitkäjärvi/Svappavaara och därefter med tåg till hamn i Narvik avvek från den transportlösning som omfattades av ansökan och det allmänna villkoret i nämnda tillstånd. Enligt ansökan skulle sligen pumpas i ledningar till Äkäsjokisuu i Finland och där lastas om för transport på järnväg till hamn i Bottenviken. Den nu aktuella följdverksamheten har således inte prövats tidigare.

Lastbilstransporterna sker på det allmänna vägnätet där staten genom Trafikverket är väghållare. För att möta det ökade transportbehovet för tung trafik till följd av gruvdriften har Trafikverket sedan 2012, med uppehåll under vissa år, inom ramen för MaKS-projektet i flera deletapper och vägplaner planerat och utfört nybyggnads- och ombyggnadsåtgärder på den aktuella vägsträckan. Bolaget är medfinansiär. Åtgärderna består av bl.a. breddning, förstärkning, säkrare korsningar och rakare vägar. Åtgärder med syfte att underlätta för rennäringen med viltstängsel och faunapassager längs E45:an ingår också i projektet.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer att den ökade frekvensen av tung trafik på aktuell vägsträcka inte innebär ändrad markanvändning på det sätt som avses i 2 kap. 6 § andra stycket miljöbalken eftersom det är fråga om befintliga vägar där inte bolaget är väghållare och som även med bolagets transporter används för sitt avsedda

ändamål nämligen fordonstrafik. Det innebär att bl.a. 3 kap. 5 § miljöbalken avseende rennäringen inte ska tillämpas avseende följdverksamheten. Påverkan på rennäringen ingår dock som en integrerad del av prövningen enligt bl.a. hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken om verksamheten, med rimliga skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått, uppfyller miljöbalkens krav på skälig hänsyn och kan tillåtas (se Mark- och miljööverdomstolens domar den 24 november 2017 i mål nr M 10882-16 och den 23 november 2011 i mål nr M 824-11, 825-11 och M 847-11).

Påverkan av följdverksamheten

Gabna sameby har yrkat att ansökan ska avvisas, avslås eller i vart fall att vissa villkor ska föreskrivas till följd av den påverkan som följdverksamheten i form av malmtransporter har på rennäringen. Samebyn har framfört att malmtransporterna innebär olägenheter avseende bl.a. renpåkörningar samt fragmentisering av vinterbetesmarker och flyttleder med barriäreffekter och hinder mot den fria strövningen som följd.

Mark- och miljööverdomstolen anser, i likhet med mark- och miljödomstolen, att grundorsaken till de problem samebyn beskriver är dragningen och placeringen av de aktuella vägarna, även om den totala andelen trafik och mängden tung trafik ökar genom bolagets verksamhet. Vägarna, som är befintliga och har funnits sedan lång tid tillbaka, kan dock inte prövas inom ramen för detta mål. Vidare är de nybyggnads- och ombyggnadsåtgärder som skett och sker på det allmänna vägnätet väghållarens, Trafikverkets, ansvar oavsett vad som föranlett ombyggnadsbehovet. Det kan noteras att MaKS-projektet innefattar bl.a. bullerbegränsande åtgärder och åtgärder till skydd för rennäringen. Vidare har i tillståndet föreskrivits villkor till skydd för rennäringen, bl.a. krav på samråd med berörda samebyar. Det har delegerats till tillsynsmyndigheten att föreskriva ytterligare villkor om skäliga åtgärder avseende renskötseln.

Gabna sameby har yrkat att det i vart fall i villkor ska föreskrivas att transporterna inte får ske under cirka sju månader per år eller i vart fall att transporterna ska anpassas t.ex. genom krav på hastighetsbegränsning. Samebyn har även yrkat att bolaget ska förpliktas utge ersättning för skador.

Av utredningen framgår att det är en förutsättning för att den tillståndsgivna mängden järnmalm ska kunna brytas att malmen transporteras från anläggningen och vidare ut i distributionskedjan med uppgiven frekvens. Att förbjuda transporter under vissa tider enligt samebyns yrkande skulle således inte vara förenligt med tillståndet. Transporterna sker på det allmänna vägnätet där väghållaren, Trafikverket, ansvarar för de ombyggnadsåtgärder som krävs. Bolaget råder inte över hastighetsgränserna. Vid tillståndsprövning av miljöfarlig verksamhet prövas inte ersättning för skador.

Mot den bakgrunden finner Mark- och miljööverdomstolen att följdverksamheten i form av transporter inte utgör hinder mot tillstånd till den ansökta verksamheten och att några ytterligare villkor avseende renskötseln inte ska föreskrivas.

Övriga frågor

I målet har invänts att prövotidsförordnandet avseendet utsläpp till vatten innebär att verksamhetens tillåtlighet har satts på prövotid och att verksamheten inte kan tillåtas utan att slutliga utsläppsvillkor föreskrivs. SLL Lappi m.fl. har yrkat att det även ska föreskrivas begränsningsvärde för kväve samt att bolaget ska åläggas att installera ytterligare rening avseende kväve och xantater.

Mark- och miljödomstolen har skjutit upp frågan om slutliga villkor avseende utsläpp till vatten av metaller, arsenik, sulfat, ammoniak, nitrat, suspenderande ämnen och xantat, meddelat en provisorisk föreskrift och förordnat att bolaget ska utreda de tekniska, ekonomiska och miljömässiga möjligheterna att vidta åtgärder för att ytterligare reducera angivna ämnen.

Mark- och miljööverdomstolens bedömningar ovan innebär att den ansökta verksamheten är tillåtlig i förhållande till bl.a. miljökvalitetsnormerna för vatten, Natura 2000 och påverkan i övrigt av utsläpp till vatten. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att det finns skäl att ytterligare utreda möjligheterna att minska halterna av skadliga ämnen i utgående bräddvatten genom rening eller andra åtgärder. Prövotidsförordnandet omfattar utsläpp av bl.a. nitrat och det

bedöms inte finnas något behov av ytterligare reglering avseende kväve. Den uppskjutna frågan avseende utsläpp till vatten och prövotidsföreskriften ska därför kvarstå i enlighet med mark- och miljödomstolens deldom. Dock ska den provisoriska föreskriften, i enlighet med bolagets förslag, skärpas på så sätt att halten av xantat i utgående vatten som månadsmedelvärde inte får överskrida 0,7 mg/l räknat som kaliumamylxantat.

NTM-centralen fiske har yrkat att tillståndet till bortledning av ytvatten från Muonio älv ska kompletteras med reglering avseende det momentana flödet till skydd för fiskfaunan. Myndigheten har anfört att ett högt uttag av vatten från Muonio älv vid låg vattenföring kan orsaka bl.a. att vandringsfiskens lekområden fryser eller torrläggs och att rommen förstörs.

Enligt bolaget skulle yrkad komplettering kräva en utökad flödesmätning och detaljstyrning av verksamheten som inte står i rimlig proportion till den begränsade miljönyttan som kan uppnås med en sådan reglering. I utredningen har redovisats vilken påverkan vattenuttaget har vid lågvattenföring och bortledning om 1000 m^3/h i punkter 250 meter respektive 500 meter nedströms uttagspunkten och vid övervakningsstation SS39. Den beräknade förändringen av vattennivå i tvärsektionerna beräknas till cirka 0,3 cm och bedöms vara underordnad naturlig variation och utan betydelse för vattendragets utbredning i älvfåran. Mot den bakgrunden anser Mark- och miljööverdomstolen att yrkad komplettering avseende det momentana flödet inte ska föreskrivas.

I målet har även invänts att det finns skäl att vägra tillstånd på grund av bristande vandel enligt 16 kap. 6 § miljöbalken. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i denna del med mark- och miljödomstolens bedömning att det inte finns skäl att avslå ansökan på den grunden.

Mark- och miljööverdomstolen anser inte heller att det utifrån överklagandena i övrigt har framkommit några skäl att avslå bolagets ansökan om tillstånd.

Villkor

T.K. har yrkat att det ska föreskrivas kompletterande villkor avseende bl.a. utsläpp till l uft och damning från transporter, bortledning av grundvatten, buller, vibrationer och luftstötsvågor.

Mark- och miljödomstolen har som villkor avseende utsläpp till luft och damning föreskrivit bl.a. att bolagets lastbilstransporter ska ske med täckta flak och täckta släp samt att bolaget löpande ska vidta åtgärder för att motverka störande damning. Det har delegerats till tillsynsmyndigheten att vid behov föreskriva ytterligare villkor avseende åtgärder för att motverka störande damning. Mark- och miljödomstolen har även föreskrivit villkor avseende bortledning av grundvatten som bl.a. omfattar brunns-inventering, vattenförsörjningsåtgärder och kontroll. Vidare har domstolen föreskrivit sedvanliga villkor avseende buller vid bostäder med utgångspunkt i Naturvårdsverkets vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller samt även villkor avseende vibrationer och luftstötsvågor. Mark- och miljööverdomstolen anser att det inte framkommit skäl att föreskriva några kompletterande villkor.

I målet har invänts att föreskrivna villkor avseende bolagets egenkontroll och annan övervakning av verksamheten är alltför allmänt hållna och därför behöver specificeras antingen i tillståndet eller i ett överklagbart tillsynsbeslut. NTM-centralen anser att myndigheten ska beredas tillfälle att godkänna bolagets kontrollprogram och därefter få del av resultaten och rapporterna från kontrollen. NTM-centralen fiske har yrkat att det som villkor ska föreskrivas att bolaget ska lämna in ett förslag till fiskeekonomiskt kontrollprogram till domstolen och att såväl den svenska som den finska fiskerimyn-digheten ska få yttra sig innan programmet godkänns. NTM-centralen fiske har även yrkat att det i prövotidsförordnandet avseende utsläpp till vatten, om det består, ska föreskrivas att myndigheten ska höras innan prövotiden avslutas. I målet har även invänts att ytterligare reglering behövs avseende kontroll av bl.a. utsläppen från flotationsprocessen med xantater.

Mark- och miljödomstolen har på sedvanligt sätt i villkoren för olika verksamhetsdelar föreskrivit hur kontroll av villkoret ska ske samt därutöver föreskrivet ett antal

generella villkor avseende bl.a. kontrollprogrammet och recipientkontroll. Mark- och miljööverdomstolen finner inte skäl att föreskriva något ytterligare villkor i det avseendet. Vidare konstaterar Mark- och miljööverdomstolen, i likhet med mark- och miljödomstolen, att det inte finns rättsligt stöd för att i ett tillstånd enligt miljöbalken ge NTM-centralen eller annan finsk myndighet en aktiv roll i tillsynen och godkännandet av verksamhetens kontrollprogram varför något villkor i det avseendet inte ska föreskrivas.

Ersättning

M.K. har yrkat ersättning för skada inom hennes fastighet J till följd av ansökt vatten verksamhet. Mark- och miljööverdomstolen delar mark- och miljödomstolens bedöm ning att det av utredningen i målet inte framkommit att den sökta vattenverksamheten, med föreskrivna villkor, kommer att medföra någon ersättningsgill skada. Som redogjorts för ovan prövas såvitt gäller ansökt miljöfarlig verksamhet inte ersättning för skador.

Verkställighet

Bolaget har som skäl för att verkställighetsförordnandet ska omfatta hela verksamheten angett att det annars föreligger en uppenbar risk att den pågående verksamheten måste stoppas vilket skulle äventyra den långsiktiga överlevnaden för bolaget och därmed de runt 600 arbetstillfällen som är beroende av verksamheten. Att tillståndet även innehåller begränsningar i tid om när vissa åtgärder måste ha genomförts (t.ex. villkor 41 avseende en vall för visuell avskärmning och bullerdämpning som måste vara på plats senast den 15 april) innebär ytterligare skäl att meddela det yrkade verkställighetsförordnande för att inte riskera att ytterligare en hel barmarksperiod går förlorad.

Huvudregeln är att en verksamhetsutövare måste vänta på att det överklagade avgörandet har fått laga kraft innan tillståndet kan tas i anspråk. Mark- och miljööverdomstolen kan dock enligt 22 kap. 28 § och 23 kap. 7 § miljöbalken besluta om undantag från huvudregeln genom att förordna att tillståndet till en verksamhet som meddelats av mark- och miljödomstolen får tas i anspråk omedelbart (verkställighetsförordnande).

Eftersom verkställighetsförordnande är ett undantag krävs att verksamhetsutövaren visar att det finns förutsättningar för ett verkställighetsförordnande. Dessutom krävs att verksamhetsutövarens intresse med viss marginal väger tyngre än de intressen som talar för att invänta ett lagakraftvunnet avgörande. Särskild hänsyn ska tas till de skador på miljön som kan uppstå om tillståndet omedelbart tas i anspråk och de möjligheter som finns att läka sådana skador om tillståndsbeslutet upphävs eller ändras (se NJA 2012 s. 623).

Då gruvverksamheten såvitt avser Palotieva och Sahavaara innebär stora och irreversibla ingrepp i miljön kan bolagets intresse av omedelbar verkställighet inte anses väga tyngre än de intressen som talar för att ett lagakraftvunnet avgörande bör föreligga innan verkställighet får ske. Bolagets yrkande om att utvidga det av mark- och miljödomstolen meddelade verkställighetsförordnandet till hela den sökta verksamheten ska därför avslås.

Sammanfattande bedömning

Mark- och miljööverdomstolen har i de överklagade frågorna sammanfattningsvis gjort följande bedömning. Bolaget har erforderlig vattenrättslig rådighet. Det har inte framkommit sådana brister i samrådet i Sverige eller med Finland eller i prövningsunderlaget som hindrar att ansökan prövas i sak. Den ansöka verksamheten är tillåtlig utifrån kraven enligt bl.a. de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, miljökvalitetsnormerna för vatten och Natura 2000-bestämmelserna. Följdverksamheten i form av transporter omfattar en något längre sträcka än mark- och miljödomstolen bedömt. Följdverksamhetens påverkan, t.ex. på rennäring, utgör inte hinder mot tillåtlighet. Det har inte framkommit skäl att föreskriva några kompletterande villkor. Den uppskjutna frågan avseende utsläpp till vatten och prövotidsföreskriften ska kvarstå enligt mark- och miljödomstolens deldom, dock med viss skärpning i föreskriften avseende xantat enligt bolagets förslag. Ersättningsyrkandena i målet ska avslås och detsamma gäller bolagets yrkande om utvidgat verkställighetsförordnande. Det har inte framkommit skäl att bifalla övriga i målet framställda yrkanden och de ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2025-06-10

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Lars Borg, tekniska rådet Ingrid Johansson samt hovrättsråden Margaretha Gistorp och Li Brismo, referent.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen
Domare 2:2

Mål nr M 2090-19

Rättelse/komplettering

Deldom, 2022-12-01

Rättelse, 2022-12-20

Beslut av: rådmannen Emma Önneby

I villkor 28 i domslutet har, på grund av rättens skrivfel, % (procent) angivits i stället för ‰ (promille). Parentesen i villkor 28 ska rätteligen ha följande lydelse.

(minst 3-5 ‰ [promille])

ÖVERKLAGANDEHÄNVISNING

Beslutet om rättelse får överklagas senast den 10 januari 2023.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM (DELDOM)
2022-12-01
meddelad i
Umeå

Mål nr M 2090-19

SÖKANDE

Kaunis Iron AB, 559003-4103, Stationsgatan 46, 972 33 Luleå

Ombud: J.E.

SAKEN
Tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt och utökad gruvverksamhet vid Tapuli, Palotieva och Sahavaara gruvor med tillhörande verksamhet vid Kaunisvaara anrikningsverk, Pajala kommun

Avrinningsområde: 1 Torne älv
Koordinater: N: 7500095 E: 856230
SWEREF99 TM

DOMSLUT

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner den i målet ingivna miljökonsekvensbeskrivningen.

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen avslår framställda yrkanden om att ansökan ska avvisas och lämnar Kaunis Iron AB tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken

att bedriva gruvbrytning vid Tapuli, Sahavaara och Palotieva dagbrott med en maximal årlig brytning av 10 Mton järnmalm inom det verksamhetsområde som framgår av kartan i **domsbilaga 1**,

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 **E-post**: mmd.umea@dom.se www.domstol.se, Info om vår personuppgiftsbehandling: www.umeatingsratt.domstol.se eller kontakta oss		måndag – fredag 08:00–16:00

att losshålla och deponera gråberg (avfallskategori 010101 avfall från brytning av metallhaltiga mineral) vid följande platser och med följande omfattning

- Tapuli gråbergsupplag totalt 96 Mton, inklusive tidigare deponerat, och
- Sahavaara gråbergsupplag totalt 290 Mton,

att vid malmförädlingsanläggningarna inom Kaunisvaara industriområde anrika upp till 10 Mton malm per år,

att deponera anrikningssand (avfallskategori 01 03 06, annat gruvavfall) intill en mängd av totalt, inklusive hittills deponerat, 60 Mm^3 (102 Mton ej konsoliderad) i befintligt och utökat sandmagasin; flotationssand (avfallskategori 01 03 04*, syrabildande gruvavfall från bearbetning av sulfidmalm) intill en mängd av 2,4 Mm^3 i bergtäkt Navettamaa och i särskild iordningsställd cell för detta i sandmagasinet; slam från reningsprocesser intill en mängd av 50 000 m^3 (vid 70 % TS) hydroxidslam i särskilt iordningsställd deponi vid Sahavaara,

att vidta de om- och tillbyggnader i och vid anrikningsverket inom Kaunisvaara industriområde som behövs för att komplettera befintlig produktionslinje med en flotationsanläggning samt för att öka kapaciteten för sekundärmalning.

Mark- och miljödomstolen lämnar vidare bolaget tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken

att vid behov avvattna områdena för planerade dagbrott och upplag samt att utföra och/eller bibehålla erforderliga anläggningar för detta,

att leda bort det grund- och ytvatten som läcker in i gruvorna samt att utföra och/eller bibehålla erforderliga anläggningar för detta,

att anlägga och/eller bibehålla erforderliga uppsamlande och avskärande diken samt invallningar vid anläggningarna,

att årligen bortleda ytvatten från Muonio älv på fastigheten P i Pajala kommun under perioden 1 oktober - 30 april intill en maximal mängd av högst 55 000 m^3/kalendermånad med ett maximalt momentant flöde om högst 1 000 m^3/h, samt bibehålla erforderliga anläggningar för detta,

att förlänga och höja dammen som avgränsar processvattenmagasinet till krönhöjden +172,8 RH 2000 samt tillämpa en dämningsgräns om +170,0 RH 2000,

att utöka befintligt klarningsmagasin genom urgrävning och anläggande av stödjande vallar med en krönhöjd om 165,25 RH 2000 samt tillämpa en dämningsgräns om +163,75 RH 2000 och en sänkningsgräns om +161,0 RH 2000,

att bibehålla och nyttja befintligt utjämnings- och förklarningsmagasin,
att utöka sandmagasinet vid Kaunisvaara anrikningsverk med anläggande av erforderliga vallar, avskärande och uppsamlande diken samt därtill tillhörande anordningar,

att inom sandmagasinet vid Kaunisvaara anrikningsverk anlägga dammar för innehållande av flotationssand, med en krönhöjd om +174,5 RH 2000 samt tillämpa en driftnivå om +173,0 RH 2000.

Natura 2000

Mark- och miljödomstolen lämnar Kaunis Iron AB tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken till den påverkan som kan uppstå på berörda Natura 2000-områden till följd av den sökta verksamheten.

Artskyddsdispens

Mark- och miljödomstolen lämnar Kaunis Iron AB dispens från förbuden i 4, 4a, 6, 7, 8 och 9 §§ artskyddsförordningen (2007:845) för följande arter som kan påverkas inom området för den verksamhet som ges tillstånd genom denna dom

− åkergroda (Rana arvalis), (4a och 6 §§),
− sädgås (Anser fabalis fabalis), (4 §)
− storspov (Numenius arquata), (4 §)
− stjärtand (Anas acuta), (4§)
− tretåig hackspett (Picoides tirdactylis), (4 §)
− mindre hackspett (Dryobates minor), (4 §)
− rosenfink (Carpodacus erythrinus), (4 §)
− dvärgsparv (Emberiza pusilla), (4 §)
− myrbräcka (Saxifraga hirculus), (7 §)
− långskaftad svanmossa (Meesia longiseta), (7 och 8 §§)
− lappranunkel (Coptidium lapponicum) (7§),
− sumpnycklar/lappnycklar (Dactylorhiza majalis subsp. lapponica), (8 §).
− brudsporre (Gymnadenia conopsea), (8 §)

Dispensen omfattar även åtgärder för att flytta och transplantera enskilda exemplar av växter och mossor som påverkas av direkt markanspråk inom verksamhetsområdet.

Tvångsrätt

Mark- och miljödomstolen meddelar med stöd av 28 kap. 10 § miljöbalken Kaunis Iron AB rätt att ta i anspråk mark- och vattenområden tillhörande fastigheterna A, B, C, D, E, F, G, H, I och samfälligheterna s:13 och s:28, samtliga i Pajala kommun, för anläggande av diken, vallar och dammar för att kunna bedriva ansökt vattenverksamhet. Frågan om ersättning för intrång och skador uppskjuts med stöd av 25 kap. 27 § 2 st miljöbalken under en prövotid.

Villkor

Allmänt villkor

1. Om inte annat följer av denna dom ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget uppgett eller åtagit sig i ansökan och i övrigt i målet.

Utsläpp till luft och damning

2. Stofthalten i utgående luft från utrustning för stoftavskiljning får som årsmedelvärde uppgå till högst 20 mg/Nm^3 torr gas. Kontroll av utsläppen ska ske genom mätning minst fyra gånger per år.

3. Vid lastbilstransporter av slig ska bolaget använda sig av bilar med täckta flak och täckta släp.

4. Bolaget ska senast 6 månader från det att detta tillstånd har tagits i anspråk ha anlagt ett väderskydd vid upplaget för malmkoncentrat/slig.

5. Bolaget ska löpande vidta åtgärder för att motverka störande damning.

Utsläpp till vatten

6. Bräddning till Muonio älv får endast ske från klarningsmagasinet.

7. När flödet i Mounio älv vid utsläppspunkten understiger 60 m^3/s får det momentana bräddvattenflödet inte överstiga 0,4 m^3/s och när flödet understiger 30 m^3/s får bräddvattenflödet inte överstiga 0,1 m^3/s.

8. Muonio älvs flöde i utsläppspunkten ska i första hand bestämmas som ett areaviktat medelvärde med utgångpunkt från faktiska och kontrollerade mätdata från SMHI:s och Finska VESI:s mätstationer Kallio 2 och Muonio. Saknas mätdata ska flödet bestämmas genom SMHI:s S-HYPE-modellering.

9. pH i utgående vatten till recipient får inte understiga 6 eller överstiga 9.

Bortledning av grundvatten

10. Innan losshållning av gråberg påbörjas vid Sahavaara ska bolaget efter samråd med tillsynsmyndigheten och godkännande av fastighetsägarna genomföra en förnyad brunnsinventering inom det i målet redovisade praktiska influensområdet med 0,3 m grundvattenavsänkning för att klargöra befintliga brunnars läge och utförande samt för att mäta in grundvattenytans nivå och analysera vattnets kvalitet.

11. Om det uppstår skada på grund av akut vattenbrist för fastighet med egen vattenförsörjning belägen inom det i målet redovisade praktiska influensområdet med 0,3 m avsänkning åligger det bolaget - om det inte är uppenbart att bristen inte hänför sig till bolagets verksamhet - att omgående anordna med provisoriskt tillhandahållande av vatten intill dess att vattenförsörjningen kan anordnas permanent. Ersättningsåtgärderna ska säkerställa att såväl kvantitet som kvalitet på vattenförsörjningen kan upprätthållas. Åtgärderna ska ske i samråd med fastighetsägaren. Villkoret gäller även fastigheter som är föremål för inlösen så länge fastigheten är bebodd och behov av vattenförsörjning föreligger.

12. Bolaget ska kontrollera verksamhetens påverkan på flöden i Kaunisjoki och Aareajoki genom löpande flödesmätningar uppströms och nedströms påverkansområdet och genom mätning av grundvattennivåer mellan bäckarna och dagbrotten (Sahavaara och Palotieva). Bolaget ska genom infiltration tillse att verksamhetens påverkan inte medför att avvikelsen på vattenföringen blir större än 5 % och inte heller medför någon minskning av flödet vid lägsta lågvattenföring.

Buller

13. Buller från bolagets verksamhet, bortsett från buller som härrör från sprängning och varningssignal för sprängning, får utomhus vid bostadsbebyggelse inte överstiga

50 dB(A) under dagtid (kl. 07.00-18.00),

45 dB(A) under kvällstid (kl. 18.00-22.00) och
40 dB(A) nattetid (kl. 22.00-07 .00).

Arbetsmoment som typiskt sett kan medföra momentana ljudnivåer överstigande 55 dB(A) vid bostäder får inte utföras nattetid (kl. 22.00-07.00).

Kontroll ska ske genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar för de tidsperioder som anges ovan. Kontroll ska ske när förändringar i verksamheten har genomförts som kan medföra mer än obetydligt ökade ljudnivåer och när tillsynsmyndigheten beslutar om kontroll, dock minst vart tredje år.

14. Till skydd för fågellivet i Ahvenvuoma får den ekvivalenta ljudnivån för förekommande driftfall under tiden den 15 april till den 15 augusti inte överstiga 45 dB(A) i följande punkter omedelbart öster om gölarna på Ahvenvuoma:
N: 7497213 E: 853497
N: 7497912 E: 853454
Koordinatsystem SWEREF99 TM

Sprängning

15. Produktionssprängning får ske mellan kl. 07.00-18.00 efter tydlig hörbar förvarningssignal. Produktionssprängning vid annan tidpunkt får medges av tillsynsmyndigheten. Allmänheten ska i förväg på lämpligt sätt meddelas tidpunkten för när sprängning kan förväntas.

Vibrationer

16. Vibrationer till följd av sprängning i gruva får i bostäder inte medföra en högre svängningshastighet i vertikalled i sockel än 5 mm/s vid mer än 5 % av sprängningarna per kalenderår och aldrig överskrida 7 mm/s.

Mätning ska ske kontinuerligt i enlighet med SS 46 04 866:2011.

Luftstötvågor

17. Luftstötvågor till följd av sprängning får utomhus vid bostäder inte överstiga 100 Pascal uttryckt som frifältsvärde vid mer än 5 % av sprängningarna per kalenderår och aldrig överskrida 200 Pascal.

    Mätning ska ske kontinuerligt i enlighet med SS 02 52 10.

Diken

18. Avskärande och uppsamlande diken ska anläggas innan ett område tas i anspråk. Nya avskärande diken som mynnar i naturliga vattendrag ska utföras med sedimentfälla innan utloppet.

19. Vid sandmagasinet ska dike längs med insidan av yttre vallen runt hela sandmagasinet anläggas inom två år från det att tillståndet tas i anspråk. Inom samma tid ska diket och den yttre vallen tätas med morän eller likvärdigt material. Flödesriktningen i diket mot klarningsmagasinet ska säkerställas och kontrolleras av opartisk teknisk expertis som ska utses av bolaget och godkännas av tillsynsmyndigheten.

20. Vid Sahavaara gråbergsupplag ska diket runt området, med eventuell vall för att avskärma inrinnande vatten till gråbergsupplaget, anläggas innan deponering påbörjas. Flödesriktningen ska säkerställas och kontrolleras av opartisk teknisk expertis som ska utses av bolaget och godkännas av tillsynsmyndigheten. Vattnet ska ledas till en sedimentationsbassäng innan det pumpas till processvattenmagasinet.

Hantering av massor, utvinningsavfall m.m.

21. Avrymningsmassor av morän och torv och sådana massor som på annat sätt tas ut i verksamheten ska användas i verksamheten eller lagras i den omfattning som krävs för efterbehandlingen av verksamheten och användas för detta ändamål.

22. Upplag av malmer får mellanlagras maximalt tre år vid någon av följande platser: primärkrossen i Tapuli, södra delen av Tapuli gråbergsupplag, malmladan eller Sahavaara industriområde, Se **domsbilaga 2**. Det ska finnas en dokumentation över när malmerna läggs upp.

23. Vid deponering av flotationssand i bergtäkten i Navettamaa ska överytan av sanden ligga minst en meter under vattenytan eller täckas med vattenmättad nettobuffrande anrikningssand (NP/AP-kvot >3) med minst 2 meters mäktighet.

24. Vid deponering av flotationssand i deponicell ska den slutligt överlagras av minst 2 meter vattenmättad nettobuffrande anrikningssand (NP/AP-kvot >3).

25. Vattenmättnad av flotationssand i bergtäkten i Navettamaa och i deponicell ska säkerställas och kontrolleras kontinuerligt under drift liksom under en uppföljande period av 30 år efter avslutad drift.

26. Det ska finnas en dokumenterad rutin och uppföljning för hur syrabildande gråberg från samtliga dagbrott identifieras löpande under drift och var deponering av berget sker. Rutinen ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten. Rutinen ska inkludera omfattningen av analyser som görs löpande och hur gråberget ska hanteras i händelse av att analyserna inte är klara.

27. Potentiellt syrabildande gråberg (PAF), (sulfidsvavel > 0,1 %, NP/AP kvot < 3), från Sahavaara dagbrott ska särhållas och deponeras i för ändamålet särskilt iordningsställda deponiceller (PAF-celler) inne i gråbergsupplaget.

28. PAF-cellerna för gråberget ska konstrueras med lutande botten (minst 3-5 %), ha en bottentäthet med en hydraulisk konduktivitet på minst 10^{-9} m/s och en tjocklek av minst 0,5 meter, samt anläggas med ett uppsamlande dike

som leder dränagevatten samlat mot ett eller två utlopp från gråbergsupplaget. En oberoende kontrollant/besiktningsman ska närvara vid anläggande av bottenplattan. Kontrollanten ska utses av bolaget och godkännas av tillsynsmyndigheten. När anläggningsarbetena har slutförts ska kontrollanten slutbesikta bottenplatta och diken. Slutlig rapport, efter eventuella slutjusteringar, ska ges in till tillsynsmyndigheten med relationsritningar.

29. Avfallet i PAF-cellerna för gråbergsupplaget ska täckas successivt och senast inom tre år från det att det läggs i cellen. Täckningsskiktet ska uppfylla funktionskravet att begränsa syretransporthastigheten till 0,5 mol/m^2 och år. Bolaget ska ta fram ett särskilt kontrollprogram som löpande säkerställer och dokumenterar att konstruktionen och den successiva täckningen uppfyller funktionskravet. Såväl kontrollprogrammet som det löpande arbetet ska granskas av opartisk teknisk expertis. Kontrollprogrammet ska inges till tillsynsmyndigheten innan arbetena påbörjas.

30. Vatten från PAF-celler från gråbergupplaget samt länshållningsvatten från dagbrottet vid Sahavaara ska genomgå kemisk fällning innan det leds till processvattenmagasinet. Vattenbehandlingen med den kemiska fällningen ska finnas kvar efter avslutad drift eller till dess tillräcklig uppföljning har genomförts av funktionen av PAF-cellernas täckning och efterbehandling dock minst 10 år. Tillsynsmyndigheten får medge avsteg från tiden.

31. Deponi för hydroxidslam ska utformas som deponi för farligt avfall.

Dammsäkerhet m.m.

32. Utformning av dammar vid processvattenmagasin, klarningsmagasin och deponicell för flotationssand ska följa tillämpliga rekommendationer enligt GruvRidas. Verksamheten ska även i övrigt följa GruvRidas där så är tillämpligt.

33. Sandmagasinet ska laserskannas inom ett år från det att tillståndet tas i anspråk och därefter minst var tredje år. Rapport från laserskanningen med

slutsatser och eventuella åtgärdsförslag ska redovisas till tillsynsmyndigheten inom sex månader.

34. Bräddavlopp med tröskelnivå + 164,90 (RH 2000) ska anläggas i sandmagasinet senast två år efter att tillståndet tagits i anspråk.

35. En ny yttre damm med ett bräddavlopp vid klarningsmagasinet ska vara anlagd innan brytning i Palotieva eller Sahavaara påbörjas.

36. Anläggningsarbeten och konstruktion av damm för processvattenmagasinet, damm vid utökningen av klarningsmagasinet samt dammar för deponin för flotationssand, inom sandmagasinet, ska fortlöpande kontrolleras och dokumenteras av opartisk teknisk expertis som ska utses av bolaget och godkännas av tillsynsmyndigheten. Kontrollanten ska finnas på plats under hela tiden vid grundläggningen av den nya dammkonstruktionen vid klarningsmagasinet.

    När respektive anläggningsarbete har slutförts ska kontrollanten slutbesiktiga dammarna, eventuella justeringar åtgärdas och därefter ska kontrollantens slutliga rapport med relationsritningar ges in till tillsynsmyndigheten.

37. Läckagemätningar från processvattenmagasinet och klarningsmagasinet ska dokumenteras fortlöpande.

38. Deponeringen i flotationsdeponin i sandmagasinet ska under drifttiden styras så att skillnaden mellan sandnivån på in- och utsidan av flotationscellen inte överstiger 2 meter.

Rennäringen

39. Bolaget ska vidta skäliga åtgärder för att minimera intrång och skador som verksamheteten kan innebära för renskötseln. Det åligger bolaget att regelbundet samråda med berörda samebyar om åtgärder och eventuell skadereglering. Bolaget ska utse kontaktperson inom bolaget för samråden.

Artskydd

40. Till skydd för arter och livsmiljöer ska bolaget genomföra det åtgärdsprogram som framgår av **domsbilaga 3**. Under genomförandet ska bolaget samråda med tillsynsmyndigheten. För det fall att ett område utpekat för biotopförbättrande åtgärder enligt **domsbilaga 3** inte är möjligt att nyttja vid den tidpunkt när åtgärderna senast ska genomföras får tillsynsmyndigheten medge att åtgärderna genomförs inom ett annat område med minst samma areal och förutsättningar att erbjuda aktuella livsmiljöer. Åtgärdsprogrammet ska innehålla myrslåtter i en rimlig omfattning under gruvans drifttid efter närmare beslut av tillsynsmyndigheten. Tillsynsmyndigheten får även medge undantag av mindre betydelse från åtgärdsprogrammet under förutsättning att syftet med programmet inte äventyras.

41. Till skydd för fågellivet ska bolaget inför varje häckningsperiod senast den 15 april ha anlagt en vall för visuell avskärmning och bullerdämpning längs den västra kanten på Sahavaara gråbergsupplag som gränsar till Ahvenvuoma samt under häckningsperioden kvarhålla vallen.

42. Sahavaara gråbergsupplag och övrig industriell verksamhet i Sahavaara får inte anläggas närmare Ahvenvuomas tjärnar eller Kaunisjoki än 200 m. Skogsridåer inom detta skyddsavstånd ska bibehållas.

Kemikalier m.m.

43. Stationära förvaringsplatser för petroleumprodukter och övriga för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen ska vara utformade med invallning inklusive hårdgjord yta och nederbördsskydd eller annan utrustning som förhindrar att invallningarna fylls med dagvatten. Invallningen ska minst ha samma volym som det största kärl som förvaras där plus en extra volym om 10 %. Cisterner ska vara utrustade med påkörningsskydd.

    Övrig hantering av petroleumprodukter och andra för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen inklusive avfall ska ske med största aktsamhet så att risken för skador till följd av spill/läckage minimeras.

44. Stationära tankningsplatser ska vara hårdgjorda (eller på annat sätt anlagda för att förhindra infiltration av oljeprodukter) och anslutna till oljeavskiljare. Flyttbara tankstationer (drivmedelstankar) ska vara dubbelmantlade eller försedda med påkörningsskydd. Stationerna ska utrustas med brandbekämpnings- och saneringsutrustning.

45. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lätt tillgänglig. God beredskap ska finnas för att ta hand om kemikalier eller farligt avfall från olyckor som kan hota mark, ytvatten eller grundvatten.

Energihushållning

46. Åtgärder ska i skälig utsträckning successivt vidtas för att effektivisera energianvändningen. En energihushållningsplan ska tas fram efter samråd med tillsynsmyndigheten. I planen ska redovisas bolagets arbete med energieffektivisering, bränsleval, eventuell egen elgenerering och resultatet av genomförda åtgärder. Energihushållningsplanen ska ges in till tillsynsmyndigheten vart tredje år, eller med det längre intervall som tillsynsmyndigheten bestämmer. Den första energihushållningsplanen ska ges in senast ett år efter att tillståndet vunnit laga kraft.

    Av planen ska åtminstone följande framgå
    - vilka åtgärder som är tekniskt möjliga och realistiska att genomföra,
    - åtgärdernas effekt vad gäller energibesparing, egen elproduktion samt användning av icke förnyelsebar energi,
    - kostnadskalkyler omfattande minst total investeringskostnad och återbetalningstid, grundad på åtgärdens livscykelkostnader, och
    - vilka åtgärder som har genomförts under föregående planperiod, vilka åtgärder som bolaget anser är skäliga att genomföra under kommande treårsperiod samt en motivering till varför övriga åtgärder inte bedöms skäliga.

Efterbehandling

47. En slutlig efterbehandlingsplan ska lämnas in till tillsynsmyndigheten i god tid innan verksamheten upphör eller det blir aktuellt med slutlig efterbehandling av något delområde. Planen ska ta hänsyn till den framtida markanvändningen, bl.a. förutsättningarna för renskötsel i området. Samråd i denna fråga ska ske med Muonio sameby. Tillsynsmyndigheten får meddela de närmare föreskrifter som kan erfordras för efterbehandlingen.

Varningssystem och säkerhet

48. Processvattendammen ska vara försedd med en sådan instrumentering och övervakning, via uppkoppling till bemannat kontrollrum, att indikation på ett förestående eller pågående dammhaveri kan upptäckas dygnet runt.

49. En beredskapsorganisation med personal och erforderlig utrustning ska finnas för att dygnet runt kunna varna trafikanter på väg 99 i händelse av ett haveri i processvattendammen. En särskild nödlägesplan för dammhaveri ska också finnas.

50. Bolaget ska efter samråd med tillsynsmyndigheten inhägna riskområden i anslutning till dagbrotten i den omfattning som behövs för att undvika att allmänheten, medvetet eller omedvetet, eller vilt kommer in i området. Bolaget ska även tydligt märka ut övriga delar av riskområdena.

Anmälan om drifttagning m.m.

51. Bolaget ska anmäla till tillsynsmyndigheten innan flotationskretsen i anrikningsverket tas i drift. Bolaget ska vidare anmäla till tillsynsmyndigheten innan utökningen av sand- eller klarningsmagasinet, jordavrymning eller markavvattning för anläggande av Sahavaara respektive Palotieva dagbrott påbörjas. Bolaget ska vidare anmäla till mark- och miljödomstolen när länshållningen av Sahavaara dagbrott påbörjas.

Kontroll

52. Ett program för egenkontroll avseende byggnadsskedet för planerade anläggningar ska upprättas och redovisas för tillsynsmyndigheten senast en månad innan mark- och anläggningsarbeten påbörjas.

53. Egenkontrollprogrammet avseende driften av verksamheten ska revideras så att det omfattar även planerad ny och utökad verksamhet. Det reviderade programmet ska redovisas för tillsynsmyndigheten senast tre månader innan någon av gruvorna i Sahavaara eller Palotieva eller flotationslinjen i anrikningsverket tas i drift. I kontrollprogrammen ska anges mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetod.

54. Löpande kontroll ska ske av vattenkemiska parametrar i ytvattenansamlingar eller dike i Tapulivuoma på fastigheten C, Pajala kommun, öster om sandmagasinet. Vidare ska kontroll av grundvattennivåer och flöden enligt villkor 12 ingå i kontrollprogrammet.

55. Bolaget ska kontrollera kemiska och biologiska kvalitetsfaktorer (inklusive fisk) i gruvornas recipienter (med relevanta referensstationer), i en sådan omfattning att verksamhetens påverkan på recipienterna kan följas upp över tid.

Delegation

Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § 3 st miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att vid behov föreskriva ytterligare villkor avseende

- åtgärder för att motverka störande damning (villkor 5),
- skäliga åtgärder avseende renskötseln (villkor 39),
- genomförandet av åtgärdsprogrammet i domsbilaga 3 till skydd för arter och livsmiljöer (villkor 40),
- den slutliga efterbehandlingsplanen (villkor 47),
- vilka åtgärder som framtagits inom ramen för energihushållningsplanen (villkor 46) som ska genomföras och inom vilken tid,

- hantering av det gråberg som kan komma att tillvaratas för extern användning,
- närmare utformning av åtgärder för markavvattning vid Sahavaara och Palotieva gruvor samt
- kontrollen av verksamheten.

Uppskjutna frågor och prövotidsföreskrifter

Mark- och miljödomstolen skjuter upp frågorna om slutliga villkor avseende

- utsläpp till vatten av metaller, arsenik, sulfat, ammoniak, nitrat, suspenderade ämnen och xantat,
- släckningsplan,
- frågan om slutlig skadereglering för skador och intrång till följd av meddelad tvångsrätt.

Bolaget ska i samråd med tillsynsmyndigheten genomföra nedanstående utredningar och till mark- och miljödomstolen inkomma med redovisning vid de tider som anges nedan.

Utsläpp till vatten

U l. Bolaget ska utreda de tekniska, ekonomiska och miljömässiga möjligheterna att vidta åtgärder för att ytterligare reducera utsläppen av arsenik, bly, kadmium, koppar, krom, nickel, uran, zink, ammoniak, nitrat, totalt suspenderat material (TSS), glödrest (GR) samt sulfat och xantater i utgående bräddvatten från verksamheten. Under utredningen ska bolaget löpande, dock minst årligen, avrapportera till tillsynsmyndigheten.

Utredningen ska, med förslag till slutliga villkor, ges in till mark- och miljödomstolen senast tre år efter det att länshållning av dagbrottet i Sahavaara har påbörjats. Om tillståndet till verksamheten vid Sahavaara dagbrott inte har tagits i anspråk inom den fastställda igångsättningstiden ska prövotidsutredningen lämnas in senast inom fem år från det att tillståndet togs i anspråk.

P l. Under prövotiden eller intill dess annat föreskrivs får halterna av aktuella ämnen i utgående vatten inte överskrida nedan angivna begränsningsvärden.

Ämne	**Månadsmedelvärde**	**Årsmedelvärde**
Koppar (Cu) µg/l	5	1
Krom (Cr) µg/l	10	5
Nickel (Ni) µg/l	100	80
Zink (Zn) µg/l	100	50
Suspenderat material mg/l	10	-
Glödrest, mg/l	5	-
Sulfat (SO4) mg/l	2600	1700
Xantat, mg/l räknat som kaliumamylxantat	1	-

Släckningsplan

U 2. Bolaget ska under en prövotid, i samråd med Pajala kommuns räddningstjänst, utreda hur räddningsberedskap och förmåga till släckning av brand i lagringen av xantat ska utformas. Bolaget ska också utreda uppkomst av förorenade brandsläckningsrester samt behov av uppsamling för vidare hantering. Utredningen och förslag till skyddsåtgärder och eventuella villkor ska ges in till mark- och miljödomstolen senast ett år efter att hanteringen av xantat har påbörjats. Bolaget ska anmäla till mark- och miljödomstolen och tillsynsmyndigheten när hanteringen av xantater påbörjas.

Skadereglering för tvångsrätter

U 3. Bolaget ska under en prövotid av tre år från det att tillståndet tagits i anspråk, dokumentera utförda åtgärder och låta värdera skador och intrång på respektive fastighet samt snarast, dock senast tre månader efter arbetenas utförande, gottgöra eller ersätta fastighetsägaren. Inom tre månader från prövotidens utgång ska bolaget redovisa en sammanställning av utförda åtgärder och reglerade skador samt inkomma med förslag till slutlig skadereglering.

P 2. Bolaget ska vidta skadeförebyggande åtgärder i syfte att minimera skador och intrång till följd av den meddelade tvångsrätten.

P 3. Om det under prövotiden såvitt gäller vattenverksamheten uppstår tvist angående punkten P 2 eller angående skyldigheten att gottgöra fastighetsägare för sak- eller personskada får tvisten, efter anmälan, av fastighetsägare hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.

Sammanställning för tidpunkter för senaste redovisning av prövotider till mark- och miljödomstolen

U1. Utsläpp till vatten	Tre år efter det att länshållning av dagbrottet i Sahavaara har påbörjats. Om tillståndet till verksamheten vid Sahavaara dagbrott inte har tagits i anspråk inom den fastställda igångsättningstiden ska prövotidsutredningen lämnas in senast inom fem år från det att tillståndet togs i anspråk.
U2. Släckningsplan	Ett år efter att hanteringen av xantat har påbörjats.
U3. Skadereglering	Tre år från det att tillståndet tagits i anspråk

Ekonomisk säkerhet

Bolaget ska ställa ekonomisk säkerhet som ska täcka kostnaderna för efterbehandlingen av gruvorna och andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. Den ekonomiska säkerheten ska bestå av ett grundbelopp samt utökas med tillkommande verksamhet.

A. Ett grundbelopp på 144 188 000 kronor.

B. Ett tillägg till grundbeloppet som ska beräknas för tiden från inmätningen i december 2021 fram till datum då tillståndet tas i anspråk.

   Beräkningen ska motsvara en kostnad om 38 kr per kvadratmeter tillkommande yta av malm- och gråbergsupplaget vid Tapuli gruva.

C. Prognosticerad ökning av kostnader för ett års kommande verksamhet, baserad på bolagets verksamhetsplanering, med avräkning vid påföljande års uppräkning. Beräkningen ska motsvara kostnader om 38 kr per kvadratmeter tillkommande yta av 1) malm- och gråbergsupplaget vid Tapuli gruva, 2) den del av gråbergsupplaget vid Sahavaara gruva där nettobuffrande gråberg deponeras och 3) den del av sandmagasinet där potentiellt syrabildande flotationssand deponeras samt 350 kr per kvadratmeter tillkommande yta av den del av gråbergsupplaget vid Sahavaara gruva där potentiellt syrabildande gråberg (PAF-cellerna) och hydroxidslam deponeras. Innan Sahavaara industriområde etableras ska säkerheten höjas med 1,5 Mkr.

Tillståndet får tas i anspråk först efter det att bolaget ställt säkerhet såvitt avser grundbeloppet (A), tillägget (B) samt prognosticerad ökning (C) för då innevarande år. Säkerheten ska godkännas av mark- och miljödomstolen och förvaras av Länsstyrelsen i Norrbottens län.

Därefter ska säkerhet för följande års prognosticerade ökade kostnad ges in i förskott i december varje år till tillsynsmyndigheten tillsammans med en redovisning av aktuella beräkningar för säkerhetens belopp och underlag för detta. Beloppen enligt ovan ska räknas upp med Entreprenadindex (Anläggningsentreprenader) med januari 2020 som startmånad. Om avsatta medel i väsentlig grad överstiger beräknade kostnader får tillsynsmyndigheten medge att säkerheten sänks.

Tidsbegränsning av tillstånden

Tillstånden som meddelas i denna dom upphör att gälla den 1 december år 2057.

Igångsättningstid

Mark- och miljödomstolen bestämmer igångsättningstiden för den i denna dom tillståndsgivna tillkommande miljöfarliga verksamheten till fem år från det att domen

vunnit laga kraft. För igångsättning av brytningen vid Palotieva bestäms dock igångsättningstiden till 10 år från det att domen vunnit laga kraft.

Arbetstid

Mark- och miljödomstolen bestämmer arbetstiden för utförande av de tillståndsgivna arbetena för vattenverksamheten till 10 år från det att domen vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Tiden för anmälan om oförutsedd skada bestäms till fem år efter arbetstidens utgång.

Verkställighet

Bolaget ges rätt att ta meddelat tillstånd i anspråk oberoende av eventuellt överklagande (verkställighetsförordnande), med undantag för de delar som avser tillståndet till arbeten och verksamhet vid Sahavaara och Palotieva dagbrott samt tillståndet till deponering av flotationssand i deponicellen i sandmagasinet. För de delar som avser vattenverksamhet får dock sådant ianspråktagande ske endast om Kaunis Iron AB hos Länsstyrelsen i Norrbottens län ställer sådan säkerhet som föreskrivs i 22 kap. 28 § första stycket miljöbalken. Bolaget ska även ställa ekonomisk säkerhet i enlighet med vad som framgår ovan under rubriken Ekonomisk säkerhet.

Ianspråktagande av tillståndet

Bolaget ska anmäla till mark- och miljödomstolen och tillsynsmyndigheten när tillståndet tas i anspråk. När detta tillstånd har tagits i anspråk upphör Finsk-svenska gränsälvskommissionens tillstånd i mål nr M 11/09 meddelat den 20 augusti 2010 att gälla.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte vad som i beslut den 14 augusti 2019 har bestämts om prövningsavgift i målet.

Rättegångskostnader

Kaunis Iron AB ska utge ersättning till M.K. för rättegångskostnad med 2 000 kr. På ersättningen ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Mark- och miljödomstolen avslår övriga yrkanden om rättegångskostnader.

Övrigt

Yrkanden som inte behandlats särskilt i det föregående lämnas utan bifall.

_____

Innehållsförteckning

BAKGRUND ... 28
Gällande tillstånd ... 28
Tidigare handläggning ... 29
Målets handläggning ... 29
YRKANDEN M.M. ... 30
Bolagets yrkanden ... 30
9 kap. miljöbalken ... 30
11 kap. miljöbalken ... 31
Övriga yrkanden ... 31
Bolagets slutliga villkorsförslag ... 32
Höjning av dammen för processvattenmagasinet och utökning av klarningsmagasinet ... 32
Utsläpp till luft och damning ... 32
Utsläpp till vatten ... 32
Bortledning av ytvatten ... 33
Buller ... 33
Sprängning ... 33
Vibrationer ... 33
Luftstötvågor ... 34
Hantering av massor m.m. ... 34
Rennäringen ... 34
Artskydd m.m. ... 34
Kemikalier m.m. ... 34
Energihushållning ... 35
Efterbehandling och ekonomisk säkerhet ... 35
Kontrollfrågor ... 36
Anmälan om drifttagning m.m. ... 36
Bolagets medgivande av villkorsförslag ... 36
Villkor angående dammhaveri ... 36
Prövotid släckningsplan ... 37
Bolagets förslag till delegationer ... 37
Bolagets förslag till prövotidsförfaranden ... 37
Bolagets samlade åtaganden ... 38
Motparters och remissinstansers inställningar och egna yrkanden ... 40
Myndigheter ... 40

Organisationer och enskilda ... 43
ANSÖKAN ... 48
Orientering ... 48
Bolaget ... 48
Geografisk orientering ... 49
Planförhållanden ... 51
Rådighet ... 51
Höjd- och koordinatsystem ... 52
Prövning enligt minerallagen ... 53
Fyndigheterna ... 53
Tapuli och Palotieva ... 53
Sahavaara ... 54
Mineraltillgångar ... 54
Pågående verksamhet ... 55
Ansökt miljöfarlig verksamhet ... 56
Brytning ... 56
Krossning ... 59
Anrikning ... 59
Vattenhantering ... 60
Deponering av anrikningssand ... 60
Deponering av gråberg ... 62
Transporter ... 65
Energi och insatsvaror ... 66
Emissioner ... 69
Ansökt vattenverksamhet ... 71
Anordningar för markavvattning ... 71
Dammvallar vid processvattendam och klarningsmagasin ... 71
Bortledning av grundvatten från dagbrott ... 72
Arbetstid ... 73
Miljökonsekvensbeskrivning ... 73
Sammanfattning ... 73
INKOMNA YTTRANDEN ... 77
Svenska myndigheter samt Finsk-svenska gränsälvskommissionen ... 77
Länsstyrelsen i Norrbottens län (länsstyrelsen) ... 77
Naturvårdsverket ... 83

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) 95
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) 99
Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) 100
Trafikverket 101
Kammarkollegiet 103
Region Norrbotten 108
Pajala kommun och Bygg- och miljönämnden Pajala kommun 108
Sametinget 113
Finsk-svenska gränsälvskommissionen (Gränsälvskommissionen) 114
Finska myndigheter 116
Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY eller NTM-centralen) 116
Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY), Norra Finlands fiskerihushållningstjänster 119
Meri-Lappi miljönämnd 125
Rovaniemi, Kolari, Pello och Ylitornio miljöskydds- och hälsoskyddsmyndighet 125
Lapplands förbund (Lapin Litto) 128
Forststyrelsen 129
Brandsäkerhets- och dammsäkerhetsmyndigheten vid Närings-, trafik- och miljöcentralen (ELY) i Kajanaland 132
Muonio kommun 132
Jord- och skogsbruksministeriet 133
Museiverket 135
Strålsäkerhetscentralen (STUK) 137
Luonnonvarakeskus, Luke, Naturresursinstitutet 138
Miljöministeriet (ansvarig finsk myndighet för Esbo-samrådet) 151
Svenska organisationer och enskilda motparter 153
Naturskyddsföreningen Pajala 153
Naturskyddsföreningen Norrbotten 154
Muonio sameby 156
Sattajärvi sameby 157
Gabna sameby 157
Aarevaara Fiskevårdsområdesförening (Aareavaara FVO) 166
Älvräddarna 167
B.L 170
Lapland Niva Lodge AB 171

Arealax Lapland 172
Å.K. m.fl. fastighetsägare..... 173
M.K..... 175
L.F. 177
S.W. 179
A.H..... 179
D och L.K. 179
T.K. 180
Finska organisationer och enskilda motparter 187
Torne-, Lainio- och Muonioälvars förening 187
Ylimuonio och Muonionniska delägarlag..... 189
Lappea ääverkoski delägarlag 189
Karungi delägarlag 191
Kauliranta delägarlag för samfällt vattenområde 191
Muonio renbeteslag 192
Renbeteslagsföreningen 194
Destination Lapland Oy m.fl., vilka företräds av S.N. 195
Finlands Naturskyddsförbund, Lapplands distrikt 198
Finlands Naturskyddsförbunds lokalförening i Ylitornios-Pellos..... 206
T.P. 209
L.R-S. Consulting Ltd Oy 209
M.N. och J.K. 213
M.M..... 216
L.P..... 217
A.O. 217
Norska parter..... 218
Narviks hamn 218
Futurum AS..... 218
Bolagets bemötande 219
DOMSKÄL..... 221
Inledning 221
Miljökonsekvensbeskrivningen och den specifika miljöbedömningen..... 222
Rättsliga utgångspunkter..... 222
Samrådsprocessen..... 223
Samråd med andra länder..... 229

Nollalternativ ... 237
Inkomna synpunkter på brister i prövningsunderlaget ... 240
Övriga invändningar från remissmyndigheter och andra motparter ... 246
Underlaget för prövning av inverkan på Natura 2000-områden ... 248
Sammanfattning om miljöbedömning ... 249
Tillåtlighet ... 249
Vandelsprövning ... 249
Rådighet ... 251
Överensstämmelse med planer ... 253
Lokalisering ... 254
Miljökvalitetsnormer ... 278
Artskyddsfrågor ... 294
Påverkan på hälsa och säkerhet ... 302
Säkerhetsrapport, statusrapport ... 303
Avfallshanteringsplan m.m. ... 304
Sammanfattande bedömning av tillåtlighet ... 312
Villkor, uppskjutna frågor m.m. ... 312
Inledning ... 312
Utsläpp till luft och damning ... 313
Utsläpp till vatten ... 314
Bortledning av grundvatten ... 320
Buller ... 321
Sprängning, vibrationer, luftstötvågor ... 322
Diken ... 322
Hantering av massor, utvinningsavfall m.m. ... 323
Dammsäkerhet, varningssystem, deponeringsstrategi för anrikningssand m.m. ... 324
Rennäring ... 327
Artskydd ... 328
Kemikalier, insatsvaror ... 328
Energi ... 328
Avfallshanteringsplan, efterbehandling ... 329
Kontroll ... 331
Delegation ... 332
Tidsbegränsning ... 332
Ekonomisk säkerhet ... 333

Bakgrund till ekonomisk säkerhet för befintlig verksamhet 333
Ekonomisk säkerhet för den nu ansökta verksamheten 335
Kompensation 340
Igångsättningstid och arbetstid 340
Särskild tvångsrätt 340
Ersättningsfrågor och oförutsedda skador 342
Verkställighet och ianspråktagande 344
Rättegångskostnader 346
Prövningsavgift 349
Övriga yrkanden 349

BAKGRUND

Gällande tillstånd

Dåvarande Finsk-svenska gränsälvskommissionen (GÄK) meddelade den 20 augusti 2010, med stöd av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland, beslut i mål nr M 11/09 genom vilket Northland Resources AB (NRAB) gavs tillstånd till gruvbrytning av järnmalm i Tapuli samt anrikningsverk vid Kaunisvaara. Efter att NRAB gått i konkurs år 2014 drevs verksamheten av konkursboet. Sedan februari 2018 har verksamheten drivits av Kaunis Iron AB.

Av tillståndet meddelat av GÄK framgår bl.a. följande.
Finsk-svenska gränsälvskommissionen (kommissionen) ger, med stöd av Finsk-svenska gränsälvsöverenskommelsen, Northland Resources AB (bolaget) tillstånd att inom området för erhållen bearbetningskoncession få anlägga Tapuli gruva, släppa ut behandlat process-, gruv- och dräneringsvatten till Muonio älv, driva Tapuli gruva för brytning av högst 20 miljoner ton malm per år samt att få anlägga och driva ett anrikningsverk vid Kaunisvaara.

Bolaget ges även tillstånd att anlägga invallningar och diken vid de planerade anläggningsområdena, att anlägga och driva en processvattenbassäng och ett klarningsmagasin med dammar och tillhörande anordningar, att bortleda grundvatten som läcker in i gruvan och uppföra de anläggningar som bortledningen förutsätter, att bortleda vatten ur Muonio älv och uppföra de anläggningar som krävs för denna bortledning, att uppföra anläggningar i Muonio älv för utsläpp av vatten till älven samt att anlägga vägtrummor över Rässioja och Kiekkajoki. Bolaget ges vidare tillstånd att få anlägga pumpledningar från anrikningsverket till Äkäsjokisuu för transport av järnslig och återföring av vatten samt en bro för dessa ledningar och en mindre gångbro över Muonio älv.

Av tillståndsvillkor 19 framgår bl.a. att tillståndet till gruvverksamheten och driften av anrikningsverk med därtill hörande anordningar gäller till år 2025. Om fortsatt verksamhet därefter avses ske ankommer det på bolaget att senast den 31 december 2023 inkomma med ansökan om omprövning av tillståndsvillkoren.

Naturvårdsverket ansökte den 25 juni 2018 om återkallelse av GÄK:s tillstånd. Ansökan handlades i mark- och miljödomstolens mål M 1828-18. Domstolen meddelade dom den 13 januari 2022 och återkallade delvis tillståndet, på så sätt att brytningen av malm begränsades till högst 7 miljoner ton malm per år, i övrigt avslogs Naturvårdsverkets ansökan. Domen överklagades till Mark- och miljööverdomstolen som den 13 september 2022 meddelade beslut att inte ge prövningstillstånd. Detta beslut överklagades till Högsta domstolen som alltjämt handlägger målet. Mark- och miljödomstolens dom har alltså inte vunnit laga kraft.

Tidigare handläggning

Den 23 juni 2011 inkom NRAB till Umeå tingsrätt, mark- och miljödomstolen, med en ansökan om tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt och utökad gruvverksamhet i Kaunisvaara. Ansökan återkallades av NRAB:s konkursbo i februari 2016 (mål M 1666-11) och målet avskrevs från vidare handläggning i april 2016.

Målets handläggning

Kaunis Iron AB inkom den 17 juli 2019 till domstolen med aktuell ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad gruvverksamhet vid Tapuli, Palotieva och Sahavaara gruvor med tillhörande verksamhet vid Kaunisvaara anrikningsverk, enligt vad som anges närmare nedan. Efter kompletteringar och genomförandet av en muntlig förberedelse med digital närvaro av sökanden samt vissa svenska myndigheter i maj 2020, delvis gemensamt med mål M 1828-18, kungjordes ansökan för yttrande i Sverige den 11 maj 2021. Översättning av ansökningshandlingar till finska i enlighet med domstolens skyldighet enligt artikel 22 i lagen (2010:897) om gränsälvsöverenskommelse mellan Sverige och Finland (lagen om gränsälvsöverenskommelse) har gjorts. Kungörelse av ansökan har därefter skett också i Finland under hösten 2021. I Finland har samråd skett parallellt och i vissa delar gemensamt enligt lagen om gränsälvsöverenskommelse och Konvention om miljökonsekvensbeskrivningar i ett gränsöverskridande sammanhang, Esbo den 25 februari 1991 (Esbokonventionen). Även samråd med Norge har skett enligt Esbokonventionen. Yttranden efter kungörelsen har inkommit från både svenska och finska myndigheter och organisationer samt från enskilda. Även ett par norska parter har yttrat sig. Bolaget har getts tillfälle att bemöta yttrandena.

Mark- och miljödomstolen förordnade den 26 augusti 2021 D.Y., som dammsäkerhetssakkunnig i målet.

Gemensam syn i mål M 1828-18 och M 2090-19 hölls den 16 september 2021. Mark- och miljödomstolen genomförde i direkt anslutning till synen även en undersökning av malmtransportvägen. Såväl svenska som finska parter har beretts tillfälle att yttra sig över det protokoll som upprättats över undersökningen.

Naturvårdsverket skickade den 23 september 2021 en underrättelse till regeringen enligt 17 kap. 5 § första stycket miljöbalken om Kaunis Iron AB:s ansökan om tillstånd till befintlig och utökad verksamhet vid Kaunisvaara. Enligt underrättelsen bedömde Naturvårdsverket att det inte kunde uteslutas att det var fråga om en verksamhet som i betraktande av de intressen som miljöbalken enligt 1 kap. 1 § ska främja kan antas få betydande omfattning eller bli av ingripande slag och att skyldigheten i 17 kap. 5 § för Naturvårdsverket att underrätta regeringen därför aktualiserades. I underrättelse daterad den 19 maj 2022 meddelade regeringen att regeringen inte vidtar någon åtgärd med anledning av underrättelsen.

I samband med att yttranden från Finland inkom till domstolen i slutet av år 2021 uppgav Miljöministeriet, som ansvarig för Esbo-samrådet i Finland, att Finland ville

fortsätta samrådet enligt Esbokonventionen. Naturvårdsverket, som har motsvarande funktion i Sverige, ingav med anledning härav ett yttrande där verket konstaterade att det mot bakgrund av påtalade brister och Sveriges åtagande enligt Esbokonventionen såg ett behov av fortsatt samråd enligt artikel 5 Esbokonventionen. Handläggningen fortsatte därefter med ytterligare skriftväxling och möjlighet till samråd (för mer utförlig beskrivning av samrådet med Finland, se avsnittet Samråd med andra länder i domskälen).

Älvräddarnas samorganisation (Älvräddarna) har vid två tillfällen under målets handläggning framställt jävsinvändningar mot ansvariga domare. I beslut den 8 juni 2021 ogillades ansökan om jäv. Efter missnöjesanmälan från Älvräddarna fattades den 16 juni 2021 beslut om att jävsbeslutet fick överklagas särskilt, vilket Älvräddarna gjorde. Mark- och miljööverdomstolen har därefter, den 11 augusti 2021, beslutat att inte meddela prövningstillstånd. Efter att Älvräddarna på nytt invänt jäv mot ansvariga domare den 10 juli 2022 avslogs yrkandet om jäv den 15 juli 2022. Efter missnöjesanmälan från Älvräddarna fattades den 25 juli 2022 beslut om att beslutet om jäv den 15 juli 2022 endast får överklagas i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i målet. I samma beslut avslog domstolen även Älvräddarnas begäran om vilandeförklaring i avvaktan på utgången i Mark- och miljööverdomstolens mål M 1697-22.

Under handläggningen av målet har mark- och miljödomstolen vidare genom beslut den 13 september 2021 avslagit Länsstyrelsen i Norrbottens läns yrkande om förordnande av sakkunnig, genom beslut den 11 mars 2022 avslagit Gabna samebys yrkande om syn, genom beslut den 9 juni 2022 lämnat L.R-S.s yrkande om utfående av provanrikningsrapporter utan bifall och genom två beslut den 29 juni 2022 avslagit L.F.s respektive M.K.s yrkande om syn.

Kallelse till huvudförhandling kungjordes den 29 juni 2022 i Sverige och har även kungjorts i Finland. Huvudförhandlingen hölls under veckorna 35 till och med 37 år 2022, med finsk tolk närvarande på plats i förhandlingssalen samtliga dagar.

YRKANDEN M.M.

Bolagets yrkanden

Kaunis Iron AB (KIAB) har framställt följande yrkanden i målet.

9 kap. miljöbalken

KIAB har yrkat tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken

- att bedriva gruvbrytning vid Tapuli, Sahavaara och Palotieva dagbrott,
- att producera sammanlagt upp till 10 Mton malm per år
- att losshålla och deponera erforderliga mängder gråberg/sidoberg,
- att vid malmförädlingsanläggningarna inom Kaunisvaara industriområde anrika upp till 10 Mton malm per år,

- att deponera erforderliga mängder fallande anriknings- och flotationssand samt slam från vattenrening,
- att vidta de om- och tillbyggnader i och vid anrikningsverket inom Kaunisvaara industriområde som behövs för att komplettera befintlig produktionslinje med en flotationsanläggning samt för att öka kapaciteten till sekundärmalning.

11 kap. miljöbalken

KIAB har vidare yrkat tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken

- att vid behov avvattna områdena för planerade dagbrott och upplag,
- att utföra och/eller bibehålla erforderliga anläggningar för detta,
- att leda bort det grund- och ytvatten som läcker in i gruvorna,
- att utföra och/eller bibehålla erforderliga anläggningar för detta,
- att anlägga och/eller bibehålla erforderliga uppsamlande och avskärande diken samt invallningar vid anläggningarna,
- att bortleda vatten ur Muonio älv,
- att förlänga och höja dammen som avgränsar processvattenmagasinet till krönhöjden +172,8 RH2000 samt tillämpa en dämningsgräns om +170,0 RH2000,
- att utöka befintligt klarningsmagasin genom urgrävning och anläggande av stödjande vallar med en krönhöjd om 165,25 RH2000 samt tillämpa en dämningsgräns om +163,75 RH2000,
- att bibehålla och nyttja befintligt utjämnings- och förklarningsmagasin,
- att utöka sandmagasinet vid Kaunisvaara anrikningsverk med anläggande av erforderliga vallar, avskärande och uppsamlande diken samt därtill tillhörande anordningar, samt
- att inom sandmagasinet vid Kaunisvaara anrikningsverk anlägga dammar för innehållande av flotationssand, med en krönhöjd om +174,5 RH2000 samt tillämpa en driftnivå om +173,0 RH2000.

KIAB har yrkat om rätt enligt 28 kap. 10 § 2 och 6 p. miljöbalken att ta i anspråk mark- och vattenområden av delar av fastigheterna A, D, E, F, G, H, I, s:13 och s:28 vad avser ansökt verksamhet i Sahavaara samt fastigheterna B och C vad avser sandmagasinet i Kaunisvaara, samtliga i Pajala kommun.

Övriga yrkanden

KIAB har vidare yrkat om tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken (Natura 2000-tillstånd) för den påverkan på miljön i berörda Natura 2000-områden som verksamheten innebär.

KIAB har i första hand hemställt om dispens från förbuden i 4, 7 och 8 §§ artskyddsförordningen (2007:845) för de skyddade arter som framgår av den så kallade nettolistan under avsnitt 5.5 i Callunas konsekvens- och artskyddsutredning (bilaga H9, aktbil 59) med undantag för myrstarr, fåglar och vanlig groda.

KIAB har i andra hand (reservationsvis) hemställt om dispens från förbuden i 4, 6, 7 och 8 §§ artskyddsförordningen för samtliga skyddade arter som framgår av den så kallade nettolistan under avsnitt 5.5 i Callunas konsekvens- och artskyddsutredning.

KIAB har yrkat att arbetstiden för vattenverksamheten bestäms till 10 år, att tiden för igångsättande av den tillkommande miljöfarliga verksamheten ska bestämmas till fem år och att tiden för anmälan av oförutsedd skada ska bestämmas till fem år efter arbetstidens utgång. Igångsättningstiden för Palotieva ska bestämmas till 10 år.

Därutöver har bolaget hemställt om godkännande av den i målet upprättade Miljökonsekvensbeskrivningen samt om rätt att ta meddelat tillstånd i anspråk oberoende av eventuellt överklagande (verkställighetsförordnande), med undantag för de delar som avser verksamheten vid Sahavaara och Palotieva dagbrott (inklusive deponering i deponicell).

Bolagets slutliga villkorsförslag

KIAB har, efter slutliga justeringar under huvudförhandlingen, lämnat följande förslag till slutliga villkor.

Allmänt villkor

1. Om inte annat följer av denna dom ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget uppgett eller åtagit sig i ansökan och i övrigt i målet.

Höjning av dammen för processvattenmagasinet och utökning av klarningsmagasinet

2. Bolaget ska i god tid innan arbetena påbörjas till tillsynsmyndigheten redovisa den slutliga utformningen av höjningen av dammen för processvattenmagasinet och vallen vid utökningen av klarningsmagasinet. Av redovisningen ska framgå hur utformningen av anläggningarna lever upp till, i tillämpliga delar, vad som föreskrivs i RIDAS och Gruv-RIDAS.

Utsläpp till luft och damning

3. Stofthalten i utgående luft från utrustning för stoftavskiljning får som årsmedelvärde uppgå till högst 20 mg/Nm3 torr gas.

Kontroll av utsläppen ska ske genom mätning minst fyra gånger per år.

4. Bolaget ska vidta åtgärder för att motverka störande damning.

Utsläpp till vatten

5. Glödgningsresten i fast substans i utgående vatten till recipient får inte överstiga 20 mg/l som månadsmedelvärde.

6. pH i utgående vatten till recipient får inte understiga 6 eller överstiga 9. Mätning ska ske minst två gånger per månad med jämna intervall.

7. Halten sulfat i utgående vatten (från klarningsmagasinet) får inte överskrida 2000 mg/l som månadsmedelvärde.

Månadsmedelvärdet ska innehållas minst åtta månader per kalenderår. Under återstående fyra månader får halten inte överskrida 3000 mg/l som månadsmedelvärde.

Bortledning av ytvatten

8. Bortledningen av ytvatten från Muonio älv får endast ske under perioden oktober-april och inte överskrida 24 000 m^3 per dygn respektive 50 400 m^3 per kalendermånad. Begränsningen per kalendermånad får överskridas med som mest 10 procent per månad under två månader per kalenderår.

Buller

9. Buller från bolagets verksamhet, bortsett från buller som härrör från sprängning och varningssignal för sprängning, får utomhus vid bostadsbebyggelse inte överstiga

50 dB(A) under dagtid (kl. 07.00-18.00),
45 dB(A) under kvällstid (kl. 18.00-22.00) och
40 dB(A) nattetid (kl. 22.00-07.00).

Arbetsmoment som typiskt sett kan medföra momentana ljudnivåer överstigande 55 dB(A) vid bostäder får inte utföras nattetid (kl. 22.00-07.00).

Kontroll ska ske genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar för de tidsperioder som anges ovan. Kontroll ska ske när förändringar i verksamheten har genomförts som kan medföra mer än obetydligt ökade ljudnivåer och när tillsynsmyndigheten beslutar om kontroll, dock minst vart tredje år.

Om nivåerna ovan överskrids ska villkoret ändå anses uppfyllt om bolaget vidtar åtgärder och vid ny mätning inom två månader från överskridandet kan visa att nivåerna innehålls.

Sprängning

10. Produktionssprängning får ske mellan kl. 07.00-18.00 efter tydlig hörbar förvarningssignal. Produktionssprängning vid annan tidpunkt får medges av tillsynsmyndigheten. Allmänheten ska i förväg på lämpligt sätt meddelas tidpunkten för när sprängning kan förväntas.

Vibrationer

11. Vibrationer till följd av sprängning i gruva får i bostäder inte medföra en högre svängningshastighet i vertikalled i sockel än 5 mm/s vid mer än 5 procent av sprängningarna per kalenderår och aldrig överskrida 7 mm/s.

Mätning ska ske kontinuerligt i enlighet med SS 46 04 866:2011.

Luftstötvågor

12. Luftstötvågor till följd av sprängning får utomhus vid bostäder inte överstiga 160 Pascal uttryckt som frifältsvärde vid mer än 5 procent av sprängningarna per kalenderår och aldrig överskrida 200 Pascal.

Mätning ska ske kontinuerligt i enlighet med SS 02 52 10.

Hantering av massor m.m.

13. Avrymningsmassor av morän och torv och sådana massor som på annat sätt tas ut i verksamheten ska användas i verksamheten eller lagras i den omfattning som krävs för efterbehandlingen av verksamheten och användas för detta ändamål.

Rennäringen

14. Bolaget ska vidta skäliga åtgärder för att minimera intrång och skador som verksamheten kan innebära för renskötseln. Det åligger bolaget att regelbundet samråda med Muonio koncessionssameby om åtgärder och eventuell skadereglering. Bolaget ska utse kontaktperson inom bolaget för samråden.

Artskydd m.m.

15. Till skydd för arter och livsmiljöer ska bolaget genomföra det åtgärdsprogram som framgår av bilaga [X] till denna dom. Under genomförandet ska bolaget samråda med tillsynsmyndigheten. För det fallet att ett område utpekat för biotopförbättrande åtgärder enligt bilaga X inte är möjligt att nyttja vid den tidpunkt när åtgärderna senast ska genomföras får tillsynsmyndigheten medge att åtgärderna genomförs inom ett annat område med minst samma areal och förutsättningar att erbjuda aktuella livsmiljöer. Tillsynsmyndigheten får även medge undantag av mindre betydelse från åtgärdsprogrammet under förutsättning att syftet med programmet inte äventyras.

Kemikalier m.m.

16. Stationära förvaringsplatser för petroleumprodukter och övriga för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen ska vara utformade med invallning och nederbördsskydd eller annan utrustning som förhindrar att invallningarna fylls med dagvatten. Invallningen ska minst ha samma volym som det största kärl som förvaras där plus en extra volym om 10 procent. Cisterner ska vara utrustade med påkörningsskydd.

Övrig hantering av petroleumprodukter och andra för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen inklusive avfall ska ske med största aktsamhet så att risken för skador till följd av spill/läckage minimeras.

17. Stationära tankningsplatser ska vara hårdgjorda (eller på annat sätt anlagda för att förhindra infiltration av oljeprodukter) och anslutna till oljeavskiljare. Flyttbara tankstationer (drivmedelstankar) ska vara dubbelmantlade eller försedda med påkörningsskydd. Stationerna ska utrustas med brandbekämpnings- och saneringsutrustning.

18. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lätt tillgänglig. God beredskap ska finnas för att ta hand om kemikalier eller farligt avfall från olyckor som kan hota mark, ytvatten eller grundvatten.

Energihushållning

19. Bolaget ska fortlöpande och systematiskt arbeta med energieffektivisering av verksamheten. Arbetet med energifrågor ska redovisas i den årliga miljörapporten. Redovisningen ska bland annat innehålla uppgifter om genomförda energihushållningsåtgärder.

Efterbehandling och ekonomisk säkerhet

20. En slutlig efterbehandlingsplan ska lämnas in till tillsynsmyndigheten i god tid innan verksamheten upphör eller det blir aktuellt med slutlig efterbehandling av något delområde.

21. Bolaget ska ställa ekonomisk säkerhet som ska täcka kostnaderna för efterbehandlingen av gruvorna och andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. Den ekonomiska säkerheten ska bestå av följande:

A. Ett grundbelopp motsvarande 117 000 000 kr.

B. Ett tillägg till grundbeloppet som ska beräknas för tiden från inmätningen i december 2021 fram till datum då domen vinner laga kraft.

Beräkningen ska motsvara en kostnad om 20 kr per kvadratmeter tillkommande yta av gråbergsupplaget vid Tapuli gruva.

C. Prognosticerad ökning av kostnader för ett års kommande verksamhet, baserad på bolagets verksamhetsplanering, med avräkning vid påföljande års uppräkning. Beräkningen ska motsvara kostnader om 20 kr per kvadratmeter tillkommande yta av 1) gråbergsupplaget vid Tapuli gruva 2) den del av gråbergsupplaget vid Sahavaara gruva där nettobuffrande gråberg deponeras och 3) den del av sandmagasinet där potentiellt syrabildande flotationssand deponeras samt 350 kr per kvadratmeter tillkommande yta av den del av gråbergsupplaget vid Sahavaara gruva där potentiellt syrabildande gråberg deponeras (PAF-cellerna).

Säkerheten för grundbeloppet (A), tillägget (B) samt prognosticerad ökning (C) för då innevarande år ska ges in till mark- och miljödomstolen för godkännande senast två månader efter att domen har vunnit laga kraft. Därefter ska säkerhet för följande års prognosticerade ökade kostnad ges in i förskott i december varje år till tillsynsmyndigheten tillsammans med en redovisning av aktuella beräkningar för säkerhetens belopp och underlag för detta.

Beloppen enligt ovan ska räknas upp med Entreprenadindex (Anläggningsentreprenader) med januari 2020 som startmånad.

Om avsatta medel i väsentlig grad överstiger beräknade kostnader får tillsynsmyndigheten medge att säkerheten sänks.

Kontrollfrågor

22. Ett program för egenkontroll avseende byggnadsskedet för planerade anläggningar ska upprättas och redovisas för tillsynsmyndigheten senast en månad innan större mark- och anläggningsarbeten påbörjas.

Egenkontrollprogrammet avseende driften av verksamheten ska revideras så att det omfattar även planerad ny och utökad verksamhet. Det reviderade programmet ska redovisas för tillsynsmyndigheten senast tre månader innan någon av gruvorna i Sahavaara eller Palotieva eller flotationslinjen i anrikningsverket tas i drift. I kontrollprogrammen ska anges mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetod.

23. Bolaget ska kontrollera kemiska och biologiska kvalitetsfaktorer (inklusive fisk) i dess recipienter (med relevanta referensstationer), i en sådan omfattning att verksamhetens påverkan på recipienterna kan följas upp över tid.

24. Anläggningsarbeten avseende höjningen och förlängningen av dammen vid processvattenmagasinet och utökningen av klarningsmagasinet ska kontrolleras och slutbesiktigas av oberoende kontrollant. Kontrollantens rapport för respektive anläggningsdel ska redovisas för tillsynsmyndigheten i god tid innan vattennivån i processvattenmagasinet höjs från nuvarande driftnivå +168,5 RH2000 respektive utökningen av klarningsmagasinet tas i drift.

Anmälan om drifttagning m.m.

25. Bolaget ska anmäla till tillsynsmyndigheten innan flotationskretsen i anrikningsverket tas i drift. Bolaget ska vidare anmäla till tillsynsmyndigheten innan utökningen av sand- eller klarningsmagasinet, jordavrymning eller markavvattning för anläggande av Sahavaara respektive Palotieva dagbrott påbörjas.

Bolagets medgivande av villkorsförslag

Bolaget medger Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) villkorsförslag enligt nedan, med däri gjorda mindre justeringar. Justeringarna har gjorts bland annat mot bakgrund av att bolaget har yrkat att få ta tillståndet att påbörja flotation i anspråk även vid ett eventuellt överklagande (verkställighetsförordnande).

Villkor angående dammhaveri

X. Processvattendammen ska vara försedd med en sådan instrumentering och övervakning, via uppkoppling till bemannat kontrollrum, att indikation på ett förestående eller pågående dammhaveri kan upptäckas dygnet runt.

X. En beredskapsorganisation med personal och erforderlig utrustning ska finnas för att dygnet runt kunna varna trafikanter på väg 99 i händelse av ett haveri i processvattendammen. En särskild nödlägesplan för dammhaveri ska också finnas.

Prövotid släckningsplan

PX. Bolaget ska under en prövotid, i samråd med Pajala kommuns räddningstjänst, utreda hur räddningsberedskap och förmåga till släckning av brand i lagringen av xantat ska utformas. Bolaget ska också utreda uppkomst av förorenade brandsläckningsrester samt behov av uppsamling för vidare hantering. Utredningen och förslag till skyddsåtgärder och eventuella villkor ska ges in till mark- och miljödomstolen senast ett år efter att hanteringen av xantat har påbörjats.

Bolagets förslag till delegationer

KIAB föreslår att mark- och miljödomstolen med stöd av 22 kap. 25 § 3 st. miljöbalken ska överlåta åt tillsynsmyndigheten att vid behov föreskriva

- villkor avseende åtgärder för att motverka störande damning (villkor 4),
- villkor om skäliga åtgärder avseende renskötseln (villkor 14),
- villkor avseende genomförandet av åtgärdsprogrammet i bilaga [X] till skydd för arter och livsmiljöer (villkor 15),
- de villkor som den slutliga efterbehandlingsplanen kan föranleda (villkor 20),
- villkor för hantering av det gråberg som kan komma att tillvaratas för extern användning samt
- närmare utformning av åtgärder för markavvattning vid Sahavaara och Palotieva gruvor.

Bolagets förslag till prövotidsförfaranden

KIAB föreslår att mark- och miljödomstolen med stöd av 22 kap. 27 § miljöbalken skjuter upp frågan om slutliga villkor avseende utsläpp till vatten av krom, nickel, zink, koppar och xantat med en utredningsföreskrift och provisoriska föreskrifter enligt nedan.

U1. Under prövotiden ska Kaunis Iron AB utreda behovet samt de tekniska och ekonomiska förutsättningarna och konsekvenserna av att begränsa utsläppen till vatten från verksamheten av krom, nickel, zink, koppar och xantat. Bolaget ska redovisa de kompletterande skyddsåtgärder inklusive reningsmetoder som bolaget är berett att vidta och när detta kan ske, samt i förekommande fall en motivering till varför någon tekniskt möjlig åtgärd är obehövlig eller orimlig enligt 2 kap. 7 § första stycket miljöbalken. Under utredningen ska bolaget samråda med tillsynsmyndigheten.

Utredningen ska, med förslag till slutliga villkor, ges in till mark- och miljödomstolen senast tre år efter att länshållning av dagbrottet i Sahavaara har påbörjats.

När det gäller provisoriska föreskrifter är bolagets förstahandsinställning att det inte finns något behov att reglera utsläppen under prövotiden. För det fallet att mark- och miljödomstolen gör en annan bedömning av behovet av reglering under prövotiden föreslår KIAB följande provisoriska föreskrift.

P1. Under prövotiden eller intill dess annat föreskrivs får halterna av aktuella ämnen i utgående vatten inte överskrida nedan angivna begränsningsvärden.

Ämne	Provisorisk föreskrift
SFÄ	
Krom (Cr)	15 µg/l som månadsmedelvärde och årsmedelvärde. Månadsmedelvärdet får överskridas för två månader per år.
Zink (Zn)	150 µg/l som månadsmedelvärde och årsmedelvärde. Månadsmedelvärdet får överskridas för två månader per år.
Koppar	10 µg/l som månadsmedelvärde och årsmedelvärde. Månadsmedelvärdet får överskridas för två månader per år.
Prioämnen	
Nickel (Ni) Prio	100 µg/l som månadsmedelvärde och årsmedelvärde. Månadsmedelvärdet får överskridas för två månader per år.
Övrigt	
Xantat	1 mg/l räknat som kaliumamylxantat som månadsmedelvärde och årsmedelvärde. Månadsmedelvärdet får överskridas för två månader per år.

Bolagets samlade åtaganden

Bolaget har gjort åtaganden enligt nedan. Sammanställningen omfattar inte åtgärder till skydd för arter och livsmiljöer vilka avses omfattas av ett sammanhållet åtgärdsprogram vars genomförande bolaget föreslår ska föreskrivas i villkor 15 enligt förslaget ovan.

I övrigt omfattar sammanställningen huvudsakligen åtgärder som i och för sig framgår av vad bolaget har anfört tidigare i målet (och därmed omfattas av det allmänna villkoret, p 1) men som det kan finnas anledning att förtydliga i en lista med åtaganden.

- Om något av dagbrotten är fullt utbrutet innan verksamheten i övrigt är avslutad och det är klarlagt att ingen ytterligare malm kommer att tas ut, åtar sig bolaget att undersöka möjligheten att nyttja dagbrottet för omhändertagande av överskottsvatten och/eller av flotationssand eller gråberg.
- Bolaget åtar sig att efter samråd med tillsynsmyndigheten inhägna riskområden i anslutning till dagbrotten i den omfattning som behövs för att undvika att allmänheten, medvetet eller omedvetet, kommer in i området samt att tydligt märka ut övriga delar av riskområdena.
- För att minska buller och visuell påverkan för häckande störningskänsliga fåglar åtar sig bolaget att behålla en skogsridå mellan tjärnarna på Ahvenvuoma och Sahavaara gråbergsupplag samt mellan Kaunisjoki och Sahavaara gråbergsupplag och övrig industriell verksamhet i anslutning till dagbrottet.

- I samma syfte åtar sig bolaget att inför varje häckningsperiod (maj-juli) anlägga en vall längs den västra kanten av Sahavaara gråbergsupplag som angränsar till tjärnarna på Ahvenvouma samt att under häckningsperioden kvarhålla vallen.
- Bolaget åtar sig att anlägga gråbergsupplaget minst 200 m från Ahvenvuomas tjärnar.
- Bolaget åtar sig att anlägga gråbergsupplaget och övrig industriell verksamhet i Sahavaara minst 200 m från Kaunisjoki.
- Bolaget åtar sig att särhålla och deponera potentiellt syrabildande gråberg från Sahavaara (så kallat PAF-gråberg) i för ändamålet särskilt iordningställda deponiceller (så kallade PAF-celler) inne i gråbergsupplaget och att under driften succesivt täcka pallslänterna. Bolaget åtar sig att anlägga ett separat dike för uppsamling av dränagevatten från cellerna och att behandla vattnet genom kemisk fällning innan det avleds till processvattenmagasinet.
- Bolaget åtar sig att särhålla och deponera potentiellt syrabildande anrikningssand från flotationen (så kallad flotationssand) i en för ändamålet särskilt iordningställd deponicell inne i sandmagasinet och/eller i bergtäkten Navettamaa.
- Bolaget åtar sig att kontrollera verksamhetens påverkan på flöden i Kaunisioki genom flödesmätning uppströms respektive nedströms påverkansområdet och genom mätning av grundvattennivåer mellan bäcken och dagbrottet samt att genom infiltration tillse att verksamhetens påverkan inte medför att avvikelsen på vattenföringen blir större än 5 % och inte heller medför någon minskning av flödet vid de lägsta lågvattenflödena.
- Bolaget åtar sig att efter samråd med Trafikverket förstärka slänterna vid väg 99 i de områden som riskerar att överströmmas vid att haveri i processvattendammen.
- Bolaget åtar sig att vid deponering av flotationssand i bergtäkten Navettamaa tillse att överytan av sanden ligger ca en meter under vattenytan eller täcks med anrikningssand med motsvarande mäktighet
- Bolaget åtar sig att runt området för gråbergsupplaget i Sahavaara anlägga ett avskärmande dike, eventuellt kombinerat med en vall, för att motverka att opåverkat ytvatten rinner in i upplaget.
- Bolaget åtar sig att behandla länshållningsvattnet från Sahavaara genom kemisk fällning innan vattnet avleds till processvattenmagasinet.
- Bolaget åter sig att innan losshållning av gråberg inleds vid Sahavaara och efter samråd med tillsynsmyndigheten och godkännande av brunnsägarna, genomföra en förnyad brunnsinventering inom det beräknade influensområdet för grundvattenavsänkning för att klargöra befintliga brunnars läge och utförande samt för att mäta in grundvattenytans nivå och analysera vattnets kvalitet.
- Bolaget åtar sig att vid Sahavaara dagbrott vidta bullerdämpande åtgärder i form av vallar och/eller plank mellan dagbrottet och bebyggelsen i öster (längs den östra gränsen för brytningsområdet) och längs med transportvägen mellan Sahavaara dagbrott och industriområdet vid Kaunisvaara.
- Bolaget åtar sig att vegetera vallar som blir synliga från bebyggelsen i Sahavaara by.

- Bolaget åtar sig att innan brytning påbörjas vid Sahavaara dagbrott och efter samråd med berörda fastighetsägare, besikta husgrunder och murstockar vid hus inom det beräknade påverkansområdet för vibrationer och luftstötsvågor. Besiktning ska utföras av utomstående besiktningsman och dokumenteras i protokoll som delges fastighetsägarna.
- Bolaget åtar sig att vid anläggandet av dagbrottet vid Palotieva anlägga en ca 15 meter hög bullerdämpande vall längs dagbrottets norra kant.
- Bolaget åter sig att i samråd med tillsynsmyndigheten genomföra en fördjupad dokumentation av de utpekade kulturmiljöer i Sahavaara by som kommer att ligga inom riskområdet för stenkast.
- Bolaget åtar sig att anlägga ett väderskydd vid upplaget för malmkoncentrat/slig.
- Bolaget åtar sig att vid lastbilstransporter av slig använda bilar med täckta flak och släp.
- Bolaget åtar sig att vid behov genomföra dammbekämpning i form av bevattning/saltning och sopning av interna vägar och av vägen mellan industriområdet och väg 99.
- Bolaget åtar sig att för transporter av slig från Pitkäjärvi till Narvik längs malmbanan använda invändigt målade järnvägsvagnar med dräneringshål samt att efter lastning vid Pitkäjärvi tillse att eventuell överlast eller spill avlägsnas från vagnarna och att lasten "limmas" med lignin eller dammbekämpas med någon annan metod med motsvarande verkan.
- Bolaget åtar sig att anbringa ett tätskikt av morän eller annat material med motsvarande funktion längs den yttre vallen vid sandmagasinet.
- Bolaget åtar sig att anlägga bräddavlopp i dammar/vallar som omgärdar sandmagasinet, klarningsmagasinet och deponicellen för flotationssand. Bräddavloppen ska dimensioneras för att klara att avbörda ett 100-årsflöde enligt Flödeskommitténs riktlinjer.

Motparters och remissinstansers inställningar och egna yrkanden

Myndigheter

Länsstyrelsen i Norrbottens län (länsstyrelsen) har bestritt att tillstånd beviljas enligt bolagets yrkanden och för egen del i första hand yrkat att ansökan ska avvisas och i andra hand att ansökan ska avslås. Länsstyrelsen har i samband med huvudförhandlingen uppgett att myndigheten inte har något att erinra mot yrkad verkställighet, under förutsättning att beslutet förenas med krav riktat mot bolaget att ställa en betryggande ekonomisk säkerhet för de avslutnings- och stängningsåtgärder som verksamheten kan komma att föranleda. Länsstyrelsen har vidare framställt yrkande om ställande av ekonomisk säkerhet om ett visst belopp samt angett grunderna härför.

Naturvårdsverket har i första hand yrkat att ansökan ska avvisas och i andra hand att ansökan ska avslås. För det fall domstolen ändå beviljar ansökt tillstånd har verket i tredje hand yrkat att tillståndet ska tidsbegränsas till 10 år efter lagakraftvunnen dom samt att arbetstiden för vattenverksamheten ska bestämmas till 10 år. Natur-

vårdsverket har i samband med huvudförhandlingen uppgett att verket inte motsätter sig att förordnande om omedelbar verkställighet meddelas för den befintliga verksamheten vid Tapuli, det vill säga utan flotation. Ett sådant förordnande kräver dock att en betryggande säkerhet för verksamheten ställs. Enligt Naturvårdsverkets uppfattning behöver en säkerhet om 300-400 miljoner kr ställas. Naturvårdsverket är av uppfattningen att det finns behov av villkorsreglering men har inte ansett sig kunna lämna egna villkorsförslag vare sig avseende utsläpp till vatten eller i övrigt mot bakgrund av det underlag som finns.

Havs- och vattenmyndigheten har uppgett att myndigheten anser att ansökan fortfarande är bristfällig och att om ansökan inte kompletteras i enlighet med vad myndigheten angett så ska den avvisas. För det fallet att ansökan ändå tas upp till prövning anser Havs- och vattenmyndigheten att begränsningsvärden ska fastställas för utsläpp till ytvatten för ett flertal ämnen. Havs- och vattenmyndigheten motsätter sig bolagets förslag till villkor avseende utsläpp av sulfat samt till utredningsföreskrift U1. Myndigheten anser dock att det inte är möjligt att föreslå lämpliga villkor då förutsättningar saknas.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har uppgett att utifrån riskerna för allvarliga olyckor har myndigheten inget att erinra mot att bolaget beviljas sökt tillstånd, dock behöver vissa skyddsåtgärder regleras i särskilda villkor. I samband med huvudförhandlingen har MSB framställt yrkanden om att utredningsvillkor samt villkor relaterade till processvattendammen/dammhaveri ska föreskrivas.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har uppgett att myndighetens tidigare synpunkter i huvudsak beaktats och redogjorts för på ett bra sätt av sökanden och har inte haft något ytterligare att framföra.

Trafikverket har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men haft ett antal synpunkter, vilka redogörs för i sammandrag nedan.

Kammarkollegiet har, innan kungörelse av ansökan, framställt ett antal kompletteringsönskemål men har inte avhörts efter kungörelse och har inte angett någon tydlig inställning.

Region Norrbotten har uppgett att regionen anser att den sökta verksamheten kommer att ha stora och positiva samhällsekonomiska effekter i Norrbotten och för Sverige som helhet.

Pajala kommun har i samband med huvudförhandlingen tillstyrkt ansökan samt det justerade yrkandet om verkställighet.

Bygg- och miljönämnden, Pajala kommun, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men haft ett antal synpunkter vilka redogörs för i sammandrag nedan.

Sametinget har avstått från att yttra sig över ansökningshandlingarna.

Finsk-svenska gränsälvskommissionen har inte angett någon tydlig inställning men bl.a. uppgett att en hållbar gruvverksamhet möjliggör en långsiktigt positiv ekonomisk och social utveckling och skapar viktiga arbetstillfällen och tillväxt i Pajala och Tornedalen som helhet. Gränsälvskommissionen har betonat vikten av att verksamheten är hållbar ur ett miljömässigt perspektiv och att de miljövillkor som ska gälla ska motsvara de höga krav som ställs på miljöfarlig verksamhet. Kommissionen har ansett att det med tanke på verksamhetens karaktär är nödvändigt att sätta gränsvärden för de metaller och kemikalier som kan bidra till risk för vattenkvaliteten.

Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY), Finland, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men uppgett att myndigheten anser att tillståndsprövningen av gruvprojektet inte kan slutföras förrän projektets miljökonsekvenser har bedömts på ett tillräckligt sätt även ur finländsk synpunkt, samt anfört ett antal synpunkter vilka redogörs för i sammandrag nedan.

Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY), Norra Finlands fiskerihushållningstjänster har bl.a. uppgett att myndigheten anser att de potentiella negativa miljökonsekvenserna från ansökt verksamhet är förknippade med så mycket osäkerhet att gruvans årliga utvinnings- och anrikningsnivåer inte kan höjas utöver vad som anges i nuvarande miljötillstånd. Myndigheten har vidare uppgett att bolaget inte bör beviljas tillstånd enligt ansökan för gruvdrift och malmanrikning i Sahavaara samt anfört ytterligare synpunkter t.ex. i fråga om brister i miljökonsekvensbeskrivningen.

Meri-Lappi miljönämnd, Finland, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men framfört synpunkter, framför allt i fråga om verkningar från utsläpp som riktas mot Muonio älv, och bl.a. uppgett att gränsvärdena för utsläppen ska göras tillräckligt stränga så att utsläppen inte orsakar någon fara för vattendragets tillstånd.

Rovaniemi, Kolari, Pello och Ylitornio miljö- och hälsoskyddsmyndighet, Rovaniemi stad, Finland, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men bl.a. uppgett att för alla utsläpp till vattendraget måste fastställas sådana övre gränser för utsläppen att det inte kan uppkomma någon skadlig eller naturförstörande påverkan.

Lapplands förbund (Lapin liitto), Finland har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men bl.a. uttryckt oro över avsaknaden av utsläppsgränser för vatten, bristande bedömning av klimatförändringar samt av kumulerade effekter med andra gruvprojekt. Vidare har förbundet konstaterat att gruvprojektet inte under några omständigheter får orsaka skadliga effekter på Torne älvs/Muonio älvs vattenområdet och uppgett att inget obehandlat avloppsvatten bör släppas ut i Muonio älv.

Forststyrelsen, Finland, har bl.a. uppgett att de brister och osäkerheter i bl.a. miljökonsekvensbeskrivningen som myndigheten pekat på kan förutsätta komplettering av bedömningsredogörelsen och tillståndsansökan. Vidare bör tillståndsmyndigheten överväga en eventuell fiskerihushållningsavgift.

Brandsäkerhets- och dammsäkerhetsmyndigheten vid Närings-, trafik- och miljöcentralen (ELY) i Kajanaland, Finland, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men framfört synpunkter i fråga om dammsäkerhet.

Muonio kommun, Finland, har uppgett att kommunen anser att det är viktigt att främja gruvverksamheten, men har framfört en oro kring kvaliteten på det vatten som avleds från gruvan till Muonio älv och vidare till Torne älv.

Jord- och skogsbruksministeriet, Finland, har bl.a. uppgett att godkännande av projektet som är föremål för tillståndsansökan förutsätter att man kan säkerställa att Kaunis Iron AB:s och Hannukainens gruvor inte heller tillsammans leder till skadliga verkningar på Torne-Muonio älvs vattenmiljö och vidare att ministeriet anser att i de eventuella tillståndsvillkoren för projektet ska säkerställa att man begränsar skadliga utsläpp i vattendrag som orsakas av gruvverksamhet och följer upp effektivt med bästa tillgängliga metoder.

Museiverket, Finland, har konstaterat att på basis av de tilläggsutredningar som lämnats in verkar det som att de eventuella överloppsvatten som orenade hamnar i vattendraget inte medför en fara för Muonio älvs/Torne älvs laxbestånd och forsfiskekultur. Museiverket har betonat vikten av kontinuerlig och regelbunden rening av bräddvatten samt att man är beredd för eventuella problemsituationer så att man vid behov snabbt kan vidta korrigerande åtgärder.

Strålsäkerhetscentralen, Finland, har inte angett någon tydlig inställning, men bl.a. uppgett att myndigheten rekommenderar att undersökning av naturens radioaktiva ämnen genomförs på vissa vattenfraktioner och att eventuella gränser för utsläpp av uran i miljön i första hand bör fastställas på grundval av kemiska effekter och miljölagstiftning.

Naturresursinstitutet (Luke), Finland, har bl.a. uppgett att institutet anser att ansökan om fortsatt och utvidgad gruvverksamhet på presenterat sätt och på basis av de uppdaterade uppgifterna för projektet, medför en betydande risk för gränsöverskridande skada på fiskbestånden och deras nyttjande i Torneälvens vattensystem. Tillståndsvillkoren som presenterats i ansökan samt övervakningen av utsläppen och vattenkvaliteten är i många delar helt otillräckliga. Synergieffekterna av skadliga ämnen har inte beaktats i tillräcklig grad och man har inte tillräcklig beredskap för exceptionella situationer.

Miljöministeriet (ansvarig myndighet för Esbosamrådet i Finland), har sammanfattningsvis uppgett att materialet är bristfälligt och omfattar inte gränsöverskridande miljökonsekvenser i Finland och att ministeriet förutsätter att förhandlingarna enligt Esbokonventionen fortsätter.

Organisationer och enskilda

Naturskyddsföreningen i Pajala har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men haft ett antal synpunkter vilka redogörs för nedan.

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län har uppgett att organisationen motsätter sig ett förnyat tillstånd för gruvverksamheten. Om någon verksamhet ska tillåtas är det möjligen ett fortsatt tillstånd för Tapuli, öppnandet av ett nytt dagbrott i Sahavaara ska absolut inte medges.

Muonio sameby har uppgett att samebyn har, i egenskap av innehavare av ett enskilt rennäringsintresse, ingen invändning mot Kaunis Iron AB:s tillståndsansökan. Samebyn framställer inte heller några krav på skydds- eller kompensationsåtgärder i målet.

Sattajärvi sameby har inte angett någon tydlig inställning men uppgett att samebyn inte har något att framföra i de delar som föreläggandet avser samt nämnt att pågående och utökad gruvverksamhet inte påverkar Sattajärvi samebys renskötsel på annat sätt än att transporterna av slutprodukten (slig) går genom samebyns marker.

Gabna sameby har i första ledet yrkat att ansökan ska avvisas då prövningsunderlaget har sådana brister att det inte kan utgöra grund för ställningstagande till påverkan på rennäringen i Gabna sameby. För det fall domstolen anser att prövningsunderlaget kan läggas till grund för prövning har Gabna sameby i andra ledet yrkat att ansökan ska avslås såvitt avser följdverksamheten gruvtransporter då prövningsunderlaget har sådana materiella brister att det inte kan utgöra grund för ställningstagande till följdverksamhetens inverkan på rennäringen i samebyn. För det fall domstolen anser att prövningsunderlaget kan läggas till grund för prövning har Gabna sameby i tredje ledet yrkat att ansökan ska avslås såvitt avser följdverksamheten, gruvtransporterna, eftersom transporterna utgör ett påtagligt försvårande av rennäringen. Gabna samebyn har tidigare även framställt ett yrkande i fjärde led om att för det fall domstolen meddelar tillstånd ska domstolen föreskriva villkor till skydd för renskötseln, i enlighet med samebyns redogörelse under förhandlingen, vilka skulle förplikta Kaunis Iron AB att till fullo ersätta och kompensera samebyn för skador och merarbete som uppstår till följd av gruvtransporterna genom samebyn. I samband med huvudförhandlingens avslutande meddelade dock samebyn att man avstod från att föreslå några villkor. Gabna sameby har motsatt sig Kaunis Iron AB:s hemställan om rätt att ta meddelat tillstånd i anspråk oberoende av eventuellt överklagande (bolagets verkställighetsförordnande).

Aareavaara Fiskevårdsområdesförening har uppgett att Kaunis Irons verksamhet är välkommen och ger arbetstillfällen till bygden men att verksamhetens miljöpåverkan är av stor betydelse för föreningen. Föreningen har yrkat bifall till ansökan under förutsättning att av föreningen föreslagna villkor om sandmagasin, klarningsmagasin, påverkan på vatten, efterbehandling och bullerreducerande åtgärder föreskrivs samt att föreningens ersättningsanspråk bifalls till fullo. Föreningen har yrkat att en fiskevårdsavgift om 750 000 kr ska föreskrivas samt att en årlig ersättning om 35 000 kr för förlorade inkomster ska utgå. Vidare har föreningen begärt utbetalning av fiskevårdsavgift om 75 000 kr enligt villkor 18 i av Gränsälvskommissionen meddelat tillstånd i M 11/09. Ersättningsanspråken ska avgöras i nu aktuellt mål. I andra hand yrkar föreningen avslag på ansökan. Föreningen motsätter sig ett verkställighetsförordnande vad gäller uppstart av flotationsanläggning.

Älvräddarnas Samorganisation (Älvräddarna) har, som föreningen slutligt bestämt sin inställning, yrkat att ansökan i första hand ska avvisas och i andra hand avslås. Älvräddarna har också yrkat att mark- och miljödomstolen om att utföra en vandelsprövning av sökandebolaget. Verkställighetsförordnande har bestritts i alla delar eftersom bolaget har tillstånd och kan fortsätta sin verksamhet i väntan på överklaganden.

M.K., J, har uppgett att hennes inställning i sak är att den miljöfarliga vattenverksamhet som sker på östra sidan om Riksväg 99 inte omfattas av Gränsälvskommissionens tillstånd och hon har avstyrkt att tillstånd lämnas i den delen. Hon har även avstyrkt att tillstånd meddelas för Palotieva dagbrott mot bakgrund av att det får så stora konsekvenser. För det fall att domstolen beviljar tillstånd har hon i samband med huvudförhandlingen, som hon slutligt bestämt sin talan, yrkat ersättning med sammanlagt 1 850 000 kr för den nuvarande (olagliga) vattenverksamheten samt för den ansökta utökade vattenverksamheten som skadat och skadar hennes fastighet och dess värde.

L.F. har, som det får förstås, motsatt sig att tillstånd meddelas. Han har bl.a. yrkat att tågvagnarna, när de lastats av i Narvik ska spolas rena innan de körs tillbaka för att undvika onödig damning.

S.W., K, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan. För det fall att han inte får avverka efter Aareajoki har han uppgett att han vill ha ersättning för det.

A.H., L, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men haft vissa synpunkter kring vattentillgången.

B.L., M har inte angett någon tydlig inställning till ansökan, men utan att precisera belopp begärt ersättning för förlorade inkomster och förlorat värde till följd av störningar från gruvverksamheten främst förlorad vildmarkskänsla, utsläpp och fiskars undvikande beteende samt försämrad jakt.

Lapland Niva Lodge AB, i vilket bolag B.L. är ensam styrelseledamot, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan, men utan att precisera belopp begärt ersättning för förlorade inkomster och förlorat värde till följd av störningar från gruvverksamheten främst förlorad vildmarkskänsla, utsläpp och fiskars undvikande beteende samt försämrad jakt.

D och L.K., N, har inte angett någon inställning till ansökan men haft vissa synpunkter kring vattentillgången.

T.K., O, har yrkat att ansökan i första hand ska avvisas. För det fall att mark- och miljödomstolen väljer att pröva ansökan har han i andra hand yrkat att värdena vad gäller buller som föreslås av bolaget ska sänkas med 5 dB för dag och kväll, att gruvverksamhet inte ska tillåtas alls nattetid samt att beräkningar för lågfrekvent buller ska utföras. Han har motsatt sig att verkställighetsförordnande beviljas. T.K. har även framställt ytterligare ett antal

yrkanden om genomförande av olika skyddsåtgärder och försiktighetsmått med mera exempelvis inventering av vatten- och avloppsledningar i Sahavaara av oberoende kvalificerad part, inventering av vattenkvalitet och fiskbestånd i Sivakkajoki och Kolkonjoki, yt- och grundvattenprovtagning vid kallkälla, att material som orsakar damning och nedsmutsning inte får föras ut på det allmänna vägnätet och att lastbilar alltid ska tvättas och rengöras noggrant innan de lämnar Tapuli gruvområde, Junosuando trafikledningscentral och Pitkäjärvi omlastningsstation, att kontroll och besiktning ska utföras fortlöpande för olika ingående anläggnings- och byggnadsdelar, att samtliga mätningar av stoftnedfall för mätpunkter NS3, NS4 och NS8 skall underkännas och inte användas som underlag samt att bolaget åläggs att undersöka övriga mätpunkter för stoftnedfall som ingår som underlag avseende närhet till vegetation.

Arelax Lapland (enskild firma vars innehavare är B-G.N.), P och Q, har yrkat bifall till ansökan under förutsättning att ersättningsanspråken bifalls till fullo. I andra hand har företaget yrkat avslag till ansökan. Företaget har yrkat ersättning för inkomstförluster med 133 000 kr per år beroende på störningar från gruvverksamheten under Palotieva dagbrotts driftsperiod. Ersättningsanspråk ska avgöras i detta må|, verksamheten har påverkats och kommer att påverkas av Kaunis Irons gruvdrift.

Å.K., J.U., V-A.K., K.K., R.K., E.K., S.I., S.S., Ö.K., R.R., R.E., T.K., N.S., B.W-S., K.S. och B-G.N. (ombud för övriga uppräknade), är samtliga ägare till fastigheter i Aareavaara samt i ett fall en fastighet i Kengisskogen,(nedan Å.K. m.fl., fastighetsägare). Fastighetsägarna har uppgett att Kaunis Irons verksamhet är välkommen och ger arbetstillfällen men att störande buller påverkar fastighetsägare i närområdet. De har yrkat bifall till ansökan under förutsättning att deras ersättningsanspråk bifalls. De har yrkat på en årlig ersättning om 30 kr per hektar för buller från gruvverksamheten.

Torne-, Lainio- och Muonio älvars förening, Finland, har inte angett någon tydlig inställning, men haft vissa synpunkter vilka redogörs för nedan.

Korpikylä delägarlag, Finland, har anslutit sig till Torne-, Lainio- och Muonioälvars förenings första yttrande i målet.

Ylimuonio delägarlag och Muonionniska delägarlag, Finland, har båda yrkat ersättning från bolaget för de skadliga påverkningarna på fiskerinäringen som eventuellt orsakas av verksamheten. Yrkandet omfattar den årliga summan av fisketillståndsinkomster för samtliga år under vilka skadeverkningarna från verksamheten påverkar fisket i Muonio älv. Delägarlagen förutsätter vidare att det ställs villkor som tryggar fiskebestånden m.m. och kräver att verksamhetsutövaren ska åläggas en fiskevårdsskyldighet eller fiskerihushållningsavgift samt en kontrollförpliktelse.

Lappea ääverkoski delägarlag, Finland har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men anfört en del synpunkter, vilka redogörs för nedan.

Karungi delägarlag, Finland, har inte angett någon tydlig inställning, men haft vissa synpunkter, vilka redogörs för nedan. Delägarlaget har även uppgett att de förbehåller sig rätten att få ersättningar från gruvbolaget.

Kauliranta delägarlag för samfällt vattenområde, Finland, har uppgett att delägarlaget är oroligt för gruvprojektets miljöpåverkningar på Torne älvs vattendrag i naturtillstånd och dess strandområden.

Renbeteslagsföreningen (Paliskuntain yhdistys), Finland, har uppgett att om gruvans påverkan på ren miljö och näring visar sig skadlig, bör tillstånd inte beviljas. Om gruvverksamheten fortsätter ska tillståndsvillkoren stramas åt och dessas överlevnad övervakas och om den nuvarande eller utökade gruvverksamheten orsakar olägenheter eller skada för renbeteslagen ska de ersättas till fullt belopp

Destination Lapland Oy, Jounin Kauppa Oy, Lapland Hotels Oy, Muonio renbeteslag, Ylläs vänner rf, Äkäslompolon byaförening och Äkäslompolon delägarlag, Finland, vilka företräds av ombudet advokat S.N., (nedan Destination Lapland m.fl.), har bl.a. uppgett att konsekvensbedömningen innehåller uppenbara brister och osäkerheter. Förutsättningarna för projektets tillstånd, trots de presenterade tilläggsutredningarna, uppfylls inte. De har även uppgett att de förbehåller sig rätten att framföra ersättningsyrkanden i ett senare skede när projektets verkningar kan fastställas.

Muonio renbeteslag, Finland, har, utöver det yttrande som ingetts av ombudet advokat S.N., för egen del även yrkat på ersättning för olägenheter och förluster som gruvverksamheten orsakat om sammanlagt 136 550 euro per år x 20 år (2 731 000 euro som engångsersättning). Vidare har renbeteslaget yrkat att domstolen ska förelägga att Kaunis Iron AB ersätter renbeteslaget för de skador som orsakats renar om sådana framträder och domstolen i sådant fall använder ersättningstabellen för trafikskador som fastställts av finsk myndighet. Om gruvverksamheten i framtiden orsakar olägenheter för renbeteslaget som inte kan förutses ska dessa ersättas till fullt belopp

Finlands Naturskyddsförbunds Lapplands distrikt, Finland, har framställt yrkanden om såväl avvisning som avslag av ansökan och bl.a. uppgett att miljökonsekvensbeskrivningen är så bristfällig och otillräcklig att det inte finns rättsliga grunder att bevilja bolaget ett nytt miljötillstånd att fortsätta och utvidga verksamheten. Förbundet har motsatt sig yrkandet om verkställighet.

Finlands Naturskyddsförbunds lokalförening Ylitornios-Pellos Natur, Finland har uppgett att föreningen anser att Kaunis Irons tillståndsansökan ska avslås. Gruvans miljötillstånd ska inte förnyas och verksamheten ska inte utvidgas.

T.P., Finland, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men bl.a. uppgett att han hoppas på rena vatten och ett livskraftigt liv.

L.R-S., Finland, har yrkat att ansökan ska avslås. Han har även framställt yrkande om att det av Golder Associates planerade klarningsmagasinet ska byggas samt anfört att tillstånd till avbördning vintertid inte får beviljas.

M.N., Finland, har uppgett att ansökan borde avslås då den orsakar allvarlig risk för vattendragsmiljön samt eventuellt till och med allvarliga ekonomiska konsekvenser för de boende i områdena. Han har även, i egenskap av fastighetsägare till fastighet som gränsar till Torne älvs strand, yrkat ersättning om 5 000 euro för olägenheterna som försämrat tillståndet i vattenmiljön samt yrkat på ersättningsrätt vad gäller senare uppkommande skadeverkningar vid en godkänd tillståndsansökan.

J.K., Finland, har inte angett någon tydlig inställning till ansökan men framfört synpunkter avseende bl.a. utsläppen till vatten. Han har, i egenskap av fastighetsägare till fastighet som gränsar till Torne älvs strand, yrkat ersättning om 5 000 euro för olägenheterna som försämrat tillståndet i vattenmiljön samt yrkat på ersättningsrätt vad gäller senare uppkommande skadeverkningar vid en godkänd tillståndsansökan.

M.M., Finland, har uppgett att tillstånd inte ska beviljas i enlighet med ansökan. Han har vidare yrkat ersättning för den olägenhet som gruvverksamheten orsakar näringsverksamheten samt för fastighetens värdesänkning, sammanlagt 40 000 euro per år.

L.P., Finland, har uppgett att Kaunisvaara gruvprojekt inte bör ges tillstånd på grund av de stora riskerna för naturen. För det fall att gruvverksamheten fortsätter och tillstånd ges yrkas full ersättning för olägenhet samt eventuell anslutning till det kommunala vattenledningsverket.

A.O., Finland, har bl.a. uppgett att Kaunisvaara gruvprojekt förstör hela Muonio älvs och Torne älvs lax- och öringsbestånd samt det utrotningshotade harrbeståndet vandrande till Sargassohavet och det måste hindras helt från att utvidgas.

Narviks hamn, Norge, har inte angett någon tydlig inställining men uttryckt att gruvverksamheten i norra Sverige är betydelsefull.

Futurum AS, Norge, har uppgett att det är väldigt viktigt för Narviks kommun att Kaunis Iron har verksamhet i Narvik.

ANSÖKAN

Orientering

Bolaget

KIAB, ett dotterbolag till Kaunis Holding AB, bedriver sedan sommaren 2018 gruv- och anrikningsverksamhet vid Tapuli gruva och Kaunisvaara anrikningsverk,

anläggningar som tidigare förvärvats i omgångar från konkursboet efter den tidigare verksamhetsutövaren Northland Resources AB (nedan NRAB).

Kaunis Iron avser att utveckla ett flertal gruvor för brytning av järnmalm i norra Skandinavien, däribland den redan anlagda och i drift varande Tapuli gruva samt vid de närliggande fyndigheterna Palotieva och Sahavaara. Alla tre fyndigheterna ligger i anslutning till byarna Kaunisvaara och Sahavaara i Pajala kommun.

I denna ansökan begär KIAB tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken att fortsätta driften av Tapuli gruva med tillhörande deponering av gråberg m.m., att anlägga och driva gruvor vid Palotieva och Sahavaara med tillhörande deponering av gråberg m.m., att fortsätta driften vid Kaunisvaara anrikningsverk med tillhörande deponering av anrikningssand i befintligt och utökat sandmagasin, att färdigställa och ta i drift en separat produktionslinje i anrikningsverket för förädling av malm med högre svavelhalt och att deponera avfallssand från flotationslinjen.

Vidare söker bolaget tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till vattenverksamhet i form av markavvattning och bortledning av grundvatten m.m. som nämnda verksamheter föranleder och till anläggande och/eller ändring av de dammar och andra anläggningar och anordningar som ansökta verksamheter och åtgärder förutsätter.

Avslutningsvis söker bolaget tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken (Natura 2000-tillstånd) samt dispens enligt artskydds-förordningen (2007:845) för den påverkan ansökta verksamheter kommer att ha på skyddade arter och livsmiljöer.

Geografisk orientering

Verksamhetsområdena för Tapuli, Palotieva och Sahavaara dagbrott och Kaunisvaara anrikningsverk är belägna ca 25 km nordost om Pajala centralort, Norrbottens län (Figur 1).

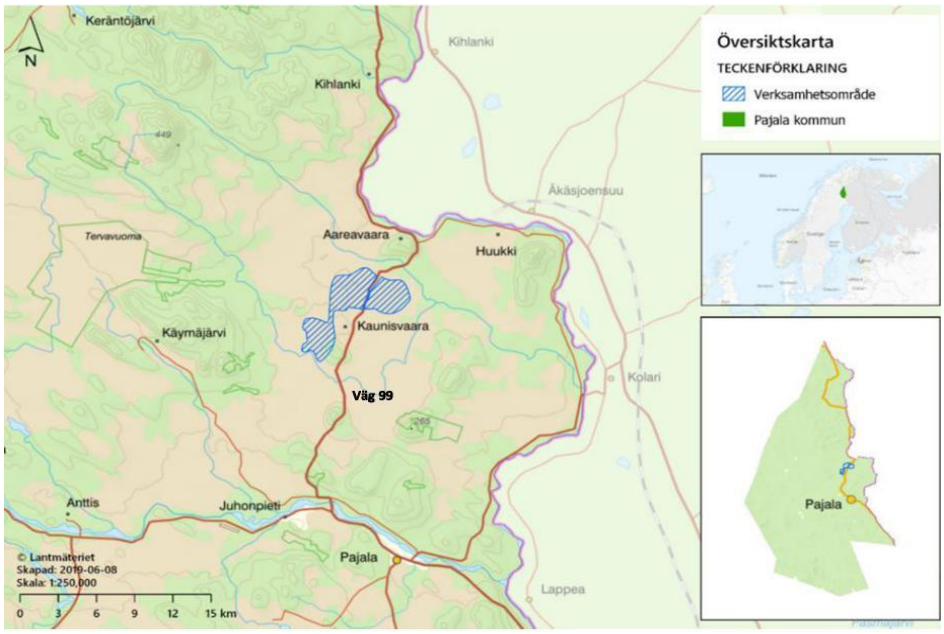

Figur 1. Översiktskarta som visar verksamhetsområdena i förhållande till Kaunisvaara, Sahavaara och Pajala centralort.

Tapuli gruva ligger ca 2,5 km norr om byn Kaunisvaara. Det befintliga industriområdet med anrikningsverket är beläget ca 1,5 km nordost om Kaunisvaara by med sand- och klarningsmagasin lokaliserat öster om väg 99 på en del av myren Tapulivuoma. Gråbergs-upplaget ligger i omedelbar anslutning till dagbrottet.
Palotieva (benämnd Tapuli K nr 2 i beslutet om bearbetningskoncession enligt minerallagen) ligger ca 400 m nordost om Tapuli norra och är en del av samma malmstråk. Området är idag huvudsakligen skogbevuxet.

Fyndigheten vid Sahavaara ligger ca 30 km norr om Pajala centralort och ca 5 km söder om Tapuli dagbrott. Fyndigheten ligger ca 700 m väster om de centrala delarna av byn Sahavaara och 1,5 km sydväst om byn Kaunisvaara.
Området för Sahavaara gruva omfattar del av västra sluttningen av berget Sahavaara och, västerut, ett låglänt område bevuxet med skog och myrområdet Ahvenvuoma, vilka områden avvattnas av vattendraget Kaunisjoki som i sin tur rinner ut i Muonio älv.

Muonio älv, som också är recipient för det överskottsvatten som bräddas från verksamheten, utgör gräns mellan Sverige och Finland till en punkt söder om Pajala där Muonio älv mynnar ut i Torne älv som nedströms denna punkt utgör gräns mellan länderna.

Översiktskartan i Figur 2 redovisar det anpassade verksamhetsområdet för den sökta verksamheten där bland annat sand- och klarningsmagasinets utformning har anpassats för att minimera tillkommande markanspråk inom Tapulivuoma (det så kallade anpassningsalternativet). Utöver sand- och klarningsmagasin har även transportkorridoren mellan Tapuli och Sahavaara anpassats som en skadelindrande åtgärd vilket framgår av figuren.

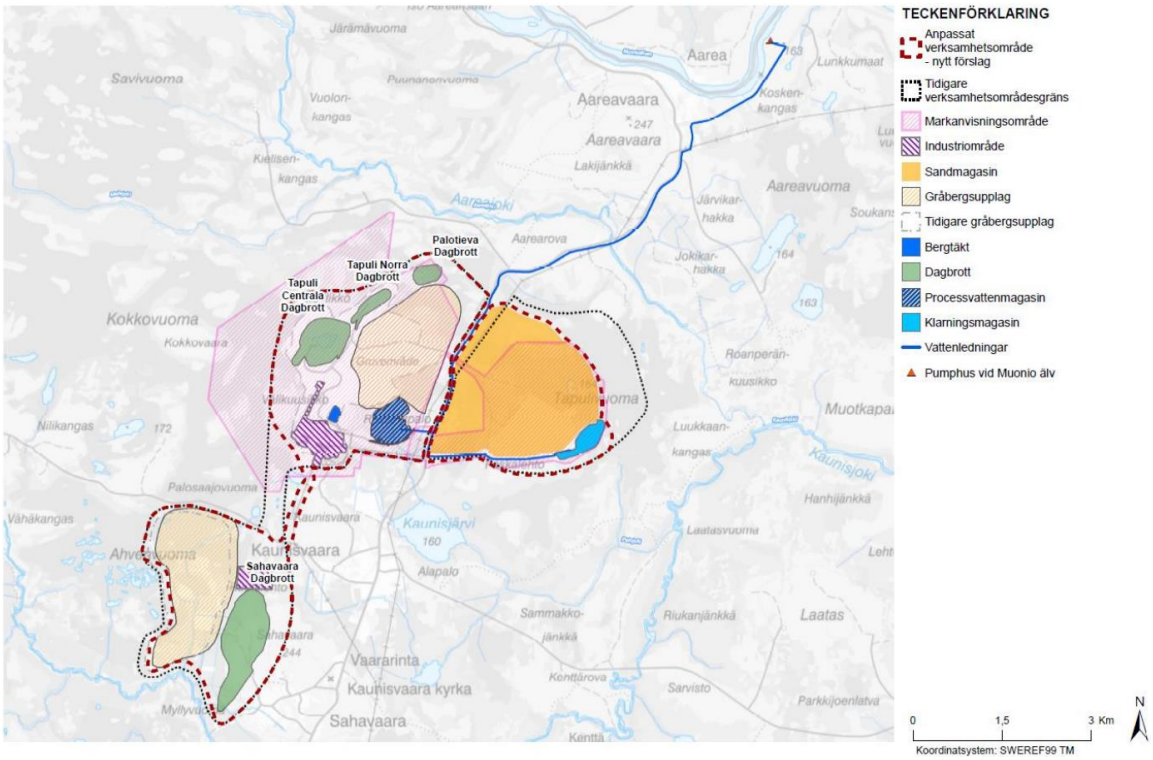

Figur 2. Översiktskarta över närområdet för verksamheten. Kartan visar de fyra (planerade samt existerande) dagbrotten Palotieva, Sahavaara, Tapuli Centrala, Tapuli Norra, sand- och klarningsmagasinet (med dess anpassade utformning, det så kallade anpassningsalternativet) och gråbergsupplagen.

Planförhållanden

I Pajala kommuns översiktsplan anges att områdena för befintliga och planerade verksamheter ska användas för gruvnäring.

Området för befintliga anläggningar omfattas av detaljplan antagen av Pajala kommunfullmäktige i september år 2010. Planen är uppdelad i två områden för industriändamål på ömse sidor om väg 99. Detaljplanen upprättades för att underlätta anläggande av gruvverksamhet samt möjliggöra anläggande av upplag, ett anrikningsverk och andra byggnader inom planområdet.

Den ansökta verksamheten står inte i strid med gällande detaljplan eller områdesbestämmelser.

Rådighet

Planerade anläggningar för markavvattning vid Sahavaara gråbergsupplag och dagbrott kommer att ta i anspråk del av fastigheterna A, D, C, F, G, H, I, E, s:13 och s:28. Motsvarande anläggningar för markavvattning vid Palotieva dagbrott kommer att ta i anspråk del av fastigheterna R, C, S, T, U, V, W, X, Y, Z, AA, s:9.

Delar av angivna anläggningar ligger inom gällande bearbetningskoncessioner enligt minerallagen (1991:45) i vilket fall KIAB har den vattenrättsliga rådighet som krävs med stöd av bearbetningskoncessionerna. Beträffande övriga områden enligt ovan gör KIAB gällande rådighet med stöd av 2 kap. 4 § 3 p. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Bolaget begär vidare rätt att ta i anspråk områdena enligt 28 kap. 10 § 1 st. 6 p. miljöbalken.

Planerade förändringar av processvattenmagasinet/processvattendammen respektive sand- och klarningsmagasinet kommer att ta i anspråk del av fastigheterna R, B, C, S, T, AB, U. Området vid processvattenmagasinet och processvattendammen omfattas av gällande markanvisning enligt minerallagen vilket innebär att KIAB har erforderlig vattenrättslig rådighet. Även delar av de områden som berörs av planerade åtgärder vid sand- och klarningsmagasinet omfattas av gällande markanvisning enligt minerallagen vilket innebär att KIAB har erforderlig vattenrättslig rådighet. Beträffande övriga delar av berörda fastigheter gör KIAB gällande rådighet med stöd av 2 kap. 4 § 5 p. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet och begär rätt att ta i anspråk områdena med stöd av 28 kap. 10 § 1 st. 2 p. miljöbalken.

Vad beträffar frågan om ersättning avser bolaget att träffa avtal med berörda fastighetsägare, och en redovisning härav kommer att ges in till miljödomstolen i god tid före miljödomstolens huvudförhandling i målet.

Pumpanläggningarna i Tapuli dagbrott tar i anspråk ett område av fastigheten AA. KIAB har avtal med berörd fastighetsägare som ger bolaget rätt till nämnda ianspråktagande.

Anordningarna i Muonio älv tar i anspråk ett område av fastigheten P. Också i denna del har avtal träffats med berörd fastighetsägare. Området omfattas även av gällande ledningsrätt.

Höjd- och koordinatsystem

I nu gällande tillstånd är förkommande höjduppgifter angivna i Rikets höjdsystem RH 70. Dock tillämpar bolaget för egen del RH2000 varför bolaget föreslår att höjduppgifter i kommande tillstånd anges i RH2000.

I underlaget till denna ansökan anges samtliga höjduppgifter enligt båda systemen. Skillnaden är att uppgifter enligt RH70 är 20 cm lägre än uppgifter enligt RH2000. Som utgångspunkt för höjduppgifterna används tre fixpunkter med nummer 282640, 292071 och 1002.

Koordinatsystem som används är SWEREF99 23 15.

Prövning enligt minerallagen

Bearbetningskoncession för Tapuli (Tapuli K nr 1) och för Palotieva (Tapuli K nr 2) har meddelats genom beslut av Bergsstaten den 20 november 2008 (två separata beslut samma dag), vilka efter överklagande fastställdes av Regeringen den 26 februari 2009.

Bearbetningskoncession för Sahavaara (Sahavaara K nr 1) beviljades genom ett beslut den 28 oktober 2010.

Bergsstaten medgav i beslut den 20 december 2017 överlåtelse av nämnda koncessioner från konkursboet efter NRAB till dåvarande Abecede AB, numera namnändrat till Kaunis Iron AB.

Därutöver har Bergsstaten i beslut den 23 oktober 2012 och den 12 maj 2015 beslutat att anvisa mark enligt minerallagen till pågående verksamhet vid Tapuli gruva med tillhörande anrikningsverk, gråbergsupplag och sand- och klarningsmagasin m.m.

Fyndigheterna

Alla tre fyndigheterna ligger i ett område benämnt centrala Lapplands grönstensbälte med magnetit som huvudsakligt värdemineral.

Området är beläget inom Pajala-Kolari förkastningszon som är en strukturgeologisk deformationszon som sträcker sig över 150 km och är upp till 50 km bred, med ca 30 kända järnmalmsmineraliseringar varav en del även innehåller intressanta koppar- och guldhalter. Förkastningszonen fortsätter in i Finland där ett flertal fyndigheter liknande Tapuli, Palotieva och Sahavaara återfinns, bland annat fyndigheten Hannukainen, som även innehåller utvinningsbar koppar.

Tapuli och Palotieva

Tapuli och Palotieva har undersökts genom borrningar till ca 300 m djup och malmen består av kontinuerliga magnetitband med mäktighet överstigande 10 m och upp till mer än 100 m. Tapulimineraliseringen är generellt öppen mot djupet och samma bedömning görs numera beträffande fyndigheten vid Palotieva.

Mineraliseringen förekommer som relativt kontinuerliga magnetitförande linser eller band som kan följas från södra Tapuli till norra Palotieva, en sträcka på ca 3 km. Den södra delen av malmkroppen innehåller nästan ingen svavelkis medan mängden svavelkis ökar norrut med en successiv förändring av förhållandet mellan svavelkis-magnetkis längs malmzonens strykningsriktning.

Båda fyndigheternas läge, form och innehåll (halter i första hand) är sådana att det i varje fall inledningsvis bara är dagbrottsbrytning som är aktuell. Utgående från dagens kunskap om fyndigheterna kan underjordsbrytning möjligen bli aktuell i framtiden i Tapuli men knappast i Palotieva.

Sahavaara

Fyndigheten i Sahavaara består av en huvudmalmkropp, Stora Sahavaara och en söderut belägen smalare parallellzon benämnd Södra Sahavaara.

Stora Sahavaara är väl definierad genom borrning från ytan till mer än 500 meters djup och består av band eller linser av kontinuerlig mineralisering på igenomsnitt ca 50 meters tjocklek. Fyndigheten är öppen mot djupet.

Södra Sahavaara är belägen söderut från, och stratigrafiskt sett strax under, huvudzonens mineralisering. Södra Sahavaaramalmen är i genomsnitt ca 20 m bred. Fyndigheten är borrad till ca 500 m djup och är öppen mot djupet.

Fyndighetens förhållandevis låga järnhalt i kombination med dess läge innebär att endast dagbrottsbryning i form av traditionell pallbrytning kan komma ifråga i ett första skede. Underjordsbrytning kan eventuellt bli aktuellt i framtiden men omfattas inte av denna ansökan.

Mineraltillgångar

Den totala mängden brytvärd malm, den så kallade mineralreserven, för fyndigheterna Tapuli, Palotieva och Sahavaara uppgår i nuläget, efter att visst tonnage utbrutits i Tapuli, till ca 126,5 Mton med en snitthalt på 33 % Fe och 1 % S. Därutöver finns i närområdet ytterligare identifierade och säkerställda mineraliseringar, så kallade mineraltillgångar, som bedöms ha god potential att bli brytvärda i framtiden. Sådana mineraliseringar kan beskrivas med tre kännedomsnivåer: antagen, indikerad eller känd mineraltillgång.

Den nuvarande säkerställda mineraltillgången (antagen, indikerad och känd) vid Sahavaara är för de två malmlinserna beräknad till ca 121,5 Mton med en genomsnittshalt om 39 % järn och en variation mellan 30-55% järn. Den kvarvarande mineraltillgången vid Tapulifyndigheten är beräknad till ca 100,16 Mton med en genomsnittshalt om 24,6 % järn medan mineraltillgången vid Palotieva är beräknad till ca 8,7 Mton med en genomsnittlig järnhalt om 24,1 % järn.

Produktionen i Tapuli uppgår för närvarande till ca 6 Mton malm per år och ca 7 Mton gråberg per år men kommer succesivt att öka. Gällande tillstånd medger en brytning av upp till som mest 20 Mton malm per år. I Palotieva kommer takten att ligga på ca 2,3 Mton malm och ca 4 Mton gråberg per år medan takten i den betydligt större Sahavaara-gruvan beräknas ligga på 6 Mton malm och ca 20 Mton gråberg per år.

Samtliga siffror ovan avser genomsnittlig brytningstakt över gruvornas livslängd och betydande mellanårsvariationer kommer att förekomma. *(Mark- och miljödomstolen har i mål M 1828-18 begränsat den årliga produktionen i det gällande tillståndet till 7 Mton. Domen är överklagad och har inte vunnit laga kraft. Domstolens anm.)*

Pågående verksamhet

Idag pågår verksamhet i Tapuli gruva och i Kaunisvaara anrikningsverk med tillhörande kringverksamheter i form av deponering av gråberg och anrikningssand samt bortledning av grundvatten för länshållning av gruvan och avledning av överskottsvatten till Muonio älv m.m.

Brytningen i Tapuli gruva sker i dagbrott med traditionell pallbrytning. Pallhöjden ligger normalt på 12 m men kan i undantagsfall vara upp till 20 m beroende på bergförhållandena.

Vid dagbrottsbrytning bryts även gråberg för att skapa stabila dagbrottsväggar och säkra arbetsförhållanden. Gråberget som bryts deponeras i ett område invid gruvan i pallar/etage där den nedersta pallen är ca 7-10 meter hög. Därefter byggs upplaget på med pallar om ca 20 m höjd som avslutas i rasvinkel (lutning ca 1:1-1:1,5). Mellan varje etage görs ett indrag på ca 15-40 m innan nästa nivå tar vid.

Dagbrottet länshålls genom pumpning till dagen där vattnet via oljeavskiljare och sedimentationsbassäng avleds till det så kallade processvattenmagasinet. Till samma magasin leds också vatten från avvattning av de olika anläggningsområdena och, vid behov, från klarningsmagasinet. Från magasinet leds vatten till anrikningsverket. Vid överskott av vatten i systemet avleds detta till klarningsmagasinet för vidare avledning till Muonio älv via pumpning.

I anrikningsverket mals malmen i två steg, först i en semiautogen kvarn (autogenkvarn där det tidvis tillsätts malkulor i stål, SAG) och därefter i tre parallella vertikalkvarnar (VTM). Vid malningen blandas materialet med vatten till en pulp/slurry som mellan och efter de båda malstegen behandlas genom våtmagnetisk separering i två steg där det omagnetiska materialet avskiljs. Avslutningsvis avvattnas den färdiga produkten, sligen, med pressluftfilter.

Sligen transporteras för närvarande med lastbil till Pitkäjärvi utanför Svappavaara där omlastning sker till järnväg för vidare transport via Malmbanan till utskeppningshamnen i Narvik i Norge.

Vid anrikningen uppkommer en restprodukt, slurry, bestående av anrikningssand och vatten. Slurryn förtjockas i en anläggning i anslutning till anrikningsverket innan den pumpas till sandmagasinet som är lokaliserat på myren Tapulivuoma, öster om väg 99, där den deponeras genom för närvarande fem utsläppspunkter (så kallad spigottering) från en ramp som löper från magasinets södra vall mot centrum. Rampen höjs vartefter sandytan i magasinet höjs.

I anslutning till sandmagasinet ligger klarningsmagasinet vars yta för närvarande uppgår till ca 83 600 m^2. Magasinet är anlagt som en bassäng genom utgrävning ur myren. Magasinet omgärdas av låga moräntätade vallar av sprängsten/gråberg.

Sydväst om det befintliga klarningsmagasinet ligger ett mindre magasin om ca 13 500 m^2 som nyttjades som klarningsmagasin när verksamheten startade år 2012 fram till dess att ovan nämnda klarningsmagasin togs i drift. Även det magasinet är

anlagt som en bassäng urgrävd i myren med låga moräntätade sprängstensvallar runt omkring. Magasinet nyttjas idag som utjämningsmagasin och förklarningsmagasin för vatten som kommer från processvattenmagasinet.

Eftersom anrikning sker i en våt process är behovet av vatten förhållandevis stort. Behovet av processvatten tillgodoses i den pågående verksamheten genom tillvaratagande av länshållningsvatten från gruvan (yt- och grundvatten som tillrinner) samt genom recirkulation från förtjockaren, från avvattningen av sligen och från sandmagasinet. Vattnet hanteras i ett kretslopp som inkluderar processvattenmagasinet, utjämningsmagasinet samt sand- och klarningsmagasinet.

Vid snösmältning och under nederbördsrika perioder uppkommer att visst överskott av vatten i systemet. Detta vatten avleds till Muonio älv genom pumpning från klarningsmagasinet.

Under vintertid när det sker infrysning i sandmagasinet och nederbörden kommer i form av snö, uppkommer ibland behov att ta in råvatten till systemet vilket då sker från Muonio älv via samma pumpstation och ledningsnät som används för avledningen av överskottsvatten. Under vintertid sker också en viss "underhålls-pumpning" från Muonio älv med ett minimiflöde för att undvika isbildning i ledningsnätet.

Ansökt miljöfarlig verksamhet

Brytning

Tapuli

Brytning planeras även fortsättningsvis att ske i dagbrott med traditionell pallbrytning samt — om det i ett senare skede skulle visa sig lönsamt — genom underjordsbrytning. Pallhöjden är normalt ca 12 m men kan i undantagsfall vara upp till 20 m beroende på bergförhållandena.

Det centrala dagbrottsområdet upptar idag en yta på 52,9 ha och det norra en yta på ca 15,2 ha. I det centrala området bryts för närvarande malm på den sjunde pallen 96 meter över havet (motsvarande ca 80 m under omgivande markyta) och i det norra dagbrottet bryts för närvarande den fjärde pallen 132 meter över havet (motsvarande 40 m under omgivande markyta). Dagbrottet beräknas vid full utbrytning bli ca 2300 m långt, ca 900 m brett (som bredast) och ca 360 m djupt. Den exakta utbredningen och utformningen av dagbrottet kan komma att förändras till följd av det arbete med dagbrottsoptimering som är en naturlig del i driften av en dagbrottsgruva. Vad som ligger närmast till är att, sedan bearbetningskoncession enligt minerallagen har meddelats, utvidga dagbrottet söderut (Tapuli södra) och/eller norrut mot Palotieva. De båda fyndigheterna Tapuli och Palotieva är i grunden del av samma malmkropp och den malm som finns däremellan kommer att kunna anrikas inom ramen för ansökt verksamhet.

Borrning samt lastning och transport av malm respektive gråberg m.m. planeras ske kontinuerligt. Sprängning planeras utföras mellan kl. 07.00 och kl. 22.00 och så

långt möjligt vid fasta, i förväg annonserade tider. I verksamheten kommer konventionella diesel- eller eldrivna borraggregat, lastare och truckar att utnyttjas.

Efter sprängning kommer såväl malm som gråberg att lastas på gruvtruckar med hjälp av diesel- eller eldrivna hjullastare eller grävmaskiner för vidare transport till primärkross respektive gråbergsupplag.

Sahavaara
Även fyndigheten i Sahavaara planeras att brytas i dagbrott med traditionell pallbrytning samt — om det i ett senare skede skulle visa sig lönsamt — genom underjordsbrytning. Den normala pall-höjden kommer även där att vara ca 12 m men kan i undantagsfall vara upp till 20 m beroende på bergförhållandena.

Med dagens kunskap om fyndigheten beräknas dagbrottet vid full utbrytning bli ca 2 100 m långt, ca 770 m brett (som bredast) och ca 400 m djupt. Även beträffande Sahavaara kommer den exakta utbredningen och utformningen av dagbrottet att kunna förändras till följd av det fortlöpande arbetet med dagbrottsoptimering.

Innan brytningen kan påbörjas kommer området för dagbrottet att banas av. Avbanad morän och torv kommer att i möjligaste mån utnyttjas för anläggningsarbeten etc. Resterande del kommer att läggas upp i anslutning till gråbergsupplaget för senare användning i den egna verksamheten för anläggnings- eller efterbehandlingsändamål eller externt. Vatten som hanteras vid avrymnings- och anläggningsarbetena kommer huvudsakligen att avledas till intilliggande myrområden för översilning varifrån det sedan avrinner diffust mot Kaunisjoki. Inget vatten planeras att avledas direkt till bäcken.

Avskärande diken och/eller vallar kommer att anläggas i anslutning till dagbrottet för att begränsa mängden opåverkat vatten som rinner in i dagbrottet. Vatten som samlas upp i dikena kommer att vara opåverkat av verksamheten och kommer även det att avledas till terrängen och avrinna diffust mot Kaunisjoki.

De förberedande arbetena kommer att utföras successivt och delvis parallellt med pågående brytning.

Även vid Sahavaara planeras borrning samt lastning och transport av malm respektive gråberg m.m. att ske kontinuerligt. Sprängning kommer att ske dagtid mellan kl. 07.00 och kl. 22.00 och så långt möjligt vid fasta, i förväg annonserade tider. Som maskinutrustning kommer även här att användas konventionella diesel-eller eldrivna borraggregat, lastare och truckar.

Den utbrutna malmen kommer initialt att transporteras med truckar till den befintliga krossen vid Tapuli gruva men beroende på hur verksamheten utvecklas, kan en krossanläggning senare komma att ställas upp även vid Sahavaara.

Palotieva
Även fyndigheten vid Palotieva planeras att brytas i dagbrott med traditionell pallbrytning. Pallhöjd m.m. kommer att vara samma som i Tapuli och Sahavaara. Fyndigheten är så beskaffad att det med dagens priser och kostnader inte bedöms möjligt att övergå till underjordsbrytning.

Med dagens kunskap om fyndigheten beräknas dagbrottet vid full utbrytning bli ca 500 m långt, ca 300 m brett (som bredast) och ca 100 m djupt. Slutligt utbrutet beräknas det nu planerade dagbrottsområdet komma att uppta en yta på ca 10,8 ha.

Av samma skäl som har anförts ovan kan den exakta utbredningen och utformningen av dagbrottet komma att justeras under driften även om utrymmet för alternativ layout är mindre på grund av fyndighetens begränsade utbredning och djup. Som har framgått ovan är Tapuli och Palotieva i grunden del av samma malmkropp och på motsvarande sätt som har angetts beträffande Tapuli norra ligger det nära till att, när bearbetningskoncession har meddelats för området mellan de båda dagbrotten, sluta gapet dem emellan genom att även Palotieva utvidgas men då söderut, i riktning mot Tapuli norra.

Innan brytningen kan påbörjas kommer förberedande arbeten att behöva vidtas på i allt väsentligt samma sätt som vid Sahavaara. I ett första steg kommer dock området för det planerade dagbrottet att avvattnas. Avvattningen kommer att ske på i allt väsentligt samma sätt som den tidigare utförda avvattningen av området vid Tapuli vilket innebär att vattnet kommer att pumpas till den befintliga sedimentations- och infiltration/översilningsanläggningen belägen norr om Tapuli centrala dagbrott varifrån det klarnade vattnet kommer att avledas till det intilliggande myrområdet och avrinna diffust mot Mellajoki och vidare till Aareajoki. Avskärande diken och/eller vallar kommer också att anläggas för att begränsa tillrinningen av opåverkat myrvatten till gruvområdet. Vattnet från dikena kommer att avledas till terrängen i anslutning till gruvområdet.

Efter avvattningen kommer området för dagbrottet att banas av och avbanad morän och torv kommer att i möjligaste mån utnyttjas för anläggningsarbeten etc. Bland annat för att anlägga en vall för att dämpa bullerspridningen mot bebyggelsen vid Aareavaara norr om dagbrottet. Resterande del av avbaningsmassorna kommer att läggas på upplag i anslutning till gråbergsupplaget vid Tapuli gruva för att senare kunna användas vid anläggningsarbeten och/eller efterbehandling.

Delar av de förberedande arbetena kommer att utföras innan verksamheten kan påbörjas (framförallt markavvattningen och stor del av avbaningen) medan andra delar kan komma att utföras ske successivt och delvis parallellt med brytningen.

Under drift kommer gruvan kommer att länshållas genom pumpning till dagen där vattnet kommer att avledas till vattenhanteringssystemet vid Tapuli centrala dagbrott och där gå in det befintliga ordinarie processvattensystemet.
Borrning samt lastning och transport av malm respektive gråberg m.m. planeras att ske kontinuerligt. Sprängning kommer att ske mellan kl. 07.00 och kl. 22.00 och så

långt möjligt vid fasta, i förväg annonserade tider. För borrning m.m. kommer konventionella diesel- eller eldrivna borraggregat, lastare och truckar att utnyttjas. Den utbrutna malmen kommer att transporteras med truckar till den befintliga krossanläggningen i anslutning till Tapuli gruva.

Krossning

All utbruten malm kommer normalt att krossas i befintlig primärkross i anslutning till Tapuli gruva. Krossningen kommer att ske kontinuerligt. Vid behov kan en semimobil krossanläggning komma att ställas upp vid Sahavaara.

I anslutning till primärkrossen kommer två mindre malmupplag att hållas. Det ena för att möjliggöra blandning av olika malmkvaliteter innan krossning vilket i sin tur sker för att ge rätt kvalitet på rågodset som går in i anrikningsverket. I det andra upplaget kommer så kallad marginalmalm ("malm" som vid losshållningen ligger strax under gränsen för brytvärd men som beroende på prisutveckling m.m. kan komma att bli aktuell att anrika i ett senare skede) att läggas upp.

Anrikning

Malmen från Tapuli och den lågsvavliga malmen från Palotieva och Sahavaara, kommer att anrikas genom samma process som idag, det vill säga malning och våt magnetseparering i två steg. I det första steget mals rågodset i en autogenkvarn (eventuellt med tillsats av stålkulor, så kallad semiautogen malning, SAG) följt av ett första separationssteg med magnetseparering. I nästa steg går primärkoncentratet in i tre parallella så kallade Vertimillkvarnar (VTM, vertikalt stående kvarnar) där malning sker med stålkulor eller så kallade cylpeps som malkroppar. Efter sekundärmalningen går koncentratet till hydrocykloner för kontroll av nedmalningsgraden och därefter till det andra separationssteget med magnetseparering.

Anrikningsprocessen för malm med högre svavelhalt från samtliga tre gruvor (det handlar främst om Sahavaara och Palotieva men mindre stråk med sådan malm förekommer även i Tapuli) kommer att vara densamma hela vägen fram till och med det andra steget med magnetseparering. Därefter kommer koncentratet att genomgå flotation för avskiljning av ingående magnetiskt sulfidmineral. I flotationssteget sker initialt en pH-justering varefter ytaktiva kemikalier och luft tillsätts i olika steg, vilket gör att sulfidmineralet (avfallet) stiger till ytan i form av ett skumtäcke som kan skrapas av. Den finkorniga magnetitsligen kommer ut som en bottenprodukt i flotationsprocessen.

I slutfasen av den nu planerade verksamheten kan det bli aktuellt att konvertera även den första produktionslinjen till flotation men om och i så fall när detta kan bli aktuellt är inget som kan avgöras i nuläget.

Efter magnetseparering och, för ett delflöde, flotation blandas sligen från de båda linjerna i anrikningsverket för slutlig avvattning i pressluftfilter och efterföljande transport till utskeppningshamnen i Narvik.

Vattenhantering

Behovet av processvatten kommer att tillgodoses genom recirkulation från ovan nämnda förtjockare, från avvattningen av sligen, från processvattenmagasinet och från klarningsmagasinet. Främst under vintertid, när en betydande del av processvattnet kan frysa inne i sandmagasinet, kan det behöva tillföras externt råvatten vilket i så fall tas in från Muonio älv.

Vattenbalansen för helåret för de tre gruvorna tillsammans är positiv trots att en viss mängd vatten binds i anrikningssanden respektive följer med sligen, vilket innebär att det tidvis uppstår ett visst överskott av vatten. Överskottet uppstår idag främst under snösmältning och nederbördsrika perioder (maj-oktober) men kommer framöver, varefter Tapuli drivs mot djupet och brytning i de båda andra gruvorna påbörjas, att föreligga i princip året runt.

Överskottet planeras att, på samma sätt som idag, avbördas till Muonio älv genom pumpning från klarningsmagasinet, men det planeras också att anläggas en ledning från processvattenmagasinet till befintlig pumpledning (till älven) som skall göra det möjligt att avbörda/brädda vatten direkt från processvattenmagasinet utan att behöva gå vägen över klarningsmagasinet. Befintlig ledning till Muonio älv kan i ett senare skede komma att behöva kompletteras med ytterligare en ledning vilken i så fall kommer att anläggas i direkt anslutning till den befintliga ledningen. Även pumpkapaciteten kommer att behöva ökas.

Om något av dagbrotten är fullt utbrutet och det är klarlagt att ingen ytterligare malm kommer att tas ut, innan verksamheten i övrigt är avslutad kommer möjligheten att avleda överskottsvatten dit istället för att brädda till Muonio älv, att undersökas.

Det planeras också att anordnas en möjlighet att avbörda ett visst flöde från processvattenmagasinet till Kaunisjärvi via Rässioja, detta i första hand som en åtgärd för att i första hand förbättra vattenkemin i Kaunisjärvi även om det också skulle kunna minska belastningen på andra delar av processvattensystemet vid höga flöden.

Deponering av anrikningssand

Från anrikningen kommer att komma två typer av avfall. Anrikningssand som uppkommer vid magnetseparering (utan flotation) bedöms som icke farligt avfall och ska enligt avfallsförordningen klassas som ”01 03 06 - Annat gruvavfall än det som anges i 01 03 04 och 01 03 05”. Flotationssand har sådana syrabildande egenskaper att sanden ska betraktas som farligt avfall och enligt avfallsförordningen klassificeras som ”01 03 04* - Syrabildande gruvavfall från bearbetning av sulfidmalm som enligt 13 b § ska anses vara farligt”.

Lågsvavlig anrikningssand

Den lågsvavliga fraktionen (anrikningssanden) kommer att deponeras på det befintliga sandmagasinet öster om väg 99. Magasinet planeras få en ökad utbredning mot i första hand öster men även i viss mån mot norr och väster. Magasinet kommer att såsom idag omgärdas av en låg inspektionsväg/vall anlagd av gråberg/sprängsten

med viss tätning av morän. Den yttre inspektionsvägen/vallen kommer att succesivt flyttas ut varefter sandkonen breder ut sig, detta för att hela tiden ligga så nära sandkonen att denna kan inspekteras från vägen/vallen men också för att magasinet inte skall ta större markområden i anspråk än som behövs vid varje enskild tidpunkt. Innanför den yttre vallen kommer låga pirar/vallar av sprängsten eller gråberg att anläggas för att styra och kontrollera sandens utbredning. Några egentligen dämmande konstruktioner kommer inte att anläggas.

Uppsamlande diken kommer att anläggas på insidan av den yttre vallen för att leda det vatten som dränerar från sanden (och det myrvatten som eventuellt trängs undan) till klarningsmagasinet. På utsidan av inspektionsvägen/vallen kommer avskärande diken att anläggas längs delar av sträckningen där vatten från omgivande mark annars riskerar att tränga in i magasinet i en omfattning av betydelse för funktionen i magasinet och/eller för omgivande mark. Det opåverkade vattnet från avskärande diken kommer att ledas tillbaka till den omkringliggande myren.

Sanden kommer att förtjockas och deponeras via spigottering från den befintliga rampen. Utsläppspunkterna kommer att flyttas vartefter för att optimera utfyllnaden av magasinet. Vidare kommer rampen att höjas i takt med att sandytan höjs.

Högsvavlig flotationssand
Den högsvavliga flotationssanden kommer vid behov att tillföras hydratkalk för att höja pH och därefter deponeras i den utbrutna bergtäkten vid Navettamaa och/eller i en avskild särskilt anpassad del av sandmagasinet (deponicell).

Något behov att förtjocka flotationssanden på samma sätt som den lågsvavliga anrikningssanden finns inte utan denna kommer att deponeras med lägre fastgodsandel. Flotationssanden kommer att hållas vattenmättad under drifttiden för att förhindra lufttillträde och därmed oxidation. Sanden i cellen i sandmagasinet kommer i slutfasen att täckas med lågsvavlig anrikningssand, vilket förhindrar syretillförsel om fullständig vattenmättnad i något avsnitt inte erhålls. Deponering i bergtäkten kommer i första hand att ske under vatten eller under helt vattenmättade förhållanden eller, alternativt, med ett lager med nettobuffrande anrikningssand.

Något behov att förtjocka flotationssanden på samma sätt som den lågsvavliga anrikningssanden finns inte utan denna kommer att deponeras med lägre fastgodsandel. Flotationssanden kommer att hållas vattenmättad under drifttiden för att förhindra lufttillträde och därmed oxidation. Sanden i cellen i sandmagasinet kommer i slutfasen att täckas med lågsvavlig anrikningssand, vilket förhindrar syretillförsel om fullständig vattenmättnad i något avsnitt inte erhålls. Deponering i bergtäkten och/eller i dagbrotten kommer i första hand att ske under vatten eller under helt vattenmättade förhållanden. Dock kan det även bli aktuellt att höja nivån i bergtäkten genom dammar i vilket fall det skulle kunna bli aktuellt att deponera över vattenytan. Om detta blir aktuellt kommer sanden att behöva täckas med en kvalificerad täckning eller, alternativt, med ett lager med nettobuffrande anrikningssand.

Volymer och utbredning
Anrikningen av malm från de dagbrott som omfattas av ansökan beräknas ge sammanlagt ca 47 Mm^3 anrikningssand (exklusive den sand som deponerades av NRAB under den tidigare driften) varav drygt 44 Mm^3 kommer att utgöras av lågsvavlig sand som kommer att deponeras i sandmagasinet medan resterande knappa 3 Mm^3 kommer att utgöras av flotationssand med högre svavelhalt vilken kommer att deponeras i bergtäkten och i den särskilt iordningsställda cellen i sandmagasinet samt, eventuellt, i dagbrotten i området när dessa har brutits ut.

Det befintliga sandmagasinet kommer att utökas främst mot öster men även i viss mån mot norr och väster. Sammanlagt beräknas magasinet komma att få en kapacitet om drygt 60 Mm^3 sand och en area på ca 479 ha efter bolagetsjusterade talan. (totalt innanför yttre vallen i dess yttersta läge) att jämföra med arean enligt gällande tillstånd som uppgår till ca 338 ha. Den maximala höjden i centrum av magasinet kommer att uppgå till ca 40 m vilket innebär en sänkning på ca 20 m jämfört med nuvarande tillstånd.

Om brytningen i något av dagbrotten helt eller delvis avslutas innan hela verksamheten avvecklas och möjlighet uppkommer att utnyttja dagbrotten för deponering av fallande anriknings-och/eller flotationssand, kommer denna möjlighet att utnyttjas.

Hydroxidslam
Avslutningsvis kommer vattenreningen vid Sahavaara att ge upphov till ett hydroxidslam. Slammet har inte karaktäriserats men kommer sannolikt innehålla förhöjda halter av vissa metaller. Slammet kommer inte att vara potentiellt syrabildande och erfarenhetsmässigt blir utlakningen vid kontakt med vatten relativt begränsad från denna typ av slam.

Slammet kommer att placeras i så kallade geotuber för avvattning och slutförvaring. Tuberna kommer att placeras i direkt anslutning till vattenreningsanläggningen på sådant sätt att avgående vatten från tuberna återgår till vattenreningsanläggningen. Efter att verksamheten har avslutats kommer tuberna att ligga kvar på platsen och täckas med en kvalificerad täckning.

Deponering av gråberg
Gråberget från de tre gruvorna har karaktäriserats enligt förordningen (2013:319) om utvinningsavfall. Resultatet av karaktäriseringen finns redovisat i den avfallshanteringsplan, materialkaraktärisering och avfallsklassning som har upprättats för anläggningen och som ligger till grund för ansökan.

Gråberget från alla tre gruvor har klassificerats enligt avfalls-förordningen (2001:1063) som 01 01 01 (avfall från brytning av metallhaltiga material).

Vid dagens verksamhet i Tapuli tillämpas en rutin som innebär att kunskap om bergets syrabildande egenskaper inhämtas löpande vid produktionsbrytningen genom provtagning av borrkax i samband med borrning inför sprängning. Prover på borrkax uttas från ett antal jämnt fördelade och representativa borrhål i varje salva. An-

talet delprover, alltså hur många hål som prover tas från, beräknas utifrån tonnage/omfattning på salvan. Urvalet av delprover görs i samråd med geolog för att säkerställa delprovernas representativitet för salvan som helhet. Delproverna slås samman till ett samlingsprov som sedan analyseras genom ABA-test vid externt ackrediterat laboratorium. ABA-testet utförs enligt svensk standard (SS-EN 15875:2011) och omfattar neutraliseringspotential (NP), syrabildande potential (AP), S- och Fe-halt.

Med utgångspunkt i analyserna bestäms om gråberget kan användas för anläggningsändamål eller om det skall deponeras och i det senare fallet hur materialet skall placeras i upplaget.

Vid planerad brytning i samtliga tre dagbrott kommer samma rutin att tillämpas för att undersöka gråbergets egenskaper i de avseenden som har betydelse för hanteringen av materialet.

Tapuli
Huvuddelen av gråberget vid Tapuli innehåller mycket låga svavelhalter och mycket stora mängder buffrande karbonater (i första hand dolomitmarmor). I hängväggen som ligger närmare malmkroppen finns en tunn lins med något högre svavelhalter och i centrala delen av liggväggen finns små partier med svavelhalter strax över en procent och lokalt upp mot 10 procent. Dessa partier ligger emellertid inneslutna i kraftigt buffrande marmorstrukturer.

Den förhållandevis mindre mängden potentiellt syrabildande gråberg planeras att, på samma sätt som idag, samdeponeras tillsammans med karbonatrikt gråberg vilket ger ett sammantaget kraftigt netto-buffrande material.

Gråberget lastas på truckar och transporteras till det befintliga gråbergsupplaget öster om dagbrottet vilket planeras att utvidgas med den tillkommande deponeringsyta norr om den genomfartsväg som idag avgränsar upplagsytan för gråberg från upplagsytorna för morän och torv, som redan är tillståndsgiven. Upplaget byggs upp i etager/pallar om ca 20 m (efter en inledande pall om ca 7-10 m) till en sammanlagd höjd om ca 75 m.

Lakvatten från den södra delen av upplagsområdet avrinner naturligt mot processvattenmagasinet och kommer där att ingå i det ordinarie processvattenflödet. Från upplagsområdets norra del kommer lakvattnet att antingen avrinna diffust mot processvattenmagasinet eller samlas upp i ett dikessystem för avledning till processvattenmagasinet. Någon rening av lakvattnet kommer inte att behövas.

Palotieva
Även vid Palotieva utgörs huvuddelen av gråberget av karbonat-dominerat berg med stora partier kraftigt buffrande dolomitmarmor. Mindre partier av gråberg med potentiellt syrabildande gråberg förekommer men inte i sådana mängder att några andra skyddsåtgärder än samdeponering med det karbonatrika kraftigt nettobuffrande gråberget från Tapuli och övriga delar av Palotieva, är motiverade.

Gråberget kommer att lastas på gruvtruckar och transporteras till befintligt upplag invid Tapuli gruva för samdeponering med gråberget från Tapuli.

Sahavaara
Vid Sahavaara är andelen svavel i hängväggen låg men i liggväggen ligger svavelhalten i medeltal avsevärt högre och partier med upp till 20 vikt-% svavel förekommer.

Gråberg från Sahavaara har generellt en lägre andel karbonater än Tapuli gråberg och därför en sämre buffrande förmåga. Resultaten från genomförda tester visar att en stor andel av materialet från liggväggen är potentiellt syrabildande medan huvuddelen av gråberget från hängväggen bedöms vara ej potentiellt syrabildande.

Vid Sahavaara kommer således en del av gråbergstonnaget att utgöras av potentiellt syrabildande gråberg. Behovet att förebygga sulfidvittring och att åtgärda surt lakvatten styr hanteringen och deponeringen av gråberget. Med anledningen av skillnaderna i gråbergets egenskaper mellan liggväggen och hängväggen är det inte möjligt att använda samma strategi som beskrivits för Tapuli, dvs. samdeponering av gråberg.

Gråbergsupplaget har därför utformats så att potentiellt syra-bildande gråberg, så kallat PAF-gråberg, särhålls och deponeras skilt från övrigt gråberg i två för ändamålet särskilt iordningställda deponiceller (så kallade PAF-celler) inne i upplaget.

Deponeringen av det nettobuffrande, ej potentiellt syrabildande, gråberget kommer att ske runt PAF-cellerna. Upplaget byggs upp i pallar där de nedersta pallarna är lägre medan de tre huvudpallarna byggs med en höjd om ca 25 m vardera till en slutlig höjd av ca 100 m. Varje pall avslutas i rasvinkel (lutning ca 1:1 - 1:1,5). Mellan pallarna görs ett indrag på ca 15-40 m innan nästa nivå tar vid.

Gråberget kommer att deponeras direkt på torv vilken underlagras av ett i genomsnitt ca 8 m tjockt lager av morän. Torven och moränen kommer att tillsammans bilda en naturlig barriär som förhindrar infiltration av lakvatten till grundvattnet.

Hanteringen av lakvatten kommer att ske i två delvis skilda system där vattnet från PAF-cellerna kommer att samlas upp i ett separat dike och ledas till intilliggande bassäng för behandling genom kemisk fällning. Från bassängen kommer det renade vattnet att ledas till en gemensam pumpbassäng där det blandas med lakvattnet från de delar av upplaget som inte innehåller potentiellt syrabildande gråberg innan vattnet avleds/pumpas till Kaunisvaara där det går in i det ordinarie processvattensystemet. Vattnet från de delar av upplaget som inte innehåller potentiellt syrabildande gråberg kommer att samlas upp i separata diken och avleds direkt till den gemensamma pumpbassängen.

Runt området för gråbergsupplaget anläggs ett avskärande dike, eventuellt kombinerat med en vall. Det opåverkade vattnet från omgivningen som samlas upp i diket kommer att avledas till omgivningen och avrinna diffust mot Kaunisjoki.

Transporter

Uttransport av järnmalmskoncentratet från Kaunisvaara anrikningsverk utförs för närvarande längs en västlig rutt, med lastbil och järnväg, till Narviks hamn

Logistikkedjan för den västliga rutten innefattar i nuläget transport av järnmalmskoncentratet med lastbil från Kaunisvaara till en omlastningsstation i Pitkäjärvi (Svappavaara), för vidaretransport på järnväg till Narviks hamn, vilket också utgör den valda transportlösningen för den sökta verksamheten. Detta innebär inte att andra logistiklösningar utesluts. Skulle en järnvägsanslutning till gruvområdet bli tillgänglig utgör en sådan ett attraktivt val. I framtiden kan det även bli aktuellt med transport med bil eller järnväg till annan hamn eller tänkbara slutanvändare för produkten.

Trafikverket har, som en del i den avsiktsförklaring som träffades mellan KIAB och Trafikverket den 16 mars 2018, lämnat dispens för de lastbilstransporter på väg som utförs för uttransport av järnmalmsprodukt från den pågående verksamheten i Kaunisvaara. I juni 2019 förnyades dispensen.

Dispensen gäller för transporter av järnmalmsprodukter med bruttovikt på 90 ton längs följande vägar och vägsträckor:
Väg 99 Kaunisvaara —Autio (Lastning Kaunisvaara, Tapuli gruvområde)
Väg 395 Autio — Vittangi
Väg E45 Vittangi — Svappavaara
Väg E10 Svappavaara — Pitkäjärvi (Omlastning till järnväg och Malmbanan)

Dispensen innebär att fordon med högre lastkapacitet än vad som normalt är tillåtet kan användas vilket sänker transportkostnaderna, ökar trafiksäkerheten genom att antalet transportrörelser minskar, samt minskar buller och andra miljöeffekter (avgasemissioner) från transporterna.

Från sliglagret vid anrikningsverket lastas sligen med hjullastare på lastbilar med släp anpassade för sligtransport. Ekipagen har en nettovikt på 26 ton och medger en maximal nyttolast av 64 ton vilket ger en bruttovikt på 90 ton.

För att minska damningen från lastbilstransporterna är samtliga lastbilsflak och släp täckta. Innan utfart från området passerar de lastade ekipagen över en så kallad rist utformad som ett stålrörs-galler som gör att löst sittande material skakas av/släpper från ekipagets ytor.

Utfarten från industriområdet fram till väg 99 avses asfalteras. Utfarten kommer att omfattas av ett underhållsprogram där insatser såsom vattning och sopning ingår. Bland andra övriga åtgärder som planeras kan nämnas en planerad ny tvättanläggning för lastbilarna. Förutom rengöringsaspekten kommer tvättanläggningen medföra att ovidkommande vikt i form av is, snö och smuts lossas från bilar och släp. Genom att avlägsna ovidkommande material kan lastbilarnas bruttovikt i högre grad utgöras av utgående järnslig vilket optimerar transporterna.

Vid nuvarande verksamhets sligproduktion på ca 2 Mton per år uppgår antalet lastbilstransporter i genomsnitt till ca 85 tur- och returtransporter per dygn. Detta innebär att en ny transport påbörjas ca var 17:e minut vid en jämn transportfördelning över dygnet.

Den initiala vägsträckningen för transporterna är riksväg 99 mellan Kaunisvaara och Autio. Från Autio fortsätter transporterna längs väg 395 till Vittangi och därifrån vidare längs väg E45 till Svappavaara. Sista etappen för vägtransporterna går längs väg E10 från Svappavaara till Pitkäjärvi där produkten omlastas från lastbil till järnvägsvagn. Totalt uppgår vägtransportsträckningen till ca 16 mil enkel väg.

Järnvägstransporterna utförs med två tågset med 32-36 vagnar som vardera medger en nyttolast på ca 92 ton vilket ger varje tågset en samlad transportkapacitet av ca 2900-3300 ton. Det totala antalet vagnar som kan ingå i respektive tågset begränsas i dagsläget av dragkraften i de lok som används.

För att minska damningen från järnvägstransporterna är samtliga vagnar som används målade invändigt för att underlätta fullständig tömning vid lossning. Sedan vagnarna lastats påförs ett dammbindningsmedel i form av en ligninlimning. Vid omlastningsstationen finns även en "avstrykare" som tar bort eventuellt spill från vagnarna efter att de lastats för att ytterligare minska risken för damning under transporten.

Vid pågående verksamhets sligproduktion avgår två tågset per dag från Pitkäjärvi till hamnen i Narvik där sligen slutligen lossas till bulkfartyg för sjötransport till KIAB:s kunder. Lossningsstationen i Narvik är utrustad med vibrationsanläggning och vagnarna med bottendränering för att säkerställa fullständig tömning av vagnarna vilket minimerar damning vid returtransporten från Narvik till Pitkäjärvi samtidigt som lastvikten i vagnarna optimeras.

Vid en planerad sligproduktion på 2-4 Mton* per år beräknas antalet lastbilstransporter öka linjärt med produktionen i genomsnitt till ca 80-170 tur- och returtransporter per dygn. Detta innebär att en ny transport påbörjas ca var 8:e minut vid en jämn transportfördelning över dygnet.

Den järnvägstransportlösning som används i den nuvarande verksamheten kommer fortsätta nyttjas mellan Pitkäjärvi och Narvik. Vid en maximal produktion på 2-4* Mton slig per år kommer antalet tågset uppgå till ca 2-4 per dygn.
Utöver sligtransporter kommer den planerade verksamheten att medföra tillkommande transporter av processkemikalier för användning i den planerade flotationskretsen. *avser justerat yrkande

Energi och insatsvaror

Förbrukningen av energi och andra insatsvaror redovisas nedan i tabell 5.

Tabell 5: Förbrukade mängder i nuvarande samt ansökt verksamhet.

Resurs	Förbrukad mängd nuvarande verksamhet /år	Förbrukad mängd ansökt verksamhet /år
Elenergi	160–240 GWh/år	480–720 GWh/år
Diesel till intern maskinpark	5 930 m³ (58 GWh)	14 630 m³ (143 GWh)
Sprängämnen		3 000 - 13 750 ton
Svavelsyra		15 000 ton* (7900 ton)
Kopparsulfat (aktivator för svavelmineral)		370 ton
Ditiofosfat (samlare för svavelmineral) Xantat, OrfomSIPX (samlare för svavelmineral)		520 ton 1 180 ton*
Kalium- eller natriumamylxantat (samlare för svavelmineral)		2 070 ton* (1581 ton)
Natriumhexametafosfat (dispergeringsmedel)		2 440 ton
Skumbildare		480 ton

- Avser under år då maximal mängd erfordras, mängden är lägre under ett normalår.

Energi kommer att utnyttjas i form av dels elenergi (främst för krossning, malning, transportband, pumpning samt vissa arbetsmaskiner som lastare och borriggar), dels diesel (som drivmedel för arbetsmaskiner och fordon). Behovet av el kommer att tillgodoses genom leveranser från externa producenter.

Elenergi

Den relativa elenergianvändningen i den nuvarande verksamheten uppgår till ca 80 kWh per ton producerad järnslig. I detta mått på elenergianvändningen ingår utöver anrikningsverkets utrustning också krossar, transportband, pumpar, lokaluppvärmning, ventilation, belysning, motorvärmar-stolpar etc. För den nuvarande verksamheten med en årlig sligproduktion på ca 2 - 3 Mton ger detta en total beräknad elenergianvändning på ca 160 - 240 GWh per år. För den planerade verksamheten beräknas den relativa elenergianvändningen uppgå till ca 120 kWh per ton producerad järnslig. I detta mått på elenergianvändningen ingår, utöver de elenergiförbrukare som nämnts ovan, den tillkommande processlinje 2 (flotation) i anrikningsverket samt en ökad andel eldrivna maskiner och fordon i gruvverksamheten. Motsvarande beräkning för den planerade verksamheten ger därmed en total elenergianvändning på ca 480 - 720 GWh per år. Elenergianvändningen i anrikningsverkets kvarnar är i hög grad beroende av malmkvalitet och malbarhet etc. vilket innebär att beräknad framtida elenergianvändning är förenad med ett visst mått av osäkerhet och att betydande variationer kan förekomma.

Diesel

All diesel som används i gruvans maskinpark har en 19 % inblandning av HVO för att minska CO2 utsläppen frånavgasemissionerna. I dieseln som används för externa

lastbilstransporter utgör HVO ca 25 % av volymen. I nuläget kompenserar KIAB för 35 % CO2-utsläppen i hela produktionskedjan, gruva och logistik enligt certifikat utfärdat av Preem för upp till en maximal volym på 3 200 m^3. Även anlitade entreprenörer innehar motsvarande certifikat vilket innebär att en 35 % CO2-kompensering gäller för hela den gruvindustriella verksamheten.

Huvuddelen, >50 %, av dieselförbrukningen i gruvverksamheten går till gruvtruckar för transport av gråberg. Hjullastare, schaktmaskiner, väghyvlar, lättare servicefordon och mindre borraggregat är i dagsläget också dieseldrivna. Eftersom mängden losshållen malm och gråberg varierar över tid kommer också drivmedelsförbrukningen att variera. Maskinparken för den planerade verksamheten kommer successivt att utökas. Vid en samtidig produktion i Tapuli och Sahavaara, från och med produktionsplanens år två till och med år elva, planeras sex borriggar och sex lastmaskiner användas. Antalet gruvtruckar för transport av malm och gråberg planeras uppgå till ca 27 som medeltal under samma period medan antalet hjullastare och schaktmaskiner planeras uppgå till tre respektive fyra. Vid samma antagna bränsleförbrukning och antal drifttimmar hos maskinparken för den planerade verksamheten som för nuvarande verksamhet beräknas drivmedelsförbrukningen komma att öka till ca 14 630 m^3 per år vid en samtidig drift av Tapuli och Sahavaara dagbrott. Det måste framhållas att detta utgör en teoretiskt beräknad drivmedelsförbrukning och att stora mellanårsvariationer kan förekomma.

Drivmedelförbrukningen hos de lastbilar som nyttjas och som kommer att nyttjas för sligtransporterna mellan Kaunisvaara och Pitkäjärvi uppgår till ca 5,5 liter/mil. I den nuvarande verksamheten med produktion av ca 2 - 3 Mton slig uppgår den årliga körsträckan till ca 1 036 000 mil vilket ger en årlig dieselförbrukning på ca 5 700 m^3. Med dubbleringen av antalet lastbilstransporter som blir av den planerade verksamheten beräknas att även dieselförbrukningen dubbleras till att årligen uppgå till ca 11 400 m^3.

Totalt beräknas dieselanvändningen uppgå till 26 030 m^3/år.

Kemikalier

De kemikalier som kommer att användas är, förutom sprängmedel, främst flockningsmedel, pH-justerare i form av svavelsyra, flotationskemikalier (eller reagenskemikalier) och hydratkalk.

I Tabell 27 redovisas en beräknad årlig maximal förbrukning av de kemiska produkter som planeras att användas i flotationskretsen. För xantat har en särskild utredning genomförts som beskriver utspädning och nedbrytning i sand- och klarningsmagasinet.

Tabell 27. Beräknad årlig maximal förbrukning av de kemiska produkter som planeras att användas i flotationskretsen.

Ämne	ton
Svavelsyra	15 000
Kopparsulfat (aktivator för svavelmineral)	370
Ditiofosfat (samlare för svavelmineral)	520
Xantat, OrfomSlPX (samlare för svavelmineral)	1 180
Kalium- eller natriumamylxantat (samlareför svavelmineral)	2 070
Natriumhexametafosfat (dispergeringsmedel)	2 440
Skumbildare	480

Produktionssprängning kommer huvudsakligen att ske med pumpbara sprängämnen (emulsionssprängämne) baserade på ammoniumnitrat.

Emissioner

Utsläpp till vatten

Under byggnadstiden kan arbetena med diken och bassänger ge upphov till en begränsad ökning av turbiditeten i den omgivande våtmarkens ytvatten. Eftersom partiklar kommer att fastläggas i omkringliggande våtmarker bedöms negativa effekter av någon betydelse inte uppkomma. När väl diken och bassänger är anlagda kommer allt påverkat vatten att samlas upp och avledas till process-vattenmagasinet vid Kaunisvaara för att där gå in i det befintliga processvattensystemet. Opåverkat vatten från avskärande diken kommer att ledas direkt ut i terrängen och avrinna diffust mot närliggande vattendrag.

Under drifttiden samlas allt påverkat vatten (framförallt länshållningsvatten från gruvorna och vatten från sand- och klarningsmagasinet samt lakvatten från uppsamlande diken vid gråbergsupplagen) upp för recirkulation till anrikningsverket. Bräddning sker idag främst under snösmältning och nederbördsrika perioder (maj-oktober) från klarningsmagasinet till Muonio älv. När Tapuli drivs vidare mot djupet och de tillkommande gruvorna vid Sahavaara och Palotieva kommer i drift beräknas avbördningen av vatten till i första hand Muonio älv att öka från dagens ca 3 Mm^3 per år till som mest ca 10 Mm^3 per år. Beräkningen avser ett meterologiskt normalår när Tapuli gruva har brutits ut till sitt fulla djup samtidigt som Sahavaara är i full produktion. I det skedet kan det behöva anläggas ytterligare en ledning för avbördning av vattnet till Muonio älv. Ledningen kommer i så fall att anläggas i direkt anslutning till befintlig ledning och ges samma sträckning.

Utsläpp till luft
Utsläpp till luft kommer att ske i form av förbränningsgaser från arbetsmaskiner samt med spränggaser (främst kvävedioxid, koldioxid och kolmonoxid). Damning kan uppkomma från sandmagasinet, från vägar och gråbergsupplag samt från krossar. KIAB avser att vidta åtgärder för att motverka störande damning, främst vattenbegjutning. Vidare kommer stoftavskiljare att installeras i processavsnitt där så är nödvändigt.

Buller
En beräkning av bidraget till buller vid bostäder från den ansökta verksamheten redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen. Bedömningen är att Naturvårdsverkets riktlinjer för nyetablerad industri kommer att kunna innehållas med planerade skyddsåtgärder. När verksamheten utökas med brytning vid Sahavaara kommer bullerspridningen i riktning mot byarna Kaunisvaara och Sahavaara att öka. Vid tippning av gråberg i de nordöstra delarna av gråbergsupplaget finns risk att LAeq nattetid överskrids vid närmsta bostäder i Kaunisvaara. Vid tippning mot väster eller söder uppfylls dock riktvärdena vid samtliga bostäder.

I riktning mot ån Areajoki i norr kommer ljudnivåerna att öka med som mest 4 dB jämfört med nuläget om tippning sker i nordligaste delen av gråbergsupplaget. Den tillkommande brytningen i Palotieva medför endast en marginell ökning av bullernivåerna med 1 dB till följd av ett ökat antal transporter.

Sligtransporterna, som i och för sig är varken längre eller bredare än vanliga lastbilar, kan på samma sätt som andra transporter orsaka buller och vibrationer. För att så långt möjligt minska konsekvenserna av dessa trafikrelaterade störningar (från all trafik, inte bara KIAB:s transporter) kommer Trafikverket att vidta ett antal åtgärder längs den aktuella sträckningen. Där så är lämpligt sätter verket upp bullerskydd och genomför fasadåtgärder, till exempel fönsterbyten. Längs några sträckor planeras för gång och/ eller cykelvägar, vilket ökar säkerheten för oskyddade trafikanter.

Den totala kostnaden för projektet uppgår till i storleksordningen 2 mdr varav cirka hälften är genomfört hittills. KIAB bidrar till finansieringen av projektet med ca 127 Mkr i direkt investeringsstöd och 6 Mkr/år som ersättning för ökade underhållskostnader.

Sammantaget kommer åtgärderna enligt det aktuella programmet att innebära mycket påtagliga förbättringar av såväl trafiksäkerheten som trafik- och boendemiljöboendemiljöerna längs sträckan mellan Kaunisvaara och Svappavaara/Pitkäjärvi.

Vibrationer, luftstötvågor och risk för stenkast
Utredningen avseende vibrationer och luftstötvågor jämförs mot Svensk Standard och för stenkast mot SveDeFo:s forskning. Utredningen för den planerade gruvverksamheten visar på att:

- Riktvärden avseende **vibrationer** beräknas med god marginal kunna innehållas för fyndigheterna Tapuli och Palotieva, åtgärder behöver vidtas för Sahavaara

- Riktvärden avseende **luftstötvågor** beräknas kunna innehållas, även vid de tillfällen förutsättningarna är gynnsamma för höga luftstötar
- Det beräknade säkerhetsavståndet för **stenkast** är 800 meter, vilket är betydligt kortare avstånd än till den närmaste bebyggelsen för fyndigheterna Tapuli och Palotieva, åtgärder behöver vidtas för Sahavaara. Baserat på dessa beräkningar har ett riskområde runt dagbrotten upprättats. Delar av riskområdena kommer att inhägnas i behövlig omfattning (för att undvika att allmänheten, medvetet eller omedvetet, kommer in i området) medan övriga delar istället kommer att vara tydligt utmärkta på annat sätt.

Den närmaste bebyggelsen finns i Kaunisvaara och Aarevaara för fyndigheterna Tapuli och Palotieva, avståndet till dem är cirka 3 respektive 4 km. Fyndigheten i Sahavaara angränsar mot byn Sahavaara som ligger inom 1 km från fyndigheten, men även Kaunisvaara by ligger cirka 1,5 km ifrån fyndigheten.

Sannolikt kommer de flesta av de boende inom det i rapporten undersökta området känna av vibrationer från produktionssprängningarna i olika grad.

Ansökt vattenverksamhet

Anordningar för markavvattning

För att avvattna områdena runt planerade dagbrott vid Sahavaara och Palotieva kommer avskärande diken och vallar att anläggas. Vid dagbrottet i Tapuli kommer befintliga diken att behållas och eventuellt kompletteras vid behov.

Vid Sahavaara kommer också att anläggas ett avskärande dike och/eller en vall runt det planerade gråbergsupplaget.

Vad beträffar avvattningen av området för sandmagasinet vid Kaunisvaara anrikningsverk kommer detta att omgärdas av en låg inspektionsväg/vall av sprängsten/gråberg.

Ovan angivna vallar kommer att anläggas av gråberg och morän och grundläggas antingen på fast morän och/eller på befintlig torv, vilken då kompakteras och erhåller en lägre permeabilitet.

Avskärande och uppsamlande diken kommer att dimensioneras för att kunna avbörda ett dimensionerande flöde. Dikena kommer vidare att vid behov förses med erosionsskydd och ges en utformning så att de smälter in i landskapsbilden.

Dammvallar vid processvattendam och klarningsmagasin

För att kunna ta emot även vatten från de nya dagbrotten vid Sahavaara och Palotieva samt vatten från det nya gråbergsupplaget vid Sahavaara kommer *processvattenmagasinet* att utökas till både yta och volym. Dammen som avgränsar magasinet kommer således att förlängas med ca 70 m (från ca 800 m till ca 870 m) och dess krönhöjd höjas. I samband med att höjningen genomförs kommer befintliga tjälskador på tätkärnan att åtgärdas.

Krönhöjden på dammen kommer att höjas från +170,3 RH2000 till +172,8 RH2000 vilket kommer att möjliggöra en höjning av *dämningsgränsen* från nuvarande *driftnivå* på +168,5 RH2000 till +170,0 RH2000.

Inom sandmagasinet kommer dammar att anläggas för att innehålla flotationssand. Krönhöjden kommer att bli +174,5 RH2000 och en driftnivå om +172,0 RH2000 kommer att tillämpas.

Befintligt *klarningsmagasin* är anlagt som en nergrävd bassäng i myren som avgränsas av stödjande vallar av sprängsten/gråberg med moräntätning. När processvattenvolymen ökar i samband med att Tapuligruvan drivs vidare mot djupet samtidigt som brytningen påbörjas vid Sahavaara, och senare Palotieva, kommer arealen på klarningsmagasinet att behöva utökas för att ge tillräcklig klar-nings-kapacitet (utöver den tillkommande klarningskapacitet som utökningen av processvattenmagasinet ger).

Klarningskapaciteten planeras att utökas genom att befintligt klarningsmagasin byggs ut mot söder och öster. Även den tillkommande delen planeras att anläggas som en nergrävd bassäng på i allt väsentligt samma sätt som befintligt magasin. Dock kommer den vall som avgränsar den tillkommande magasinsdelen mot den omkringliggande myren att göras tät för att hindra att vatten flödar mellan magasinet och myren. Krönhöjden på den nya vallen kommer att bli +165,2 RH2000 vilket möjliggör en dämningsgräns på +163,75 RH2000.

Vallen kommer att förses med ett bräddavlopp dimensionerat för att kunna avbörda ett klass 1-flöde. Med den förslagna lösningen för utbyggnaden av magasinet saknas anledning att täta befintlig vall mot myren (eftersom den kommer att bli en "intern" vall med funktionen att enbart styra, inte dämma, vattnet inne i magasinet) förutom att säkra nedströmsslänten (mot myren) med spräng-sten/gråberg när vattennivån i området mellan befintlig och tillkommande vall, sänks av.

En uppdaterad dammsäkerhetsklassificering har upprättats.

Bortledning av grundvatten från dagbrott

Grund- och ytvatten samt nederbörd som samlas i dagbrotten i Tapuli och Palotieva kommer att pumpas till dagen och vidare till processvattenmagasinet via en befintlig pumpbassäng (med oljeavskiljning) belägen norr om krossanläggningen.
Vid Sahavaara kommer länshållningsvattnet från gruvan att först genomgå rening med kemisk fällning i samma bassäng (två bassänger med samma utförande som kan användas växelvis, kommer att anläggas) som lakvattnet från den del av gråbergsupplaget som innehåller PAF-gråberg med högre svavelhalter, innan det avleds till processvattenmagasinet via den pumpbassäng som kommer att anläggas inom Sahavaara industriområde.

Enligt den hydrogeologiska utredning KIAB har låtit utföra kommer bortledningen från Tapuli att uppgå till (under normalår) ca 3,69 Mm^3 per år, varav ca 2.43 Mm^3

grundvatten. Från Sahavaara beräknas bortledningen att uppgå till ca 3,25 Mm^3 per år, varav ca 2,53 Mm^3 grundvatten medan bortledningen från Palotieva beräknas uppgå till ca 1,1 Mm^3 per år, varav ca 1 Mm^3 grundvatten. Den sammanlagda bortledningen kommer att bli som störst när Tapuli har nått sitt slutliga djup samtidigt som Sahavaara är i full produktion och beräknas då uppgå till, under normalår, ca 7 Mm^3 per år varav ca 5 Mm^3 grundvatten.

Bortledningen kommer i alla tre gruvor att ske med en eller flera pumpanläggningar, vardera bestående av en pump i en pumpgrop, som flyttas i takt med att dagbrotten fördjupas. Ledningarna till processvattenmagasinet kommer att förläggas ovan mark.

Arbetstid

En tidsplan för bland annat utförande av återstående vattenanläggningar har tagits fram. Därav framgår att vissa arbeten — framförallt diken/vallar vid dagbrotten — kan komma att genomföras successivt och pågå under i stort sett hela drifttiden. Mot denna bakgrund föreslås en arbetstid om tio år.

Miljökonsekvensbeskrivning

Sammanfattning

Den planerade verksamhetens miljöeffekter avseende grundvatten bedöms som små under drift. Grundvattenavsänkningen i jord påverkar lokala grundvattensystem kring brytningsområdena i Tapuli, Palotieva och Sahavaara. Avsänkningen medför dock varken kvantitativ eller kvalitativ påverkan på utpekade grundvattenförekomster i närområdet enligt resultaten från den uppdaterade grundvattenmodelleringen. Enligt utförda modelleringar kan ett antal brunnar samt den kommunala vattentäkten komma att ligga inom influensområdet för slutskedet av gruvbrytning i Sahavaara dagbrott, vilket kan medföra att kapaciteten i brunnarna påverkas. Vattenkvaliteten i brunnarna bedöms inte påverkas av den planerade verksamheten.

Efter avslutad drift återgår grundvattenytan till naturligt jämviktsläge. Diffus spridning via grundvatten kvarstår även efter avslutad efterbehandling. Halterna i recipienten bedöms komma att ligga på en acceptabel nivå som inte äventyrar vattenkvaliteten.

Den kvalitativa påverkan på grundvatten bedöms som liten. De nettobuffrande egenskaperna hos anrikningssanden och gråberget i Tapuli medför att risken för att surt lakvatten bildas är försumbar. Den planerade hanteringen av potentiellt syrabildande utvinningsavfall, dvs. delar av gråberget i Sahavaara och restprodukter från flotationsprocessen (flotationssand), innebär att risken för uppkomst av surt lakvatten minimeras på kort och lång sikt. Kompletterande provtagning av grundvatten runt nuvarande verksamhetsområde utförs numer som en del i egenkontrollen.

Miljöeffekter på ytvatten under drift bedöms som små. Påverkan på ytvatten uppkommer dels till följd av direkta och diffusa utsläpp av ämnen från verksamheten,

dels till följd av dämningar och ianspråktagande av mark som kan påverka flöden i närliggande vattendrag. Under nuvarande och planerad drift pumpas överskottsvatten från verksamheten till recipienten Muonio älv. Resultat från utförda analyser av vattenkvalitet nedströms utsläppspunkten från verksamheten visar marginell påverkan och gällande miljökvalitetsnormer för ytvatten innehålls, förutom uran där förhöjda halter som årsmedel uppmätts under 2018. Den biotillgängliga delen för uran i utgående vatten ligger dock långt under gällande bedömningsgrund.

Utförda beräkningar avseende miljöeffekter på ytvatten från planerad verksamhet visar att haltökningen i Muonio älv nedströms utsläppspunkten blir fortsatt marginell och att gällande miljökvalitetsnormer fortsatt innehålls. Resultaten från beräkningarna av kumulativ effekt på Muonio älv vid gruvverksamhet vid två gruvområdena, Hannukainen och Kaunisvaara, visar att miljöeffekterna i älven är små och att gällande miljökvalitetsnormer innehålls.

Påverkan på ytvattenflöden till följd av dämning kommer inte att förändras jämfört med nuvarande tillståndsgivna verksamhet. Tillkommande påverkan på ytvattenflöden uppkommer i huvudsak på grund av markanspråk vid Sahavaara som kan påverka Kaunisjoki samt markanspråket vid Palotieva som kan påverka Aareajoki. Utökningen av sandmagasinet innebär ökat markanspråk i avrinningsområdet mot Kaunisjärvi och Patojoki samt även avrinningsområdet mot Aareajoki. Verksamhetens påverkan på flöden i vattendrag till följd av den planerade tillkommande verksamheten bedöms som liten.

Efter efterbehandling upphör pumpning av vatten till Muonio älv. Avrinningen av ytvatten kommer successivt så långt som möjligt att återgå till naturliga flödesmönster.

Den planerade verksamheten medför att emissioner från förbränningsmotorer kommer att öka jämfört med nuvarande förhållanden. Dammspridning till följd av verksamheten bedöms i första hand kunna ge upphov till negativ påverkan på luftmiljön i direkt närhet till gruvverksamheten. Det ligger i verksamhetens egenintresse att minimera dammspridning bland annat för att upprätthålla en god arbetsmiljö. Dammdämpande åtgärder kommer därför att vidtas vid behov. Verksamheten medför inte att gällande miljökvalitetsnormer för utomhusluft överskrids. Sammantaget bedöms miljöeffekterna avseende luft som obetydliga.

Kring en gruvverksamhet kan påverkan på markförhållande inte undvikas. Bolaget har för avsikt att så långt som möjligt komma att nyttiggöra uppkomna överskottsmassor inom verksamhetsområdet vid t.ex. anläggande av vägar, vallar och upplagsytor. Efter avslutad gruvbrytning kommer överskottsmassor att användas vid efterbehandling av området. Kvarstående förändrade markförhållanden vid verksamhetens anläggningar medför i sin tur möjlighet till förändrad markanvändning. De efterbehandlade gråbergsupplagen och sandmagasinet kan komma att användas i såväl skogsbruk som renskötsel. Gruvsjöarna kan komma att användas som häckningslokal av fåglar eller inplantering av ädelfisk.

Den planerade verksamheten medför en ökad påverkan på renskötseln genom att betesmark tas i anspråk samt att ökad mänsklig aktivitet och buller i området kring Sahavaara orsakar en större störningszon jämfört med idag. Verksamheten medför även ianspråktagande av områden utpekade som riksintresse för rennäring. Påverkan på rennäringen bedöms som måttlig men med föreslagna skyddsåtgärder bedöms effekterna för rennäringen bli små. Efter avslutad gruvdrift kommer verksamhetsområdet att efterbehandlas så att marken åter kan nyttjas, bland annat som renskötselområde. Efterbehandlingen av verksamheten anläggningar kan anpassas så att det på sikt kan förbättra förutsättningarna för renskötsel i området. De kvarstående effekterna för rennäringen bedöms som obetydliga.

Förutsatt att skyddsåtgärder vidtas bedöms påverkan och effekter på närboende som små förutom de facto bostadsbebyggelse i Sahavaara by som ligger inom riskområdet för stenkast måste lösas in innan gruvbrytningen i Sahavaara kan påbörjas. Den samlade effekten på närboende bedöms som måttlig, enligt föreslagen definition. När verksamheten avslutas upphör successivt störningar och kvarstående effekter på närboende bedöms som obetydliga.

Planerad verksamhet medför att markområden som i dag finns tillgängliga för friluftsliv och rekreation tas i anspråk för verksamhetens anläggningar. Det finns dock stora obebyggda arealer i närområdet som fortsatt kan användas för rekreation och friluftsliv. När gruvverksamheten avslutas kan efterbehandlingen av verksamheten anläggningar utformas och anpassas så att förutsättningarna för friluftsliv och rekreation förbättras, till exempel kan upplag slutligt anpassas för vintersport eller liknande. Sammantaget bedöms miljöeffekterna avseende friluftsliv och rekreation som små.

Negativ påverkan på jakt uppkommer till följd av den planerade verksamhetens direkta markanspråk vid Sahavaara samt till följd av den ljudstörning och mänsklig närvaro som verksamheten medför. Även upplevelsen av vildmark vid fiske i närliggande vattendrag påverkas av verksamheten. Efter avslutad verksamhet upphör successivt påverkan på jakt och fiske i närområdet. Jaktmarker kan åter etableras inom det efterbehandlade verksamhetsområdet. Inplantering av ädelfisk i de nya dagbrottssjöarna kan vara en åtgärd som vidtas som del i kommande efterbehandling. Påverkan på jaktmarker och fiskevatten är begränsad och miljöeffekterna bedöms som små.

Påverkan på jord- och skogsbruk uppkommer till följd av den planerade verksamhetens direkta markanspråk. Vid Sahavaara gruvområde kommer skogsmark att tas i anspråk vid dagbrottet och gråbergsupplaget kommer i huvudsak att anläggas på myrmark som delvis är dikad. Efter avslutad gruvverksamhet kommer delar av gruvområdet att återigen kunna nyttjas för skogsbruk. Den samlade effekten på jord- och skogsbruk till följd av gruvans påverkan bedöms som liten.

Nuvarande och planerad verksamhet påverkar våtmarker som har höga och mycket höga naturvärden. Det är fråga om både direkt påverkan i form av markanspråk och grundvattenpåverkan samt indirekt påverkan i form av t.ex. buller. En fördjupad konsekvensbedömning avseende påverkan på Natura 2000 samt fridlysta arter har

utförts. Arbetet har baserats på ett gediget underlagsmaterial med bakgrundsundersökningar och riktade artinventeringar som utförts i närområdet till nuvarande och planerad gruvverksamhet under perioden 2007-2019. Påverkan för arter, habitat och Natura 2000 naturtyper har baserats på försiktighetsprincipen, vilket har medfört att det finns tolv fokusarter (elva skyddade arter, samt en ej skyddad art) som utredningen rekommenderar biotopsförbättrande åtgärder för i syfte att minimera påverkan på gynnsam bevarandestatus. Efter att undvikande-, skadelindrande samt biotopförbättrande åtgärder genomförts bedöms den samlade konsekvensen för naturmiljön bli måttlig. De samlade effekterna avseende Natura 2000 bedöms som obetydliga.

Den sökta verksamheten som innebär en utvidgning av den befintliga verksamheten innebär ytterligare förändringar av ett redan påverkat landskap. Att förändringen sker i ett område som redan är påverkat av gruvverksamhet gör att landskapets karaktär ändras i mindre uträckning än vad det skulle gjort om verksamheterna låg skilda från varandra. Effekterna av den planerade verksamheten avseende landskapsbilden bedöms som små. Påverkan på landskapsbilden kommer att vara som mest påtaglig i verksamhetens direkta närhet. Gruvverksamheten innebär att nya formationer skapas i landskapet som genom efterbehandlingen kan vegeteras och återgår till naturmark Alternativt kan området anpassas till kommande generationers behov av anläggningar och/eller landmärken.

I närområdet kring nuvarande och planerad verksamhet finns kulturhistoriska lämningar. Vid undersökningar som har utförts inom det planerade verksamhetsområdet har dock inga lämningar påträffats. Om eventuella kulturlämningar påträffas i samband med anläggningsarbeten ska detta anmälas till länsstyrelsen. Efter avslutad gruvdrift kommer gruvområdet att efterbehandlas och verksamhetens anläggningar (gråbergupplag och sandmagasin) kommer att kvarstå som nya lager i kulturlandskapet. Effekterna av den planerade verksamheten avseende kulturmiljö bedöms som obetydliga.

I och med återstarten av gruvverksamheten, och de ökade aktiviteter som det innebär, har ljudnivån i omgivningen ökat. Förutsatt att skyddsåtgärder vidtas vid brytning i Sahavaara och Palotieva, i form av bullervallar eller liknande avskärmning för ljud, kommer riktvärde för buller och gällande villkor att innehållas vid bostäder i Kaunisvaara och Sahavaara. Riksintresset för friluftsliv längs Muonio älv påverkas inte av ljudnivåer över gällande riktvärden, enligt utförda beräkningar. När gruvverksamhet avslutats och området efterbehandlats kommer ljudstörning från verksamheten att upphöra. Effekterna av den planerade verksamheten avseende ljudstörning bedöms som små.

Utförd utredningen visar att vibrationer i samband med planerade gruvbrytning i Sahavaara kan medföra teknisk skada på bebyggelse. Utredningen visar vidare att ett säkerhetsavstånd avseende stenkast om 800 m är lämpligt för den planerade verksamheten. Gällande riktvärden överskrids men kan åtgärdas vilket medför att den samlade effekten bedöms som måttlig. Efter avslutad gruvbrytning upphör all störning från sprängning.

KIAB:s planerade fortsatta och utökade gruvverksamhet i Kaunisvaara och Sahavaara är positiv ur ett socioekonomiskt perspektiv. Bolaget bedöms kunna skapa direkt sysselsättning för ca 400 - 600 personer. Inkluderas indirekt sysselsatta bedöms 600 - 900 arbetstillfällen skapas. Genom skatter och avgifter bidrar också KIAB till omfattande intäkter för Pajala kommun som fortsatt kan erbjuda en fungerande samhällsservice. KIAB:s verksamhet bedöms ha en gynnsam effekt på såväl den enskildes ekonomi som på kommunens, regionens och rikets ekonomi. Den planerade verksamhetens effekter avseende socioekonomiska aspekter bedöms som positiv. När gruvan avslutas upphör dessa effekter

INKOMNA YTTRANDEN

Svenska myndigheter samt Finsk-svenska gränsälvskommissionen

Länsstyrelsen i Norrbottens län (länsstyrelsen)

Länsstyrelsen har yttrat sig genom aktbilagorna 44, 95 och 148 under kompletteringen av ansökan. Vidare deltog länsstyrelsen i den muntliga förberedelsen i målet. Efter att ansökan kungjorts har länsstyrelsen yttrat sig ett flertal gånger. Aktbilaga 325 omfattar länsstyrelsens initiala yttrande efter kungörelse med kompletteringsönskemål av ansökan. Aktbilaga 743 omfattar synpunkter på kvarvarande brister efter bolagets komplettering och yttrandet omfattar två bilagor, aktbilaga 744 med S.K.s granskning och bedömning av dammstabilitet i mål M 1666-11, samt aktbilaga 745 med M.O.s granskning av läckage, täckskiktssystem, avfallshanteringsplan och vattenhushållningsplan i mål M 1666-11.

Länsstyrelsen deltog vid synen samt under 12 av 13 dagar vid huvudförhandlingen i målet. Aktbilaga 1012 inkom under huvudförhandlingen och innehåller myndighetens inställning och yrkanden. Aktbilaga 1056 omfattar länsstyrelsens presentation under huvudförhandlingen om yrkande avseende den ekonomiska säkerheten. Aktbilaga 1057 innehåller den anmälan som bolaget skickat in till länsstyrelsen den 20 juni 2022, om ändring i miljöfarlig verksamhet avseende komplettering av befintlig anrikningslinje med utrustning för flotation.

Nedan redogörs för aktbilaga 743, som är det senaste yttrandet med länsstyrelsens samlade synpunkter.

Aktbilaga 743

Trots bolagets nu inlämnade kompletteringar, anser länsstyrelsen att det finns frågor som fortfarande inte är tillräckligt klarlagda. Länsstyrelsen fokuserar främst på frågor angående deponering av utvinningsavfall, såsom anriknings- och flotationssand samt utökningen av det befintliga sandmagasinet, då länsstyrelsen ser att en viktig fråga är att förhindra uppkomst och utsläpp av surt och metallhaltigt lakvatten. Utlåtandet från dammsäkerhetssakkunnig föranleder att länsstyrelsen ser ett behov av att få svar på vissa frågeställningar.

Länsstyrelsen vill med anledning av detta anföra följande.

Utlåtande från dammsäkerhetssakkunnig
Vad inledningsvis beträffar den sakkunnighetsgranskning av dammsäkerhetsfrågor som mark- och miljödomstolen har förordnat D.Y. att företa i målet enligt 22 kap. 12 § miljöbalken, kan nämnas följande. Länsstyrelsen har inte uppfattat att mark- och miljödomstolen som grund för förordnandet skulle ha identifierat någon särskild dammsäkerhetsfråga av betydelse för förevarande prövning, utan att det snarare skulle vara fråga om en mer övergripande granskning av de dammkonstruktioner som är kopplade till bolagets yrkanden om tillstånd.

Utgångspunkten för länsstyrelsens bedömning av frågan är bolagets kompletterande och justerade yrkanden, vari framgår att bolagets ansökan om tillstånd avser både 9 kap. miljöbalken att deponera fallande mängder anriknings- och flotationssand, respektive tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att utöka det befintliga sandmagasinet och därtill hörande vallar, samt att utöka befintligt klarningsmagasin.

Vad länsstyrelsen har bedömt bör vara föremål för särskilt fokus i förevarande mål är vattenanläggningarnas grundläggning och funktion i sak och då särskilt med avseende på geotekniska aspekter. Detta gäller framför allt den utvinningsavfallsanläggning som sandmagasinet utgör.

Det är i detta sammanhang viktigt att förstå att även om det naturligtvis är viktigt att anläggningarna ska uppnå erforderlig stabilitet och funktion för att förhindra haveri ur ett dammsäkerhetsperspektiv, är länsstyrelsens fokus framför allt inriktat på om och i förekommande fall hur bolaget avser att säkerställa sandmagasinets förmåga att förhindra uppkomst av surt och metallhaltigt lakvatten. Om det inte är säkerställt att luftens syre kan förhindras att nå den planerade deponin för högsvavlig anrikningssand, även kallad flotationssand i del av sandmagasinet, bedömer länsstyrelsen att det kan leda till allvarliga långsiktiga effekter för människors hälsa och miljön genom uppkomst av så kallad acid mine drainage, det vill säga surt och metallhaltigt lakvatten. Det är samtidigt viktigt att få klarhet i frågan om vilka geotekniska förhållanden som måste uppnås för att åstadkomma detta. Den nu aktuella sakkunnighetsgranskningen avseende dammsäkerhet, leder således osökt in på denna miljöskyddsrelaterade fråga.

Länsstyrelsen har redan genom det inledande kompletteringsyttrandet den 20 december 2019 (aktbilaga 44) anfört att myndigheten uppfattar att bolaget söker tillstånd för ett sandmagasin med deponicell för flotationssand, som i grunden kan uppfattas vara nästan identisk med vad den tidigare verksamhetsutövaren Northland Resources AB på motsvarande sätt yrkade tillstånd för genom det vid mark- och miljödomstolen numera återkallade målet nr M 1666-11.

I anslutning till detta har länsstyrelsen anfört att såvitt myndigheten kan bedöma föreligger endast vissa mindre utbredningsmässiga skillnader mellan nu sökt utökat sandmagasin och motsvarande i det nyss nämnda målet. Länsstyrelsen har även förklarat att det osökt leder till att det finns anledning att återknyta till de synpunkter och frågor som länsstyrelsen reste i det tidigare målet (M 1666-11), nu såvitt avser dammsäkerhet och geotekniska aspekter.

Länsstyrelsen konstaterar att D.Y. genom sakkunnighetsutlåtandet (aktbilaga 391), har framfört ett antal synpunkter och frågeställningar som i viktiga delar tycks sammanfalla med vad länsstyrelsen tidigare har framfört genom kompletteringsyttrandet. Detta gäller bland annat betydelsen av frågan om dammarnas/vallarnas och det deponerade utvinningsavfallets stabilitet och risken för liquefaction (jordförvätskning). En central utgångspunkt för frågan är vad D.Y. har anfört i fråga om stabilitet och liquefaction, där länsstyrelsen anser att han har ringat in vad som framför allt är av betydelse för frågan, närmare bestämt att ”Den valda deponeringsstrategin bygger på att sanden förtjockas och deponeras från en central utsläppspunkt med tillräckligt låg vattenhalt för att en kon ska bildas, i princip utan att några konventionella dammar behövs.”.

För att det ska vara möjligt att inte behöva några sådana konventionella dammar krävs emellertid att det får anses vara klarlagt att den fortsatta deponeringen av utvinningsavfall i form av anrikningssand i sandmagasinet, även kallat deponeringsstrategin, lever upp till vad som krävs för att åstadkomma detta. Det är således fråga om huruvida sanden kommer att ha en tillräckligt låg vattenhalt, så att erforderlig stabilitet och funktion kan säkerställas i den deponerade sanden. I denna fråga har länsstyrelsen emellertid inte uppfattat på vilket granskningsunderlag D.Y. bygger sina bedömningar. Detta behöver enligt länsstyrelsen klarläggas.

Av sakkunnighetsutlåtandet framgår i och för sig, helt riktigt vilka mekanismer som generellt ligger till grund för liquefactionproblematiken med åtföljande risker för nedsatt stabilitet. Såvitt länsstyrelsen har kunnat finna framgår emellertid inte på vilka eventuella resultat från geotekniska undersökningar av den hittills deponerade sanden eller i övrigt som D.Y. grundar sina, såsom länsstyrelsen uppfattar, översiktliga bedömningar (exempelvis resultat från CPT-undersökningar eller motsvarande). Detta gäller framför allt kopplat till vad som framgår av utlåtandet i fråga om att ”Det finns dock ingen damm som skulle bli belastad av ett ökat tryck i närheten av utsläppspunkten. I stället är det en flack sandkon som breder ut sig radiellt från utsläppspunkten. Höjningstakten blir därmed lägre ju längre ut från utsläppspunkten man kommer. Att en eventuell liquefaction skulle fortplantas radiellt i en flack sandkon bedöms som ytterst osannolikt”.

Länsstyrelsen har redan genom det inledande kompletteringsyttrandet den 20 december 2019 efterfrågat till vilken högsta höjd/nivå sandmagasinet avses höjas och med vilka mängder sand som magasinet avses fyllas, allt i syfte att möjliggöra en bedömning av vilka geotekniska förutsättningar som kommer att råda, både på kort och lång sikt. Med ledning av vad bolaget har uppgett genom kompletteringen av ansökan den 9 maj 2020 (aktbilaga 59) har länsstyrelsen slutligen uppfattat att sandmagasinets höjd kommer att uppgå till ca 40 m i centrum i anslutning till deponeringsrampen. Av bolagets svar framgår att höjden blir lägst vid magasinets gräns mot omgivningen där det inte kommer att vara mer än högst någon eller några meter över markytan. Bolaget har även uppgett att den exakta höjden i ytterkanten – som kommer att variera runt magasinet – kommer att vara beroende på den närmare utformningen av magasinet och de slutliga volymerna och att dessa därför inte kan preciseras i nuläget.

Länsstyrelsen har kommenterat bolagets uppgifter genom yttrandet den 18 maj 2020 och bland annat anfört att det sökta planerade sandmagasinets utformning är av betydelse för bedömningen av verksamhetens tillåtlighet och att det genom de oklara ramar som bolaget har kopplat till dess utförande inte lever upp till vad som föreskrivs i förordningen (2013:319) om utvinningsavfall (UtvavF) beträffande geoteknisk stabilitet.

Med hänsyn till att det av bolagets hittills redovisade ansökningshandlingar inte framgår om den deponerade sanden i alla tänkbara situationer lever upp till vad som anges och föreskrivs om tillräcklig säkerhetsfaktor, FS=1,1 från stabilitetssynpunkt (residual odränerad skjuvhållfasthet/USA-SS) för statisk liquefaction enligt GruvRIDAS och/eller andra underliggande designkriterier, däribland ICOLD bulletin 181 (2019) och ANCOLD (2019 och 2012), uppfattar länsstyrelsen att det inte är klarlagt vad den sakkunnige har anfört i fråga om sannolikhet för liquefaction och godtagbar stabilitet.

Mot bakgrund av att länsstyrelsen har uppfattat att bolaget i allt väsentligt tycks utforma det planerade utökade sandmagasinet såsom Northland Resources AB inom ramen för det återkallade målet nr M 1666-11, åberopar länsstyrelsen vad den i det målet av mark- och miljödomstolen förordnade sakkunnige, Professor S.K. har uttalat (aktbilaga 126 i mål M 1666-11), såvitt avser dammsäkerhet och geoteknik. Länsstyrelsen vill med detta visa att effekterna av deponeringen av anrikningssand och vilka skyddsåtgärder som bör komma ifråga inte är tillräckligt utredda. Detta gäller både under drift och efter avslut med därtill hörande stängningsåtgärder. Länsstyrelsen bedömer att vad S.K. har anfört är i hög grad relevant för bedömningen av sökta anläggningar vid sidan av vad D.Y. har anfört.

Stängnings- och avslutningsåtgärder
Vad avslutningsvis beträffar D.Y.s synpunkter på deponicell för flotationssand däribland i fråga om stabilitet, hydraulisk gradient och grundvattenyta, vill länsstyrelsen anföra följande.

Även om D.Y. genom sakkunnighetsutlåtandet framför allt har behandlat dammsäkerhetsfrågor och inte miljöskyddsfrågor kopplat till utvinningsavfallets långsiktiga miljöeffekter, uppfattar länsstyrelsen att han i allmänna ordalag berör betydelsen av att framför allt beakta utvinningsavfallets från Sahavaara syrabildande egenskaper. Detsamma gäller i fråga om vikten av att förhindra risken för utlakning av metaller. Det leder osökt till vad länsstyrelsen har bedömt är en mycket viktig aspekt som är tätt sammanlänkad till de geotekniska frågor som rests i målet. Länsstyrelsen berörde dessa aspekter mer ingående genom yttrandet den 18 maj 2020, kopplat till bolagets planerade utformning för deponering av flotationssand, allt i syfte att få klargjort hur bolaget avser förhindra framtida uppkomst av surt och metallhaltigt lakvatten.

Länsstyrelsen har bedömt att denna fråga är så central att få tillräckligt utredd inför prövningen av förevarande mål, att länsstyrelsen yrkade att en särskild sakkunnig-

hetsgranskning behöver företas. Mark- och miljödomstolen har avslagit detta yrkande. Länsstyrelsen har därigenom uppfattat att det inte är klarlagt i målet att det utvinningsavfall som den sökta verksamheten kommer att ge upphov till, och hur det avses deponeras och i övrigt hanteras, säkerställer att uppkomst av surt och metallhanligt lakvatten begränsas i tillräcklig utsträckning till omgivande miljö. Såvitt länsstyrelsen kan förstå förväntas inte endast Sahavaara innehålla påtagligt förhöjda svavelhalter i samband med brytning av betydelse för frågan. Länsstyrelsen konstaterar av bolagets yttrande den 4 mars 2022 (aktbilaga 594) att bolaget nu - till skillnad från vad som tidigare har uppgetts i målet - även behöver flotera malm från Tapuli på grund av dess högre svavelhalt på djupet.

Förutom att frågan om tillräckliga skyddsåtgärder är kopplad till frågan om ställande av tillräcklig ekonomisk säkerhet, bedömer länsstyrelsen att frågan även är kopplad till bedömningen av bolagets yrkande om tillstånd enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken (Natura 2000-tillstånd). Detsamma gäller i fråga om tillämpningen av 5 kap. 4 § miljöbalken (miljökvalitetsnormer för vatten, MKN).

För bedömningen av förevarande mål, åberopar länsstyrelsen det alltjämt aktuella och relevanta sakkunnighetsutlåtande som dåvarande mark- och miljödomstolen förordnade M.O. att företa vid det kanadensiska konsultföretaget O´Kanes, inför prövningen av det numera återkallade målet nr M 1666-11. Länsstyrelsen vill med detta styrka att det med fog kan ifrågasättas huruvida den sökta deponeringen av utvinningsavfall, med därtill hörande skyddsåtgärder, är tillräckliga i alla relevanta avseenden för att försäkra sig om att skyddade arter och livsmiljöer inte ska påverkas enligt vad som framgår av 7 kap. 28 § b, punkt 1 och 2 miljöbalken. Detsamma gäller i fråga om att säkerställa att den av Vattenmyndigheten fastställda miljökvalitetsnormen inte äventyras som gäller för berörda vattenförekomster enligt vad som följer av 5 kap. 4 § miljöbalken och hittillsvarande praxis.

Bolagets senaste bemötanden och kompletteringar
Vad beträffar bolagets senast ingivna bemötanden och kompletteringar den 3 december 2021, samt den 4 mars 2022 (aktbilagor 508-512, respektive 594-608), kan nämnas följande.

I korthet kan nämnas att länsstyrelsen uppfattar att bolaget har framfört synpunkter på graden av bevisföring och vad som bör omfattas av tillämpningen av 2 kap. 1 § miljöbalken (bevisbördesregeln) i samband med att länsstyrelsen vid genomgång av vissa sakfrågor har gett uttryck för att det är svårt att fullt ut förstå eller följa hur bolaget har kommit fram till de slutsatser som det gör. Länsstyrelsen är för egen del är beroende av att bolaget på ett tydligt sätt visar hur det härleder viktiga resonemang, på basis av analyserade grunduppgifter. Även om det är fråga om underlag som bolaget har inhämtat från etablerad och välrenommerad extern expertis med verifierad erfarenhet från tillståndsprövningar, är det viktigt för länsstyrelsen att kunna följa hur provresultat från undersökningar hanteras och beaktas bland annat i olika datorberäknade modelleringar.

Utsläpp till vatten
Länsstyrelsen har särskilt i samband med att frågor om utsläpp till vatten från den sökta verksamheten behandlats, efterfrågat vilka analysresultat som ligger till grund för resultat från beräkningar i fullskala som bolaget många gånger har refererat till. Som exempel kan nämnas betydelsen av att få klarhet i vilka resultat av ämnen i rejektvatten som bolaget har erhållit vid provanrikning av de malmer, däribland från Sahavaara, som omfattas av bolagets ansökan. Det bör vara rimligt att få klarhet i vilka halter av ingående ämnen i uppkommet restvatten och övrigt rejekt, som är resultatet av viss mängd provanrikad representativ mängd malm, däribland resthalter av flotationskemikalier. Med sådana resultat som grund bör det sedan vara möjligt att följa vad motsvarande halter av ämnen beräknas uppstå vid fullskalescenarier och deras sannolika effekter av växelverkan och nedbrytningshastighet vid rådande temperaturbetingelser.

Länsstyrelsen har i samband med tidigare yttranden i målet efterfrågat just sådana grunddata, däribland beträffande resthalter av xantater, i syfte att möjliggöra en bedömning av vilka halter av ämnen som vid sökt produktion sannolikt kan förväntas uppstå. Sådana uppgifter ligger sedan till grund för länsstyrelsens bedömning av om halterna får anses vara acceptabla med hänsyn till recipientens skyddsvärde och känslighet, samt för frågan om behovet av skyddsåtgärder. Länsstyrelsen saknar fortfarande vissa sådana uppgifter som är av betydelse för bedömningen av målet och kan inte se att bolaget har svarat på vad länsstyrelsen tidigare har efterfrågat beträffande xantathalter och nedbrytning av sådana, eller vad provanrikning har visat i frågan.

Mot bakgrund av att bolaget genom yttrandet den 4 mars 2022 (aktbilaga 594) har anfört att riskerna som är förknippade med resthalter av xantater är försumbara och att det därför saknas anledning att villkorsreglera dessa utsläpp, bedömer länsstyrelsen att det är viktigt att få klarhet i samtliga frågeställningar kopplade till användningen av ämnet och hur det kan växelverka med övriga ämnen. Allmänt kan sägas att kraven på bevisning för att slippa en åtgärd för att den inte behövs från miljöskyddssynpunkt har ställts högt, KN 147/89 (Miljöskyddslagen Handbok i miljörätt, U. Bjällås, T. Rahmn, s. 44). Länsstyrelsen anser att frågan är relevant då bolaget har en förhållandevis begränsad möjlighet att lagra och styra/råda över utsläpp till recipienten. I anslutning till denna för länsstyrelsen viktiga fråga konstaterar myndigheten att mark- och miljödomstolen genom beslut intaget i protokoll den 9 juni 2022 (aktbilaga 689) har avslagit yrkande från annan part i målet, en begäran om att få del av sådana resultat från provanrikning.

Anledningen till att länsstyrelsen under den tidigare handläggningen av målet också har efterfrågat grundresultat från genomförd provanrikning är att länsstyrelsen saknar erfarenhet av vilka halter av ämnen som den flotation som bolaget nu planerar kommer att ge upphov till. Till skillnad från den nu sökta verksamheten i förevarande mål, förekommer inte någon motsvarande flotation av järnmalm med xantater och svavelsyra vid jämförelse med samtliga andra järnmalmsgruvor i länet. Vidare har länsstyrelsen inte uppfattat hur den av bolaget senast justerade yrkade produktionsmängden 10 miljoner ton per år (se aktbilaga 594) ska uppfattas inverka på utsläppsbilden i detta sammanhang.

Naturmiljö och rennäring
Vad sedan beträffar frågan om den sökta verksamhetens påverkan och effekter, både direkt och indirekt på våtmarken Kokkovuoma, väster om Tapuli dagbrott, uppfattar länsstyrelsen att bolaget kopplar tillåtlighetsfrågan endast till påverkan på de höga naturvärden som finns i området. Bolaget menar att naturvärdena inte är unika på så sätt som bolaget uppfattar att länsstyrelsen har gett uttryck för. Länsstyrelsen menar att de höga naturvärdena vid Kokkovuoma också är en stor del till att detta våtmarksområde även utgör riksintresse för rennäringen, varför länsstyrelsen alltjämt anser att våtmarken har ett högt skyddsvärde, vilket framhölls redan genom kompletteringsyttrandet den 20 december 2019.

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket har yttrat sig i aktbilaga 17, jämte bilagorna aktbilaga 18-21, 57, 82 jämte bilagorna aktbilaga 83-86, 106, 113, 130 med bilaga aktbilaga 131 och 149 under kompletteringen av ansökan. Vidare deltog myndigheten vid den muntliga förberedelsen under kompletteringsfasen.

Efter kungörelse av ansökan har myndigheten yttrat sig i följande aktbilagor med följande sammanfattat innehåll (här räknas inte upp de aktbilagor som Naturvårdsverket i egenskap av Esbo-ansvarig myndighet gett in till domstolen). Aktbilaga 314 omfattar synpunkter om brister i ansökan med bilagor till yttrandet i aktbilagorna 315, en tabell för genomförande av direktiv 2006/21/EC och ändring av direktiv 2004/35/EG, respektive 316, ett PM om artskydd och brister i handlingarna avseende detta. Aktbilaga 377 avser en underrättelse till regeringen enligt 17 kap. 5 § miljöbalken. Aktbilaga 589 avser synpunkter om att samrådet enligt miljöbalken är otillräckligt med avseende på transporter. Aktbilaga 810 innehåller i stort verkets vidhållna yrkanden och inställningar och synpunkter på brister i ansökan. Naturvårdsverket var närvarande vid synen samt under 12 av 13 huvudförhandlingsdagar. Aktbilaga 1010 är Naturvårdsverkets presentation vid huvudförhandlingen omfattande inställning och yrkanden. Nedan redogörs för aktbilaga 810.

Aktbilaga 810
Verkställighetsförordnande
Naturvårdsverket bestrider KIAB:s yrkande om verkställighetsförordnande i den del som avser utökad verksamhet. De skäl KIAB anfört till stöd för att ett verkställighetsförordnande ska medges måste vägas mot de intressen som talar för ett laga kraftvunnet avgörande.

Skadorna som de nya dagbrotten skulle innebära är inte möjliga att läka. Vid beaktande av att detta anser Naturvårdsverket att KIAB:s intresse av omedelbar verkställighet inte med erforderlig marginal väger tyngre än de intressen som talar för att ett lagakraftvunnet avgörande bör föreligga innan verkställighet får ske.

Är befintligt tillstånd tidsbegränsat?
Den verksamhet som idag sker på platsen bedrivs med det tillstånd som meddelades av Gränsälvskommissionen den 20 augusti 2010. Av villkor 19 till tillståndet framgår att tillstånd till gruvverksamheten och driften av anrikningsverket med därtill hörande anläggningar gäller till år 2025. Om fortsatt verksamhet därefter avses ske ankommer det på bolaget att senast den 31 december 2023 inkomma med ansökan om omprövning av tillståndsvillkoren.

Naturvårdsverket anser att villkoret är otydligt formulerat men konstaterar ändå att syftet torde vara att verksamheten ska upphöra om bolaget inte inkommer med en ny ansökan inom föreskriven tid. Detta synsätt har delats av mark- och miljödomstolen som i dom den 13 januari 2022 i mål M1828-18 om återkallelse av tillstånd angett att tillståndet är tidsbegränsat och även KIAB har tidigare uttryckt att tillståndet ”i praktiken är tidsbegränsat”. 1 Naturvårdsverket är således av uppfattningen att det nu gällande tillståndet ska hanteras som ett tidsbegränsat tillstånd.

Ska ansökan avvisas?
Vad gäller grunderna för avvisning vill Naturvårdsverket förtydliga följande. Naturvårdsverket är av uppfattningen att KIAB använt ett felaktigt nollalternativ. Utöver det har KIAB justerat yrkande om årlig brytnings- samt anrikningsmängd utan att för den delen justera MKB i nödvändiga delar. Det är därför mycket svårt att förutse vilka miljöeffekter sökt verksamhet kommer leda till. En MKB som beskriver miljöeffekterna av ansökt verksamhet är en förutsättning för att ansökan ska kunna tas upp till prövning och ett eventuellt tillstånd ska kunna ges.

Brister i miljökonsekvensbeskrivningen
Nollalternativ
Naturvårdsverket vidhåller att det nollalternativ som KIAB uppgett inte är det korrekta. Naturvårdsverket anser att KIAB:s nu gällande tillstånd är ett tidsbegränsat tillstånd och en beskrivning av verksamheten måste därmed utgå från att en ny ansökan inte inkommit.

Det korrekta nollalternativet ska i detta fall utgå från att den idag befintliga verksamheten i Tapuli avslutas och efterbehandlas i enlighet med det tillstånd som verksamheten bedrivs idag. Vad som utgör korrekt nollalternativ för en utvinningsverksamhet som bedrivs med stöd av ett tidsbegränsat tillstånd har behandlats i Mark- och miljööverdomstolens dom den 6 juli 2021, M 1579-20 gällande Cementa AB:s ansökan om tillstånd till täktverksamhet i Slite på Gotland. Mark- och miljööverdomstolen konstaterade att nollalternativet var behäftat med de brister som klagandena påpekat och detta, tillsammans med oklarheter gällande grundvattenmodellen, ledde till att ansökan avvisades.

Naturvårdsverket är således av uppfattningen att ett korrekt nollalternativ i det nu aktuella fallet är en beskrivning av hur påverkan på människor och miljön kommer att utvecklas om dagens verksamhet avslutas och efterbehandlas i enlighet med nu gällande efterbehandlingsplan. De miljöeffekter som då kvarstår ska jämföras med den påverkan som kan förutses om verksamheten får tillstånd enligt nu aktuell ansö-

kan. Detta får också stöd i förarbetet till miljöbalken där det framgår att en beskrivning av alternativet att allt blir oförändrat, dvs. att anläggningen eller åtgärden inte kommer till stånd, nollalternativet, alltid ska redovisas. Även konsekvenserna av nollalternativet ska redovisas.

I miljökonsekvensbeskrivningen (bilaga H till ansökan reviderad den 29 mars 2021) beskrivs dock nollalternativet som en fortsatt drift av Tapuli dagbrott och en fortsatt anrikning av Tapulimalm. Vidare framgår av MKB att KIAB anser att nollalternativet innebär fortsatt deponering av anrikningssand med utbyggnad av sand- och klarningsmagasin inom Tapulivuoma, fortsatt drift av befintliga pumpledningar för bräddning till och bortledning av vatten från Muonio älv samt fortsatta transporter längs väg och järnväg.

Naturvårdsverket befarar att KIAB:s användande av ett felaktigt nollalternativ har lett till att bolaget underskattat de miljöeffekter som uppkommer av den nu ansökta verksamheten. Det gäller bland annat för transporterna, som vid ett korrekt nollalternativ skulle komma att upphöra.

Artskydd
Naturvårdsverket konstaterar att det finns omfattande underlag med kompletteringar och revideringar, men att vissa bedömningar av påverkan är schematiskt gjorda. Här skulle mer detaljerade uppgifter gett möjlighet till säkrare analys, men vid ytterligare granskning bedömer dock Naturvårdsverket, till skillnad från vad som tidigare anfördes i yttrande den 24 juni 2021, att underlaget gällande artskydd är tillräckligt för att kunna bedöma vilken påverkan som verksamheten kan komma att medföra på växt- och djurlivet. Beskrivningen i bilaga H15 av hur restaureringsåtgärder kan genomföras i utpekade områden är tillräcklig för att bedöma om det är möjligt att genomföra restaureringsåtgärder för att gynna växt- och djurlivet.

Anläggningar för vattenhantering
När det gäller klarningsmagasinets kapacitet utifrån yta har KIAB visserligen räknat på erforderlig yta utifrån sedimentationsprocessen. Men det är oklart om föreslagen storlek för klarningsmagasin och uppehållstiden för vattnet är tillräcklig för nedbrytningen av toxiska ämnen. Detta gäller exempelvis xantater vid de temperaturer som är typiska för platsen då sönderfallshastigheten avtar brant med sänkning av temperaturen vilket tydligt påvisats i avlopps- och recipientvatten från Bolidens anrikningsverk.

Alternativredovisning
Naturvårdsverket har i yttrande den 24 juni 2021 gjort gällande att alternativredovisning i val mellan underjords- och dagbrottsbrytning var bristfällig. Bolaget har i yttrande den 3 december 2021 (aktbilaga 508) lyft resonemanget att detta beror på malmkroppens beskaffenhet och läge. Naturvårdsverket godtar KIAB:s resonemang i den delen.

Följdföretag i MKB
Naturvårdsverket anser inte att de åtgärder som utförs på vägnätet genom en fastställd vägplan enligt väglagen (1971:948) är sådana följdföretag som ska redovisas i

MKB, detta eftersom en fastställd vägplan ska jämställas med ett tillstånd enligt miljöbalken. Naturvårdsverket vidhåller dock att transporterna, hela vägen till omlastningsstationen i Pitkäjärvi, utgör ett följdföretag enligt 16 kap. 7 § miljöbalken. Transporterna är helt nödvändiga för att verksamheten ska kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt. Mark- och miljödomstolen har uttalat att transporterna utgör ett följdföretag som i vart fall ska ingå i lokaliseringsprövningen. Det har heller inte genomförts samråd med de som särskilt berörs, vilket är en brist enligt 6 kap. 35 § miljöbalken.

Naturvårdsverket och KIAB har uppenbarligen olika syn på hur långt från verksamheten som transporterna ska anses utgöra ett följdföretag. Naturvårdsverket anser att transporterna måste anses vara ett följdföretag åtminstone så länge som de står för den huvudsakliga störningen från trafiken på det aktuella vägnätet. Vägarna till Pitkäjärvi är av olika standard och har varierande hastighetsbegränsning. Bitvis är vägen så smal som 6,5 meter. Transporterna kommer passera genom flera byar där husen ligger förhållandevis nära vägen och flera fastigheter har direktutfart mot vägen. Av MKB framgår att en ny transport kommer påbörjas var åttonde minut. För de som bor nära vägen innebär alltså detta att det kommer passera en lastbil var åttonde minut, dygnet runt. Den totala andelen lastbilar kommer då vara mellan 40-62 % av den totala trafiken på vägnätet, och kommer således bitvis vara dominerande. I vart fall kommer ungefär vartannat fordon som passerar en bostadsfastighet längs vägen vara en lastbil.

Naturvårdsverket anser att de boende som har bostadsfastigheter och andra rättighetshavare till fastigheter som direkt ansluter till aktuellt vägnät är att anse som särskilt berörda enligt 6 kap. 30 § miljöbalken. Detta eftersom de riskerar att påverkas av transporterna och de olägenheter de kan medföra bl.a. genom buller, eventuella vibrationer och damning. Mark- och miljööverdomstolen har i ett nyligen avgjort mål avvisat en ansökan då sökanden inte genomfört ett korrekt samråd med de enskilda som ansågs vara särskilt berörda av verksamheten. Även om transporterna sker redan idag så har dessa aldrig prövats enligt miljöbalken. När den ursprungliga sökanden ansökte om tillstånd hade man planerat för en annan transportlösning varför de boende längs med vägarna inte skäligen kunde förutse att transporterna skulle ske på vägnätet, de hade därför heller inte anledning att yttra sig över ansökan i detta avseende. De närboende längs med vägarna till Pitkäjärvi har således hittills inte fått möjlighet att yttra sig över transporterna så som särskilt berörda. Naturvårdsverket anser därför att samråd skulle ha skett med de särskilt berörda och att dessa borde ha erhållit information som ställts direkt till dem.

Ska ansökan avslås?
Vad gäller grunderna för avslag vill Naturvårdsverket förtydliga följande.

Utvinningsavfallen, dess egenskaper och hantering
KIAB:s justerade yrkande gällande produktionsminskning och fri fördelning av malmmängder mellan gruvorna kan påverka utvinningsavfallen, i vart fall i fråga om förhållandet mellan flotationssand och annan anrikningssand och således även uppkomna mängder av dessa. Exempelvis kommer 97 % av anrikningssanden från Sahavaara utgöras av flotationssand vilket är ett syrabildande utvinningsavfall som

också är ett farligt avfall. För det fall att större delen av brytningen skulle ske i Sahavaara skulle sannolikt större mängder flotationssand uppkomma vid en given tidpunkt jämfört med om större mängder malm skulle brytas i Tapuli.

Det är för Naturvårdsverket oklart hur KIAB:s slutsats att anrikningssand från Tapuli innehåller kriterierna för ett inert utvinningsavfall förhåller sig till uppgiften att brytningen i Tapuli från och med sommaren 2023 förväntas komma in i sekvenser/zoner där malm med högre svavelhalt blir helt dominerande och flotation anses vara nödvändig för att uppnå en säljbar produkt (ab 594). Det är inte heller klart för Naturvårdsverket om den då uppkomna flotationssanden från Tapulimalmen ingår i den högsvavliga syrabildande anrikningssand (flotationssand) som beskrivs i karaktäriseringen av utvinningsavfallen och då även i de beräknade volymerna syrabildande flotationssand som förväntas uppstå (2 400 000 m^3) När det gäller anrikningssanden från Palotieva så har den inte ingått i anrikningsförsök men enligt KIAB:s bedömning liknar den Tapulimalmen i sin sammansättning men har något högre svavelhalt. Det framgår inte av ansökan om även malmen från Palotieva kräver flotation och om avfallet som uppstår utgör syrabildande flotationssand och om detta utvinningsavfall i sådana fall är inräknat i beräknad volym syrabildande flotationssand enligt ovan.

Återställning och efterbehandling
När det gäller återställning/efterbehandling vill Naturvårdsverket förtydliga det som anfördes i yttrande den 24 juni 2021. Naturvårdsverket anser inte att KIAB:s förslagna teknik för återställning av sandmagasinet, där områden med syrabildande flotationssand täcks med anrikningssand, medan övriga delar varken täcks med morän eller växetableringsskikt är tillräcklig. Tekniken används så vitt Naturvårdsverket känner till inte i Sverige. Dessutom visar forskning från SLU att växtetablering direkt i anrikningssand fungerar dåligt och att någon form av jordförbättring måste genomföras för att sådd och planerad vegetation ska överleva på sikt.

LKAB avser att täcka större delen av sandmagasinen i Kiruna, Malmberget och Svappavara med okvalificerad täckning av 0,3 m morän samt 0,1 m växtetableringsskikt (i de delar där sulfider/svavel inte finns). I de områden av LKAB:s sandmagasin där sulfid-/svavelhaltigt utvinningsavfall finns ska en kvalificerad täckning utföras. Det kan inte anses orimligt att KIAB gör på motsvarande sätt i ansökt verksamhet.

Utvinningsavfallsförordningen
Naturvårdsverket vill när det gäller förordningen (2013:319) om utvinningsavfall (nedan UtvavF) utöver vad som anförts tidigare förtydliga följande. Det är inte tydligt vilka mängder/volymer av de olika avfallstyper (33 § UtvavF) som verksamheten ger upphov till utifrån ansökan respektive justeringen av yrkande om produktionsmängder. Det blir därmed nästintill omöjligt att avgöra lämplig hantering utifrån dess egenskaper både gällande utvinningsavfallsanläggningars utformning och kapacitet. Det blir lika svårt att avgöra lämplig hantering på lång sikt efter avslutad verksamhet samt vilka åtgärder som kommer krävas för att uppnå KIAB:s mål med återställningen samt kostnaden för dessa. Naturvårdsverket anser att det är skäl för att avslå ansökan.

Utsläpp till vatten
KIAB justerade yrkande med rätt att fritt fördela mängden mellan de tre gruvorna tillsammans med uppgiften att Tapulimalmen från år 2023 kommer att domineras av malm med en högre svavelhalt, innebär att det är ännu svårare att överblicka de utsläpp verksamheten kan ge upphov till, när utsläppen kommer uppstå samt hur långvariga dessa kommer vara tidsmässigt. Att årliga mängden malm som bryts och anrikas halveras, betyder inte att utsläppen till vatten halveras. Sannolikt kommer det innebära att verksamheten pågår dubbelt så länge om inte ett eventuellt tillstånd begränsas i tid. Lakvatten kan bildas från dagbrottsväggar under en längre tid om dagbrotten inte återställs genom vattenfyllning och kan medföra ökade utsläpp. Även upplagt/deponerat material/avfall kan vittra och också medföra ökade utsläpp till vatten om det får ligga under längre tid. Även om koncentrationerna av olika ämnen potentiellt skulle minska kan den totala mängden av utsläppta ämnen bli ännu större om verksamheten pågår under en längre tid. Det går inte utifrån ansökan att avgöra vilka utsläpp och vilken påverkan den årliga produktionsminskningen medför då de relevanta underlagen för att bedöma detta saknas. Miljökvalitetsnormer för vatten utgör inte begränsningsvärden upp till vilka det är acceptabelt att släppa ut ämnen.

Utsläpp till vatten på längre sikt efter avslutad återställning
Utsläpp på lång sikt redovisas i aktbilaga 596 där det framgår att efter avslutad efterbehandling kommer flera vattenförekomster i området ha kraftigt förhöjda halter av flera metaller för all överskådlig framtid. Framför allt är detta tydligast för uran där exempelvis Kaunisjärvi bedöms överskrida nu gällande bedömningsgrund med ca tre gånger för all överskådlig framtid. Nickel- och zinkbelastningen är också betydande för all överskådlig framtid men har bedömts vara på nivåer som visserligen inte överskrider MKN. Att MKN inte överskrids beror dock endast på att utsläpp av andra ämnen orsakade av verksamheten påverkar vattenkemin på sådant sätt att det betydligt hårdare vattnet medför en lägre biotillgänglighet. Exempelvis är den bedömda halten för nickel i Kaunisjärvi på lång sikt 6,7 µg/l, vilket kan jämföras med bakgrund/uppmätt naturlig halt på 0,38 µg/l. MKN för vatten utgör inte begränsningsvärden upp till vilka det är acceptabelt att släppa ut ämnen under all överskådlig framtid. Detta står även i strid med KIAB:s mål för återställningen samt att anläggningarna ska kunna lämnas 30 år efter stängning.

I driftsfasen sker utsläpp genom att vatten pumpas till Muonio älv, vilket är en stor recipient där utspädningen blir omfattande. Efter avslutad efterbehandling, då pumpning inte längre sker till Muonio älv, medför terrängens naturliga lutning att mindre vattenförekomster som Kaunisjoki och Kaunisjärvi, där utspädningen är betydligt mindre, kommer ta emot vatten från de återställda anläggningarna.

Artskydd
Enligt MKB blir de samlade konsekvenserna för naturmiljön måttliga, under förutsättning att de skydds- och restaureringsåtgärder som föreslås i bilaga H15 genomförs. Eftersom merparten av dessa åtgärder kan kräva tillstånd enligt andra regelverk, exempelvis för vattenverksamhet, anser Naturvårdsverket att åtgärderna i an-

sökan inte kan tas till intäkt för minskad påverkan på naturmiljön. Utifrån underlagen om naturmiljön och växt- och djurlivet bedömer Naturvårdsverket att de samlade konsekvenserna blir betydande, även med de skadelindrande åtgärder som bolaget redovisar.

Praxis
Mark- och miljööverdomstolen har i en dom (MÖD 2016:1 Klinthagen) bedömt att, för verksamheter där syftet uppenbart är ett annat än att döda eller störa fridlysta arter, är det rimligt att det krävs en risk för påverkan på artens bevarandestatus i området för att utlösa förbuden i 4 § 1 och 2 artskyddsförordningen. (”Klinthagen-kriterierna”). Punkterna 1 och 2 avser att fånga eller döda djur, respektive att störa djur. I Klinthagen-domen klarläggs att 4 § 4 artskyddsförordningen inte ska tolkas på samma sätt. Denna punkt avser skydd av djurs fortplantningsområden och viloplatser. För punkten 4 är det upprätthållandet av artens kontinuerliga ekologiska funktion (KEF) som ska bedömas.

Enligt EU-domstolens dom den 4 mars 2021 i de förenade målen C-473/19 och C-474/19 (Skydda skogen) gäller förbuden i 4 § punkterna 1-3 artskyddsförordningen varje exemplar av de arter som är skyddade enligt EU:s art- och habitatdirektiv. Efter EU-domstolens dom om Skydda skogen, har Mark- och miljööverdomstolen prövat frågor med tydlig koppling till EU-domstolsdomen vid ett par tillfällen. Sakfrågan i målen rörde 4 § 4 artskyddsförordningen. Mark- och miljööverdomstolen konstaterade, i enlighet med Skydda skogen-domarna att någon separat bedömning av bevarandestatus inte ska göras i den prövningen. Naturvårdsverket bedömning är att detsamma får anses gälla även av Mark- och miljööverdomstolens tidigare praxis sedan 2016 som avser 4 § 4 artskyddsförordningen.

Mark- och miljööverdomstolens tolkning i detta avseende är därmed inte i något väsentligt avseende annorlunda än tidigare, men det kan konstateras att praxis nu har förtydligats genom dessa domar. Mark- och miljööverdomstolen gjorde i viss utsträckning generella uttalanden om 4 § artskyddsförordningen. Mark- och miljööverdomstolen klargjorde däremot inte hur fridlysningsreglerna för fåglar bör tolkas, utöver skyddet för fortplantningsområden och viloplatser i 4 § 4 artskyddsförordningen. Hittills har tillämpningen av 4 § artskyddsförordningen i svensk praxis inneburit att bestämmelsen i sin helhet tillämpas lika oavsett vilket direktiv som skyddar den art som för tillfället är aktuell. Naturvårdsverket anser att någon skyldighet till sådan likriktad tillämpning inte följer av EU-rätten.

Enligt Naturvårdsverkets tolkning finns inte någon EU-rättslig skyldighet för Sverige att införa ett individskydd för fåglar. Hur Sverige hanterar fåglarnas skyddsnivå i 4 § 1-3 artskyddsförordningen är upp till Sverige och svenska domstolar så länge vårt genomförande inte ligger under den nivå som fågeldirektivet kräver.

Vid en sådan osäkerhet i rättsläget är Naturvårdsverkets bedömning tidigare praxis får anses fortsatt gälla tills vidare, vad gäller fåglar. Mark- och miljööverdomstolen har enligt Naturvårdsverkets bedömning inte ändrat sin praxis avseende perspektivet individ/art såvitt gäller fåglar. EU-domstolen har inte heller ändrat denna praxis

om individskydd för fåglar. Den svenska tillämpningen av Klinthagen-kriterierna är därför enligt Naturvårdsverkets bedömning fortfarande förenlig med fågeldirektivet. Fridlysningsförbuden gäller därför inte för individer av fåglar, i den mån en verksamhet medför påverkan som är oavsiktlig. Observera att Klinthagenkriterierna dock inte ska tillämpas för 4 § punkt 4 artskyddsförordningen.

Avsiktlighet
Enligt EU-domstolens praxis är en åtgärd avsiktlig om verksamhetsutövaren för en planerad åtgärd är medveten om att en fridlyst art kan dödas eller störas, även om detta inte är syftet med åtgärden, men genomför åtgärden trots risken för störning/dödande. Naturvårdsverket har under hösten 2021 publicerat ny vägledning vad gäller påverkan på fåglar.

Avgränsning av lokala och regionala populationer
För att bedöma påverkan på växt- och djurliv är det centralt att utgå ifrån vilka konsekvenserna kan bli för lokala, regionala och nationella populationer av arterna. Avgränsningen bör göras enligt respektive arts ekologi, men av praktiska skäl kan det ibland vara nödvändigt att göra schematiska avgränsningar. Naturvårdsverket godtar bolagets avgränsning av lokala populationer till ett område motsvarande 3 km i radie från gruvverksamheten när det gäller kärlväxter och mossor samt djur utom fåglar och däggdjur. Naturvårdsverket godtar bolagets avgränsning av lokala populationer av fåglar och däggdjur till att omfatta Pajala kommun, samt att regionala populationer av fåglar och däggdjur ska omfatta Norrbottens län.

KIAB:s ansökan om dispens enligt 14 och 15 §§ artskyddsförordningen
KIAB hemställer om dispens enligt 14 och 15 §§ artskyddsförordningen för den påverkan som verksamheten kan medföra för samtliga fridlysta arter som framgår av en s k nettolista, samt för påverkan på utter, åkergroda och vanlig groda. Nettolistan ingår i konsekvensbedömningen av påverkan på bl.a. fridlysta arter.

Det förekommer flera olika artlistor i det omfattande underlaget i ärendet, Naturvårdsverket utgår ifrån att det som avses i bolagets hemställan om dispens är den nettolista som finns i version 2 av bilaga H9, daterad den 7 april 2020, vilken omfattar totalt 44 arter som är fridlysta enligt 4 § (30 fåglar), 7 § (1 kärlväxt) och 8 § (åtta kärlväxter samt två mossor) artskyddsförordningen, samt utter och åkergroda som är fridlysta enligt 4 § och vanlig groda som är fridlyst enligt 6 § artskyddsförordningen.

Arter som är fridlysta enligt 4 och 7 §§ omfattas av fågeldirektivet (2009/147/EG) och art- och habitatdirektivet (92/43/EEG), där dispens kan meddelas enligt 14 § artskyddsförordningen. Arter som är fridlysta enligt 6, 8 och 9 §§ omfattas av nationella regler, där dispens kan meddelas enligt 15 § artskyddsförordningen.

Naturvårdsverkets bedömning av när dispens krävs enligt artskyddsförordningen
Det är mycket stora arealer som påverkas direkt av den befintliga verksamheten (1 124 ha) och den planerade utvidgningen (1 246 ha), totalt 2 370 ha. Grundvattenavsänkningar i omgivande naturmark tillkommer med ytterligare 1 681 ha. Arealen

naturmark som påverkas av befintlig verksamhet och planerad utvidgning blir sammanlagt 4 051 ha.

Naturvärdena i omgivningarna är mycket höga genom det rika växt- och djurlivet i de stora och rikkärrspräglade myrkomplexen Kokkovuoma, Tapulivuoma och Ahvenvuoma. Områdena kommer att påverkas genom direkt ianspråktagande av mark, grundvattenavsänkning i omgivande våtmarksområden samt buller och andra störningar från verksamheten.

För arter som omfattas av bilaga IV i EU:s art- och habitatdirektiv gäller ett strikt skydd för varje exemplar, vilket innebär att dispens krävs för skadlig påverkan på exemplar av sådana arter. När det gäller fåglar bedömer Naturvårdsverket att det krävs en risk för att den kontinuerliga ekologiska funktionen i ett område riskerar att påverkas negativt för att en åtgärd ska vara dispenspliktig enligt 4 § punkt 4 artskyddsförordningen. För arter som är fridlysta enligt 6, 8 och 9 §§ artskyddsförordningen (bilaga 2 till förordningen) bedömer Naturvårdsverket att de s k Klinthagenkriterierna kan tillämpas, vilket innebär att för åtgärder där syftet är något annat än att påverka fridlysta arter krävs att artens bevarandestatus riskerar att påverkas negativt för att krav på dispens enligt 15 § artskyddsförordningen ska aktualiseras.

Med utgångspunkt i bolagets underlag om hur fridlysta arter kan komma att påverkas gör Naturvårdsverket följande bedömning.

Bedömning av dispens enligt 14 § artskyddsförordningen för påverkan på växter
De kärnområden för växter som riskerar att påverkas av verksamheten framgår av bolagets underlag i bilaga H9, figur 45. Naturvårdsverket bedömer att påverkan på enskilda exemplar av lappranunkel och myrbräcka kräver dispens. Krav på dispens omfattar även uppgrävning och flytt av exemplar samt insamling av frön, även om syftet med åtgärderna är att skydda exemplar av växterna samt att gynna arternas fortlevnad i området. De lokala populationerna av lappranukel och myrbräcka riskerar att påverkas negativt, men Naturvårdsverket bedömer att påverkan inte riskerar att försvåra upprätthållandet av arternas gynnsamma bevarandestatus inom deras naturliga utbredningsområde. Sammantaget anser Naturvårdsverket att dispens skulle kunna medges, dock endast under förutsättning att domstolen bedömer att verksamheten är av ett allt överskuggande allmänintresse. Om dispens medges bör beslutet förenas med villkor om kompensationsåtgärder enligt bilaga H15.

Bedömning av dispens enligt 14 § artskyddsförordningen för påverkan på fåglar och groddjur
Dispens krävs för åtgärder som riskerar att påverka fåglar genom att avsiktligt störa, avsiktligt döda fåglar eller förstöra ägg samt för att skada eller förstöra fåglarnas fortplantningsområden eller viloplatser på ett sådant sätt att den kontinuerliga ekologiska funktionen inte längre upprätthålls. Naturvårdsverket anser att bedömningar av sådan påverkan i första hand ska göras för de lokala populationerna. Om minst den lokala populationen av en art riskerar att påverkas negativt av en åtgärd anser Naturvårdsverket att det krävs dispens enligt 14 § artskyddsförordningen för åtgärden.

Naturvårdsverket bedömer att dispens krävs enligt 14 § artskyddsförordningen för den påverkan som riskeras för följande två grupper av fågelarter (rödlistning 2020). Grupp 1: Brushane (VU), Dvärgsparv (VU), stjärtand (VU), storspov (EN), sädgås (VU) och videsparv (NT). Grupp 2: Bläsand (VU), kricka (VU), mindre hackspett (NT), rosenfink (NT), och tretåig hackspett (NT).

Naturvårdsverket bedömer att dispens inte kan medges för arterna i grupp 1: brushane, dvärgsparv, stjärtand, storspov, sädgås och videsparv, eftersom verksamheten riskerar att försvåra upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus för arterna i deras naturliga utbredningsområde. För arterna i grupp 2: bläsand, kricka, mindre hackspett, rosenfink och tretåig hackspett, bedömer Naturvårdsverket att dispens eventuellt kan medges, en förutsättning är dock att domstolen bedömer att verksamheten är av ett allt överskuggande allmänintresse och det kan visas att tillräckliga kompensationsåtgärder är möjliga att genomföra. Om dispens medges bör beslutet förenas med villkor om kompensationsåtgärder enligt bilaga H15.

För övriga berörda fågelarter bedömer Naturvårdsverket att verksamheten inte kommer att påverka den kontinuerlig ekologiska funktionen för de lokala populationerna och att det därmed inte krävs dispens för dessa arter.

Påverkan på livsmiljöer för åkergroda kräver dispens. Naturvårdsverket bedömer att dispens bör kunna medges eftersom det inte bedöms försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde, under förutsättning att domstolen bedömer att verksamheten är av ett allt överskuggande allmänintresse. En dispens bör förenas med villkor om kompensationsåtgärder, exempelvis anläggande av övervintringsplatser intill lämpliga lekvatten samt miljöer för vistelse sommartid.

Bedömning av dispens enligt 15 § artskyddsförordningen för växter
Områdena norr och nordost om nuvarande verksamhetsområde, i våtmarkerna Kokkovuoma och Tapulivuoma, utgör kärnområden för rikkärrsarter som brudsporre, lappnycklar/sumpnycklar, ängsnycklar, den hotade arten myrstarr, m.fl. Naturmiljön i dessa områden är därmed av mycket högt värde för bevarande av rikkärrsarter.

Naturvårdsverket konstaterar att åtgärder som är riktade mot arter som är fridlysta enligt 8 § artskyddsförordningen alltid kräver dispens, exempelvis uppgrävning och flytt av kärlväxter och mossor, åtgärder som skadar exemplar av arter, liksom insamling av frön för sådd eller odling för utplantering av sådana arter. Dispens krävs även om syftet med åtgärderna är att skydda växterna från att förstöras samt att gynna arternas fortlevnad i området. I föreliggande mål bör dispens kunna medges för sådana åtgärder som utförs i syfte att skydda och bevara de arter som berörs enligt bolagets underlag, med några undantag som anges nedan. Ett eventuellt beslut om dispens bör förenas med villkor om kompensation enligt bilaga H15.

Naturvårdsverket anser att det inte är lämpligt att medge dispens för att skada exemplar av arterna brudsporre och lappnycklar/sumpnycklar. Dispens bör heller inte

medges för någon form av skada på långskaftad svanmossa. För dessa arter bedömer Naturvårdsverket att det finns risk att de dispenspliktiga åtgärderna kan försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde.

Bedömning av dispens enligt 15 § artskyddsförordningen för djur
Naturvårdsverket anser att dispens inte krävs för påverkan på vanlig groda, huggorm och skogsödla eftersom påverkan på arternas bevarandestatus bedöms vara försumbar.

Skydds- och restaureringsåtgärder enligt bilaga H15
Naturvårdsverket anser att åtgärder för att skydda och gynna fridlysta arter i synnerhet och biologisk mångfald i allmänhet ska bedömas på följande sätt.

- Skydds- och restaureringsåtgärder som vidtas för att bibehålla kontinuerlig ekologisk funktion för lokala populationer av fåglar måste utföras i direkt anslutning till platsen för verksamheten och så att den ekologiska funktionen är säkerställd vid den tidpunkt då fåglarna behöver områdena. Skulle de lokala områdenas ekologiska funktion komma att avbrytas krävs dispens från artskyddsförordningen.
- Skydds- och restaureringsåtgärder som vidtas på annan plats än i direkt anslutning till det påverkade området ska anses utgöra kompensation för den skada som orsakas av verksamheten, om denna är dispenspliktig enligt artskyddsförordningen.
- Naturvårdsverket anser att begreppet ”biotopförbättrande åtgärder” ingår i begreppet ”restaureringsåtgärder”.

Naturvårdsverket bedömer att de åtgärder som bolaget föreslår för att skydda och gynna fridlysta arter kan medföra att arternas lokala bevarandestatus bevaras och förstärks, men konstaterar att myrslåtter inte ingår i bolagets förslag. I inledningen till bilaga H15 understryks betydelsen av myrslåtter, och Naturvårdsverket vill betona vikten av att även slåtter finns med i bolagets åtaganden vad gäller skydd och restaurering av våtmarker. Samtidigt vill myndigheten understryka att vissa skydds- och restaureringsåtgärder i sig är dispenspliktiga enligt artskyddsförordningen, även om syftet är att bevara exemplar och gynna artens fortbestånd i området.

Kompensationsåtgärder
Naturvårdsverket anser att en viktig utgångspunkt är att åtaganden om kompensation inte får leda till lägre krav vid tillåtlighetsbedömningen. Bestämmelsen i 16 kap. 9 § miljöbalken innebär att krav på kompensationsåtgärder inte kan läggas till grund för ett beslut att lämna dispens i fall där detta annars inte skulle ha lämnats. Krav på kompensation bör inte heller kunna utgöra särskilt skäl för dispens i fall där detta krävs. Detta innebär att frågan om kompensation bör aktualiseras först när man konstaterat att dispens kan lämnas.

Enligt MKB är biotopförbättrande åtgärder nödvändiga för de s k fokusarter som har valts ut, för att arternas bevarandestatus inte ska hotas. Naturvårdsverket bedömer att dessa åtgärder ska utgöra kompensationsåtgärder i de fall det gäller fridlysta arter där dispens krävs från artskyddsförordningen. I de fall det gäller arter som inte

är fridlysta, samt fridlysta arter där Naturvårdsverket bedömer att det inte krävs dispens från artskyddsförordningen, anser Naturvårdsverket att åtgärderna ska betraktas som skydds- och restaureringsåtgärder som utförs i syfte att gynna den biologiska mångfalden generellt.

Naturvårdsverket bedömer att de åtgärder som föreslås för att skydda och gynna fridlysta arter kan medföra att arternas lokala bevarandestatus bevaras och förstärks, men konstaterar att myrslåtter inte ingår i förslagen. I inledningen till bilaga H15 understryks betydelsen av myrslåtter, och Naturvårdsverket vill betona vikten av att även slåtter finns med i KIAB:s åtaganden vad gäller skydd och restaurering av våtmarker. En lämplig kompensationsåtgärd skulle kunna vara att, förutom röjning av träd och sly m.m., genomföra årlig slåtter av utpekade områden under den tid som verksamheten har tillstånd.

Villkorsförslag 15
I aktbilaga 608 föreslår KIAB att följande villkor ska föreskrivas.
Till skydd för arter och livsmiljöer skall bolaget genomföra det åtgärdsprogram som framgår av bilaga [X] till denna dom. Under genomförandet skall bolaget samråda med tillsynsmyndigheten som får medge undantag av mindre betydelse från åtgärdsprogrammet.

KIAB:s villkorsförslag 15 skulle kräva en bilaga till domen på ca 60 sidor dessutom skulle en del av åtgärderna kunna kräva tillstånd och/eller dispens. Naturvårdsverket anser att det vore direkt olämpligt att föreskriva ett sådant villkor eftersom det inte i detta läge kan säkerställas att KIAB kommer att ha faktisk och juridisk möjlighet att efterkomma villkoret.

Sakkunnighetsutlåtande dammar (aktbilaga 391)
Det är inte helt klart för Naturvårdsverket vad D.Y., i fråga om erhållet underlag, menar med ansökan inklusive bilagor och kompletteringar. Det är oklart om exempelvis yttrandet omfattar Markteknisk undersökningsrapport samt de rapporter som beskrivs däri (underlagsrapporterna är inte inlämnade inom ramen för detta mål). Bilagorna är nödvändiga för att göra en fullständig bedömning av sandmagasinets geotekniska stabilitet samt klarningsmagasinets täthet.

Som framgår av ansökan och av sakkunnigutlåtandet ska den utvidgade delen av klarningsmagasinet utformas på samma sätt som det befintliga, urschaktning i myren. Det befintliga klarningsmagasinets utformning överensstämmer inte med vad som uppgavs i ansökan för nuvarande tillstånd. Utformningen har således egentligen aldrig varit föremål för prövning.

Åtagandelistan
Det är oklart vilken status åtagandelistan har i förhållande till det som övrigt är inlämnat i målet samt det allmänna villkoret. Det är även oklart om åtagandelistan är uttömmande.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV)

HaV har yttrat sig i aktbilaga 16 under kompletteringsskedet men avstod från att delta vid den muntliga förberedelsen. Efter kungörelse av ansökan har myndigheten lämnat yttrande i aktbilagorna 301 och 808. Myndigheten deltog vid synen samt under fyra dagar av huvudförhandlingen. HaV har i samband med huvudförhandlingen gett in aktbilaga 1011 med myndighetens presentation avseende inställning och yrkanden. Nedan redogörs för aktbilaga 808, det senaste yttrandet som innehåller myndighetens samlade synpunkter.

Aktbilaga 808
Havs- och vattenmyndigheten anser att den uppdatering av ansökan som skett har skapat större klarhet beträffande påverkan på ytvatten. Ansökan är mycket omfattande och Havs- och vattenmyndigheten anser alltjämt att underlaget och redovisningen av de tekniska förutsättningarna samt redovisningen av miljökonsekvenserna är svåröverskådliga. Flera grundläggande uppgifter har ändrats under handläggningen av ärendet. Den fragmenterade uppdateringen och komplettering som nu skett gör granskningen mycket tidskrävande samt ökar risken för missförstånd. Havs- och vattenmyndigheten anser att det fortsatt finns frågetecken kring flera avgörande uppgifter om verksamhetens tekniska och miljömässiga förutsättningar. Nedan utvecklar myndigheten grunderna kring meddelad inställning.

Bedömning av ansökan och sökta verksamheten i sin helhet
Havs- och vattenmyndigheten har viss förståelse för den praktiska svårigheten att beskriva ett nollalternativ som utgår från att hittillsvarande verksamhet inte hade skett, vilket också nämnts i tidigare yttrande (2021-06-18). Bolaget har angivit i upprättad miljökonsekvensbeskrivning (bilaga H) att man anser att nollalternativet innebär att nuvarande verksamhet löper på som vanligt. Havs- och vattenmyndigheten anser emellertid att gällande tillstånd är ett tidsbegränsat tillstånd som löper ut 2025. Havs- och vattenmyndighetens anser därför att nollalternativet i varje fall måste vara att nuvarande verksamhet avvecklas och efterbehandlas. Havs- och vattenmyndigheten anser att såväl nuvarande verksamhet som tillkommande verksamhet är föremål för prövning i detta mål och uppfattar också att bolaget i ansökan redovisar utsläppsuppgifter för hela verksamheten (pågående och ansökt). Trots det utgår sökandens bedömningar avseende miljöpåverkan enbart från den tillkommande verksamheten.

Havs- och vattenmyndigheten anser inte att det är rimligt och heller inte relevant eftersom en fullständig bedömning måste göras i en prövning av tillstånd som ska omfatta all pågående och planerad verksamhet. Havs- och vattenmyndigheten noterar att bolaget nu yrkar på brytning av 10 miljoner ton malm/år istället för 20 miljoner ton malm/år. Havs- och vattenmyndigheten kan inte utläsa att detta medfört någon justering eller uppdatering av ansökan i övrigt mer än det som redovisas i aktbilaga 594. Havs- och vattenmyndigheten ställer sig frågande kring att en halvering av produktionsmängd inte ger någon påverkan på ansökan i övrigt.

Processvattensammansättning samt utsläpp av vatten
Bolaget har uppdaterat modelleringar kring processvattensammansättning (bilaga A2E, 2022-03- 03). I modelleringar har det ansatts ett flertal förutsättningar där Havs- och vattenmyndigheten inte kan utläsa någon motivering vilket medför svårigheter att bedöma ansökan och att bedömningen följaktligen innehåller osäkerheter. Modellering har utgått ifrån förutsättning att det fortsatt är två processlinjer. Enligt uppgifter i aktbilaga 594 förtydligar bolaget sin justerade produktionsmängd och användning av en produktionslinje. Havs- och vattenmyndigheten ställer sig frågande hur det påverkar genomförd modellering.

Havs- och vattenmyndigheten ifrågasätter hur lakvattenkvalitet har ansatts vid modellering. Det lakvatten som används som indata vid modellering utgår från sammanlagt fyra prover avseende Sahavaara (två prover för NAF-gråberg och 2 prover för PAF-gråberg). Havs- och vattenmyndigheten ställer sig frågande kring hur representativt detta är för en bedömning på hela dagbrottet. Det har även ansatts en blandningskvot mellan dessa prover utan motivering som myndigheten ställer sig frågande till (NAF-gråberg 50/50 samt PAF-gråberg 8/92). Exempelvis har det gällande PAF-gråberg ansatts att det prov som till synes har lägst lakningspotential har ansatts utgöra 92 % av blandningen medan det andra provet bedöms utgöra 8 %. Havs- och vattenmyndigheten menar att den ansatta blandningskvoten, det vill säga indata i modellen, har stor inverkan på utfallet och slutligen av bedömning av miljöpåverkan.

Havs- och vattenmyndigheten ifrågasätter även hur vattenkvaliteten på länshållningsvatten har ansatts vid modellering som genomförts. I vattenhanteringsplanen (bilaga A2) anges att vid behov så kommer länshållningsvattnet från ett dagbrott att kunna pumpas till ett annat dagbrott. Havs- och vattenmyndigheten undrar då hur bolaget har kunnat ansatta en vattenkvalitet på länshållningsvattnet överlag samt hur det beaktats vid modellering av processvatten. Bolaget anger också att man har ansatt att länshållningsvatten från Sahavaara uppvisar samma halter som den ansatta blandningen beträffande lakvattenkvalitet. Bolaget har sedan angivit att man multiplicerat halterna i den ansatta blandningen med en faktor på 0,75 för att ta hänsyn till det lägre förhållandet mellan mängd material och mängd vätska som råder vid ytavrinning från dagbrottsväggar jämfört med förhållanden som råder i laboratoriemiljö. Havs- och vattenmyndigheten kan fortsatt inte utläsa varför just en faktor på 0,75 ansatts. Bolaget har i genomförda modelleringar även ansatt att länshållningsvattnet från Palotieva dagbrott kan antas ha samma sammansättning som det för Sahavaara dagbrott på grund av liknande svavelinnehåll. Havs- och vattenmyndigheten ställer sig frågande kring detta antagande då myndigheten anser att enbart likhet i svavelinnehåll inte kan utgöra grund för vilken vattenkvalitet länshållningsvatten från Palotieva uppvisar. I genomförd modellering så har även bolaget ansatt att den behandling som sker av länshållningsvatten av Sahavaara har en 90 % reningseffekt (70 % för sulfat). Bolaget anger ingen motivering till varför denna reningsgrad skulle uppnås varvid Havs- och vattenmyndigheten undrar vad bolaget baserar detta antagande på vid platsspecifika förutsättningar.

Havs- och vattenmyndigheten har tidigare meddelat synpunkter på att det anges i vattenhanteringsplanen att vattenvolymerna i processvattenmagasinet och klarningsmagasinet kommer att blandas vid behov. Blandning mellan vattenvolymerna och turbulens i processvattenmagasinet och klarningsmagasinet borde påverka magasinens funktion eftersom den huvudsakliga reningsfunktionen är fällning/sedimentation. Havs- och vattenmyndigheten ställer sig fortsatt frågande till relevansen kring genomförd modellering eftersom ansatta vattenkvaliteter borde bli irrelevanta efter en tid om vattenvolymer blandas. Myndigheten har viss förståelse att det krävs en viss teoretisk ansats för att kunna bedöma framtida påverkan men anser att detta riskerar att resultera i att modellering saknar relevans.

Havs- och vattenmyndigheten noterar att det även finns två prover i tabell 4 i bilaga A2E som enligt provmärkning verkar härstamma från Sahavaara dagbrott vid bedömning av Tapuli dagbrott. Myndigheten undrar om tabell 4 är korrekt och vilken inverkan det får på modellering.

Bolaget har i den senaste kompletteringen angivit förslag till prövotidsvillkor avseende krom, zink och nickel (aktbilaga 594). Bolaget anför vidare att det inte finns några praktiska möjligheter att begränsa utsläppen av dessa metaller på kort sikt. Havs- och vattenmyndigheten undrar då vilken inverkan det får på föreslaget prövotidsvillkor. Om det är så att bolaget redan nu vet att det saknas möjligheter att begränsa utsläppen på kort sikt så undrar Havs- och vattenmyndigheten vad bolaget avser utreda under prövotiden och slutligen syftet med prövotidsvillkoret. Om utsläppen av dessa metaller kan påverka bedömningen av tillåtligheten kan noteras att detta måste bedömas nu när tillståndet prövas. En fråga som har betydelse för tillåtligheten, exempelvis påverkan på vattenmiljön som en följd av utsläpp, kan inte sättas på prövotid. Förutsättningar för rening och effekten av rening kan behövas utredas i driftskedet men det framstår som oklart om det är detta som bolaget anser ska vara föremålet för prövotiden.

Bedömning av miljörisker och påverkan på ytvatten
Bolagets bedömning av miljöpåverkan på ytvatten baseras på de genomförda modelleringar som skett. Bolaget verkar fortsatt genomföra bedömningar av miljöpåverkan på ytvatten som baseras på utspädning eftersom bolaget själva redovisar utgående halter som kan innebära negativa effekter på omgivande vattenmiljö vid utsläppspunkt. Havs- och vattenmyndigheten anser fortsatt att utsläpp av toxiskt vatten ska begränsas vid källan. Detta bedöms också vara relevant med tanke på de osäkerheter som Havs- och vattenmyndigheten påpekat ovan avseende processvattensammansättning och modellering. Havs- och vattenmyndigheten poängterar återigen att myndighetens bedömning baseras på en ekosystemansats och grundar sig bland annat i de principer som finns i den handbok som publicerades i samband med den så kallade gruvdialogen samt 11 b § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

På ovan angivna skäl motsätter sig Havs- och vattenmyndigheten därför bolagets förslag till villkor för utsläpp av sulfat. Havs- och vattenmyndigheten anser att bolagets förslag på 2 000 mg/l innebär en risk för olägenhet och negativ miljöpåverkan.

Havs- och vattenmyndigheten anser också att bolagets bedömning av effekterna av utsläpp av xantater grundas på osäkra uppgifter. Bolaget har tidigare redovisat en bedömning av utgående halter avseende xantater i processvatten. Bolaget baserade bland annat sin bedömning på en studie som avsåg nedbrytning vid 25 °C. Studierna som inkluderades visade på stor spridning kring resultat avseende nedbrytning och en studie visade att nedbrytningen tog fem gånger längre tid vid 5 °C vilket bör vara mer relevant där verksamheten är lokaliserad. Bolaget föreslog i tidigare inlämnad redovisning att det fanns sådana osäkerheter i bedömningen att utgående halter vid utsläppspunkt föreslås utredas under en prövotid. Havs- och vattenmyndigheten anser att utsläpp av xantater kan påverka bedömningen av tillåtligheten och att inte heller denna fråga kan sättas på prövotid. De konsekvenser som utsläppet kan få på exempelvis vattenmiljön måste utredas och bedömas med rimlig säkerhet innan tillstånd kan ges.

Uran har bolaget adresserat särskilt då bolagets redovisning visar risk för att miljökvalitetsnormen äventyras. Bolaget har under hela prövningen anfört att det är på vissa förekomstformer av uran som bedömning av miljöpåverkan ska baseras och anför att Havs- och vattenmyndighetens bedömningsgrunder avseende löst halt vilar på felaktiga uppgifter. Havs- och vattenmyndigheten noterar att denna invändning vanligen förekommer i prövningar som avser gruvverksamheter. Bolaget anför att man finner det anmärkningsvärt att myndigheten inte bemött bolagets invändningar utan enbart hänvisat till föreskriften. Havs- och vattenmyndigheten vill notera att föreskriften gäller och att den är bindande för alla och envar. Myndigheten anser inte att föreskriftens utformning och innehåll kan prövas i en prövning om tillstånd till en enskild verksamhet.

Efterbehandling
I efterbehandlingsplanen (bilaga F6) anges att dagbrott vattenfylls genom naturlig tillrinning. Havs- och vattenmyndigheten uppfattar det även som att beräkningar samt bedömning av miljöpåverkan bygger på principen att dagbrotten vattenfylls i och med att länshållning upphör. Samtidigt anges i vattenhanteringsplanen (bilaga A2) att under den tredje produktionsperioden kan överskottsvatten komma att pumpas till utbrutna dagbrott istället för till Muonio älv och att vid höga flöden kan processvatten och klarningsmagasinet komma att lagras vid de utbrutna dagbrotten. Det anges även att som ett alternativ eller komplement till att fylla bergtäkten Navettamaa kan även flotationssand deponeras i något av dagbrotten Tapuli Norra och/eller Palotieva under förutsättning att dessa slutligt utbrutits och länshållningen avbrutits. Havs- och vattenmyndigheten ställer sig då frågande kring hur genomförd modellering har tagit hänsyn till detta. Ingående vattenkvalitet för modellering borde förändras om processvatten pumpas till utbrutna dagbrott eller om flotationssand deponeras i dagbrotten. Någon beskrivning av detta förhållande finns inte.

Havs- och vattenmyndigheten undrar även varför bergtäkten Navettamaa inte är med vid redovisning av recipientbelastning i efterbehandlingsplanen och ifrågasätter om läckage från bergtäkten har inkluderats i bedömning i efterbehandlingsskedet. Havs- och vattenmyndigheten kan inte utläsa varför data verkar saknas (n/a) kring beräkning av masstransport från bergtäkten.

I en av de senaste kompletteringarna anges att belastningsberäkningar för dagbrottet i Sahavaara är baserade på modellerade ämneskoncentrationer från 2014 för dagbrottets lakvatten under drift. Havs- och vattenmyndigheten undrar varför bolaget använt uppgifter från 2014 som underlag och inte modellerade ämneskoncentrationer från den uppdaterade bilagan A2E.

Havs- och vattenmyndigheten noterar att det fortsatt förekommer osäkerheter kring hantering av hydroxidslam.

Havs- och vattenmyndigheten anser överlag att det även förekommer frågetecken och osäkerheter kring lakvattenkvalitet (se bland annat avsnitt ovan angående processvattensammansättning) som innebär att myndigheten inte kan bedöma miljöpåverkan på lång sikt.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

MSB har i målet yttrat sig under kompletteringsskedet genoms aktbilaga 79, och efter kungörelse av ansökan i aktbilaga 305, 718 och 987. MSB närvarade vid synen samt vid huvudförhandlingen under dag 1 och 2. Aktbilaga 987 inkom efter huvudförhandlingen och redogörs för nedan. Den innehåller såväl inställning och yrkande, villkorsförslag som synpunkter.

Myndighetens övergripande inställning i målet framgår av tidigare inlämnat yttrande daterat den 22 juni 2021 och innebär att MSB i grunden inte har något att erinra mot att bolaget beviljas det sökta tillståndet, men att vissa villkor behövs. MSB:s ställningstagande utgår från en bedömning av riskerna för allvarliga olyckor.

Aktbilaga 987
Hantering av xantat
Utifrån bolagets svar på MSB:s frågor under huvudförhandlingen och att detta inte finns redovisat i ansökningshandlingarna framställer MSB följande yrkande om utredningsvillkor.

Bolaget ska under en prövotid, i samråd med Pajala kommuns räddningstjänst, utreda hur räddningsberedskap och förmåga till släckning av brand i lagringen av xantat ska utformas. Bolaget ska också utreda uppkomst av förorenade brandsläckningsrester samt behov av uppsamling för vidare hantering. Utredningen och förslag till skyddsåtgärder och eventuella villkor ska redovisas senast ett år efter att domen har vunnit laga kraft.

Processvattendammen/dammhaveri
MSB konstaterar för sin del att det får anses klarlagt av inlämnade handlingar att även om processvattendammen klassificerats till dammsäkerhetsklass C så är det på gränsen att den skulle ha hamnat i dammsäkerhetsklass B till följd av påverkan på väg 99 i händelse av dammhaveri. MSB delar dock bolagets uppfattning att det i detta fall är tillräckligt att ha en beredskap för att kunna skicka ut flaggvakter för varning av trafikanter på väg 99 i händelse av dammhaveri.

MSB anser att ett sådant förfarande dels förutsätter att processvattendammen är instrumenterad och övervakad på ett sådant sätt att ett förestående eller pågående dammhaveri kan upptäckas dygnet runt via teknik som är uppkopplad till bemannat kontrollrum, dels att det finns en beredskapsorganisation och nödlägesplan. MSB anser också att vägslänterna på väg 99 behöver förstärkas i samråd med Trafikverket. Efter en fråga från MSB uppgav bolaget, under huvudförhandlingen, att bolaget avser att åta sig detta och att det förbisetts i sammanställningen över åtaganden som getts in till domstolen (aktbilaga 608). Mot denna bakgrund anser MSB att frågan om förstärkning av vägslänterna kan hanteras via bolagets åtagande och att detta bör framgå av domen. MSB framställer följande yrkande om villkor relaterat till processvattendammen /dammhaveri.

- Processvattendammen ska vara försedd med en sådan instrumentering och övervakning, via uppkoppling till bemannat kontrollrum, att indikation på ett förestående eller pågående dammhaveri kan upptäckas dygnet runt.
- En beredskapsorganisation med personal och erforderlig utrustning ska finnas för att dygnet runt kunna varna trafikanter på väg 99 i händelse av dammhaveri på processvattendammen. En särskild nödlägesplan för dammhaveri ska också finnas.

För villkoret om instrumentering/övervakning hänvisar MSB till att liknande villkor har föreskrivits av mark- och miljödomstolen i Umeå i prövningarna av Boliden Hötjärnsmagasinet (M 1629-15), Björkdalsgruvan (M 771-17) och LKAB Malmberget (M 1303-18). För villkoret om beredskap hänvisar MSB till att ett liknande villkor har föreskrivits av Mark- och miljödomstolen i Nacka i prövningen av Boliden Garpenberg (M 467-18).

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU)

SGU har i målet yttrat sig under kompletteringen genom aktbilaga 25, 80 och 129 och efter kungörelse av ansökan genom aktbilaga 289, 758 och 964. SGU deltog vid den muntliga förberedelsen men inte vid huvudförhandlingen. Nedan redogörs för myndighetens yttranden i aktbilaga 758 respektive 964.

Aktbilaga 758
I SGU:s senaste yttrande från den 18 juni 2021, framförde SGU avfallshanteringsrelaterade synpunkter som i huvudsak gick ut på att peka på behovet att anlägga ett uppsamlande dike runt gråbergsupplag som ett beprövat/enkelt satt att reducera risker for negativa miljöeffekter. SGU noterar och uppskattar att Kaunis Iron AB (bolaget) nu åtar sig att runt området for gråbergsupplaget i Sahavaara anlägga ett avskärmande dike, eventuellt kombinerat med en vall, för att motverka att opåverkat ytvatten rinner in i upplaget. Vad gäller flotationssanden som ska överlagras av den s.k. silikatdominerade anrikningssanden så anser SGU det vara fortsatt otydligt hur den kommer att hållas vattenmättad. Frågor uppkommer om torr- och normalår vad gäller vattenmättnad i flotationssanden, hur utlakningen av metallerna kopplas till andel flotationssand kontra andel överlagrande sand, samt de hydrauliska förhållanden som då uppkommer och råder på plats. Där har SGU påpekat tidigare att detta

fortfarande endast har motiverats med hjälp av modelleringar. Därav så anser SGU fortsatt att beräkningarna bör förtydligas samt att den s.k. flotationscellen bör innefatta instrumenteringar där vattenmättnadsgraden mäts. I annat fall bör bolaget presentera rutiner för att långsiktigt kontrollera vattenmättnadsgraden i flotationssanden.

Vidare framförde SGU i sitt senaste yttrande grundvattenrelaterade synpunkter som i huvudsak gick ut på att SGU ansåg att den allmänna vattenförsörjningen till Kaunisvaara samt ett urval av privata vattentäkter skulle vara viktiga att bevaka i verksamhetens egenkontroll. SGU framförde att myndigheten stöder slutsatsen att den framtida kvantitativa påverkan (något lägre grundvattentrycknivåer) inte kommer att leda till någon försämrad kemisk status for grundvattenförekomsten samt att trycksänkningen sannolikt inte kommer leda till försämring av den kvantitativa statusen. SGU konstaterar nu att grundvattenförekomsten Kaunisvaara (WA36229143) är beslutad i nuvarande förvaltningscykel. Förekomsten är utpekad att vara i risk för sänkt kvantitativ status. SGU vill därmed framföra vikten av att sammanställa en vattenbalansberäkning över grundvattenförekomsten och vattentäkternas tillrinningsområden. Beräkningen ska utgå från gruvans avvattning och grundvattenuttaget för den allmänna vattenförsörjningen, men beräkningen ska även ta hänsyn till övriga befintliga grundvattenuttag i området. SGU menar att den upprättade grundvattenmodellen är ett lämpligt instrument for genomförandet av en sådan vattenbalansberäkning.

SGU ser inte att kompletteringarna omfattar dessa frågeställningar eller på ett tydligt sätt genomsyrar tankarna vid upprättandet av förslag till kontrollprogram. Frågan behöver utredas och grundvattenförsörjningen behöver ha en tydlig roll i egenkontrollen.

Ytterligare, så framförde SGU att myndigheten fortfarande anser att det är viktigt att begränsa tillrinningen av ovidkommande vatten till dagbrottet, t.ex. genom avskärmande diken och/eller en vall som kan anläggas mot angränsande våtmarker samt att fortsatt ta hänsyn till förekommande ytligt uppsprucket berg. Inte heller här ser SGU någon tydlig respons på att dessa synpunkter omhändertagits i kompletteringarna. Dock noterar SGU att bolaget föreslår att domstolen med stöd av 22 kap. 25 § 3 st. miljöbalken ska överlåta åt tillsynsmyndigheten att vid behov föreskriva villkor for närmare utformning av åtgärder för markavvattning vid Sahavaara och Palotieva gruvor. SGU utgår från att bolaget och tillsynsmyndigheten utifrån detta ska kunna omhänderta frågan på ett bra sätt.

Aktbilaga 964
SGU:s tidigare synpunkter har i huvudsak beaktats och redogjorts på ett bra sätt av sökanden. SGU har i dagsläget inget ytterligare att framföra.

Trafikverket

Trafikverket har i målet yttrat sig efter kungörelsen vid två tillfällen i aktbilagorna 306 och 713. Här redogörs för innehållet i båda aktbilagorna.

Aktbilaga 306
Trafikverket har lämnat yttrande i ärendet 2018-12-19 (TRV 2018/127585), 2019-04-23 med komplettering 2019-05-02 (TRV 2019/47780). Trafikverket bedömer att lämnade synpunkter vid dessa tillfällen har beaktats. (*Domstolen anmärkning: Det vill säga yttranden under samrådet.*)

Det statliga vägnätet är tillgängligt för allmän samfärdsel och för alla transporter som ej överskrider tillåten maximal bruttovikt för aktuell vägsträcka. Trafikverket har givit dispens för tyngre fordon, 90 ton, för Kaunis Irons malmtransporter mellan Kaunisvaara och Pitkäjärvi väster om Svappavaara, givet nuvarande tillstånd för gruvdrift. Dispens ges ett år i taget med uppföljning av väganläggningens status. Trafikverket har rätt att besluta om indragande av dispensen i det fall Trafikverket bedömer att det finns risk för att väganläggningen tar stor skada.

Vid utökat miljötillstånd för fler gruvor, högre produktion och under längre tid och därmed ökat antal transporter aktualiseras behovet av att hitta mer långsiktiga lösningar.

Specifika synpunkter
Kapitel 6.4 i miljökonsekvensbeskrivningen finns en anslutningsjärnväg, mellan gruvverksamheten och det finska järnvägsnätet vid Kolari, utpekad som riksintresse i en kartbild samt två sidor längre ned beskriven som utfall av studie som utförts. Trafikverket vill komplettera beskrivningen med följande. I och med att det dåvarande gruvbolaget Northland Resources bestämde sig för att transportera malmen till Narviks hamn i stället för till Kemi hamn i Finland drevs inte projektet vidare. Efter detta har studier av en järnvägslösning från Pajala till Svappavaara (2013) genomförts.

Trafikverket har idag en dialog med gruvbolaget Kaunis Iron för att hitta bra trafiklösningar på både kort och lång sikt. Ett avtal är tecknat mellan parterna om medfinansiering av vägar och broar från Pajala till Svappavaara för att möjliggöra dispenstransporter om 90 ton men parterna har även en dialog om långsiktiga alternativa lösningar.

Aktbilaga 713
De anspråk som Kaunis Iron AB:s (bolaget) verksamhet och transporter ställer på vägnätet har behandlats och omhändertagits inom det s k MaKS-projektet (Malmtransporter Kaunisvaara- Svappavaara). Ett avtal är tecknat mellan parterna om medfinansiering av vägar och broar från Pajala till Svappavaara för att möjliggöra dispenstransporter om 90 ton och åtgärder genomförs successivt på sträckan. Trafikverket för även en dialog med bolaget om långsiktiga alternativa lösningar.

I aktbilaga 508 anförs från MSB behov av skyddsåtgärder med anledning av processvattendammen genom bland annat förstärkning av vägslänter vid väg 99 och ljusvarningssystem på väg 99. Trafikverket vill hänvisa till tidigare yttrande (TRV 2019/47780, daterat 2019-04-23), där Trafikverket lyfte behovet av att bolaget utreder och redogör för hur man ska hantera risker kopplade till vattenmagasin m.m.

Bolaget ska i god tid före åtgärder behöver genomföras ta kontakt med Trafikverket om de eventuella skyddsåtgärder som kan krävas och för upprättande av avtal om genomförande och finansiering.

Kammarkollegiet

Myndigheten har yttrat sig två gånger, i aktibilaga 15 och 81, vilket var innan kungörelse av ansökan. Myndigheten deltog vid den muntliga förberedelsen i maj 2020 men har sedan dess inte hörts av. Nedan redogörs för aktbilaga 81.

Kammarkollegiet för talan enligt 22 kap. 6 § miljöbalken och uppdraget begränsas inte till miljöprövning inom särskilda branscher. Det är behovet påkallat utifrån allmänna intressen som styr. Kollegiet finner stor anledning att företräda de allmänna intressena i just detta mål.

Kollegiet förstår att bolaget menar att myndigheten traditionellt brukat föra talan i ansökningsmål som berör ”vattenkraftverk”. Föreliggande ansökan om nytt tillstånd samt mål M 1828-18 (återkallande av befintligt tillstånd) handlar i betydande mån om frågor kopplade till just vatten. Vattenverksamheter är en större kategori än vattenkraftverk. Att delta i prövningar av gruvverksamheter är således en självklar del av lagstiftarens uppdrag till kollegiet.

Synpunkter i form och sak
Kollegiet har tagit del av bolagets kompletteringar och lämnat följande synpunkter. Kollegiets synpunkter utgår från att nedan citerade inställning från bolagets sida avseende prövningens avgränsning är felaktig.

”Den sökta verksamheten som innebär en utvidgning av den befintliga verksamheten innebär ytterligare förändringar av ett redan påverkat landskap (MKB sid 5).” Ansökan omfattar såväl verksamhet som bedrivs enligt ett äldre tillstånd och ianspråktagande av nya områden för gruvdriften. Kollegiet har ställt sig bakom Naturvårdsverkets begäran om återkallande av bolagets befintliga tillstånd. Oavsett utgången i mål nr M 1828-18 anser kollegiet inte att bolaget kan "ta med sig rättskraft”, såsom för en befintlig verksamhet in i denna prövning.

Detta mål ska, enligt kollegiets uppfattning, genomföras såsom för en nyetablering av gruvverksamhet och prövningen ska ske förutsättningslöst utifrån 2 kap miljöbalken samt balkens hushållningsbestämmelser. Enligt 3 kap 1 § miljöbalken ska mark- och vattenområden användas för det- eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde ska ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Att inneha koncession enligt minerallagen innebär inte med självklarhet att erhålla tillstånd enligt miljöbalken (MÖD Mål nr M 10717-17)
Underlaget ger inte stöd för att en prövning enligt 3 kap 1 § miljöbalken med självklarhet kommer att utfalla till bolagets fördel.

Gruvdriftens ekonomiska fördelar ska vägas mot dess miljöpåverkan. Gruvdriften har, naturligen, stor påverkan på sin omgivning under hela driftsfasen samt efter det att verksamheten upphört. Att driva gruva utan- eller med "marginell" miljöpåverkan torde vara omöjligt. Ordet "marginell" förekommer i bolagets MKB. Samtidigt antyds att påverkan kommer att ske både vid- och efter gruvdriften.

I bolagets MKB står exempelvis att läsa: "Efter avslutad drift återgår grundvattenytan långsamt till naturligt jämviktsläge. Diffus spridning via grundvatten kvarstår även efter avslutad efterbehandling. Halterna i recipienten bedöms komma att ligga på en acceptabel nivå som inte äventyrar vattenkvaliteten "

Kollegiet ser bilden av såväl en komplex miljöpåverkan som ett underlag som utgår från att verksamhetens ekonomiska fördelar överväger.

För att målet ska kunna prövas enligt 3 kap 1 § miljöbalken yrkar kollegiet att mark-och miljödomstolen ska förelägga bolaget att inkomma med

- En beskrivning av på vilket sätt gruvdriften bidrar till inhemsk materialförsörjning till stålverken beaktat de nya tillverkningsmetoder som nu prövas.
- Hur stor del av bolagets nuvarande och presumerade produktion som kommer att gå på export samt huruvida exporten, i ett globalt perspektiv, kommer att bidra till ståltillverkning med traditionellt stor klimatpåverkan.

Tidigare genomförda samråd
Bolaget redogör i sin MKB för ett antal formellt genomförda samråd enligt miljöbalken. Vidare anges att:

"Under tiden som samråd pågått har ett flertal informations- och dialogmöten genomförts, såväl med myndigheter och sakägare som med allmänheten och intressegrupper. Eftersom dessa möten bedömts som informella redovisas de inte som en del i ansökan."

Kollegiet yrkar att mark- och miljödomstolen ska förelägga bolaget att inkomma med redogörelse för, alternativt minnesanteckningar från dessa "informella" möten. Samrådsprocessen ska vara transparent och det gäller särskilt då, såsom anges, myndigheter varit inblandade.

Bolaget talar om att det genomförts "dialogmöten" om bl.a. Natura 2000- frågor. *Vad är skillnaden mellan ett "dialogmöte" och ett samråd? Har samrådet omfattat samtliga frågor med bäring på Natura 2000?*

Tidigare kompletteringsönskemål visavi synpunkter
Kollegiet delar bolagets iakttagelse att tidigare lämnade synpunkter innehåller såväl kompletteringsönskemål som synpunkter i sak. Vad som är "hönan eller ägget" går naturligtvis inte att avgöra. Underlag för bolagets villkorsförslag är, rätteligen, hela ansökan jämte bilagor. De villkorsförslag som lämnats måste därför kommenteras redan i en tidig fas av en prövning.

Exemplet sprängningar. Bolaget har besvarat kollegiets fråga om sprängningar samt en föreslagen delegation till tillsynsmyndigheten med hänvisning till den Tekniska beskrivningen avsnitt 3.1.1.

I nedan citerad text (MKB sid 32) anges någonting helt annat.
"Sprängning planeras huvudsakligen ske med pumpbara emulsionssprängämnen baserade på ammoniumnitrat. Produktionssprängning kommer att ske under dag-och kvällstid (kl 06.00-kl 22) alla dagar i veckan och annonseras till allmänheten i förväg. Produktionssalvor uppgå till ca 500 000 ton. Skutarbeten och mindre hantering inklusive mindre sprängning kan komma att ske med andra metoder och under dygnets alla timmar"

Eftersom sprängningar tycks planeras samtliga dagar i veckan och även utom "kontorstid" så anser kollegiet, fortfarande, att frågan inte är av sådan karaktär att den kan delegeras till tillsynsmyndigheten. Hänvisningen till "säkerhetsskäl" tycks inte gälla enligt MKB.

Exemplet visar att villkorsformuleringar måste kommenteras tidigt i en miljöprövning. För vad kommer att gälla i verkligheten?

Synpunkter samt frågor (i kursivt) till bolaget

- Kollegiet anser att yrkanden och tillståndsram alltjämt är oprecist formulerade.
- Trots bolagets komplettering anser kollegiet att tillståndet ska ange vilka mängder avfall som får deponeras. Uttrycket "erforderliga mängder" försätter tillsynsmyndigheten i en omöjlig situation den dag fråga uppkommer om bolaget innehåller sitt tillstånd. Avfallshanteringen är en central miljöfråga då det kommer till miljöpåverkan. *Ska tillsynsmyndigheten ut och "mäta in" mängder vid eventuella klagomål och hur ska verksamheten kontrolleras?* Att storleken på de utvinningsavfallsanläggningar som medges kommer att utgöra en "indirekt" (bolagets uttryck) gräns för hur mycket avfall som kan komma att deponeras är inte betryggande.
- *Hur blir det den dag bolaget au någon anledning behöver utöka sin verksamhet?* Exempelvis till underjordsbrytning eller hantering av större mängder avfall. Kommer bolaget då att ansöka om ändringstillstånd inom den nu föreslagna ramen, eller behövs ett nytt tillstånd? Bolaget beskriver verksamheten som både samhällsekonomiskt- och affärsmässigt lönsam, vilket torde påkalla nya prövningsbehov i närtid.
- Ansökan omfattar även höjning av den så kallade PWP-dammen samt anläggande av dammar/vallar vid bergtäkten Navettamaa och inom och i omedelbar anslutning till sandmagasinet. *Kommer det i verkligheten att behövas högre vallar för att avgränsa sandmagasinet?*
- Den planerade tillståndspliktiga vattenverksamheten omfattar också bortledning av yt- och grundvatten från gruvorna samt markavvattning och anläggande av avskärande och uppsamlande diken runt verksamhetens anläggningar. Det framgår av bolagets komplettering att det är svårt att beräkna

vilka volymer det rör sig om. Normalt sett ingår dessa uppgifter vid prövningen av en vattenverksamhet. *Är det svårare än gängse att beräkna i detta fall?*

- *Varför kan man inte beräkna vilka mängder processvatten som kommer att bräddas till recipienten? Varför spelar storleken på klarningsmagasinet mindre roll?* Att vattenbalansen anges bli positiv över året som helhet innebär rimligen inte att flödestoppar inte kan behöva tas om hand. Detta är ett känt problem vid dimensionering av vattenreningsanläggningar och uppehållsdammarnas storlek brukar spela roll.
- "Avrymningen vid Palotieva kommer att föregås av en avvattning av myren inom det planerade dagbrotts-/avrymningsområdet. Markavvattningen kommer att utföras enligt motsvarande principmetod som för Tapuli dagbrott och inleds med anläggande av en vall uppströms dagbrottet/avrymningsområdet (ur MKB)" *Är detta tillvägagångssätt bästa möjliga teknik enligt miljöbalken*?
- *Är bergtäkten Navettamaa lämplig som deponi?* Att Pajala kommun en gång godkände området som "husbehovstäkt" innebär inte att den är en lämplig plats att inrätta en deponi för gruvavfall. *Har området lokaliseringsprövats enligt 2 kap 6 § miljöbalken?* Kollegiet noterar att bolaget avser att deponera flotationssand, som annars av miljöskäl avses tas om inom en "cell" inne i sandmagasinet. *Hur karaktäriserar bolaget den flotationssand som avses deponeras i "husbehovstäkten", vilka mängder rör det sig om och vilken miljöpåverkan förväntas?*
- Kollegiet vidhåller att en kartläggning av vilka arter som måste omfattas av en eventuell dispens enligt artskyddsförordningen måste preciseras. Nåra s k "öppna formuleringar" (bolagets uttryck) kan inte godkännas (MÖD Mål nr M 10717-17)
- "Miljöeffekter på ytvatten under drift bedöms som små. Påverkan på ytvatten uppkommer dels till följd av direkta och diffusa utsläpp av ämnen från verksamheten". "Under nuvarande och planerad drift pumpas överskottsvatten från verksamheten till recipienten Muonio älv" (Ur MKB). *Kollegiet undrar om bedömningen kommer att förändras om brytning tillåts i det nya området Sahavaara?*
- Då det kommer till länsstyrelsens tidigare ställda fråga om kemikalier inom gruppen "xantater" som åtgår vid flotation är den inte besvarad. Dessa kemikalier är förknippade med stora miljörisker och det saknar därmed betydelse att bolaget berättar varför verksamheten vid Aitik inte kräver samma mängder. Det är enbart åtgången- samt miljöpåverkan inom bolagets ansökta verksamhet som är av betydelse, då det kommer till bedömningen av om brytning av en mer svavelhaltig malm ska tillåtas. Just denna fråga anser kollegiet vara central för om bolagets enskilda intresse av att exploatera det nya koncessionsområdet ska ges företräde framför de allmänna miljöintressena som kräver återhållsamhet vid riskfylld kemikaliehantering.
- "Efter efterbehandling upphör pumpning av vatten till Muonio älv. Avrinningen av ytvatten kommer successivt så långt som möjligt att återgå till naturliga flödesmönster". (Ur MKB) *Vad innebär så långt som möjligt?*

- Kollegiet anser att underlaget för bedömning av påverkan på Natura 2000 måste utvecklas i den analytiska delen. Eftersom bolaget exempelvis inte presenterar precisa beräkningar över bräddning, vattenuttag samt arter blir påverkan svår att bedöma. Även föregående strecksats måste belysas tydligare. Bedömningen av påverkan på Natura 2000-området måste innefatta en analys av bolagets miljöpåverkan relaterat till redan befintliga verksamheter. *Vad tål recipienten och är det möjligt att kompensera?*

Kollegiet anser att följdverksamheterna i form av transporter måste anges till antal fordonsrörelser vid maximal produktion utifrån det sökta tillståndet. Samt regleras såsom villkor.

Avslutningsvis vill kollegiet ställa några frågor av tillåtlighetskaraktär

Kollegiet undrar om bolaget anser sig innehålla villkoren i länsstyrelsens beslut om artskyddsdispens daterat 2012-10-17?
Kollegiet undrar om bolaget anser sig innehålla de villkor som föreskrivits i det befintliga tillståndet för verksamheten (gränsälvstillståndet)?
Vilken betydelse för prövningens omfattning anser bolaget att nedanstående citat (ur MKB) har? Tillmäter bolaget Gränsälvskommissionens bedömning någon betydelse i den pågående prövningen enligt 2 kap 6 § miljöbalken?

”Samtliga ytvatten kring verksamhetsområdet avrinner till Natura 2000-området för Kalix- och Torneälvsystem. Verksamhetens påverkar i de livsmiljöer och arter som är utpekade.

Nuvarande verksamhet påverkar våtmarker som har hög och mycket höga naturvärden enligt länsstyrelsens våtmarksinventering. Den direkta påverkan uppkom vid etableringen av gruvans bedömdes av Gränsälvskommissionen som acceptabel och att artskyddsförordningen hade beaktats vid tillståndsprocessen. Kokkovuoma påverkas av grundvattenavsänkningen direkt väster om verksamhetsområdet. Resultaten från uppföljande undersökningar visar en påverkan på vegetationen några hundra meter ut från dagbrottskanten. Sandmagasinets markanspråk påverkar livsmiljöer och populationer av skyddade arter på myren Tapulivuoma" (Ur MKB)

Kollegiet anser slutligen att de tillsynsrelaterade "omständigheter" som föranlett Naturvårdsverket att ansöka om att det befintliga tillståndet ska återkallas ska ges stort utrymme i den fortsatta handläggningen av detta mål. Dessa "omständigheter" är av tillåtlighetskaraktär.

Inte bara därför att de har att göra med om det, rättsligt, kan anses bedrivas en lagenlig verksamhet på platsen redan i dag. Men också för frågan om det är troligt att den ansökta verksamheten, även utvidgad, kommer att bedrivas på ett hållbart sätt, utifrån de allmänna miljöintressena.

Region Norrbotten

Regionen har yttrat sig en gång i aktbilaga 976 och nedan redogörs för sammanfattningen av yttrandet.

Region Norrbotten anser att den sökta verksamheten kommer att ha stora och positiva samhällsekonomiska effekter i Norrbotten och för Sverige som helhet. Den regionala utvecklingspolitiken ska möta och ta till vara potentialen i de olika förutsättningar som finns i olika delar av landet och Kaunis Irons ambition att bygga en verksamhet som behåller sina rötter i Pajala skapar ett värde för Norrbotten och bidrar till en positiv samhällsutveckling. Kaunis Irons etablering har skapat en framtidstro i en glesbygd som tidigare successivt avfolkats. Av järnmalm görs stål som är den mest använda metalliska råvaran i hela världen och som även behövs i stora mängder i den gröna omställningen av samhället som just nu sker i exempelvis norra Sverige. Sverige står idag för ungefär 90 procent av all järnmalm som produceras i Europa medan endast ca 40 procent av den järnmalm som förbrukas bryts i Europa. Den geopolitiska utvecklingen med en orolig omvärld pekar alltmer mot att Europa måste säkerställa egna råvarutillgångar för att klara av den produktion som är av yttersta vikt om Sverige och Europa ska klara av den gröna omställningen.

Pajala kommun och Bygg- och miljönämnden Pajala kommun

Pajala kommun respektive Bygg- och miljönämnden i kommunen har yttrat sig skriftligt vid några tillfällen. Nedan räknas såväl kommunens samt nämndens yttranden upp och det redogörs för ett yttrande från nämnden och ett från kommunen. Representanter för kommunen deltog vid synen och vid huvudförhandlingen under ett flertal dagar.

Bygg- och miljöavdelningens yttrande framförs i aktbilaga 313 och 843 och kommunstyrelsens via kommunalrådets yttrande i aktbilaga 320 samt 1027. Nedan redogörs för aktbilaga 313 eftersom aktbilaga 843 närmast kommentarer andra aktbilagor. Vidare redogörs för aktbilaga 320, vars innehåll är ungefär detsamma som aktbilaga 1027.

Aktbilaga 313
Bygg- och miljönämnden lämnar följande yttrande på miljökonsekvensbeskrivningen.

En av miljöeffekterna som har identifierats och som beskrivs är utomhusluften. Luftkvalitén påverkas av damm vid de olika verksamhetsprocesserna. Enligt beskrivningen har det i närområdet till verksamheten samt söder om Kaunisvaara under 2019 uppmätts höga halter av stoft vid sligutmataren. Värden som överstiger riktvärden har även uppmätts längs transportvägen bland annat vid Vittangi. Som möjlig orsak för de förhöjda halterna nämns den ökade produktionen samt ogynnsamma väderförhållanden som blåsigt väder under vissa dagar.

Sammanlagt bedöms dammspridningseffekterna som obetydliga. Bygg- och miljönämnden anser inte att effekterna av damning är obetydliga. Boende i direkt anslutning till verksamheten och även längs transportsträckan kan påverkas betydligt mer än de som har sin fastighet längre bort och damningen kan upplevas som mycket störande vilket visar de till bygg-och miljöavdelningen inkomna klagomålen. Dessa gäller framför allt damningen kopplad till Kaunis Iron AB:s terminal i Junosuando.

Bygg- och miljöavdelningen har haft kontakt med Kaunis Iron AB i frågan där verksamhetsutövaren meddelade att nya skärpta rutiner har satts upp för renhållning runt terminalen i Junosuando. Bygg-och miljönämnden önskar ett förtydligande för vilka åtgärder som kommer att vidtas för att frekvent motverka spridning av damm.

Buller är en ytterligare miljöeffekt som beskrivs. Enligt det nuvarande kontrollprogrammet utförs bullermätningar så snart det har skett förändringar i verksamheten som kan medföra ökade ljudnivåer, dock minst en gång per år i fem år sedan 2018 och därefter en gång var tredje år under barmarkssäsong.

Effekterna är störst i verksamhetens närområde och kommer att öka i takt med den utökade produktionen när både Sahavaara och Palotieva dagbrott är i drift. Enligt de beskrivna mätningarna finns det risk för att riktvärdena för bullernivåer mot Kaunisvaara och vid tippning av gråberg i de nordöstra delarna av gråbergsupplaget vid Sahavaara överskrids om åtgärder inte vidtas.

Bygg- och miljönämnden önskar att tidsintervallen och utsträckningen för bullermätningarna anpassas om verksamheten utökas.

Grundvattenförekomsten i Kaunisvaara som ligger vid den kommunala vattentäkten, är till stor del innanför influensområdet för beräknad grundvattenavsänkning. Enligt modellberäkningarna kan vattentäktens kvantitet komma att påverkas i slutskedet av den planerade verksamheten i Sahavaara. Även ett antal privata brunnar beräknas att påverkas.

Vidare redovisas resultaten från grundvattenundersökningar (2019-2020) runt sand- och klarningsmagasinet. Dessa har genomförts för att se om läckage av föroreningar sker via grundvattnet. Värden för ammonium i morän har överstigit riktvärdet vid tre provpunkter. Ammonium är en kväveförening och deposition av dessa leder till försurning och övergödning. Övergödningen hotar den biologiska mångfalden genom att de arter som trivs i en näringsrik miljö riskerar att konkurrera ut de arter som är anpassade till en mer näringsfattig miljö.

I dricksvatten kan en förhöjd ammoniumhalt innebära risk för nitritbildning. Nitritupptagning över en längre period kan försämra blodets förmåga att ta upp syre. Vad är orsaken till de förhöjda ammoniumvärdena och vilka åtgärder planeras för att motverka detta. Bygg- och miljönämnden önskar att Kaunis Iron AB lämnar förslag på hur dricksvattenkvalitet och dricksvattenkvantitet även i framtiden ska säkerställas. Skogsområden inom verksamhetsområdet kommer att påverkas genom att marken tas i anspråk. Skogen är bland annat ett viktigt skydd mot buller och damning

och det vore eftersträvansvärt att bevara skogen runt verksamheten i mesta möjliga mån. Det är även önskvärt att verksamhetsutövaren i sin planering tar hänsyn till angränsande områden som planeras att avverkas eller redan har avverkats. Finns det redan till verksamhetsområdet angränsande öppna ytor kommer effekten av damm- och bullerbildning öka.

Aktbilaga 320
Pajala kommun vill se en långsiktigt hållbar utveckling inom kommunen. Hållbar utveckling brukar definieras som ”utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov”. Hållbarhetsbegreppet innefattar de tre dimensionerna ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Det sociala perspektivet hamnar ofta i skymundan för att det är svårare att definiera, men brukar beskrivas som ”ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa utan orättfärdiga skillnader”. I Pajala har gruvverksamheten inneburit nya arbetstillfällen, inflyttning och framtidstro och acceptansen för gruvan bland befolkningen är hög. För att uppnå en långsiktigt hållbar utveckling måste dock ojämlikhet, miljöpåverkan och störningar minimeras och samexistensen med andra näringar säkerställas.

Demografi
Pajala kommun har länge haft en negativ befolkningstrend samt en åldrande befolkning samt ett underskott på kvinnor. Kaunis Iron beskriver Pajalabon som en starkt hotad art i sin ansökan, vilket är en träffande beskrivning. För att få till en långsiktigt hållbar utveckling i kommunen är det vitalt att både kvinnor och män i alla åldrar kan och vill bosätta sig här. En utökning av gruvverksamheten skulle innebära fler arbetstillfällen, vilket möjliggör för en föryngring av befolkningen och att utflyttningen kan bromsas upp och kanske även vändas. Enligt Kaunis Irons beräkningar skulle den utökade gruvverksamheten leda till en ökning av drygt 700 personer i kommunen vilket motsvarar en befolkningsökning på 14%.

Pajala kommun har lägre medianinkomst än Norrbotten och riket i sin helhet. Skillnaden mellan mäns och kvinnors löner är dock mindre i Pajala än i länet och resten av landet. Kaunis Iron erbjuder välbetalda jobb och en utökning av gruvverksamheten skulle sannolikt öka medianinkomsten i kommunen, vilket kommunen ser positivt på. Kaunis Iron har här som en av kommunens största arbetsgivare och viktig samhällsaktör därför förutsättningarna att skapa en balanserad befolkningssammansättning i kommunen som inte spär på skillnaden mellan mäns och kvinnors inkomstnivåer genom att attrahera unga till kommunen och öka andelen kvinnor i sin verksamhet. Kommunen ser det som mycket viktigt att arbetet med att öka andelen anställda kvinnor i gruvan fortgår.

Miljö
Landskapet i området kring gruvan är flackt med mindre höjder, stora myrmarker, vattendrag och mindre sjöar. Stora grundvattenförekomster finns både väster och öster om gruvområdet. Dessa reserver nyttjas inte i dagsläget, men är en viktig resurs som måste skyddas från kontaminering.

I området finns även fornlämningar som t.ex. stenåldersboplatser, visten, härdar och fångstgropar. Kaunisvaara och Sahavaara är utpekade som skyddsvärda för sina natur- och kulturmiljövärden som typiska tornedalska skogs- och jordbruksbyar. En kulturmiljöanalys som genomförts på uppdrag av Kaunis Iron visar dock att negativa konsekvenser på kulturmiljön är obetydliga vid fortsatt gruvdrift.

Idag finns ett dagbrott, anrikningsverk, gråbergsupplag samt sandmagasin i Tapuli norr om Kaunisvaara. En utökning av verksamheten skulle innebära två nya dagbrott i Palotieva respektive Sahavaara, ett nytt gråbergsupplag i Sahavaara samt en transportväg mellan Sahavaara och anrikningsverket i Tapuli. Gruvverksamhet innebär ett synligt markanspråk som drastiskt förändrar hur man kan röra sig i och nyttja landskapet. Om verksamheten utökas blir påverkan större. Gruvan kommer även att synas på längre håll när gråbergsupplag och sandmagasin når sin fulla höjd.

Kaunis Irons ansökan om utökad gruvverksamhet tar mer mark i anspråk, men eftersom verksamheten utökas i den omedelbara närheten av befintlig verksamhet håller Pajala kommun med om att den innebär en förhållandevis begränsad ytterligare påverkan i den generella landskapsbilden. För världsarvet Struves meridianbåge som sträcker sig genom området är dock landskapsbilden viktig eftersom mätpunkterna ligger på höga berg och vyn över omgivningarna mot nästa mätpunkt blir det centrala. Gruvans synlighet kan till viss del avvägas med träd som begränsar upplevelsen av gruvan i omgivningarna, varför trädridåer runt gruvan och bevarande av skog i området förordas.

När gruvverksamheten avvecklas är det mycket viktigt att området efterbehandlas så att det är säkert för både människor och djur att vistas i. Det är vitalt att tillräckligt mycket pengar avsätts i takt med att verksamheten utökas för att återställa åverkan på området så att en återetablering av växt- och djurliv kan ske på platsen. Efterbehandling av upplagen bör ske redan då de uppnår sin slutliga höjd för att minska den visuella påverkan av gruvverksamheten. Pajala kommun förordar att den ursprungliga landskapsbilden beaktas i högre grad än ansökan tar höjd för varför det bör utredas t.ex. om en del av upplagen kan användas för återfyllnad av dagbrott.

Boendemiljö
I Tornedalen är lugnet och tystnaden kännetecknande. Skog, vatten och natur är starkt förknippade med både friluftsliv och den tornedalska kulturen. I omgivningarna kring gruvan sker skoterkörning, plockning av bär och svamp, jakt på älg och fågel samt fiske. Kombinationseffekter av flera näringar (gruvverksamhet, skogsbruk och vindkraft) påverkar området, vilket försvårar förståelsen av hur området kommer att upplevas inom några år och det är viktigt att försöka begränsa påverkan från varje näring så mycket som möjligt. Gruvverksamhet innebär en drastiskt förändrad ljudbild i omgivningen och kommunen vill trycka på vikten av trädridåer och ljuddämpande vallar.

Utökad gruvdrift enligt ansökan skulle påverka boendemiljön kraftigt kring de bostäder i Sahavaara som ligger närmast gruvområdet. Flera fastigheter har lösts in

och fler kommer att lösas in och rivas p.g.a. att de ligger inom området där risk för stenkast föreligger.

Även bullerspridningen i riktning mot både Kaunisvaara och Sahavaara kommer att öka vid utökad gruvverksamhet. Kaunis Irons utredning visar att tippning av gråberg i de nordöstra delarna av gråbergsupplaget riskerar att överskrida riktvärdet för buller nattetid vid närmsta bostäder i Kaunisvaara. Vid tippning mot väster eller söder uppfylls dock riktvärdena vid samtliga bostäder. Om verksamheten utökas bör bullernivåer mätas när verksamheten är igång för att kontrollera att man inte överskrider riktvärdena.

Gruvdriftens påverkan på såväl privata dricksvattenbrunnar som kommunens dricksvattentäkt behöver kontinuerligt följas upp vad gäller både kvantitet och kvalitet och åtgärder vidtas för att avhjälpa de problem som eventuellt uppstår till följd av gruvverksamheten. Kommunen förordar att Kaunis Iron har en kontinuerlig dialog med både fastighetsägare i området och med kommunen.

Malmtransporter
Kaunisvaara och Sahavaara byar påverkas förutom av den direkta gruvverksamheten även av malmtransporterna som idag sker genom många byar längs väg 99 och 395. Transporterna mellan Kaunisvaara och omlastningen i Pitkäjärvi, Svappavaara, sker dygnet runt, året runt på allmän väg med täckta lastbilar som väger 90 ton.

Kaunis Iron hänvisar till praxis i rättsfall där endast transporter i ”närområdet” till den verksamhet som genererar transporterna utgör sådan verksamhet som ska tas hänsyn till vidprövning. Vad som räknas till närområde beskrivs i ansökan vara beroende av transporternas karaktär, omfattning, läge och olägenhet. Kaunis Irons uppfattning är att endast byarna Sahavaara och Kaunisvaara kan anses ligga i närområdet till gruvan p.g.a. distans och att transporterna på vägsträckorna mellan Autiobron och Pitkäjärvi motsvarar en begränsad del av det totala trafikflödet.
Vid utökning av gruvverksamheten enligt ansökan kommer antalet transporter öka från 170 per dygn till 340-640 per dygn. Det beräknas motsvara en trafikmängd på ca 38-48 % på väg99, ca 30-40 % på väg 395 och ca 19-26 % på väg E45. Störningar från trafiken inkluderar buller, vibrationer och damning. Dessutom utgör den tunga trafiken en trafikfara för andra trafikanter och vägen blir en barriär som skär genom byarna längs sträckan. Särskilt barn och äldre, oskyddade trafikanter, blir påverkad av den tunga malmtrafiken, vilket inte innebär en säker, trygg och hållbar boendemiljö.

Kaunis Iron hänvisar till Trafikverket som ansvarig myndighet för vägnätet, men Pajala kommun hävdar att det oavsett praxis kring begrepp som ”närområde” faktiskt är Kaunis Irons verksamhet som får till följd att tung trafik som innebär störningar i form av buller, damning och vibrationer samt ökad trafikfara för andra trafikanter utgör en stor del av den trafik som färdas efter väg 99 och väg 395 i Pajala kommun.

Kommunen har förståelse för att malmtrafik med lastbil i dagsläget är nödvändig, men förordar att Kaunis Iron verkar för att begränsa störningar från malmtrafiken genom åtgärder på fordon och underlag, men också genom att i dialog med Trafikverket och kommunen utvärdera hastighetsbegränsningar, samfinansiera en gång- och cykelväg mellan Erkheikki och Autio, samverka för trafiklösningar gällande bl.a. GC-väg och GC-bro i Junosuando samt genom att driva på utvecklingen för Barentsbanan, vilket skulle flytta malmtrafiken från de allmänna vägarna till spårtrafik.

Kommunen förordar också att alternativa vägar för transporter av malm, som kringgår byarna Kaunisvaara och Sahavaara och ansluter till väg 99 söder om Sahavaara, utreds. Exempel på vägdragningar finns i planeringsutredningar för en fördjupad översiktsplan som påbörjades under förra gruvbolagets tid. Dessa har delgetts Kaunis Iron.

Andra näringar
Kommunen förordar att Kaunis Iron har dialog med andra näringar som t.ex. turismen och rennäringen för de ska kunna samexistera i kommunen och ha utbyte av varandra.

Säkerhet
Räddningstjänsten har tagit del av ansökan i sin helhet och koncentrerat sig i synnerhet i de delar som myndigheten kan se härledastill Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) och Lag (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE). Räddningstjänsten har en fungerande dialog med Kaunis Iron avseende de delar som rör LSO och LBE. Det är av yttersta vikt att bolaget systematiskt fortsätter att underrätta tillsyns- och tillståndsmyndigheten när förhållanden ändras i verksamheten.

Sametinget

Sametinget har i aktbilaga 264 angivit att Sametinget avstår från att yttra sig i målet. Mark- och miljödomstolen har med anledning av frågor som uppkom i samband med huvudförhandlingen i målet förelagt Sametinget att yttra sig över myndighetens uppfattning om ansvar för upprättande av ett riksgränsstängsel för rennäringen mellan Sverige och Finland. Sametinget har svarat i aktbilaga 1090 vilkens innehåll redogörs för nedan.

I enlighet med 2 a § 1 p. förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget ska Sametinget inom sitt ansvarsområde svara för underhåll av riksgränsstängsel och av vissa renskötselanläggningar för vilka staten har underhållsansvaret. Sametinget har inte inom sitt ansvarsområde att uppföra riksgränsstängsel vilket felaktigt påstås i den i målet inlämnade rennäringsanalysen. Det finns därför inte något beslut, tidsplan eller liknande för ett riksgränsstängsel i det aktuella området. Eventuella åtgärder för att minska påverkan på renskötseln bör åligga verksamhetsutövaren.

Finsk-svenska gränsälvskommissionen (Gränsälvskommissionen)

Gränsälvskommissionen har yttrat sig i aktbilaga 427 (426 på finska) vilken redogörs för nedan. Kommissionen deltog vid synen och under en av huvudförhandlingsdagarna.

I projektet tillämpas finsk-svenska gränsälvsöverenskommelsen (2010:897) och FN:s konvention om gränsöverskridande miljöpåverkan av den ekonomiska kommissionen för Europa (Esboavtalet). Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland är myndigheten enligt gränsälvsöverenskommelsen i tillståndsfrågan och miljöministeriet myndigheten för MKB-förfarandet enlig Esboavtalet. Samråd under dessa två avtal kommer äga rum i samma sammanhang.

Enligt Esboavtalet har de finska myndigheterna, invånarna och samhället möjlighet att yttra sig om MKB:n och dess bilagor i den mån effekterna sträcker sig till Finland. Det har identifierats att verksamheten kan potentiellt ha gränsöverskridande negativa effekter på vattendragen Torne- och Muonio älvar.

KIAB ansöker nu ett nytt miljötillstånd för brytning av järnmalmsfyndigheterna i Tapuli, Palotieva och Sahavaara samt för anrikning av malm vid Kaunisvaara anrikningsverk i Pajala kommun. Syftet är att ett nytt tillstånd skall ersätta det tillstånd som utfärdades i augusti 2010 av Finsk-svenska gränsälvskommissionen (kommissionen från år 1971). Dessutom planeras tillståndsansökan enligt 7 kap. 28a § i miljöbalken på grund av verksamhetens påverkan på ytvatten i Natura-2000 området Muonio älv och dess biflöden. Den nuvarande verksamheten har bedrivits utan Natura 2000-tillstånd.

Gränsälvsöverenskommelsen från år 2010 och dess tillämpningsområde Torne-Muonio älvars vattendistrikt
Gränsälvsöverenskommelsen har som syfte att i avrinningsdistriktet trygga möjligheterna för båda parterna till skäligt nyttjande av gränsälvarna på ett sätt som gynnar gränsregionens intressen. Möjligheterna för den ena parten att använda vatten borde ske utan att riskera möjligheterna för den andra parten att använda den gemensamma vattenresursen.

Enligt överenskommelsen ska särskild vikt fästas bl.a. vid att uppnå gemensamma kvalitetsmål för yt- och grundvatten, naturvård, kulturmiljövård och miljöskydd, hållbart nyttjande av vattenresurserna samt skydd och hållbart nyttjande av fiskebestånden. Vattenstatusen i Muonio älv är i skrivande stund klassat som hög. Muonio älv karaktäriseras av låga vattenflöden i vinterhalvåret och stort flöde vid snösmältning. Väderförhållandena påverkar kraftigt vattenmängderna i den oreglerade älven under årstiderna.

Utökad verksamhet i jämförelse med nuvarande gruvbrytning
Den ansökta verksamheten består av gruvverksamhet i Kaunisvaara i Pajala kommun i det nuvarande dagbrottet Tapuli samt planerad utökad brytning i Sahavaara och Palovuoma malmfyndigheter. Enligt KIAB:s ansökan består de två planerade

dagbrotten för järnmalm av sulfidmalm som skiljer sig från malmen i Tapuli dagbrott som för den största delen inte är syrabildande enligt analyserna. Anrikningsprocessen vid utökad verksamhet blir annorlunda med användning av en omfattande mängd flotationskemikalier som xantater och svavelsyra. Sulfidmalm har tendens att leda till sura förhållanden vilket kan leda till mobilisering av metaller.

Förändringar jämfört med nuvarande verksamheten är bl.a. att produktionsvolymen ökar från 2 miljon ton till 5 miljon ton per år, större ytor tas i anspråk för brytning, lagring av gråberg, processvatten- och sandmagasin samt klarningsmagasin. Det skulle komma att användas en betydligt större mängd vatten som råvatten och mängden avbördat vatten till Muonio älv skulle öka avsevärt jämfört med dagsläget.

I anrikningsprocessen av sulfidmalmen behöver flotationskemikalier tas i bruk (3 200 ton xantater per år och 15 000 ton svavelsyra per år). De sammanlagda mängderna xantater som ska användas i KIAB:s verksamhet och planerade gruvprojektet Hannukainen som befinner sig vid Muonio älv på finsk sida blir närmare 9 000 ton årligen.

Dessa kemikalier har egenskaper som är skadliga för vattenlevande organismer i mycket låga halter. Mängden xantater som ska avbördas till Muonio älv från KIAB:s verksamhet har kalkylerats vara 9,5 ton per år. Vid medelflöde i Muonio älv bedöms xantathalten i Muonio älv vara 0,002 mg/l, i lågvattenflöde ca tio gånger mer, 0,0225 mg/l. I kallt klimat bryts xantater ned långsammare vilket kräver tillräckligt långa lagringstider och således stora klarningsdammar för vatten som sedan ska avbördas till recipienten.

Mängden sprängningsämnen i KIAB:s verksamhet kan uppnå 50 ton per år (källa för nitratkväve, ev. övergödningspåverkan i vattendrag).

Kontroll av utsläpp
Verksamhetsutövaren har föreslagit följande gränser för utgående vatten till recipient
- max 20 mg/l fast substans i månadsmedelvärde,
- 6 < pH < 9 (mätning minst två gånger per månad med jämna intervall).

Gränsälvskommissionen föreslår att med tanke på verksamhetens karaktär är det nödvändigt att sätta gränsvärden för de metaller och kemikalier som kan bidra till risk för vattenkvalitén. Ett tillstånd borde vara omfattande vad gäller begränsning och kontroll utsläpp till Muonio älv i den omfattning som ger tillräcklig information att tidigt reagera på möjlig påverkan i recipienten under olika flödessituationerna. Ämnena som kan riskera vattenkvalitén ska begränsas med bestämmelser om de högsta tillåtna halterna.

Verksamhetsutövaren ska känna verksamhetens påverkningar och använda den bästa möjliga tekniken och praxis för att förhindra miljöolyckor i gränsvattendraget. Det som framgår från utökad verksamhet och processens egenskaper är att hantering av miljörisker måste prioriteras så att vattnets status inte försämras.

Resurseffektivitet i vattenhanteringen, vattenbalans
Den planerade verksamheten innebär att vatten tas in kontinuerligt från Muonio älv, även under vintern när vattenflödet i älven är som lägst. Samtidigt ökar vattenmängden som avbördas tillbaka till älven. Kvalitet på avbördat vatten med tanke på halter av möjliga riskämnen/kemikalier ökar av betydelse för vattnets status under olika vattenflödeslägen (såsom lågvattenflöde).

Utsläpp av växthusgaser från verksamheten
Kommissionen kan notera att industriella verksamheter i Norrbotten bidrar till relativt höga koldioxidutsläpp. Globalt sett ska utsläppen snabbt minskas för att nå Parisavtalets mål. Omställning av processer och beroende av fossil energi i verksamheterna borde ske i snabb takt. KIAB har som mål att minska sina koldioxidutsläpp under de kommande åren. Uppvärmningstakt i Arktis sker 2-3 gånger snabbare än i övriga världen, vilket påverkar hydrologi, vattenmängder och kvalitet i vattendragen och ställer nya krav för hantering av vatten samt lagrade jordmassor inom processerna i de arktiska och subarktiska förhållandena.

Hållbar gruvnäring
Som kommissionen har konstaterat tidigare är gruvverksamheten ur ett samhällsekonomiskt perspektiv av mycket stor betydelse för Pajala kommun. En hållbar gruvverksamhet möjliggör en långsiktigt positiv ekonomisk och social utveckling och skapar viktiga arbetstillfällen och tillväxt såväl i Pajala som i Tornedalen som helhet. Kommissionen vill dock betona att en hållbar gruvverksamhet också förutsätter att verksamheten är hållbar ur ett miljömässigt perspektiv och att de miljövillkor som ska gälla ska motsvara de höga krav som ställs på miljöfarlig verksamhet i allmänhet i dagsläge.

Torne-Muonio älvsystem är unikt i ett europeiskt perspektiv och dess höga miljömässiga status måste säkerställas. Muonio älv är ett lokalt, regionalt och internationellt framstående skyddat vattendrag viktigt för biologisk mångfald, fiske, rekreation, besöksnäring och bland annat för lokalt näringsliv kopplat till älven. Nedströms använder Haparanda stad vatten från Torne älv som sin enda råvattenkälla för ca 7 000 invånare i centralorten.

Möjligheterna för ett hållbart nyttjande av Europas största älvsystem i naturtillstånd bör säkerställas för både befintliga och kommande generationer med försiktighetsprincipen som ledtråd vid prövning av olika verksamheter.

Finska myndigheter

Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY eller NTM-centralen)

ELY, som är den finska bevakningsmyndigheten enligt lagen (2010:897) om gränsälvsöverenskommelse mellan Sverige och Finland, har ansvarat bl.a. för kungörelse av ansökan, syn respektive huvudförhandling i Finland. ELY har för egen del inkommit med yttranden direkt till domstolen i aktbilagorna 546 (aktbilaga 445 finska), 569 (aktbilaga 503 finska) och aktbilaga 963 (aktbilaga 956 finska). I målet

har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts yttrande från ELY ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet, aktbilaga 1142 s. 1-3 (aktbilaga 953 s. 7-9 på finska). Nedan redogörs för yttrandet i aktbilaga 963.

Projektförändringar
I sin komplettering föreslår Kaunis Iron AB att den maximala mängden malm som kan anrikas årligen i gruvdrift begränsas till 10 miljoner ton (tidigare 20 miljoner ton/år). Den sökande vill ha möjlighet att fritt fördela kvantiteten mellan tre olika gruvor med olika malmkvaliteter, bland annat gällande sulfidhalten. Dessutom föreslås det att endast en linje vid anrikningsverket ska användas, en processlinje med sulfidflotation. NTM-centralen påpekar att de kompletterande redogörelserna inte tydligt visar hur de ovan nämnda förändringarna eventuellt skulle kunna påverka mängderna mellan silikatrik anrikningssand och flotationsanrikningssanden eller totalmängder eller vidare på halten av skadliga ämnen i bräddvattnet till Muonio älv. Det förblir också oklart hur den minskade produktionen av malmkoncentrat kommer att påverka hela gruvans livscykel (LOM, life of mine), eftersom ingen förändring av projektets malmtillgångar har framförts.

Påverkan på vattendrag
NTM-centralen i Lappland har i sitt tidigare yttrande uppmärksammat bristerna i MKB-redogörelsen när det gäller miljökonsekvenserna för Finland. En del av de frågor som ställdes har besvarats direkt i de dokument som hörandet gäller. Belastningens inverkan på vattenorganismer har nu undersökts mer heltäckande, särskilt när det gäller skadliga ämnen. Bedömningen bygger på de högsta beräknade förväntade mängderna utsläppt vatten och på en situation där den maximala belastningen från Hannukainen gruvprojektet på den finska sidan också sammanfaller i tid. Uppgifterna för Hannukainens gruvprojekt har uppdaterats år 2022. NTM-centralen uppmärksammar att behandlingen av effekterna av näringsämnesbelastningens påverkningar fortfarande stannar på en allmän nivå. Den kumulativa effekten av fosfor- och nitratkväve borde ha bedömts på relevant sätt genom en betraktelse av miniminäringsämnen. Grumlighetens influensområde borde också ha beaktats.

NTM-centralen i Lappland anser att de mest betydande konsekvenserna av gruvprojektet i Kaunisvaara för vattendragen är ökade koncentrationer av uran, nickel, näringsämnen och salthalt nedanför utloppsröret. Det omedelbara influensområdet, där förändringarna är mest märkbara, ligger mindre än 500 meter från utsläppspunkten utifrån redogörelsen. Enligt den hydrodynamiska modellen rör sig utsläppet inledningsvis längs den svenska sidan av älven i ungefär en kilometer. Utsläppet har därefter blandats över hela älvens bredd och djup. Utsläppen från Kaunisvaara bedöms bli så utspädda (till <0,01 % av det totala flödet) att projektet inte skulle ha några betydande kumulativa effekter med Hannukainens gruvprojekt.

På grundval av resultaten är det troligt att utsläppsvattnet kommer att orsaka lokala förändringar i vattenorganismmiljön i närheten av utsläppsledningen genom övergödning och försämring av vattenkvaliteten på grund av skadliga ämnen. NTM-centralen bedömer att för att konsekvenserna ska kunna förverkligas i lika begränsad omfattning måste kvantiteten och kvaliteten på det vatten som släpps ut faktiskt

motsvara de värden som sökanden har presenterat. De utsläppsvattenflöden som används i bedömningen förefaller små jämfört med de flöden som förverkligats under den nuvarande driften. Utsläppsflödet under lågvattenföringen under vinterperioden har redan ofta överskridit det värde som använts för att bedöma konsekvenserna av den utvidgade gruvan. Redogörelsen beskriver därför endast en genomsnittlig situation och NTM-centralen vet inte i vilken utsträckning ett exceptionellt stort vattenutsläpp kan öka koncentrationen av skadliga ämnen i vattendraget.

Sammantaget bör bedömningen av risker i samband med vattendragspåverkan fortsätta. NTM-centralen har redan i sitt tidigare yttrande konstaterat att man bör ta hänsyn till mindre frekventa regnhändelser, t.ex. hur ett regn som inträffar en gång vart 100:e år påverkar vattenbalansen och de mängder vatten som ska släppas ut. Dessutom har det redan tidigare sagts att beräkningen av vattenbalansen och bedömningen av vattendragskonsekvenserna även bör ta hänsyn till andra exceptionella situationer, t.ex. plötslig snösmältning eller förlängning och minskning av sommarsäsongens lågvattenföring.

Den modellerade koncentrationen av nickel i det vatten som släpps ut skulle komma att överstiga EU:s miljökvalitetsnormer för ytvatten. NTM-centralen anser att redogörelsen inte tar upp behovet av en blandningszon i det mottagande vattendraget i enlighet med direktivet om miljökvalitetsnormer (2008/105/EG). Om miljökvalitetsnormerna överskrids i ett vattendrag måste en blandningszon utses för utsläppskällan. Ett effektbaserat maximalt gränsvärde för nickel bör fastställas.

Natura-bedömning
NTM-centralen i Lappland och miljöministeriet har i sitt tidigare yttrande ansett att bedömningen av konsekvenserna och de kumulativa effekterna för vandringsfiskar och Torneå-Muonio älv som Natura-naturtyp är otillräcklig. I hörandematerialet har konsekvenserna för naturtyper och arter i Natura 2000-området nu förklarats och motiverats mer ingående. I praktiken bygger slutsatserna om Fennoskandias älvrutter i naturligt tillstånd - naturtyp och vandringsfiskar på de uppdaterade konsekvensbedömningar och beskrivningar som gjorts för bedömning av miljökonsekvenser. Slutsatsen är att projektet inte anses ha någon försvagande negativ inverkan på någon av de arter eller naturtyper som skyddas enligt Natura 2000 i Torneå-Kalix älvsystem (SE 0820430).

NTM-centralen konstaterar att den finska delen av Torne-Muonio älvs vattendragsområde (FI 1301912) fortfarande inte har betraktats som ett eget Natura 2000-område, som också kan påverkas av projektet. Betydelsen av de kumulativa effekterna med andra projekt tas inte heller ställning till som en del av bedömningen av konsekvenserna för Natura. NTM-centralen anser att det finns anledning att bedöma konsekvenserna tillsammans med andra projekt.

NTM-centralen anser att det resonemang som används i bedömningen av Natura är konsekvent men påpekar att de osäkerheter som nämns ovan i bedömningen av påverkan på vattendrag också är betydande för Natura-området. Högre utsläppsmängder eller koncentrationer av ämnen än förväntat eller å andra sidan exceptionella pe-

rioder av lågvattenföring utgör också en risk för Torne-Muonio-älvens representativitet som Natura-naturtyp. NTM-centralen konstaterar att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt hur vattenutsläpp formas, en tillräcklig begränsning av dem och en omfattande uppföljning av skyldigheterna vid tillståndsprövningen för att Natura-områdenas integritet inte ska äventyras. NTM-centralen påpekar också att Natura-bedömningen måste vara adekvat innan projektet godkänns.

Slutligen konstaterar NTM-centralen i Lappland att den tidigare, den 26 november 2021 har tagit ställning till behovet av aktiv behandling av gruvdriftens olika vattenfraktioner under produktions- och efterbehandlingsfasen samt till de nödvändiga gränsvärdena för utsläpp och uppföljningen av effekter. NTM-centralen har inga kommentarer att tillägga till det som den redan har uttalats i detta avseende utifrån den kompletterande information som sökanden har lämnat.

Finlands ståndpunkt om projektets miljökonsekvensbedömning
Finland har lämnat ett svar till Sverige den 24 augusti 2022 om kompletteringarna till miljökonsekvensbedömningen av Kaunisvaaragruvan. I svaret konstateras att projektets gränsöverskridande effekter på Finland fortfarande inte har bedömts på ett tillräckligt sätt. Miljöministeriet i Finland har förutsatt att samrådet enligt artikel 5 i Esbokonventionen bör fortsätta. Miljöministeriet anser att den svenska behöriga myndigheten inte kan dra en välgrundad slutsats om projektets miljökonsekvensbeskrivning på grund av brister i materialet. På samma sätt anser NTM-centralen i Lappland, i egenskap av bevakare av det allmänna intresset, att tillståndsprövningen av gruvprojektet inte kan slutföras förrän projektets miljökonsekvenser har bedömts på ett tillräckligt sätt även ur finländsk synvinkel.

Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY), Norra Finlands fiskerihushållningstjänster

ELY, Norra Finlands fiskerihushållningstjänster har inkommit med yttranden över ansökan i aktbilagorna 562 (aktbilaga 468 finska) och 841 (aktbilaga 836 finska). I målet har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts yttrande från ELY ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet, aktbilaga 1142 s. 4-7 (aktbilaga 953 s. 11-14 finska). Myndigheten deltog med en representant vid synen. Nedan redogörs för yttrandet i aktbilaga 841.

Företagets ansökan omfattade ursprungligen utvinning av totalt upp till 20 miljoner ton malm från dagbrott i gruvorna i Tapuli, Palotieva och Sahavaara i Pajala kommun. I sitt yttrande till mark-och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt den 4 mars 2022 har företaget korrigerat sin ansökan i hänseende till utvinningen och anrikningen så att mängden malm som ska utvinnas och anrikas begränsas till 10 miljoner ton per år, vilket företaget fritt kan fördela mellan gruvorna i Tapuli, Sahavaara och Palotieva. Samtidigt har företaget uppdaterat sin ansökan bland annat när det gäller villkoren för användning av vatten från Muonio älv till gruvan och villkoren för kvaliteten på det vatten som släpps ut i Muonio älv.

Yttrande
I egenskap av fiskerimyndighet har Lapplands NTM-central talerätt i ärendet, särskilt när det gäller Torne och Muonio älv, och tar i sitt utlåtande ställning till projektets effekter, särskilt när det gäller Torne och Muonio älvs huvudfåra. Torne älvs avrinningsområde är en vattenförekomst av exceptionellt värde för fiskerinäringen. I nuläget kan Torne älv anses vara världens bästa lekälv för atlantlax (Salmo salar). Antalet laxar som vandrar upp i Torne älv övervakas årligen av finska Naturresursinstitutet med hjälp av ekolodning i Kattilakoski. År 2021 passerade mer än 90 000 laxar ekolodsplatsen. I Torne älvs avrinningsområde produceras för närvarande cirka 1 500 000–2 000 000 smolt, vilket är ungefär hälften av den totala produktionen av vildlax i Östersjöområdet. Torne älvs avrinningsområde är ett viktigt lekområde för havsöring. Havsöringen i Torne älv är ett av de tre ursprungliga havsöringsbestånden som har överlevt i Bottenviken på den finska sidan. Finlands vilda havsöringsbestånd klassificeras som starkt hotat. Dessutom är Torne älvs nedre lopp ett viktigt lekområde för havsvandrande vandringssik och nejonöga. Fisketurismen i Torne och Muonio älv har en ansenlig regional ekonomisk inverkan (cirka 10 miljoner euro per år), och dessutom är fisket på lax och vandringssik i Torne älv av stor betydelse för hela Bottenvikens kustområde.

Fiskerimyndigheten anmärker att modelleringen av utsläppen av spillvatten i Muonio älv har gjorts för genomsnittliga flöden. I scenariot för utsläppsspridning för det elfte driftsåret antas t.ex. utflödet till Muonio älv vara endast 0,104 m^3/s vid lågvattenföring (LLQ 25,37 m^3/s). Under gruvdriften i Kaunisvaara har utflödesvolymerna i själva verket fluktuerat kraftigt och höga utflöden har förekommit under typiska lågvattenföringsperioder i mars-april och augusti (WSP, H16, figur 13). Utflödet till Muonio älv har på kort tid fluktuerat mellan 0,0 och 0,9 m^3/s. Övervakningsresultaten för 2018–2021 (Miljörapport 20182021) visar att de högsta halterna av vissa ämnen (t.ex. NH4-N, NO3-N, SO4, Ni & U) under utsläppspunkten (SS39) har varit flera gånger högre än referenspunktens halter. Uppskattningarna av utspädningen av utsläppen i Muonio älv återspeglar därför inte den faktiska situationen vid lågvattenföring.

Förutom de bristande uppskattningarna av utspädningen av utsläppen beräknas vattenkvaliteten i utflödet till Muonio älv vara betydligt försämrad jämfört med förhållandet 2019–2021. För nickel är t.ex. det årliga genomsnittsvärdet för utflödesvatten (PRO6) under det elfte driftsåret nästan 38 gånger högre och det årliga genomsnittsvärdet för uran mer än 5 gånger högre. Enligt sökandens utredningar beräknas halterna av biotillgängliga ämnen som koppar och bly vara betydligt lägre under det elfte driftsåret jämfört med vattenkvaliteten 2019–2021. Det framgår inte av utredningarna vad de lägre halterna grundar sig på. Vattnets hårdhet har en betydande inverkan på biotillgängligheten och toxiciteten hos vissa metaller, t.ex. koppar. Därför borde metallernas toxicitet och biotillgänglighet ha bedömts utifrån Muonio älvs vattenkvalitet (alkalinitet, hårdhet). Dessutom har sökanden inte lämnat någon uppskattning av ammoniakhalten i utflödesvattnet under det elfte driftsåret. Ammoniak (NH3) är en skadlig förening för fisk och vid t.ex. fiskodling beräknas den rekommenderade maximala ammoniakhalten i vattnet till 0,012–0,025 mg/l (VKM 2012).

Förutom skadliga ämnen kommer även halterna av näringsämnen i utsläppsvattnet att öka betydligt jämfört med den nuvarande driften. Under det elfte driftsåret kommer den uppskattade genomsnittliga halten av totalfosfor i utsläppsvattnet att vara ungefär dubbelt så hög som under 2019–2021 och nitrathalten kommer att vara ungefär fyra gånger högre än i dag. Ökad fosforbelastning kommer att öka eutrofieringen av Muonio älv med redan höga kväveutsläpp. Fiskerimyndigheten anmärker att företaget, förutom att öka koncentrationen av ämnen, har för avsikt att öka mängden vatten som släpps ut i Muonio älv.

Enligt gruvbolaget bör flödet från utloppsröret till Muonio älv inte begränsas. Fiskerimyndigheten anser att ett oreglerat vattenutsläpp från den planerade verksamheten till Muonio älv, särskilt vid lågvattenföring, är mycket kraftigare och omfattar ett större område än vad som framgår av företagets ansökningshandlingar. Vid dålig utspädning kan skadliga ämnen för sig och i kombination med andra ämnen vara akut skadliga för fisk och andra biota i Muonio älv. Dessutom är fiskens exponering för skadliga ämnen i utsläppsvattnets upptagningsområde kronisk, och exponering för flera skadliga ämnen samtidigt kan ha synergistiska eller additiva negativa effekter. Vandringsfiskar i rom- och yngelstadiet är särskilt känsliga även för låga halter av skadliga ämnen. Förutom föroreningsbelastningen försämrar belastningen av fasta partiklar och eutrofieringen av Muonio älv i utsläppsvattnets upptagningsområde laxfiskarnas levnadsförhållanden, vilket kan framträda i en ökad förekomst av sådana fiskarter som gynnas av eutrofieringen. I lågvattenföringssituationer kan oreglerad utsläppsbelastning också påverka vandringsfiskarnas lekbeteende, bl.a. val av lekplats och lekvandring i utsläppsvattnets upptagningsområde. Sökanden har inte på tillfredsställande sätt bedömt hur de skadliga ämnena i utsläppsvattnet för sig och i kombination med andra ämnen kommer att påverka vandringsfiskarnas rom- och yngelstadier, vandringsbeteendet och andra eventuella negativa ekologiska effekter. Med tanke på företagets planer på att öka mängden vatten som släpps ut i Muonio älv innebär ett oreglerat utsläpp av spillvatten i Muonio älv under perioder med lågvattenföring en betydande risk för föroreningar och negativa effekter på fisket. Förutom direkta skador på fiskbeståndet kan utvidgningen av gruvdriften och det ökade utsläppet i Muonio älv orsaka betydande skador på Torne och Muonio älvs rykte som en destination för fisketurism och fritidsfiske. Fiskerimyndigheten noterar att det finns exempel från den finska sidan där det har blivit svårare att bedriva fisketurism och kommersiellt fiske på grund av att gruvdrift har skadat ryktet.

Fiskerimyndigheten anser att uppskattningen av metallbelastningen efter gruvdrift är tämligen hög. Till exempel är den uppskattade årliga uranbelastningen i Kaunisjokis avrinningsområde över 37 kg, medan den uppskattade årliga uranbelastningen 2018, då förhöjda uranhalter uppmättes i Muonio älv, var cirka 28 kg (Miljörapport 2018). Den årliga nickelbelastningen efter gruvdrift (ca 479 kg) uppskattas också vara tämligen hög. I uppskattningarna av belastningen förutsätts metallbelastningen vara jämnt fördelad över hela året vid medelvattenföring. Det är troligt att metallbelastningen från gruvområdet på vattendraget kommer att variera beroende på avrinningssituationen, vilket också kan leda till extrema belastningsfluktuationer. I extrema avrinningssituationer och/eller när marken är frusen kan metallutsläppen från gruvområdet hamna outspädda i vattendragen i närheten av gruvområdet. I sådana fall kan halterna av skadliga ämnen nå akut toxiska nivåer för fisken,

och dessutom kan kronisk exponering för de skadliga ämnena fortsätta långt efter gruvdriften.

Det råder också osäkerhet om effektiviteten och de långsiktiga effekterna av försurningsbekämpningen, till exempel vid stenbrottet i Sahavaara. Surt aluminiumhaltigt avrinningsvatten från gruvområdet i Sahavaara kan vara akut toxiskt för fiskar i närliggande vattendrag. Försurningen ökar också kraftigt toxiciteten hos andra metaller. Förutom de bristande uppskattningarna av belastning från skadliga ämnen anmärker fiskerimyndigheten att ansökan inte innehåller någon bedömning av näringsbelastningen efter gruvdriften. Eutrofieringen av Kaunisjoki kan försämra kvaliteten på havsöringens lekområden och lämpliga livsmiljöer för dess yngel. Havsöringen i Torne och Muonio älv är starkt hotad.

Med hänvisning till ovanstående konstaterar fiskerimyndigheten att det fortfarande råder stor osäkerhet rörande metallhalterna efter gruvdriften i vattendragen i närheten av gruvan. Effekterna av belastningen efter gruvdrift har bara bedömts för ett fåtal metaller. I synnerhet finns det risker och osäkerheter i samband med stenbrottsområdet i Sahavaara samt med de potentiellt syraproducerande bergmaterialen och anrikningssanden. Om man dumpar anrikningssand i en öppen mosse finns det också en risk för utsläpp i miljön och i närliggande vattendrag i händelse av översvämning. Dessutom kan inte heller anrikningssand anses vara ett säkert material för att skydda den syrabildande flotationssanden. Oskyddad anrikningssand är ett erosivt material och anrikningssand som används för att täcka över flotationssand kan komma att bli bortspolad under en längre period. Med tanke på att det efter gruvdriften förväntas en betydande och mycket långvarig belastning från gruvområdet på gruvans närliggande vattendrag och att belastningseffekterna sannolikt kommer att sträcka sig till Muonio älv, föreligger en ansenlig risk för betydande negativa effekter på fiskbeståndet i Kaunisjoki och nedre loppet av Muonio älv.

Även efter kompletteringen av ansökan är riskbedömningarna fortfarande ofullständiga, t.ex. när det gäller effekterna av exceptionella regnmängder på gruvans vattenbalans och eventuella brott på anrikningssanddammen.

Interaktionerna med gruvan i Hannukainen har inte bedömts för situationer med exceptionell lågvattenföring. Fiskerimyndigheten anser att den ökade säkerhet som gruvbolaget föreslår fortfarande är låg i förhållande till verksamhetens omfattning och de nivåer för säkerhet efter gruvdrift som fastställs i finsk rättspraxis.

När det gäller sökandens planer på vattentäkt från Muonio älv konstaterar fiskerimyndigheten följande. En stor vattentäkt i Muonio älv vid lågvattenföring kan sänka vattennivåerna i Muonio älvs nedre lopp och leda till att vandringsfiskarnas lekområden fryser till och torkar ut. Vid lågvattenföring kan även en liten minskning av flödet leda till att vandringsfiskarnas rom förstörs i stora delar av Muonio älv. I sin ansökan har sökanden inte bedömt vilka konsekvenser vattentäkten i Muonio älv kommer att få för fiskerinäringen.

När det gäller övervakningen av konsekvenserna för fiskerinäringen konstaterar fiskerimyndigheten vid Lapplands NTM-central att övervakningen av fisket i t.ex.

Muonio älv är otillräcklig. I utflödets upptagningsområde i Muonio älv har elprovfiske utförts endast i ett observationsområde, där man har fiskat på en smal remsa av Muonio älvs strand. De övervakningar av fiskerinäringen som har genomförts är inte tillräckliga för att mäta de potentiella negativa effekterna på fiskerinäringen med tanke på utsläppens intensitet och spridning i Muonio älv samt populationsdynamiken i lax- och öringbestånden. Övervakningen av fiskerinäringen bör utökas till att omfatta större delar av utsläppens upptagningsområden i Muonio älv samt referensområden, och övervakningen bör utvidgas så att den omfattar de olika stadierna i vandringsfiskarnas livscykel, inklusive t.ex. skadeövervakning i samband med utvecklingen av rom- och yngelstadiet samt vandringsfiskarnas uppvandrings- och lekbeteende. Även resultaten från övervakningen av vattenkvaliteten bör användas för att bedöma spillvattnets skadliga inverkan på fiskerinäringen. Övervakning av vattenkvaliteten bör utföras vid flera provtagningspunkter i utsläppsvattnets upptagningsområde och tillräckligt ofta för att man med tillräcklig säkerhet ska kunna bedöma spridningen av utsläppsvattnet och eventuella skador på fiskbeståndet.

Dessutom har den genomförda fiskerelaterade övervakningen inte alls tagit hänsyn till Torne och Muonio älvs stora värde för fisketurismen. Sommaren 2021 köpte t.ex. 13 300 personer laxfisketillstånd för Torne och Muonio älv, och uppskattningsvis spenderade tillresta personer cirka 8,6 miljoner euro i älvdalen (Naturresursinstitutet i Finland 2022). Fiskerimyndigheten anser att gruvdriften kan komma att orsaka betydande skada på områdets rykte, vilket skulle ha en negativ inverkan på fritidsfisket och turistfiskeindustrin. För att identifiera och övervaka potentiell skada på ryktet bör fiskeundersökningar riktas till dem som fiskar med ett gemensamt tillstånd för Torne och Muonio älv i utsläppsvattnets upptagningsområde, samt till företagare inom fisketurism som är verksamma i det berörda området.

Fiskerimyndigheten anmärker att företaget i det miljötillstånd som gränsälvskommissionen utfärdat åläggs att övervaka effekterna på fiskbeståndet och fisket på ett sätt som godkänts av Fiskeriverkets utredningskontor i Luleå och fiskeriavdelningen vid Lapplands arbets- och näringsbyrå (Lapplands NTM-central, fiskerienheten). Gruvbolaget har inte godkänt de fiskerelaterade övervakningar som genomförts på fiskerienheten vid Lapplands NTM-central. Vidare ska gruvbolaget utarbeta ett programförslag för övervakning av fiskerinäringen, vilket ska lämnas in till fiskerienheten på Lapplands NTM-central för kommentarer innan övervakningsprogrammet godkänns. Resultaten från övervakningen av fiskerinäringen och vattenkvaliteten ska också utan dröjsmål delges till Lapplands NTM-centrals kansli.

Fiskerimyndigheten anser att de potentiella negativa miljökonsekvenserna från det ansökta gruvprojektet fortfarande är förknippade med så mycket osäkerhet att gruvans årliga utvinnings- och anrikningsnivåer inte kan höjas utöver vad som anges i det nuvarande miljötillståndet. Den gruvdrift som avses i ansökan innebär en betydande risk för fiskbestånden i Kaunisjoki och Muonio älvar under och efter verksamheten. Vid prövningen av tillståndet måste man beakta Torne älvs exceptionellt höga värde för fiskerinäringen och dess särskilda betydelse som lekområde för lax, havsöring och vandringssik i Östersjön.

Fiskerimyndigheten anser att belastningen från stenbrottet i Sahavaara utgör en särskilt hög risk och att gruvbolaget inte bör beviljas tillstånd enligt ansökan för gruvdrift och malmanrikning i Sahavaara. De åtgärder som föreslås i ansökan för att skydda Sahavaaras potentiellt syraproducerande anrikningssand och gråberg och för att förhindra skadlig avrinning från gruvområdet efter gruvdrift är otillräckliga. När det gäller belastning från skadliga ämnen efter gruvdriften skulle en betydande del av belastningen av ämnen som är särskilt skadliga för miljön (t.ex. nickel och uran) komma från stenbrottet i Sahavaara och från gråbergsupplaget. Belastningen från skadliga ämnen och den eventuella eutrofieringen efter gruvdriften innebär en betydande risk för förorening av vattendragen i gruvans närhet och för därav följande skador på fiskbeståndet. En eventuell förorening av Kaunisjokis avrinningsområde skulle undergräva livskraften hos den i Torne älv genetiskt ursprungliga och starkt hotade havsöringspopulationen. Halterna av skadliga ämnen och näringsämnen kan också stiga i Muonio älv i nedre loppet av Kaunisjoki.

Flotationssand och potentiellt syraproducerande gråberg måste skyddas med ogenomträngliga material och fördämningar i enlighet med BAT-principerna. Skyddet av gruvans befintliga dammar för anrikningssand måste också följa dessa principer. Utöver BAT-principerna bör även BEP-principerna (Best Environmental Practice) beaktas i tillståndsvillkoren, eftersom de negativa miljökonsekvenserna även kan komma att påverka den finska sidan av Torne och Muonio älv.

Fiskerimyndigheten anser att miljötillståndet bör begränsa flödet av spillvatten som släpps ut i Muonio älv via utloppsröret, särskilt vid lågvattenföring. Gruvbolaget har inte demonstrerat hur utsläppen i Muonio älv sprids vid högre utsläppsflöden (> 0,5 m3/s), t.ex. vid lågvattenföring. Utan noggrannare undersökningar bör utflödet begränsas till högst några få procent av Muonio älvs nuvarande vattenföring. Med tanke på behovet av att reglera utsläppsvattnet vid lågvattenföring i Muonio älv och effekterna av t.ex. exceptionella regn på gruvans vattenbalans måste gruvbolaget ytterligare utreda bolagets möjligheter att lagra spillvattnet på gruvområdet.

I sina kompletterande tillägg har bolaget lämnat in ett månadsgenomsnitt för sulfathalten i utsläppsvattnet och provisoriska månadsgenomsnitt för halter av krom, zink och nickel i utsläppsvattnet. Fiskerimyndigheten anser att miljötillståndet bör innehålla permanenta bestämmelser om ämnen som är skadliga för vattenkvaliteten vid utsläpp i Muonio älv, vilket utöver de ämnen som företaget föreslagit skulle gälla bl.a. uran, koppar, kvicksilver och xantater.

Fiskerimyndigheten anser också att det är nödvändigt att begränsa vattenflödet från Muonio älv för användning i gruvan vid lågvattenföring i Muonio älv (<20 m3/s). Slutligen konstaterar fiskerimyndigheten att den finska delen av Muonio älv under den tredje planeringsperioden för vattenförvaltningen (2022-2027) har klassificerats med den ekologiska statusen utmärkt. Svenska vattenförvaltningen har bedömt den kemiska belastningen från Kaunisvaara som en risk för den ekologiska statusen i Muonio älv.

Meri-Lappi miljönämnd

Meri-Lappi miljönämnd har inkommit med ett yttrande i aktbilaga 411 (aktbilaga 400 på finska).

Meri-Lappi miljönämnd anser att utnyttjande av malmtillgångar inte får ske på bekostnad av att man tar sådana risker när det gäller människans och naturens välfärd som skulle kunna undvikas tack vare omsorgsfull planering och noggrant genomförande.

Vid planering av verksamheten och i tillståndsbestämmelser ska utöver normal verksamhet även eventuella störningsutsläpp och effektivt förebyggande av dem beaktas. För undantagssituationer ska man ha en plan så att utsläppen i vattendraget som störningssituationer orsakar kan hindras. Gränsvärdena för utsläppen i vattendraget gällande verksamheten ska göras tillräckligt stränga så att utsläppen inte orsakar någon fara för vattendragets tillstånd. Vattendragets ekologiska och kemiska tillstånd far inte äventyras. Recipienten är en del av Norra Europas största älvvattendrag i naturtillstånd och också ett gränsvattendrag varför gränsvärdena på vattendragsutsläppen inte kan vara mindre än de som ställts på den finska sidan på motsvarande verksamheter. Meri-Lappi miljönämnd anser att man ska ställa strängare gränsvärden på det vatten som leds till recipienten än vad som har framförts i ansökningen och att observationstätheten ska vara tätare än den i ansökningen framförda för att man ska kunna försäkra sig tillräckligt om kvaliteten på vattnet som leds till Torne älvs vattendrag. När observationstätheten är tillräcklig visar sig även eventuella undantagssituationer och ingen fara orsakas således för vattendragets tillstånd. Det ska även finnas tillräckliga bestämmelser om observation och tillsyn av verksamheten så att man försäkra sig om verksamhetens tillståndsenlighet. Distribution av observationsrapporter gällande vattenutsläpp och vattentillstånd ska vara tillräckligt omfattande.

Rovaniemi, Kolari, Pello och Ylitornio miljöskydds- och hälsoskyddsmyndighet

Miljöskydds- och hälsoskyddsmyndigheten har avgivit ett yttrande i aktbilaga 534 (på finska aktbilaga 432).

Observationer och bedömning av tillståndsansökan centrala frågor
Sökanden presenterar gruvprojektet på den svenska sidan. När det gäller utplacering av gruvans funktioner, malmbrott och anrikning finns inget särskilt att anmärka. Däremot väcker kvaliteten på vattnet som avleds från gruvan till Muonio älv och vidare till Torneå älv bekymmer. Enligt sökanden är utspädningen av skadliga ämnen så stor att vattnets kvalitet inte försvagas eller äventyras i Muonio-Torneälvarna. Denna tolkning kan ifrågasättas. Hur agerar man i en sådan situation där vattnets kvalitet i fråga om skadliga ämnen av någon anledning i alla fall stiger så högt att de orsakar olägenhet eller fara för vattendraget. Nämnden har ifrågasatt hur man reagerar på en sådan här oväntad situation och hur man kan förebygga den på förhand. Om en sådan situation blir aktuell, är det möjligt att den tillåts fortgå, man vill inte ingripa i utsläppen och myndigheterna har ingen möjlighet att ingripa i saken. Av

ansökningen framgår redan att man kan behöva avleda vatten till älven också utanför översvämningstiden, såsom under vattenfattig vinter- och sommartid. Med hänsyn till att avledningsvattnet tredubblas vid en anrikningsprocess och avvattning av områdena, kan detta vara möjligt.

EU-kommissionen har 3.6.2021 avgett ett utlåtande om användning av MKB-direktivet. Enligt utlåtandet ska direktivet beaktas vid beviljande av tillstånd. Gruvbolaget har ansökt om ett tillstånd där det inte finns gränsvärden för olika ämnen i vattnet med utlopp till vattendraget. Miljöskyddsmyndigheten anser att sådant tillståndsförfarande inte är möjligt enligt EU-lagstiftningen. Sådant tillstånd får inte beviljas. Bedömning av konsekvenser ska som utgångspunkt genomföras genast när det är möjligt att specificera och bedöma alla de påverkningar som projektet kan ha på miljön. Med tanke på deltagande är det viktigt att deltagarna erbjuds informationen om påverkningar medan alternativen är öppna.

I tillståndsansökan nämns att om vattenmängden markant ökar, kan man parallellt med det nuvarande utsläppsröret bygga ett till rör. Myndigheten ställer undrar om det betyder att sökanden inte vet mängden uppkommande avfallsvatten i stor skala och om bedömningen om 10 miljoner kubikmeter endast är en gissning eller kan det uppkomma ännu mer avfallsvatten.

Den omständigheten att sökanden bedömer att mängden skadliga ämnen och deras miljöpåverkan är liten, är ingen motivering för att inte fastställa utsläppsgränser för dem. Utsläppsgränserna fastställer till slut den största tillåtna och för miljöns tillstånd skyddande belastningen på älvvattnet. Med deras hjälp kan man följa upp miljöpåverkan. Uppmärksamhet väcks även av hur lite man i ansökningen har behandlat belastningen som riktas på älven och dess eventuella verkningar, även om de kanske är ringa.

Värdena på skadliga ämnen i det kommande miljötillståndet, egentligen avsaknaden av dem, slutligen avledda till älvvattnet, väcker också en välgrundad fråga om hur seriös inställningen till gruvprojektets miljö- och hälsokonsekvenser är. Denna samma fråga kan ställas också i anslutning till hela gruvprojektets trovärdighet.

Observationer och bedömning av MKB-redovisning
I MKB-redovisningen går man i och för sig omfattande igenom gruvans miljöverkningar och deras täckning gällande olika naturobjekt kan anses vara tillräcklig. Sammantaget var redovisningens delar dock separata och på många ställen svåröverblickbara och svårgenomträngliga. Dock har ovanstående avledning av avfallsvattnen till Muonio älv behandlats synnerligen översiktligt och kort.

Saker som särskilt behöver utredas i anslutning till tillståndsansökan
Miljönämnden anser att följande aspekter särskilt ska noggrant utredas vid utbyggnad och fortsättning av gruvverksamheten på Tapuli, Sahavaara, Palotieva dagbrott samt Kaunisvaara anrikningsverk samt vid bedömning av miljökonsekvenser:

I anslutning till belastning på vattendragen:

- Påverkningar från belastningen på vattendraget behöver utredas under olika årstider med hänsyn till årstidsväxlingar med översvämningar samt förändringar som uppvärmning av klimatet orsakar. Särskilt noggrant behöver man utreda utspädningen under medelvattenföringen under sommar- och vintertid samt den lägsta möjliga vattenföringen, likaså medelvattenföringen under vintertid och den lägsta möjliga vattenföringen samt utspädningen av brunnsvatten under dessa förhållanden med lite vatten.
- I ovanstående beräkningar behöver man specificera vattnets kvalitet först i Muonio älv nedanför Aareavaaras utsläppsrör samt även nedanför Torne älvs och Muonio älvs förbindelsepunkter. I samband med detta ska beaktas att vattnen som släpps från Aareavaara först rinner cirka 50 kilometer längs Muonio älv innan Torne älvs vatten ansluter sig till den vid Lappea då utspädningsproportionen blir bättre. Detta innebär att det riktas en större belastning på Muonio älv.
- Påverkan av vattnet, som kommer att ledas ut, på älvvattnets kvalitet.
- Utspädning av vattnet, som kommer att ledas ut, i älvvattnet.
- Generell påverkan på Torne och Muonio älvar som hör till Natura 2000 nätverket.
- Påverkan av vattnet som kommer att ledas ut på levande natur, framför allt på fiskbestånden såsom lax, sik, nejonöga och andra för Torne älvs älvsnatur och fiske viktiga arter. I anslutning till detta är det önskvärt att fiskets nuvarande tillstånd och uppfattningar utreds med områdets boende och aktörer. Detta gäller även boende på den finska sidan.
- Belastningens påverkan på grundvattenområdena längs Muonio och Torne älvars strandområden nedanför utsläppsstället för gruvvattnen.
- I anslutning till byggande av gruvans avfallsdammar och vattenbassänger och dammsäkerhet behöver man presentera påverkan av eventuell dammolycka i dem eller betydande läckage från dammen samt om dessa orsakar även större skada.
- Bedömning av påverkan som riktas mot människan

Dessutom behöver påverkningar på renskötsel, renars betesmarker och näringsväxter klarläggas.

Gruvans tillståndsansökan och minimikrav på gruvverksamheten

Rovaniemi stads miljöskyddsmyndighet förutsätter att fortsättning och utvidgning av gruvans verksamheter inte får orsaka några skadliga konsekvenser för vattenkvaliteten i Torne älv som är en gränsälv. För alla utsläpp till vattendraget måste fastställas sådana övre gränser för utsläppen att det inte kan uppkomma någon skadlig eller naturförstörande påverkan. Vid fastställande av värden på dessa utsläpp måste man ta i beaktande älvens årstidsväxlingar d.v.s. växlingar mellan vinters och sommars minsta vattenföring och vattenmängd.

Fiskbestånden och fisket i Muonio- och Torne älv får inte bli föremål för sådana utsläpp som är skadliga eller som eventuellt kan utgöra en risk för olägenhet eller förstörelse. Man får inte bevilja ett sådant tillstånd till utvidgning av gruvprojektet där man inte fastställer tillståndsgränser för utsläppen i proportion till olika älvvattens mängd och vattenföring under olika årstider och vattenmängder.

De inom gruvområdet tillblivande eller redan existerande vattenbassängerna och avfallsområdenas vattenbassänger och markkonstruktioner som dämmer upp dem samt de egentliga gruvdammarna behöver till sin konstruktion och dimensionering

vara sådana att det inte i någon situation uppkommer någon fara för dammhaveri i form av dammens bristning eller kollaps. I fråga om dammarna ska man påvisa en tillräcklig utredning om deras konstruktioner och dimensioneringar samt observationer av brandsäkerheten. Vid dimensionering av dammarna behöver man beakta den omständigheten att det antas att klimatförändringen ökar nederbörden kraftigt under de kommande decennierna inom Nordkalottens område.

Rovaniemi stads hälsoskyddsmyndighet förutsätter att utsläppsgränserna för vattenutsläpp behöver fastställas att bli sådana att utsläppsvattnen inte i någon situation äventyrar kvaliteten på vattnet på Muonio älvs eller Torne älvs badstränder, de strandboendes vattenanvändning för rekreation eller bevattning och inte heller livsmedelsanvändningen av fiskar som fiskas. Tillståndsprocessen behöver omfatta tillräcklig bedömning av verkningar på människor.

Lapplands förbund (Lapin Litto)

Lapplands förbund har yttrat sig i aktbilagorna 535 (aktbilaga 433 finska) och 943 (aktbilaga 937 finska). Nedan redogörs för yttrandet i aktbilaga 943 i den del som avser förbundets uppfattning.

Lapplands förbunds uppfattning
I yttrandet den 2 november 2021 om tillståndsansökan och miljökonsekvensbedömningen för gruvprojektet i Kaunisvaara uttryckte Lapplands förbund sin oro över avsaknaden av utsläppsgränser för vattenutsläpp, den svaga bedömningen av effekterna av extrema väderfenomen och klimatförändringen samt samspelet med andra gruvprojekt som kan påverka Torne-Muonioälvens vattendragsområde. Lapplands förbund upprepar sitt yttrande och framför följande kompletterande förslag.

Torne-Muonioälven är den viktigaste laxälven i Europa och har en stor ekologisk, ekonomisk och kulturell betydelse. Enligt Lapplands förbunds uppfattning bör inget obehandlat avloppsvatten släppas ut i Muonioälven. Utgångspunkten för gruvdrift bör vara att i alla situationer rena det vatten som släpps ut innan det släpps ut i miljön. Utsläppsgränserna för vattenutsläpp bör fastställas på ett sådant sätt att vattenutsläppen inte under några omständigheter orsakar negativa effekter på Torne-Muonioälvens vattendragsområde.

I den komplettering till miljökonsekvensbeskrivningen som gruvbolaget utarbetat fokuserar bedömningen av klimatförändringen endast på den ökade årliga nederbörden och den därmed sammanhängande ökningen av vattenflöden och utspädning. Konsekvensbedömningen av gruvprojektet bör även omfatta mindre frekventa händelser, t.ex. extrema väderfenomen och deras effekter på t.ex. dammsäkerhet och utsläpp i Muonioälven.

I kompletteringen till MKB:n har bedömningen av kumulativa effekter endast gjorts med gruvprojektet Hannukainen på den finska sidan. Förutom Hannukainen bör de

kombinerade effekterna av gruvprojekten Nunasvaara och Viscaria i Sverige beaktas i konsekvensbedömningen, så att trycket från gruvdriften på Torne älv-/Muonio älvs vattendragsområde bättre belyses.

Lapplands förbund konstaterar i sitt yttrande att fortsättningen och utvidgningen av gruvdriften i Kaunisvaara inte under några omständigheter far orsaka negativa konsekvenser för Torneälvens-Muonioälvens vattendragsområde. Gruvprojektets konsekvenser måste bedömas adekvat, inklusive klimatförändringar, extrema väderfenomen och kumulerade effekter med andra gruvprojekt. Dessutom måste utsläppsgränserna fastställas så att inga negativa effekter uppstår inom Torne älvs-Muonio älvs vattendragsområde.

Forststyrelsen

Forststyrelsen har yttrat sig över ansökan i aktbilagorna 536 (aktbilaga 434 på finska) och 920 (aktbilaga 860 på finska). I målet har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts ett yttrande från Forststyrelsen ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet, aktbilaga 1142 s. 8-9 (aktbilaga 953 s. 38-39 finska). Nedan redogörs för ett sammandrag av aktbilaga 920.

Skyddsvärden i Torne-Muonio älv
Muonioälven hör till Natura 2000-området Torne älvs och Muonioälvens vattenområde (SAC FI1301912), vars naturvärden är betydande. Muonioälven är en vattenförekomst i enlighet med vattendirektivet, vars ekologiska status är enastående och den kemikaliska statusen är bra. På basis av övervakningsdata visar den ekologiska statusens biologiska kvalitetsfaktorer på enastående statusklass.

Forststyrelsens yttrande avseende ansökan om tillstånd
Forststyrelsen lämnade sitt yttrande om tillståndsansökningen i sitt yttrande daterat den 4 november 2022 och hänvisar fortsatt till det. Gruvbolaget har svarat på yttrandena och kompletterat sin ansökan om tillstånd. Forststyrelsen har fått de översatta dokumenten och yttrar sig på basis av dem.

Utsläpp
I sin ansökan om tillstånd anger Kaunis Iron AB (härefter KIAB) pH 6–9, och ett kontrollintervall på två gånger per månad. KIAB anger gränsvärden endast för fasta ämnen, pH och sulfatmängder. KIAB anger heller inga gränsvärden för svavel. KIAB ansöker också om provtagningstid. Bolaget har för avsikt att under provtagningstiden utreda behovet av att begränsa vattenutsläpp av krom, nickel och zink från gruvverksamheten, samt de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för och effekterna av eventuella begränsningsåtgärder.

Forststyrelsen anser att kontrollintervallerna är för glesa. Provtagning bör göras oftare, så att man snabbt kan reagera på eventuella avvikelser avseende gränsvärden för pH, fasta ämnen, belastningar och kväve. Forststyrelsen instämmer med NTM-centralen i sitt utlåtande och hänvisar till NTM-centralens utlåtande den 4 november

2021. "NTM-centralen anser att en utvidgning av verksamheten förutsätter att målen i vattendirektivet (2000/60/EG) och direktivet om miljökvalitetsnormer 2008/105/EG uppfylls. Villkoren för tillstånd måste därför vara tillräckliga för att bevara Muonioälvens vattenmiljöstatus. För att säkerställa att de ämnen som är skadliga och farliga för vattenmiljön understiger miljökvalitetsnormen för de mest betydande miljöbelastarna bör uttryckliga gränsvärden sättas för halterna i spillvatten och den flödesorienterade belastningen. Därtill är det ändamålsenligt att beakta belastningen och begränsningen av kväve. På grund av de vattenhanteringslösningar och osäkerheter relaterade till bedömningen föreslår NTM-centralen att man i tillståndsbeslutet ställer krav på omfattande och regelbunden uppföljning av vattenutsläppen, som skulle inkludera bland annat en omfattande årlig undersökning."

Forststyrelsen vill uppmärksamma tillståndsmyndigheten på att i Finland fastställs koncentrationsgränser för utsläpp från gruvprojekt och årsbelastningsgränser för gruvornas centrala belastningar (inklusive kväveutsläpp). Bolagets föreslagna provtagningstid för endast några belastare är otillräcklig. Forststyrelsen anser avseende gruvprojekten i både Kaunisvaara och Hannukainen att koncentrationsgränser bör anges för de centrala belastarna samt maximala årliga belastningsgränser, eftersom båda gruvprojekten kommer att släppa ut sina spillvatten i den Natura-skyddade älven. Det bör noteras att även andra gruvprojekt är under planering i Torne älvs avrinningsområde (bl.a. Nunasvaara gruvprojekt och eventuellt Viscaria gruvprojekt), vars spillvatten i samverkan bör beaktas tillsammans med gruvprojekten Kaunisvaara och Hannukainen.

Av utredningen i målet framkommer att koncentrationerna av alla ämnen som uppmätts är större i spillvattnet än i jämförelseprovet som tagits uppströms i Muonioälven. Det bör noteras att koncentrationerna av flera ämnen är märkbart större i spillvattnet än de är naturligt i Muonioälvens vatten. Koncentrationerna i spillvattnet har jämförts med HVMFS 2019:25 och de lägsta rapporterade NOEC/LOEC avseende utvärderingskriterier och gränsvärden. Jämförelsen har gjorts för att påvisa spillvattnets giftiga egenskaper. Forststyrelsen anser att det vid fastställande av utsläppsgränserna inte räcker att spillvattnet inte medför toxiska effekter utan man bör också beakta att vattenkvaliteten uppströms i Muonioälven är i naturligt tillstånd, en mycket litet belastad vattenmiljö. De uppmätta halterna bör också jämföras med Muonioälvens naturliga koncentrationer och utsläppsgränserna bör fastställas med hänsyn till de naturliga halterna.

Forststyrelsen ber tillståndsmyndigheten utöver de sammanlagda effekterna av gruvprojektens utsläpp i Torne älv och Muonio älv även beakta havsområdet, eftersom de laster som släpps ut i vattenströmmen slutligen hamnar i Bottenhavet. Forststyrelsen påpekar att Finland enligt åtgärdsprogrammet för Finlands havsvårdsplan 2022–2027 ska minska kväveutsläppen till Bottenviken med 129 ton. Det står i konflikt med KIAB:s ansökan om tillstånd.

Gruvbolagen bör redan i planeringsfasen fundera på vattenreningsmetoder under verksamhetstiden, inte bara klarning, efterbehandlingsplaner (aktiv och passiv behandling av vattnet efter nedläggning av gruvorna) och i planerna reservera tillräck-

liga områden för rengöringen, även om de inte skulle byggas ännu. Vattencirkulation, begränsning av vattenmängderna och vattenrengöring bör vara utgångspunkten, eftersom alla belastare inte bara påverkar Torne- och Muonioälven utan även Bottenhavet.

Deponering av flotationssand
I sin komplettering har KIAB angett att de valda metoderna för behandling av anrikningss- och flotationssand är baserade på tillgänglig och verifierad teknik, omfattande forskningsbas och att metoderna ska anses som BAT enligt MWEI BREF-dokumentet. Forststyrelsen hänvisar till sitt yttrande den 4 november 2021. "Forststyrelsen anser att man i MKB-rapporten borde ha jämfört valet av flotationssandens (anrikningssand med hög svavelhalt) deponering och deponeringsplats mer noggrant mellan olika alternativ och grunder, varför man valt nämnda alternativ på basis av risker och effekter med hjälp av bästa tekniker (BAT) samt beskriva stängningsplanens efterbehandlingsåtgärder, vattenkontroll och vattenhantering efter stängning av anrikningssandbassängerna i både normal- och extremsituationer. I MKB-rapporten borde man också ha beskrivit vilka effekter den deponerade anrikningssanden har på grundvattnet (grundvattnets flöde) och hur vattnen i brotten är förbundna till grundvattnen. Utöver deponeringen i sanddeponi borde man dessutom ha jämfört den separata anrikningssandbassängen med täta botten- och dammkonstruktioner som ett alternativ."

KIAB anger bara att flotationssandens hantering genom att deponera den under vattnet är bästa möjliga användbara teknik (BAT), men har inte i sitt svar beskrivit olika alternativ inklusive riskbedömningar för deponering av flotationssanden. Våtdeponering/vattentäcke är en fungerande metod, men den kräver undersökningar på platsen enligt de bästa teknikerna (BAT). Deponering i brotten, oavsett om det är stenbrott eller dagbrott, kräver geotekniska undersökningar av brotten (bl.a. bergarternas nedbrytning, kontusionszon, etc.) samt hydrologiska undersökningar (grundvattnets flödesriktningar etc.). Dessa beskrivningar saknas i materialet som lämnats till Forststyrelsen. Deponering i brotten, utan tillräckliga undersökningar, kan leda till att berggrundvattnet förstörs och att förstört grundvatten sprids via kontusionszonerna. Om det grundvatten som släpps ut i brottet dessutom är syrerikt, kan det bidra till att brottets väggar och avfallsdeponi oxiderar. För våtdeponering/vattentäcke krävs att en tät botten- och dammkonstruktion byggs för flotationssandens anrikningssandbassäng, varifrån vatten kan ledas till behandlingen. Flotationssandcellens konstruktion bör beskrivas närmare i tillståndsansökningen. Det framgår inte tillräckligt tydligt i ansökningen hur cellen är byggd och om den är tät i alla delar eller om vatten filtreras genom konstruktionen. Det borde vara möjligt att leda allt vatten i flotationssandbassängen till rengöringen (inte endast klarning) både under gruvdriften och efter gruvans stängning, vilket borde beaktas redan i planeringsfasen. Vattnens rengöring bör beaktas i all planering.

Brandsäkerhets- och dammsäkerhetsmyndigheten vid Närings-, trafik- och miljöcentralen (ELY) i Kajanaland

Myndigheten har yttrat sig genom aktbilaga 537 (435 på finska) och 934 (873 på finska). Nedan redogörs för det senast inkomna yttrandet.

I projektets tidigare faser har dammsäkerhetsmyndigheten uppgett att man inte tar ställning till dammkonstruktioner och dammsäkerhet i projektet som är beläget i Sverige. För projektets del har det dock konstaterats att de viktigaste konsekvenserna som eventuellt når Finland är påverkan på vattensystemet, inklusive påverkan på gränsälvarna och särskilt Muonioälven om dammar brister. I tidigare faser har man inte bedömt konsekvenserna om dammar brister. I kompletteringar och svar till de yttranden som lämnats avseende den aviserade ansökningen har bolaget på allmän nivå beskrivit konsekvenserna om anrikningssands-, klarnings- och processvattenbassängen brister.

I ansökan uppges att skador i anrikningssands- och klarningsbassängen inte förväntas orsaka skador på den omgivande infrastrukturen eller betydande skador på miljövärden. Det sistnämnda beror på att pH-värdet i sanden och dess vattenfas är neutralt till basiskt, metallhalten är låg och anrikningssanden kan relativt enkelt samlas upp och återföras till anrikningssandsbassängen i situationer då vatten rinner utanför bassängen. Därmed anses långsiktiga miljökonsekvenser inte möjliga. Ansökan ger dock inte en tydlig bild av hur anrikningssanden skulle sprida sig vid ett olycksfall och påverka Muonioälven, eller exempelvis i situationer då anrikningssandens halter av fasta ämnen är mindre än förväntat och inte kan deponeras enligt den beskrivna sandkonformen.

Baserat på kompletteringar och svar bedöms ett brott i processvattenbassängen orsaka skador endast på den omgivande infrastrukturen. Skadeplatserna är väg 99 cirka 900 m söder om bassängen och 20 kV kraftledning. I dokumentet har miljöskador inte bedömts.

Muonio kommun

Muonio kommun har yttrat sig i aktbilaga 538 (436 på finska). Yttrandet redogörs för nedan.

Muonio kommunstyrelse konstaterar den 8 november 2021 i § 324 som sitt yttrande att Muonio kommun anser att det är viktigt att främja gruvverksamheten men framför oro kring kvaliteten på de vatten som avleds från gruvan till Muonio älv och vidare till Torne älv. Muonio älv är betydelsefull bland annat på grund av fisketurism och annan rekreationsanvändning. Muonio kommun ansluter sig till yttrandet av Rovaniemi stads miljönämnd samt Pello kommunstyrelse om att gränsvärdena för utsläpp ska fastställas att bli sådana att utsläppsvatten inte äventyrar vattenkvaliteten, användningen av vatten eller fiskbeståndet i Muonio- eller Torne älv.

Jord- och skogsbruksministeriet

Jord- och skogsbruksministeriet har yttrat sig i aktbilaga 540 (439 på finska). Nedan redogörs för yttrandet.

Torne älv är den längsta fritt flödande älven i Europa (470 km). Dess största sidoälv är Muonio älv (230 km). Torne älv- Muonio älv — Kökkämäeneno bildar tillsammans gränsälven mellan Finland och Sverige. Torne älvs/Muonio älvs vattendragsområde hör till Natura 2000-nätverket nästan helt och är till sina naturvärden betydande. I Torneå-Muonio älvs vattendrag lever ett även världsomfattande värdefullt vandringsfiskbestånd. Av Östersjöns 30 kvarvarande fortplantingsälvar för naturbestånd av Östersjölax producerar Torne-Muonio älv ensamt över hälften av Östersjöområdets naturlaxar. Under närhistoriens toppnoteringsår 2014 för laxstigning steg över 100 000 laxar till Torne-Muonio älv. Torne älvs laxbestånd är unikt också till sitt genom och genetiskt ytterst värdefullt. Vattendraget är i dag den mest betydelsefulla och värdefulla fortplantingsälven för Östersjöns lax.

Vid sidan av Östersjöns lax är Torne-Muonio älv en betydande fortplantningsälv även för havsöring. Öringen som gör en havsvandring förekommer i Torne älvs hela vattendrag, huvudfåran samt i flera sidoälvar. I Torne-Muonio älvs nedre del finns dessutom älvens eget vandringsiksbestånd. Enligt den senaste bedömningen av Finlands utrotningshotade arter är den havsvandrande öringen och vandringssiken ytterst utrotningshotade (EN) och Östersjöns lax äventyrad (VU). Av dessa har öringen på grund av hot om utrotning varit helt fridlyst i Torne-Muonio älv sedan år 2013.

Torne älv är på grund av sitt unika laxbestånd ett av de mest populära fiskeobjekten i Finland. Årligen är det cirka 10 000 fiskare som kommer utifrån området och fiskar i Torne älv. Fisketurismen har också betydande regionalekonomiska verkningar. Enligt utredningen som undersökt fisketurismen i Torne-Muonio älvs område bibringar fisketurismen som riktar sig mot Torne älvs område 10,8 miljoner euro till regional ekonomi och skapar 35 personarbetsår. Enligt samma utredning uppgick det regionalekonomiska värdet för ett kilo lax som fiskturisten har fiskat till 214 euro och värdet på en lax 1 320 euro. Även den lokala fiskekulturen som utvecklats under århundranden är ännu idag en viktig del av de längs älvstranden boendes liv.

Med anledning av Torne-Muonio älvs vattendrags värdefulla och unika fiskbestånd samt fiskets kulturella och regionalpolitiska betydelse för området anser ministeriet att man i de eventuella tillståndsvillkoren för projektet ska säkerställa att man begränsar skadliga utsläpp i vattendrag som orsakas av gruvverksamhet och följer upp effektivt med bästa tillgängliga metoder. I tillståndsansökan förtecknar bolaget villkoren som det nu föreslår för den ansökta verksamheten. I fråga om vattnen som avleds till Muonio älv föreslår bolaget att man endast ska sätta gränser för utflödet när det gäller mängden fasta substanser och vattnets pH-värde. Bolaget konstaterar i sin ansökan att den föreslagna villkorsförteckningen är mer begränsad än vad som normalt förekommer i gruv- och anrikningsverksamhet och att det mot bakgrund av detta noga har övervägt, om det finns fog att ställa villkor för andra parametrar/ämnen. Enligt bolaget visar dock modelleringar att metallers och näringsämnens halter

i utflödesvattnet är genomgående ringa samtidigt som vattenföringen i Muonio älv som är recipient är stor. Bolaget anser att verkningen av att bolagets processvatten släpps till Muonio älv är så begränsad att man inte kan anse som motiverat ur miljöperspektivet att ställa villkor på flera parametrar.

Ministeriet anser att man vid bedömning av omfattning av uppföljning av vattendragsutsläpp samt behov av gränsvärden av skadliga ämnen ska fästa uppmärksamhet vid omfattningen och storleksklassen av risken vid vattendragsutsläpp. Cirka 40 % av laxens yngelproduktionsområden ligger nedströms från gruvvattnens avloppsställe vilket innebär att det mycket sannolikt skulle medföra skadliga verkningar på Torne älvs laxbestånd om skadliga ämnen släpps till vattendraget med gruvvattnen. Likaså är det beaktansvärt att även tillståndet i fiskbestånden i Torne-Muonio älvs källområden som ligger ovanför projektet är beroende av tillståndet i vattenområdena och havsområdet som fungerar som områden för födovandring. Detta innebär att till exempel vattnets kvalitetsförsvagning i älvar i projektets nedre delar av älven skulle påverka de vandrande fiskbeståndens tillstånd även i älvens övre delar då verkningarna skulle sträcka sig till hela Torne-Muonio älvs vattendragsområde. Ministeriet framhäver att särdragen i projektet som tillståndsansökan gäller, den planerade verksamhetens natur och omfattning, de villkor som sedvanligt ställs på gruvverksamhetens vattenutsläpp, betydelsen av det unika i Torne-Muonio älvs vattenekosystem samt med hänsyn till sammantagna effekter på vattendraget tillsammans med Hannukainens gruvprojekt som är på planeringsstadiet i Finland är bolagets förslag till vattendragsutsläpp otillräckligt.

MKB-redogörelse
På Kaunisvaara gruvprojekt tillämpas FN:s Euroepiska ekonomiska kommissions Europakonvention om miljökonsekvenser i ett statsgränsöverskridande sammanhang (Esbokonventionen). Enligt Esbokonventionen har finländska myndigheter, invånare och samfund en möjlighet att lämna sin åsikt om bedömning av miljökonsekvenser och dess bilagematerial i de delar deras verkningar sträcker sig till Finland. Man har identifierat verkningar på Torne-Muonio älvs vattenmiljö som eventuella gränsöverskridande skadliga verkningar från projektet.

På basis av detta framför ministeriet nedanstående åsikt med anledning av MKB-redogörelsen. I MKB-redogörelsens punkt 7.3 behandlas projektets verkningar på ytvatten. I underkapitlet 7.14.3 betraktas projektets kumulativa verkningar. Kaunisvaara gruvprojekt är för närvarande det enda gruvprojektet som finns i Torne-Muonio älvs avrinningsområde och är i verksamhet. Hannukainen Mining Oy planerar dock gruvverksamhet på den finska sidan om gränsälven i Kolari kommun. Projektets syfte är att avleda vattnen från gruvområdet till Muonio älv. Hannukainens gruvas planerade utsläppspunkt ligger cirka 10 kilometer nedströms från Kaunisvaara gruvprojekts utsläppspunkt.

Eftersom det finns två gruvprojekt på planeringsstadiet i den till sitt naturvärde betydande Torne-Muonioälvens vattendrags avrinningsområde, är det nödvändigt att gruvornas sammantagna konsekvenser bedöms tillförlitligt och behandlas noga i tillståndsprövningen. Ministeriet anser att godkännande av projektet som är föremål

för tillståndsansökan förutsätter att man kan säkerställa att gruvorna inte heller tillsammans leder till skadliga verkningar på Torne-Muonio älvs vattenmiljö. Förändringarna i vattnets kvalitet kan dock ha skadliga verkningar på fiskbestånden. Verkningarna kan vid gruvprojekt uppkomma på många olika sätt: Gruvans avloppsvatten kan vara direkt toxiska för fiskar eller vålla lindrigare indirekta olägenheter som medför att fiskbestånden försvagas till exempel på grund av tillväxt- och fortplantningsolägenheter. Fiskarna kan också drivas från området som följd av utsläppsvattnen.

Gällande utsläppsvattnen i det ansökta projektet som är föremål för tillståndsansökan har man bedömt att det finns höga krom-, koppar- och uranhalter som kan vara giftiga för fiskar. Dessutom kan mindre halter utöver akut giftighet ha andra skadeverkningar, till exempel på lekbeteende, på att fångst eller fiskar drivs från området. Även om halterna späds ut snabbt i recipienten, känner man inte till skadeämnenas kombinationseffekter på fiskar. Man känner inte heller till verkningar av de vid malmförädling använda xantaternas giftiga egenskaper på fiskar eller deras kombinationseffekt med metaller och andra giftiga ämnen. MKB-redogörelsen betraktar projektets verkningar med tanke på detta för snävt. Olika metaller och andra giftiga ämnen betraktas enskilt och deras kombinationseffekter har inte bedömts. Inte heller har man bedömt hur de metaller och giftiga ämnen som utsläppsvattnet innehåller sprids i en undantagssituation om en miljöskada inträffar. Detta kan ses som en brist i MKB-redogörelsen.

I MKB-redogörelsens underkapitel 8.4 betraktas projektets påverkan på jakt och fiske. Ministeriet anser att man i MKB-redogörelsen inte heltäckande tar upp Torne-Muonioälvs extraordinära fiskeriekonomiska värden. Dessutom har fisket i MKB-redogörelsen endast betraktats på lokal nivå. Att bedöma de fiskeriekonomiska verkningarna heltäckande skulle ha förutsatt att verkningsbedömningen utvidgas ända till regional nivå täckande fisket i hela Torneå-Muonio älvs vattendrag. Genom avgränsning av betraktelsen till lokal nivå hamnar gruvverksamhetens eventuella mer omfattande skadliga verkningar på fisket samt näringar som lutar sig mot fiskekonomin utanför betraktelsen.

Museiverket

Museiverket har yttrat sig över ansökan genom aktbilaga 543 (aktbilaga 442 på finska). I målet har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts ett yttrande från Museiverket ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet, aktbilaga 1142 s. 10-12 (aktbilaga 953 s. 40-42 på finska). Av yttrandena framgår följande.

Aktbilaga 543
Musieverket och Tornedalens museum har studerat underlaget och avger ett gemensamt yttrande. Av gruvans utvidgningsplan framgår att avsikten är att gruvans, anrikningsverkets och deponiområdenas avfallsvatten orent till och med direkt avleds till Muoinio älv. Muonio-Torneälven är kärnan i Tornedalens kulturmiljö och kulturarv. Denna icke i bruk tagna älvs goda tillstånd är väsentligt viktigt för bevarande

av områdets kulturarv på båda sidorna om gränsen. Älvens välmående återspeglas på områdets boende och på så sätt på längre sikt på kulturarvet och kulturmiljön. Tornedalens forsfiskekultur är med både i Finland och Sveriges nationella kataloger över levande arv. Dessutom är denna avsiktsansökan om två länders unika gemensamma arv anhängiggjord för Unescos immateriella kulturarvskatalog. Enligt Museiverkets och Tornedalens museums uppfattning får gruvprojektet inte påverka Muonio-Torneälven vattens tillstånd negativt.

Aktbilaga 1142 s. 10-12
Kaunis Iron Ab har i sin kompletterande utredning konstaterat följande. "Om den grumlighet i älven som den nuvarande verksamheten orsakat kan man konstatera att överloppsvatten från den nuvarande verksamheten innehåller suspenderat material som motsvarar de gällande villkoren mätt som glödningsrest och att älven normalt inte grumlas på grund av överlopp. Av den hydrodynamiska modelleringen (MKB-bilagor H16 och H20) framgår också att det uppstår en utsläppsplym i överloppsvattnets blandningszon som sedan sprider sig och flyttar sig längst stranden på älvens södra sida (på samma sida som utsläppsöppningen) och att överloppsvattnet inte påverkar största delen av älvens bredd i detta avsnitt. Modellen visar också att överloppsvattnet blandas och späds ut bra så att det späds ut ungefär dubbelt genast efter utsläppet i älven och sedan omkring tiofaldigt några hundra meter efter utsläppsöppningen. Några kilometer nedströms från utsläppspunkten har överloppsvattnet så gott som fullständigt blandats i älvens vatten. Det begränsade flödet av överloppsvatten och koncentrationen av suspenderat material tillsammans med den starka blandningen i älven innebär att grumlighet så långt nedströms i Torne älv inte kan orsakas av gruvverksamheten."

Dessutom konstateras det i Kaunis Iron AB:s redogörelse att "den uppdaterade MKB-bedömningen visar således att den nuvarande verksamheten och den verksamhet som ansökan gäller inte medför en risk för skadliga effekter på laxfiskar. Utöver de eventuella skadliga effekterna har man också bedömt risken för att ett överlopp i Muonio älv skulle påverka vandringsfiskarnas vandringsleder. Bedömningen visar att den begränsade spridningen av överloppsvatten inte anses påverka vandringsfiskarnas vandringsleder i Muonio älv trots att överloppsvattnet innehåller större halter av suspenderat material och lösta ämnen. Vid överlopp kan fiskarna vandra i den stora del av älven som inte påverkas alls av överloppsvattnet och där strömningshastigheten också är högre, vilket verkar vara fördelaktigt för vandringsfiskar. I detta begränsade område direkt nedströms från utsläppspunkten har det inte heller observerats några lekområden där det skulle kunna förekomma förhöjda halter av eventuellt skadliga ämnen".

Museiverket konstaterar att på basis av de tilläggsutredningar som lämnats in verkar det som att de eventuella överloppsvatten som orenade hamnar i vattendraget inte medför en fara för Muonio älvs/Torne älvs laxbestånd och forsfiskekultur. Museiverket betonar vikten av kontinuerlig och regelbunden rening av bräddvatten samt att man är beredd för eventuella problemsituationer så att man vid behov snabbt kan vidta korrigerande åtgärder.

Strålsäkerhetscentralen (STUK)

Strålsäkerhetscentralen har yttrat sig i aktbilaga 547 (aktbilaga 446 på finska) och 840 (aktbilaga 834 på finska). Nedan redogörs för den senare aktbilagan.

STUK rekommenderade i sitt yttrande den 8 november 2021 att man skulle undersöka förekomsten av naturliga radioaktiva ämnen (uran-238, radium-226, bly-210, torium-232, radium-228, torium-228) i gruvans vattenfraktioner, t.ex. processvatten, lakvatten från gråbergsområden och utsläppsvatten. STUK avsåg i sitt yttrande engångsundersökningar av naturliga radioaktiva ämnen, men inte automatiskt någon kontinuerlig övervakning av dessa. I Finland ingår undersökningar av radioaktivitet i vatten i den rapport om naturlig strålningsexponering som krävs enligt strålningslagen (859/2018) och som ska utarbetas av den som bedriver gruvdrift. En omfattande undersökning av naturliga radioaktiva ämnen gör det möjligt att upptäcka inte bara uran utan även andra naturliga radioaktiva ämnen som kan orsaka naturlig strålningsexponering. Olika naturliga radionuklider har olika specialisering och löslighet på grund av olika grundämnen, och enbart uranstudier kan inte garantera att den naturliga strålningsexponeringen från vattenutsläpp ligger under referensnivåerna. Undersökningen av radioaktivitet i utsläppsvattnet gör det också möjligt att på grundval av mätningarna visa att aktivitetshalterna av naturliga radioaktiva ämnen i utsläppsvattnet är låga.

I Finland övervakar STUK på grundval av strålningslagen (859/2018) verksamhet som utsätter människor för naturlig strålning. Syftet med övervakningen är framför allt att se till att exponeringen för naturlig strålning inte överskrider referensnivåerna. I sitt tidigare yttrande konstaterade STUK att de uranhalter i utsläppsvattnet som uppskattas i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) inte kommer att leda till att befolkningen i Finland exponeras för naturlig strålning som överskrider referensvärdet. Detta gäller även utgående från den uppdaterade uppskattningen, enligt vilken uranutsläppen skulle vara lägre än den tidigare uppskattningen. Uranhalten som på grundval av modelleringen (bilaga A2.E i tillägget till bedömningsrapporten) har beräknats till cirka 30 µg/l i utsläppsvattnet i referensscenariot och cirka 10 µg/l i utsläppsvattnet i behandlingsscenariot skulle inte leda till någon betydande strålningsexponering ens utan utspädning och retention, som i verkligheten dock är betydande. Om ökningen av uranhalten i mottagarvattnet till följd av utsläppen ligger långt under 100 µg/l kan den potentiella strålningsexponeringen anses vara lägre än referensvärdet på 0,1 mSv/år, förutsatt att halterna av andra naturliga radioaktiva ämnen i utsläppsvattnet är låga. De faktiska halterna av naturliga radioaktiva ämnen i utsläppen bör därför mätas för att verifiera detta. De kemiska biverkningarna av uran uppträder vid mycket lägre halter än strålningseffekterna, vilket t.ex. framgår av ekotoxikologiska studier av biota. Därför bör eventuella gränser för utsläpp av uran i miljön i första hand fastställas på grundval av kemiska effekter och miljölagstiftning.

STUK rekommenderar vidare att man förutom uran även ska undersöka även andra naturliga radioaktiva ämnen en gång i utsläppsvattnet, inklusive bestämning av total alfaaktivitet (uran-238, radium-226, bly-210, torium-232, radium-228, torium-228,

total alfa). Detta är det vanligaste förfarandet i Finland för utredningar enligt strålningslagen. Om halterna är låga rekommenderas att analysen upprepas i framtiden fall för fall, t.ex. om det sker betydande förändringar i utsläppsvattnets sammansättning när det gäller kemisk kvalitet. I Finland är den ansvarige för gruvdriften också ansvarig för att den naturliga strålningsexponeringen ligger under referensvärdena.

Luonnonvarakeskus, Luke, Naturresursinstitutet

Luke har yttrat sig genom två i princip likalydande yttranden aktbilaga 565 och 568 (på finska aktbilaga 472 respektive 478) samt 941 (på finska aktbilaga 929). Representant för Luke deltog vid synen.

Nedan redogörs för den senaste aktbilagan.

Lukes yttrande fokuserar på projektets gränsöverskridande påverkan på Torneälvens fiskbestånd och deras nyttjande. Luke har tidigare lämnat ett yttrande den 10 november 2021 om Kaunis Iron AB:s tillståndsansökan och bedömning av miljökonsekvenserna till NTM-centralen i Lappland, som är den myndighet som enligt gränsälvsavtalet sköter tillståndsärendet, och Miljöministeriet, som enligt Esbokonventionen är den myndighet som handlägger MKB-förfarandet.
Det material som tingsrätten har skickat till Luke är mycket omfattande och upprättandet av yttrandet inföll under Lukes-experternas semesterperiod. Trots beviljad mertid har Luke inte tillräckligt detaljerat kunnat sättas sig in i exempelvis bolagets presenterade beräkningar av vattenreningens effektivitet och den beräknade sammansättningen i avloppsvattnet som släpps ut i Muonioälven.
Luke anser att projektets tillståndsansökan trots kompletterande utredningar innehåller brister och problem, vilka behandlas och motiveras närmare i det här yttrandet. Både den nuvarande gruvverksamheten och särskilt utvidgning av verksamheten skulle kräva en mycket mer omfattande miljöövervakning och strängare tillståndsvillkor än de som presenteras i tillståndsansökan, för att beviljandet av ett miljötillstånd skulle vara tillräckligt motiverat avseende riskerna för fiskbestånden och deras nyttjande.

Utgångspunkter för ställningstagandena i yttrandet
De finländska parternas uppgift är att yttra sig om projektets gränsöverskridande miljökonsekvenser. Konsekvenserna uppkommer i Sverige, men de når också Finland i första hand via vattensystemen. För att grunderna för Lukes anförda argument avseende effekterna som når Finland (risker både från planerad verksamhet och planerade avvikelser) ska visualiseras, behandlar Luke i sitt yttrande detaljerna i projektet mer utförligt, som enligt Lukes bedömning ger påverkan eller eventuell påverkan på Finlands område.

Fiskbestånden i Torneälvens vattensystem är gemensamma för Sverige och Finland, en naturresurs som vårdas och nyttjas gemensamt. Särskilt vandringsfiskarna simmar under sin livstid vida omkring i vattensystemen i både Finland och Sverige. Därför påverkar miljöförändringar i svenska vatten fiskbestånden på snarlikt sätt i

både finska och svenska vatten, och tvärtom. Luke påpekar att utöver de direkta effekterna av gruvverksamheten på fiskarna (toxiska effekter på rom eller kläckta individer) kan miljöpåverkan exempelvis minska mängden/kvaliteten av de organismer som fisken använder som föda, och därmed påverka fiskens tillstånd. Gruvverksamhetens effekter kan också framkomma i nyttjandet av fiskbestånden exempelvis få att fiskare upplever att fiskets rekreationsvärde har minskat på grund av gruvverksamheten.

Fiskbestånd och fiske
Torneälvens vattensystem har numera en unik betydelse som lek- och reproduktionsplats för världens största bestånd av atlantlax och de genetiskt diversifierade hotade havsöringsbestånden, Bottenvikens vandringssik och nejonöga. Vandringsfiskbestånden har återupplivats genom långsiktigt och ändamålsenligt arbete och stora ekonomiska insatser. De ökande fiskbestånden i Torneälven har stort ekonomiskt värde och stort rekreationsvärde både i älvdalen och i Östersjön. Lukes anser att en förutsättning för att trygga framtiden för Torneälvens fiskbestånd är att upprätthålla Muonio- och Torneälvens utmärkta tillstånd. Gruvverksamheten medför stora miljörisker för fiskbestånden och fisket, vars kartläggning och minimering ska göras mycket noggrant vad gäller Torneälvens vattensystem, och ekonomiska faktorer kan inte utgöra en grund för att skynda på tillståndsbeslutet och för att kompromissa med säkra utsläppsgränser.

Torneälvens laxbestånd producerar cirka hälften av Östersjöområdets naturlaxar och 35-40 % av områdets hela laxfångst, dvs. 60 000-80 000 laxar (bl.a. ICES 2021, Palm et al. 2021). Torneälvens laxar fiskas av nästa alla länder som fångar lax i Östersjön. Under sin lekvandring från Östersjöns huvudbassäng tillbaka till födelseälven simmar Torneälvens laxar vanligen nära Bottenvikens strand på finska sidan och fångas till största delen av finländska fiskare (Dannewitz et al. 2020). Upp till 80 % av älvfiskets laxfångster i Torne älv fiskas upp av finländarna (Palm et al. 2021). Varje år under de senaste åren har cirka 10 000 finska turister fiskat lax. Under 2017 tillförde fisketurismen cirka 10,8 miljoner euro till regionens ekonomi samt 36 manarbetsår (Pohja-Mykrä et al. 2018). Utöver turisterna fiskar även tusentals personer ur lokalbefolkningen i dessa vatten. Eventuell påverkan av Kaunis Irons gruvverksamhet som försvagar laxbeståndet i Torne älv skulle alltså orsaka ekonomiska förluster för alla laxfiskeformer både i Torne älv och i hela Östersjön, men effekterna skulle vara allra störst för den finländske fiskaren.

Nästan 40 % (cirka 1 900 hektar) av laxens reproduktionsområden i Torne älv är belägna nedströms från gruvverksamheten, varför exempelvis en förödande miljöolycka skulle leda till att laxbeståndet minskar med ett tiotal procent, vilket skulle innebära tiotusentals laxar/årsklass av den totala mängden laxar av fångststorlek. Laxbeståndet är genetiskt sett unikt och har de flesta genetiska variationerna av Östersjöområdets laxbestånd. Laxbestånden har beståndets inre nedärvda differentiering mellan en uppströms-nedströms-axel samt mellan huvudälvens olika förgreningar (Miettinen et al. 2021). Utöver ekonomiska förluster för fisket skulle gruvverksamheten också förstöra laxbeståndets genetiska mångfald mittströms i vattensystemet och eventuellt även nedström (under förutsättning av effekterna försämrade laxens

reproduktion i Muonioälvens nedre del och eventuellt ända till ner Torne älvs mynning, men laxens reproduktion fortsatte utan störningar uppströms från gruvverksamhetens planerade placering). I sådant fall skulle det försämra eller förlora naturvärden som är mycket betydande inte bara för Finland och Sverige utan ur ett bredare internationellt perspektiv.

Samtliga reproduktionsområden för Torneälvens vandringssik finns nedströms från gruvverksamhetens placering. Torneälvens bestånd av vandringssik är kanske hela Bottenvikens mest produktiva och enligt de senaste undersökningarna är sikens reproduktion i Torne älv mycket rikligare än i alla andra av Bottenvikens älvar på finska sidan. Vandringssik fiskas med Torneälvens traditionella fiskemetoder (håv, nät), tiotusentals individer per år, och fångsten fördelar sig i stort sett jämnt mellan finska och svenska fiskare (Palm et al. 2021). Huvuddelen av Torneälvens vandringssik fångas dock genom havsfiske i Bottenviken.

I nedre delen av Torneälvens huvudfåra reproduceras även havsvandrande nejonöga. Nejonöga tillbringar yngelstadiet (som larv) nedgrävt i bottensedimentet, där det också får sin föda. I det här stadiet samlas bottensedimentets eventuella giftiga ämnen effektivt hos nejonöga, varför nejonöga fortfarande i vuxen ålder kan ha gifthalter som överstiger fastställda gränsvärden för människoföda (Salmelin m.fl. 2016).

Utöver vandringsfiskar har Torneälven även vanliga skandinaviska fiskbestånd, varav det fiskas bland annat gädda, abborre, harr, lokal sik och lake. I vattensystemet förekommer även många andra fiskarter, som skyddas enligt naturskyddslagen.

Vattenbalanser och vattenledning samt strömmar
Hos strömlekande fiskarter, som lax och öring, sker reproduktionen i forsar och bakvatten och yngelproduktionens mängd (om det finns tillräcklig mängd lekande fisk) begränsas av fors- och strömpartiernas yta. De mest kritiska perioderna för att laxens och öringens yngelproduktion ska lyckas är perioder med lågt vattenflöde. En sänkning av vattennivån under en lågvattenperiod kan leda till att botten i forsens område torkar och rommen som gömts i området under leken torkar ut och dör. Även betydande minskning av vattenflödet i lekgruset kan leda till att embryon under utveckling inuti romkornen drabbas av syrebrist och dör. Därmed kan även en liten sänkning av flödet vintertid öka dödligheten betydligt hos laxens och öringens embryon (rom) särskilt i en älv liknande Muonioälven, där laxfiskarna använder i stort sett alla forsområden som är lämpliga för lek och yngelproduktion. Ynglen som kläckts ur rommen lever i älven skapande revir åt sig själva och kampen om livsutrymmet är tuffast under säsongerna med lågt vattenflöde. Yngel som förlorat sina livsmiljöer har ökad risk att dö.

Kaunis Iron ansöker om tillstånd att leda vatten från Muonioälven och föreslår som tillståndsvillkor att upptagning av ytvatten från Muonioälven inte får överstiga 24 000 m^3 per dygn eller 50 400 m^3 per kalendervecka. Kalenderveckogränsen skulle få överskridas två veckor per kalenderår med högst 10 procent per vecka. 2010 var Muonioälvens flöde vid Muonio under 8 m^3/s som lägst, och i bilaga H anges att under perioden 1999-2017 var lågvattenflödena vid Kaunisvaaras in- och

utloppsrör 9,1 m^3/s. Upptag av vatten enligt Kaunis Irons föreslagna tillståndsvillkor skulle som mest uppgå till lite drygt 3 % av lågvattenflödet som anges i bilaga H. Även mindre upptag av vatten ur Muonioälven under vinterns lågflöden ökar dödligheten för laxens och öringens rom. Med anledning av ovan anser Luke att vattenuttag från Muonioälven bör förbjudas helt under vinterperiodens lägsta vattenflöden. Det vattenuttag som Kaunis Iron presenterar enligt tillståndsvillkoret skulle kunna tillåtas under övriga tider på året.

Utsläpp i vattensystemen
Utsläppsplatsen för gruvans avloppsvatten är vid Mukkaskoski i Muonioälven. Älvpartiet hör till laxens reproduktionsområden och laxens yngeltätheter har i flera år varit betydligt högre än vattensystemets genomsnittliga yngeltäthet. Vid avloppsrörets mynning och därifrån nedströms ända ner till bakvattnet förekommer mycket laxyngel och i området förekommer sannolikt också lek, dvs. det finns rom på älvbotten vintertid. De exponeras för utsläppen som kommer från utloppsröret, som ännu inte hunnit blandas ordentligt med Muonioälvens vatten. Därför har de delvis utblandade koncentrationerna av skadliga ämnen i området mycket stor betydelse vid bedömningen av utsläppens påverkan på laxens och de lokala fiskarternas reproduktion i området. Fullständig utblandning av utsläppen i Muonioälvens vatten kan användas som utgångspunkt vid bedömning av bredare fiskeeffekter. Utsläpp i vattensystemet kan uppkomma även via Kaunisjoki.

De uppdaterade uppgifterna för utsläppen som leds ut i ytvattnet är baserade på de bilagda fältundersökningarna av ytvattenförekomsterna, och modelleringar av processvattnets sammansättning och Muonioälvens hydrologi samt utspädningen av utloppsvattnens koncentrationer. Vad gäller dessa har koncentrationernas medelvärden och största observerade samt modellerade belastning jämförts med svenska gränsvärden (Svenska havs- och vattenmyndighetens (HaV) föreskrift HVMFS 2019:25), där ett gränsvärde har fastställts. För andra ämnen som förekommer i avloppsvattnen har riskbedömningen gjorts på basis av USA:s/Kanadas föreslagna gräns-eller riktvärden eller i undersökningsresultaten upptäckta NOEC- eller LOEC-värden. Metallers koncentrationer och kvalitetsnormerna är lösliga (filtrerade) koncentrationer eller biotillgängliga koncentrationer för vissa metaller (Ni, Cu, Zn, Pb).

<u>Metaller</u>
HVMFS har fastställt gränsvärden för gott ekologiskt tillstånd, med vilka de modellerade och konstaterade utsläppen jämförs i gruvans tillståndsansökan. Luke anser att man i stället för jämförelse med enbart gott ekologiskt tillstånd bör undersöka utsläppen även i förhållande till förändringen i nuläget och synergieffekterna på basis av försiktighetsprincipen, samt bedöma risken för att de verkliga utsläppen är större än vad som modellerats. Man bör inte tillåta försämring av det utomordentliga tillståndet i Muonioälvens vattensystem eller dess stora ekologiska och kulturella betydelse (bl.a. laxfiskens reproduktion, fiske och naturturism samt rekreationsanvändning). Att endast undersöka enstaka ämnens årsmedelvärden i förhållande till årsmedelvärden för god ekologisk nivå är nödvändigtvis inte ett tillräckligt försiktigt angreppssätt i fråga om Muonioälven, eftersom alla utsläppseffekter ännu inte kan förutses mer noggrant i olika ekosystem. För att förhindra att tillståndet försämras

krävs åtminstone övervakning av olika utsläpp i älvens vatten och på olika avstånd från utloppsröret. Gruvbolaget anger att de skickar ett övervakningsprogram till myndigheterna tre månader efter det att verksamheten har startats. Bolaget anger också att de på kort sikt inte har möjlighet att vidta åtgärder, som på ett betydande sätt skulle begränsa utsläppen. Luke anser att det bästa sättet att skydda vattensystemens tillstånd är att så effektivt som möjligt rena allt utloppsvatten som leds till vattensystemet. Det framgår inte tydligt om gruvbolaget har planerat att använda effektivast möjliga teknik för att minimera utsläppen.

Såsom beskrivs förväntas att årsmedelvärdena för metallkoncentrationer enligt miljökvalitetsnormen (HVMFS 2013:19) överskrids i vattnen i Muonioälvens utloppsrör och i utloppsrörets närhet. Enligt den hydrologiska mallen späds utloppsvattnet till cirka 95 % på en sträcka om 500 m nedströms från utsläppsplatsen, dvs. utblandningen i vattnet bedöms ske snabbare i den uppdaterade ansökningen än i den föregående ansökningen. Direkt utanför rörets mynning är utloppsvattnets utspädningsfaktor cirka 2 och med den här faktorn överskrids miljönormernas gränsvärden för metallerna kvicksilver, magnesium och uran. Följaktligen utsätts utvecklingen hos den lekande fiskens rom och lokala arter i utloppsrörets närhet för eventuellt skadliga metallkoncentrationer, och i blandningsområdet nedströms från röret kan exempelvis laxens reproduktion försämras.

Vid granskning av metallkoncentrationernas modellerade förändring helt utblandade i älvens vatten observeras att koncentrationerna av vissa metaller i Muonioälven kan öka till tiofaldiga jämfört med utgångsläget, även om de inte överstiger HVMFS:s gränsvärden. Men modelleringen inkluderar osäkerheter, som framkommer exempelvis av att de modellerade koncentrationerna för många ämnen till och med är lägre än nuvärdena uppströms från utsläppsplatsen. Luke anser att både utloppsröret och vattenkvaliteten i Muonioälven ska övervakas under gruvverksamhetens hela drifttid och efter, och de gränsvärden som krävs för att förbättra vattenkvaliteten ska fastställas brett för olika ämnen och sammansättningar. Kapacitet ska också vara reserverat för tilläggsrening av vattnet vid eventuellt överskridna gränsvärden eller för att undvika andra skadliga ekologiska effekter. För närvarande har inte gränsvärden för alla utsläpp fastställt i gruvtillståndsansökan. I sin ansökan föreslår KIAB att bolaget istället för att sätta gränsvärden övervakar koncentrationerna av krom, nickel och zink samt förutsättningarna för tilläggsrening av vattnet under de tre första åren av prövotiden räknat från påbörjad vattenavledning i Sahavaara dagbrott. Samtidigt hävdar bolaget att de inte har någon möjlighet att begränsa utsläppen under prövotiden, även om för höga koncentrationer skulle upptäckas. Luke anser att det inte är acceptabelt, och miljötillstånd ska inte medges för avledning av vattnet om utsläppen inte kan hållas inom gränsvärdena. Därtill är det inte motiverat att begränsa utsläppsövervakningen till bara tre metaller. Man ska även beakta att nuvarande kunskap inte är tillräckligt omfattande för att bedöma riskerna för alla utsläpp i olika ekosystem, varför det är viktigt att tillämpa försiktighetsprincipen och att inte under några omständigheter tillåta sådana koncentrationer i det blandade älvvattnet som överstiger miljönormerna. Luke anser att överskridande av miljökvalitetsnormer i Muonioälven inte ska accepteras, inte ens i avloppsvattnens blandningsområde (cirka 500 m nedströms från avloppsvattnets ut-

loppspunkt). I tillståndsvillkoren bör gränsvärden sättas för alla skadliga och potentiellt skadliga ämnen så att deras synergieffekter beaktas i enlighet med försiktighetsprincipen. Gruvbolaget anser att man inte behöver sätta gränser för flera av de skadliga ämnenas koncentrationer, eftersom deras koncentrationer enligt bolagets bedömning hamnar märkbart under gränsvärdena. Luke anser inte att det ska vara ett skäl för att inte sätta gränsvärden.

Framförallt efter stängning av gruvan kan metallutsläpp färdas till Muonioälven även via Kaunisjoki. Modelleringen som presenteras i bilaga 1.1 anger urankoncentrationer som överstiger gränsvärdena på flera provtagningsplatser i Kaunisjoki efter gruvans stängning. Med hänsyn till torvmarkernas stora absorptionsförmåga, som beräknats till 75 %, antas den faktiska urankoncentrationen i Kaunisjoki hamna under gränsvärdet (0,27 µg/l, inkl. bakgrundshalter), men ändå nära det (0,15-0,24 µg/l). I den här bedömningen bör man beakta antaganden om att pH håller sig vid värdet 6 och att torvens absorptionsförmåga minskar betydligt under tiden då uran rinner ut som överflöde till Kaunisjoki. På basis av utspädningen av gruvsjöns vatten har den tiden uppskattats till ett tiotal år. Luke anser att dessa faktorer och klimatförändringarna sannolikt ökar effekterna hundrafaldigt med hänsyn till den relativt stora risken för att Kaunisjokis urankoncentration ökar till möjliga ekologiskt skadliga nivåer under ett tiotal år efter gruvans stängning. Dessa effekter på koncentrationerna i Muonioälven, eller synergieffekter med ackumulerade metallutsläpp efter eventuell stängning av Hannukainen-gruvan har inte bedömts i ansökningen.

I promemorian i ansökningens bilaga 1.4 har det motiverats varför man enligt KIAB bör tillämpa endast biotillgängliga koncentrationer för uranet istället för totalkoncentrationer. Redan 2018 översteg uranets medelkoncentration i Muonioälvens protagningsplats SS39 miljökvalitetsnormen, även då man i beräkningen tog hänsyn till bakgrundskoncentrationen. Modelleringens resultat har inte beräknats för biotillgängliga koncentrationer, men i promemorian anges att den biotillgängliga koncentrationen är cirka 1000 gånger lägre än totalkoncentrationen. Den här bedömningen har baserats på rapporten Höglund m.fl. (Kemakts AR 2020-40. LKAB 20-883E), där man dock inte har motiverat noggrannare varför just uranyljon och uranylhydroxidkomplex har valts som biotillgänglig förekomst av uran. Enligt undersökningar kan även andra förekomster av uran hamna i organismer redan på 24 timmar vid en totalkoncentration på 1nM, framförallt UO2(CO3)2-2 och (UO2)3(CO3)6-6(Croteau m.fl. 2016). Den första av dessa jonformer är vanligare även på provplats SS39 enligt resultaten 2018 (ca 0,1-1nM). HVMFS:s gränsvärde, som motsvarar ca 1,4 nM totalkoncentration, är alltså relativt hög jämfört med eventuell ackumulering av uran i organismer. Miljöfaktorer har också betydande påverkan på förekomsten av urantyper, varför ett enkelt utspädningsvärde för biotillgängligheten kan vara omöjligt att ange under naturliga förhållanden. Baserat på detta är det logiskt att uppskatta riskerna anslutna till urankoncentrationer som uppskattning av totalkoncentrationer i brist på mer exakta data för att förutse toxiciteten. Den viktigaste faktorn för organismernas del är mängden uran som hamnar i vävnaderna, men för det saknas tillräckliga data med koncentrationer och exponeringstider som är relevanta för miljön. Längre tid av exponering ökar också mängden ackumulerade metaller i vävnaderna.

För närvarande är den högsta tillåtna kvalitetsnormen för uran 8,6 µg/l i Sverige. EU:s Joint Research Center (JRC) föreslog 2016 en tillfällig kvalitetsnorm för uran på (MAC-EQS) 0,85 µg/l, som är probabilistisk eller ett resultat av en modell och säkerhetsfaktor (10) som bygger på arternas känslighetsfördelning. Baserat på den skulle uran också tillfälligt kunna vara skadlig för organismer vid lågt vattenflöde. När man inkluderar eventuella utsläpp från Hannukainen (Tabellerna 26 och 27), stiger urankoncentrationerna redan över JRC:s förslag.

Sulfat

Sulfat är en typisk komponent i avloppsvatten från gruvverksamhet och kan ha skadliga effekter på organismer, särskilt i de mjuka nordiska vattnen. I den uppdaterade miljökonsekvensbeskrivningen uppskattas sulfatkoncentrationen i gruvans avloppsvatten under verksamhetsår 11 uppgå till medelvärdet 1690 mg/liter, och Kaunis Iron föreslår som tillståndsvillkor en övre gräns på 2000 mg/I för avloppsvattnets sulfatkoncentration, som dock får överskrida 4 månader per år, varmed den övre gränsen skulle vara 3000 mg/I.

I den uppdaterade MKB:n föreslås på basis av kanadensiska rapporter en kronisk exponeringsgräns på 429 mg/liter för sulfatkoncentrationen. Arola m.fl. (2017) anger för sikens embryon och nykläckta yngel magnesiumsulfatens NOEC-värde (inga skadliga effekter) räknat som sulfat som lägst 5,8 mg/l och som LC50-värde 30,2 mg/I. Karjalainen m.fl. (2021) kom med natriumsulfat fram till ett betydligt högre NOEC-värde för vandringssikens rom- och yngelfas, 1207 mg SO4/l. Vandringssiken leker i Torne älv och ynglen tillbringar sina första levnadsveckor i älvens strandvatten. Det är möjligt att laxens, öringens och harrens embryon och småyngel är ännu känsligare för sulfater än vad siken är. Enligt en svensk (Sahlin och Åkerstrand 2018) grundlig granskning skulle sulfatens oskadliga årsmedelvärde i mjuka vatten vara 15 mg/l och tillfälligt vid gränsvärdet 60-96 mg/l, beroende på vattnets hårdhet.

Enligt den uppdaterade miljökonsekvensbeskrivningen skulle en koncentration på 1 690 mg/liter vid ett genomsnittligt vattenflöde spädas ut under en sträcka på 150 meter från utloppsrörets mynning till ett lägre värde än riktvärdet på 429 mg/l som bolaget använt. Om koncentrationen är högre än det bolaget presenterat i tillståndsvillkoren och älvens flöde är lägre än medelflödet, sker utspädningen naturligtvis långsammare och referensvärdena överskrids på ett större område. När avloppsvattnet som släppts ut från gruvan har blandats helt i Muonioälvens vatten sjunker sulfatkoncentrationen till en nivå om cirka 5 mg/liter och tillsammans med de planerade utsläppen från Hannukainens järngruva till nivån 6 mg/liter.

Xantater

Luke anser att på grund av ackumuleringsegenskaperna och förekomsten av gift-synergieffekter redan vid mycket små koncentrationer skulle utsläpp av xantater i Muonioälven redan i små koncentrationer medföra långvarig fara för fiskbestånden och sannolikt försämra deras reproduktionsförmåga och ynglens överlevnad. Dessutom anses xantater redan i små koncentrationer orsaka skada på fiskarnas viktiga födoämnen och andra vattenlevande organismer. Luke anser att det med de data som

är tillgängliga är omöjligt att fastställa säkra xantatkoncentrationer i vattnet som släpps ut eller redan finns i Muonioälven. Gruvbolaget har använt nedbrytningshastigheter som observerats i varma vatten för sina beräkningar avseende xantater. Vattnet i Muonioälven är kallt större delen av året, under vintermånaderna närmare 0°C. I flera undersökningar och utredningar har man konstaterat att under kalla förhållanden bryts xantat ner långsammare än nedbrytningshastigheten som gruvbolaget använder. Skillnaden är mångfaldig.

Vad gäller flotationskemikalier, dvs. xantat, har man i ansökan uppskattat att avloppsvattnet innehåller som mest 0,65 mg/l xantat, vilket är mer än de NOEC-värden som nuvarande data är baserade på. Enligt ansökan kan xantatens koncentration inte medföra risk för älvens miljö, men Luke anser att risken för skadlig påverkan är uppenbar. Xantatens ekotoxicitet har undersökts relativt lite, bl.a. på grund av utmanande analys och xantatens nedbrytning. Xantatens nedbrytningsprocess under arktiska förhållande är inte känd, men man vet att nedbrytningen sker långsammare vid kyla. Man vet att de samlas i organismer (Xu m.fl. 1988) och är mycket giftiga för alger vid koncentrationer på <1 mg/l. Xantater har konstaterats stärka metallers giftiga effekter på alger 25 gånger och på fiskar 3,5 gånger (Bertillas m.fl. 1985). Under närvaro av xantater samlas metaller aggressivare i fiskarnas vävnader. Man har upptäckt att exempelvis kadmium (Cd) samlas i tiofaldiga koncentrationer i vävnaderna i regnbågslaxens gälar vid endast 0,2 pg/L isopropylxantatkoncentrationer (Block & Pärt, 1986). Dessutom är koldisulfid som bildas vid nedbrytning av xantater skadlig för organismer.

Det är känt att xantaternas skadlighet varierar något beroende på typen. Kunskapen om små koncentrationers påverkan och särskilt långtidspåverkan på fiskens tillväxt, beteende, reproduktion, dödlighet hos fiskyngel samt dödlighet och beteende hos viktiga födoämnen är dålig eller obefintlig. I EU:s kemikaliemyndighets (ECHA) registreringsdokument finns samlat så tillförlitlig information som möjligt från vetenskapliga studier och beräkningar av oskadliga koncentrationer (PNEC) för vattenlevande organismer vid långvarig exponering. PNEC-värdet i registreringsdokumenten varierar främst på grund av det tillgängliga toxicitetstest-materialet och den valda säkerhetsfaktorn. Det är viktigt att förstå att PNEC-värdena beror på vilka bioprover informationen varit tillgänglig från för vardera xantattyp, och den säkerhetsfaktor som valts vid varje tillfälle. Därmed råder stora osäkerheter vid fastställande av säkra koncentrationer och enligt försiktighetsprincipen bör den faktiska belastningen hållas så låg som möjligt. Man måste beakta den sammanlagda belastningen med Hannukainen och mer noggrant utreda nedbrytningen av xantater under vinterförhållanden, samt metallers och xantatmolekylernas sammanlagda påverkan på vattenlevande organismer i olika temperaturer. Man borde också utreda möjligheterna att avlägsna xantater ur avloppsvattnen, om det visar sig att bolagets beräkningar och xantaternas förväntade beteende i processen och mängder i avloppsvattnet inte överensstämmer i den faktiska verksamheten.

Näringsämnen

I den nya ansökningens bilaga 1.2 presenteras mätdata om halten näringsämnen i vattnet som släpps ut från gruvan och näringsämnen uppströms från utloppsplatsen. I avloppsvattnet har man uppmätt höga halter av totalkväve, år 2021 cirka 20-faldig

mängd jämfört med älvens bakgrundskoncentration av kväve. Därtill har man upptäckt övergödning på en sträcka om cirka 200 m nedanför utloppsplatsen. Det indikerar sannolikt att framför allt att laxfiskarnas lek i nämnda område störs på längre sikt och det finns risk för att övergödningen ökar och dess påverkansområde utvidgas i och med att sediment och alger sprids vidare. Halterna av näringsämnen och övergödning bör följas upp och vid behov begränsa utsläppen av näringsämnen kraftigare, om mer utbredd övergödning upptäcks. Luke anser att kontroll och minskning av mängden näringsämnen är av yttersta vikt för att upprätthålla Muonioälvens utmärkta ekologiska tillstånd. I tillståndsvillkoren som gruvbolaget presenterar uppgår pH-värdet som släpps ut i avloppsvattnet till pH 6-9. Det uppnås genom neutralisering av avloppsvattnet. Utan behandling av avloppsvattnet är avloppsvattnet mycket surt. Det vore bra att i ansökan beskriva beredskapen för situationer då neutraliseringen för tillfället inte fungerar på grund av fel i anläggningen eller någon annan liknande oväntad händelse.

När gruvan slutligen stängs, kvarstår stora mängder svavelhaltiga, potentiellt syrabildande sidoberg och anrikningssand, som deponerats vattenmättade för att förhindra oxidering. Om denna passiva kontroll av oxidationsskador av någon anledning inte fungerar såsom planerat, kan det leda till sura flöden eller oxidation i de närliggande vattnen. Särskilt Sahavaaras sidoberg deponeras så nära Kaunisjoki-älven att sura lakvatten kan föras ned i älven. När det når Kaunisjoki kan surheten i kombination med förhöjda metallkoncentrationer störa laxens och öringens reproduktion. Trots att dessa älvar är helt belägna i Sverige, är reproduktionen av laxfiskar i dem delvis även föremål för finländska fiskare i Torne-Muonioälven.

Synergieffekter av skadliga ämnen

Enligt den uppdaterade ansökningen är det inte nödvändigt att bedöma synergieffekter av metaller och andra utsläpp, eftersom alla ämnens nivåer i Muonioälven efter fullständig blandning hamnar under gränsvärdena för god vattenkvalitet (för ämnen vars gränsvärden har fastställts). Synergieffekter kan dock uppstå redan vid koncentrationer som är ofarliga med enskilda ämnen (additiva och synergiska effekter) (Norwood m.fl. 2003, Kortenkamp & Faust 2018). De i ansökan presenterade ämnenas ofarlighet förutsätter också att utsläppen faktiskt följer de modellerade nivåerna och blandningshastigheterna, varför det är viktigt att kontrollera vattenkvaliteten ofta (bolagets egen uppföljning) under gruvans användning. I riskanalysen bör man också beakta situationer där utsläppen av någon anledning ökar och upprätta en plan för att rätta till sådana situationer. Det räcker heller inte att bara följa upp sådana ämnen som redan har gränsvärden (för att inte tala om uppföljning av nivåerna för bara tre olika metaller), eftersom avsaknad av gränsvärden inte är ett tecken på att ämnena är ofarliga utan är ett tecken på att det saknas tillräckliga data för bedömningen. Risken för xantaternas synergieffekter med andra metaller är mycket stor. Ämnenas synergieffekter börjar bli en betydande faktor för blandningar vid bedömning av miljörisker och metoder för deras bedömning diskuteras aktivt i EU och anvisningar har redan publicerats (Kommissionen 2014: Technical Report no. 077). Luke föreslog bedömning av synergieffekterna redan i samband med gruvans föregående tillståndsansökan, med det har inte gjorts i denna uppdaterade ansökan. Luke påpekar också att bästa sättet att förhindra uppkomsten av synergieffekter är

att minska mängden ämnen som flödar över från gruvan genom vattenrening till lägsta möjliga nivå.

Synergieffekter med gruvprojektet i Hannukainen
Utloppspunkten för avloppsvattnet från Hannukainen-gruvan har planerats till cirka 15 km nedströms från Kaunis Irons utloppspunkt för avloppsvatten i Muonioälven. I den uppdaterade bedömningen av miljökonsekvenserna har belastningen i Muonioälven bedömts genom att räkna med även de beräknade utsläppen i Hannukainens gruvplan. Analysen har gjort endast i medelflödessituationer, vilket inte är ett tillräckligt tillvägagångssätt. Tillfälliga höga koncentrationer av skadliga ämnen kan vara skadliga eller dödliga för vattenlevande organismer, även om årsmedelvärdena är under kvalitetsnormerna och gränsvärdena. Dessutom bör man observera att näringshalterna också ökar i och med Hannukainen-gruvans verksamhet, och enligt Hannukainens tillståndsansökan skulle ändringarna i koncentrationerna vara för fosfor +4,2 % och för kväve + 22 %. Det finns alltså en ökad risk för att det övergödda området utvidgas nedströms från båda gruvornas utlopp.

Störningssituationer, risker och riskberedskap
Luke anser att den riskbedömning och riskberedskap som presenteras i ansökningen är otillräckliga. En förutsättning för en lyckad riskhantering är att identifiera riskerna och deras eventuella följder och planering av nödvändiga förebyggande åtgärder. Riskbedömningen ska göras transparent. Det finns tydliga brister i transparensen i ansökningens riskbedömning. En tillräcklig riskhanteringsprocess ska separera kända och förutsebara skador, som störningar och faror, analysera riskerna för dessa störnings- och farosituationer samt försöka minska och övervaka riskerna. Vad gäller de två senare ska det dessutom finnas en tydlig, genomförbar och långvarig plan. För olika risker och störningssituationer bör man även skapa olika scenarier och beakta möjligheten för att flera risker kan realiseras samtidigt. Det är mycket viktigt att även skapa en bild av värsta möjliga situationer (worst case scenario), där flera risker som medför betydande skada realiseras samtidigt. Då kan man identifiera de viktigaste åtgärderna som behöver vidtas för att förebygga att de värsta effekterna realiseras i en oväntad situation. Ofta är det också ekonomiskt mest fördelaktigt att förebygga risker (t.ex. Luc & Pereau 2009). En viktig del i riskanalysen är att bedöma sannolikheten för en skada och dess följder. Ju större skada det är fråga om, desto lägre sannolikhet för acceptans om skadan realiseras.

Luke identifierar möjligheten för att exempelvis följande risker realiseras, om projektet genomförs med nuvarande plan. Den presenterade listan avser dock inte att täcka alla möjliga risker som kan uppstå i projektet.

- Risker avseende anrikningssandens egenskaper och deponering. I ansökningstexten förlitar man sig på utförda analyser av sandens egenskaper och deponeringsplaner. Riskbedömningen är bristfällig avseende huruvida anrikningssanden faktiskt är skadlig för miljön och huruvida den planerade deponeringen fungerar. Särskilt deponeringen av syraproducerande anrikningssand ska fungera med säkerhet även efter stängning av gruvan. En tydlig åtgärdsplan bör upprättas för den händelse att man inte lyckas hålla den syraproducerande anrikningssanden våt och skyddad mot oxidering.

- Risker avseende mineraler i fyndigheten. Hur väl täcker modelleringen mineralerna i fyndigheten? Kan det finnas även andra skadliga mineraler i fyndigheten?
- Risker avseende fortsatt ökning av uran- och andra metallers koncentrationer: I ansökan presenteras endast mycket lite resultat från vattnets sammansättning vid provplats SS39 åren 2011-2019, vilka dock indikerar att exempelvis uranhalten redan kan ha ökat under gruvverksamheten. Det borde vara möjligt att utreda dem bättre med användning av hela materialet från åren 2011-2019 (eller 2021), inte bara de högsta årsmedelvärdena.
- Riskbedömning av metallernas, sulfaternas och xantaternas (samt andra möjliga ämnens) synergieffekter, även möjliga synergistiska effekter.
- Risker relaterade till ämnenas kumulativa ansamlingar. Nu rör kontrollerna främst koncentrationerna, som förekommer i vattenlöslig form, eftersom man uppenbarligen antar att ämnena försvinner från vattensystemet med strömmarna. Det är dock möjligt att ämnen samlas i sedimentet, varför man även borde följa upp sedimenten, och om mätningar redan har gjorts under gruvverksamheten, bör de bifogas till ansökningen för att göra de riskerna begripliga. Även här är en bedömning av synergieffekter med Hannukainengruvan mycket viktig.
- Risker orsakade av klimatförändringar: Vi vet att klimatförändringarna ökar den årliga regnmängden, vilket ökar mängden vatten som samlas i gruvområdet och borde beaktas särskilt i gruvans vattenhantering. Man borde bereda sig på problemsituationer orsakade av ovanligt rikliga vattenmängder, exempelvis genom att bygga en reservbassäng dit vatten kan ledas i väntan på fortsatt behandling. Å andra sidan förväntas även torrare perioder, då älvarnas vattennivåer kan minska mer än beräknat, varmed halterna av skadliga ämnen i vattensystemen kan bli högre än beräknat.
- Risker efter stängning av gruvan. Exempelvis den passiva vattenhanteringens tillförlitlighet (reglering av pH). Riskanalysen bör även inkludera ett scenario där surt, metallhaltigt vatten eventuellt rinner ner i Kaunisjoki från Sahavaara dagbrott och deponi av sidoberg som är belägna mycket nära Kaunisjoki.

Övervakning av fiskerinäring och vattensystem
Genomförd övervakning av vattenkvaliteten
I sammanfattningsrapporten över övervakningen av vattenkvaliteten saknas uppgifter om genomförd säsongsvis utsläppsrytmik för avfallsvatten till Muonioälven samt tidpunkterna för tagna vattenprov. Utan dessa grunduppgifter är det omöjligt att noggrant bedöma vilka effekter gruvans avloppsvatten har på Muonioälvens vattenkvalitet. I den uppdaterade konsekvensbeskrivningen publiceras parametrarna för avloppsvattnets årsmedelvärden och uppmätta maxkoncentrationer. Enligt det gällande övervakningsprogrammet (Övervakningsprogram yttre miljö, användning) ökar vattenprovtagningen i Muonioälven till två gånger per månad när gruvans avloppsvatten leds till Muonioälven.

I den uppdaterade bedömningen av miljökonsekvenserna anges pH-värdet endast som årsmedelvärde och årsmax. För tolkningen av resultaten är även pH:s minimivärde viktigt.

Övervakning av utsläppen och vattenkvaliteten efter gruvans utvidgning.
I KaunisI'rons ansökan föreslås angående utsläppen att (1) rester av fasta ämnen som släpps ut i Muonioälven inte får överstiga värdet 20 mg/I som månadmedelvärde, (2) avloppsvattnets pH ska hålla mellan 6-9 och (3) sulfatkoncentrationernas månadsmedelvärde inte får överstiga 200 mg/I, utom under fyra månader per år då det får uppgå till 3000 mg/I. I ansökan anges för pH att mätningar ska göras minst två gånger per månad, med regelbundna intervaller. I ansökan föreslås också en prövotid, inom vilken man ska undersöka behovet av att begränsa utsläppen av krom, nickel och zink. Under prövotiden skulle månatliga gränsvärden gälla för dessa ämnen, som skulle få överskridas under två månader per år. Luke anser att de presenterade villkoren är helt otillräckliga. Det bör ställas villkor på koncentrationer även av andra viktiga metaller, sulfater, xantater och näringsämnen i avloppsvattnet som leds ut i Muonioälven, och utöka övervakningen av dem. Särskilt under låga flöden bör provtagningen ske tätare än pH-mätningarna två gånger per månad som gruvbolaget föreslagit. Gruvbolaget hävdar dock avseende de ämnen vars koncentrationer i avloppsvattnet begränsas med permanenta eller tillfälliga gränsvärden, att gränsvärdena för ämnena kan överskridas någon månad per år utan några begränsningar. Luke anser att, vid beslut om sådana villkor, om gränsvärdena som fastställs i tillståndsvillkoren överskrids ska det ändå finnas fastställda gränsvärden för koncentrationerna, som inte får överskridas ens i undantagsfall. Luke anser att vattenutsläpp som överskrider gränsvärdena bör vara uttryckligen förbjudet i Muonioälven.

Fiskeriövervakning
I det övervakningsprogram som gruvbolaget presenterar (323 Övervaknings-program, Användning av den yttre miljön, Tapuli gruva och Kaunisvaara anrikningsanläggning) anges endast vatten- och fiskeriövervakningar i anslutning till fortsättningen av nuvarande gruvverksamhet. I tillståndsansökningen och andra handlingar som översatts till finska är uppgifterna om övervakningen av effekterna på fiskbestånden för knapphändiga och otillräckliga för att Luke ska kunna bedöma övervakningens kvalitet. Dessutom ökar behovet av övervakning betydligt i och med den planerade utvidgningen och öppningen av nya dagbrott i Palotieva och Sahavaara.

För Finlands del är de mest potentiella fiskerikonsekvenserna fokuserade på Muonioälven. Avloppsvattnet från Kaunisvaara gruvverksamhet leds samlat genom ett rör ned i Muonioälven, till Aarea forsområde. Konsekvenser kan uppstå även i Kaunisjoki genom eventuella utsläpp och till följd av gruvans vattenuttag från Muonioälven.

Man vet att de viktigaste fiskarterna som förekommer i området (bl.a. lax och öring) har stor populationsdynamik trots gruvverksamheten. Gruvverksamhetens lindriga eller ens måttliga påverkan på fiskbestånden kan inte bedömas och identifieras genom annan populationsdynamik utan mycket omfattande och kvalitativ övervakning av fiskbestånden. De övervakningar av fiskbestånden som presenteras i övervakningsprogrammet är otillräckliga, det finns exempelvis bara två elfiskeprovområden i Muonioälven.

För övervakningen av fiskbestånden måste prover tas i älvpartier uppströms om projektområdet (vattenupptag, utloppsrör och Kaunisjokis mynning), eftersom övervakningen bör ge data från verksamhetens påverkansområde samt referensdata från området utanför påverkansområdet. Kaunis Iron har uppskattat att avloppsvattnets totala utblandning i Muonioälven sker på en sträcka om flera kilometer (1,7-7,4 km). Därför är det nödvändigt att i övervakningen inkludera fler områden med olika avstånd nedströms från utloppsröret och Kaunisjokis mynning.

Elfiske som metod lämpar sig främst i fiskedjupa strömvatten för att följa upp fiskyngel. Elfiske kan användas tillförlitligt för att uppskatta förekomsten eller mängden av yngel från fiskearter som lax och öring, medan metoden inte lämpar sig för sik och harr. Man kan heller inte samla information om vuxna laxar eller öringar med hjälp av elfiske. Därför måste effekterna av gruvans utsläpp av avloppsvatten på vuxna laxars och öringars samt harrens och sikens beteende, val av livsmiljö, vandring och val av lekplats följas upp med andra metoder.

Under provfisket bör man samla prover för att fastställa metallkoncentrationer, näringsintag och tillväxt hos fisken (flera arter) både i och utanför påverkansområdet. Projektets genomförare bör också undersöka möjligheterna att i en löpande försöksskala exponera fiskbeståndet och bottenorganismerna samt kläcka laxarternas rom som "levande indikatorer" under påverkan av det behandlade gruvvattnet. En sådan uppföljning skulle kunna ge helt uppdaterad och bättre kontrollerad information om fiskens och bottenorganismernas välbefinnande. Biotester i laboratorium genom exponering av nyckläckta laxyngel för gruvans avloppsvatten i olika blandningsförhållanden med Muonioälvens vatten skulle behövas.

Gruvans påverkan på områdets fisketurism och fisketuristernas beteende borde utredas med en fiskeenkät riktad till nämnda målgrupp. Av alla fiskare i Torne-Muonioälven är cirka 90 % fisketurister som kommer från platser utanför älvdalen. Palm et al. 2021). En undersökning av fiskemetoder (fiskeenkät) har gjorts enbart på hushåll som har permanent- eller fritidsboende i nämnda område. Det utesluter majoriteten av dem som fiskar i Muonioälven, eftersom cirka 90 % av dem är fisketurister.

Indirekta gränsöverskridande samhälleliga konsekvenser
Luke anser på basis av ansökningen att projektet kan antas medföra negativa gränsöverskridande samhälleliga konsekvenser.

Ovan konstaterades att Atlantlaxen som leker i Torneälvens vattensystem fiskas i alla länder i Östersjöområdet. Fiske i älven å sin sida utövas av över 10 000 människor, främst finländare, svenskar och samer. Eventuella förändringar i älvens ekosystem kan medföra gränsöverskridande ekonomiska, kulturella och samhälleliga konsekvenser.

Torneälvens vattensystem är beläget i två länder och den nordliga delen även i samernas hemtrakter i Sverige och Finland. Samerna är EU:s enda ursprungsbefolkning och deras rättigheter skyddas genom internationella konventioner. Finland har

ratificerat FN:s ramkonvention om medborgerliga och politiska rättigheter (KP-sopimus 1976). Enligt den är det inte tillåtet att inskränka minoriteters - som samernas — rätt att tillsammans med sina gruppmedlemmar utöva sin egen kultur. Sådana inskränkningar kan exempelvis bestå av sådan konkurrerande användning av mark eller naturresurser som hindrar ursprungsbefolkningens försörjning i området. FN:s biodiversitets-konvention (1994) artikel 8(j) förpliktigar Finland att respektera, skydda och upprätthålla samernas betydande kunskaper om skydd av biologisk diversitet och hållbar användning. Artikel 10(c) förutsätter att Finland skyddar och uppmuntrar traditionell användning av de biologiska resurserna. Finland har i sin grundlag garanterat samerna rätten att utöva sin egen kultur.

Eventuella miljörisker från Kaunisvaara-gruvan har beskrivits ovan, som vid förverkligandet äventyrar vattensystemets ekologiska tillstånd och fiskbestånd. Det har direkt effekt på fiskerinäringen, turismen och det lokala rekreationsfisket. Älvfiske hör till den samiska kulturen och när fisket äventyras, äventyras även samernas rätt att utöva sin egen kultur.

Sammanfattning
Luke anser att Kaunis Irons tillståndsansökan om fortsatt och utvidgad gruvverksamhet på presenterat sätt och på basis av de uppdaterade uppgifterna för projektet, medför en betydande risk för gränsöverskridande skada på fiskbestånden och deras nyttjande i Torneälvens vattensystem. Tillståndsvillkoren som presenterats i ansökan samt övervakningen av utsläppen och vattenkvaliteten är i många delar helt otillräckliga. Synergieffekterna av skadliga ämnen har inte beaktats i tillräcklig grad och man har inte tillräcklig beredskap för exceptionella situationer. Luke anser att gruvavfall till Sahavaara dagbrott och därifrån uppkomna gruvavfall och vattenutsläpp inbegriper så stora miljörisker att de inte är acceptabla. Redan nuvarande verksamhet i Tapuli, Palotieva och Sahavaara dagbrott samt Kaunisvaara anrikningsanläggning skulle kräva mycket mer omfattande miljöövervakning än idag.

Miljöministeriet (ansvarig finsk myndighet för Esbo-samrådet)

Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige har vidarebefordrat två yttranden från Miljöministeriet angående samråd enligt Esbokonventionen, aktbilaga 488 och aktbilaga 965 (aktbilaga 953 sid. 1-5 på finska). Nedan redogörs sammanfattningsvis för det senaste.

Sverige har sänt Finland kompletteringar till den bristfälliga miljökonsekvensbeskrivningen gällande fortsatt och utökad gruvverksamhet vid Tapuli, Palotieva och Sahavaara gruvor samt vid anrikningsverket i Kaunisvaara. Esbokonventionen tillämpas på projektet. Kaunis Iron AB är projektansvarig. Materialet från Sverige har skickats till myndigheter och andra instanser för utlåtanden, och även allmänheten har haft möjlighet att framföra sina åsikter i ärendet 17.6-12.8.2022. Nio utlåtanden lämnades om materialet från myndigheter m.fl.

Miljöministeriet är tyvärr tvunget att konstatera att projektets gränsöverskridande miljökonsekvenser för Finland fortfarande inte har bedömts i tillräcklig utsträckning. Materialet blir ännu otydligare av att det nya projektalternativet som presenteras i kompletteringsmaterialet bedöms få konsekvenser för Finland. De konsekvenser som riktas mot Finland borde preliminärt ha tagits upp redan i Sveriges anmälan, som inledde förfarandet för det internationella hörandet och därefter borde själva bedömningen ha fogats till MKB-rapporten. Även de kompletterande uppgifter som lämnades borde ha innehållit en specifikation om att konsekvenserna riktas mot Finland. Den projektansvarige har i kompletteringsmaterialet svarat på vissa av Finlands kommentarer i samma handling som den har svarat på Sveriges nationella kommentarer, men Finlands kommentarer har inte fått något enhetligt svar. Finland anser därför att den projektansvariges svar är bristfälligt.

Finland har i sina två tidigare yttranden lyft fram de konsekvenser Finland anser är viktiga att inkludera i miljökonsekvensbedömningen. Med hjälp av dessa uppgifter hade det varit möjligt för den projektansvarige att uppmärksamma rätt detaljer i konsekvensbedömningen. Esbokonventionen ger också upphovsparten möjlighet att för konsekvensbedömningen begära uppgifter om miljöns nuvarande tillstånd av den utsatta parten. I Finlands svar på Sveriges anmälan nämndes möjligheten att utnyttja uppgifter om miljöns nuvarande tillstånd i Finland och anvisades centrala finska instanser som Sverige kan kontakta för att skaffa utgångsuppgifter för den gränsöverskridande konsekvensbedömningen. Enligt miljöministeriets uppgifter har dessa instanser inte blivit kontaktade. Vid en gränsöverskridande bedömning ska effekterna bedömas och beskrivas för den utsatta partens del, och påverkningsområdet ska definieras också i Finland med beaktande av miljöns nuvarande tillstånd.

Miljöministeriet anser att det är positivt att miljökonsekvensbedömningen har påverkat projektets utformning och att den projektansvarige anser att det är viktigt att begränsa projektets miljökonsekvenser till ett minimum. Miljöministeriet ifrågasätter dock huruvida projektet kan anses vara detsamma som miljökonsekvensbedömningen gäller i och med att så stora ändringar görs i projektet efter det att miljökonsekvensbeskrivningen har färdigställts. Enligt miljöministeriets uppfattning gäller miljökonsekvensbedömningen inte den nya projektversionen utan materialet har kompletterats endast till vissa delar, och enligt utlåtandena som getts i Finland finns det väsentliga brister i materialet.

Finland har i sina skrivelser till Sverige tydligt tagit upp de detaljer som är nödvändiga att inkludera i bedömningen. Finland begär nu av Sverige en utredning om 1) varför det material som den projektansvarige lämnat fortfarande inte omfattar gränsöverskridande miljökonsekvenser i Finland, 2) hur Sverige bedömer att ändringen av projektet inverkar på den genomförda miljökonsekvensbedömningens tillräcklighet och 3) hur Sverige styr den gränsöverskridande miljökonsekvensbedömningen när materialet efter komplettering har ansetts i huvudsak bristfälligt för Finlands del. Eftersom projektet sannolikt kan ha betydande skadliga verkningar i Finland och projektresponsen som getts i Finland fortfarande visar att det levererade materialet är bristfälligt förutsätter miljöministeriet att förhandlingarna enligt Esbokon-

ventionen fortsätter. Miljöministeriet upprepar sin åsikt om att den behöriga myndigheten i Sverige inte kan dra en motiverad slutsats om miljökonsekvensbedömningen på grund av att materialet är bristfälligt.

Svenska organisationer och enskilda motparter

Naturskyddsföreningen Pajala

Naturskyddsföreningen i Pajala har yttrat sig i aktbilaga 280 vilken redogörs för nedan.

Föreningen anser att man måste klargöra hur det icke inerta utvinningsavfallet kan påverka grundvattnets kvalitet respektive ytvattnets påverkan. Vidare är det av yttersta vikt att Torne- och Muonio älv icke påverkas negativt av ytvatten från fortsatt verksamhet.

Kaunis Iron ska lägga fram hydrogeologiska data från området i sin modellering. Föreningen anser dessutom att i bedömningen skall EU-rätten beaktas och särskilt artikel 6 punkt 2 och 3 i habitatdirektivet och då avse den kombinerade effekten av miljöpåverkan av motsvarande gruvdrift vid Hannukainen på finska sidan och på den svenska sidan i Kaunisvaara området. Däri skall sålunda även den negativa kombinerade effekten beaktas i beslutet av domstolen och visa att man inte överskrider miljökvalitetsnormerna när det avser ogynnsam miljöpåverkan av Muonio älvs vattensystem.

I den inlämnade ansökningen anser föreningen behöver fördjupas vad avser flodpärlmusslans förekomst inom vattensystemen och att en mer ingående inventering av häckande fåglar inom närliggande myrkomplex utförs samt att artskyddsförordningen följs till alla delar i ansökan så att man kan göra en användbar prövning vid tillståndsbedömningen.

I eventuellt miljötillstånd skall det finnas beaktande av damning från transporter från gruvområdena och nödvändiga åtgärder vidtas för att minimera olägenheter för befolkningen.

Det är av yttersta vikt att eventuellt tillstånd kräver att skyddsåtgärder som skall vidtas av Kaunis Iron för att skydda arters bevarandestatus och att livsbetingelserna finns kvar skall vara på plats innan man företar förberedelser som påverkar arters bevarande då stora arealer av livsmiljöer försvinner. Artskyddsprövning skall givetvis följa gällande lag och av domstol tidigare fattade praxis som Kaunis Iron i sin ansökan ska framlägga för prövning.

Slutligen är det av vikt att Kaunis Iron i ansökan inger en fullständig redogörelse av avfallshanteringen och inte minst hur efterbehandlingen kommer att ske och ingå i tillståndet från domstolen. Det är av yttersta vikt att Natura 2000 områden beaktas ingående i prövningen av tillståndet av en verksamhet med omfattande exploatering

och som ödelägger och omdanar naturmiljöer som bedömts som nationellt betydelsefulla.

Naturskyddsföreningen Norrbotten

Naturskyddsföreningen i Norrbotten har yttrat sig i aktbilaga 288 vilken redogörs för nedan.

Naturskyddsföreningens principiella inställning
Omställningen till ett hållbart, resurseffektivt och fossilfritt samhälle nödvändiggör ett skifte från dagens linjära till en cirkulär ekonomi. Det innebär att skapa kretslopp för material, genom längre livscykler för produkter, ett ökat återbruk av dessa och en väsentligt större materialåtervinning. I stället för den linjära ekonomins kedja ”råvara-produkt-avfall” cirkuleras material i så hög utsträckning som möjligt. Därigenom minimeras behovet av utvinning av nya naturresurser. Trots de framsteg som har gjorts mot en mer cirkulär ekonomi så krävs flera åtgärder för att öka återvinningen av råvaror, framför allt av metaller. I linje med detta förordar Naturskyddsföreningen en mineralhierarki som innehåller följande steg; A Minimera efterfrågan av metaller och andra mineral, B Återbruka produkter och komponenter, C Återvinn redan brutna mineral, D Tillämpa alternativa metoder för utvinning och sist, E Utvinn nya mineral (gruvdrift). Denna inställning utgör grunden för ställningstagandena till bolagets ansökan.

Föreningen tycker det är anmärkningsvärt att bolaget inte öppet redovisar processläget. Det sänker ansökans och bolagets trovärdighet.

Ansökan
Föreningen motsätter sig ett förnyat tillstånd för gruvverksamheten. Om någon verksamhet skall tillåtas är det möjligen ett fortsatt tillstånd för Tapuli och därtill kopplade verksamheter givet att bolaget kan rätta till påtalade felaktigheter och avvikelser mot tidigare tillstånd och att ett tydligt Natura 2000 tillstånd kan beviljas. Öppnandet av ett nytt dagbrott i Sahavaara skall absolut inte medges. De negativa konsekvenserna för rennäringen är betydande. Ett Natura 2000 tillstånd anser föreningen är svårt att kunna realisera med hänsyn till att det redan efter den första gruvperioden bl.a. konstaterades en grundvattensänkning på sex meter. Med de föreslagna ökade utsläppen i Muonio älv torde möjligheterna att kunna motivera ett tillstånd helt försvinna. Till detta skall den kumulativa effekten av en eventuellt medgiven gruvkoncession (Hannukainen) i Finland inräknas. Länsstyrelsen i Norrbotten har sagt nej till miljötillstånd för den finska gruvan, varför skall man då från finsk sida medge tillstånd till svensk gruva i Kaunis. Miljökonsekvenserna är redan uppenbara och trots alla fagra beskrivningar om måttliga eller ringa konsekvenser kommer den fortsatta och eventuellt utökade driften bara att resultera i en miljöskuld, som aldrig kommer att kunna återbetalas.

Rennäringen
På samma sätt som vid ansökan för den eventuella vindkraftsparken i Käymävaara, så underlåter analysen att till fullo beskriva de kumulativa effekterna av de båda

verksamheterna. Det konstateras att efter den första gruvepoken med Northland så ”påverkades hela årscykeln”. ”Skogarna vid Käymävaara-Kaunisvaara är ett av få kvarvarande sammanhängande hänglavsmarker inom samebyn.” Av någon oförståelig anledning har inte förhållandena efter gruvans återstart kunna inrymmas i bedömningen. Det är väl det som är intressant. Rennäringsanalysen blir därmed tämligen ointressant.

Stockholm Environment Institute (SEI) har levererat en intressant studie i april 2021 som gäller Muonio sameby och gruvan i Kaunis. ”Resultaten visar på omfattande effekter av gruvan, bland annat i form av markförluster, störningar på renhjorden och blockering av flyttstråk, slitage på betesmarkerna och rubbningar av årscykeln; försämrad renhälsa och kondition och som följd minskade slaktvikter och ökade ekonomiska förluster. Det har även medfört psykiska påfrestningar för samebyns medlemmar, lett till hot och påtryckningar från andra i lokalsamhället, försvårat möjligheterna för unga i samebyn att satsa på renskötsel och även bidragit till minskad användning av traditionell samisk kunskap. Studien visar också hur samebyn marginaliserades i samband med tillståndsprocessen, av både statliga instanser och gruvbolag. Den viktigaste slutsatsen är att de konsekvenser som samebyn fått uthärda överstiger med bred marginal den begränsade påverkan som en gång förutsågs i samband med att gruvan beviljades tillstånd. Därutöver har stora delar av verksamheten aldrig utretts eller godkänts av någon myndighet. Miljötillståndet saknar villkor för hur skadorna på samebyn ska regleras och Kaunis Iron har i sin tur inte gjort något åtagande om att ersätta samebyn.

Den samlade bedömningen i MKB:n av rennäringsanalysen slutar med att påverkan på Muonio sameby blir ”måttlig”. Det är inte trovärdigt mot bakgrund av studien ovan. Storsamhällets marginalisering av rennäringen och behandling av ursprungsfolket samerna är fortsatt beklämmande.

Klimatpåverkan
Världens samlade ansträngningar skall koncentreras till att minska utsläpp och begränsa ökningar av nyttjande av energi i olika former. I MKB:n redovisas en ökning av förbrukning av elenergi från nuvarande 160–240 GWh/år till 480–720 GWh/år. Föreningen ifrågasätter vilken samlad nytta den ökningen har. Därutöver kommer en redovisad ökning av dieselbränsle, som är tre gånger dagens brukande med åtföljande utsläpp. Återigen till vilken annan nytta än aktieägarnas.

Natura 2000
Av MKB:n framgår: ”Sammanfattningsvis kan konstateras att den modellerade vattenkvaliteten i Muonio älv, som är det enda vattendraget som påverkas under produktionsfasen, inte kommer att påverkas nämnvärt av den sökta verksamheten.”
”De utpekade naturtyper och arter samt typiska arter som anges i bevarandeplanen för Natura 2000-området Torne Kalix älvsystem och som förekommer i de berörda vattendragen, bedöms därmed inte påverkas av den förändrade vattenkvalitet som beräknas uppkomma under produktionstiden eller på lång sikt då området efterbehandlats.” Natura 2000-prövning har ännu inte skett och något tillstånd finns väl inte.

Av 4 kap 8 § miljöbalken framgår det att användning av mark och vatten som kan påverka ett Natura 2000-område endast får komma till stånd om ett s k Natura 2000-tillstånd enligt 7 kap 28 a § MB meddelats. Om en gruva påverkar ett Natura 2000-område på ett sådant sätt att det kräver tillstånd enligt 7 kap 28 a § MB skall den specifika miljöbalksprövningen göras först och prövningen enligt den särskilda lagen får avvakta en sådan prövning.

Externa transporter
Bolaget är uppenbart ovilligt att inkludera de ökande landsvägstransporterna i den nya ansökan utan vill bara redovisa förändringar på väg 99. Det något märkliga är dock att transportslut inte är i vägskälet mot väg 395. Transporten av järnmalmen skall ju fortsätta ända till Narvik med omlastning till järnväg i Svappavaara. Gränsälvkommissionens beslut förutsatte annorledes och något nytt tillstånd för en annan transportlösning har inte meddelats. Uppenbart är att hela transportlösningen måste redovisas enligt en dom från HD avseende följdföretag. Det underlåter Kaunis Iron att göra, trots att vägar byggs om och gruvlastbilar med jämna mellanrum far av vägen och dödliga kollisioner inträffar. Det är onekligen miljöfarlig verksamhet som skall redovisas och regleras. Härtill kommer ytterligare miljöpåverkan med den omfattande lastbilstrafiken tur och retur Kaunisvaara och omlastningsplatsen för vidare järnvägstransport.

NSF samlade uppfattning
Gruvverksamheten runt Kaunisvaara bör ej få ett förnyat tillstånd. Om någon verksamhet skall tillåtas är det möjligen ett fortsatt tillstånd för Tapuli och därtill kopplade verksamheter givet att bolaget kan rätta till påtalade felaktigheter och avvikelser mot tidigare tillstånd och att ett tydligt Natura 2000 tillstånd kan beviljas. Öppnandet av ett nytt dagbrott i Sahavaara skall absolut inte medges. Påverkan på renskötseln får ännu mer långtgående konsekvenser om ett förnyat tillstånd även omfattar Sahavaara. Avgörande delar av Muonio samebys marker påverkas. En omfattande miljöpåverkan av gruvverksamheten är uppenbar och konsekvenserna beskrivs med alldeles för positiva ordalag.

Muonio sameby

Muonio sameby har yttrat sig en gång under målet i aktbilaga 812. Yttrande redogörs för nedan. Samebyn deltog vid synen.

Muonio sameby och Kaunis Iron AB har träffat en överenskommelse avseende användningen av samebyns renskötselområde för gruvverksamhet i Tapuligruvan och den planerade gruvverksamheten i Sahavaara samt Palotieva. Genom avtalet anser samebyn att den har erhållit fullgod kompensation för den skada och olägenheter som samebyn lider när den inte längre kommer kunna använda sitt renbetesområde som tidigare. Parterna har även kommit överens om vissa andra åtgärder vilka ska skydda samebyns rennäring. Kompensationen avser endast skador eller olägenheter för renskötseln som med dagens kunskaper om gruvdrift i renskötselområde är kända eller rimligen kan befaras.

Samebyn har, i egenskap av innehavare av ett enskilt rennäringsintresse, ingen invändning mot Kaunis Iron AB:s tillståndsansökan i mål nr M 2090-19 (och vid eventuell process i Mark- och miljööverdomstolen). Samebyn framställer inte heller i målet några krav på skydds- eller kompensationsåtgärder.

Sattajärvi sameby

Sattajärvi sameby har yttrat sig en gång under målet i aktbilaga 741. Yttrande redogör för nedan.

Sattajärvi Sameby har tagit del av aktuellt ärende och har inget att framföra i de delar som föreläggandet avser. De vill dock nämna att pågående och utökad gruvverksamhet inte påverkar Sattajärvi Samebys renskötsel på annat sätt än att transporterna av slutprodukten (slig) går genom samebyns marker på en sträcka av drygt 5 mil (väg 395 Autio –Junosuando). Generellt ökad trafikmängd med stor andel tunga transporter har inneburit ökat antal renpåkörningar inom de delar av transportvägen som korsar vinterbetesmarker. I denna del har samebyn och Kaunis Iron påbörjat ett utvecklingsarbete i syfte att minska såväl den tunga malmtrafikens som annan trafiks påverkan på renskötseln i form av minskat antal renpåkörningar. I detta utvecklingsprojekt ingår även Luleå Tekniska Universitet, Swedish Mining Innovation (SMI), Trafikverket, Boliden och LKAB. Projektet, som är tvåårigt och som startade hösten 2021 har så här långt varit mycket framgångsrikt och bedrivits i en mycket konstruktiv anda med mycket lovande preliminära resultat.

Gabna sameby

Gabna sameby har i aktbilagorna 423 och 826 lämnat yttrande över ansökan samt kompletteringar. Till aktbilaga 826 har bilagts aktbilaga 827 och 828 (Förslag till nationell plan för transportinfrastrukturen 2022-2023 samt regeringens beslut om fastställelse), 829 (Förutsättningsanalys, Rennäring, MaKS, Trafikverket år 2012), 830 (intervju med trafiksäkerhetsexpert om undanmanöver med malmbil), 831 (protokoll 2021-09-16 från gemensam undersökning av malmtransportvägen i mål M 1828-18 och M 2090-19) och 832 (karta över rennäringens riksintressen inom Gabna sameby). Vidare har samebyn ingett aktbilaga 859 (film som ger illustration av vägtransporterna vid vinterväglag), 967 och 968 (justerade yrkanden), 1021 (hemställan om yttrande från Sametinget), 1024 och 1025 (presentationsunderlag samt e-post om filmer visade vid huvudförhandlingen), 1026 (justerad version av yrkanden), 1036 (karta tillhörande filmer förevisade 2022-09-12), 1037-1039 (filmer visade 2022-09-12 vid huvudförhandlingen), 1042 (e-postmeddelande om vilka aktbilagor Sametinget bör yttra sig över), 1058 (underlag för slutplädering), 1122 yttrande efter huvudförhandlingen över sökandens bemötande av samebyn gällande transporter jämte bilagor aktbilagorna 1123-1127 (avtal om medfinansiering, projektbeskrivning, samarbetsavtal, samrådsanteckningar samt dom från Norges Högsta domstol den 11 oktober 2021), 1194 (yttrande efter huvudförhandlingen över sökandens tidigare bemötande) jämte bilagor aktbilagorna 1195-1197 (rapport samt arbetsredogörelse och kostnadsräkning).

Nedan redogörs för aktbilaga 1194, det senaste yttrandet med samlade synpunkter. Samebyn deltog under fem dagar vid huvudförhandlingen.

Följdverksamhet
Bolaget anför att det inte finns något stöd i vare sig Europiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna eller praxis ”för att underkänna den nuvarande ordningen för prövning av transporterna till och från en verksamhet som tillståndsprövas enligt miljöbalken och som innebär att transporterna inte är tillståndspliktiga i sig men kan ’beaktas’ som ett följdföretag”.

Samebyn får med anledning av detta framhålla att den inte påstått att ordningen i vilken verksamheten prövas ska underkännas. I fråga om Europakonventionen har samebyn framhållit att mark- och miljödomstolen har att pröva följdverksamhetens påverkan på rennäringen. Att låta den frågan prövas inom ramarna för MaKS-projektet d.v.s. hanteras av Trafikverkets vilket bolagets uppfattning i praktiken skulle leda till, skulle strida mot samebyns rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6 Europakonventionen. Detta eftersom fastställelse av en vägplan prövas av Trafikverkets planprövningsenhet och överklagas till regeringen. Vägplanen skulle alltså endast kunna bli föremål för en domstolsprövning om ett eventuellt regeringsbeslut skulle rättsprövas vid Högsta förvaltningsdomstolen. Aktuellt ansökningsmål avseende en miljöfarlig verksamhet är av sådan karaktär att dessa frågor ska hanteras i miljöprocessen, alltså i mark- och miljödomstolen, med möjlighet att överklaga till Mark- och miljööverdomstolen.

Vad gäller stöd i praxis vidhåller samebyn vad den anfört tidigare. Samebyn redogjorde under huvudförhandlingen i målet för praxis i vilken det finns stöd att inte meddela tillstånd till en verksamhet bland annat med beaktande av att prövningsunderlaget brister i fråga om följdverksamheten, samt till följd av att följdverksamheten kommer leda till en otillåten påverkan på motstående intressen.

Gabna sameby noterar vidare att bolaget på tillbakavisar samebyns uppfattning om att dagens transportlösning är otillåten med hänvisning till att ”frågan om återkallelse av gällande tillstånd har prövats tidigare”. Samebyn är alltjämt av uppfattning att transportlösningen är otillåten och hänvisar till vad mark- och miljödomstolen anfört i dom i mål M 1828–18 (återkallelsemålet). Domstolen konstaterar i domen att bolagets transportlösning inte har tillstånd och att den utgör en avvikelse från bolagets nuvarande tillstånd av inte ringa betydelse. Mark- och miljödomstolen gör vidare bedömningen att transporterna utgör grund för återkallelse av tillståndet, men ansåg det inte proportionerligt att återkalla tillståndet i sin helhet eftersom transportlösningen ska prövas i den nu aktuella prövningen. Med hänsyn till vad som anförts ovan vidhåller samebyn att transporterna ska prövas inom ramarna för aktuellt mål och omfattningen av prövningsunderlaget ska bedömas i förhållande till den fullständiga verksamheten, d.v.s. både tillståndspliktiga och icke tillståndspliktiga delar, jfr. MÖD 2007:50.

Beräkning av bolagets transporter
Som Gabna sameby redovisar i sitt senaste yttrande, aktbilaga 1122, har samebyn använt bolagets siffror och beräkningar, men justerat bolagets malmlastbilar från

194 till 340 per dygn (alltså det totala antalet lastbilar som bolaget avser att som mest köra på vägsträckorna enligt aktuell tillståndsansökan). Det är alltså fråga om en uträkning av det antal som bolagets lastbilar skulle stå för av det totala antalet lastbilstransporter om nuläget i övrigt skulle förbli oförändrat. Vad gäller en eventuell framtida ökning av det totala trafikflödet bygger en sådan bedömning på antaganden baserade på bland annat varuflödesundersökningarna och statistik för bland annat industrivaruproduktion, export- och importstatistik samt efterfrågan på godstransporter i Sverige idag. Med anledning av osäkerheten i en sådan beräkning, inte minst med beaktande av rådande politiska och ekonomiska världsläge, anser samebyn att det är förknippat med alltför stora och osäkra antaganden för att beakta dessa siffror. Det ska dock framhållas att även med hänsyn till en viss ökning av trafikflödet så visar de siffror samebyn presenterat i det senaste yttrandet att bolaget om det får tillstånd kommer stå för en avsevärd del av det totala trafikflödet av lastbilar. Detta ska vidare sättas i perspektiv till att bolagets lastbilar orsakar en ohållbar påverkan på Gabna samebys renskötseln redan idag. Att, som bolaget anför, anpassa beräkningen till att bolagets transporter skulle komma att ”öka över tid och någonstans i spannet 170–340 lastbilar per dygn” saknar enligt samebyn betydelse i sammanhanget. I fråga om bolaget ska få tillstånd till verksamheten med beaktande av transporternas påverkan på rennäringen är det den maximala påverkan som kan komma att uppstå som bör bedömas, d.v.s. 340 lastbilar per dygn.

Trafiklösning Kaunisvaara-Narvik
Enligt bolaget är transportlösningen permanent ”i så måtto att någon annan transportlösning inte är aktuell för den ansökta verksamheten”. Bolaget hänvisar särskilt till ”alternativutredningen” i målet av vilken det enligt bolaget framgår att transportlösningen med lastbil och tåg över Gabna sameby, till Narvik, ”i nuläget är den enda möjliga lösningen. Samebyn utgår ifrån att den utredning bolaget hänvisar till är bilaga A1 till den tekniska beskrivningen, aktbilaga 181. Som samebyn påpekat är alternativutredningen av ekonomisk karaktär i vilken kostnaderna för de alternativa transportlösningarna jämförs. Utredningen saknar en redovisning och bedömning av alternativ i den mening som krävs enligt miljöbalken, d.v.s. de olika alternativens påverkan på motstående intressen. En utredning av alternativa transportlösningar gjorde också inför Northlands initiala tillståndsansökan. Utredningen ”Joint Finnish-Swedish infrastructure” från 1 maj 2009 genomfördes av de dåvarande svenska myndigheterna Banverket, Vägverket (båda numera Trafikverket) och Sjöfartsverket tillsammans med de tre motsvarande finska myndigheterna. Utredningen gjordes på uppdrag av respektive lands regeringar. Utredningen koncentrerades till de planerade malmtransporternas från framför allt Kaunisvaara.

Utredningen bygger på flera delrapporter som bland annat framgår av utredningens referensförteckning. Utredningen redovisar sammantaget, ur ett ekonomiskt perspektiv, att samtliga transportlösningar (Kemi, Kalix och Narvik) enskilt eller kombinerade är möjliga och rimliga transportalternativ. Utredningen konstaterar emellertid att Kemi i Finland, alltså det alternativ som bolaget har tillstånd till enligt det allmänna villkoret i gällande tillstånd, är det mest fördelaktiga alternativet ur ett socioekonomiskt perspektiv. Samebyn påstår inte att resultaten i utredningen från 2009 är fullt applicerbara på dagens förhållanden. Utredningens resultat visar emellertid att det rimligtvis kan krävas att bolaget redovisar andra konsekvenser än rent

ekonomiska av transportalternativen. Inte minst med beaktande av att både det socioekonomiska och rent ekonomiska utfallet av utredningen vid tiden för den första utredningen visade att det mest fördelaktiga alternativet var att transportera malmen kortast möjlig vägsträcka österut och därefter på befintlig järnväg söderut mot hamn.

Bolaget anför vidare att förutsättningarna för att utreda ”mer långsiktiga infrastrukturlösningar” förutsätter att bolaget får tillstånd att fortsätta och utöka gruvverksamheten. Det är för Gabna sameby oklart hur detta ska förstås. Det ligger nära till hands att uppfatta detta som att bolaget anser att det vid en ansökan om miljötillstånd för en miljöfarlig verksamhet räcker att lägga en provisorisk transportlösning, med en i huvudsak bristande miljöbedömning, till grund för prövning. Detta för att sedan undersöka förutsättningar att genomföra ändringar. Samebyn menar tvärtom att det har funnits uppenbara skäl att utreda permanenta transportlösningar innan bolaget ansökte om fortsatt och utökat tillstånd till verksamheten. Att det först om bolaget får tillstånd finns skäl att utreda ”långsiktiga infrastrukturlösningar” bör vidare rimligtvis förstås som att de nuvarande transportlösningarna inte kan betraktas som permanenta, d.v.s. detta får uppfattas som att ändringar av transportlösningen återigen kan förväntas ske. Att bolaget initierade den nuvarande transportlösningen utan att ansökan om ändring av tillståndet menar Gabna sameby bör beaktas i prövningen, särskilt med hänsyn till att bolagets nuvarande transportlösningen redan kommit att ge, och kommer fortsatta att ge upphov till, av Trafikverket och av bolaget delfinansierade, vidtagna permanenta ingrepp i samebyns renskötsel.

Bolaget anför vidare att ”för närvarande saknas dock förutsättningar att nyttja någon annan hamn än Narvik vilket enligt KIAB framgår tydligt av den alternativutredning och alternativredovisning som har lyfts fram i målet.” Samebyn är av uppfattningen att även detta är svårt att förstå och saknar enligt samebyn i vart fall stöd i den utredning bolaget hänvisar till.

Alternativutredningen innehåller en sammanfattande kalkyl över vilken kostnad respektive alternativ skulle innebära för bolaget. Samebyn har mycket svårt att utläsa på vilket sätt bolaget menar att det av denna utredning ”framgår tydligt” att den transportlösning som bolaget låtit välja utan att först pröva miljöpåverkan är den enda som det finns förutsättningar att genomföra. Samebyn ifrågasätter att det av alternativutredningen kan förstås som att alternativ 1 skulle vara det enda, med mindre än att bolaget bland annat skulle genomföra de utredningar som författaren till alternativutredningen föreslår, samt redovisar alternativens nollalternativ och påverkan på motstående intressen.

Sammantaget kan inte samebyn förstå bolagets uppfattning – att det saknas förutsättningar att välja en annan transportlösning – på annat sätt än att skälen till detta, med hänsyn till innehållet i alternativutredningen, endast är av ekonomisk karaktär. Att en annan transportlösning skulle innebär en oproportionerlig ekonomisk börda för bolaget bör emellertid endast beaktas av domstolen i den mån kostnaden kan vägas mot lokaliseringsalternativets miljöpåverkan och nyttan med att ändra trans-

porternas lokalisering, jfr. 2 kap. 7 § miljöbalken. Bolaget har emellertid inte redovisat någon jämförbar miljöpåverkan för de alternativa transportvägarna för domstolen att ställning till.

Traditionell renskötsel och skyddsåtgärder
Gabna sameby kan inte uppfatta det på annat sätt än att bolaget dels missuppfattat skälen till att samebyn haft en dialog med Trafikverket om skyddsåtgärder, dels missförstått skillnaden mellan Malmbanan och vägens respektive påverkan på renskötseln samt sammanblandat innebörden av ”teknisk utveckling” och ”utveckling inom rennäringen”.

Bolaget uppehåller sig huvudsakligen vid frågan om skyddsåtgärder vid järnvägen och inom ramen för MaKS-projektet. Bolaget hänvisar bland annat till en intervju i Sameradion från januari 2018 med Gabna samebys f.d. ordförande. I intervjun anför ordföranden att samebyn på grund av låst bete i skogsområdet stannat kvar till fjälls med renarna. Med anledning av det ökade antalet renar i området hade samebyn vid tillfället ställt krav till Trafikverket om täta viltstängsel längs järnvägssträckan för att minska renpåkörningar och efterfrågat passager över rälsen.

Med beaktande av uppgifterna i intervjun menar bolaget att den inställning till stängsel och passager som samebyn redogjort för i aktuellt mål är ”rent av motstridig i förhållande till vad samebyn har anfört tidigare”. Enligt bolaget har samebyn inte heller tillhandahållit någon förklaring till varför de åtgärder som vid tidpunkten för intervjun krävdes av Trafikverket numera utgör dödsfällor för renarna och saknar funktion i renskötseln. Bolagets delas inte av Gabna sameby. Samebyn hänvisar till den mycket utförliga beskrivningen avseende detta i samebyns senaste yttrande, aktbilaga 1122.

Som samebyn redogjorde för i det senaste yttrandet måste stängsel och passager, och konsekvenserna av detta, sättas i perspektiv till renskötselns förutsättningar att bedriva renskötsel utan dessa åtgärder. När Gabna sameby fört diskussioner med Trafikverket har samebyn, av skäl som får anses uppenbara, varit tvungen att utgå från att trafikbeläggningen från bolagets transporter längs både väg (mellan Kaunisvaara och Svappavaara) och järnväg (mellan Svappavaara och Narvik) kommer att fortgå. Samebyn har alltså inte ifrågasatt att samråd hållits med Trafikverket. När dessa hållits hade det inte kommit till samebyns kännedom att transporterna inte hade prövats i erforderlig ordning och därför saknade tillstånd. Eftersom Trafikverket saknar befogenhet att förelägga bolaget att nyttja vägen med färre transporter har det aldrig varit aktuellt för Gabna sameby att till Trafikverket ställa krav på att bolagets transporter bör upphöra eller minskas för att renskötselns ska kunna fortsätta bedrivas (detta eftersom transporterna är en del av miljöprövningen). I dialogen med Trafikverket har samebyn varit tvungen att mot bakgrund av rådande situation på väg och järnväg begära vad som ansetts vara det minst dåliga, av de sämsta alternativen i form av skyddsåtgärder. Detta för att i bästa fall möjliggöra för i vart fall en vinterbetesgrupp (av totalt fyra-sex vinterbetesgrupper) att befinna sig i området öster om E45:an. Som samebyn förklarade i det senaste yttrandet hade emellertid de föreslagna skyddsåtgärderna inneburit att den vinterbetesgruppen blivit

tvungen att bedriva renfarmning i de tre renhägn som kommer skapas av vinterbetesområdet om vägbanan stängslas in, vilket inte under några omständigheter utgör traditionell renskötsel.

Detta ska vidare sättas i perspektiv till skillnaden i påverkan på renskötseln till följd av Malmbanan. Samebyn kan, under förutsättning att bolagets lastbilar inte trafikerar vägsträckan, bedriva renskötsel i området utan uppförande av skyddsåtgärder. Om skyddsåtgärder längs vägsträckan uppförs kommer det däremot omöjliggöra den traditionella renskötseln som bedrivs i samebyn. Fallet är ett annat längs järnvägssträckan där viss stängsling alltid kommer krävas eftersom det är stor skillnad på konsekvenserna av renpåkörningar till följd av tåg i jämförelse med personbil. Ett tåg har t.ex. mycket begränsad möjlighet att bromsa om renar upptäcks på tågbanan och ett tåg kör med lätthet ihjäl eller lemlästar 10–30, eller fler, renar vid ett och samma tillfälle medan en personbil normalt bara brukar skada, eller döda en ren per incident. Detta innebär alltså att så länge det är tågtrafik på Malmbanan kommer alltid delar av järnvägen behöva vara stängslad.

I fråga om påverkan, och förutsättningar för skyddsåtgärder, mellan väg och järnväg måste vidare beaktas att de olika transportsträckorna har avsevärt olika dragning genom samebyn. Som framkommit i målet går vägsträckan sicksack genom samebyn. Detta innebär att hela vinterbetesområdet är fragmenterat och att renens naturliga vandringsstråk korsas av vägsträckan. Det innebär att om den fria strövningen förblir förlorad till följd av bolagets malmlastbilar kommer var och en av de 4–6 vintergrupperna inom samebyn tvingas korsa vägsträckan med renhjorden samlad, med poliseskort eller annan behörig vägtransportledare upp till sex gånger för att ta sig till vinterbetesområdet, och tillbaka upp mot året-runt-markerna igen. Detta inbegriper inte de flyttar över vägen som renskötarna därutöver skulle komma att tvingas göra för att samla ihop och försöka att hålla renarna borta från den ofta saltade vägtransportsräckan som lockar renarna till vägen. Detta är inte praktiskt möjligt att genomföra, varken om bolagets transporter fortsätter köra på vägen eller om stängsel och passager uppförs längs vägen. Till skillnad från vägsträckan är järnvägen i stället dragen längs Gabna samebys södra bygräns och drar sig högre upp i samebyn snett över samebyn vid ett enda ställe. Detta innebär ”ett hinder” för att ta sig väster- och österut betesområdena. Till skillnad mot hur renskötselns förutsättningar ser ut i vinterbetesområdet, och under förutsättning att bolagets transporter skulle fortgå, går alltså inte hela året-runt-markerna förlorade till följd av malmbanan. Däremot innebär malmbanan, utan stängsel, en direkt dödsfälla för samebyns renar varvid det behövs väl fungerande och underhållna stängsel längs i alla fall delar av järnvägssträckan.

Att samebyn, som bolaget hänvisar till, haft en dialog med Trafikverket om skyddsåtgärder längs malmbanan är alltså inte i någon del motstridiga uppgifter i förhållande till att samebyn bland annat anfört att stängsel längs vägbanan utgör en dödsfälla och saknar funktion för att samebyn ska kunna bedriva traditionell renskötsel i vinterbetesområdet.

I fråga om samebyns uppfattning att förutsättningsanalysen i MaKS-projektet är utdaterad uppehåller sig bolaget vid hur den traditionella renskötseln bedrivs. Bolaget

anfört att det inte är rätt person att ifrågasätta samebyns uppfattning att den bedriver traditionell renskötsel. Detta följer emellertid med ett direkt ifrågasättande av samebyns renskötsel. Såvitt samebyn uppfattar bolagets argumentation i denna del menar bolaget att det är motsägelsefullt att samebyn bedriver traditionell renskötsel ”när samebyn samtidigt uppger att skyddsåtgärder i form av stängsel och faunapassager m.m. som samebyn framförde krav på i samråden inom MaKS-projektet, men också så sent som 2018 i direkt kontakt med Trafikverket angående problem med renpåkörningar längs malmbanan, nu är inaktuella till följd av utvecklingen inom rennäringen i samebyn.” Samebyn tolkar detta som att bolaget uppfattat samebyns beskrivning av utvecklingen inom renskötseln som att den utveckling samebyn beskriver hänvisar till den tekniska utvecklingen i rennäringen, vilket inte är korrekt.

Samebyn får inledningsvis understryka att det inte är samebyns ”uppfattning” att den bedriver traditionell fjällrenskötsel. Att en sameby bedriver traditionell renskötsel är ett faktum och inte ett påstående som det är möjligt att ha olika uppfattning om. Kärnan i den traditionella renskötseln är precis som bolaget skriver att samebyn flyttar långa sträckor mellan vinterbete i skogslandet och sommarbete i fjällområdet. Såvitt samebyn uppfattar det menar bolaget emellertid att en sameby inte kan bedriva traditionell renskötsel eftersom renskötarna idag inte längre behöver förflytta sig på skidor utan kan samla renarna med helikopter och kommunicera med varandra med mobiltelefon. Såvitt samebyn förstår bolaget anser det att samebyns traditionella renskötsel därför inte är förenlig med samebyns uppgifter till Trafikverket om att skyddsåtgärder (i form av stängsel och faunapassager) är inaktuella till följd av utvecklingen inom rennäringen. Samebyn får återigen hänvisa till vad som anförts ovan i fråga om förutsättningarna för skyddsåtgärder längs väg och järnväg, samt anföra följande. Den utveckling inom rennäringen som samebyn avser härrör till den påverkan på rennäringen som de storskaliga och successiva markintrången på samebyns marker orsakat de senaste årtiondena. De stora markområden som konkurrerande intressen tagit i anspråk har trängt undan renarna från områden som varit centrala för rennäringens bedrivande. Vidare skapar dessa intrång stora barriärer mellan samebyns betesområden och intrången har gjort att över 60 procent av samebyns renbetesmark numera betecknas som ”störd”. Detta har tvingat rennäringen till en oönskad utveckling som bland annat innefattar ett ökat behov att tekniska hjälpmedel för att, trots dessa omfattande och oönskade intrång, bedriva en traditionell renskötsel. Bolaget ifrågasätter vidare Gabna samebys uppgifter om att det i första hand är bolagets transporter som hindrar samebyn från att bedriva renskötsel i vinterbetesområdet. Bolaget vilar denna uppfattning på att Gabna sameby under vintern 2021/2022 ansökt om avhysning av Heliski-aktivitet på fjället i året-runt-markerna, samt med en hänvisning till en intervju med ordföranden i Laevas sameby som anför att betesförhållandena i vinterbetesområdet tvingat renarna i Laevas sameby att söka sig till året-runt-markerna.

Det är inte möjligt att jämföra renskötseln och förutsättningarna i samebyarna på det sätt bolaget gör i yttrandet. Detta låter sig dessutom än mindre göras genom att dra slutsatser av enstaka inslag från media. I den mån en jämförelse ska göras kan noteras att Laevas sameby har en liknande problematik som Gabna sameby med omfattande intrång i sina vinterbetesområden och valde även de att hålla sina renar på fjället den aktuella vintern. Talma sameby däremot, som bolaget också refererar till,

höll sina renar både i fjällen och på vinterbetesområdet under den förgående vintern. Skillnaden mellan samebyarna beträffande omfattningen av intrång på vinterbetesmarkerna gör därför i stället gällande att en sameby med betydligt färre intrång på i sina marker är mer flexibla i vilka marker som kan nyttjas, och har därmed betydligt större möjligheter att parera för områden med låst bete inom vinterbetesområdet.

Bolaget har emellertid dragit slutsatsen att det i första hand är på grund av låst bete, och inte bolagets transporter, som Gabna sameby hållit renarna på fjället är en felaktig slutsats av följande skäl. Låst bete innebär inte att renarna är helt förhindrade att vara i området eftersom hela vinterbetesområden inte är låst på en och samma gång. Däremot ställer låst bete stora krav på flexibilitet. Flexibilitet i renskötseln innebär att renarna måste kunna ströva fritt (vandra betande) mellan de olika betesområdena inom vinterbetesmarkerna för att nå de områden som vid tidpunkten inte är låsta. Eftersom bolagets transporter helt omintetgjort flexibiliteten i samebyns renskötsel på vinterbetesområdet öster om E45 saknas alltså förutsättningar att anpassa sig till det låsta betet. Om inte bolagets gruvtransporter hade kört genom Gabna samebys vinterbetesområde hade samebyn kunnat bruka området trots det låsta betet. Samebyn menar alltså att bolagets transporter är en direkt orsak till att Gabna sameby tvingat hålla sina renar uppe i fjällområdena. Det är alltså helt korrekt som bolaget anför att rådande klimat leder till låst bete. Detta är emellertid en sådan påverkan på renskötseln som bolaget rätteligen skulle ha identifiera i prövningsunderlaget och tagit hänsyn till i en bedömning av de kumulativa effekterna på renskötseln som ska vägas samman med påverkan från bolagets transporter. Om bolaget hade gjort en analys av samverkan mellan barriäreffekten som bolagets transporter orsakar och det låsta betet i vinterbetesområdet torde bolaget ha kommit fram till att även en begränsad barriäreffekt, med beaktande av renskötselns behov av flexibilitet för att renarna ska överleva vintern, har direkt förödande konsekvenser för möjligheten att bedriva renskötsel i området.

Bolaget nämner slutligen Trafikverkets forskningsprogram TRIEKOL. Bolaget anför att forskningsprojektet innebär att det ”måste finnas mycket goda förutsättningar” för att Trafikverkets föreslagna åtgärder längs vägsträckan skulle få en ”hög funktionalitet med avseende på rennäringens bedrivande i området”. Med beaktande av denna slutsats anför bolaget att ”Bolaget anser därför att de farhågor Gabna sameby framför om påverkan på rennäringen av stängsel och planfria passager/ekodukter rimligen bör vara i huvudsak ogrundade”. Bolaget hänvisar vidare till dialogen mellan samebyn och Trafikverket och skriver att ”Med detta tillvägagångssätt bör det enligt KIAB finnas alla möjligheter att utforma åtgärderna så att de blir ett effektivt stöd för rennäringens bedrivande i området så att vare sig vägen i sig eller transporterna på vägen omöjliggör en fortsatt användning av sommarmarkerna i det berörda området.”

Såvitt samebyn känner till, och som vidare framgår av tempusformen bolaget använder sig av när projektet beskrivs, har inte det forskningsprogram som bolaget hänvisar till redovisat något resultat som kommer kunna användas i närtid. Det är därför för samebyn oklart vad bolaget stödjer slutsatsen om skyddsåtgärdernas goda förutsättningar på. Den slutsats som bolaget redogör för avseende Trafikverkets

forskningsprojekt förutsätter att bolaget gjort ett antagande av ett eventuellt framtida forskningsresultat. I den mån forskning ska tillmätas betydelse i miljöprocessen bör det rimligtvis finnas ett forskningsresultat att grunda slutsatserna på. Det är inte möjligt att med hänvisning till att det kommer ske forskning på området sluta sig till att riskerna med åtgärderna minskar eller för den delen att åtgärderna kommer att ha önskad effekt. Samebyn kan därför inte av de skäl som bolaget anför se någon anledning att ifrågasätta samebyns beprövade erfarenhet och beskrivningar av verkliga förhållanden. Samebyn får vidare med hänsyn till detta framhålla kunskapskravet och försiktighetsprincipen i 2 kap. 2 och 3 §§ miljöbalken. Bolaget ska skaffa sig den kunskap som krävs för verksamhetens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada och olägenhet. Försiktighetsprincipen ställer krav på bolaget att vidta åtgärder och försiktighetsmått för att minska påverkan på motstående intressen. Försiktighetsprincipen ska vidare förstås som att osäkerhet i verksamhetens risker ska falla tillbaka på bolaget, d.v.s. ”man skall aldrig göra saker vars konsekvenser man inte kan förutse”. Det följer av försiktighetsprincipen att bevisbördan kastas om från den som riskerar att drabbas av en olägenhet till den som vidtar en åtgärd som kan antas medföra olägenhet. Detta gäller vidare för all verksamhet och alla åtgärder av betydelse för miljöbalkens mål, alltså även icke tillståndspliktig sådan. För bolagets skyldighet att efterleva de allmänna hänsynsreglerna och uppfylla bevisbördan saknar det alltså betydelse att transporterna, enligt bolaget, inte är tillståndspliktiga. I den mån bolaget menar att samebyns uppgifter är ogrundade åvilar det alltså bolaget att visa detta. Samebyn är av uppfattningen att detta inte låter sig göras med information om att det pågår forskning, som saknar resultat.

Med hänsyn till bolagets ifrågasättande av Gabna samebys uppgifter känner sig samebyn slutligen tvingad att framhålla följande. Som samebyns styrelserepresentant Karin Kvarfordt Niia anförde under sitt slutanförande förhandlingens sista dag är de renskötande samerna, Gabna sameby är inget undantag, vana att bli förbisedda och osynliggjorda i kontakten med myndigheter och bolag som vill exploatera samebyarnas områden. Därtill är det både samebyn, och ombudens erfarenhet, att sökanden i denna typ av mål inte sällan ifrågasätter samebyns uppgifter. Detta får i viss mån anses ligga i sakens natur eftersom parterna sällan delar uppfattning om den ansökta verksamhetens påverkan på renskötseln. Samebyns ombud har emellertid inte under sina drygt 20 år som ombud för svenska samebyar mött ett ifrågasättande av renskötarnas uppgifter av den här digniteten. Samebyns uppgifter bygger på kunskap som överförts i generationer och i detta fall på flera års beprövad erfarenhet av bolagets transporter. Att påstå att renskötarnas uppgifter är ogrundade till förmån för Trafikverkets ännu inte färdigställda forskning om transportinfrastruktur är ett ifrågasättande av anmärkningsvärd art.

Gabna sameby kan med anledning av detta bara återigen framhålla förhoppningen att domstolen tillmäter samebyns uppgifter, vilka bygger på samebyns traditionella kunskap om renskötsel och erfarenhet av bolagets transporter, erforderlig tyngd i prövningen. Inte minst med beaktande av de mycket speciella omständigheter som råder i området där frekvensen av bolagets transporter upprätthåller en total barriär i landskapet som inte går att rädda med skyddsåtgärder, med mindre än att den naturliga renskötseln förvandlas till farmning av ren i hägn. Detta står i strid med både

svensk lag och Sveriges internationella åtaganden till skydd för det allmänna rennäringsintresset.

Aarevaara Fiskevårdsområdesförening (Aareavaara FVO)

Aarevaara FVO har yttrat sig i aktbilaga 126, innan kungörelse av ansökan. Efter kungörelse har föreningen yttrat sig i aktbilaga 307 med tillhörande bilaga 308 (yttrande från R-S. Consulting Ltd Oy daterat 2021-03-01) samt i aktbilaga 748 med tillhörande bilagor i 749-751 (aktbilaga 749 är densamma som aktbilaga 307, aktbilagorna 750 och 751 är två yttranden från R-S. Consulting AB, daterade 2022-01-30 respektive 2022-06-13). Aareavaara FVO deltog vid synen i målet. Nedan redogörs för det senaste yttrandet i sak, aktbilaga 748.

Den principiella inställningen är att gruvverksamheten är välkommen och ger arbetstillfällen till bygden men verksamhetens miljöpåverkan är av stor betydelse för Aarevara FVO. Ur FVO:s perspektiv uppstår stora farhågor för påverkan på deras fiskevatten samt påverkan av Muonio-Torneälvs vattensystem och avrinningsområde
.
FVO yrkar bifall till ansökan om ersättningsanspråk bifalls. I bilaga finns bilder och beskrivningar på älvbotten som påverkats av Kaunis Irons bräddning till Muonioälven. I aktbilaga 509 medger Kaunis Iron påväxt på älvbotten nedströms pumpstationen i Muonioälven samtidigt som de anser att bräddningen från nuvarande verksamhet inte påverkar reproduktionen av laxartad fisk.

Aarevaara FVO ifrågasätter starkt resonemanget då älven har varierande och höga flöden samt starka strömmar som flyttar yngel nedströms. Elfiskeundersökningar som utförts av Kaunis Iron i området är därmed inte relevanta. Påväxten på lekbotten ger försämrad syresättning för rom och yngel samt utgör ett fysiskt hinder för lyckad lek, vilket medför minskad reproduktion av lax, havsöring, öring och harr i fiskevårdsområdet.

FVOF kompletterar även med en länk till film från Muonioälven våren 2022 där bolaget avbördar processvatten med tillsynes hög andel suspenderat material till Muonioälven i lågvattenstånd, (bilaga 2) som är i strid mot gällande GÄK-tillstånd, punkt 4. Enligt tillstånd "skall bolaget verka för att begränsa bräddning från verksamheten till recipienten så långt det är tekniskt möjligt. Om bräddning likväl erfordras skall den äga rum när konsekvenserna av bräddning blir så små som möjligt i recipienten". Film kan skickas på USB vid förfrågan.

Ersättningsanspråk ska avgöras i detta mål, Aareavaara FVOF:s fiskevårdsområde har påverkats och kommer att påverkas av Kaunis Irons gruvdrift.

Aareavaara FVOF avslår ett verkställighetsförordnande. Kaunis Iron yrkar om verkställighetsförordnande innehållande uppstart av flotationsanläggning med provisoriska villkor. Aareavaara FVOF kan yrka bifall till verkställighetsförordnande gällande fortsatt drift av befintlig oförändrad anläggning/produktion utan flotation tills

eventuellt nytt miljötillstånd erhållits. Förutsatt att klarningsbassängen byggs ut till angiven volym och med täta vallar enligt GÄK-tillståndet. I bilaga 3 yttrande av L.R-S. framkommer tydligt hur stor volym den befintliga klarnings-bassängen egentligen skulle haft och hur den borde ha utformats.

De "enhetsfel" som bolaget rättar efter påpekande är av mycket stor betydelse. Torneälvs vattensystem äventyras om flotation startas med bolagets egna påhittade villkor. Ett miljötillstånd måste innehålla strikta begränsningsvärden på utsläpp i vatten.

Älvräddarna

Älvräddarna har yttrat sig i aktbilaga 128 innan kungörelse. Efter kungörelse har organisationen yttrat sig i aktbilagorna 251 och 268 (jävsanmälan och missnöjesanmälan avseende beslut om jäv, vilket hanterats särskilt av domstolen), 343 (yttrande över ansökan med yrkanden), 814 (yttrande, innehållande bl.a. nytt yrkande om jäv), jämte bilagor aktbilagorna 815 (polisanmälan 2022-05-04), 816 (överklagande av domen i M 1828-18), 817 (Diagram, bräddning till Muonio älv), 818 (presentation från huvudförhandling i M 1828-18), 819 (länsstyrelsens yttrande till ABE-CEDE), 820 (yttrande från länsstyrelsen till Gränsälvskommissionen i mål M 11/09), 821 (Mer malm till Narvik), 822 (Älvräddarnas talerätt i Mark- och miljööverdomstolen), 823 (PM orsaker och åtgärder till förhöjda halter susp. 2013-03-03), 824 (skrivelse till Trafikverket), 825 (yttrande den 30 januari 2022, Ramm-Schmidt), 835 och 880 (missnöjesanmälan beslut om jäv, hanterad särskilt av domstolen och överklagande av beslut angående jäv m.m.), 958 (begäran om modifierad förhandlingsordning), 1083 (e-post om slutförande av talan), 1115 (yttrande efter huvudförhandling), 1201 (slutligt yttrande).

Älvräddarna deltog vid synen samt under två dagar av huvudförhandlingen. Nedan redogörs för Älvräddarnas slutliga yttrande efter huvudförhandlingen.

<u>Aktbilaga 1201</u>
Älvräddarnas avslutande genomgång av frågeställningar av relevans för tillåtlighet som inte har redovisats i målet.

Det stämmer inte som bolaget påstår att Älvräddarnas frågor besvarats i tidigare inlagor eller under huvudförhandlingen. Älvräddarna har ställt ett antal frågor av teknisk karaktär till bolaget under målets handläggning. Frågorna har ställts både skriftligt och under huvudförhandlingen, men inte besvarats av bolaget. Frågorna är av tillåtlighetskaraktär. Då nu målet ska avslutas hos mark- och miljödomstolen vill Älvräddarna påminna om utestående frågor.

- De redovisade vattenbalanserna är felaktiga och bräddningen till Muonio älv skiljer sig mot de uppgifter som redovisas i de årliga miljörapporterna. Används Miljörapportens värde för 2019 på bräddningen till Muonio älv saknas det uppgift om en utgående ström på 3 800 000 m^3, vilket måste betraktas som ett okänt läckage.

- Älvräddarna har efterlyst PID-schemat där alla dammar (PWP, sandmagasin, klarningsmagasin, deponicell i sandmagasin/utbruten gruva, ledningar, provpunkter (automatiska o manuella), flödesmätare, ventiler ev. automatiska regleringar) skulle ritas in. Ett sådant schema behövs för att bedöma hur processen fungerar men har inte redovisats av bolaget.
- Älvräddarna har ställt flera frågor kring bolagets val av metod att redovisa genomsnittliga utsläppsvärden. ”Monte Carlo simulering” innebär att genomsnittliga utsläppsvärden från verksamheten beräknas utifrån ett antal slumpmässigt statistiskt definierade värden. Det finns andra etablerade sätt att göra denna beräkning eftersom företaget har tillgång till verkliga data från driften. Bolaget har inte besvarat frågan varför man föredrar simulerade- framför databaserade aritmetiska medelvärden och Älvräddarna ifrågasätter därmed validiteten i redovisade beräkningar.

Frågeställningar hänförliga till huvudförhandlingen september 2022

- Älvräddarna har ifrågasatt hur bolaget redovisar sina utsläpp av uran. Dessa framgår av en tabell som redovisades vid huvudförhandlingen. Rimlig tolkning är att det är utsläppet till Muonio älv.

Den totala mängden av uran i utsläppet är dock mycket över det som tidigare redovisats i miljörapporterna. Älvräddarna har ställt frågor om var i anläggningen det sker en avskiljning av uran och var dessa avskilda urinmängder kommer att slutförvaras. Frågorna har inte besvarats av bolaget.

I gränsälvskommissionen finns ett villkor - utsläppshalten av suspenderade ämnenas glödförlust. Bolaget har en kontinuerlig mätning av grumligheten – denna bör redovisas. Älvräddarna har efterfrågat en redovisning av resultaten från den kontinuerliga mätningen men inte fått någon redovisning.

Älvräddarna har efterfrågat en total analys av vilka ämnen som ingår i det suspenderade materialet som avleds till Muonio älv och bolaget har inte redovisat en sådan analys. Analyser av skummet i Muonio älv visar på att det finns stor risk att det suspenderade materialet innehåller betydande mängder av många andra metaller än järn. Dessa övriga metaller har betydande inverkan på vattenkvalitén vilket visar på behovet att analyser av det suspenderade materialet presenteras.

Även L-R.S.s talan har genererat frågor från Älvräddarnas sida. Frågorna har inte besvarats av bolaget.

Hur deponeringen av flotationssand kommer att utföras har inte redogjorts för av bolaget. Det kan befaras att outredda resthalter av xantat kommer att belasta Muonio älv. Även gipsutfällningar kommer att uppstå. Temperaturberoendet av sönderfallsreaktionen av xantat måste ses som väl dokumenterat. Det är också en realitet för varje kemist som haft denna frågeställning att utvärdera olika reaktionshastigheter.

Bolaget har inte besvarat Älvräddarnas frågor om vad som händer vid nedbrytning av xantater.

Det finns därutöver försvårande effekter av de föreningar som bildas när xantater bryts ner. Huvuddelen utgörs av alkoholer som kommer att fungera som substrat för bakterier, vilket kommer att ge anaeroba förhållanden i sandmagasinet. Det finns alltså en uppenbar risk att de efterföljande sedimenteringsvolymerna också kommer att ha låga syrgashalter. Det räcker inte att dessa har kontakt med luften. Det krävs att vattnet blandas om för att få ner syret till de lägre delarna av vattenvolymen. Detta försöker man alltid undvika då denna omblandning motverkar en effektiv avskiljning av suspenderat material.

Xantater i sönderfall
Älvräddarna vill avslutningsvis påminna mark- och miljödomstolen om några andra kemiska omständigheter då xantater sönder faller. Bolaget har helt försummat att beakta andra aspekter av xantatsönderfallet. Vid sönderfallet bildas en alkohol som med säkerhet kommer att angripas av bakterier och av andra organismer. Detta kommer att reducera syrehalten i sandmagasinet. Den syrefattiga miljön kommer att omvandla sulfater till sulfider. Även uranets löslighet kommer att påverkas. Eftersom sandmagasinet inte är homogent kommer reduktion och oxidation att förekomma samtidigt i olika delar av sandmagasinet och dessutom variera över tid. Detta kommer pågå under mycket lång tid och speciellt efter avslutad gruvverksamhet. Den totala mängden alkohol är bara något mindre än den förbrukade mängden xantat. Detta betyder tusentals kubikmeter. Eftersom bolaget ansöker om att få bedriva anrikning med flotation vore det rimligt, av tillåtlighetsskäl, att bolaget redovisar data från försök i pilotskala samt uppdaterade vattenbalanser. Älvräddarna har också frågat bolaget varför en ny ledning till Muonio älv ska anläggas. Då det redan finns en ledning för bräddning av vatten från PWP är frågan varför ytterligare en ledning behövs. Frågan har inte besvarats av bolaget.

Enligt handlingar (konsultrapporter) avses den kemiska produkten Orform SIPX användas vid flotationen (huvudingrediens Sodium Isopropyl Xanthate CAS nr 140-93-2). Älvräddarna noterar att den amerikanska leverantören anmält ämnet för registrering enligt REACH. Utvärdering pågår och de sista studierna ska presenteras först 2023. Ämnet inger betänkligheter och hur förutsättningarna för långsiktig användning inom EU kommer att se ut är oklart. Den kemiska produkten är förstås för närvarande tillåten att använda. Beaktat miljöbalkens försiktighetsprincip och de mängder som avses användas vore det rimligt att bolaget redovisar kemikalieförteckning på ämnesnivå och vilka prognoser man gör för fortsatt användning av just den här kemiska produkten/motsvarande med samma verksamma ämne. Älvräddarna har vid huvudförhandlingen efterfrågat kemikalieförteckning på ämnesnivå, men bolaget har inte velat leverera detta. Det tycks inte heller som om tillsynsmyndigheten fått del av någon sådan kemikalieförteckning.

Vart tar uranet vägen?
Uranhalterna i älvarna Luossajoki men även Lina älv/Ängesån vilka går förbi de större gruvorna i Norrbotten har fått ta emot stora mängder uran. Samtidigt faller halten i den fria vattenmassan. Frågan är var uranet tar vägen, om det ligger stora mängder uran som kommer att frigöras kommande år. Föreningen undrar om halterna har korrigerats lagstridigt genom att bara omfatta de mycket skadliga delarna

av den totala uranhalten. Älvräddarna har ställt frågan till bolaget men inte fått någon plausibel förklaring, annat än att Havs- och vattenmyndighetens föreskrift måste ändras. Givetvis gäller föreskriften men också miljöbalkens försiktighetsprincip. Älvräddarna finner anmärkningsvärt att bolaget ifrågasätter gällande föreskrift.

Transporter
Bolaget anser att malmtransporterna på lastbil samt järnvägstransporter inte utgör följdverksamheter enligt miljöbalken och därmed inte behöver prövas. Att så skulle vara fallet stämmer inte och saken är sedan länge rättsligen hanterad och avgjord, se bl.a. NJA 2004, sid 421. Vid prövningen av målnummer M 1828-18 konstaterade mark- och miljödomstolen att bolagets befintliga logistiklösning inte är prövad och en avvikelse från grundtillståndet. Bolaget har uppenbarligen inte tagit tillfället i akt att läka bristerna i verksamheten och ansöka om tillstånd för sin transportlösning, trots att mark- och miljödomstolen konstaterade att avvikelsen i sig vore anledning att återkalla det befintliga grundtillståndet.

Älvräddarna vidhåller samtliga yrkanden och avslutar sin talan.

B.L.

B.L. har yttrat sig i aktbilaga 292 med bilaga aktbilaga 293 (Grön skogs-bruksplan för M) samt i aktbilaga 740. Han har arrenderat ut den gamla släktgården M till Lapland Niva Lodge AB och aktbilaga 292 är i princip likalydande med aktbilaga 290 och det är samma dokument som bilagts yttrandena. B.L. närvarade vid synen i målet. Nedan redogörs för sammanfattningsvis för aktbilaga 292 och 740, för ytterligare detaljer, se nedan under Lapland Niva Lodge AB.

M, B.L., begär ersättning för förlorade inkomster och förlorat värde till följd av störningar från Kaunis Irons AB gruvverksamhet främst beroende på buller, förlorad vildmarkskänsla, utsläpp och fiskares undvikande beteende samt försämrad jakt.

Lapland Niva Lodge erbjuder förstklassig mat från en egen restaurang i gamla kulturbyggnader i kombination med aktiviteter i ren och tyst vildmarksmiljö. Huvudsaklig målgrupp är internationella turister från främst Europa och Asien som besöker närliggande stora sedan länge etablerade turistorter i Finland. Ylles drygt 30 km från Huuki och Levi som ligger drygt 60 km från Huuki. Anläggningarna byggs kontinuerligt ut och man söker hela tiden nya aktiviteter och utflyktsmål. Fastigheten i Huuki passar väl in i behoven som finns.

De internationella turisterna är krävande och vill uppleva ren och tyst miljö i orörd vildmark. Återbruk och hållbarhet prioriteras, därför har Lapland Niva Lodge endast rena ekohus. Kaunis Iron AB bedriver dagbrottsgruvor vilket leder till omfattande buller och påverkan på omgivningen. Underjordsgruvor ger mindre buller och påverkan på omgivningen. Gruvverksamhet orsakar buller, utsläpp, förlorad vild-

markskänsla och fiskares undvikande beteende. Sprängsignalen och oväsen stör turistande gäster, jakt och fiske. Utsläppen av gruvvatten från sandmagasinet påverkar Aareajoki och bräddnings utloppet påverkar Muonioälv vilket påverkar turisters vilja att besöka området. Huuki by ligger närmast nedströms bräddningsutloppet.

Basen för Lapland Niva Lodge är marken och byggnaderna på M med anor från 1600-talet och det går inte att flytta. Närheten till stora finska turistanläggningar gör anläggningen unik. Aktiviteter vintertid i ren och tyst vildmark är ett viktigt krav av de internationella gästerna.

B.L. hänvisar till Aareavaara Fiskevårdsområdesförenings och Arelax yttranden i målet.

M, B.L. förbehåller sig rätt att komplettera med ersättningsan- språk och komplettering av nu angiven bevisning.

I sitt senaste yttrande har han uppgett att fastighet M saknar tillgång till er-forderligt gruvtekniskt kunnande och tillgång till samtliga uppgifter för nuvarande
tillstånd därför är man förhindrad att avge yttrande. Ansvariga myndigheter har uppgiften att godkänna Kaunis Iron AB:s gruvverksamhet och utöva tillsyn.

Lapland Niva Lodge AB

Lapland Niva Lodge AB har yttrat sig i aktbilaga 290 med bilaga aktbilaga 291 (Grön skogsbruksplan för M). Bolaget har även bilagt yttrande från R-S. Consulting Ltd Oy (aktbilaga 416).

Lapland Niva Lodge AB har begärt ersättning för förlorade inkomster och förlorat värde till följd av störningar från Kaunis Iron AB gruvverksamhet främst beroende på buller, förlorad vildmarkskänsla, utsläpp och fiskares undvikande beteende samt försämrad jakt.

I Huuki by vid Muonio älv har Lapland Niva Lodge AB sin turistverksamhet, man arrenderar hela den gamla släktgården M. De erbjuder förstklassig mat från en egen restaurang i våra gamla kulturbyggnader i kombination med aktiviteter i ren och tyst vildmarksmiljö. Exempelvis vinterfiske i Aareajoki med bas på skiftet som ligger naturskönt till längs Aareajoki. Naturspaning från deras nya ”norrskenstuga” på berget Korvakkolaki, naturguidning, snöskovandring och upplevelser med renar är andra aktiviteter.

Huvudsaklig målgrupp är internationella turister från främst Europa och Asien som besöker närliggande, stora, sedan länge etablerade turistorter i Finland. Ylles drygt 30 km från Huuki med över 25 000 gästbäddar och Levi som ligger drygt 60 km från Huuki med drygt 25 000 gästbäddar. Anläggningarna byggs kontinuerligt ut och man söker hela tiden nya aktiviteter och utflyktsmål. Anläggningen i Huuki passar väl in i behoven som finns, motsvarande gamla kulturgårdar som tidigare

fanns på finska sidan brändes upp under senaste krig. De fåtal som finns kvar är mycket populära turistmål.

De internationella turisterna är krävande och vill uppleva ren och tyst miljö i orörd vildmark. Återbruk och hållbarhet prioriteras, därför har de endast rena ekohus. Kaunis Iron AB bedriver dagbrottsgruvor vilket leder till omfattande buller och påverkan på omgivningen. Underjordsgruvor ger mindre buller och påverkan på omgivningen. De gamla kulturhusen restaureras under kontroll av en byggnadsantikvarie och nya timmerstugor byggs av handtimrat timmer från Huuki. Gruvverksamhet orsakar buller, utsläpp, förlorad vildmarkskänsla och fiskares undvikande beteende. Sprängsignalen och oväsen stör turistande gäster, jakt och fiske. Utsläppen av gruvvatten från sandmagasinet påverkar Aareajoki och bräddnings utloppet påverkar Muonioälv vilket påverkar turisters vilja att besöka området. Huuki by ligger närmast nedströms bräddningsutloppet.
I miljökonsekvensbeskrivningen står ” Buller från verksamheten kan även störa friluftslivsupplevelser på ett större avstånd från verksamheten, t.ex. vid Aareavaara och Muonio älv…” och ”…Tillgången till alternativa orörda områden för friluftsliv och rekreation i närområdet bedöms, trots verksamhetens påverkan, som fortsatt god vilket gör att konsekvenserna för friluftsliv och rekreation sammantaget bedöms som små…”

Basen för Lapland Niva Lodge AB är marken och byggnaderna på M med anor från 1600-talet, det går inte att flytta. Närheten till stora finska turistanläggningar gör anläggningen unik. I miljökonsekvensbeskrivningen står ”…Även upplevelsen av vildmark vid fiske i närliggande vattendrag påverkas av verksamheten…” Aktiviteter vintertid i ren och tyst vildmark är ett viktigt krav av de internationella gästerna.

Aareavaara Fiskevårdsområdesförening har inlämnat yttrande i målet där man påvisar buller, utsläpp, avvikande beteende hos sportfiskare, m.m. Arealax AB som bedriver turistverksamhet i området har inlämnat yttrande som visar på förlorade inkomster och värde orsakade av gruvverksamheten.

Lapland Niva Lodge AB förbehåller sig rätt att komplettera med ersättningsanspråk och komplettering av nu angiven bevisning.

Arealax Lapland

Arelax Lapland är en enskild firma vars innehavare är B-G.N. Arelax Lapland har yttrat sig i aktbilaga 127 (innan kungörelse) och över den kungjorda ansökan i aktbilagorna 304 (yttrande samt yrkande om ersättning) samt 747 (yttrande). Nedan redogörs samlat för aktbilaga 304 och 747.

Arelax Lapland är ett turismföretag med 18 bäddplatser i byn Aareavaara. Företaget använder fastigheterna P och Q som rekreationsområde. Området

runt byn är mycket väl lämpat för jak, fiske och friluftsliv. Arelax Lapland yrkar bifall till ansökan under förutsättning att ersättningsanspråken bifalls till fullo. I andra hand yrkas avslag till ansökan.

Arelax Lapland yrkar ersättning för inkomstförluster om 133 000 per år beroende av störningar av gruvverksamheten under Palotieva dagbrotts driftsperiod. Buller från verksamheten ger störningar på företagets rekreationsområde. Gäster som besöker dem i syfte att få se norrsken, åka skidor och småviltsjakt vill inte höra buller och avstår därmed att nyttja anläggningen vintertid.

Vinterturister som vill se norrsken klagar på befintligt buller från gruvverksamheten i Tapuli dagbrott. För att kompensera bullerstörningar har företaget gett gästerna möjlighet att besöka en renhage, vilket har orsakat merkostnader om ca 9 000 kr per år.

Att försöka bedriva turism i befintligt buller från Tapuli dagbrott har varit svårt och klagomål har kommit. Arelax Lapland bedömer att företaget förlorar gästnätter till ett värde av 124 000 kr under vintersäsongen (dec-april) på grund av buller från ansökta Palotieva dagbrott som kommer 800 meter närmare företagets rekreationsområde. Företaget har erbjudit gruvbolaget att hyra boende vintertid för motsvarande summa men inte fått någon respons.

I MKB beskrivs att turismen kan få ett uppsving tack vare gruvdrift, detta är ett helt felaktigt resonemang. Det går inte att jämföra studie om turism i Kiruna som har en underjordsgruva med väldigt lågt buller och dessutom är större delen av turismanläggningarna belägna i Jukkasjärvi, 17 km från Kiruna underjordsgruva, jämfört med störningar från ett bullrande Palotieva dagbrott på 3,5 km. avstånd med öppen myrmark mellan gruvan och rekreationsområdet. Antalet besökare som är relaterat till gruvdriften är minimalt, det handlar om ca 20-25 gästnätter per år. Detta uppväger inte bortfallet i antal gästnätter som bullret från gruvan orsakar.

I MKB medger bolaget att verksamheten kan medföra störningar på djurliv och jaktförutsättningar. Det framkommer även att upplevelsen av vildmark vid fiske i närliggande vattendrag påverkas av verksamheten. I bullerutredningen framkommer det att Aareajoki i nuläget har ljudnivåer på 50 decibel och att ljudnivåerna kommer att öka med 4 decibel som mest. Deras egna mätningar visar på 45-55 decibel vid sydsydvästliga vindar på rekreationsområdenena. Det är omöjligt att få gäster att trivas i den ljudmiljön.

Ersättningsanspråk ska avgöras i detta mål, verksamheten har påverkats och kommer att påverkas av Kaunis Irons gruvdrift.

Å.K. m.fl. fastighetsägare

Å.K. m.fl. fastighetsägare äger fastigheter i Aareavaara och Kengisskogen i Pajala kommun och har yttrat sig i målet genom B-G.N., som själv äger

två av fastigheterna och genom ingivna fullmakter är ombud för övriga fastighetsägare. Av aktbilaga 302 framgår att berörda fastigheter är P (466 ha), Q (167 ha), AC (135 ha), AD (351 ha), AE (313 ha), AF (115 ha), AG (169 ha), AH (399 ha), AI (196 ha), AJ (253 ha) och AK (304 ha) samt AL (4 638 ha). Aktbilaga 340 innehåller en ägarförteckning över aktuella fastigheter. Fastighetsägarna har yttrat sig i aktbilaga 302 (yttrande över ansökan jämte yrkande om ersättning) och 746, vilka redogörs för nedan. B-G.N. deltog vid synen.

Aktbilaga 302

Gruvbolaget Kaunis Irons verksamhet i Kaunisvaara är välkommen och ger arbetstillfällen till bygden men störande buller från verksamheten är av stor betydelse för fastighetsägare i närområdet. Området omkring byn Aareavaara med älv, bäckar, sjöar och kuperat skogslandskap är mycket väl lämpat för jakt, fiske och friluftsliv. Norrbottens äldsta fornfynd/boplats (10 300 år) är belägen i byn och flertalet andra fornfyndigheter (800-6000 år) som hittats i området visar att byn även historiskt sett varit mycket intressant som boplats.

Fastighetsägarna yrkar bifall till ansökan under förutsättning att deras ersättningsanspråk bifalls.

I fråga om bullerreducerande åtgärder anser de att sprängsignal ska begränsas till gruvområdet, alla truckflak ska bekläs med gummi och att fordonsparken elektrifieras i största möjliga mån samt att tillsynsmyndigheten ska besiktiga bullerreducerande åtgärder som ska utföras vid det planerade dagbrottet Palotieva, innan driftsättning. Motivering för dessa förslag är att gruvverksamheten påverkar rekreation, friluftsliv, jakt och fiske mycket negativt, bullret hörs upp till 15 km från gruvan. Det är Natura 2000 områden, djur och människor som drabbas av detta buller och det skall tas i beaktning.

Fastighetsägarna begär en årlig ersättning om 30 kr per hektar för buller från gruvverksamheten som stör jaktupplevelserna på fastigheten. Ersättningen betalas till fastighetsägarna.

Sverige ligger i det så kallade västvindsbältet vilket innebär att den vanligaste vindriktningen för den ostörda vinden är västlig eller sydvästlig vilket gör att fastigheterna kommer att påverkas av buller från ansökt verksamhet i Palotieva dagbrott samt buller från befintliga Tapuli dagbrott, primärkross och gråbergsupplag.

I MKB framkommer att verksamheten kan medföra störningar på djurliv och jaktförutsättningar. Det framkommer även att upplevelsen av vildmark vid fiske i närliggande vattendrag påverkas av verksamheten. I bullerutredningen framkommer det att Aareaajoki i nuläget har ljudnivåer på 50 decibel och att ljudnivåerna kommer att öka med 4 decibel som mest. Jägare och fastighetsägare har själv utfört flertalet bullermätningar. 53 decibel har uppmätts med decibelmätare vid Rankunpoltto (belägen ca 4 km från Tapuli dagbrott) den 17 oktober 2018, sydvästliga vindar. Fastighetsägarna anser inte att hela värdet av jakten på fastigheterna går förlorad.

De flesta av markägarna jagar själv på sina marker eller hyr ut älgjakten till andra jägare.

Att jakten periodvis inte går att utföra p.g.a. buller skapar stora bekymmer för jägare och fastighetsägare, det finns även risk för älgbetesskador i förlängningen på grund av minskad avskjutning. På grund av buller från Tapuli dagbrott har fastighetsägarna redan mist möjligheterna till lockjakt på älg som är en mycket populär jaktform som inte längre går att utföra p.g.a. bullret. Jakt med hund störs kraftigt och är periodvis inte möjligt att bedriva. Det är mycket svårt att höra hundskall/ståndskall och jaktupplevelsen är inte trivsam. Även bärplockning och annan rekreation störs av bullret.

Att hyra andra ersättningsmarker i närområdet som har goda jaktförutsättningar är kostsamt och tillgången till jaktmarker är begränsad. Älgjakten har ett stort värde för fastighetsägare, snittpriset 2019 var 48 kr per hektar. (Pajala Allmänning).

Aktbilaga 746
Ersättningsanspråk ska avgöras i detta mål, jaktförutsättningarna har påverkats och kommer att påverkas av Kaunis Irons gruvdrift.

M.K.

M.K., ägare till fastigheten J, har yttrat sig skriftligt i målet genom följande aktbilagor.

Aktbilagorna 254 (synpunkter på ansökan) med tillhörande bilaga 255 (ersättningsanspråk), 384 (synpunkter på protokollet från synen) med bilagor 385-390 (olika bilder bl.a. en över vy sträcka klarningsmagasin – J), 392 (begäran om tillägg till sakägarförteckningen) med bilagor 393-395 (kartbilder från Lantmäteriet), 405 (yttrande med fråga om protokoll från synen) med bilagor 406-408 (bilder och videofilmer bl.a. från myren vid sandmagasinets norra vall), 456 (yttrande – egen utredning norra vallen) med bilagor 457-462 (flygbilder samt bild över gränsdike), 463 (rättelse och komplettering) med bilaga 464 (bild på handritad karta), 496 (yttrande gällande dike i anslutning till sandmagasinet) med bilagor 497-501 (bl.a. översiktskarta, översiktsbild och video på diket), 558 (yrkande om ersättning enligt 31 kap. 16 § miljöbalken), 614 (fråga avseende miljökonsekvensbeskrivning samt yrkande om syn) med bilagor 615-616 (kartbilder), 620 (förtydligande angående begäran om syn), 621 (anmälan om hinder mot huvudförhandling), 623 (yrkande avseende MKB), 625 (yttrande med begäran om nya kartor från Lantmäteriet gällande hydrologin på Tapulivuoma) med bilagorna 626-630 (tidningsartikel, kartskiss och naturfotografier), 631 (yttrande om väg/vall på myren norr om gråbergsupplaget) med bilagorna 632-635 (bilder), 644 (yttrande om vårflödet m.m.) med bilagorna 645-647 (bilder och film från Rovanperänmännikkö), 664 (upplysning om att Lantmäteriet kommer att ta nya flygbilder över Kaunisvaara och Aareavaara) med bilaga 665 (bild över uppdaterad fastighetskarta), 794 (yttrande) med bilagor 795-796 (meddelande om samt bild på korrigering av karta från Lantmäteriet), 797 (yttrande enligt föreläggande), 805 (komplettering till aktbilaga 794 och 797) med bilaga 806

(samrådsunderlag), 845 (yttrande om malmslig m.m.) med bilagor 846-848 (rapport och resultat asbestanalyser), 849 (e-post om artikel i NSD) med bilagor 850-852 (tre bilagor från NSD), 948 (ersättningsyrkande), 954 (bemötande sökandens yttrande), 980 (yrkande om komplettering av kartmaterial så att Muonio älv syns), 999 (yttrande om restaureringen av myren på östra sidan av rv 99) med bilagor 1000-1004 (bilder på lokalisering, dikessystem m.m.), 1013 (yttrande om ny detaljplan för sandmagasinet) med bilagor 1014-1020 (bl.a. underlag för och begäran om planbesked, beslut om planbesked med mera), 1028 (e-post om ledningsrätt m.m.) med bilaga 1029-1030 (yttrande från länsstyrelsen och Lantmäteriet i detaljplaneärende om utvidgat sandmagasin), 1048 (e-post om karta att beakta) med bilagor 1049-1050 (bilder), 1051 (e-post om fastighetsförvärv m.m.) med bilagor 1052-1053 (resultat av uträkningar och mäklartabell), 1070 (e-post avseende slutanförande) med bilagor 1071 och 1072 (PowerPoint över arbetstid m.m. och egna anteckningar från huvudförhandlingen), 1074 (e-post med bilagor som ska visa att Tapulivuoma är recipient och grundvatteninfiltrerande, ”dubbelbottnad”) med bilagor 1075-1077 (bild över skiss från huvudförhandlingen samt två fotografier), 1078 (e-post om karta i aktbilaga 1060) med bilagor 1079 och 1080 (kartbilder), 1084 (e-post om fotografier m.m.) med bilagor 1085-1089 (fotografier från området), 1091 (yttrande med yrkande), 1093 (e-post om liquefaction m.m.) med bilagor 1094-1098 (fotografier och utdrag från Facebook), 1110 (yttrande om kartlagd vattenverksamhet och erinran karta) med bilagor 1111-1114 (bilder), 1130 (yttrande avseende bilder tagna från Tapulivuoma) med bilagor 1131 och 1132 (bilder), 1137 (e-post om tidningsartikel och Facebook-inlägg om restaurering av våtmark), med bilagor 1138-1141 (tidningsartikel och utdrag från Facebook), 1155 (bemötande av sökandens yttrande efter huvudförhandlingen) med bilagor 1156 och 1157 (urklipp bolagets yttrande och mail-svar), 1158 (e-post med yttrande om uppdatering av Lantmäteriets kartapplikation, egna observationer m.m.) med bilagor 1159-1168 (bilder, kartbilder och en film över diket och sandmagasinets norra del), 1173 (yttrande om ledningsrätt) med bilagor 1174 och 1175 (aktbilaga 1170, NRAB:s tillståndsansökan till Gränsälvskommissionen och skärmdump från Lantmäteriet), 1177 (yttrande över länsstyrelsens bevarandeplan Natura 2000-område) med bilagor 1178-1181 (kungörelse samt kartbilder), 1182 (e-post, tillägg till Natura 2000 yttrande) med bilagor 1183-1185 (två kartor samt en film), 1186 (e-post om diket Natura 2000) med bilaga 1187 (bild tagen ca 100 m nedströms dikesutloppet vid Aareajoki), 1188 (e-post fråga angående karta), 1189 (e-post förfrågan kring planärende Pajala kommun), 1206 (erinran mot länsstyrelsens tillsyn) med bilagor 1207-1209 (tjänsteanteckning länsstyrelsen samt kartor), 1213 (e-post för kännedom om överklagat länsstyrelsebeslut) med bilagor 1214 och 1215 (mail från länsstyrelsen till Kaunis Iron, skärmdump ledningsrätt vattenledning), 1216 (e-post för kännedom om överklagande av länsstyrelsebeslut) med bilaga 1217 (länsstyrelsens akt, inklusive beslut den 28 oktober 2022), 1219 (e-post för kännedom, uppgifter ingivna i domstolens mål M 3151-22) med bilagor 1220-1225 (handlingar ingivna i mål M 3151-22), 1226 (e-post om kungörelse i planärende) med bilaga 1227 (kungörelse), 1228 (e-post avseende planärende) med bilagor 1229-1235 (handlingar planärende om utökat sandmagasin Tapuli gruva), 1236 (e-post angående laga kraft planärende) med bilagor 1237-1238 (kommunens anslagsbevis och sammanträdesprotokoll 2022-10-24), 1239 (e-post meddelande om överklagande av beslut) med bilagor 1240 och 1241 (sammanfogade skärmdumpar ur två olika sammanträdesprotokoll Pajala

kommun), 1242 (e-postmeddelande) med bilagor 1243-1245 (skärmdump samt två sammanträdesprotokoll, Pajala kommun) samt 1246 (e-post om överklagande).

M.K. deltog vid synen samt under tio och en halv dag av huvudförhandlingen.

M.K. har i stor omfattning anfört synpunkter på läckage från sandmagasi-net via Tapulivuoma till hennes fastighet, haft tveksamheter runt vattenavrinningen i stort och bl.a. ingett och åberopat filmer och bilder på vatten i bäckar och diken (jfr med vad som framkommer i uppräkningen ovan). Hon har därutöver, som talan får förstås, bland annat anfört kritik mot det gällande tillståndet, koncessionsbeslut samt detaljplaner.

L.F.

L.F., boende i Bergfors, Kiruna, har yttrat sig innan kungörelse i aktbilagorna 200 med tillhörande bilagor 201-205 (artikel från NSD samt fotografier).
Efter kungörelse har han yttrat sig över ansökan i aktbilaga 265 där han hänvisat till sina yttranden i mark- och miljödomstolens mål M 1828-18 och M 1666-11, 269 (e-post där han hänvisar till bilagda handlingar från mål M 1666-11) med tillhörande bilagor 270-275 (aktbilagorna 244, 250, 256-258 i mål M 1666-11 samt information om inställd huvudförhandling i det målet), 722 (yttrande avseende transporter på malmbanan) med tillhörande bilagor 723-737 (fotografier på Kaunis Irons tomtåg). Nedan redogörs för aktbilaga 722.

De bilagor som han ingett och åberopar består bl.a. i ett antal bilder på ett av Kaunis Irons tomtåg, för att visa hur dammet trycks upp ur vagnskorgarna.

Aktbilaga 722
Något som berör honom i allra högsta grad är de idag olagliga transporterna som dammar i stort sett likadant som när gruvbolaget Northland transporterade malmen den icke tillståndspliktiga vägen. Absolut värst är de tomma transporterna, (alltså när tågen är tillbaka från tömningen i Narvik). Det ligger som ett lock av damm på i stort sett alla deras tomma tåg, som han tidigare i många yttranden skrivit så syns inte alltid dammet när man skall fotografera, utan man måste få hjälp av rätt ljus från solen.

Han har under årens lopp påtalat det genom massor med bilder och skrivelser utan att de i maktposition tagit hänsyn till det. Gruvföretaget, i det här fallet Kaunis Iron, men även statliga LKAB känner till de stora problemen med dammandet av hela malmbanan. De förminskar problemen som om de inte finns och därmed gör att domstolen går på det utan större ifrågasättande av problemen. Dessutom innehåller den krossade malmen från Kaunis Iron asbest som då blir ytterst farlig. Han ser från sitt köksfönster att Kaunis Iron börjat måla insidan av vagnskorgarna, färgen är vit. Det här gör man bara för att på ett lättare sätt kunna tömma vagnarna i Narvik. Han har bilder på Northlands tomma tågsätt där allt mellan 10 - 20 ton malm gick i retur

i varje vagn, då 36 vagnar. Det innebär malm som är så krossad som liknar florsocker, potatismjöl och blir ytterst farlig då den innehåller asbest. Problemet kommer ganska snart tillbaka då den finkrossade malmen fungerar som ett slipmedel och då tar bort färgen, men det bevisar än en gång att de känner till det stora problemet med att inte kunna tömma vagnarna helt och som i sin tur bidrar till dammandet.

Domaren med sina tekniska råd ska vid varje viktigt utlåtande i en dom göra syn på platsen, detta skall meddelas kort innan synen för att berörda som i det här fallet inte ska ändra på verkligheten. Det betyder som exempel att det går lång för tid mellan information om syn och när synen skall göras då hinner företaget tillfälligt dölja problemen. Man kanske kör mindre antal tåg den dagen eller lastar mindre och plattar till lasten. Företaget säger ju till domstolen att de sprutar lignin på lasten för att binda den så det inte dammar. Han ifrågasätter hur kontrollen är på det. Hur många ton köper de in av lignin och hur många ton som de använder anser han att domstolen bör begära in siffror på.

På de tågsätt som i stort sett alltid dammar, tomtågen, sprutar de aldrig lignin. Här är det åtgärder som domstolen måste se till att de åtgärdas och det utan dröjsmål, då tågtransporterna nu är inne på tionde året utan att något gjorts. När ingen lyssnar eller tar hänsyn till de drabbade då får det pågå. Det stora felet som under lång tid fått pågå är att domstolen bara lyssnat och trott på gruvföretaget eller gruvföretagen. Han har annat att göra än att slåss mot dessa jättar med mycket pengar. Han utgår från att Kaunis Iron kommer att få tillstånd att transportera malmen mot den i dag ej tillståndspliktiga vägen. Men då är det dags att domstolen ställer krav på transporterna; specialpresenning likt en rullgardin som förhindrar dammandet. Detta ska gälla lastat tåg och tomma tåg. Företagen tjänar massor med pengar men så fort miljösatsningar kommer på tal då har de inte råd och då slipper de åtgärda problemen. Dags att låta miljöbalken börja fungera som den ska och inte med en massa konstruerade kryphål för att slippa ta ansvar. Idag ställer alla gruvälskare krav på att handläggningstiderna ska kortas av vid miljöprövningarna. Det betyder i praktiken att miljöbalken kan skrotas. En upplysning i handläggningstider gällande en tänkt gruvetablering i länet. Länsstyrelsen 593 dagar, Bergsstaten 1023 dagar och näringsdepartementet 2 174 dagar. De som har minst dagar får alltid skulden i de alltför långa handläggningstiderna, men det allra värsta är gruvföretagens alltid dåliga handläggning i sina ansökningar, de skall alltid gena i kurvorna, därav de långa handläggningstiderna.

Alla pratar så fint om samråd, men undertecknad har aldrig blivit kallad till ett sådant från tidigare Northland och nu Kaunis Iron eller statliga LKAB. Utåt sett låter det fint, men i praktiken fungerar det inte. Avslutningsvis vill han att det ska ställas hårda krav på alla transporter av damningsbenäget gods som transporteras på järnväg; det är inte riktigt klokt det som pågår idag efter malmbanan. Han väntar på ett positivt svar från domstolen, inte bara svar att domstolen känner till problemen och hoppas att gruvföretagen åtgärdar dem. Han står också bakom allt som tillsynsmyndigheten ställt som krav på redan pågående gruvbrytning, men även på de nya ansökningarna gällande de nya gruvorna. Han anser att domstolen ska komma upp och se verkligheten, speciellt då snön kommit, trots att dammandet pågår hela året.

S.W.

S.W., fastighetsägare till K, har yttrat sig i aktbilaga 266 och anfört följande.

Kaunis Iron har inte kontaktat honom. De skickade ett brev att de skulle ta kontakt. Visserligen är fisket förstört i Areajoki, Kaunisjoki och Muonio älv redan. Han har haft planer att anlägga en fiske- och kanotplats vid Lukangangas, i kilen där Areajoki och Kaunisjoki går ihop, men nu är det kört. Han undrar om det inte är bättre att anlägga avfallsdammen på fastmark än som nu på myren eftersom han inte tror att den går att få tät. Han tycker att man ska se till att det blir noll utsläpp. Han ifrågasätter varför miljödomstolen inte kräver samma av Kaunis Iron som av honom. Kaunis Iron ska själv ta hand om utsläppen. Man ser i världen och i grannländer vad som har hänt med avfallsdammar. Bästa lösningen är att Kaunis Iron löser marken väster om Kaunisjoki, bygger en avfallsdamm som ska hålla för framtiden och själv tar hand om avfallet. Han kommer att fälla björk och granskogen efter Areajoki och ska ha ersättning för det om han inte får avverka. Miljödomstolen ska se till att det blir noll utsläpp, då kan Kaunis Iron anställda sova gott om natten. De tjänar en massa pengar nu, men se till att nästa generation inte behöver bli sjuka av avfallet.

A.H.

A.H., fastighetsägare till L, har yttrat sig i aktbilaga 278, genom sin dotter I.A-H., och anfört följande.

Deras synpunkt gäller vattnet. De har egen brunn och är ej kopplade till kommunalt vatten. Det är bara de i familjen som använder det. A.H. är fastighetsägare och rättighetsinnehavare men hon bor inte där. A.H.s son bor kvar och han jobbar åt Kaunis Iron och han behöver vatten. De undrar hur det kommer att gå när Kaunis Iron börjar borra i Sahavaara med vattnet, om det försvinner det eller om blir det förorenat och undrar varifrån de i så fall får vatten. De undrar om de kommer att få ersättning och få hjälp med att bli kopplade till det kommunala vattennätet.

D och L.K.

D och L.K. äger fastigheten N och har yttrat sig i aktbilaga 295 med tillhörande bilaga 296 och anfört följande.

De förutsätter att vattentillgången i borrad brunn på fastigheten N ej blir påverkad p.g.a. den tilltänkta vattenverksamheten. Om det blir påverkan i brunnen så förutsätter de att vattentillgången säkerställs av sökanden i målet.

T.K.

T.K., boende i Kaunisvaara (fastigheten O), har yttrat sig i aktbilagorna 298 (yttrande med yrkanden), 342 (yttrande över ansökan), 685 och 686 (yttrande och yrkanden gällande översättningar), 789 (yttrande) med tillhörande bilagor 790 och 791 (analysrapporter Eurofins), 792 (Rapport IVL Svenska Miljöinstitut) och 793 (video över damning Kaunisvaara), 1054 (yttrande med justerade yrkanden ingivet under huvudförhandlingen, innehållande ett flertal fotografier bl.a. tagna på sträckor av väg 99 från olika år och årstider, på väg 395 vid Junosuando samt bilder över material från vägen som magnetprov utförts på), 1143 (yttrande med yrkanden, ingivet efter huvudförhandlingens slut) samt 1190 (yttrande, vidhåller vad som framgår i aktbilaga 1143).

T.K. deltog vid synen. Nedan redogörs för den senaste av aktbilagorna som innehåller de samlade synpunkterna, aktbilaga 789.

Aktbilaga 789
Han vidhåller det som framgår i tidigare yttrande från juni 2021. Undersökningar av grundvattensänkningar utförda av sökanden är bedömningar och inga helt säkra uppgifter. Skaderisker kan inte med säkerhet helt uteslutas. Försiktighetsprincip skall därför tillämpas och de krav som ställs i hans yttrande skall bifallas.

Hans fastighet O har ingen dricksvattenbrunn. Vattenförsörjning är kommunal.

I bolagets yttrande anges följande. "För att minska damningen från lastbilstransporterna är samtliga lastbilsflak och släp täckta. Utfarten från industriområdet fram till väg 99 har asfalterats. Utfarten omfattas också av ett vägunderhållsprogram där insatser såsom vattning och sopning ingår. Bland andra övriga åtgärder som har genomförts kan nämnas en tvättanläggning för lastbilarna. Förutom rengöringsaspekten har tvättanläggningen medfört att ovidkommande vikt i form av is, snö och smuts lossas från bilar och släp. Genom att avlägsna ovidkommande material kan lastbilarnas bruttovikt i högre grad utgöras av utgående järnslig vilket optimerar transporterna."

Damningen från lastbilstransporterna har under flera års tid varit mycket besvärande. Dels mellan år 2012 - 2014 (Northland Resources), dels mellan år 2018 - 2022 (Kaunis Iron). De åtgärder som är utförda är otillräckliga. Damning pågår fortfarande främst i Kaunisvaara (väg 99), Junosuando (väg 395 vid trafikledningscentral) och Svappavaara (väg E10 vid omlastningsstation). Utfarten från industriområdet i Kaunisvaara vattnas och sopas inte tillräckligt ofta. Tvättanläggning finns endast i Junosuando, men utnyttjas inte kontinuerligt, därför förs material (is, snö och smuts) fortfarande ut från industriområdet i Kaunisvaara, trafikledningscentral i Junosuando och omlastningsstation i Svappavaara ut på det allmänna vägnätet. När materialet sedan torkar uppstår damning.

KIAB har yrkat om ett verkställighetsförordnande och angett skäl för det.

Han yrkar att ett verkställighetsförordnande inte skall beviljas. Skälen för detta är följande. Det normala är att domar och tillstånd ska kunna överklagas. KIAB har angett att H2 Green Steel (H2GS) ska bli en köpare av deras slig, men det är felaktigt eftersom H2GS har för avsikt att använda i första hand pellets och därefter järnsvamp. KIAB kan inte bedöma sin framtid ekonomiskt på förhoppningar, säker information i form av leveranskontrakt från H2GS måste finnas. Kaunis Iron (KIAB) saknar tillräcklig erfarenhet och kompetens att bedriva seriös gruvverksamhet. Det bevisas av bl.a. av deras brister i att förhindra damning från lastbilstransporter, ett flertal olyckor och incidenter samt överskridande av tillåtna hastigheter för lastbilstransporter

Vad avser transporter av slig har bolaget uppgett följande ”KIAB delar inte Naturvårdsverkets uppfattning och anser inte att samrådet och/eller miljökonsekvensbeskrivningen behöver kompletteras". Naturvårdsverket anser följande. "Mark- och miljödomstolen i sin dom 2022-01-13 i mål nr M 1828-18 har konstaterat att transporterna utgör följdföretag enligt 16 kap. 7 § miljöbalken till den pågående verksamheten, anför Naturvårdsverket att detsamma rimligen också måste gälla för motsvarande framtida transporter i den ansökta verksamheten".

Han delar Naturvårdsverkets uppfattning att transporterna är ett följdföretag och yrkar att miljökonsekvensbeskrivningen skall kompletteras i detta avseende och att utökade samråd skall genomföras. Skälen är förutom de som Naturvårdsverket framför följande. Transportsträckan mellan Tapuli (Kaunisvaara) och Pitkäjärvi (Svappavaara) har en stor dominans och påverkan av transporter utförda med lastbilar totalvikt ca 90 ton. Under den tid som transporter med lastbilar utförts (2012 - 2014, 2018 - 2022) har det varit tveksamt om det krävts tillstånd för detta ändamål. Nuvarande tillstånd i mål M 11/09 hade inget tillstånd för lastbilstransporter till Svappavaara. Det har resulterat i en allmän osäkerhet och minskat intresse för bl.a. allmänhet att delta i samråd och i samband med det lämna synpunkter och yttranden. Med ett beslut att konstatera att transporterna är ett följdföretag kommer ett större intresse från allmänhet att uppstå. Det är Trafikverket som varit huvudman och genomfört samråd i samband med om- och nybyggnad av sträckan Kaunisvaara-Svappavaara. Han anser att allmänheten uppfattar det som en process med mindre betydelse jämfört med en process som genomförs i domstol. I domstol har man t.ex. möjlighet att överklaga och processen har i övrigt en mer "seriös framtoning" som skapar ett större intresse.

Han vidhåller det som framgår i yttrande daterat den 1 augusti 2021 (aktbilaga 342). Detta yttrande kompletteras med följande. Transporter i Tapuli gruvområde med truckar utgörs av lågfrekvent buller. Transporter i Kaunisvaara med tunga lastbilar (totalvikt ca 90 ton) utgörs av lågfrekvent buller. I Tapuli pågår verksamhet med truckar dygnet runt med stor intensitet och är speciellt störande kväll och nattetid. Transporter med tunga lastbilar pågår dygnet runt med stor intensitet och är speciellt störande kväll och nattetid. Per år passerar ca 64 000 lastbilar i båda riktningar vid en produktion av ca 2 miljoner ton slig och lastvikt ca 62 ton per lastbil. Ett flertal äldre hus i Kaunisvaara har ytterväggar uppbyggda av lätta material. De består ofta av träpanel, spikreglar, vindskyddsboard, ca 12 cm sågspån/kutterspån, spontad träpanel och porös träfiberskiva. Ljuddämpningen är avsevärt sämre än ytterväggar

som byggs i dagsläget. Kraven i byggregler/normer har kontinuerligt förbättrats genom åren avseende ljudkrav och energihushållning. Det som benämns "normalfallet" i KIAB:s yttrande existerar således inte. Beräkning och kontroll ska därför utföras med relevant underlag d.v.s. yttervägg och övriga byggnadsdelar från den byggteknik som är aktuell från byggnadsåret (1940- till 1960-talet).

I Boverkets allmänna råd BFS 2020:2 kap. 4.4 framgår att betydande förekomst av lågfrekvent ljud kan bedömas som särskilt störande och ska beaktas vid bostadsbyggnader. I Naturvårdsverkets vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller (rapport 6538 april 2015) framgår att störningsupplevelsen kan påverkas av styrkeförhållandet mellan den aktuella bullerkällan och bakgrundsnivån. I de miljöer där bakgrundsnivån är låg eller mycket låg kan tillkommande buller upplevas som mer störande än tillkommande buller i områden med högre bakgrundsnivåer. I Kaunisvaara som sedan ca 200 år tillbaka har varit en by utan ljudstörningar med mycket låg bakgrundsnivå har gruvetableringen resulterat i en avsevärd påfrestning för de boende. Närmaste likvärdiga område för rekreation och friluftsliv finns i byn Aareavaara beläget ca 10 km norrut från Kaunisvaara och det innebär tillgång till egen bil, men även där förekommer påverkan av ljudstörningar från gruvan i Tapuli tidvis. För att bedriva rekreation och friluftsliv m.m. och helt slippa ljudstörningar måste man besöka samhället Pajala ca 23 km söderut från Kaunisvaara. Det ska även nämnas att det finns terräng- och skidspår samt en utsiktsplats med eldstad på berget Sahavaara som nyttjas av lokalbefolkning och besökande till byn. Det förekommer generellt en viss osäkerhet i alla beräkningar oavsett personalens kompetens och erfarenhet. Därför kan man inte helt lita på resultatet. En felmarginal på ca 2-5 dB eller mer kan anses vara mer relevant.

I Pelagias PM daterat den 6 mars 2022 anges bl.a. följande: "Förekomst av öring, framförallt öringyngel, är en förutsättning för att flodpärlmussla ska kunna reproducera sig. I både Kaunisjoki och Aareajoki har endast enstaka öringyngel fångats i samband med elfiskeundersökningar sedan 2006, det vill säga före det att gruvverksamheten inleddes. Beståndet av öringyngel bedöms utifrån dessa undersökningar vara mycket lägre än det som anses krävas för att reproduktion av flodpärlmussla ska vara sannolik (Tamario och Degerman, 2017)".

Vad gäller vattenkvalitet är det av oerhört stor betydelse att utsläpp från industriområdet inte skadar eller påverkar Kaunisjoki och Muonio älv negativt. Naturligtvis får ej fiskbeståndets levnadsvillkor försämras i älven och i anslutande vattensystem. Vattensystemet omfattar t.ex. Kaunisjoki, Aareajoki, Kolkojoki och Sivakkajoki. Vattenkvalitén måste vara oförändrad under gruvverksamhetens hela livslängd, den får således inte försämras jämfört med den status som råder före gruvetablering år 2012. Fritidsfisket är av stor betydelse under sommarmånaderna juni-augusti i samtliga större vattendrag i området. Under dessa månader fiskar bofast befolkning, helgbesökare och semestrande människor betydligt oftare.

Inventering av fiskebeståndet (MKB - bil. H7 Fiskvaneundersökning) har inte utförts i Sivakkajoki. Bäcken ansluter till Aareajoki nordväst om industriområdet. Sivakkajoki har ett bra bestånd av främst öring och harr. Öringen är inte stationär utan leker därmed troligtvis i bäcken och använder Aareajoki som vattendrag för att

simma till gränsälven Muonio älv. Inventering av fiskebeståndet har inte heller utförts i Kolkonjoki. Bäcken ansluter till Kaunisjoki väster om industriområdet. Även Kolkonjoki har ett bra bestånd av främst öring och harr. Öringen är eventuellt inte stationär utan leker därmed troligtvis i bäcken och använder eventuellt Kaunisjoki som vattendrag för att simma till gränsälven Muonio älv. Provfiske bör utföras senast i augusti, då lämnar öringen troligen samtliga vattendrag i området, även t.ex. harrbeståndet minskar kraftigt. Största fiskbeståndet finns under månaderna juni-augusti. Det är välkänt bland den mer frekvent fiskande lokalbefolkningen att öring finns i Kolkon-och Sivakkajoki. Han yrkar att inventering av fiskbestånd skall utföras i Sivakkajoki och Kolkonjoki avseende speciellt öring och harr.

Vad gäller yt- och grundvattenprovtagning är ingen provtagning utförd strax norr om Rässinpalo vid väg 99. Mellan vägen och gråbergsupplagen finns ett myrområde som avvattnas mot öster. Vid väg 99 finns en kallkälla som ska innehålla absolut rent drickbart vatten. Kallkällan är markerad med skylt (vit) eftersom väg 99 har varit och kommer att utgöras av Sverigeleden för cykel med stor potential för befintliga och kommande verksamheter inom turism. Naturligtvis är också kallkällan viktig för lokalbefolkningen som vattentillgång. Han har passerat platsen några gånger i maj och juni månad 2022 och då känt en svavelliknande lukt som leder till en oro för negativ påverkan från gruvområdet. Dessutom förekommer missfärgat vatten Därför bör provtagning utföras på platsen kontinuerligt. Han yrkar att yt- och grundvattenprovtagning omgående ska utföras vid kallkälla vid väg 99 strax norr om Rässinpalo.

KIAB har yrkat (hemställt) om ett verkställighetsförordnande och angett skäl för det. Han yrkar att ett verkställighetsförordnande inte skall beviljas.

Vad gäller bolagets villkorsförslag punkten 4 anges följande i texten. "Bolaget skall vidta åtgärder för att motverka störande damning". Han konstaterar att störande damning har uppstått under alla de år gruvverksamheten pågått. Kravet från allmänhet är att damning överhuvudtaget inte ska uppstå från gruvverksamheten (transporter och gruvområden). Därför finns mycket starka skäl att införa förbud mot damning samt kännbara straff/åtgärder från myndigheter om förbud inte följs.

Han yrkar att material som orsakar damning och nedsmutsning etc. inte överhuvudtaget får föras ut på det allmänna vägnätet. Inte ens ringa mängder accepteras under några villkor. Lastbilar skall alltid tvättas och rengöras noggrant innan de lämnar Tapuli gruvområde (Kaunisvaara), Junosuando trafikledningscentral och Pitkäjärvi omlastningsstation (Svappavaara).

Han yrkar också att utsläpp i form av damning, stoft och emissioner etc. inte överhuvudtaget får föras ut från gruvområdena i Tapuli och Sahavaara. Inte ens ringa mängder accepteras under några villkor.

Han yrkar att tillsynsmyndighet skall delegera ansvaret för tillsyn av damning, nedsmutsning, stoft och emissioner till den lokala Bygg och miljöavdelningen i berörd kommun. För Kaunisvaara och Junosuando innebär det Pajala kommun. För Svappavaara innebär det Kiruna kommun.

Vad gäller villkorsförslag 9 avseende buller hänvisar han till sitt yttrande den 1 augusti 2021 angående momentana ljud, att dessa måste definieras. Han yrkar att momentana ljud skall definieras (typ, pågående tid och intervall). I övrigt vidhåller han det som framgår i yttrandet från den 1 augusti 2022.

Vad gäller villkorsförslag 11 avseende vibrationer yrkar han att inventering och besiktning av samtliga befintliga vatten- och avloppsledningar skall utföras av oberoende kvalificerad part. Dessutom skall avloppsledningar filmas invändigt. Även husgrunder och murstockar ska besiktas. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara. Dokumentation skall ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.

Vad gäller villkorsförslag 12 avseende luftstötvågor yrkar han att inventering och besiktning av samtliga befintliga vatten- och avloppsledningar skall utföras av oberoende kvalificerad part. Dessutom skall avloppsledningar filmas invändigt. Även husgrunder och murstockar ska besiktas. Arbetet ska utföras senast 3 månader innan start av gruvverksamhet i Sahavaara. Dokumentation skall ske i protokoll och delges fastighetsägare skyndsamt.

Vad avser villkorsförslag 22 avseende kontrollfrågor anges följande i texten. "Ett program för egenkontroll avseende byggnadsskedet för planerade anläggningar skall upprättas och redovisas för tillsynsmyndigheten senast en månad innan större mark- och anläggningsarbeten påbörjas". Det är av stor betydelse att relevanta handlingar utförs av kvalificerad part i samband med byggnadsskedet för kontroll och utförande. Kontrollant, besiktningsman och entreprenör av anläggningar / byggnationer skall erhålla dessa handlingar.

Han yrkar att handlingar d.v.s. detaljerade ritningar och övriga dokument för byggande skall vara utförda av kompetent personal och vara märkta med "Arbetsritning" alt. "Bygghandling" samt datum och företag som upprättat handlingar.

Han yrkar att kontroll och besiktning ska utföras fortlöpande för olika ingående anläggnings- / byggnadsdelar. Kontrollant och besiktningsman skall utföra dokumentation i protokoll. Fortlöpande besiktning skall utföras för ett säkrare slutresultat. Slutbesiktning utförs som sista moment. Kontroll och besiktning skall utföras fackmässigt av opartisk kompetent person.

Vad avser villkorsförslag 24, kontrollfrågor hänvisar han avseende kontroll och besiktning till punkt 22 ovan.

Vad avser yrkandet om prövotid anges följande i texten. "Bolaget föreslår att mark- och miljödomstolen med stöd av 22 kap.27 § miljöbalken skjuter upp frågan om slutliga villkor avseende utsläpp till vatten av krom, nickel och zink med en utredningsföreskrift och provisoriska föreskrifter enligt nedan". En prövotid ska inte godkännas. Vattenkvalitén måste vara oförändrad under gruvverksamhetens hela livslängd, den får således inte försämras jämfört med den status som råder före gruveta-

blering år 2012. Det råder mycket stor osäkerhet kring kombinationer av olika ämnen i utsläpp till Muonio älv och inga seriösa studier är utförda för skadlig påverkan. Han yrkar att en prövotid inte skall beviljas.

Vad avser åtaganden anges följande i texten. "Bolaget åtar sig att vid Sahavaara dagbrott vidta bullerdämpande åtgärder i form av vallar och/eller plank mellan dagbrottet och bebyggelsen i öster (längs den östra gränsen för brytningsområdet) och längs med transportvägen mellan Sahavaara dagbrott och industriområdet vid Kaunisvaara". Det är viktigt att bästa möjliga teknik används för att reducera störande buller mot bebodda områden i öster. Det är ett krav att vallar har tillräcklig höjd. Han yrkar att bullerdämpande åtgärder skall redovisas i detaljerade ritningar före byggstart. Enbart plank skall ej godkännas. Vallar kan förses med plank på toppen och samtidigt vegeteras samt förses med högväxande barrträd.

Vad gäller åtagandena "Bolaget åtar sig att vid lastbilstransporter av slig använda bilar med täckta flak och släp." och "Bolaget åtar sig att vid behov genomföra dammbekämpning i form av bevattning/saltning och sopning av interna vägar och av vägen mellan industriområdet och väg 99", hänvisar han till vad han anfört i fråga om villkor 4.

Fördjupande uppgifter om damning och stoft
Det stora antalet lastbilstransporter av malm (ca 62 000 st. per år i båda riktningarna) leder till nedsmutsning. Järnmalmsslig och annat material fastnar på hjul, kaross och underrede vid lastning och lossning. Sligen m.m. sprids därmed till vägkanter och diken för att sedan föras vidare till vattendrag, mark och underliggande grundvatten. Påverkan sker under gruvans hela livslängd. Från vägen uppstår damm och stoft vid torrare tillstånd som är hälsofarlig för de som använder vägen på olika sätt. Med vinden sprids också damm och stoft till bostad och tomt (t.ex. uteplats, bär- och potatisodling). Vid ökade hastigheter ökar risken för damning och nedsmutsning. När han färdas med egen bil på väg 99, 395, E 45 och E 10 fastnar dessutom materialet i fuktigt tillstånd på utsida kaross och underrede. Det bildar en beläggning som är svår att avlägsna / tvätta bort. Därmed uppstår ökad risk för korrosionsskador. Han har konstaterat att det uppstår en beläggning med en tjocklek ca 5-10 mm på insida bilhjul (fälgar) körda vintern 2020/2021 (okt-april). Vid prov med magnet fastnar en stor del av materialet och det innebär med stor sannolikhet att det innehåller malmslig (järn). Då man tillför vatten/fukt blir det avsevärt mörkare, vilket ytterligare indikerar att malmslig finns. I torrt tillstånd är materialet ljusare.

Han arbetspendlar mellan Kaunisvaara och Kiruna året runt och liknande beläggning uppstår på hjulen under sommarperioden (maj-sep). Vintern 2020/2021 har han enbart trafikerat väg 99, 395, E 45 och E10. För insida bilhjul är ett prov utfört av materialet för analys av järnhalten. Resultatet visar att provet innehåller ca 7 % järn (torkat tillstånd) eller 70 gram per kilo. Det kan därmed bekräftas att smutsigt material som fastnat på lastbilarnas hjul och kaross består till viss del av järnmalmsslig och förs sedan ut på det allmänna vägnätet. Ytterligare en bekräftelse av att järnmalmsslig förekommer på väg 99, 395, E 45 och E10 (Kaunisvaara - Svappavaara/ Pitkäjärvi) är förekomst av gråfärgat finkornigt material i filter för luftintag personbil. Han har bytt pollenfilter (friskluftintag till aircondition) och med

magnet konstaterat detta den 28 augusti 2021. Han arbetspendlar mellan Kaunisvaara och Kiruna året runt och trafikerar i stort sett enbart dessa vägar. För pollenfilter är ett prov utfört av materialet för analys av järnhalten. Resultatet visar att provet innehåller ca 9 % järn (torkat tillstånd) eller ca 90 gram per kilo. Det kan därmed ytterligare en gång bekräftas att smutsigt material som fastnat på lastbilarnas hjul och kaross består till viss del av järnmalmsslig och förs sedan ut på det allmänna vägnätet. Han har ingett två analysrapporter från Eurofins daterade 2022-05-10 och 2022-06-07 som utvisar resultaten av analys av järnhalten.

NILU-burkar används för närvarande för mätning av stoft/damm längs transportvägen. Dock saknas säkra gränsvärden i dagsläget. Ingen säker nedre gräns finns, utan riktvärden tillämpas från en norsk försöksnorm. Därför skall försiktighetsprincipen gälla eftersom risk för hälsopåverkan för människor inte med säkerhet helt kan uteslutas. Angående mätning av stoft/damm. Det finns en stor osäkerhet i mätmetoden. Det finns ett antal mätstationer för mätning av damm från malmtransporter med lastbil uppsatta längs väg 99 och 395, mellan Tapuli gruva strax utanför Kaunisvaara och Vittangi. Mätstationerna är främst placerade inne i samhällena (byarna) på den ena sidan av vägen (samma sida som lastbilarna kör med last från Kaunisvaara). Han ställer sig frågande till hur tillförlitliga mätningarna av damm är. Beroende på väderleksförhållanden kan resultatet variera avsevärt.

Exempel 1: Det är vindstilla och torrt. Dammet virvlar upp från vägen speciellt då större fordon passerar och sprids inte nämnvärt i sidled fram till mätstationen.
Exempel 2: Det blåser längs med vägen och är torrt. Dammet virvlar upp från vägen speciellt då större fordon passerar och sprids inte nu heller nämnvärt i sidled fram till mätstationen.
Exempel 3: Det blåser vinkelrät mot vägen i riktning från mätstationen och är torrt. Dammet virvlar upp från vägen speciellt då större fordon passerar och sprids mer i sidled, men inte fram till mätstationen.
Exempel 4: Det blåser vinkelrät mot vägen i riktning mot mätstationen och är torrt. Dammet virvlar upp från vägen speciellt då större fordon passerar och sprids mer i sidled, och mest fram till mätstationen. Detta fall är det som mest visar maximal koncentration av damm vid vägen.

Damning uppstår normalt sommar och höst efter att det varit en torrare period utan nederbörd. Damm riskeras att spridas till naturen, bebyggda områden och trafikanter (fordon) via klimatanläggning in i fordonets kupé. För att förbättra tillförlitligheten av mätningarna bör minimum ytterligare en mätstation placeras mittemot befintlig mätstation, och på andra sidan vägen. Då fångas mer damm upp från perioder då vindriktning är vinkelrät vägen.

Gruvbolaget har utfört miljörapporter för 2019 och 2020. För åren 2012-2014 och 2018 saknas miljörapporter delvis vilket är mycket allvarligt. I rapporterna har stoftmätningar utförts. 2019 har höga och mycket höga värden periodvis uppmätts i Kaunisvaara närområde (NS 6 och NS 7). Under 2019 har även höga och mycket höga värden periodvis uppmätts i logistikkedjan (t.ex. NS 9, NS 15, NS 18 och NS 20). 2020 har höga och mycket höga värden periodvis uppmätts i Kaunisvaara när-

område (NS 6 och NS 7). Under 2020 har även höga och mycket höga värden periodvis uppmätts i logistikkedjan. Figurerna på sid. 37 förefaller dock innehålla felaktigheter. Stoft/damm kan spridas långa avstånd, uppgifter på 15-20 km förekommer. Eftersom mycket höga värden har uppmätts på industriområdet (NS 6) blir slutsatsen att hälsopåverkan för närboende i Kaunisvaara och Sahavaara måste minimeras med minsta möjliga risktagande. Slutsatsen blir att stoft/damning måste upphöra omedelbart.

Han har även bifogat en rapport, C 636 IVL från Svenska Miljöinstitutet som bevisar att stoft/damm kan spridas långa avstånd. Gruvbolaget har även nyligen utfört en miljörapport för 2021. Där framkommer att metallhalter finns i mossa inom avståndet 3 till 11 km från gruvområdet. Största värdet har järn som är dubbelt så högt jämfört med Pajala kommun och Norrbotten. Även krom, nickel, vanadin, aluminium och kobolt har förhöjda värden.

En del av de som bor i Kaunisvaara är naturligtvis mycket oroliga för den påverkan med utsläpp som gruvverksamheten orsakar. Gruvan i Tapuli är som närmast ca 2 km från byn och risker för hälsoproblem kan inte med säkerhet uteslutas. Frågeställningar uppstår som t.ex. om de kan konsumera bär från närområdet, om de kan lita på att egna potatis- och bärodlingar inte påverkas av utsläppen och hur luften som de andas in påverkas. Han har även bifogat en film som visar ett exempel på kraftig och skadlig damning från transport av järnmalmsslig med lastbil i centrala Kaunisvaara (maj 2020 vid Folkets hus).

Finska organisationer och enskilda motparter

Torne-, Lainio- och Muonioälvars förening

Torne-, Lainio- och Muonioälvars förening har först sig i aktbilaga 541 (440 på finska), vilket Korpikylä delägarlag också har anslutit sig till (jfr aktbilaga 545, finsk version aktbilaga 444). I samband med huvudförhandlingen har ytterligare ett yttrande från föreningen ingetts, av företrädare för Finlands Naturskyddsförbund Lapplands Distrikt, aktbilaga 1134 (1109 på finska). Nedan redogörs för respektive yttrande i sammandrag.

Aktbilaga 541
Torneälvens värde ligger i dess lax. Den fritt flödande Torneälven är utöver att den är en hemälv för den största laxen i naturtillstånd inom EU-området även en hemälv för den ytterst utrotningshotade öringen. Torne älvs laxbestånd är den mest reaktiva inom Östersjöområdet och sålunda det starkaste och mest betydande laxbeståndet. Tillbakagång av Torne älvs laxbestånd skulle hota existensen av lax inom hela Östersjöområdet. FN:s sjörättskonventions UNCLOS artikel 66 ställer ett särskilt ansvar till ursprungsstaterna, Sverige och Finland, att ta väl hand om livskraften i Torneälvens vandringsbestånd. På basis av Rioavtalet ska staterna följa försiktighetsprincipen. Försiktighetsprincipen höjs nu till en särskild betydelse då det finns anhängiggjorda gruvprojekt både i Finland och Sverige.

Gruvverksamheten som utvidgas till Sahavaara och Palotieva malmer förändrar den nuvarande gruvverksamheten i Kaunisvaara på ett avgörande sätt. Från magnetisk separation övergår man till flotation d.v.s. kemisk separation. Vattnet som gruvverksamheten behöver tas från Muonioälven och vattnet som hanterats i processer, tillsammans med områdets överskottsvatten, avleds tillbaka till Muonioälven genom ett utloppsrör, en del genom Kaunisjoki. Den sammantagna mängden utloppsvatten kommer att bli tio miljoner m^3 per år. Enligt MKB-redogörelsen är avsikten att använda 10 000 kg xantater och 40 000 kg svavelsyra i anrikningsprocessen, samt rikligt med andra kemikalier per dygn. Dessutom använder man vid brytning sammanlagt cirka 13 miljoner kilo sprängmedel som orsakar utsläpp som oundvikligen förs in i utloppsvattnen. Ur anrikning och avfallsmaterial filtreras dessutom metaller och uran utöver kemikalier.

Mängden vatten som hanteras på grund av processförändring och ökad kapacitet blir mångfaldig. Vid beslut om gruvtillstånd ska man fästa särskild uppmärksamhet vid Muonio älvs lågvattenföring. Vintersäsongernas flöden är låga under en längre tid; Muonioälvens lågvattenföringar kan ligga under $8m^3/s$. Sålunda är det nödvändigt att mäta och sätta gränsvärden på upplösta metaller samt andra ur naturens synvinkel betydelsefulla ämnens halter i enlighet med lågvattenföringssituationer. Vattnets kvalitet i Muonio älv har klassificerats vara utmärkt. Enligt EU-unionens domstol kan man inte bevilja tillstånd till projekt om vattnets status på grund av projektets påverkan hotar att bli sämre än den nuvarande statusen (Weserdomen).

Föreningen konstaterar att länsstyrelsens, Naturvårdsverkets och HaV:s yttranden inte har bifogats till handlingarna som presenterats i Finland och att det lätt bildas en för snäv uppfattning hos yttrandegivarna om Kaunisvaara gruvprojekts påverkningar på närmiljön och naturen. Gruvbolaget gör gällande att gränsvärden endast ställs på utloppsvattnens torra substanshalt, d.v.s. grumlighet och pH-värdet. Detta kan inte godtas. Det skulle vara konstigt om den finska staten inte ställer krav på Sverige att ordna saken.

Aktbilaga 1134
Torne-, Lainio-, och Muonioälvars förening grundades för 36 år sedan genom ett särskilt tillstånd från statsrådet i Finland och är verksam i alla kommuner i Tornedalen i Finland och Sverige. Föreningens syfte är att skydda den fria Torne-Muonioälven i naturligt tillstånd, att vårda dess fiskbestånd, att övervaka dess renhet och att i alla avseenden tillvarata invånarnas intressen i älvdalen med beaktande av principerna för miljöskydd och landskapsvård.

Torne älv är en del av Natura 2000-nätverkets område Torneälven och Muonioälven (SAC FI1301912). Natura 2000-området är av SAC-typ till sitt område, dvs. det är ett särskilt område för skyddsåtgärder.

Torne-, Lainio-, och Muonioälvars förening, i egenskap av sakkunnigorganisation för hela vattendragsområdet, är oroad över att avloppsvatten från Kaunis Iron AB, gruvan, släpps ut via bäckar, älvar och ett utloppsrör i det för alla värdefulla och gemensamma gränsvattendraget. Föreningen har i årtionden arbetat för att återställa de hotade vandringsfiskbestånden i det gemensamma gränsvattendraget och värnat om

renheten i vattendraget. Därför hoppas föreningen att tillstånden för Kaunis Iron gruvan kommer att förnyas så att bolaget genom rättsväsendets försorg kan åläggas att fastställa gränsvärden för skadliga substanser och reningsförpliktelser samt utsläppsgränser. Föreningen anser att det är nödvändigt att de kriterier som ställs på bassänger för farligt avfall även ställs på dammkonstruktioner för att undvika olyckor i det värdefulla gemensamma vattendraget.

Föreningen påpekar att Muonioälven kan ha ett särskilt lågt flöde på våren, till och med mindre än 10 m^3/s. Effekterna av utsläppen bör bedömas vid minimumflödet. Torne-, Lainio- och Muonioälvars förening stöder de krav som Finlands Naturskyddsförbunds Lapplands distrikt ställer på det gemensamma skyddet av gränsvattendraget. Föreningen påpekar att när gruvan etablerades fick man inte tillräcklig information om gruvans faktiska kvalitet, om reningslösning eller om utsläpp av bolagets avloppsvatten till det gemensamma gränsvattendraget. Föreningen hoppas att dessa frågor nu kommer att beaktas fullskaligt i gruvans miljötillstånd.

Ylimuonio och Muonionniska delägarlag

Ylimuonions delägarlag har yttrat sig i aktbilagorna 475 (409 finska) och 548 (447 finska). Muonionniska delägarlag har yttrat sig i aktbilagorna 476 (410 finska) och 549 (448 finska). Delägarlagen har även inkommit med ett gemensamt yttrande aktbilaga 857 (854 finska). Nedan redogörs sammanfattningsvis för deras yttranden. En representant för delägarlagen var närvarande vid två dagar under huvudförhandlingen.

Delägarlagen har yrkat ersättning från bolaget för de skadliga påverkningarna på fiskerinäringen som eventuellt orsakas av verksamheten. Yrkandet omfattar den årliga summan av fisketillståndsinkomster för samtliga år under vilka skadeverkningarna från verksamheten påverkar fisket i Muonio älv.

Delägarlagen förutsätter att man på verksamhetsutövaren ställer tillståndsvillkor som tryggar fiskbeståndens livsduglighet, fortsatt fiskenäring och ekologisk hållbarhet. Dessutom yrkas att man på verksamhetsutövaren ställer en fiskerivårdsskyldighet eller fiskerihushållningsavgift med vilken man kan kompensera de av verksamheten orsakade skadliga verkningarna på fiskerihushållningen.

Verksamhetsutövaren ska även åläggas en kontrollskyldighet som tryggar att förändringar i livsmiljön följs upp vid behov och möjliggör att tillståndsvillkoren eller skyldigheterna ändras vid behov. Verksamhetsutövaren ska vara beredd inför extraordinära vattenbalanser med extra vattenmagasin. Det understryks att det fiskeriekonomiska tillståndet i Muonioälven inte får försämras genom utsläpp i vattendraget.

Lappea ääverkoski delägarlag

Lappea ääverkoski delägarlag har yttrat sig i aktbilaga 533 (431 finska), vilket redogörs för nedan.

Tillståndet som Gränsälvskommissionen har beviljat följer inte de allmänna kraven på tillsyn och gränsvärden för avfallsvatten som ställs i tillståndet för gruvverksamheten. Villkor 4 i gränsälvskommissionens beslut möjliggör en miljöförstörande verksamhet för gruvverksamheten eftersom gränsvärden i praktiken saknas och gruvans miljötillsyn grundar sig på aktörens egenkontroll. "Bolaget skall verka för att begränsa bräddning från verksamheten till recipienten så långt det är tekniskt möjligt. Om bräddning likväl erfordras skall den äga rum när konsekvenserna av bräddning blir så små som möjligt i recipienten. Riktvärde för glödningsrest i fast substans i till recipienten utgående vatten är 20 mg/1. Om detta inte kan uppnås, skall anmälan omedelbart lämnas till länsstyrelsen samt en plan för redovisning av de åtgärder som skall genomföras."

I fråga om gränsvärden har endast fast substans som avleds till vattendraget fastställts. I praktiken innebär detta ett gränsvärde som ställts på vattnets grumlighet vars uppföljning dessutom baseras på egenkontroll. 1 det beviljade tillståndet är det oroväckande att man inte har ställt några gränsvärden alls på tungmetaller. I tillståndet har inte frågan om kontroll av vattnet och vattenhanteringsåtgärder alls behandlats, ie. kvaliteten och mängden av utsläppsvattnen och dessas gränsvärden saknas.

Inom Kaunisvaaras område finns ingen faktisk isolerad avfallsvattenbassäng. Gruvvattnen står i direkt kontakt inom området med miljön. Gruvområdets bassänger borde ha dammvallar samt en isolerad botten. Dessa har inte förverkligats inom området. Avfallsvattnet står utifrån satellitbilder i direkt naturmiljö, nära Aareajoki och Kaunisjoki. Anrikningssandsbassängen uppfyller inga moderna miljökrav.

I Kaunis Iron AB:s tillståndsansökan är Tapulis Sahavaara-område (i likhet med området Hannukainen) ytterst rikt på sulfid och svavel. Detta innebär att man måste använda mycket stora mängder anrikningskemikalier i form av xantaner. De kan inte komma in i områdets externa vattendrag och Torne älv. I och med Sahavaara när gruvområdena utvidgas blir utsläppen tiotal gånger så stora. Gränsälvskommissionens tillstånd är inte i någon del tillräckligt för detta.

Utsläppen till Torne älvs vattendrag ska bedömas som en helhet; Tapuli, Sahavaara samt flera projekt på planeringsstadiet i Sverige och Finland. Inom dagbrottens influensområde finns fortplantningsområdet för öring som klassificerats som ytterst utrotningshotad. Torne-Muonio älv är en gränsälv och en värdefull vandringsfiskälv. Den ingår i Natura 2000-nätverket som naturtyp Fennoskandias älvrutter i naturtillstånd vars huvudsakliga genomförandemetod för skydd av naturtypen är gränsälvsavtalet mellan Sverige och Finland (HE/RP/ 264/2009 rd, avtalets 2§). Även på den svenska sidan är Torne-Muonio älv ett Natura 2000-område samt ett i miljöbalken utsett riksomfattande viktigt skyddat område. I Sverige är lax (Salmo salar) ett av livsmiljödirektivets Naturakriterier som vattendragsområdets EU art. Vattenramdirektivet stipulerar att ingen faktor som mäter vattenkvaliteten får bli svagare.

Karungi delägarlag

Karungi delägarlag har yttrat sig i aktbilaga 544 (443 finska), vilket redogörs för nedan.

Karungi delägarlag förutsätter att Kaunisvaara gruvprojekts miljökonsekvenser och tillståndsvillkor inte i något skede kommer att utgöra ett hot mot vandringsfiskbeståndet i Europas bästa laxälv och de inte förbigår de på älven ställda Natura-villkoren. Smoltproduktionen och älvens särställning skyddas och förstärks av internationella överenskommelser (bl.a. lekstatsprincipen).

Gruvbolaget framför ett gränsvärde endast för torrsubstanshalten. Det innebär observation av vattengrumling vilket är en helt otillräcklig och dessutom en icke exakt kvalitativ metod. Verksamhetens kraftiga utvidgning förutsätter att utsläppsvattnen analyseras kvantitativt. Man ska ställa stränga gränsvärden för olika metallrester och andra skadliga kvarvarande ämnen efter processen med tanke på miljön och vattendraget. Vid fastställande av gränsvärden ska man ta hänsyn till eventuellt öppnande av Hannukainen och gruvornas sammantagna konsekvenser på vattendraget. Med tanke på vattendragets mikrobiota och fiskfauna är xantatet som Kaunisvaara och Hannukainen Mining planerar att använda i processen. Det orsakar betydande svavelväteutsläpp som måste bemästras. Å andra sidan har xantatet i vattendrag klassificerats som ett supergift. Miljötillståndets giltighet ska avgränsas så att det är möjligt att harmonisera tillståndsvillkoren enhetligt om båda gruvorna är i verksamhet samtidigt.

Särskild uppmärksamhet ska i tillståndsvillkoren fästas vid magasinering av spillvattnen och vid klarningsbassänger. I den nuvarande situationen ligger bassängerna inom ett översvämningskänsligt område där det finns risk för överflöden. Översvämningsrisken för de nuvarande och kommande bassängernas översvämningshöjd och konstruktion bör begränsas till nolltolerans.

Om vattenkvaliteten i Torne älv som konsekvens av gruvans utvidgning försämras från den nuvarande nivån (EU:s Weserdom), vandringsfiskars (lax, öring, sik, nejonöga) lek störs och mängden laxsmolt som födovandrar faller från nuvarande nivå (cirka 2 miljoner /år) förbehåller sig Karunki delägarlag rätten att få ersättningar från gruvbolaget. Gruvbolaget förpliktas att delta i undersökningar av vattenkvaliteten rörande hela älvsområdet samt kostnader som orsakas på grund av undersökningar av vandringsfiskbeståndens yngelproduktion och uppföljning som Luke genomför.

Närings-, trafik- och miljöcentralens, miljöministeriets och den svenska motsvarande myndighetens uppgift är bedöma tillståndets lagenlighet, vattendragets bärförmåga och utsläppens nivå så att det nuvarande ekosystemet inte skadas.

Kauliranta delägarlag för samfällt vattenområde

Kauliranta delägarlag för samfällt vattenområde har yttrat sig i aktbilaga 560 (466 finska), vilket redogörs för nedan.

Kauliranta delägarlag för samfällt vattenområde är oroligt för Kaunisvaara gruvprojekts miljöpåverkningar på Torne älvs vattendrag i naturtillstånd och dess strandområden.Torne älvs naturliv är rikligt till sitt antal och mår bra. Särskilt har Östersjöns stigande lax ökat under de senaste åren i Torne älv och den naturliga yngelproduktionen är rekordartad. Lax-, sik- nejonöga och andra för Torne älvs älvsnatur och fiske viktiga arter är av största vikt för de lokala invånarna. Även turismnäringen får ytterligare intäkter från fisket för verksamhetens lönsamhet.

Gränsvärdena för gruvans vattendragsbelastning ska vara sådana att naturen och fiskbestånden mår bra även i fortsättningen och inte förstörs. Man ska mäta och följa upp halterna i avfallsvattnen som kommer från utsläppsröret så att de ställda gränsvärdena inte överskrids. Bedömning ska ske av påverkningar som riktas mot människan.

Muonio renbeteslag

Det kan noteras att Muonio renbeteslag företräds av ombudet S.N. och att renbeteslaget även omfattas av de yttranden som getts in av denne för Destination Lapland Oy m.fl. parters räkning, vilka redogörs för nedan. Muonio renbeteslag har för egen del yttrat sig i aktbilagorna 485 yttrande med ersättningskrav (422 på finska) och 924 genmäle till bolagets bemötande (874 på finska) med bilaga aktbilaga 925 om gruvors påverkan på renar (876 på finska). Nedan redogörs för aktbilaga 924.

Enligt Kaunis Iron AB:s svaromål kan gruvverksamheten inte orsaka Muonio renbeteslag direkt förlust av beten, eftersom det inte finns gruvkonstruktioner i Muonio renbeteslags område. Muonio renbeteslag bestrider inte det. KIAB medger i sitt svaromål att renarna kan störas av människans verksamhet och att det kan uppstå störningar för Muonio renbeteslag till följd av KIAB:s gruvverksamhet. Dock invänder KIAB att gruvan som är belägen 5 km från Muonio renbeteslag inte orsakas indirekt förlust av renbeten på grund av projektet, eftersom det borde ha visat sig redan under pågående verksamhet åren 2012–2014 och från 2018 och framåt. Muonio renbeteslag instämmer inte i detta: det orsakas indirekta konsekvenser av Kaunisvaara gruvverksamhet.

Gruvverksamheten orsakar alltid förlust av beten för renbeteslaget förutom direkt även indirekt då renarna undviker beten i gruvans störningsområde. Gruvans påverkan på miljön och renskötseln är praktiska erfarenheter för Finlands renbeteslag. Renbeteslaget hänvisar till renskötarnas observationer av områden som undviks, där gruvdrift bedrivs inom det finska renskötselområdet. Renbeteslagens observationer stöds också av åtskilliga undersökningsresultat (t.ex. Skarin & Åhman 2014, Lawrence & Kløcker Larsen 2019, Kløcker Larsen ym. 2021a, Kløcker Larsen ym. 2021b). Enligt en undersökning av exempelvis Kaunisvaara-gruvan undviker Muonio samebys renar gruvområdet på upp till 15 km avstånd och betar aldrig närmare än 5 km från gruvan (Kløcker Larsen ym. 2021a).

Muonio renbeteslag hävdar att det faktum att Muonio Samebys renskötare kan hantera renarna på 10 km avstånd från gruvan inte säger någonting om renarnas beteende då de betar fritt, utan visar endast att ett visst antal renar kan samlas in och hanteras på 10 km avstånd från en gruva i drift. Renarna ska enligt lag hanteras årligen (läsas och skiljas i slakt- och livrenar), därför måste de skötas oavsett hur litet antal renar det finns i området. Att renarna hanteras på 10 km avstånd är inte ett bevis på att renarna inte betar mindre eller undviker gruvområdet med ett avstånd på upp till 15 km när de betar fritt.

Muonio renbeteslag anser att ersättningsanspråken för förlorat bete i rådande vindriktningar på 5-10 km avstånd från gruvan är motiverade. Renarna undviker området eller använder det mindre än normalt. När Kaunisvaara gruvverksamhet utvidgas kommer också konsekvenserna från den sannolikt att utvidgas. Dessutom kommer ett tiotal och upp till ett hundratal svenska renar regelbundet till Muonio renbeteslags betesområden, och det är tydligt att de sliter på renbetena på finska sidan. Det vandrar färre finska renar till Sverige. Även detta stöder renbeteslagets ersättningsanspråk avseende indirekta förluster av beten.

Extraarbeten som orsakas renbeteslaget
Muonio samebys renar kommer regelbundet till finska sidan. Renarna sätts i hägn med närmaste renskiljningsstaket och alltid ända bort i Lamumaa som är belägen 30 km bort. Renbeteslaget kan dock inte hålla exakt register över antalet svenska renar: Muonio samebys renar behöver inte läsas vid skiljningarna, eftersom de inte är renar som måste registreras på finska sidan. Svenska renar kan också hämtas i de finska renskötarnas hemmahägn, eller matplatser, utan att en kontrollant är på plats för att räkna eller registrera antalet renar.

Antalet svenska renar kan alltså inte uppskattas mer exakt än att det kommer ett tiohundratal per år, men renar kommer regelbundet och de sliter på renbeteslagets beten och orsakar extraarbete för Muonio renbeteslag. Svenska renar beter sig lite annorlunda än de finska: få av dem är vana vid extra utfodring och på grund av olika sätt att hantera dem är de ofta skyggare. Svenska renar är svårare att hantera vid insamling och transport av hjorden, och de håller sig sällan i slädspåren utan springer över dem och rymmer i väg. Det gör även de finska renarna vildare, som springer efter dem, vilket också försvårar insamlingen av dem. Alla renar måste ändå fås in i hägnet, så att renarna kan skiljas och främmande renar kan föras hem igen. Bland annat detta medför extra arbete, man måste lägga ner mer tid på renskötselarbetet och det krävs mer arbetskraft än normalt.

I Muonio renbeteslags statistik kan man inte se specifikt vilka dagar man samlat in svenska renar, transporterat och skiljt dem, eftersom man samtidigt hanterar även renbeteslagets egna renar. Men det är tydligt att de ökar renbeteslagets arbetsmängd. Renbeteslagets uppskattning av mängden extraarbete till 10 extradagar per år med 10 man är realistisk.

Påverkan på vattensystem
KIAB hävdar i sitt svaromål att det avloppsvatten som gruvan släpper ut inte orsakar miljökonsekvenser på finska sidan. Här hänvisar vi till experten Leif Ramm-

Schmidts utlåtande, som han lämnat in till Umeå tingsrätt (2022-08-03). Enligt utlåtandet har påverkan på vattensystem inte bedömts i tillräcklig grad i den här processfasen heller. Ansökan innehåller allvarliga fel, så de verkliga utsläppen som verksamheten kan orsaka i vattenmiljön är fortfarande inte kända. Det är klart att projektets utsläpp i vattenmiljön skulle ge skadliga effekter på vattenekosystemet. Även enligt KIAB:s svaromål innehåller det utsläppta vattnet från nuvarande verksamhet giftiga uran och kvicksilver i koncentrationer som överstiger gränsvärdena när de når Muonioälven. Därtill "För den planerade verksamhetens del har bräddvattnets årliga genomsnittliga koncentrationer av krom, nickel, uran, zink och nitrat samt maxkoncentrationen av nickel beräknats överstiga i HVMFS 2019:25 angivna bedömningskriterier och gränsvärden." Dessa giftiga och skadliga ämnen vars halter överstiger gränsvärdena kan ha skadliga effekter på renarnas hälsa.

Avslutningsvis
Muonio renbeteslag yrkar att Umeå tingsrätt ålägger Kaunis Iron AB ersättningsskyldighet för de skador och förluster som orsakats Muonio renbeteslag i enlighet med tidigare presenterade ersättningsanspråk och med stöd av ovan presenterade tilläggsmotiveringar. Därutöver ska gruvbolaget åläggas ersättningsskyldighet för dödsfall hos Muonio renbeteslags renar, som kan visas direkt orsakade av bolagets verksamhet eller indirekt orsakade av dess konsekvenser, såsom Muonioälvens försvagade isar till följd av gruvans utloppsrörledningar.

Renbeteslagsföreningen

Renbeteslagsföreningen har yttrat sig i aktbilaga 542 (finska 441) och 923 (finska 872). I målet har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts ett yttrande från Renbeteslagsföreningen ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet, aktbilaga 1142 s. 20-22 (aktbilaga 953 s. 98-100 på finska). Nedan redogörs för det huvudsakliga innehållet i aktbilaga 923.

Projektets konsekvenser för renskötseln och bedömningen av den
Till tidigare presenterade handlingar har en separat svenskspråkig rapport om konsekvenserna för Muonio renbeteslag bifogats. Konsekvenserna för renskötseln på finska sidan har inte bedömts. Föreningen anser att konsekvenserna för renskötseln på finska sidan borde ha bedömts redan under MKB-förfarandet inför öppnandet av den ursprungliga gruvan. Bedömningen av konsekvenserna borde ha involverat de lokala renbeteslagen, eftersom de har bäst expertis om sitt område, eventuella konsekvenser och metoder för att förhindra och mildra dem. Renbeteslagens förbund anser att gruvbolaget KIAB inte heller i sina nuvarande svaromål ger tillräckliga utredningar om konsekvenserna för renskötseln i Finland. KIAB medger att störningseffekter från deras verksamhet sannolikt påverkar renskötseln på finska sidan, men de har inte angetts. Redan det avslöjar att bedömningarna är bristfälliga, både avseende det grundläggande tillståndet före verksamheten och bedömningen av konsekvenserna. Enligt renskötsellagen får statlig mark inom Muonio renbeteslags område inte användas så att det medför betydande olägenhet för renskötseln. Bland annat det borde ha bedömts i projektet.

Renbeteslagens förbund anser att de effekter som Muonio renbeteslag har presenterat och krav på ersättning för dem är motiverade och hänvisar i detta sammanhang till renbeteslagens framställda yttranden och genmälen, samt förbundets tidigare inlämnade utlåtande. Projektet orsakar indirekta förluster av betesmarker samt extraarbete. Dessutom kan renarna orsakas hälsoproblem och olyckor till följd av att avloppsröret försämrar isförhållandena i Muonioälven. Motiveringarna grundar sig på observationer av de svenska renarnas förflyttning till Muonio renbeteslags område, samt undersökningsresultat och observationer av gruvornas påverkan som gjorts av renbeteslag i andra renskötselområden i Finland där de är belägna.

KIAB svarar på den oro som föreningen har framfört om de hälsoeffekter som gruvans vattenutsläpp kan orsaka, att det inte finns risk för att sådan fara uppstår. Men anger i samma handling att det vid nuvarande verksamhet läcker ut giftiga uran och kvicksilver över gränsvärdena till Muonioälven och att den planerade verksamheten skulle släppas ut bland annat krom-, nickel- och uranhalter som överstiger gränsvärdena. Renbeteslagens förbund hänvisar även till experten L.R-S.s yttrande, som han lämnat till Umeå tingsrätt (2022-08-03), där han konstaterar att projektets påverkan på vattenområden inte har bedömts ordentligt ens i den här fasen av processen. Enligt honom finns det allvarliga fel i ansökningen i sådan grad att det fortfarande inte finns några uppgifter om de verkliga vattenutsläppen som verksamheten kan orsaka. Det är dock tydligt att projektets vattenutsläpp skulle orsaka skadlig påverkan på vattenekosystemet. Det är möjligt att även renarna orsakas hälsoproblem.

Slutligen
Områdets renbeteslag anser att Kaunisvaara-projektet orsakar (Muonio renbeteslag) eller kan orsaka (Kolari renbeteslag) konsekvenser även för renskötseln i Finland. Konsekvenserna har inte bedömts alls, och renbeteslagen på finska sidan har inte involverats alls i bedömningen. Den bristfälliga bedömningen av konsekvenserna kan utgöra ett hinder för uppfyllandet av tillståndskraven. Renbeteslagsföreningen anser att ersättningsskyldighet borde ställas på gruvbolaget för att ersätta de konsekvenser och skador som orsakas renbeteslagen i Finland och utgöra en beredskap för ersättning av framtida skador. Om gruvans påverkan på ren miljö och näring visar sig skadlig, bör tillstånd inte beviljas.

Destination Lapland Oy m.fl., vilka företräds av S.N.

Destination Lapland Oy m.fl. har yttrat sig i aktbilagorna 539 (437 på finska) med bilagor aktbilaga 570 fråga till kommissionen (531 på finska) och aktbilaga 438, yttrande från L.R-S. på svenska samt 926 (881 på finska) med bilagor aktbilaga 913 yttrande från L.R-S. på svenska och 917 Golder Associates tekniskt PM 2012-05-11 (914 på finska). I målet har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts ett yttrande från Destination Lapland Oy m.fl. ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet, aktbilaga 1142 s. 13-19 (aktbilaga 953 s. 45-51 på finska). Parterna har efter huvudförhandlingen inkommit med yttrande i aktbilaga 1135 (1120 på finska).

En representant för Ylläs vänner rf, (Yläksen Ystävät ry), en av de parter som föret-räds av S.N., deltog vid synen. Nedan redogörs för en sammanfattning av aktbilaga 539 samt det huvudsakliga innehållet i aktbilaga 926 och 1135.

Sammanfattning av aktbilaga 539
De anser att projektets tillståndsförutsättningar inte uppfylls. Utredningarna i tillståndsansökan utgör inte ett tillräckligt underlag för bedömning av projektets verkningar och man har inte kunnat påvisa att tillståndsförutsättningarna uppfylls. Försvagande effekter bl.a. på vattennaturen och skyddsvärdena i Muonio- Torne älvs Natura 2000-område har inte blivit bedömda på ett tillräckligt sätt. De anser att det dock redan nu kan prognostiseras att projektet betydande och i strid mot naturskyddslagstiftningen skulle försvaga influensområdets naturvärden och bl.a. livsvillkoren för Östersjöns lax och havsöring. Projektet skulle även försvaga förutsättningar för bl.a. bevarande av samekulturen och verksamhetsförutsättningar för andra näringar bl.a. rennäring och fiske. Materialet som ligger till grund för MKB-förfarandet utgör inte heller ett tillräckligt kunskapsunderlag för deltagande på det sätt som förutsätts i MKB-lagstiftningen. MKB-förfarandet ska kompletteras genom att erbjuda de berörda och även det utsatta landets medborgare en möjlighet att studera tillståndsansökningens handlingar i tillräcklig omfattning även på finska språket, och att man i det material som ska höras även i möjligast mån inkluderar båda ländernas miljömyndigheters yttranden.

De förbehåller sig möjligheten att framföra ersättningsyrkanden i ett senare skede när projektets verkningar kan fastställas.

Aktbilaga 926
De anser att kriterierna för projektets beviljande inte uppfylls trots presenterade tilläggsutredningar. I tillägg till tidigare yttrande (2021-11-08) lämnar de följande yttrande om de kompletterande utredningarna:

Såsom de tidigare poängterat ska projektets konsekvenser bedömas i enlighet med miljödirektivet, eftersom dess påverkan skulle sträcka sig till Muonio-Torneälvens Natura 2000-områden (på svenska sidan området Torne och Kalix älvsystem (5EO82O43O) och på finska sidan Torneälvens - Muonioälvens vattensystem (F113O1912)).

På grund av påverkan på vattensystem ska även kraven i vattendirektivet beaktas i tillståndsprövningen (ramdirektiv 2000/60/EG om vattenpolitik, se bland annat Weser-domen, C-461/13). I tillståndsprövningen och bedömningen av konsekvenserna accentueras därmed försiktighetsprincipen, som förutsätter att osäkerheter avseende förbjudna skadliga effekter ska uteslutas genom heltäckande och objektiva utredningar.
Då gruvprojekten Kaunisvaara och Hannukainen har gemensamma påverkansområden accentueras i det här fallet vikten av att bedöma synergieffekterna särskilt för de nämnda gruvprojekten. Det grundar sig på både MKB-direktivet och livsmiljödirektivet. De ofullbordade tillståndsförfarandena för Hannukainens gruvprojekt för-

svårar å sin sida bl.a. bedömningen av nämnda synergieffekter. Projektets tillståndsförfarande avseende förvaltning av miljö- och vattenresurser är ofullständig och tillståndsansökningens material har ännu inte behandlats. Även behandlingen av gruvtillståndet är ofullbordat.

MKB-förfarandet är en viktig del i projektets tillståndsförfarande, som ska ge berörda parter en möjlighet att bedöma projektets olika alternativ baserat på omfattande information om konsekvenserna. De anser, liksom i sitt tidigare yttrande, att Kaunisvaara-gruvprojektets MKB inte heller uppfyller de krav som ställs på MKB-förfaranden och utgör därmed en brist i förutsättningarna för ett tillstånd. De hänvisar till finska statens svar den 22 november 2021 till Sverige inom ramen för Esbosamrådet.

De kompletterande utredningarna innehåller uppenbara fel enligt L.R-S.s utlåtande daterat den 3 augusti 2022. I sitt utlåtande konstaterar han bland annat att projektets "hela vattenbalans är felaktig, och slutsatser kan inte dras för de mottagande vattensystemen". Han konstaterar också att bedömningsgrunden för xantaternas toxicitet är felaktig och påverkan på fiskars reproduktion har inte beaktats.
R-S. konstaterar även att tilltron till Muonioälvens stora utspädningskapacitet och bedömningen av konsekvenserna som huvudsakligen gjorts mittströms i älven ger en felaktig bild. Påverkan i samband med extremt lågt flöde har inte bedömts. Dessutom har synergieffekterna med Hannukainen-gruvan beräknats endast mittströms i älven och på basis av de årliga genomsnittliga utsläppen.
R-S. konstaterar att på basis av de utförda beräkningarna kan uppkomsten av skadliga effekter inte uteslutas.

De anser att osäkerheten avseende skadlig påverkan framkommer även i bl.a. tilläggsutredningen (Pelagia 4.3.2022), där man beskriver påverkan på vattenlevande organismer. I utredningen konstateras bl.a. att "Exponeringen för förhöjda salthalter kan påverka fiskens vandringsbeteende. Det beror på att de höga koncentrationerna i lösliga ämnen kan påverka hormonsystemet och beteendet hos laxfiskar, vilket kan påverka vandringslusten (Kim etc., 2015). Den här typen av påverkans ekologiska betydelse för vattensystem är dock svår att bedöma, eftersom undersökningsmaterial och data är begränsade."

Osäkerheten om den ansökta verksamhetens påverkan illustreras av bl.a. bedömningens följande uttalande. "Modelleringen av utsläppen från den ansökta verksamheten visar att utloppsvattnets andel i älven är över 2,5 procent och under fiskarnas vandringssäsong endast i ett begränsat område på cirka 400 meter (maj-november). När utloppsvatten släpps ut i älven, påverkar det således inte större delen av älvens bredd. Därmed bedöms fiskarna ha stor möjlighet att röra sig i de delarna av älven, där utloppsvattnet inte påverkats."

På basis av ovanstående anser de att konsekvensbedömningen innehåller uppenbara brister och osäkerheter. De bedömningar som ligger till grund för ansökan om till-

stånd utgör inte tillräcklig grund för bedömning av konsekvenserna och tillståndsvillkoren, ens med kompletteringar, och räcker därmed inte för att visa att tillståndsvillkoren uppfylls. I övriga delar hänvisar de till sina tidigare yttranden:

Aktbilaga 1135
Med hänvisning till det som de redan tidigare har yttrat betonar de att man bör tillämpa försiktighetsprincipen på det sätt som avses i natur- och vattenramdirektivet samt EU:s domstols rättspraxis vid bedömning av det aktuella projektets tillståndsförutsättningar; osäkerheten kring förbjudna skadliga effekter ska uteslutas med heltäckande och objektiva utredningar.

Försiktighetsprincipen bör även tillämpas på bedömning av Kaunisvaaras och Hannukainens gruvprojekts kumulativa effekter på grund av ovan nämnda projekts gemensamma påverkansområde. De hänvisar i övrigt, bl.a. när det gäller MKB, till det de redan tidigare uttalat. De anser på ovanstående grunder att förutsättningarna för projektets tillstånd trots de presenterade tilläggsutredningarna inte uppfylls.

Finlands Naturskyddsförbund, Lapplands distrikt

Finlands Naturskyddsförbund Lapplands distrikt har ingett yttranden innan kungörelse i aktbilagorna 48 och 49 (på finska), som svar på ett föreläggande i mål M 1828-18 (svenska översättningar, aktbilagorna 314 och 315 i mål M 1828-18). Förbundet har sedan yttrat sig över ansökan i aktbilagorna 563 (469 på finska), med bilagorna 470 (yttrande av L.R-S. på svenska) och 564 (yttrande av Jari Natunen, aktbilaga 471 på finska) och ingett aktbilagorna 883-903 samt 905-912 vilka utgör bilagor till yttrandet aktbilaga 933 (aktbilaga 904 på finska; som i sin tur ersatt aktbilaga 862). Det kan noteras att vad gäller aktbilagorna 883-903 samt 905-912 är vissa på svenska, andra på engelska och några på finska. Mark- och miljödomstolen har översatt yttrandet, aktbilaga 904 till svenska, men inte funnit behov av att översätta de bilagor som endast ingetts på finska (ytterligare information framgår av dagboksbladet i målet). Inte heller engelska bilagor har översatts. Förbundet har även yttrat sig i aktbilaga 921 (aktbilaga 863 på finska) med bilaga 922 (aktbilaga 864 på finska) och 865-870.

I målet har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts ett gemensamt yttrande från Finlands Naturskyddsförbund Lapplands distrikt och Finlands Naturskyddsförbunds lokalförening i Ylitornios-Pellos, ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet. De delar som inte tidigare fanns översatta till svenska, aktbilaga 1142 s. 23-29 (aktbilaga 953 s. 114-135 på finska).

Förbundet närvarade med en representant vid tre dagar under huvudförhandlingen. Förbundet har efter huvudförhandlingen inkommit med yttrande i aktbilaga 1133 (1103 på finska) med bilagor 1104-1108 och 1109 (yttrande från Tornio-, Lainio- och Muonioälvars förening, se vidare i avsnittet om den föreningen).

J.N., miljökemist och specialsakkunnig, och verksam vid Finlands Natur-skyddsförbund, Lapplands distrikt har, utöver att inge ovan nämnda aktbilagorna
883-912 för förbundets räkning, även yttrat sig i aktbilaga 561 som utgör mailkonversation med bl.a. L.R-S. och som skickats bl.a. till ELY som ingett det till domstolen. I mailet förs det framförallt fram tankar kring eventuella möjliga åtgärder vid eventuell överträdelse av Esbo-konventionen och gränsälvsavtalet samt handläggningen i domstol. Det är inte fråga om någon egentlig argumentation i sak, varför den aktbilagan inte redogörs för närmare.
Nedan redogörs för aktbilaga 921, vilket är det senaste yttrande som behandlar flertalet frågor och synpunkter från förbundet, samt ett par korta stycken ur aktbilaga 1133 som understryker vissa frågor förbundet yttrade sig om vid huvudförhandlingen.

Aktbilaga 921
Förbundet yrkar att yttrandena i ärende M 1828-18 också beaktas vid huvudförhandlingen, vilka visar att gruvbolaget hittills inte har följt sitt gällande miljötillstånd, vilket på grund av åsidosättande av lagen och kraven i det beviljade miljötillståndet bör betraktas som hinder för beviljande av en ny tillståndsansökan.

KIAB hävdar att större delen av kommentarerna är av sådan natur att de redan besvarats och de har kommenterats endast i bilaga 1 och dess underbilagor. KIAB förklarar att KIAB i sitt inlämnade svar och komplettering daterade 2021-12-03 meddelat att man under perioden december 2021 till februari 2022 låtit genomföra omfattande granskning av alla beräkningsdokument relaterade till processvattnets sammansättning och beräkningsresultaten under drifttiden samt substansöverföringen ur efterbehandlingssynpunkt. Med de punkter vi markerat vill vi understryka att KIAB i grunden har ändrat de värden som tillståndsansökningen baserades på till andra värden än de som ursprungligen låg till grund för tillståndsansökningen. Enligt KIAB har analysen använts som bas för processvattnets sammansättning för modellering under den analyserade verksamhetsperioden och för beräkning av substansöverföringen under efterbehandlingsverksamheten (dagbrott och områden för utvinningsavfall) och som grund för förnyade beräkningar av recipientvattnens belastning och recipientvattnens koncentrationer i framtiden. Det analyserade dokumentet har å sin sida utgjort grunden för den uppdaterade bedömningen av vattenutsläppens miljöpåverkan både under drifttiden och efter efterbehandlingen.

Förbundet anser att de av KIAB beskrivna "analys av processvattnets kvalitet", "funktionaliteten i processvattnets efterbehandling", "ämnets förflyttning i dagbrott och utvinningsavfallsområden", "recipientvattnens nya belastningsberäkningar" och "uppdaterade analyser av vattenutsläppen" är bevis som utfärdats av gruvbolaget, ansökan om tillstånd var rättsstridigt bristfällig avseende de nämnda uppgifterna, varför klandren och yttrandena gällande dem har varit motiverade. Förbundet anser att KIAB i sin förnyade tillståndsansökan inte visar tillräckliga utredningar för att kraven för beviljande av nämnda tillstånd har uppfyllts och/eller att hinder inte föreligger. Vi specificerar bristerna i punkterna nedan.

Begränsning av verksamheten och utvinningsgraden
Med hänsyn till framställda klander av nuvarande verksamhet, samt utvinningsgraden som på grund av klandren har minskats till 10 megaton i nuvarande ansökan, anser förbundet det absurt att KIAB invänder att de under hela det pågående projektet fortlöpande har sett över sina långsiktiga planer för verksamheten. De planer som KIAB har presenterat har inte baserats på utredning och analys av verksamhetens långsiktiga påverkan på miljön, vattenmiljön och naturen, utan endast på att snabbt utöka verksamheten för att nå ekonomisk lönsamhet trots dem och kraven i lagstiftningen.

Såsom framgår av KIABs svaromål i punkten om bolagets ekonomiska angelägenheter och gruvans historik, har gruvverksamheten inte varit lönsam, inte ens med de hittills tillämpade principerna att inte beakta miljö-, vatten- och naturpåverkan i tillräcklig grad. I sitt svaromål tolkar KIAB att man inte bör villkora tillståndsbeslutet avseende miljö-, vatten- och naturpåverkan, eftersom det skulle orsaka gruvan ekonomisk skada.

Eftersom KIAB ändå inte i sin nya analyserade plan har kunnat påvisa metoder för att i tillräcklig grad minska skadorna från sina verksamhetsprocesser, har gruvbolaget föreslagit de enklaste metoderna:

- begränsa utvinningsvolymerna i sin ansökan till 10 megaton per år
- den förädlade malmen till 10 megaton per år
- beslutat att tills vidare begränsa anrikningsanläggningens verksamhet till en linje, där nämnda 10 megaton per år ska anrikas.

Förbundet betonar att ihåligheten i grunderna för KIABs nya analyserade plan framgår direkt av KIABs yrkande. "Mängden utgående anrikat beror i sista hand inte enbart på det ingående råmaterialet för anrikning och verkningsgraden, varför den inte borde begränsas på annat sätt än det naturligt följer av den föreslagna malmens utvinnings- och anrikningsgräns på 10 megaton per år."

Kravet strider mot miljöskyddslagen. För att visa att förutsättningarna för att beviljas miljötillstånd uppfylls skulle KIAB utöver mängden råmaterial för anrikning också ha presenterat tillräckliga analyser av råmaterialets miljöegenskaper (vilket krävdes redan i klandren avseende svavelhalter, uranhalter, arsenikhalter etc.), men sådana har KIAB inte presenterat. När KIAB dessutom ändrar sin tillståndsansökan så att mängden malm som ska utvinnas och anrikas begränsas till 10 megaton per år och att bolaget fritt får fördela mängden mellan de tre gruvorna Tapuli, Sahavaara och Palotieva, men förutsättningarna för miljötillståndet är så ospecifika att tillståndet skulle beviljas redan enligt KIABs ansökan, skulle tillståndet vara så otydligt att det inte skulle framgå vad man beviljats, på vilka grunder och hur övervakningen skulle skötas.

KIAB upprepar också muntligen vid handläggningen i maj 2020 att de tar tillbaka sin tillståndsansökan om att i Navettamaa-brottet bygga en vall med topphöjden +182,5 RH2000. Men KIAB står fast vid sin tillståndsansökan enligt 9 kap i miljöbalken för att deponera flotations- och/eller anrikningssand i brottet något under nuvarande vattennivå +175.2 RH2000.

Förbundet anser att anrikningsavfallet (som gruvbolaget vilseledande kallar "anrikningssand") som bildas i anrikningsverksamheten (både vid flotationsanrikningen och vanlig anrikning) bör klassificeras som farligt avfall, och i sin ansökan har KIAB inte presenterat tillräckliga utredningar om egenskaperna hos anrikningsavfallets avfallsfraktioner eller de klassificeringar som krävs enligt utvinningsavfallsdirektivet, om Navettamaa-gruvans grundvattensituation och -flöde, eller utredningar och analyser av hur anrikningsavfall som deponeras i gruvan påverkar grundvattnet på längre sikt.

Med hänvisning till ovanstående anser förbundet inte att KIAB i denna del presenterar tillräckliga utredningar som visar att man uppfyller kraven för miljötillståndets beviljande, varför tillståndsansökan bör avslås.

Bedömning av naturpåverkan
KIAB berättar att de i projektets påverkansområde har upptäckt arter som är skyddade enligt naturskyddslagen i Sverige. KIAB varken anger eller preciserar att nämnda naturskyddslag bygger på EU:s livsmiljödirektiv, som är bindande för Sverige.

Förbundet anser att det inte i gruvans tidigare faser eller i de nuvarande handlingarna (M 1828-18) om gruvdriftens upphörande har för Kaunisvaara gruva visats utredningar som eliminerar den vetenskapliga osäkerheten såsom krävs enligt livsmiljödirektivet för att gruvverksamheten inte orsakar konsekvenser för skyddade naturvärden eller en utredning om att inga otillåtna konsekvenser orsakas Natura-områdets naturvärden. Förbundet anser att KIAB i sin ursprungliga tillståndsansökan om utvidgning av gruvverksamheten inte har presenterat de utredningar som krävs enligt livsmiljödirektivet, och att KIAB inte heller i den här "preciserade tillståndsansökningen" presenterar några utredningar som eliminerar den vetenskapliga osäkerheten, såsom krävs enligt miljödirektivet, för otillåtna konsekvenser för skyddade naturvärden (som man ju medger finns). Nämnda otillåtna konsekvenser utgör hinder för beviljande av tillståndet. KIAB nämner inte ens livsmiljödirektivet, eller hur man uppfyller kraven i direktivet för att skydda naturvärden. Tvärtom, anger KIAB bara sin avsikt att ansöka om undantag för att undvika skyddet, men har inte ens bifogat sin ansökan om undantag till den här kompletterande ansökningen, utan berättar att man lämnar in sin ansökan om undantag till huvudförhandlingen.

Förbundet anser att KIAB:s avsikt är absurd. Utredningar av naturvärden ska baseras på tillförlitliga vetenskapliga preciserade utredningar som eliminerar osäkerheten, och några sådana har KIAB inte gjort. Ansökan om undantag från skyddade naturvärden kan endast baseras på de preciserade naturvärdena, som KIAB inte har gjort. Därmed är det tveksamt om gruvbolaget kan ta fram sådana ansökningar om undantag som uppfyller kraven enligt direktivet innan huvudförhandlingen.

Förbundet anser att KIAB inte ens har som mål att få ett miljötillstånd för sin ansökan om utvidgning av verksamheten (om så vore fallet skulle KIAB redan ha gjort tillräckliga utredningar om skydd av naturvärden som en förutsättning för ett bevil-

jande), utan har som enda syfte haft att yrka på gemensam behandling av denna utvidgningsansökan och avvecklingsansökningen, för att kunna kräva mertid för att komplettera sina bristfälliga miljöbedömningsdokument, och på så sätt flytta fram huvudförhandlingens beslut. På samma sätt önskar KIAB att huvudförhandlingsbeslutet om den nuvarande verksamhetens tillståndsenlighet också flyttas fram, och på så sätt fortsätta gruvdriften med nuvarande tillstånd, tills utvinningen av den nuvarande lågsvavelhaltiga malmkroppen har slutförts.

Med hänvisning till ovanstående anser förbundet att KIAB faktiskt inte haft för avsikt att agera så, än mindre visat utredningar som kan anses godkända avseende skydd av naturvärden i sin verksamhet, varför KIAB inte i sin ansökan om tillstånd eller i sin kompletterande utredning har presenterat utredningar som är nödvändiga för beviljandet, varför tillstånd inte kan beviljas.

Uppgifter om vattenutsläpp under användningen och efter efterbehandlingen
KIAB anger att de (efter påpekande från HaV och länsstyrelsen) granskat sina beräkningar för avloppsvatten, som hade ett enhetsfel, varför KIAB hade undervärderat de belastningar som avloppsvattenmagasinet orsakar. Det innebär att ansökan om utvidgningstillstånd är baserad på felaktiga beräkningar. Därför har KIAB varit tvungen att göra den här "granskningen" i sin tillståndsansökan.

Men som sin övergripande slutsats anger KIAB. "Kort sagt har den utförda granskningen och de förnyade/kompletterade beräkningarna inte medfört förändringar i slutsatserna, som rör den ansökta verksamhetens miljöpåverkan under användningen eller efter verksamhetens upphörande och efter efterbehandlingen". Vi anser att KIAB:s slutsats saknar grund. När den ursprungliga miljöpåverkan har baserats på beräkningar med enhetsfel, är det inte motiverat att dra slutsatsen att korrigeringen av enhetsfelet inte medför förändringar i bedömningen av miljöpåverkan. Om det vore så, skulle utgångsberäkningarna och deras tillförlitlighet inte ha någon betydelse för bedömningen av miljökonsekvenserna. De hänvisar till R-S. Consulting Ltd Oy:s yttrande om bristfällig utredning av avloppsvattnens sammansättning och påverkan.

Vattenutsläppens gränsvärden
KIAB hävdar att myndigheterna konstaterat att andra gränsvärden behövs, för att verksamheten inte ska orsaka otillåtna störningar i Muonioälven. KIAB föreslår därför ett nytt gränsvärde för sulfatutsläppen så att det månatliga medelvärdet på 2 000mg/l ska hållas under minst åtta kalendermånader och det månatliga medelvärdet under de övriga fyra månaderna på 3 000 mg/l. Förbundet anser att inga tillförlitliga analyser har presenterats som grund för nämnda nya förslag avseende hur de nämnda sulfatutsläppens gränsvärden påverkar vattenområdenas ekologiska gränsvärden, varför ifrågavarande förslag bara ska betraktas som ett försök att se vilka gränsvärden som möjligen kan gå igenom.

Det hänvisas till R-S. Consulting Ltd Oy:s utlåtande om bristfällig utred- ning av vattenutsläppens gränsvärden.

Gränsvärden för ammoniumkväve
KIAB anser utan närmare motivering att "med hänsyn till den extremt stora marginalen mellan älvens modellerade värden och nuvarande bedömningsgrund, är det inte nödvändigt att sätta ett gränsvärde för ammoniakkväve (eller ammoniumkväve)." De anser att motiveringen inte är tillräcklig för att visa att förutsättningarna för beviljande uppfylls och hänvisar till R-S. Consulting Ltd Oy:s utlåtande om bristfällig utredning av kväveutsläppen.

Gränsvärden för metaller
KIAB anser utan närmare motivering att de inte har hittat skäl till att ändra sin ståndpunkt i bolagets ansökan utan vidhåller att det inte är nödvändigt att sätta gränsvärden. Förbundet anser att motiveringen inte är tillräcklig för att visa att förutsättningarna för beviljande uppfylls och hänvisar till R-S. Consulting Ltd Oy:s utlåtande om bristfällig utredning av metallutsläppens påverkan, i bilaga till genmälet.

Xantatens gränsvärden
KIAB hävdar att berörda myndigheter ändå, trots modelleringar, kräver att gränsvärden ska vara fastställda i ett eventuellt tillstånd åtminstone för vissa metaller och xantat. KIAB uppger. "Enligt KIAB är det tydligen inte nödvändigt att på grund av miljöskäl sätta upp gränsvärden för fler ämnen än de som KIAB tidigare har presenterat, men mot bakgrund av ovan nämnda har KIAB ändå undersökt saken på nytt, och för att mark- och miljödomstolen kan komma att anse det nödvändigt, bolaget motsätter sig inte att överväga behovet och möjligheterna att begränsa utsläppen av vissa metaller mer noggrant. Trots det, och risken för att de kommande utsläppen i Muonioälven i praktiken skulle kunna leda till betydande negativa konsekvenser för älvens vattenlevande organismer, ska det anses sakna betydelse. För frågan om de slutliga villkoren ska dock en prövotid sättas, under vilken bolaget måste följa upp de verkliga koncentrationerna som uppstår i Muonioälven till följd av bolagets verksamhet och utreda behovet av och förutsättningar för ytterligare skyddsåtgärder (i ansökan ingår redan återvinningsåtgärder för processvattnen, aktiv vattenrengöring i Sahavaara, reglering av pH i flotationssandens vattenfas innan deponering och separation av allt processvatten genom sedimentering)".

KIAB hävdar alltså att bolaget inte motsätter sig att hårdare gränsvärden sätts, och för fler ämnen. Men efter det utlåtandet använder bolaget mycket energi åt att motivera hur lagstiftningen (eller rättare sagt vad bolaget grundar sin uppfattning på) borde tolkas. Dessa motiveringar använder KIAB i en riktning där tillståndsmyndigheten inte skulle ha rätt att mot KIAB:s godkännande tolka lagen för att minska miljöpåverkan vid fastställande av gränsvärdena.

I KIABs motiveringar upprepas. "De ska ändå sättas på nivåer som motsvarar "god status" i nuvarande förekomst, och därför kan de enligt KIAB:s perspektiv fungera som utgångspunkter för bedömningen av behovet att reglera villkoren för ett eller flera ämnen i sådan grad som indikeras av de stora marginalerna mellan uppskattade kommande nivåer och tillståndsenliga nivåer, att det inte är nödvändigt att reglera villkoren för utsläppen."

Tillståndsmyndigheten och gruvbolaget kan sannolikt inte komma överens om en sådan motivering på många år, för att inte tala om överprövande domstolarna, varför det i praktiken är fråga om att förlänga tillståndsprocessen genom KIAB:s egna tolkningar. Förbundet anser att förslaget inte grundas på bestämmelserna och är omotiverade försök att dra ut på tillståndsbeslutet och hänvisar till R-S. Consulting Ltd Oy:s utlåtande om felaktig utredning av xantatutsläppens påverkan.

Prövotid

KIAB föreslår på ett nytt sätt en prövotid för att utreda de utsläppsgränser och utsläpp som ska fastställas. "KIAB föreslår därmed att frågan om de slutliga villkoren för nämnda metaller ska sättas under en prövotid i enlighet med kap 22 § 27 i miljöbalken med nedanstående utredningsbeslut."

Förbundet anser att yrkandet är grundlöst. Gruvans nuvarande status i domstolen beror på ett tillståndsbeslut som grundats på bristfälliga och otillräckliga utredningar. Ett sådant här nytt miljötillstånd för gruvan, där nödvändiga tillståndsvillkor för gränsvärden skulle utredas först under prövotiden efter beviljat tillstånd. Förbundet hävdar med emfas att de tidigare gruvbolagen och KIAB redan har haft tillräckligt många prövotider, utan att gruvbolaget har kunnat visa att verksamheten kan bedrivas enligt tillståndsbesluten. Tilltron till myndigheternas opartiskhet och rättsstatens funktionalitet kan äventyras om liknande förfaranden får fortgå.

Förbundet anser att det inte har presenterats tillräckliga praktiska eller lagenliga motiveringar för beviljande av prövotid, varför prövotid inte bör beviljas och hänvisar till R-S. Consulting Ltd Oy:s utlåtande om rättsstridiga grunder till föreslagen prövotid.

Uran

KIAB anser att situationen är speciell avseende Uran. KIAB hävdar (tror) att det finns motiverade skäl och rättsliga förutsättningar för att jämföra biotillgängliga koncentrationer med de i HVMFS 2019:25 presenterade värdena 0,17 µg/I + bakgrundsvärdet som årligt medelvärde på 8,6 µg/I + bakgrundsvärde som maximalhalt. KIAB lägger mycket energi på att förklara sin övertygelse, men resonemangen går i cirkel: KIAB:s påstående att biotillgängliga koncentrationer betyder desamma som i annan lagstiftning anses som farlig koncentration, och att uranets farlighet därför ska bedömas på grundval av biotillgänglig koncentration.

Förbundet anser att det inte ingår i miljötillståndsmyndighetens uppgift att i anslutning till tillståndsbeslutet utvärdera gruvbolagets egen tolkning och lagstiftningens tolkning, utan tillståndsbeslutet ska grundas på direkt tolkning av lagstiftningen. Om KIAB har en annan åsikt, kan KIAB överklaga miljötillståndsbeslutet och då kan saken i sinom tid få en rättskraftig tolkning i en högre domstolsinstans. Det vet KIAB, och KIAB:s mål är att därför och på förevarande sätt presentera ytterligare utredningar i denna tillståndsprocess så att de i huvudförhandlingen kopplas ihop med behandlingen av ärende M 1828-18, så att en lösning inte kan nås ännu i det ärendet heller och då skulle KIAB kunna fortsätta sin verksamhet på basis av tidigare tillstånd, tills all nuvarande "svavelfri" malm i Kaunisvaara har utvunnits.

Övriga villkor
I övriga villkor återkommer KIAB till utvärdering av naturpåverkan. Av den röriga motiveringen framgår det till slut att KIAB avser presentera villkor 14, som gäller skyddsåtgärder för arter och naturtyper. Dock med villkoret att det nämnda tillståndsbeslutets villkor är relaterade till ett ändamålsenligt åtgärdsprogram, som innehåller planerade åtgärder för skydd av arter och naturtyper samt rena "åtgärder för undvikande". Eftersom KIAB inte har upprättat ett sådant åtgärdsprogram för skydd av arter och naturtyper som grund för sin tillståndsansökan, varken tidigare eller i denna detaljerade ansökan, har KIAB de facto inte presenterat tillräckliga utredningar som visar att förutsättningarna för ett beviljade uppfylls, varför tillstånd inte kan beviljas.

Ansökan om verkställighetsbeslut
KIAB själv tror att ett eventuellt tillstånd kan komma att överklagas, och ansöker därför om ett startbesked trots överklaganden. KIAB motiverar som om projektet försenats av andra än egna orsaker. "Processens efterföljande förseningar, som beror på bland annat pandemin och utdragna avtalsenliga förhandlingar i Esbo samt tidsåtgång för vissa myndigheters handläggning, har tvingat oss att granska den ursprungliga tidplanen och produktionsplanen och lett till att den plan som KIAB håller på att uppdatera står inför betydande tidspress. Det innebär också att utvinningsordningen mellan olika gruvor inte längre är optimal, men vi tror att den fortfarande ger förutsättningar för fortsatt oavbruten verksamhet.”

I motsats till KIAB:s påstående anser förbundet att den största orsaken till tillståndsprocessen dragit ut på tiden är KIAB:s tillståndsansökningar, där man inte i tillräcklig grad har presenterat utredningar om miljö-, vatten- och naturpåverkan, och att de beräkningsgrunder som KIAB har presenterat är baserade på beräkningar som haft enhetsfel. Det visar även den preciserande förklaringen i denna tillståndsansökan.

KIAB motiverar tillståndsbeslutets verkställighetsansökan. "För att kunna undvika risken för avbrott i verksamheten, som skulle kunna äventyra bolagets överlevnad på lång sikt och därmed även ett stort antal direkta och indirekta arbetsplatser, är det mycket viktigt att åtminstone den ansökta flotationsfasen kommer i gång senaste hösten 2023. Det förutsätter samtidigt ett tillstånd att deponera flotationssanden helst i den ansökta sandbassängens deponicell, i annat fall i Navettamaa-brottet som en tillfällig lösning i väntan på byggnationen av en deponicell. Grundorsaken till att flotationen ska kunna tas i bruk hösten 2023 för att undvika avbrott i verksamheten, är att Tapuli-brottet från och med sommaren väntas nå området/zonen där högsvavlig malm kommer att vara helt dominerande."

Förbundet anser att det inte har kunnat komma som en överraskning för KIAB att den bästa utvinningsbara malmen tog slut i Tapuli. Det borde bolaget ha varit förberett på redan tidigare, och i sin tillståndsansökan kunnat presentera sådana tillräckliga utredningar där enhetsfel inte hade behövt korrigeras med ytterligare preciseringar.

Framför allt borde KIAB ha visat att de agerar i enlighet med miljötillståndet i sin nuvarande gruvverksamhet. Men det har de inte visat. Med beaktande av skadorna

på miljö, vattensystem och natur från gruvans nuvarande verksamhet, ansökningen om utvidgning av verksamheten på basis av otillräckliga utredningar och de nödvändiga preciseringarna till den tillståndsansökningen, och att man inte ens i dessa kompletteringar har presenterat tillräckliga utredningar som visar att kriterierna för beviljande uppfylls avseende påverkan på miljön, vattensystem och naturen, anser förbundet att det saknas förutsättningar för att bevilja miljötillstånd, och särskilt starttillstånd oavsett ändringsansökan, gäller även begränsat tillstånd.

Utdrag ur aktbilaga 1133
Förbundet yrkar, vilket man också konstaterade vid huvudförhandlingen, att tillstånden för Kaunis Iron gruvan ska omfatta ett fullständigt renande reningsverk för avloppsvatten och gränsvärden för alla skadliga ämnen och tungmetaller samt en reningsförpliktelse för dem för att uppfylla skyldigheterna enligt EU:s vattenramdirektiv för denna gruva, som är verksam i det gemensamma värdefulla gränsvattendraget.

Bolagets ansökan och planer uppfyller inte kraven i EU:s direktiv om utvinningsavfall. Ansökan är så bristfällig och otydlig att den ska avslås.

Finlands Naturskyddsförbunds lokalförening i Ylitornios-Pellos

Föreningen har yttrat sig i aktbilaga 566 (473) på finska). I målet har även, via Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige, ingetts ett gemensamt yttrande från Finlands Naturskyddsförbund Lapplands distrikt och Finlands Naturskyddsförbunds lokalförening i Ylitornios-Pellos, ingående i en sammanställning av yttranden från Miljöministeriet. De delar som inte tidigare fanns översatta till svenska, aktbilaga 1142 s. 23-29 (aktbilaga 953 s. 114-135 på finska). Nedan redogörs för aktbilaga 566.

Finlands naturskyddsförbunds lokalförening Ylitornion-Pellon Luonto ry (nedan föreningen) uttalar nedanstående angående bedömning av Kaunisvaara gruvprojekts tillståndsansökan och miljökonsekvenser:

Ylitornion-Pellon Luonto ry anser att Kaunis Iron AB:s hela pågående tillståndsansökan absolut ska avslås. Man ska inte förnya gruvans miljötillstånd eller utvidga verksamheten. Gruvan ska stängas miljömässigt kontrollerat i enlighet med Sveriges miljömyndigheters yrkanden.

Gruvprojektet skulle komma att förorena Europas längsta fritt flödande älv, Torneälven. Den rena älven som hör till Natura 2000-nätverket, är ett livsvillkor för hela Tornedalen och ger dess boende såväl näring som psykisk välfärd, och är sålunda en väsentlig del av områdets identitet både på den finska och svenska sidan. Om man låter denna älv bli fördärvad som resultat av ett gruvprojekt som pågår i cirka tio år så skulle det vara en stor orättvisa. Värdet på älven som omfattas av Natura 2000-nätverket är omätbart, och ingen ersättning räcker för att ersätta rättelsen av älvens förorening. Tillståndsansökningens Natura-uppföljning är otillräcklig och förminskar områdets värde.

Det finns flera gruvprojekt på planeringsstadiet såväl i Finland som i Sverige vilka samtliga skulle ha en negativ verkan på Torne älv för att inte tala om deras sammantagna effekter. Gränsälven klarar inte dessa gruvor. Tillståndet som gränsälvskommissionen beviljat år 2010 kan inte längre anses vara aktuellt för gruvans verksamhet och framför allt inte för utvidgning av gruvan. Naturvårdsverket i Sverige har forskningsbaserad kunskap om överträdelse av tillståndets villkor. Det finns tungt vägande skäl varför man inte kan lita på den bedömning av miljökonsekvenser som Kaunis Iron AB har låtit upprätta.

I ansökan om tillstånd har man inte beaktat de förändringar som klimatförändringen orsakar på nederbördsmängder. Gruvbolagets beräkningar utifrån hundra års eventuella regn- och översvämningsmängder är inte tillförlitliga eftersom man redan nu kan konstatera att det även i Finland regnar avsevärt mer i och med klimatförändringen. Felen i vattenbalansen kan leda till stora flöden. På basis av hundraårsberäkningar kan man inte garantera att gruvans dammar håller och att man inte behöver avbörda vattnen till vattendrag som överflöde. Föreningen har hänvisat till en färsk rapport från Finlands klimatpanel.

Dessa klimatförändringens scenarier om ökande nederbördsmängder berättar redan att gruvornas vattenmagasin borde vara enorma och robusta så att det inte kan ske okontrollerade överflöden från dem. Den andra ytterligheten har under de senaste åren kunnat observeras under slutsommarens månader då Torne älvs vattenyta har varit på en mycket låg nivå. På sina ställen har det varit omöjligt att ta sig över älven med båt och man har till och med kunnat ta sig till den svenska sidan genom att vada. I tillståndsansökan har inte framkommit tillräckliga beräkningar huruvida Torne älvs/Muonio älvs vattenbalans i sådana här situationer klarar det uttag av råvatten som gruvorna behöver. Det är outrett hurudan påverkan det överskottsvatten som släpps från gruvorna och de skadliga ämnen det innehåller orsakar på älvens ekosystem. Torne älv är ett naturligt fortplantningsområde för lax och havsöring. En anledning till laxdöden kan vara miljögifter även om det inte finns tydliga belägg.

Dessa är frågor som myndigheterna ska överväga omsorgsfullt eftersom situationen som kommer att bestämma Torne älvs och hela Tornedalens öde ligger nu i deras händer.

När det gäller utvinningsavfallen meddelar Kaunis Iron AB att den ansökta verksamhetsformen uppfyller BAT-kraven som framlagts i det av EU år 2009 publicerade MTWR BREF-referensdokumentet, enligt anmälan till relevanta delar. Efter år 2009 har Europeiska kommissionen uppdaterat referensdokumentet för kontroll av utvinningsavfallen så att det bättre motsvarar direktivet om utvinningsavfall. I fokus vid uppdatering av referensdokumentet var informationsutbytet mellan EU-medlemsstaternas experter, industrin, naturskyddsorganisationerna och Europeiska kommissionen. Det nuvarande referensdokumentet om kontroll av utvinningsavfall The Best Available Techniques Reference Document for the Management of Waste from Extractive Industries (s.k. MWEI BREF) färdigställdes år 2018. (Handledning för tillämpning av slutsatserna från referensdokumentet om bästa tillgängliga teknik vid hantering av utvinningsavfall (MWEI BREF).

Ylitomion-Pellon Luonto ry har avgett ett yttrande till NTM-centralen i Lappland den 13 maj 2021 rörande förslaget till vattenvårdsplanen för Torne älvs vattenvårdsområde under åren 2022-2027 där föreningen också behandlar dessa med gruvan sammanhängande frågor. I yttrandet framför föreningen önskemålet att man åstadkommer gemensamma spelregler och resurser för Torne älv och att man investerar mer kraftresurser på tillsyn av gruvverksamheten samt informationen om vattendragens tillstånd under den begynnande perioden 2022-2027. Även i detta sammanhang skulle föreningen ha önskat att det även hade funnits finskspråkiga handlingar tillhanda om den svenska naturskyddsmyndighetens (Naturvårdsverket) ställningstaganden, det talas ju finska på båda sidorna av gränsen.

Ett yttrande kan inte enbart grundas på verksamhetsutövarens egna beräkningar och bedömningar gjorda på grund av dem. Samhället måste ha en möjlighet att ur verksamhetens påverkans synvinkel låta genomföra undersökningar som är oberoende av verksamhetsutövaren.

Gruvans miljökonsekvenser kommer delvis fram under en längre tid. Utifrån genomförda mätningar och simuleringar kan man få olika resultat vilkas kritiska granskning förutsätter djup insatthet i frågan. Gruvverksamhetens skadliga påverkningar börjar inte synas genast. Påverkan på vattenbalanser och vattenkvalitet samt den vägen på vattnets samtliga levande organismer kommer till kännedom successivt.

På många ställen sägs att det inte finns några utgångsvärden om skadliga ämnen. Man har inte mätt halterna av skadliga ämnen i samtliga naturvatten som ingår i gruvverksamhetens influenskrets före gruvverksamheten. Gruvbolaget framför självt att man endast skulle sätta gränsvärden på grumling (glödningsrest för fast material) och pH som det ska följa. Föreningen uttalar att de planerade mätningarna och gränsvärdena är otillräckliga, mätningarna ska genomfördas tillräckligt ofta vid utloppsröret och man ska sätta gränsvärden på utsläpp även när det gäller skadliga ämnen. Enligt Sveriges naturskyddsmyndighets sakkunnigr har uranhalten i gruvans avfallsvatten överskridit miljökvalitetsnormerna år 2018 mångfaldigt. Det har inte framgått av ansökan vilka reservåtgärder bolaget har i sin användning och vilka åtgärder det kan vidta när gränsvärdena överskrids.

I sin begäran om yttrande har NTM-centralen i Lappland inte befordrat samtliga uppgifter eller handlingar som påverkar yttrandet om tillståndsansökan. Begäran om yttrande gäller endast Kaunis Iron AB:s nya tillståndsansökan om utvidgning av gruvan. Samtidigt ställer man krav på återkallelse av gruvans föregående tillstånd genom Sveriges naturskyddsmyndighets försorg vid Umeå tingsrätt (mål M 1828-18). Man borde ha informerat om den pågående rättsprocessen i samband med begäran om yttrande. Den svenska naturskyddsmyndighetens betydelsefulla sakkunnigutlåtande finns inte tillhanda, utan som material till tillståndsansökan finns endast de bilagor som gruvbolaget har lämnat och även de bristfälligt översatta. Föreningen hänvisar till Naturvårdsverkets yttrande i målet samt den tidigare ansökan om återkallelse och anför att verkets kritiska utlåtanden inte alls nämns i kungörelsen om projektets handlingar som Sverige har gjort till Finland.

T.P.

T.P. har yttrat sig i aktbilaga 412 (401 på finska) och anfört i huvudsak följande. Han hoppas på rena vatten och ett livskraftigt liv och funderar om det kan uppstå skadeverkningar på bakterie- och mikroorganismnivån även om pH-värdet är ”inom det normala”. Om det är på det sättet kan det i så fall uppstå kedjefenomen av dessa. Han läste i Luoteis-Lappi-tidningen att de önskar i anslutning till utsläppsvattnet att det skulle finnas gränser endast för pH-värdet och mängden fasta ämnen i utflödet, mängdgränsen för utflödet höjs till det tredubbla.

L.R-S. Consulting Ltd Oy

L.R-S. har yttrat sig ett flertal gånger över ansökan. Aktbilagor 413 (synpunkter på protokollet från synen) med tillhörande bilagor 414-415, 416 (yttrande om kungörelse i Finland samt behov av ytterligare översättning) med bilaga 417 (jämförelse tabeller A2), 639, 651 och 681 (frågor och yrkanden gällande provanrikningsrapporter), jämte bilaga på finska aktbilaga 652, 878 (yttrande) med bilaga 879 (Golder:s PM 2012-05-11 på finska, svensk version del av aktbilaga 57 i M 1666-11), 1023 (yttrande ingivet under huvudförhandlingen), 1100 (kompletteringar till bemötanden under huvudförhandlingen) med bilagor 1101-1102 (Gränsälvskommissionens yttrande 2022-08-31 avseende Hannukainens tillståndsansökan samt skumbildning i Muonio älv - vattenprovtagning), 1192 (yttrande över bolagets bemötande efter huvudförhandlingen) och 1210 (komplettering och yrkande, ingivet efter avslutad huvudförhandling). L.R-S. deltog vid synen och under en av huvudförhandlingsdagarna. Nedan redogörs för aktbilaga 1192.

Allmänt
Kaunis Iron AB (Bolaget) har återigen bemött R-S. Consulting Ltd Oy:s (RSC) senaste förtydliganden i frågor som främst gäller minimiflöde i Muonio älv, jonbalansberäkningar, sulfater och xantater. RSC bedömer, att Bolagets bemötanden fortfarande på flera punkter inte är godtagbara, varför RSC håller fast vid sina bedömningar.

RSC konstaterar, att denna process har blivit en debatt, som inte synes ha något slut. Detta är redan det tredje motbemötandet. I Finland är processen sådan, att den som yttrar sig får komma med ett motbemötande till sökandens bemötanden, varefter beslutsmyndigheten (i Finland Regionförvaltningsverket) gör sitt beslut i saken med hjälp av sina tekniska experter. Den yttrande parten har således sista ordet. RSC erfar, att Bolaget in i det sista gör allt för att undvika, att vattenrening skulle behövas. RSC vill påpeka, att detta ej är i enlighet med BAT enligt EU lagstiftningen. Varje gruvbolag måste rena sina avloppsvatten så bra, som det är tekniskt möjligt. Det bör lämnas rum för även andra gruvbolag och verksamhetsutövare, vilka släpper ut avloppsvatten till samma vattendrag. EU:s vattendirektiv gäller också Bolagets agerande.

Muonio älv, minimiflöde
Bolaget hävdar, att beräkningarna för minimiflödet i Muonio älv skall basera sig enbart på Kallio 2 mätstation. RSC noterar, att här även förekommer osäkerheter. Som

nytt bevis för trovärdigheten på de automatiska mätningarna vid Kallio 2 framför Bolaget, att det även har gjorts manuella mätningar, främst vid lågflöde. Sammanlagt 33 mätningar har gjorts under åren 1989 – 2022. RSC har studerat dessa mätningar, och noterar, att de manuella mätningarna i samtliga fall ger praktiskt taget exakt samma resultat som de automatiska (enligt SMHI). Variationen är i 90% av fallen under 0,3 m^3 /s, eller c. 0,1%. I medeltal har de 33 manuella mätningarna ett kast på endast 0,05 m^3 /s. En så hög exakthet är ej möjlig ifall mätningarna har gjorts med av varandra oberoende instrument och ökar således inte trovärdigheten på Kallio 2:s lågvattenflöden. En förklaring till hur dessa manuella mätningar har gjorts måste krävas av den som levererat uppgifterna.

Bolaget har dessutom kommenterat, att Muonio mätstation uppvisar felaktiga flöden under åren 2019 – 2021. Detta har RSC även noterat, men dock så, att detta gäller vintrarna 2020 - 2022. Det är osannolikt att detta skulle bero enbart på isbildning. RSC har gjort jämförelse med de dygnsvisa mätningarna vid både Kaaresuvanto (SMHI), Muonio (SYKE) och Kallio 2 (SMHI). RSC har meddelat finska miljöcentralen om saken och bett dem undersöka mätningarna. De har lovat se över mätningarna och korrigera felet, så att de i fortsättningen är trovärdiga, varvid flödena även vid denna station kan användas som bas för begränsning av Bolagets utsläppsvolymer. Det skulle även vara viktigt att noggrant se över lågflödesmätningarna vid Kallio 2 mätstation. Det är möjligt, att här förekommer ett systematiskt fel. Kallio 2:s minimiflöde LLQ (30,5 m^3 /s) inträffade 25.10.1997. Flödet är resultat av felmätning eller något annat fel. Felet ser ut att ha fortsatt hela hösten och följande vinter.

Eftersom ny information angående minimiflödet nyligen har kommit RSC till kännedom, ber RSC om rätt att återkomma till denna fråga så snart som möjligt.

Jonbalansen fel
Bolaget kommenterar jonbalansen enligt följande: ”Som beskrivs i processvattenrapporten (Bilaga A2.E till ansökan) så har en svavelsyradosering motsvarande den maximala mängden vid full produktion adderats i form av sulfat till anrikningsverksmodulen för att möjliggöra en konservativ uppskattning av den maximala sulfatbelastningen till Muonio älv. Detta, som R-S C påpekar, orsakar ett överskott av anjoner relativt katjoner i massbalansen för processvattnet. Detta sker eftersom faktiska halter för övriga element/föreningar kommer från pilotanrikningens processvatten (Prov YR i 2021 GTK pilot processing trials). Denna obalans är dock endast av teoretisk betydelse eftersom KIAB:s process innefattar en pH-justering av flotationssandslurryn till pH 8 innan deponering vilket ger att metallhalterna i processvatten som avrinner från deponicellen för flotationssand, och som samlas upp i klarningsmagasinet, kommer att vara relativt konstanta”.

Detta påstående är ej godtagbart och strider mot kemins grundlagar. Bolaget har bristfälliga kunskaper i kemi. Ifall en neutralisering (pH-höjning) görs, tillkommer katjonerna från kemikalien ifråga (t.ex. NaOH eller Ca(OH)2). Ifall pH är i det närmaste neutralt, måste katjoner och anjoner vara i balans. Bolaget har i tidigare dokument självt påpekat, att jonbalansen har kontrollerats så, att avvikelsen är högst 20%. Nu saknas i tabellen 60–80% av katjonerna. Innan sulfattillsatsen var jonbalansen i det närmaste korrekt. Men, den vattensammansättning bolaget då uppgav,

saknade tillsatsen av svavelsyra, eftersom sulfathalten var alldeles för låg. RSC ifrågasätter, om denna analys då överhuvudtaget baserade sig på pilotanrikningen, eftersom här då måste ha använts svavelsyra. Som jämförelse kan nämnas, att pilotanrikningen Hannukainen Mining gjorde på GTK, resulterade i en analys, där jonbalansen var i det närmaste korrekt. Hannukainen har offentliggjort pilotrapporten. RSC har bett att få pilotrapporterna av Bolaget, men blivit nekad. Är det så, att GTK har analyserat fel skulle rapporten sannolikt klarlägga dessa oklarheter. Man kan fråga sig, vad är det bolaget vill hemlighålla.

I enlighet med EU:s vattendirektiv, skall samtliga komponenter, så långt det är möjligt, uppges för att en bedömning av miljöpåverkan skall kunna göras. Detta även om det är natrium eller kalk. Samtliga joner är nödvändiga för bedömning av dels giftpåverkan i vattendragen samt den totala salthalten (elektrolyter). EU:s vattendirektiv gäller också detta gruvprojekt. RSC vill återigen poängtera, att kvävebelastningen i vattensammansättningen i aktbilaga 602, Tabell 17, saknas. Detta gäller även beräkningen för samverkan med Hannukainen. Gruvorna förorsakar en högst betydande höjning av kväve i älven.

Bolaget påstår vidare: ”Dessutom är mängden processvatten som följer med flotationssanden och som inte går i retur till anrikningsverket av mindre omfattning relativt det totala flödet som avbördas till Muonio vilket, i kombination med de låga metallhalterna i bräddvattnet, gör att mindre avvikelser beträffande jonbalansen inte får någon betydelse för miljöbedömningen av bräddning till ytvattenrecipienten.” Detta är obegripligt. RSC har uttryckligen gjort sina jonbalansberäkningar på de av bolaget givna tre olika analyserna för bräddning till Muonio älv (aktbilaga 602, tabell 17). En avsaknad av 60–80% av katjonerna kan inte anses vara av ringa betydelse. Med de givna analyserna kan en korrekt påverkan i Muonio älv ej göras. Bolagets förklaringar kan inte godtas. Domstolen måste kräva nya beräkningar för vattensammansättningen. Då dessa är gjorda, skall berörda parter ges tillräckligt tid för yttrande. Domstolen skall dessutom kräva att bolaget tillhandahåller provanrikningsrapporterna, eftersom de innehåller väsentligt material för bedömning av verksamhetens miljöpåverkan.

Sulfatbelastning
Bolaget påstår, att RSC:s beräkning av den maximala (teoretiska) sulfatmängden är felaktig. RSC upprepar, att beräkningen är baserad på den teoretiska belastningen per år utgående från Bolagets egna värden för dels vattenkemin (aktbilaga 602, Tabell 17) och begränsningsvärden samt avbördade mängd vatten Bolaget räknar med. Båda beräkningssätten ger i det närmaste samma resultat. Då det gäller belastningen i recipienten, bör noteras, att Bolaget inte har några begränsningar för hur stora utsläppen kan vara. De av Bolaget givna värdena är endast uppskattade medelvärden. Dessutom bör noteras, att svavelsyra-användningen i processen är konstant året om, dvs. 1 250 ton per månad. Det betyder, att vid låga vattenvolymer blir halterna motsvarande högre.

Vidare har RSC redan tidigare påpekat att klarningsmagasinet är exceptionellt litet i förhållande till vad som är allmänt vid andra gruvor. Ett stort magasin ger den behövliga bufferten som behövs för att undvika nödutpumpning vid extremsituationer.

Det är inte utan orsak Golder Associates planerade ett fem gånger större magasin för Northland Resources, då de planerade utvidgning av verksamheten. Bolaget säger nu, att totala sulfatmängden skulle vara 9 500 ton per år. Detta skulle ge ett medeltal på endast c. 1 000 mg/l vid en avbördad volym på 9,5 Mm^3 per år. Detta överensstämmer inte med tabell 17 i aktbilaga 602. Men denna mängd är ej trovärdig. Innan sulfattillsatsen i processen, var den årliga sulfatmängden c. 5 000 t/a. Bolaget använder som mest 15 000 t svavelsyra per år, vilket betyder 14 700 t sulfat. Enligt bolagets påstående, skulle således endast c. 4 500 t av denna tillsats avgå till recipienten. RSC ställer frågan, vart försvinner resten, alltså 10 200 ton, då Bolaget dessutom påstår, att gips ej faller ut någonstans. En liten del blir kvar i anrikningssanden, men eftersom sulfaten i de flesta kemiska föreningar är relativt höglöslig, avgår det mesta förr eller senare via urlakning med regnvattnet. Inget sulfat avgår med produkten, eftersom detta skulle höja svavelhalten så att sligen blir osäljbar. Bolagets förklaringar kan inte godtas.

Skumbildning
RSC vidhåller fortfarande, att skumbildningen kan ha ett samband med gruvverksamheten. Det är väl känt, att det nuvarande klarningsmagasinet läcker som ett såll.

Xantater
Restxantathalter
Bolaget kommenterar restxantathalterna vid gruvan i Kevitsa: ”Det av R-S C återgivna diagrammet visar att xantathalten i processvattnet vintertid i medeltal ligger mellan 2–3 mg/l och inte 9 mg/l som R-S C uppger. Detta är i vilket fall som helst irrelevant eftersom KIAB avser att mäta och kontrollera xantathalten ut från verksamheten.”

Påståendet är fel. RSC framlade, att de högsta xantathalterna på 9 mg/l som mättes i denna studie kom från sandmagasinet. RSC: ”Enligt studien var xantathalterna vintertid höga i de olika vattenfraktionerna, upp till 9 mg/l i vattnet från sandmagasinet”. RSC har således inte påstått, att dessa halter var i processvattnet. Det bör beaktas, att Kevitsa använde 488 t xantater år 2017, då studien gjordes. Det är endast 15% av den mängd Bolaget uppger sig använda som mest (3 250 t/år). Kevitsa är en stor gruva med stort processvattenmagasin. Trots detta är halterna farligt höga. Det kan dessutom noteras, att studien ledde till noggrannare dosering av xantater samt beaktande av den mängd xantat, som återcirkulerades med processvattnet till processen. Användningen under påföljande år har varit något lägre, dvs. 350–400 ton per år. RSC förstår inte, varför Bolaget anser, att denna studie är irrelevant. Den påvisar relativt höga halter xantat i det avbördade vattnet och visar även, att en högre användning genast syns som förhöjd halt i vattenfraktionerna. Det är förtjänstfullt, att Bolaget avser att mäta och kontrollera xantathalterna. Detta kan i viss mån sänka halterna i det avbördade vattnet. Men, som RSC redan tidigare yrkat, får inga xantathaltiga vatten avbördas innan samtliga xantater har nedbrutits eller förstörts. RSC vill här åter påminna om Australienska och Nyazeeländska myndigheternas mycket strikta inställning till utsläpp av xantater i vattendragen.

Sönderfall
Bolaget förringar betydelsen av studien gjord vid GTK i Finland (Turunen). Denna studie är enbart för att påvisa, att xantaternas sönderfall är mycket kraftigt beroende av temperaturen. Absoluta data skall ej användas och det har RSC ej heller påstått. Detta fenomen framkommer i alla studier. Det finns ingen studie, som påstår, att hastigheten skulle vara densamma vid arktiska förhållanden, som vid tropiska förhållanden, vilket Bolaget påstår. Det är även allmänt känt, att kemiska reaktionshastigheterna avtar vid sjunkande temperatur. Som tumregel gäller, att en sänkning av temperaturen med 10° C minskar reaktionshastigheten med hälften (ref. Arrhenius formeln). På basen av tillgängliga litteraturdata sjunker xantaternas reaktionshastighet betydligt kraftigare än det. Bolagets påstående, att sönderfallet är detsamma 3,5 dagar vid vinterförhållanden kan således fortfarande på intet sätt godtas. Försiktighetsprincipen måste tillämpas. Muonio älv får inte vara försöksobjekt för fullskaligt experiment, som baserar sig på felaktiga eller overifierade antaganden.

M.N. och J.K.

M och J.K. har gemensamt yttrat sig i aktbilagorna 483 (419 finska), yttrande med ersättningskrav, och 928 (862 finska). M.K. har för egen del
även yttrat sig i aktbilaga 551 (450 finska). Nedan redogörs för sammanfattningen av deras synpunkter i aktbilaga 928.

De anser att ett nytt tillstånd i praktiken kommer att öka utsläppen från nuvarande nivåer, om så bara av jordämnen, kommer riskerna för bestående miljöpåverkan bli kritiska. Om dessutom mängden utsläpp av skadliga ämnen ökar från nuvarande nivå, ökar riskerna för bestående och allvarliga effekter ytterligare, eftersom man inte ens känner till den verkliga omfattningen och allvarligheten av de redan idag observerade problemens effekter. Inte heller effekterna av de utsläpp som redovisas i tillståndet som behandlas nu och i KIAB:s svaromål är kända och utredda på ett tillförlitligt sätt. Vad gäller bedömningen av miljökonsekvenserna konstaterar de att inte heller alla risker från verksamhetens avfall och deponering är tillförlitligt kända eller verifierade i alla delar, särskilt på lång sikt. KIAB:s bedömningar av konsekvenserna innehåller fortfarande brister och osäkerheter och de anser dem inte tillförlitliga.

I det senaste svaromålet som KIAB lämnat in har bolaget i praktiken kategoriskt bestridit nästan alla motiveringar, synpunkter och åsikter som olika aktörer har lämnat in. På basis av KIAB:s beskrivningar och svaromål kan de inte i alla delar vara säkra på hur omfattande och långvariga konsekvenser gruvverksamheten kommer att orsaka då den fortsätter och utvidgas och efter att verksamheten upphört. På grund av osäkerheterna skulle verksamheten i den presenterade formen fortfarande utgöra en för stor risk för skadliga konsekvenser. De anser på basis av de nu presenterade grunderna att det inte på ett tillförlitligt sätt kan fastställas om alla delar av Torne-Muonioälvens miljö tål de presenterade utsläppen. Eftersom man på gruvprojektets påverkansområde hanterar ett mycket omfattande och viktigt vattenområde bör försiktighetsprincipen följas till förmån för både människan och naturen. I verksamhet bör man också beakta andra aktörer. De anser att man i princip inte kan

lämna synergieffekterna helt obeaktade och räkna hela älvens kapacitet för KIAB:s bruk, såsom nu har gjorts.

I tillståndsansökningen och i MKB har påverkansområdet presenterats som mycket litet, och de anser att effekterna av utsläppens transport och ansamlingar i strömvattnet inte har beaktats alls i bedömningarna. Det verkar av de presenterade motiveringarna att utsläppen helt dunstar bort när de blandas i strömvattnet och det anser de inte är möjligt. Avseende miljökonsekvenserna konstateras att i många punkter i materialet anges att det inte finns någon betydande påverkan. De anser att det inte har presenterats säkra och undersökta data om hurdana de nuvarande effekterna är och om de vattenlevande organismerna nedströms faktiskt tål de presenterade utsläppsmängderna i långvariga ansamlingar. Det har hävdats att effekterna upphör vid 2-7 kilometer vilket också visar att eventuell påverkan längre ner inte ens har beaktats, trots att enligt observationer åtminstone vattnets grumling har konstaterats som en påverkan på 100 km avstånd från utsläppsplatsen.

Eftersom fysiska observationer av påverkan har konstaterats även på långt avstånd, utan att ha undersökts eller konstaterats tillförlitligt eller följts upp, anser de att riskerna är mycket stora. De anser att riskerna av den nuvarande och den nya verksamheten kan hanteras endast genom att rena processvattnet som släpps ut i naturen enligt de bästa och senaste kunskaperna så att det blir så rent som möjligt och sätta utsläppsgränser med säkerhetskoefficienter på basis av senaste vetenskapliga och utvärderade kunskaper, som älvens vattensystem med säkerhet tål. För att minska riskerna bör även nuvarande påverkan undersökas och nya utsläpp följas upp på ett tillförlitligt sätt, på ett större påverkansområde än KIAB har presenterat. Utsläppen från nuvarande verksamhet är för stora även baserat på praktiska konsekvenser, varför den enda utgångspunkten kan vara att minska utsläppen från nuvarande nivå. Om man med hänsyn till verksamheten inte kan kräva och garantera tillräcklig miljömässigt hållbar reningsnivå och skydd exempelvis på ekonomiska eller andra grunder, anser de att en sådan verksamhet inte kan tillåtas.

Påverkansområdet är ett stort vattenområde, som producerar bland annat större delen av Östersjöns lax, och är en betydelsefull reproduktionsälv för den hotade havsrödingen. Om riskerna eskalerar skulle försämringen av älvens livskraft påverka bl.a. fisket och via vattenkvaliteten även hela regionens invånare och näringsidkare, bland annat minskning av fritidsfiskenäringar och sjunkande tomtpriser när efterfrågan minskar. Om yngelproduktionen avtar eller upphör skulle det inte bara påverka lokala näringar utan även fiskindustrin i större omfattning genom laxfisket i hela Östersjön. Om reproduktionen av lax och öring skulle äventyras eller avta i Torne-Muonioälvens område, skulle det ha stor påverkan på bestånden i hela Östersjön.

Laxen trivs i rent vatten, liksom alla laxfiskar vanligen gör och de tål endast en begränsad mängd orenheter i vattnet. Laxfiskar kan påverkas redan av lösa partiklar i vattnet dvs. humus och påverkas särskilt av skadliga halter av sådana ämnen som presenterats i det här tillståndsförfarandet och som samlas i vattensystemet. Vad gäller de skadliga effekterna på vandringsfisk anser de att det saknas verifierade data om effekternas omfattning, allvarlighet och beständighet. Vad gäller skadorna

anser de att man kan bedöma några möjliga effekter, men utan undersökta data finns det ingen säker kunskap om det verkliga tillståndet.

Några exempel på deras bedömningar baserade på egna observationer av möjliga orsaker och konsekvenser på vandringsfiskarnas problem:
- Ämnen som samlas på bottnen framförallt i bakvatten kan redan nu störa reproduktionen, om ämnena som samlats på bottnen i de värsta områdena redan är i sådan nivå att en del av rommen kan ruttna bort begravt under ämnet.
- Utsläppen och humushaltigt vatten passiviserar laxen och får den att må dåligt och orsakar kraftlöshet.
- Utsläppen innehåller för mycket skadliga ämnen för laxen och leder som stressvatten till sjukdomar och skador hos en del laxar. Laxen passiviseras på samma sätt som ovan, men även skador m.m. börjar uppträda på skinnet och döda laxar.
- I älvens utsläppsområden finns för mycket utsläpp/humus för vandringsfisken och de flesta fiskar undviker dessa områden och återvänder till havet eller fortsätter uppströms om utsläppsområdet. Lokalt minskar fisken och även reproduktionen skulle påverkas delvis. En förutsättning för att komma bort från påverkansområdet är att majoriteten av fiskarna har tillräckligt god kondition för att orka vandra genom utsläppsområdet.
- Utsläppen är för stora för rommen. Reproduktionen skulle minska åtminstone i påverkansområdet och effekten skulle visa sig senare i minskat antal vandringsfiskar. Observationer av regionala minskningar skulle initialt kunna skymmas i samband med räkning av fiskar som vandrar längs upp i älven.

De anser att varken de eller KIAB har säkra verifierade data om utsläppens eventuella påverkan på och inblandning i vattenmiljön, vandringsfiskarnas problem och exempelvis ovan nämnda möjliga konsekvenser. Alla fiskar håller säkert inte på att dö direkt, det handlar inte om det än. Om fiskarna klarar sig igenom "skiten" nedströms och tar sig uppströms gruvans påverkansområde, skulle vandringsfisken sannolikt kunna fortsätta sin reproduktion åtminstone i Muonioälvens rena vatten i områdena uppströms. De skulle dock inte underskatta de lokala effekterna exempelvis på fiskens reproduktion, om de nu observerade problemen i utsläppens påverkansområde betydligt skulle påverka vandringsfiskens antal, hälsa och reproduktion. Tydliga konsekvenser finns redan nu men man vet inte deras allvarlighet, omfattning, eller gruvans verifierade undersökta effekt av utsläppen. Man vet inte heller med säkerhet konsekvenserna av gruvverksamhetens nya presenterade verksamhet, särskilt avseende tidpunkten för gruvverksamhetens upphörande. Det de har kunnat observera är att de presenterade problemen helt överensstämmer tidsmässigt med gruvverksamhetens omstart och problemen uppstår och förvärras synkroniserat med de synliga utsläppens intensitet i älven.

Gruvverksamheten har tydligen alltid haft som princip att bolaget kommer till ett område, plockar upp vinsten ur marken och ger sig av. Gruvverksamhet producerar i vart fall alltid utsläpp, som försämrar vattnets kvalitet och de som drabbas av effekterna är alltid den lokala miljön och lokalbefolkningen. Lokalbefolkningen lever med konsekvenserna under lång tid, efter att gruvan har lämnat. Därför ser de inga motiveringar till varför verksamhetsutövare inte förpliktigas att skydda miljön och rena utsläppen och göra sitt yttersta för att minska riskerna. De utgår fortsatt från att

KIAB som verksamhetsutövare är förpliktigas att bedöma konsekvenserna av sin nuvarande och den nya presenterade verksamheten, då den redan under flera år har medfört synliga utsläpp i Torne- Muonioälvens vattensystem, även i Finland. De anser att en verksamhetsutövare borde ha ett totalansvar och vara beredd på att så effektivt som möjligt rena de utsläpp som denne orsakar, samt förebygga och vid behov rätta till eventuella kända och oförutsägbara skador.

De anser att marknadsekonomi i den moderna världen även inkluderar ansvarsfull verksamhet och om verksamheten inte är lönsam med tillräckliga reningsåtgärder, hör det också fortsatt till marknadsekonomin. De anser att frågor som enligt EU-beslut kräver särskild uppmärksamhet och verifiering är påverkan på djur- och växtarter, Natura 2000-områden, den hotade havsöringen och laxen. De anser att beslutande myndigheter har en skyldighet att se till att utsläppsgränser och miljötillstånd även i övrigt möter dagens bestämmelser, men är baserade även på bästa tillgängliga data och teknik. De anser att man i besluten bör beakta miljöskydd som den effektivaste grunden, framför gruvans ekonomiska faktorer. Rening av utsläppen och miljöskyddskonstruktioner bör inte minskas på grund av ekonomiska skäl, utan reningen bör göras med all ny teknik som möjliggör rening och skydd, där säkerhetsåtgärderna görs med beaktande av riskerna även vid oförutsedda miljöförhållanden. De anser att man 2022 inte längre kan agera som ett u-land och bevilja miljötillstånd utan sakliga skyldigheter att vårda den lokala miljön och säkerställa att verksamheten inte allvarligt hotar miljön på lång sikt.

De anser fortsatt att de presenterade och planerade utsläppsmängderna och halterna är överdimensionerade och utgör en risk för Torne-Muonioälvens hållbarhet, åtminstone på lång sikt. Dessutom anser de att de presenterade utsläppsmängdernas synergieffekter redan från den nuvarande verksamheten och gruvverksamhetens utvidgning utgör en mycket stor osäkerhet och risk, som i värsta fall skulle kunna äventyra hela älvens ekosystem åtminstone i påverkansområdena och därtill påverka åtminstone områdets fiskerelaterade näringsliv. För verksamheten har heller inte älvens totala utsläpp beaktats, vilket är en uppenbar brist. Något som i synnerhet bör säkerställas är xantatens påverkan på miljön, på fiskens rom och därmed även dess reproduktion.

Baserat på de faktorer de presenterat är utsläppen från KIAB:s nuvarande verksamhet för stora och utgångspunkten för miljötillståndet som är under behandling borde vara betydligt mycket lägre totalutsläpp, än de som nuvarande verksamhet har producerat. Redan nu krävs att alla minskar utsläppen från bl.a. bilism, flyg och uppvärmning osv. varför de inte anser det som ett orimligt krav att gruvverksamheten deltar i miljöskyddet genom att ha ett så bra skydd som möjligt av de egna utsläppen samt rening för att minska och förebygga utsläppen i miljön.

M.M.

M.M. har yttrat sig i aktbilaga 484 (420 finska, ersättningsyrkande) och 555 (454 finska). Nedan redogörs för aktbilaga 555.

Han äger en fastighet AM, fastighetsbeteckning 498-402-6-24 i Kätkäsuvanto i Muonio.

Värdefiskarnas stigning i fortsättningen, såsom laxens och sikens, på grund av eventuellt förorenat vatten och smaken på det förändrade vattnet håller på att äventyras och upphöra om tillståndet beviljas. Värdet på tomten, för vilken han ansökt tillstånd att bo permanent på, löper stor risk att sjunka. Värdet grundar sig på fisket och anbud av tjänster som hänger samman men fiske.

Tillståndet ska inte beviljas i enlighet med den sökta planen. Han ansöker också om årlig ersättning för de olägenheter som gruvverksamheten orsakat om tillståndet beviljas.

L.P.

L.P. har yttrat sig i aktbilaga 550 (449 finska) och sammanfattningsvis an- fört följande.

L.P. har yrkat att Kaunisvaara gruvprojekt inte beviljas anstånd. Använd- ningen av xantater m.m. kemikalier ska förbjudas. Xantater är giftiga för vattendrag och påverkar ekosystem m.m. Om det finns metaller i avfallsvatten mångfaldigas mängden alger tiotals gånger i älven.

Muonioälven är ett arktiskt och känsligt ekosystem. Gruvans avfallsvatten rinner bredvid deras stugtomt och orsakar en allvarlig olägenhet på älvens rekreationsbruk och värdesänkning på fastigheten. De yrkar full ersättning för den olägenhet de upplevt och när de behöver ansluta sig till det kommunala vattenledningsnätverket.

A.O.

A.O. har yttrat sig i aktbilaga 552 (451 finska), 553 (452 finska) med bi- laga 554 (453 finska) och komplettering till yttrande 559 (465 finska). Nedan redogörs för utdrag ur aktbilaga 553 och 559.

Hon godkänner inte alls Kaunisvaaras gruvprojekt eftersom det inte behandlats som sig bör i ens i inledningsskedet och som det nu har framkommit, man har inte krävt det heller i Helsingfors genom Miljöministeriets försorg. Denna korruption är så omfattande och destruktiv att hela folkhälsan och egendomen är utsatt för fara, för att inte tala om natur, grundvatten, källor, sjöar och matproduktion. Kaunisvaara gruvprojekt förstör naturligtvis hela Muonio älvs och Torne älvs laxbestånd och öringsbestånd och det ytterst utrotningshotade harrbeståndet vandrande till Sargassohavet. Kan det finnas ett pris för det. Varför har man inte haft uppe denna sak tidigare. Då man vet att inga vattenutsläpp ens har begränsats och då man vet att alla gifter, uran finns i gruvan och polonium och bly som följd av det. Måste man verkligen förstöra allt även för de kommande generationerna, är det detta som borde godkännas. Vad skulle priset för det vara, det kan inte ersättas med något, priset är

oändligt. Hon yrkar således på gränslös som prislapp. Detta måste hindras helt från att utvidgas, korruptionen är storskalig och den förstör allt levande.

Det gäller hennes land och folk som kommer att lida av dessa hemska gruvprojekt såväl inom Finland som genom Finlands gränsälv som är en ytterst viktig laxälv. Finland har på sin tid haft över 20 laxälvar som har runnit till Östersjön. Nu har landet bara två laxälvar Muonio-Torne älv och Simojoki där det finns ett eget laxbestånd.

Gruvor är kända uranområden. Finska folket förs bakom ljuset och man gör landet livsodugligt. På varje gruva i Finland yrar också asbest och det är inte konstigt att det redan finns 500 000 andningssjuka i Finland. Industrins problemavfall återvinns till och med till barnens lekplatser med regionförvaltningens tillstånd.

Norska parter

Narviks hamn

Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige har ingett yttrande vidarebefordrat från norska Miljödirektoratet, ingivet av Narviks hamn, aktbilaga 506. Yttrandet sammanfattas kort nedan.

Yttrandet beskriver att järnvägen med malmtransport mellan Luleå via Kiruna till Narvik stod färdig redan senhösten 1902 och har pågått under lång tid. Narviks hamn har tillräckliga arealer avsatta för att kunna utöka kapaciteten för järnmalmskoncentrat vid behov. Hamnen understryker betydelsen av järnmalmsgruvorna som LKAB och Kaunis Iron AB driver för EU, Sverige och Norge.

Futurum AS

Naturvårdsverkets Esbo-ansvarige har ingett yttrande vidarebefordrat från norska Miljödirektoratet, ingivet av Futurum AS, aktbilaga 507. Yttrandet sammanfattas kort nedan.

Futurum är Narviks kommuns helägda bolag och vill på kommunens vägnar understryka vikten av att Kaunis Iron har verksamhet i Narvik. Detta har stor betydelse för arbetstillfällen och intäkter till hamnen. Det har genomförts betydande investeringar i anslutning till utskeppningen av malm från Kaunis Iron. Det finns redan infrastruktur på plats mellan gruvan och hamnen, i huvudsak med elektrisk järnväg. Järnmalm är en efterfrågad produkt.

Bolagets bemötande

Bolaget har kompletterat ansökan såväl före som efter kungörelse. Efter kungörelse har yttranden ingetts och kompletteringar skett vid följande datum och med följande aktbilagor.

3 december 2021,
Bemötande av yttranden, främst från Sverige, från myndigheter, organisationer, företag och privatpersoner samt bemötande av sakkunnigutlåtande. Aktbilagorna 508 - 512. Aktbilaga 508 utgör huvudskrift till bemötandet. Aktbilaga 509 Kompletteringar och bemötanden av inkomna yttranden. Aktbilaga 510 Biotopkartering Kokkovuoma, Aktbilaga 511 Biologiska observationer inom modellerat påverkansområde vid Tapuli gruva. Aktbilaga 512, Sädgåsinventering.

4 mars 2022,
Aktbilagor 594 – 608, bemötande av yttranden främst från Finland från myndigheter, organisationer, privatpersoner, företag. Aktbilaga 594 huvudskrift i bemötandet. Aktbilaga 595 Kompletteringar och bemötanden av inkomna yttranden. Aktbilaga 596 Metallhalter i närliggande recipienter efter stängning av gruvverksamhet. Aktbilaga 597 Uppdaterade bedömningar av påverkan på akvatiska organismer utifrån KIAB:s ansökan om gruvverksamhet vid Tapuli, Sahavaara och Palotieva. Aktbilaga 598 Vattenkemisk provtagning Tapulivuoma 2021-11-15. Aktbilaga 599 Kemikalieförteckning. Aktbilaga 600 Miljöundersökningar i ytvattenförekomster år 2019. Aktbilaga 601 Miljöundersökningar i ytvattenförekomster år 2020. Aktbilaga 602, uppdaterad beräkning av Processvattensammansättning. Aktbilaga 603 Verifiering av resultat från hydrodynamisk modell, Spårämnesförsök och vattenkemi i Muonio älv. Aktbilaga 604 - 605 Konsoliderade yrkanden. Aktbilaga 606 Utveckling av dispens enligt artskyddsförordningen. Aktbilaga 607 PM Bedömningsgrund för uran i gruvrecipienter. Aktbilaga 608 Konsoliderade villkor och åtaganden.

11 maj 2022
Särskilt bemötande av M.K. i aktbilaga 653.

29 april 2022 och 3 juni 2022
Särskilt bemötande av L-R.S., aktbilagorna 649 respektive 674 – 675, Aktbilaga 649 om provanrikningsrapport. Aktbilaga 674 med tillhörande bilaga aktbilaga 675, om xantater, och provanrikningsrapport.

16 augusti 2022
Bemötande av yttranden i aktbilagorna 931 – 932. Aktbilaga 931 huvudskrift i bemötanden. Aktbilaga 932 Kompletteringar och bemötanden av inkomna yttranden.

29 augusti-15 september 2022, huvudförhandling
Presentationer, uppföljande svar med mera från huvudförhandlingen i aktbilagorna 970 (presentationer dag 1), 971 (uppföljning på frågor från dag 1), 972 (förstorade kartor), 973 (presentation sakkunnig), 974 (presentation dag 2 MKB m.m.), 977 (uppföljande frågor från dag 2), 978 (presentation dag 3, påverkan grundvattenför-

hållanden), 979 (uppföljande frågor från dag 3), 981 (presentation dag 4, vattenhantering m.m.), 982 (uppföljning på frågor från dag 4), 983 (presentation dag 5, skyddsåtgärder), 984 (presentation dag 5 utsläpp till luft), 985 (uppföljande frågor från vecka 35), 986 (presentation dag 5 påverkan på naturvärden m.m.), 989 (uppföljande frågor från 5 september), 990 (presentation dag 6 skyddsåtgärder), 991 (presentation dag 6, buller, vibrationer m.m.), 992 (uppföljande frågor från 6 september), 993 (presentation dag 7, rennäringsanalys), 994 (presentation dag 7, påverkan landskapsbild m.m.), 995 (presentation om energiförbrukning m.m.), 996 (svar på uppföljande frågor), 997 (rutin vid viltolycka), 1005 (presentation om förändrad produktion 10 Mton), 1006 (presentation efterbehandlingsplan), 1007 (presentation efterbehandling), 1008 (presentation efterbehandling och ekonomisk säkerhet), 1009 (svar gällande Navettamaa bergtäkt), 1031 (presentation utestående frågor), 1032 (bemötanden), 1033 (bräddning), 1034 (bemötande mätstationer, flöden), 1035 (bemötande xantater), 1043 (bemötanden), 1044 (besvarande av frågor från föregående dag), 1045 (presentation åtaganden, villkor, tillåtlighet), 1046 presentation åtgärdsprogram), 1047 (presentation arbetstid, oförutsedd skada, verkställighet), 1055 (uppföljande av frågor), 1060 (karta verksamhetsområde), 1061 (karta pumpstation), 1062 (PM Kärlväxtinventering av sandmagasin och moränupplag vid Tapuli gruva), 1063-1064 (karta över fastigheter som erbjuds inlösen), 1065 (karta inlösta fastigheter), 1066-1068 (karta brunnar), 1069 (PM Efterbehandling), 1081-1082 (PM stabilitetsanalys).

11 oktober 2022
Bemötande av inkomna yttranden i aktbilagorna 1148–1151.

28 oktober 2022
Bemötande av inkomna yttranden i aktbilaga 1211.

DOMSKÄL

Inledning

Nuvarande verksamhet, omfattande brytning av järnmalm i dagbrott i Tapuli gruva med anrikning i Kaunisvaara anrikningsverk, bedrivs med stöd av ett tillstånd meddelat av dåvarande Gränsälvskommissionen och omfattar brytning av högst 20 Mton malm per år. Den aktuella tillståndsansökan avser tillstånd till fortsatt och utökad gruvverksamhet vid Tapuli, Palotieva och Sahavaara dagbrottsgruvor med tillhörande verksamhet vid Kaunisvaara anrikningsverk. Bolaget har under målets handläggning ändrat sitt yrkande om produktion och anrikning av malm till att numera omfatta en produktion och anrikning om sammanlagt upp till 10 Mton malm per år i stället för upp till 20 Mton malm per år. Ansökan avser även bl.a. utökande av befintligt klarningsmagasin och sandmagasin. Prövningen omfattar miljöfarlig verksamhet, vattenverksamhet, Natura 2000 och artskyddsdispens, det vill säga all verksamhet med tillhörande frågor. Prövningen omfattar även följdverksamheten transporter.

Ansökan har kompletterats i flera omgångar under handläggningen. Det har i målet framkommit motstående intressen till den ansökta verksamheten. En del svenska och finska myndigheter har motsatt sig ansökt verksamhet. Även andra parter, som exempelvis den sameby som främst berörs av transporterna till och från verksamheten, vissa närboende samt svenska och finska miljöorganisationer har invänt mot verksamheten.

Mark- och miljödomstolen kommer först att pröva om den specifika miljöbedömningen kan slutföras och miljökonsekvensbeskrivningen godkännas. Därefter kommer domstolen att pröva tillåtligheten av ansökt verksamhet. Om domstolen finner att verksamheten är tillåtlig och att tillstånd kan meddelas kommer domstolen därefter att gå in på frågor om villkor och andra för prövningen aktuella frågor.

Miljökonsekvensbeskrivningen och den specifika miljöbedömningen

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 6 kap. 35 § miljöbalken ska miljökonsekvensbeskrivningen bl.a. innehålla uppgifter om verksamhetens eller åtgärdens lokalisering, utformning, omfattning och andra egenskaper som kan ha betydelse för miljöbedömningen. Det ska finnas uppgifter om alternativa lösningar för verksamheten eller åtgärden, uppgifter om rådande miljöförhållanden innan verksamheten påbörjas eller åtgärden vidtas och hur de förhållandena förväntas utveckla sig om verksamheten eller åtgärden inte påbörjas eller vidtas. Miljökonsekvensbeskrivningen ska även innehålla en identifiering, beskrivning och bedömning av de miljöeffekter som verksamheten eller åtgärden kan antas medföra i sig eller till följd av yttre händelser. Vidare ska det finnas uppgifter om de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa de negativa miljöeffekterna samt en redogörelse för de samråd som har skett och vad som kommit fram i samråden.

6 kap. 36 § miljöbalken föreskriver att om verksamheten eller åtgärden kan antas påverka miljön i ett naturområde som är förtecknat enligt 7 kap. 27 § miljöbalken första stycket 1 eller 2, ska miljökonsekvensbeskrivningen innehålla en beskrivning av verksamhetens eller åtgärdens konsekvenser för syftet med att bevara området, en redogörelse för de alternativ som har övervägts med en motivering till varför ett visst alternativ valts samt de uppgifter som i övrigt behövs för prövningen enligt 7 kap. 28 b och 29 §§ miljöbalken.

Av 6 kap. 37 § miljöbalken följer att uppgifterna i miljökonsekvensbeskrivningen ska ha den omfattning och den detaljeringsgrad som
1. är rimlig med hänsyn till rådande kunskaper och bedömningsmetoder, och
2. behövs för att en samlad bedömning ska kunna göras av de väsentliga miljöeffekter som verksamheten eller åtgärderna kan antas medföra.

I 6 kap. 2 § miljöbalken återfinns en ordförklaring avseende ”miljöeffekter” vilken bl.a. klargör att det kan vara fråga om såväl direkta som indirekta effekter som kan

vara såväl negativa som positiva, tillfälliga eller bestående, kumulativa eller inte kumulativa och som uppstår på kort, medellång eller lång sikt i fråga om bl.a. människors hälsa, hushållningen med mark, vatten och fysisk miljö i övrigt eller andra delar av miljön.

Samrådsprocessen

Det har under målets handläggning framförts invändningar avseende samrådet. De svenska parter som invänt mot samrådet är framförallt Naturvårdsverket, Gabna sameby, Älvräddarna och T.K.. Även flera finska parter har haft invänd-ningar, bland annat de parter som företräds av ombudet S.N., Finlands Naturskyddsförbund, Lapplands distrikt, Renbeteslagsföreningen och Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY).

Naturvårdsverket har bland annat uppgett att underlaget i målet, trots omfattande kompletteringskrav, fortfarande är bristfälligt och att de kompletteringar som erfordras är av den digniteten att de behöver föregås av ett samråd. Vad gäller specifikt transporter har Naturvårdsverket anfört att såvitt verket kan se har inte avgränsningssamrådet berört transporter av slig och några samrådshandlingar verkar heller inte ha skickats ut till sakägare längs någon del av transportsträckan. Gabna sameby har bl.a. uppgett att prövningsunderlaget brister med hänseende på de krav som uppställs i 6 kap. 35 § miljöbalken samt anfört att trots att både bolagets transporter och ombyggnationerna påverkar samebyns renskötsel har inte Trafikverket eller bolaget genomfört samråd med samebyn inför den absolut största delen av ombyggnationerna av vägsträckan. Älvräddarna har bl.a. anfört att det finns brister i det genomförda samrådet och att detta inte kan godkännas i målet, vilket innebär att ansökan har en formell brist som inte kan läkas inom ramen för prövningen och ska avvisas. T.K. har instämt i Naturvårdsverkets bedömning att samrådet med boende längs transportvägen brister och att samrådet och miljökonsekvensbeskrivningen måste kompletteras med avseende på vägtransporterna.

Bolaget har bemött inkomna synpunkter och anfört sammanfattningsvis följande. Bolaget anser inte att samrådet och/eller miljökonsekvensbeskrivningen behöver kompletteras. Vad avser samråd med enskilda finns inte några formkrav för hur ett samråd med allmänheten (inklusive den delmängd som kan antas bli särskilt berörd) ska genomföras. Frågan om formerna för samrådet måste därmed avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Samrådsunderlaget tillsammans med inbjudan till samrådsmöte har skickats med brev till de boende i närområdet av gruvan. Vidare har annonsering om samrådet och samrådsmötet skett i dagstidningarna NSD, Kuriren och Haparandabladet samt i Pajala Annonsblad (Tornedalsbladet). Sett till transportvägen innebär detta att alla boende längs vägen ner till åtminstone runt Junosuando kan antas ha fått del av informationen om samrådet och det planerade samrådsmötet. Av annonserna framgår bland annat att samrådsunderlaget har funnits tillgängligt i pappersform på kommunkontoret samt på bolagets hemsida. Annonsen vände sig inte till någon särskild krets utan allmänheten i stort. Samrådsmöte med allmänheten och organisationer lockade ett fyrtiotal privatpersoner och ett flertal frågor gällde just sligtransporterna till Svappavaara/Pitkäjärvi.

Samråd har alltså skett med allmänheten i stort genom en kombination av annonsering och offentliga möten. De boende närmast gruvanläggningarna, däribland de allra flesta boende i Kaunisvaara och Sahavaara byar, har fått personliga brev med information om samrådet och inbjudan till samrådsmötet, medan övriga har informerats och bjudits in genom annonsering i sammanlagt fyra publikationer. Av annonserna framgår att de har riktat sig till en obestämd allmänhet utan någon begränsning. De medier i vilka annonsering har skett är samma medier som har använts vid tidigare samråd. Samtliga har mycket god täckning i Pajala kommun och regionen i övrigt. Aktuella medier har en så god täckning att det kan antas att alla berörda av verksamheten nåtts av informationen om samrådet och bolagets planerade ansökan.

I det genomförda avgränsningssamrådet har de externa transporterna av slig/malmkoncentrat som går från verksamheten tagits upp. I samrådsunderlaget beskrivs de

transporter som sker mellan anläggningen vid Kaunisvaara och omlastningsstationen i Pitkäjärvi, Svappavaara samt efterföljande tågtransport till Narviks hamn. Vidare framgår det att Trafikverket har lämnat bolaget dispens för uttransport av järnmalmsprodukt (det vill säga slig/malmkoncentrat) med 90 tons lastbilar från den pågående verksamheten. I samrådsunderlaget diskuteras även alternativa transportvägar och det finns en redovisning av transporter som en del av verksamheten. Utöver informationen i samrådsunderlaget berördes frågan om transporter under det inledande samrådsmötet med länsstyrelsen i oktober 2018, under samrådsmötet med allmänheten i december 2018 (transporter och damning) och vid ett möte med Naturvårdsverket i februari 2019 (transporter och hur samrådet genomförts). Naturvårdsverket inkom även med skriftliga yttranden i vilka verket bl.a. anförde att bolaget i miljökonsekvensbeskrivningen åtminstone skulle beskriva information om trafikflöden på respektive vägavsnitt utan verksamhetens tillägg respektive med verksamhetens tillägg samt information om utsläpp till luft av olika ämnen som orsakas av transporterna. KIAB uppgav som svar att logistikkedjan och transporterna inte ingår i själva tillståndsansökan (på den grunden att transporterna inte är tillståndspliktiga i sig) men att alternativa transporter av sligen/malmkoncentratet beskrivs i en transportutredning som bifogas den tekniska beskrivningen.

Frågan om vad som är godtagbart samråd i förhållande till enskilda berörda och allmänheten i övrigt, måste bedömas utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet och avgörande måste enligt KIAB vara huruvida ett genomfört samråd kan antas ha uppfyllt syftena med samrådsinstitutet. Har samrådet genomförts på sådant sätt att enskilda berörda och allmänheten i övrigt har getts förutsättningar att förstå vilken verksamhet som planeras och hur denna, på ett övergripande plan, kommer att påverka omgivningarna samt att det görs tydligt för alla berörda att de har möjligheter att lämna synpunkter på projektet redan innan ansökan färdigställs och ges in, uppfyller samrådet kraven enligt lagstiftningen. Det genomförda samrådet är enligt KIAB:s uppfattning godtagbart i stort men även med avseende på de externa transporterna av slig till Narvik via omlastningsstationen i Pitkäjärvi.

Till detta kan även läggas de samråd som Trafikverket har genomfört inom ramen för det så kallade MaKS-projektet (Malmtransporter Kaunisvaara Svappavaara). Trafikverket är verksamhetsutövare längs hela transportsträckan och har därmed haft att uppfylla den samrådsskyldighet som uppstår i samband med aktuella ombyggnationer. För det fallet att det skulle ha förekommit brister i samrådet inför aktuella ombyggnationer är det Trafikverket som ansvarar för dessa. Av information på Trafikverkets hemsida framgår bland annat att Trafikverket har tagit fram miljökonsekvensbeskrivningar och hållit särskilda samråd för de olika etapperna av sträckan. Vidare framgår att hela projektet handlar om att förbättra framkomligheten och säkerheten i och med malmtransporternas närvaro i vägnätet. Det är uppenbart för samtliga som tar eller har tagit del av informationen från Trafikverket att transport av slig/malmkoncentrat kommer att ske på den aktuella vägsträckan. Av information KIAB har inhämtat från Trafikverket framgår att verket har genomfört sina samråd på i allt väsentligt samma sätt som bolaget.

När det gäller Naturvårdsverkets synpunkter uttalar sig verket inte närmare om vilka fastighetsägare som verket anser borde ha hanterats i en annan ordning under samrådet och i så fall hur. Någon grund för att begära kompletteringar i något avseende av detta samråd föreligger inte enligt bolagets uppfattning. Sammanfattningsvis är det enligt KIAB:s uppfattning uppenbart att boende längs hela transportvägen från Kaunisvaara till Svappavaara/Pitkäjärvi genom Trafikverkets samråd och övrig information om MaKS-projektet har varit fullt införstådda med att transporterna av slig (i vart fall under en övergångstid) kommer att fortgå på samma sätt som tidigare och med en viss utökning framöver.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Enligt 6 kap. 29 § första stycket miljöbalken ska ett avgränsningssamråd genomföras inför arbetet med miljökonsekvensbeskrivningen. Den som avser att bedriva verksamheten eller vidta åtgärden ska samråda om verksamhetens eller åtgärdens lokalisering, omfattning och utformning, de miljöeffekter som verksamheten eller

åtgärden kan antas medföra i sig eller till följd av yttre händelser samt om miljökonsekvensbeskrivningens innehåll och utformning. Av förarbetena framgår att syftet bakom bestämmelsen är att myndigheter, organisationer, sakägare och allmänhet ska beredas tillfälle att framföra synpunkter och kunna påverka den planerade verksamheten eller åtgärden samt miljökonsekvensbeskrivningen. För att fylla sin funktion måste detta ske i ett tidigt skede, parallellt med planeringen av tekniska och ekonomiska frågor och i god tid innan ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen upprättas. (prop. 2016/17:200 s. 202 och prop. 1997/98:45 del 2 s. 59). I 8 § miljöbedömningsförordningen (2017:966) räknas det upp ett antal punkter som samrådsunderlaget ska innehålla, bl.a. verksamhetens utformning och omfattning, lokalisering samt vad i miljön som kan antas bli betydligt påverkat. Av 9 § samma förordning framkommer bl.a. att uppgifterna som finns med i samrådsunderlaget ska ha den omfattning och detaljeringsgrad som behövs för att kunna ta ställning till vilken omfattning och detaljeringsgrad miljökonsekvensbeskrivningen bör ha.

Av 6 kap. 30 § första stycket miljöbalken framgår att avgränsningssamrådet ska ske med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som kan antas bli särskilt berörda av verksamheten eller åtgärden samt med de övriga statliga myndigheter, kommuner och den allmänhet som kan antas bli berörda av verksamheten eller åtgärden. Enligt förarbetena avses med enskilda som kan antas bli särskilt berörda framför allt närboende och andra som särskilt kommer att bli berörda, i många fall kommer dessa också att vara sakägare. Det är viktigt att dessa kommer in på ett inledande stadium i processen och får möjlighet att påverka. Hur omfattande samråd som behövs i varje enskilt fall samt hur detta ska utformas blir beroende av den planerade verksamhetens art och omfattning. Enskilda som kan antas bli särskilt berörda omfattar inte en bredare allmänhet. Kontakt med enskilda som särskilt berörs bör ske genom en direktkontakt medan kontakt med den berörda allmänheten i bredare bemärkelse kan ske på annat sätt, t.ex. genom annons i ortspressen (prop. 1997/98:45 del 2 s. 57, prop. 2004/05:129 s. 89, prop. 2016/17:200 s. 119 och 202 f.). Andra stycket i 30 § föreskriver att den som avser att bedriva verksamheten eller vidta åtgärden ska se till att de som ingår i samrådskretsen enligt första stycket men

som inte tidigare har fått ett samrådsunderlag kan ta del av ett sådant. I författningskommentaren uttalas att verksamhetsutövaren bör lämpligtvis, när det är möjligt, ta direkt kontakt med dem som ingår i samrådskretsen. Det kan dock vara svårt att identifiera alla som ingår i samrådskretsen, t.ex. vilken del av allmänheten som kan antas bli berörd av verksamheten eller åtgärden. Det är därför lämpligt att information om att samråd ska ske lämnas i t.ex. en ortstidning med uppgift om var det går att ta del av samrådsunderlaget. Samrådsunderlaget kan även göras tillgängligt på en webbplats (prop. 2016/17:200 s. 202 f.)

Enligt 6 kap. 35 § 8 punkten miljöbalken ska miljökonsekvensbeskrivningen innehålla en redogörelse för de samråd som har skett och vad som har kommit fram i samråden.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att miljökonsekvensbeskrivningen innehåller en redogörelse för de samråd som har skett och vad som har kommit fram i samråden (bilagorna till ansökan; H miljökonsekvensbeskrivningen och C samrådsredogörelsen), i enlighet med bolagets beskrivning ovan. Samråd har även skett med Finland och Norge i enlighet med Esbo-konventionen (se vidare nedan). Med beaktande av det samrådsunderlag som ingetts gör domstolen bedömningen att detta får anses ha haft det innehåll och den inriktning som krävs enligt miljöbalkens och miljöbedömningsförordningens regler.

Avgränsningen av samrådskretsen och formen för samrådet måste ske med beaktande av en verksamhets art, omfattning och verkningar. Detta innebär att det inte går att generellt ange inom vilket avstånd från en verksamhet som enskilda kan anses särskilt berörda. Bedömningen måste göras i varje enskilt fall utifrån rådande förhållanden. Beträffande formen för samrådet kan ofta en direktkontakt med närboende vara både möjlig och lämplig. När de närboende utgör ett större antal kan samråd i stället ske genom cirkulär eller annonsering i ortspress. Något krav på hur annonsering om samråd ska ske har inte ställts upp (jfr MÖD 2015:35).

Av den samrådsredogörelse som ingetts i målet framgår bl.a. att bolaget har gjort direktutskick till de boende närmast nuvarande gruvanläggning samt tillkommande gruvanläggningar, däribland de allra flesta boende i Kaunisvaara och Sahavaara byar. Dessa har fått personliga brev med information om samrådet och inbjudan till samrådsmötet. Det kan i detta sammanhang noteras att den sändlista som ligger som bilaga till samrådsunderlaget även omfattar vissa myndigheter samt Muonio sameby, som är den samebyn vars område gruvanläggningen och även ansökta anläggningar är lokaliserade inom. Därutöver har annonsering skett i de lokala dagstidningarna NSD, Norrbottens-Kuriren och Haparandabladet samt i Pajala Annonsblad (Tornedalsbladet), varefter samrådsmöte hållits.

Målet avser gruvverksamhet med transporter som sträcker sig långt från själva verksamhetsområdet. Direktutskick till fastighetsägarna i närområdet kombinerat med annonsering i ett flertal lokala tidningar får enligt domstolen anses utgöra en lämplig form för samråd i aktuellt fall. Genom annonsering i flera lokala tidningar, varav Tornedalsbladet är en gratistidning, har samrådet även inkluderat de enskilda som kan anses berörda längs transportsträckan, utanför det absoluta närområdet.

Bolaget bedöms härigenom på ett tillräckligt sätt ha samrått med de enskilda som kan anses särskilt berörda av verksamheten. Även i övrigt bedömer domstolen att samrådet uppfyller de krav som finns. Detta innebär att det inte föreligger sådana brister i genomfört samråd som hindrar att ansökan prövas i sak.

Samråd med andra länder

Tillämplig lagstiftning

Av det s.k. MKB-direktivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt) i lydelsen enligt det s.k. ändringsdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/52/EU) och Esbokonventionen (Konventionen om miljökonsekvensbeskrivningar i ett gränsöverskridande sammanhang, Esbo den 25 februari

1991) följer en skyldighet att informera andra länder som kan antas utsättas för betydande miljöpåverkan. Denna skyldighet genomförs i svensk rätt framför allt genom 6 kap. 33 och 34 §§ miljöbalken och 21-25 §§ miljöbedömningsförordningen (2017:966).

Av 6 kap. 33 § första stycket 1 punkten miljöbalken framgår att den myndighet som regeringen bestämmer måste informera det land som kan antas bli utsatt för betydande miljöpåverkan av en verksamhet eller åtgärd i Sverige om verksamheten eller åtgärden, dess möjliga gränsöverskridande konsekvenser och vilken typ av beslut som kan komma att fattas. Av punkten 2 följer att myndigheten ska ge det andra landet skälig tid att yttra sig över om det vill delta i miljöbedömningen. Om det andra landet vill delta i miljöbedömningen ska myndigheten enligt andra stycket ge det andra landet möjlighet att delta i ett samrådsförfarande om miljökonsekvensbeskrivningen och den slutliga tillståndsansökan. Det är Naturvårdsverket som enligt 21 § miljöbedömningsförordningen är ansvarig myndighet såväl enligt 6 kap. 33 § miljöbalken som enligt Esbokonventionen. Enligt 23 § miljöbedömningsförordningen ska Naturvårdsverket när samråd ska ske med ett annat land enligt 6 kap. 33 § miljöbalken komma överens med den ansvariga myndigheten i det landet hur samrådet ska genomföras så att de myndigheter och den allmänhet som kan antas bli berörda ges möjlighet att lämna synpunkter inom en skälig tid som ska vara minst 30 dagar.

Vid sidan av dessa regler finns vissa specifika bestämmelser avseende samråd och deltagande i processer vid gränsöverskridande påverkan mellan de nordiska länderna som ska tillämpas parallellt. I 1 kap. 4 § miljöbalken föreskrivs att i fråga om viss miljöfarlig verksamhet och viss vattenverksamhet gäller bland annat särskilda bestämmelser enligt lagen (2010:897) om gränsälvsöverenskommelse mellan Sverige och Finland (lagen om gränsälvsöverenskommelse) och lagen (1974:268) med anledning av miljöskyddskonventionen den 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige (nordiska miljöskyddskonventionen). Av artikel 15 lagen om gränsälvsöverenskommelse framgår i 15.1 att för verksamhet eller åtgärd i avrinningsdistriktet som kan orsaka gränsöverskridande verkningar på vattnens status

eller för deras nyttjande ska bestämmelserna i artikel 16-21 i denna överenskommelse tillämpas i stället för bestämmelserna i miljöskyddskonventionen mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige av den 19 februari 1974. I 15.2 föreskrivs att i ärenden enligt punkt 1 ska även andra gränsöverskridande verkningar än de som gäller vattnens status eller nyttjande behandlas i samma ordning. Vad avser Finland har alltså lagen om gränsälvsöverenskommelse tillämpats vid sidan av Esbokonventionen, vilket redogörs för närmare nedan. Det kan här noteras att även samråd med Norge har ägt rum inom ramen för Esbokonventionen och att norska parter informerats på ett sådant sätt och fått möjlighet att lämna sina synpunkter att domstolen bedömer att de krav på samråd som ställs i nordiska miljöskyddskonventionen kan anses uppfyllda.

Av artikel 1 i lagen om gränsälvsöverenskommelse framgår lagens geografiska tillämpningsområde och i artikel 1.1. a) stadgas att överenskommelsen är tillämplig bland annat på Muonio älv, vilket innebär att den ska tillämpas i nu aktuellt mål. I artikel 16 finns en central bestämmelse om likabehandling som avser rätten för sakägare att föra talan i det andra landet. Av artikel 16.1, med hänvisning till artikel 15, framgår att när en domstol prövar en fråga om tillåtlighet eller tillstånd till en verksamhet eller åtgärd i avrinningsdistriktet som kan orsaka gränsöverskridande verkningar på vattnens status eller för deras nyttjande ska verkningar som verksamheten eller åtgärden medför eller kan medföra på den andra partens territorium beaktas på samma sätt som motsvarande verkningar i det egna landet. Enligt artikel 16.2 ska den som berörs eller kan beröras av verkningar från sådan verksamhet som bedrivs eller ska bedrivas i det andra landet hos domstolar och myndigheter tillerkännas samma rättigheter som sakägare i det land där verksamheten eller åtgärden bedrivs eller ska bedrivas. Enligt 16.4 ska annan än den som avses i punkt 2 och som enligt reglerna i det ena landet har rätt att föra talan eller yttra sig i ärende som avses i artikel 15 ha motsvarande rätt i det andra landet i enlighet med det landets lagstiftning som gäller för jämförbara subjekt.

Lagen om gränsälvsöverenskommelse innehåller även bestämmelser om bevakning av allmänna intressen (artikel 17) och information om tillståndsärenden (artikel 18).

Bestämmelserna innebär att respektive land ska utse en bevakningsmyndighet som hos domstolen ska bevaka de allmänna intressena i ärenden om verksamheter enligt artikel 15. Bevakningsmyndigheten har rätt att t.ex. begära kompletterande utredning, bli hörd av, föra talan eller överklaga hos den andra partens domstol på motsvarande sätt som en myndighet i det andra landet skulle ha i ett motsvarande ärende. Domstolen är skyldig att underrätta det andra landets bevakningsmyndighet i samband med att ett ärende enligt artikel 16.1 aktualiseras. Det är bevakningsmyndigheten som ansvarar för kungörelse och delgivning av ansökan och kallelse i det egna landet. För nu aktuellt mål är det Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY) som är den finska bevakningsmyndigheten.

Lagen om gränsälvsöverenskommelse innehåller vidare en bestämmelse om handlingarnas språk (artikel 22). I artikeln föreskrivs bl.a. att i ärenden enligt artikel 16 ska tillståndsprövande domstol ansvara för att de som avses i artikel 16 under handläggningen ges tillräcklig information på svenska och finska. Domstolen ska svara för att sammanfattningar av tillståndsansökan och dom eller beslut finns tillgängliga på svenska och finska. Domstolen ska också svara för att ansökningshandlingarna i nödvändig utsträckning finns på svenska och finska.

Yttranden från finska parter avseende samrådsprocessen

I flera yttranden från finska parter, bland annat från de parter som företräds av ombudet S.N., Finlands Naturskyddsförbund, Lapplands distrikt, Renbeteslagsföreningen och Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland (ELY) har det framförts kritik dels mot att ansökningshandlingarna, bl.a. miljökonsekvensbeskrivningen, vilka ingetts i målet inte på ett tillräckligt sätt bedömt konsekvenser för Finland, dels mot hur samrådet enligt i första hand Esbokonventionen har genomförts och det har bl.a. gjorts gällande att samrådet inte kan ”avslutas” förrän ytterligare handlingar har översatts till finska och samrådet förlängts. Det har anförts att underlaget är otillräckligt och att det inte översatts till finska i tillräckligt stor omfattning. Även finska Miljöministeriet, som ansvarar för att genomföra samrådet enligt

Esbo-konventionen i Finland har uttryckt kritik. I sitt sista yttrande, precis innan huvudförhandlingen, uppgav ministeriet bl.a. att eftersom projektet sannolikt kan ha betydande skadliga verkningar i Finland och responsen som getts i Finland fortfarande visar att det levererade materialet alltjämt är bristfälligt förutsätter ministeriet att samrådet enligt Esbokonventionen fortsätter.

Bolagets bemötande

Bolaget har som svar på kritiken sammanfattningsvis anfört följande. Bolaget har i enlighet med svensk lagstiftning tagit fram en ansökan med tillhörande teknisk beskrivning och miljökonsekvensbeskrivning som har getts in till mark- och miljödomstolen. Enligt KIAB går kraven enligt Esbokonventionen inte längre än vad som följer av 6 kap. miljöbalken vilket innebär att den miljökonsekvensbeskrivning som har givits in i målet (med tillhörande kompletteringar) även uppfyller kraven enligt konventionen. Det framgår vidare av art. 3 i konventionen att samråd ska ske med den utsatta parten så tidigt som möjligt och inte senare än när allmänheten i det egna landet informeras om den föreslagna verksamheten och att den utsatta parten då bl.a. ska få information om förmodad gränsöverskridande miljöpåverkan. Syftet med underrättelsen är att säkerställa tillräckliga och effektiva överläggningar.

I aktuellt ärende hölls inom ramen för arbetet med ansökan ett avgränsningssamråd där underrättelse skickades från Naturvårdsverket till Finland och Norge i januari år 2019. Från Finland inkom svar i mars 2019 där både privatpersoner och myndigheter hade yttrat sig. Miljöministeriet konstaterade i sitt yttrande att eftersom projektet kan medföra betydande miljöpåverkan i Finland ska Finland delta i miljökonsekvensbedömningsprocessen av den planerade verksamheten.

Efter att KIAB givit in sin ansökan i juli 2019 har den kompletterats i omgångar innan mark- och miljödomstolen kungjorde ansökan i Sverige i maj 2021. Samråd enligt Esbokonventionen har därefter skett och relevant information har delgetts Norge och Finland på ett sätt som innebär att intressenter/allmänheten har haft möj-

lighet att lämna synpunkter i sådan tid att de kan beaktas fullt ut vid målets avgörande. I Finland sattes fristen för att lämna synpunkter under samrådet till 60 dagar vilket får sägas vara väl tilltaget och fullt tillräckligt för myndigheter och enskilda att sätta sig in i materialet, något som omfattningen av inkomna synpunkter ger ett starkt stöd för.

Vad gäller den kritik som har framförts om att det endast är en begränsad del av alla handlingar i målet som har översatts till finska så kan KIAB konstatera att det inte följer någon skyldighet av Esbokonventionen att översätta samtliga handlingar i målet till det påverkade landets språk. KIAB noterar också att det till finska översatta materialet senare har kompletterats med, såvitt bolaget kan förstå, i princip hela ansökan med tillhörande kompletteringar på svenska. Vidare har inget hindrat intresserade att via kontakt med antingen Naturvårdsverket, i dess egenskap av Esbo ansvarig myndighet i Sverige, eller mark- och miljödomstolen få ta del av hela det underlag som finns i målet, det vill säga inte bara KIAB:s underlag utan även yttranden och annat underlag som har inkommit från myndigheter, organisationer och enskilda. Mot denna bakgrund och då något krav på att allt underlag ska översättas inte följer av Esbokonventionen (särskilt inte när samtliga handlingar redan finns tillgängliga på ett av landets två officiella språk), föreligger inte någon grund för att underkänna och/eller förlänga samrådet i Finland.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Inledningsvis kan följande konstateras. Inom ramen för arbetet med ansökan i aktuellt mål hölls ett avgränsningssamråd där Naturvårdsverket skickade underrättelser till Finland och Norge i januari 2019. Från Finland inkom svar i mars 2019 vari ett antal yttranden från olika finska parter bifogades. Miljöministeriet som ansvarig finsk myndighet meddelade att eftersom projektet kunde medföra betydande miljöpåverkan i Finland skulle landet delta i miljökonsekvensbedömningsprocessen i den planerade verksamheten. Efter att ansökan inkommit till domstolen under juli månad 2019 har ett antal kompletteringar gjorts och målet kungjordes i Sverige i maj 2021. Ett urval av ansökningshandlingarna översattes till finska med anledning av

domstolens skyldigheter i enlighet med artikel 22 i lagen om gränsälvsöverenskommelse. På grund av förseningar i översättningsarbetet kunde handlingarna inte vidarebefordras till Finland förrän i början av juli månad år 2021. Parallellt med att processen enligt gränsälvsöverenskommelsen fortgick genom att domstolen informerade och vidarebefordrade material till ELY, informerade och vidarebefordrade Naturvårdsverket material till Miljöministeriet inom ramen för Esbosamrådet. Naturvårdsverket har även vidarebefordrat material till Norge. Miljökonsekvensbeskrivningen och ansökan kungjordes genom ett gemensamt förfarande under hösten 2021 i Finland. Finska parter har därmed getts möjlighet att inkomma med yttranden och bemötanden. De finska yttranden som inkommit har översatts till svenska och bolagets bemötanden till finska. Efter att Miljöministeriet invänt i december 2021 att samrådet inom ramen för Esbokonventionen behövde fortsätta, vilket även Naturvårdsverket tillstyrkte, fortlöpte samrådsprocessen efter bolagets bemötande med ytterligare en samrådsomgång med Finland. Ett samråd inom ramen för Esbokonventionen har alltså genomförts.

Mark- och miljödomstolens uppfattning är att såväl de skyldigheter som finns i lagen om gränsälvsöverenskommelsen som inom ramen för miljöbalken och Esbokonventionen har uppfyllts. Vid kontakter med Naturvårdsverkets Esboansvarige under våren 2022 har domstolen också förstått det som att det är Naturvårdsverkets uppfattning att Esbokonventionens krav uppfyllts gentemot Finland genom de samrådsomgångar som genomförts. Vad gäller krav på översättning uppställs det inte några sådana krav vare sig enligt MKB-direktivet eller Esbokonventionen. Däremot har domstolen, vilket redogjorts för ovan, översatt handlingar enligt skyldigheten i lagen om gränsälvsöverenskommelse. Det kan även noteras att vid kungörelse i Finland var det i vart fall vid första tillfället 60 dagars tid som gällde, dvs. en längre yttrandetid än det minimikrav som uppställs. Kungörelse skedde också en andra omgång i Finland.

De finska parterna har, liksom de svenska, även haft möjlighet att närvara och föra talan vid syn och huvudförhandling. Under den tre veckor långa huvudförhand-

lingen har det hela tiden närvarat två tolkar som varit såväl auktoriserade som rättstolkar i finska språket. Även vid synen fanns tillgång till finsk tolk. Mark- och miljödomstolen anser sammantaget att finska parter har tillförsäkrats nödvändig information och underlag samt att det har skett en likabehandling i enlighet med artikel 16 i lagen om gränsälvsöverenskommelsen under hela domstolsprocessen. Det kan konstateras att lagen om gränsälvsöverenskommelse går utöver kraven i MKB-direktivet och Esbokonventionen vilka genomförs i 6 kap. 33 § miljöbalken i fråga om översättning m.m. Mark- och miljödomstolen vill här även understryka att miljöbedömningen inte avslutas förrän dom meddelas och att det som framkommer vid huvudförhandlingen också ligger till grund för detta ställningstagande.

Mot bakgrund av synpunkter som inkommit efter huvudförhandlingen från Finlands Naturskyddsförbunds Lapplands distrikt om att organisationen inte fått allt material som bolaget delade ut vid förhandlingen översatt till finska vill domstolen tillägga följande. Av 22 kap. 21 § första stycket miljöbalken framgår att domstolens dom ska grundas på vad som förekommit vid syn och annan förhandling inför domstolen och på vad handlingarna innehåller. Detta avviker från rättegångsbalkens bestämmelser i 17 kap. om att för det fallet att huvudförhandling har hållits ska domen grundas på vad som framkommit vid denna. De avvikande bestämmelserna har ansetts nödvändiga eftersom materialet i ansökningsmål ofta består av sakkunnigutredningar, kartor och ritningar som inte i detalj kan gås igenom vid huvudförhandlingen (prop. 1997/98:45 del 2, s. 244).

Det nu anförda innebär alltså att det är såväl det som presenterats vid huvudförhandlingen som det skriftliga materialet i målet som ska ligga till grund för domstolens avgörande. Mark- och miljödomstolen konstaterar att det vid huvudförhandlingen, som har omfattat 13 förhandlingsdagar, har skett en gedigen muntlig presentation av bolagets ansökan i enlighet med förhandlingsordningen. Bolaget har under huvudförhandlingen även inkommit med svar på frågor och kompletteringar med anledning av förfrågningar från närvarande parter. Det har under hela huvudförhandlingen, även de dagar då finska parter inte närvarat, funnits tillgång till finsk tolk. Som domstolen har uppfattat det har tolkningen generellt sett fungerat väl och

tolkarna har uppmärksammat rätten och parterna på om det t.ex. har varit för högt tempo och anpassningar har då kunnat göras. Mot den bakgrunden anser domstolen att informationen på finska i samband med huvudförhandlingen har uppfyllt de krav som kan ställas enligt tillämpliga regler.

Nollalternativ

Enligt 6 kap. 35 § 3 punkten miljöbalken ska miljökonsekvensbeskrivningen innehålla uppgifter om rådande miljöförhållanden innan verksamheten påbörjas eller åtgärden vidtas och hur de förhållandena förväntas utveckla sig om verksamheten eller åtgärden inte påbörjas eller vidtas (det så kallade nollalternativet).

KIAB har i miljökonsekvensbeskrivningen beskrivit nollalternativet som en fortsatt drift av Tapuli dagbrott och en fortsatt anrikning av Tapulimalm i Kaunisvaara anrikningsverk inom ramen för gällande tillstånd, vilket bland annat innebär att en ansökan om omprövning av villkoren ska ges in senast den 31 december 2023. Det innebär också att verksamheterna vid Sahavaara och Palotieva inte kommer till stånd. Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Gabna sameby och Älvräddarna har under målets handläggning framfört olika synpunkter om att KIAB använt sig av ett felaktigt nollalternativ.

Naturvårdsverket har, som verket slutligt bestämt sin inställning, sammanfattningsvis anfört följande. Naturvårdsverket anser att nu gällande tillstånd är tidsbegränsat och att en beskrivning av verksamheten måste utgå från att en ny ansökan inte inkommit. Det korrekta nollalternativet ska i detta fall utgå från att den idag befintliga verksamheten i Tapuli avslutas och efterbehandlas. Så länge ett nytt tillstånd inte är meddelat upphör driften vid Tapuli senast år 2025 och detta måste därför vara utgångspunkten i redovisningen av nollalternativ. Naturvårdsverket befarar att KIAB:s användning av ett felaktigt nollalternativ har lett till att bolaget underskattat de miljöeffekter som uppkommer av nu ansökt verksamhet. Detta gäller bland annat transporterna som vid ett korrekt nollalternativ skulle komma att upphöra. KIAB:s redovisning av nollalternativ uppfyller enligt Naturvårdsverket inte miljöbalkens

krav. Naturvårdsverket har bl.a. hänvisat till Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 6 juli 2021 i mål M 1579-20, gällande Cementas ansökan om tillstånd till täktverksamhet.

Havs- och vattenmyndigheten har inledningsvis förespråkat ett nollalternativ som utgår från förhållandena innan verksamheten påbörjades. Under handläggningen har myndigheten omformulerat sin inställning och anfört följande. Havs- och vattenmyndigheten anser att gällande tillstånd är tidsbegränsat och löper ut 2025. Nollalternativet bör därför i vart fall vara att nuvarande verksamhet avvecklas och efterbehandlas.

Gabna sameby har i samband med huvudförhandlingen anfört att det nollalternativ som ska bedömas är att det inte ska vara någon fortsatt verksamhet, att det inte ska köras några transporter västerut genom samebyns område och att det saknas en sådan beskrivning av ett nollalternativ.

Älvräddarna har bland annat anfört följande. Nollalternativet för nu aktuell ansökan utgår från befintlig verksamhet jämte dagens anläggningar. Enligt Älvräddarnas uppfattning överensstämmer inte anläggningarna för verksamhetens bedrivande, med vad som prövats av Gränsälvskommissionen. Tillståndsplikt råder och det är inte gängse vid miljöprövning att kunna tillgodoräkna sig anläggningar m.m. som inte prövats. Om Mark- och miljööverdomstolen skulle komma fram till att den verksamhet som bedrivs i dag utvecklats för bolagets behov, men utan förprövning, är det inte rimligt att nollalternativet anges vara befintlig verksamhet.

KIAB har bemött synpunkterna kring valt nollalternativ och bl.a. anfört följande. Vad avser det som anförts om tidsbegränsat tillstånd förutsätter bolaget att det baseras på villkor 19 i gällande tillstånd enligt vilket tillståndet till gruvverksamheten och driften av anrikningsverk med därtill hörande anordningar gäller till år 2025. Av fortsättningen av villkoret, som lyder ”Om fortsatt verksamhet därefter avses ske ankommer det på bolaget att senast den 31 december 2023 inkomma med ansö-

kan om omprövning av tillståndsvillkoren", framgår emellertid att det finns förutsättningar att fortsätta driften även efter 2025 förutsatt att en ansökan om omprövning av villkoren ges in senast under 2023. För det fallet att förevarande ansökan om ett helt nytt tillstånd inte skulle anses vara att uppfatta som, eller i vart fall kunna likställas med, en sådan ansökan om omprövning av tillståndsvillkoren som avses i villkor 19, har bolaget närmare 18 månader på sig att inkomma med en sådan ansökan om omprövning av villkoren som krävs för att verksamheten ska få fortsätta efter 2025. KIAB vidhåller att det nollalternativ som redovisas i den ingivna miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven enligt 6 kap. miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att frågan om giltighetstiden på det tillstånd som meddelades i augusti 2010 av Finsk-svenska gränsälvkommissionen inte är rättskraftigt avgjord. Av villkor 19 i tillståndet följer att tillståndet till gruvverksamheten och driften av anrikningsverk med därtill hörande anläggningar gäller till år 2025 samt att om fortsatt verksamhet därefter ska ske ankommer det på bolaget att senast den 31 december 2023 inkomma med ansökan om omprövning av tillståndsvillkoren. Tillståndet gäller alltså enligt villkorets ordalydelse till ett visst år, samtidigt som villkoret öppnar upp en möjlighet till förlängning under vissa omständigheter genom omprövning av tillståndsvillkoren. Det kan därmed inte anses fastlagt hur lång giltighetstiden är för det tillstånd som meddelats av Gränsälvskommissionen.

Nollalternativet i det aktuella fallet framstår som mer komplicerat att bestämma än normalt mot bakgrund av det gällande tillståndets utformning enligt vad som redogjorts för ovan samt även med hänsyn till att det mål som avser ansökan om återkallelse av Gränsälvskommissionens tillstånd ännu inte är slutligt avgjort. Mark- och miljödomstolen kan dock inte se att det mot bakgrund av rådande omständigheter är rimligt med ett annat nollalternativ än det som bolaget använt sig av, att nu pågående verksamhet fortsätter. Domstolen anser inte heller att det med det valda nollalternativet finns en risk för att miljöpåverkan underskattas enligt Naturvårds-

verkets farhågor. Den samlade, kumulativa miljöpåverkan av hela den ansökta verksamheten ska bedömas och domstolen ser inte att valt nollalternativ utgör något hinder för den bedömningen.

Mark- och miljödomstolen finner alltså att utgångspunkten för prövningen bör vara de tillståndsgivna anläggningarna och verksamheten, vilket alltså är det nollalternativ som bolaget har redogjort för.

Inkomna synpunkter på brister i prövningsunderlaget

Inom ramen för målets handläggning har det, som tidigare konstaterats, framförts ett antal invändningar och även pekats på brister i fråga om olika delar av prövningsunderlaget, i många fall specifikt riktat mot miljökonsekvensbeskrivningen med yrkanden om att ansökan mot den bakgrunden ska avvisas. Mark- och miljödomstolen kommer nedan att sammanfattningsvis behandla de delar som inte har att göra med invändningar gentemot samråd och nollalternativ, vilka har behandlats ovan, samt Natura 2000 och ändrad produktionsmängd, vilka redogörs för nedan.

De svenska myndigheterna länsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket har i stora drag anslutit sig till varandras utvecklande av talan i målet och har samtliga i första hand yrkat avvisning av ansökan med hänvisning till ett antal brister i prövningsunderlaget.

Länsstyrelsen har anfört att miljökonsekvensbeskrivningen i flera avseenden inte är tillräcklig för att möjliggöra en bedömning av den sökta verksamhetens påverkan och effekter i alla relevanta avseenden. I samband med huvudförhandlingen har länsstyrelsen särskilt lyft fram påverkan och effekter av utsläpp till vatten till berörda vattenförekomster och uppgett att frågorna är aktuella både under drift och vid stängning/efter stängning. Som grunder för avvisning har även pekats på att det inte kan uteslutas en större grundvattenpåverkan än vad som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen och att det finns brister avseende beskrivning av klimatpåverkan. Myndigheten har även invänt att det inte finns tillräckliga underlag vad gäller

att bedöma vilka arter som förekommer i berörda vattenmiljöer samt att det saknas underlag för påverkan av den sträcka av Muonio älv som påverkas efter avslutad drift samt påverkan på grundvattenkvaliteten under efterbehandlingsskedet.

Havs- och vattenmyndigheten har bland annat framfört att myndigheten anser att det krävs en förtydligad miljöriskbedömning avseende vattenmiljön. Myndigheten har även ifrågasatt hur lakvattenkvaliteten har ansatts vid modellering. Med hänsyn till osäkerheter kring lakvattenkvaliteten går det inte att bedöma miljöpåverkan på lång sikt. Havs- och vattenmyndigheten har också ställt sig frågande till hur genomförd modellering har tagit hänsyn till olika scenarier som bolaget beskriver i efterbehandlingen.

De brister som Naturvårdsverket pekat på i miljökonsekvensbeskrivningen och som verket menar ska leda till avvisning av ansökan är sammanfattningsvis följande. Otillräckligt underlag för bedömning av vattenhanteringens konsekvenser vid olika alternativutformningar, ingen alternativ utformning av vattenhanteringsanläggningar/gruvverksamhet för att minska vattenbehov, brister i fråga om artskydd, avsaknad av samlad information om klimatpåverkan, brister i fråga om påverkan på grundvatten, geohydrologiska konsekvenser och koppling till naturmiljö och avsaknad av information om miljöeffekter av återvinning av avfall för anläggningsändamål, anläggningsdelarnas slutliga lokalisering och utformning, damning etc. Verket har även ifrågasatt om ansökta anläggningar har tillräcklig magasineringskapacitet och är BAT samt anfört att det saknas fullständiga alternativutredningar för andra utvinningsavfallsanläggningar än sandmagasinet. Naturvårdsverket har även anfört att det saknas viss information kopplat till följdföretag, vilket utgör en brist i miljökonsekvensbeskrivningen.

Gabna sameby har i första hand yrkat att ansökan ska avvisas på den grunden att samebyn anser att prövningsunderlaget har sådana brister att det inte kan utgöra grund för ett ställningstagande till den ansökta verksamhetens inverkan på rennäringen i Gabna sameby. Samebyn har vad avser prövningsunderlagets innehåll sammanfatt-

ningsvis anfört att underlaget ska möjliggöra en samlad bedömning av transporternas påverkan på rennäringen. Även om domstolen skulle komma fram till att delar av transportkedjan inte är tillståndspliktig ska dess påverkan på rennäringen ingå i bolagets bedömning av miljökonsekvenserna. Underlaget ska möjliggöra ett ställningstagande till transporternas påverkan på rennäringen, annars föreligger processhinder och ansökan ska avvisas. Bristerna består i att det saknas underlag som visar på hur kopplingen mellan transporterna och rennäring i Gabna sameby förhåller sig. Det finns vidare brister i beskrivningen av Gabna samebys rennäring samt brister i beskrivningen av hur damningen påverkar renskötseln. Vidare har samebyn anfört att prövningsunderlaget behöver bedömas utifrån alternativa lokaliseringar och bl.a. vilken miljöpåverkan dessa har, vilket saknas och vilket gör att domstolen inte kan göra en bedömning av dessa alternativ.

Älvräddarna har anfört att ansökan ska avvisas därför att den ansökan som slutligen underställts mark- och miljödomstolens prövning inte har så mycket att göra med den ansökan som samråd och förberedelse handlat om.

T.K. har som skäl för avvisning bland annat anfört att ingiven utredning om buller inte tar hänsyn till lågfrekvent buller eller redovisar hur buller från gruv-området och transporter samtidigt påverkar de boende.

Även finska parter, såväl enskilda som myndigheter har anfört att det finns brister i miljökonsekvensbeskrivningen.

Forststyrelsen har bl.a. pekat på att det i miljökonsekvensbeskrivningen borde ha närmare jämförts flotationssandens deponeringssätt och val av plats, samt beskrivning av vilka verkningar anrikningssanden som deponeras har på grundvattnet. Jord- och skogsbruksministeriet har pekat på behovet av att belysa de kumulativa effekterna med gruvan i Hannukainen, bristen på en samlad redogörelse av hur utsläppen av skadliga ämnen påverkar bl.a. fisk samt fiskeriekonomiska aspekter. ELY har främst lyft fram brister i bedömningen av miljökonsekvenserna när det

gäller verksamhetens väsentliga belastningars totalmängder samt vattendragseffekten. ELY med ansvar för fiskerihushållningsfrågor har uppgett att miljökonsekvens-beskrivningen inte beskriver Torne älvs fiskeriekonomiska värden eller bedömer de eventuella skador som kan uppstå med avseende på dessa. M och J.K.
har bl.a. anfört att det inte finns någon bedömning av kumulativa effekter i Torne-Muonio älv och att det är osäkert hur älvarna påverkas av det utsläpp som kommer från den sökta verksamheten. Ett antal parter som företräds av S.N. har anfört att konsekvensbedömningarna är oavslutade, bristfälliga och felaktiga och
bl.a. pekat på att projektets verkningar inte beskrivs på det sätt som anges i ramvattendirektivet (2000/60/EG), att materialet inte innehåller tillräckliga redogörelser för att projektets konsekvenser och riskerna för bl.a. livsmiljön för Östersjöns laxbestånd och havsöring kunnat bedömas tillräckligt noga samt att de kumulativa effekterna med gruvan i Hannukainen inte utretts tillräckligt. Finlands Naturskyddsförbund, Lapplands distrikt, har bl.a. anfört att de kumulativa utsläppseffekterna i Muonio älv inte har utretts på de sätt som förutsätts i ramvattendirektivet, att bolaget inte genomfört tillräckliga tester i fråga om xantat samt att den kumulativa bedömningen med Hannukainens gruva är otillräcklig. LUKE har sammanfattningsvis anfört att bedömningen av olägenheter som framförts i ansökan och uppföljning av utsläpp och vattenkvalitet i många delar är helt otillräckliga. Det finns avsevärda brister i projektplanering och bedömning av projektets miljökonsekvenser, de planerade vattendragsutsläppen är i fråga om vissa ämneshalter oroväckande höga, man har inte tagit hänsyn till skadliga ämnens kombinerade effekter och man har inte tillräcklig beredskap för extraordinära situationer. Renbeteslagens förbund har uppgett att områdets renbeteslag anser att Kaunisvaara-projektet orsakar eller kan orsaka konsekvenser även för renskötseln i Finland. Konsekvenserna har inte bedömts alls, och renbeteslagen på finska sidan har inte involverats i bedömningen.
Miljöministeriet, som är ansvarig finsk myndighet för Esbo-samrådet (se ovan under samrådsavsnittet) har pekat på ett antal brister i miljökonsekvensbeskrivningen i fråga om mängden uttag av vatten från Muonio älv, ändringar i den totala mängden och halterna av skadliga ämnen i avrinningsvattnet, konsekvenser för den samiska kulturen och renskötseln, konsekvenser för fiskbestånden, projektets sammanlagda

och kumulativa effekter tillsammans med annan planerad verksamhet i Sverige samt gruvan i Hannukainen i Finland m.m. Sammanfattningsvis har ministeriet anfört att projektets gränsöverskridande effekter för Finland inte har bedömts i tillräcklig omfattning.

Bolaget har bland annat anfört följande med anledning av de brister som påpekats i miljökonsekvensbeskrivningen. Bolaget vidhåller att underlaget, med ingivna kompletteringar, är fullt tillräckligt för att pröva ansökan i sak och att det dessutom visas att den ansökta verksamheten kan bedrivas utan att orsaka oacceptabla störningar på miljön eller människors hälsa. Det är i allmänhet svårt att bevisa att ett visst framtida skeende eller händelseförlopp är uteslutet och det finns enligt bolagets uppfattning inte stöd i miljöbalken för att ställa så höga krav på underlaget i en tillståndsprövning. Bolagets uppfattning är att underlagen uppfyller de krav som rimligen kan ställas vid en tillståndsprövning enligt miljöbalken. De utredningar, undersökningar och underlag i övrigt som ligger till grund för ansökan har tagits fram av etablerad och välrenommerad extern expertis med verifierad erfarenhet av tillståndsprövningar. Vad avser de synpunkter som framförts specifikt av finska parter har bolaget bl.a. uppgett att det har utförts provtagning och analys av vatten som brädas till Muonio älv, vilket visar att gällande villkor innehålls och att halterna av metaller och övriga ämnen i älven ligger klart under de nivåer där några negativa konsekvenser för vattenmiljön kan befaras. Det har även utförts bedömningar av den kumulativa påverkan ansökt gruvverksamhet har tillsammans med Hannukainen på Muonio älv. Detta gäller både för respektive verksamhet för sig och för dess kumulativa effekter. I fråga om transporternas påverkan på rennäring har bolaget bland annat uppgett att hela sträckan från gruvområdet till Pitkäjärvi utgör del av det allmänna vägnätet för vilket Trafikverket är verksamhetsutövare i egenskap av väghållare. Bolaget har även hänvisat till ”Förutsättningsanalys Rennäring”, som genomfördes av Trafikverket år 2012 för sträckan Kaunisvaara-Svappavaara inom ramen för det så kallade MaKS-projektet.

Mark- och miljödomstolens bedömning

I enlighet med vad som har uttalats i praxis måste en miljökonsekvensbeskrivning kunna anpassas till vad som krävs i det enskilda fallet och sökanden behöver inte ta upp alternativ som framstår som orealistiska. Det är även angeläget att beslutsunderlaget inte tyngs av mindre betydelsefulla uppgifter. Redovisningen ska kunna läggas till grund för en bedömning av ansökan enligt 2 kapitlet (NJA 2009 s. 321). Vidare ska en miljökonsekvensbeskrivning bland annat på så sätt bidra till att en viss verksamhet, om den får komma till stånd, leder till så lite negativ miljöpåverkan som möjligt (prop. 1997/98:45 del 2 s. 56).

Domstolen konstaterar att det redan från början omfångsrika underlaget, efter kompletteringsönskemål från såväl domstolen som svenska myndigheter, har kompletterats och justerats ytterligare innan kungörelse och på begäran av såväl finska som svenska parter i viss mån även därefter. Detta framstår enligt domstolens mening som naturligt för ett mål av aktuell storleksklass och komplexitet. Enligt domstolens uppfattning har bolaget i det presenterade underlaget på ett tillräckligt sätt beskrivit och besvarat de punkter som aktuella parter pekat på som brister, i enlighet med vad som angetts ovan. Detta innefattar även kumulativa konsekvenser i förhållande till den ännu inte tillståndsgivna gruvverksamheten i Hannukainen i Finland samt påverkan på Muonio älv såväl på svenska som finska sidan av riksgränsen.

Vad gäller Gabna samebys invändningar mot miljökonsekvensbeskrivningen vill domstolen utöver ovan anförda tillägga följande. Miljökonsekvensbeskrivningen innehåller beskrivningar av externa transporter och dessas påverkan på omgivningen bl.a. i form av utsläpp till luft, damning och buller. Mark- och miljödomstolen förelade i juli år 2020 bolaget att inkomma med ytterligare information och redogörelser avseende externa transporter, bl.a. i fråga om konsekvenser för rennäringen. Bolaget inkom i februari 2021 med kompletteringar i dessa delar. I bolagets bemötande utvecklades bl.a. hur bolaget ser på de externa transporterna som följdföretag enligt 16 kap. 7 § miljöbalken (se vidare i fråga om följdföretag nedan under tillåtlighetsprövningen) och var gränsen för ”närområde” bör dras. Bolaget åsikt är att transporterna efter anslutningen till väg 395 efter Autio-bron utgör en inte obetydlig, men

ändå så begränsad del av det samlade trafikflödet att gränsen för ett ”närområde” inom vilket bolagets transporter ska anses utgöra en följdverksamhet får anses nådd. Autio-bron ligger drygt 20 km från verksamhetsområdet. I kompletteringen redogörs även i viss mån för påverkan på rennäringen i form av tillkommande markanspråk för breddning av vägar samt en ökad trafikering längs de aktuella vägarna.

Högsta domstolen har i fråga om miljökonsekvensbeskrivningar uttalat att inriktningen ska vara att senare kompletteringar tar sikte bara på sådana förhållanden som först då aktualiseras av andra intressenter eller som av andra skäl med fog inte tidigare framstått som relevanta. Detsamma gäller förhållanden som är av mindre betydelse eller som har samband med nya rön (NJA 2009 s. 321). Bolaget har redogjort för sin bedömning av hur långt följdverksamheten sträcker sig och förefaller ha haft detta som utgångspunkt när bolaget initialt tagit fram miljökonsekvensbeskrivning och annat prövningsunderlag. Efter föreläggande från mark- och miljödomstolen har bolaget kompletterat underlaget med ytterligare redogörelser, bland annat avseende hur transporter kan påverka rennäringen. Sammantaget anser domstolen att miljökonsekvensbeskrivningen, med de kompletteringar som ingetts, även i den delen kan anses tillräcklig för att ligga till grund för en prövning i sak.

Övriga invändningar från remissmyndigheter och andra motparter

Ansökans omfattning

Naturvårdsverket m.fl. parter har anfört allmän kritik mot att ansökan, miljökonsekvensbeskrivning och underlagsrapporter är svåröverskådliga och ogenomträngliga bl.a. mot bakgrund av ett flertal kompletteringar och justerad talan. Såväl länsstyrelsens som Havs- och vattenmyndighetens företrädare har vid huvudförhandlingen uppgett att man från myndigheterna saknat resurser för att kunna bedöma ansökan i alla delar.

Mark- och miljödomstolen konstaterar först att ansökt verksamhet är av sådan karaktär att det kan förväntas synpunkter och kompletteringskrav. Domstolen anser vidare, bl.a. mot bakgrund av den omfattande huvudförhandlingen, att det har varit

möjligt att klargöra de oklarheter som funnits och att motparter har haft möjligheten att ställa frågor. I synnerhet Havs- och vattenmyndigheten hade, om myndigheten närvarat under de dagar verksamhetens påverkan på miljökvalitetsnormer och vattenmiljöer behandlades, kunnat bidra till ytterligare klargöranden av både ansökan och sin egen talan. I samband med kompletteringar har bolaget noggrant i handlingarna särskilt angett vad som har varit nytt, ändrat respektive ersatt. Det faktum att en ansökan är komplicerad, omfattande och resurskrävande att ta del av innebär, enligt domstolens mening, i sig inte skäl för avvisning.

Ändrat yrkande om produktionsmängd

Naturvårdsverket m.fl. remissinstanser har anfört att det ändrade yrkandet om minskad årlig produktionsmängd till 10 Mton mot ursprungliga 20 Mton har skett utan att miljökonsekvensbeskrivningen har justerats i nödvändiga delar och att det därför finns skäl att avvisa ansökan på den grunden.

Bolaget har såväl i skrift som vid huvudförhandlingen klargjort att förändringen i förhållande till det initiala yrkandet innebär att anrikningen kommer att ske i en produktionslinje i anrikningsverket med flotation i stället för två linjer (varav en flotation). Mängden slig begränsas från 4-6 Mton till 2-4 Mton och på samma sätt kommer antalet transporter att halveras. Mängden reagenser till flotation (bl.a. xantater och svavelsyra) ändras inte. Belastningsberäkningarna för påverkan på grundvatten och ytvatten utgår från en maximal belastning. En minskad produktionstakt leder till ett långsammare påverkansförlopp men ett ökat antal år med länshållning. Det kommer att ta längre tid innan verksamheten når sin maximala påverkan. Det blir färre transporter och mindre utsläpp till luft per år. Detta påverkar också bullerstörningarna i positiv riktning. De direkta markanspråken för dagbrott och gråbergsupplag kommer inte att förändras men det kommer att ta längre tid att nå full utbredning. Förlängd länshållningstid vid Sahavaara kommer att gynna arter som rosenfink på grund av förbuskning i dagbrottets närområde. En minskad produktionstakt medför att effekterna i naturmiljön fördröjs vilket medför en ökad säkerhet för

att de biotopförbättrande åtgärderna kommer att hinna uppvisa effekt. För rennäringen medför färre lastbilstransporter minskade störningar medan den totala produktionstiden sträcks ut.

Mark- och miljödomstolen anser att bolaget har klargjort hur den minskade produktionstakten påverkar miljöbedömningen och att den i de bärande delarna om maximal yt- och grundvattenpåverkan samt exploaterad areal inte påverkas överhuvudtaget. Det ligger också i sakens natur att en sökande under prövningens gång anpassar sin sökta verksamhet utifrån de synpunkter som framförs av motparter vilket normalt godtas under förutsättning att det tydligt framgår vari ändringarna består och att störningarna från verksamheten inte underskattas. Mark- och miljödomstolen anser därför att det ändrade yrkandet är fullt möjligt att pröva och att det inte medför att ansökan måste avvisas.

Underlaget för prövning av inverkan på Natura 2000-områden

Det har framförts synpunkter på att underlaget för prövning av påverkan på Natura 2000-områden och skyddade arter varit bristfälligt. Det har även framförts från bl.a. Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland, Finland (ELY), att beskrivningen av påverkan på finska Natura 2000-områden saknas.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att utredningsmaterialet både vad gäller påverkan på skyddade arter och habitat är omfattande. Inventeringarna spänner över flera år och omfattar ett stort antal växt- och djurgrupper och arter. Detta har också presenterats i detalj vid huvudförhandlingen varvid det klargjorts att bedömningarna av påverkan på vattenkvalitet och akvatiskt liv i Muonio älv omfattar hela älven, dvs. såväl det svenska Natura-2000 området som det finska. Mark- och miljödomstolen konstaterar även här att finska myndigheter och parter hade kunnat bidra till eventuella klargöranden av sin talan om man närvarat. Mark- och miljödomstolen anser mot denna bakgrund att ansökan, miljökonsekvensbeskrivningen med underlagsrapporter tillsammans med det som framkommit under handläggningen och vid

den omfattande huvudförhandlingen mycket väl uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken så att det går att bedöma och pröva verksamhetens påverkan på samtliga berörda Natura 2000-områden.

Sammanfattning om miljöbedömning

Efter genomgång av samtliga utredningar i målet, inklusive de synpunkter som inkommit, gör mark- och miljödomstolen sammantaget bedömningen att de av bolaget åberopade utredningarna är tillräckliga för att det ska vara möjligt att bedöma konsekvenserna av den ansökta verksamheten. Miljökonsekvensbeskrivningen med kompletteringar uppfyller de krav som följer av 6 kapitlet miljöbalken och utredningen i målet framstår som tillräckligt omfattande och tillförlitlig för att ansökan ska kunna prövas i sak och för att en slutlig miljöbedömning kan göras. Detta inbegriper även det underlag som krävs för en prövning enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken om Natura 2000. Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas och domstolen kan slutföra den specifika miljöbedömningen. Yrkandena om avvisning i denna del ska lämnas utan bifall.

Tillåtlighet

Vandelsprövning

Älvräddarna har yrkat att mark- och miljödomstolen ska göra en vandelsprövning enligt 16 kap. 6 § miljöbalken och bland annat anfört att Kaunis Iron AB i dag bedriver en verksamhet som aldrig prövats av Gränsälvskommissionen i form av malmtransporter västerut och att verksamheten bedrivs i strid med det enda tydliga villkoret i tillståndet. Älvräddarna har vidare påstått att bolaget inte uppvisar den vandel som krävs för att bedriva den gruvindustriverksamhet som omfattas av ansökan. Bolaget har inte fullgjort sina skyldigheter enligt gällande tillstånd och har därtill underlåtit att ansöka om tillstånd för verksamheter inom driften som är förprövningspliktiga för ändringstillstånd. Enligt Älvräddarna måste mark- och miljödomstolen utföra en vandelsprövning innan målet kan tas upp till prövning i sak.

Kaunis Iron AB har bl.a. uppgett att bolaget bestämt tillbakavisar att det finns skäl att vägra tillstånd på grund av bristande vandel. Bolaget har alltsedan sitt övertagande och återstarten av verksamheten vinnlagt sig om att uppfylla kraven enligt gällande tillstånd och det föreligger idag inget föreläggande om rättelse eller andra åtgärder som bolaget inte har efterkommit. Älvräddarnas påstående att den bräddning som har förekommit skulle innebära en överträdelse av villkor 4 i gällande tillstånd har tillbakavisats bestämt och bolaget har konstaterat att någon motsvarande anmälan inte har gjorts av tillsynsmyndigheten.

Mark- och miljödomstolen har i samband med huvudförhandlingen i målet underrättat parterna om att domstolen kommer att behandla frågan om vandel i samband med domstolens avgörande av målet. Domstolen har nu att ta ställning till om tillstånd enligt ansökan ska nekas med stöd av 16 kap. 6 § miljöbalken på grund av bristande vandel. Enligt den bestämmelsen kan tillstånd, godkännande eller dispens vägras den som inte har fullgjort sina skyldigheter enligt tidigare tillstånd. Detsamma gäller när någon tidigare har underlåtit att söka om nödvändigt tillstånd, godkännande eller dispens. Dessa två fall avser när ansökan om tillstånd, godkännande eller dispens görs av samma fysiska eller juridiska person som tidigare underlåtit att fullgöra sina skyldigheter.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Av 16 kap. 6 § miljöbalken framgår alltså att tillstånd kan vägras den som inte har fullgjort sina skyldigheter enligt tidigare tillstånd eller underlåtit att söka nödvändigt tillstånd. Bestämmelsen lämnar enligt sin ordalydelse till domstolen att göra en bedömning av om tillstånd ska nekas på aktuell grund. Av förarbetena framkommer att paragrafen bl.a. ska tillämpas när det står klart att åligganden enligt ett tidigare tillstånd inte har följts (prop. 1997/98:45 s. 207).

Domstolen noterar inledningsvis att den gruvverksamhet som nu bedrivs av bolaget togs över efter tidigare verksamhetsutövares konkurs. Det kan vidare konstateras att frågan om brister avseende bolagets efterlevnad av nu gällande tillstånd meddelat

av dåvarande Finsk-svenska gränsälvskommissionen har behandlats inom ramen för mark- och miljödomstolens mål M 1828-18, som avsåg Naturvårdsverkets ansökan om återkallelse av tillståndet. Vissa brister bl.a. i fråga om klarningsmagasinets utformning ledde till att mark- och miljödomstolen beslutade om att delvis återkalla tillståndet på så sätt att den tillåtna maximala årsproduktionen av malm begränsades. Domen överklagades till Mark- och miljööverdomstolen som inte meddelade prövningstillstånd och det beslutet har nu överklagats till Högsta domstolen. Detta innebär att det ännu inte finns något lagakraftvunnet avgörande i fråga om ansökan om återkallelse. Nu aktuellt mål avser bolagets ansökan om nytt tillstånd enligt miljöbalken med nya villkor, för nuvarande och utökad verksamhet. Såvitt domstolen har kunnat utröna finns det i nuläget inte några utestående förelägganden som bolaget i egenskap av nuvarande verksamhetsutövare inte har efterföljt.

Enligt mark- och miljödomstolens sammantagna bedömning är de brister som nu påpekats av Älvräddarna inte sådana att de bör leda till att tillstånd enligt den aktuella ansökan ska vägras bolaget på den grunden.

Rådighet

Ansökan avser både miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. För att få bedriva vattenverksamhet ska verksamhetsutövaren enligt 2 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (restvattenlagen) ha rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas. Var och en råder över det vatten som finns inom hans eller hennes fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan någon också ha till följd av upplåtelse av fastighetsägaren, se 2 kap. 2 § samma lag. Enligt 9 kap. 1 § samma lag ska vid prövning av frågor om vattenverksamhet och vattenanläggningar bestämmelser om fastigheter gälla också gruvor.

Planerade vattenverksamheter inklusive anläggningar kommer att ta i anspråk delar av ett antal fastigheter och samfälligheter, vilka redovisas närmare i ansökningshandlingarna. Vad avser avvattningen av områden vid Sahavaara och Palotieva lig-

ger delar av planerade anläggningar inom gällande bearbetningskoncessioner, Sahavaara K nr 1 respektive Tapuli K nr 2. Bolaget har även hänvisat till ett antal ingivna nyttjanderättsavtal samt till rådighet enligt 2 kap. 4 § 3 p. restvattenlagen då det är fråga om markavvattning. Vad avser bortledning av grundvatten från gruvorna finns de tilltänkta bortledningspunkterna för länshållet vatten från dagbrotten inom bearbetningskoncessionerna för Tapuli K nr 1 och 2 samt Sahavaara K nr 1. Vidare finns en gällande markanvisning för Tapuli och det finns även redovisat nyttjanderättsavtal avseende dessa delar. Vad avser bortledning av grundvatten från malmlador/anrikningsverk äger bolaget den marken som är aktuell. I fråga om höjning och förlängning av dammen vid processvattenmagasinet finns såväl gällande markanvisning som nyttjanderättsavtal. Bolaget åberopar dessutom rådighet i enlighet med 2 kap. 4 § 5 p. restvattenlagen då vattenverksamheten behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten. Vad gäller utökning av klarningsmagasinet föreligger nyttjanderättsavtal och bolaget anser att det även i den delen föreligger rådighet enligt 2 kap. 4 § 5 p. restvattenlagen. I fråga om dikena som kommer att anläggas i anslutning till anläggningsdelarna kommer dessa att anläggas inom gällande bearbetningskoncessioner, inom gällande markanvisningar, på egen mark eller på mark där bolaget har nyttjanderättsavtal. Bolaget anser även att det för dikena föreligger rådighet i enlighet med 2 kap. 4 § 3 p. (markavvattning) eller 5 p. (vattenverksamhet som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten).

I fråga om intagspunkten för bortledning av ytvatten från Muonio älv har bolaget i ansökan och även vid huvudförhandlingen hänvisat till ett nyttjanderättsavtal avseende fastigheten P samt till gällande ledningsrätt. Åberopat nyttjanderättsavtal har dock inte gått att återfinna och bolaget har efter huvudförhandlingen yttrat sig i fråga om detta och bl.a. anfört att dåvarande Gränsälvskommissionen inom ramen för det gällande tillståndet meddelade tvångsrätt för byggande i älven och bortledning av vatten i älven, vilket innebär att bolaget har vattenrättslig rådighet för pågående vattenbortledning. Vidare har bolaget hänvisat till den beviljade ledningsrätten. Vad avser den fastighet som pumpstationen är belägen på, AN, kan konstateras att den ägs av Kaunis Iron AB.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Avseende avvattningen av mark vid Sahavaara och Palotieva, tilltänkta bortledningspunkter för länshållet vatten från gruvorna, bortledning av grundvatten från malmlador/anrikningsverk, vattenverksamhet i form av höjning och förlängning av dammen vid processvattenmagasinet, utökningen av klarningsmagasinet samt i fråga om dikena delar domstolen bolagets bedömning om att erforderlig rådighet föreligger. I fråga om bortledning av ytvatten från Muonio älv konstaterar domstolen att Kaunis Iron AB har erforderlig rådighet i fråga om pumpstationen eftersom bola-get äger fastigheten AN där den anläggningen är belägen. Domstolen anser inte att det framgår av Gränsälvskommissionens beslut att kommissionen beslutade om tvångsrätt i fråga om bortledningen av ytvatten från Muonio älv, däremot finner domstolen att erforderlig rådighet även i den delen får anses föreligga mot bakgrund av den beviljade ledningsrätten.

Överensstämmelse med planer

Enligt 2 kap. 6 § tredje stycket miljöbalken får ett tillstånd inte ges i strid med en detaljplan eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen (2010:900). Små avvikelser som inte strider mot syftet med planen får dock göras.

Pajala kommuns översiktsplan antogs av kommunfullmäktige 14 juni 2010. I översiktsplanens markanvändningskarta anges att områdena för befintliga och planerade verksamheter ska användas för gruvnäring.

Området för de befintliga och planerade verksamheten omfattas till viss del av detaljplan antagen av Pajala kommunfullmäktige i september år 2010. Planen är uppdelad i två områden för industriändamål på ömse sidor om väg 99. Detaljplanen upprättades för att underlätta anläggande av gruvverksamhet samt möjliggöra anläggande av upplag, ett anrikningsverk och andra byggnader inom planområdet (Pajala kommun, 2010). Den planerade utökningen av sandmagasinet inryms inte helt i gällande detaljplan. Arbetet med detaljplaneläggning av tillkommande ytor pågår i Pajala kommun.

Mot denna bakgrund anser mark- och miljödomstolen att den sökta verksamheten inte strider mot detaljplan. Hinder mot tillåtlighet föreligger inte till följd av planfrågan.

Lokalisering

Enligt 2 kap. 6 § första stycket miljöbalken ska det för åtgärder och verksamheter som tar i anspråk ett mark- eller vattenområde väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Enligt andra stycket samma bestämmelse ska vid prövning av tillståndsfrågor enligt 9 och 11 kapitlen miljöbalken bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas endast i de fall som gäller ändrad användning av mark- eller vattenområden.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att lokaliseringen av gruvor styrs av var de brytvärda fyndigheterna är belägna och att möjligheten att hitta alternativa platser i det avseendet alltså är mycket begränsade. Därmed är en förutsättningslös alternativbedömning inte möjlig. Genom Gränsälvskommissionens lagakraftvunna tillstånd har dessutom lokaliseringen av Tapuli dagbrott, gråbergsupplag, anrikningsverk, sandmagasin och vattenbehandlingsanläggningar avgjorts. De sökta nya dagbrotten i Sahavaara och Palotieva ligger förhållandevis nära Tapuli och anrikningsverket varför befintliga anläggningar för upplag och vattenhantering kan nyttjas. I fråga om utvinningsavfallsanläggningarna har det gjorts en övergripande alternativutredning. För Sahavaara gråbergsupplag har det utförts en särskild lokaliseringsutredning med fyra alternativ som beaktat ett flertal aspekter med avseende på bl.a. bostäder, transportavstånd, Natura 2000-områden och naturvärden, landskapsbild samt rennäring. Av de fyra alternativen framstår det sökta alternativet enligt domstolens bedömning som det lämpligaste.

Följdverksamhet

Rättsliga ramar

Av den allmänna hänsynsregeln i 2 kap. 3 § miljöbalken följer att alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. När det gäller bestämmelsens tillämpningsområde framhålls i lagmotiven att utöver skador och olägenheter som orsakas av fastighetsanknuten verksamhet omfattas sådana verkningar från verksamhet och åtgärder som inte sker genom användande av mark, byggnad eller anläggning. Detta innebär enligt motiven att krav med stöd av bestämmelsen kan ställas även på exempelvis transporter (jfr prop. 1997/98:45 del 2, s. 15 f.). Beträffande transporter till och från en miljöfarlig verksamhets anläggningar finns visserligen skäl att hävda att de ofta också har en anknytning till den fastighetsbundna verksamheten, men knappast på sådant sätt att de normalt kan anses utgöra en del av själva verksamheten, t.ex. som i detta fall gruvbrytning. Däremot kan transporter till och från en miljöfarlig verksamhets anläggningar utgöra ett s.k. följdföretag som ska beaktas vid en prövning av den miljöfarliga verksamheten (NJA 2004 s. 421).

Enligt 16 kap. 7 § miljöbalken ska hänsyn tas till andra verksamheter eller särskilda anläggningar som kan komma att behövas för att verksamheten ska kunna komma till stånd eller bedrivas på ett ändamålsenligt sätt. Endast följdverksamheter som har ett omedelbart samband med de ansökta verksamheterna ska beaktas. Av lagmotiven till denna paragraf framgår att, när en verksamhet tillståndsprövas, det i bedömningen av om verksamheten ska få komma till stånd och på vilka villkor detta ska få ske bör beaktas även följdföretag som nödvändiggörs av den ansökta verksamheten. Som exempel på sådana följdföretag nämns vägar och kraftledningar, och det anges också att hänsyn kan tas till farliga transporter som ska ske till och från den prövade verksamheten. Vidare understryks i motiven att vid tillståndsprövningen måste en rimlig avgränsning göras av följdföretagen så att endast följdföretag som har ett omedelbart samband med den tillståndsprövade verksamheten beaktas. (jfr prop. 1997/98:45, del 2 s. 208 och Bengtsson m.fl., Miljöbalken, En kommentar (1 juni

2022, Version 21, JUNO), kommentaren till 16 kap. 7 §). Av Högsta domstolens avgörande i NJA 2004 s. 421 framgår dessutom att i princip har alla slags transporter till och från en miljöfarlig verksamhets anläggningar ett större eller mindre samband med den verksamhet som ska bedrivas efter tillståndsprövning. Frågan är emellertid var gränsen går för att ett sådant följdföretag ska anses ha ett omedelbart samband med den tillståndsprövade verksamheten och därmed ska beaktas vid bedömningen om den ansökta verksamheten kan få komma till stånd och på vilka villkor detta i så fall ska få ske. Den frågan får avgöras genom en sammanvägning av omständigheter som transporternas karaktär och omfattning, var transporterna befinner sig i förhållande till anläggningen samt olägenheterna från transporterna satta i relation till olägenheterna från övrig trafik och verksamhet. Härtill kommer att transporterna till och från en anläggning kan utgöra den helt dominerande trafikmängden i anläggningens närområde medan transporterna, när de rör sig längre bort i Sverige eller utomlands, där kan utgöra en försvinnande liten del av den totala trafiken och olägenheterna från denna.

Av bolaget redovisade transportalternativ

Uttransporterna av järnslig behandlas i ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen. Av detta framgår bl.a. följande. Den geografiska avgränsningen för alternativa utlastningshamnar för utskeppning av produkt innefattar potentiellt hela norra Bottenviken och Barentsregionen. Vilka transportalternativ inom denna region som är verkligt realistiska beror till stor del av faktorer som helt eller delvis är utanför bolagets rådighet, såsom tillgång till och utformning av nödvändig infrastruktur i form av järnvägsspår, kapacitet i farleder och hamnar vad gäller fartygsstorlek etc. Även andra aspekter utanför en verksamhetsutövares rådighet, som t.ex. lagstiftning och regleringar inom olika transportsektorer, kan vara avgörande för vilka transportalternativ som bedöms vara realistiska och lämpliga. Logistikkedjan för den västliga rutten innefattar i nuläget transport av järnmalmskoncentratet med lastbil från Kaunisvaara till en omlastningsstation i Pitkäjärvi (Svappavaara), för vidaretransport på järnväg till Narviks hamn, vilket också utgör den valda transportlösningen för den sökta verksamheten. Detta innebär inte att andra logistiklösningar utesluts. Skulle en järnvägsanslutning till gruvområdet bli tillgänglig utgör en sådan ett attraktivt

val. I framtiden kan det även bli aktuellt med transport med bil eller järnväg till annan hamn eller tänkbara slutanvändare för produkten.

Bolaget har vidare redovisat en logistikutredning som granskat förutsättningarna för utskeppning av slig varvid alternativen Narvik, finska Bottenviken och Luleå har utretts. En utskeppning över Narvik eller Luleå innebär i båda fall lastbilstransporter till Pitkäjärvi med omlastning till järnväg. Utskeppningen över finska Bottenviken innebär en kortare vägsträcka till finska Kolari med omlastning till järnväg. I samtliga alternativ krävs likvärdiga investeringar i omlastningsstationer, väg och järnväg samt olika former av investeringar i aktuella hamnar. Det är ingen avgörande skillnad i driftskostnader. Däremot är det skillnader i kostnaden för sjöfrakten på grund av att passagen genom Kvarken begränsar fartygsstorleken till 60 000 ton samtidigt som isförhållandena i Bottenviken kräver specialfartyg vintertid. Narviks hamn har kapacitet för fartyg med 160 000 tons lastkapacitet och är isfri året om. För både finska Bottenviken och Luleå krävs muddringar av farleder och hamnbassänger vilket är beroende av politiska beslut. Att sådana muddringsprojekt riskerar att bli föremål för långdragna finansierings- och prövningsprocesser är en viktig aspekt som för en pågående verksamhet blir avgörande vid val av logistiklösning. Vid rådande förutsättningar vad gäller tillgänglig järnvägs- och fartygsinfrastruktur i det geografiska avgränsningsområdet har nuvarande logistikkedja och transportrutt via Pitkäjärvi och Narvik bedömts utgöra det mest lämpade transportalternativet för järnmalmsprodukten slig som produceras i Kaunisvaara.

Produktion och transportrörelser

Den nuvarande produktionen uppgår till ca 2,2 Mton slig per år vilket medför ca 87 utgående 90-tons ekipage per dygn med 62 tons nyttolast. Detta innebär ca 194 transportrörelser inklusive returkörningar per dygn. Bolaget har under handläggningen begränsat sitt produktionsyrkande till 10 Mton malm motsvarande 2 - 4 Mton slig vilket innebär att antalet sligtransporter för ansökt verksamhet minskar till 80 - 170 transporter/dygn jämfört med tidigare bedömda 170 - 255 transporter per dygn. Sammantaget kommer antalet transportrörelser att uppgå till 160 - 340 rörelser per dygn vid full produktion om 10 Mton malm och 2 - 4 Mton slig. Detta

medför en fördubbling jämfört med nuvarande situation. Årsdygnstrafiken (ÅDT) på vägsträckorna kommer att öka jämfört med trafikmätningen 2017/2018 så att sligtransporterna utgör 11 - 41 procent av ÅDT där den största andelen på 41 procent beräknas för väg 99 från gruvan ner till väg 395 vid Autio varefter andelen på väg 395 från Autio till Vittangi uppgår till 33 procent och från Vittangi till Pitkäjärvi till 11 procent på väg E45. Utsläppen till luft från transporterna kommer att öka i motsvarande grad jämfört med dagens situation. Av utredningen i målet framgår också bolaget samlar in statistik över antalet renpåkörningar per år där den övervägande delen sker inom Gabna sameby på sträckan från Junosuando mot Pitkäjärvi. 2019 noterades 21 renpåkörningar på den sträckan varefter antalet har sjunkit till fyra för första halvåret 2022.

I fråga om järnvägstransporter framgår det av utredningen i målet att en normal dag avgår 21 tåg mot Narvik varav 14 utgör malmtåg för LKAB och två för Kaunis Iron AB. För den utökade produktionen kan antalet avgångar komma att öka till fyra. Detta skulle då utgöra ca 17 procent av antalet avgående tåg.

Synpunkter på transporterna och frågan om följdverksamhet

Gabna sameby har bland annat gjort gällande att följdverksamheten med transporterna av malm med lastbil och tåg utgör ett påtagligt försvårande och medför en olägenhet för rennäringen och samebyn. Vägnätet försvårar rennäringen genom att vinterbeteslandet styckas upp. Det är fråga om fragmentisering av vinterbetesmarker och flyttleder från riksgränsen med malmbanan och vidare med E10, E45 och väg 395 ner till Junosuando samt om renpåkörningar. Som samebyns talan får förstås ska transporterna på hela sträckan från Kaunisvaara till Narvik betraktas som följdverksamhet.

Naturvårdsverket har anfört att transporterna hela vägen från Kaunisvaara till Pitkäjärvi utgör ett följdföretag. T.K., boende i gruvverksamhetens närområde, har haft synpunkter på buller och damning från transporterna på väg 99. L.F., boende längs malmbanan har haft synpunkter på damning orsakad av malmtransporterna längs med järnvägen. Även Pajala kommun har haft vissa

synpunkter knutna till damning och andra störningar med anledning av malmtransporterna på väg 99 och väg 395.

Bolaget har anfört att följdverksamheten ska begränsas till närområdet och menar att det sträcker sig som längst från gruvan till Autio-bron vid anslutningen av väg 99 till väg 395.

Mark- och miljödomstolens bedömning

I enlighet med vad Högsta domstolen har uttalat är det inte rimligt att kräva att den som har ansökt om tillstånd till miljöfarlig verksamhet i tillståndsärendet ska redovisa och ansvara för miljökonsekvenserna för långväga transporter när dessa rör sig på stort avstånd från anläggningarna i fråga och där dessa endast utgör en liten del av den totala trafiken och olägenheterna från denna (jfr NJA 2004 s. 421). Mellan Vittangi och Pitkäjärvi på väg E45 anser domstolen att då det handlar om ett så pass stort avstånd från verksamheten och då bolagets andel av transporterna inte är betydande ska dessa transporter inte ingå i den följdverksamhet till vilken hänsyn ska tas i prövningen. Mark- och miljödomstolen anser emellertid att transporterna från Kaunisvaara på väg 99 med fortsättning på väg 395 till och med Vittangi måste betraktas som en följdverksamhet till vilken hänsyn ska tas mot bakgrund av att det är bolaget som råder över transporterna med egna eller inhyrda malmbilar och att verksamheten utgör en betydande andel av trafiken.

Domstolen anser att malmtransporterna på malmbanan mot Narvik inte kan betraktas som en följdverksamhet mot bakgrund av att det är mycket långväga transporter, att det inte är bolaget som råder över banan och trafiken och då bolagets andel av trafiken inte kan anses vara betydande. Mark- och miljödomstolen anser att ett visst stöd i bedömningen även kan hämtas från Mark- och miljööverdomstolens beslut i fråga om klagorätt i mål M 4121-22 (mark- och miljödomstolens mål M 1828-18) där man avvisat L.F. som klagande utmed malmbanan på grund av att sambandet mellan verksamheten och de störningar som han beskrivit är för svagt

för att han ska ges klagorätt. Frågan om störningarna från järnvägstrafiken kan därför inte behandlas inom ramen för detta mål.

Verksamheten vid omlastningsstationen i Pitkäjärvi är prövad i särskild ordning och bolaget har uttryckligen bekräftat att omlastningsstationen inte ingår i ansökan. Mark- och miljööverdomstolen behandlade i ovan nämnda beslut i mål M 4121-22 även frågan om klagorätt för enskild boende längs transportvägen på 600 meters avstånd vilket inte heller ansågs konstituera talerätt. Gabna sameby ansågs däremot vara så berörda av verksamheten att samebyn borde ha talerätt.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att även om trafikökningen inte är obetydlig kommer Trafikverkets ombyggnationer av vägnätet inom det s.k. MaKS-projektet, bl.a. i form av bullerplank, innebära att betydligt färre närboende drabbas av buller och även i viss mån av mindre damning från malmtransporterna. Ombyggnationerna medför även en ökad trafiksäkerhet. Åtgärder med syfte att underlätta för rennäringen med vägstängsel och faunapassager ingår också i projektet. Dessa nybyggnads- och ombyggnadsåtgärder som har skett och sker på det allmänna vägnätet är enligt domstolens uppfattning väghållarens, Trafikverkets ansvar, oavsett vad som föranlett ombyggnadsbehovet.
Bolaget har vid huvudförhandlingen redovisat de rutiner som tillämpas om varningar mellan malmbilsförare och transportledningscentralen i händelse av renar på och i anslutning till vägen samt rutiner i händelse av renpåkörningar. Bolaget har vidare åtagit sig skyddsåtgärder för att minska damning genom bl.a. väderskydd för sligupplagsområdet, täckta flak och släp, ristgaller vid utfarten från anrikningsverket, löpande bevattning, saltning och sopning. Bolaget mäter även löpande stoftnedfall i anslutning till vägarna genom s.k. NILU-burkar. De uppmätta halterna medför inte att miljökvalitetsnormer för luft överskrids. Domstolen konstaterar att även nämnda skyddsåtgärder får anses leda till minskade problem med damning.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att realistiska alternativ till transportlösningar utöver det sökta alternativet saknas. Det saknas vidare kända alternativa järnmalmsfyndigheter av samma storlek och brytningsvärde. Mark- och miljödomstolen

anser därför att den sökta verksamheten, inklusive följdverksamheten med transporterna, på den sökta lokaliseringen uppfyller kraven på minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön i 2 kap. 6 § första stycket miljöbalken i den del det avser närboende i byarna längs den del av transportsträckan som domstolen har bedömt utgör följdverksamhet.

Vad gäller påverkan av malmtransporterna på rennäringen har mark- och miljödomstolen ovan konstaterat att transporterna utgör följdverksamhet vad gäller hela sträckan från Kaunisvaara till Vittangi. Den aktuella vägsträckan går igenom Muonio, Sattajärvi, Gabna och Laevas samebyars områden. Av dessa är det främst Gabna sameby som har gett uttryck för att transporterna stör rennäringsverksamheten. Domstolen kommer att göra en samlad bedömning av konsekvenserna för rennäringen och därmed även vad avser påverkan av följdverksamheten transporter och en slutbedömning av lokaliseringsfrågan avseende rennäringen under avsnittet om rennäring nedan.

Prövning enligt 3 och 4 kapitlen miljöbalken – påverkan på riksintressen

Enligt 4 kap. 2 § tredje stycket minerallagen (1991:45) ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas i ärenden om beviljande av bearbetningskoncession. Hänvisningen till 3 och 4 kap. miljöbalken, som innehåller bestämmelser om hushållning med mark- och vatten, motsvarar en tidigare hänvisning till 2 och 3 kap. lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser (NRL), som gällde före miljöbalken. Av förarbetena till minerallagen (prop. 1991/92:161 s. 8) angavs att avsikten var att någon ytterligare intresseavvägning enligt lagen, utöver den som görs i ärendet om bearbetningskoncession, inte ska göras vid en efterföljande prövning av verksamheten enligt annan lagstiftning.

I samband med att miljöbalken infördes år 1999 upphävdes NRL och reglerna om hushållning med mark- och vattenområden överfördes till 3 och 4 kap. miljöbalken. I 4 kap. 2 § fjärde stycket minerallagen anges att om ett ärende om beviljande av

koncession avser en verksamhet som senare ska prövas även enligt miljöbalken eller andra lagar, ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas endast vid den prövning som sker i koncessionsärendet. I förarbetena till bestämmelsen (prop. 1997/98:90 s. 215) anges att denna ordning motiveras av att gruv- och mineralindustrin i Sverige är en samhällsekonomiskt viktig basnäring som allvarligt skulle hotas om bestämmelsen i 4 kap. 2 § fjärde stycket minerallagen om inskränkning av tillämpningen av hushållningsbestämmelserna togs bort.

Slutsatsen av detta, med hänvisning till vad som angivits ovan om bestämmelsen i 4 kap. minerallagen, är att alla invändningar mot den ändrade markanvändningen till gruvverksamhet som har framförts i målet och som gäller förändrad landskapsbild, påverkan på riksintressen för naturvård och det rörliga friluftslivet, rennäringen m.m. redan har prövats i koncessionsärendena. Genom bestämmelsen i 4 kap. 2 § minerallagen att 3 och 4 kap. miljöbalken endast ska prövas i koncessionsärendet och inte i den efterföljande miljöprövningen är mark- och miljödomstolen förhindrad att beakta dessa invändningar i målet.

Koncessionsbesluten gäller emellertid endast den förändrade markanvändningen inom koncessionsområdet. De anläggningar som behövs för driften som ligger utanför detta område har således inte prövats i koncessionsärendena för Tapuli K nr 1 och Tapuli K nr 2 (Palotieva) samt ej heller för Sahavaara K nr 1. Områdena med de aktuella fyndigheterna i Tapuli, Sahavaara och Palotieva är av riksintresse avseende värdefulla ämnen och mineral enligt 3 kap. 5 § miljöbalken.

Därutöver gäller enligt domstolens bedömning Gränsälvskommissionens laga kraftvunna tillstånd från 2010. Av 1 kap. artikel 8 i lagen (1971:850) med anledning av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Finland och Sverige (äldre lagen om gränsälvsöverenskommelse) framgick att i den mån överenskommelsen inte innefattade särskilda bestämmelser, skulle inom vardera staten där gällande rätt tillämpas, vilket bl.a. innefattade 3 och 4 kap. miljöbalken. Tillåtligheten och lokaliseringen av Tapuli gråbergsupplag och sandmagasin med tillhörande klarningsdamm samt industriområdet vid Kaunisvaara anrikningsverk får därmed anses

prövad. Någon ytterligare prövning mot 3 och 4 kapitlet ska således inte ske för dessa anläggningar.

Till följd av denna ansökan tas ny mark i anspråk vid Sahavaara gråbergsupplag, Sahavaara industriområde samt utvidgningen av sandmagasinet i nordost och söder samt det utvidgade klarningsmagasinet. Den förändrade markanvändningen i dessa delar ska enligt domstolens bedömning prövas fullt ut mot hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken. Jfr. även Högsta förvaltningsdomstolens dom den 22 februari 2016 i mål 2047–14 om överklagande av regeringsbeslut om bearbetningskoncession för området Norra Kärr K nr 1 i Jönköpings län.

Påverkan på riksintresset för naturvård och friluftsliv

Sahavaara gråbergsupplag och industriområde omfattar enligt ansökan drygt 310 ha och är beläget väst och nordväst om och i anslutning till koncessionsområdet Sahavaara K nr 1. Området är delvis beläget inom myren Ahvenvuoma som är utpekad som ett riksintresse för naturvård NRO-25-037 Jupukka-Tervajoki-Ahvenvuoma. Området omfattar ca 12 000 ha och beskrivs som ett variationsrikt och mångformigt skogs- och myrkomplex med en rik flora och fauna delvis beroende på kalkrik berggrund. Delar av området är opåverkat. Småsjöarna på Ahvenvuoma hyser sädgås och sångsvan. I västra delen av området återfinns urskogar. Områdena Tervajoki (beläget ca 1,5 km söder om Kaunisjoki och verksamhetsområdet) och Vännijänka (beläget ca 5,5 km söder om verksamhetsområdet) är skyddade som naturreservat. Nordväst om och i närmast anslutning till Ahvenvuoma ligger riksintresset Ainettivuoma NRO-25-023 som omfattar ca 21 500 ha varav ca 6 000 ha är skyddat som naturreservat vid Tervavuoma. Av det område av Ahvenvuoma som gråbergsupplaget väster om Sahavaara kommer att ta i anspråk är 120 ha dikningspåverkat. Ca 170 ha har ingen direkt dikningspåverkan. Totalt är det ca 1 % av ytan inom riksintresseområdena som tas i anspråk. Området är beläget i den östra kanten av riksintresseområdet.

Mark- och miljödomstolen bedömning

Mot bakgrund av den stora arealen myr i närområdet, då inga skyddade områden påverkas fysiskt och då det ansökta området delvis är direkt dikningspåverkat och beläget i kanten på riksintresseområdet, bedömer mark- och miljödomstolen att verksamheten inte kommer att medföra påtaglig skada på riksintresset för naturvård.

Älvdalen längs Torne och Muonio älvar (FBD 07) är utpekad som riksintresse för det rörliga friluftslivet mot bakgrund av fritidsfisket efter lax, kanoting och vandring m.m. Verksamheten skulle förutom direkt påverkan på vattenkvalitet och förutsättningar för fisket vilket behandlas under andra avsnitt även kunna påverka området genom framför allt bullerstörningar i ett begränsat område vid Aareavaara. Bullerdämpande åtgärder kommer av vidtas för att minimera att buller stör friluftslivet. När brytning inleds i Palotieva, som är ett mindre dagbrott, kommer morän att avbanas på området och läggas upp som en ca 15 meter hög bullervall längs dagbrottets norra kant. Detta medför att området norr om Palotieva redan vid Aareajoki inte kommer att påverkas av ljudnivåer över gällande riktvärden. Då avståendet till Muonio älv från Aareajoki är ytterligare drygt 3 km anser domstolen att någon påtaglig skada inte kan befaras uppkomma även vid tillämpning av striktare riktvärden för tysta miljöer.

Övriga tillkommande och utökade befintliga anläggningar såsom transportvägen mellan Sahavaara och anrikningsverket samt utökningen av sandmagasinet i nordväst mot väg 99 samt det utökade klarningsmagasinet påverkar inga områden av riksintresse för naturvård eller friluftsliv.

Påverkan på rennäring, inklusive riksintresse

Inledning

Inledningsvis kan konstateras att rennäringen omfattas av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och är ett av riksintressena enligt 3 kap. miljöbalken. Mark- och miljööverdomstolen har i två avgöranden (Mark- och miljööverdomstolens domar den 23 november 2011 i mål M 847-11 och M 824-11) konstaterat att

miljöbalkens regler tillgodoser det åtagande Sverige har enligt ICCPR (International Covenant on Civil and Political Rights, Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter).

Riksintresse - verksamhetsområdet

Den del av verksamhetsområdet för den sökta verksamheten som är beläget väster om väg 99 omfattas av riksintresset för rennäringens kärnområde Käymäjärvi. Öster om väg 99 ligger sandmagasinet och klarningsmagasinet som till del berör en flyttled av riksintresse. Verksamhetsområdet är beläget inom Muonio sameby.

Eftersom avvägningen mot hushållningsbestämmelserna har gjorts i ärendena om bearbetningskoncession och den befintliga verksamheten prövats enligt den tidigare gränsälvsöverenskommelsen (se ovan) är det således den utökning som omfattas av ansökan som ska bedömas. Det omfattar Sahavaara gråbergsupplag, Sahavaara industriområde samt utvidgningen av sandmagasinet i nordväst samt det utvidgade klarningsmagasinet.

Den till ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen fogade rennäringsanalysen innehåller en beskrivning av rennäringens markanvändning i området samt den planerade gruvverksamhetens bedömda påverkan på rennäringen inom Muonio sameby. Av rennäringsanalysen framgår sammanfattningsvis följande. Den planerade verksamheten medför en ökad påverkan på renskötseln genom att betesmark tas i anspråk samt att ökad mänsklig aktivitet och buller i området kring Sahavaara orsakar en större störningszon jämfört med idag. Bolaget har genomfört en särskild lokaliseringsutredning för placeringen av Sahavaara gråbergsupplag där påverkan på rennäringen bedömts. Verksamheten medför ianspråktagande av områden utpekade som riksintresse för rennäring. Påverkan på rennäringens bedrivande i riksintresseområde bedöms som måttlig. Med föreslagna skyddsåtgärder utformade i samråd med samebyn bedöms effekterna för rennäringen bli små. Efter avslutad gruvdrift kommer verksamhetsområdet att efterbehandlas så att marken åter kan nyttjas, bland annat som renskötselområde. Efterbehandlingen av verksamhetens anläggningar kan anpassas så att det på sikt kan förbättra förutsättningarna för renskötsel i området.

De kvarstående effekterna för rennäringen bedöms som obetydliga. Ett riksgränsstängsel längs Muonio älv hade minskat effekterna. En temporär hage och spärrstängsel längs västra sidan av väg 99 mellan Aareavaara och gruvområdet har föreslagits som kompensation vilket skulle underlätta en kontrollerad flytt av renar in och ut ur området. Möjligheten att installera temporära stängsel undersöks för närvarande som del i nuvarande verksamhet.

Muonio sameby har yttrat sig över ansökan och anfört att samebyn och Kaunis Iron AB har träffat en överenskommelse avseende användningen av samebyns renskötselområde för gruvverksamhet i Tapuligruvan och den planerade gruvverksamheten i Sahavaara samt Palotieva. Genom avtalet anser samebyn att den har erhållit fullgod kompensation för den skada och olägenheter som samebyn lider när den inte längre kommer kunna använda sitt renbetesområde som tidigare. Parterna har även kommit överens om vissa andra åtgärder vilka ska skydda samebyns rennäring. Kompensationen avser endast skador eller olägenheter för renskötseln som med dagens kunskaper om gruvdrift i renskötselområde är kända eller rimligen kan befaras. Muonio sameby har vidare anfört att samebyn som innehavare av enskilt rennäringsintresse inte har någon invändning mot bolagets tillståndsansökan och att samebyn inte inom ramen för målet framställer några krav på skydds- eller kompensationsåtgärder.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen har inte fått ta del av den överenskommelse som har träffats mellan bolaget och Muonio sameby, vilken samebyn hänvisar till. Domstolen gör dock sammantaget bedömningen, mot bakgrund av rennäringsanalysen och samebyns yttrande att med de skydds- och kompensationsåtgärder som samebyn uppger ska vidtas bör den sökta verksamheten inte på ett påtagligt sätt skada riksintresset för rennäring och inte heller i övrigt vare sig allmänt eller enskilt rennäringsintresse, på ett sådant sätt att den ansökta verksamheten inte skulle vara tillåten på den grunden.

Följdföretag transporter

Domstolen har ovan bedömt att malmtransporterna är så pass omfattande och har ett så omedelbart samband med gruvverksamheten att de utgör ett följdföretag från Kaunisvaara, längs väg 99 till Autio och vidare på väg 395 fram till Vittangi. De samebyar som främst berörs av följdföretaget transporter är Muonio (väg 99 fram till Autio bro), Sattajärvi (väg 99 från Autio bro och väg 395 fram till något väster om Junosuando), Gabna (väg 395 från straxt väster om Junosuando till Vittangi, med undantag för en delsträcka som ligger inom Laevas sameby) och Laevas sameby (väg 395, delar av sträckan Junosuando-Masugnsbyn samt delar av sträckan Masugnsbyn-Merasjärvi).

Muonio sameby, Sattajärvi sameby och Gabna sameby har yttrat sig i målet medan Laevas sameby inte har avhörts. Vad Muonio sameby har anfört har angetts ovan.

Sattajärvi sameby har anfört att pågående och utökad gruvverksamhet inte påverkar samebyn på annat sätt än att malmtransporterna går genom samebyns marker på en sträcka om drygt fem mil på väg 395 mellan Autio och Junosuando. Generellt ökad trafikmängd med stor andel tunga transporter har inneburit ett ökat antal renpåkörningar inom de delar av transportvägen som korsar vinterbetesmarker. I denna del har samebyn och Kaunis Iron påbörjat ett utvecklingsarbete i syfte att minska såväl den tunga malmtrafikens som annan trafiks påverkan på renskötseln i form av minskat antal renpåkörningar. I detta utvecklingsprojekt ingår även Luleå Tekniska Universitet, Swedish Mining Innovation (SMI), Trafikverket, Boliden och LKAB. Projektet, som är tvåårigt och som startade hösten 2021 har så här långt varit mycket framgångsrikt och bedrivits i en mycket konstruktiv anda med mycket lovande preliminära resultat. Samebyn har i övrigt inget att erinra.

Gabna sameby har sammanfattningsvis anfört följande. Gabna sameby är en fjällsameby och ligger inom Kiruna kommun. Det område inom samebyn som påverkas av följdverksamheten malmtransporter används som vinterbetesland. I samband med skiljningen under november/december samlas renarna normalt ihop från hela samebyns höstområde för slakt och skiljning och renhjorden delas in i fem till sex

siidor, mestadels uppdelade efter olika familjekonstellationer. Förflyttning mot vinterlandet påbörjas därefter. Under vintern (december-februari/mars) delar de olika siidorna på sig och renhjordarna betar i skilda områden. Ett normalår stannar ofta en vintergrupp kvar norr om Kiruna. Övriga grupper finns öster om Kiruna fördelade på olika områden beroende på betestillgång och minsta möjliga påverkan på renen. Gabna sameby ska enligt sin sedvanerätt kunna använda sig av sina vinterbetesmarker nedanför odlingsgränsen från november (oktober enligt rennäringslagen) till slutet av april. Vinterbetet är rennäringens flaskhals och det är även kraftigt begränsat i Gabna sameby.

Renens fria strövning är en del av renskötselrätten och möjliggörs genom att det finns störningsfria områden som renen successivt kan beta sig igenom. Rennäringen inom Gabna sameby påverkas negativt av de transporter med tillhörande verksamhet som bolaget utför på samebyns marker och som skär av markerna i öst-/västlig riktning och hindrar den fria strövningen. Malmtransporterna försämrar möjligheten att använda betesmarken runt transportvägen i ökad utsträckning än tidigare då ljudet från trafik och särskilt lastbilar skrämmer de flesta renar och i övrigt utgör en stor risk för påkörningar. Särskilt uppenbart blir markbortfallet längs vägen från Vittangi fram till Svappavaara. Parallellt med denna väg och Torne älv finns ett markområde som utgör en mycket trång passage för samebyn och i detta område finns flera utpekade riksintressen för rennäringen som lägger fast områdenas betydelse. Bolagets transporter på sträckan bidrar tydligt till att rennäringen försvåras på båda sidor om vägen. Stängsling av transportvägen innebär fysiska hinder för både fri strövning och flytt av renar. Det innebär en inskränkning i utövandet av renskötselrätten för de enskilda medlemmarna i samebyn och ett faktiskt intrång på markerna som påtagligt försvårar utövandet av rennäringen längs transportsträckan. Detta då det funktionella sambandet mellan betesmarkerna på ena sidan transportsträckan och motsvarande sida på andra sidan vägen skärs av. Transporterna påverkar även rastbeten för renen negativt, framför allt genom instängsling av transportsträckan. Även damning från malmtransporterna och bullret påverkar renen negativt. Renpåkörningarna har också ökat på transportsträckan sedan gruvverksamheten startade. Sammantaget skulle ett tillstånd för verksamheten som tillåter transporter

genom Gabna sameby, tillsammans med de övriga intrång som finns på samebyns marker få betydande negativa effekter på rennäringens bedrivande och för de enskilda medlemmarna.

Samebyn har vidare konstaterat att bolaget inte har föreslagit några åtgärder för att förebygga eller kompensera för den påverkan som transporterna har på samebyns och medlemmarnas verksamhet och att det inte finns något villkorsförslag från bolagets sida som avser Gabna sameby. I samband med huvudförhandlingen har Gabna sameby uppgett att samebyn avstår från att lämna några förslag på villkor då det inte finns något villkor som kan göra att renskötseln i området kan fortsätta.

Sametinget har avstått från att yttra sig i fråga om tillåtligheten i målet men har i sak anfört att man inte ser det som sitt ansvarsområde att uppföra riksgränsstängsel.

Bolaget har bland annat anfört följande. Bolaget bekräftar att resultaten från samverkansprojektet med Sattajärvi sameby har varit mycket lovande och ser ingen anledning att tro annat än att antalet renpåkörningar kommer att kunna minskas påtagligt med de åtgärder som utreds inom ramen för projektet. Bolaget har förståelse för att Gabna sameby uppfattar att svårigheterna att bedriva renskötsel på ett allmänt plan ökar på ett sätt som innebär merarbete och annan belastning på såväl renarna som renskötarna. Bolaget ifrågasätter inte heller att ökad trafik inte sällan kan innebära ökade störningar för renskötseln. Samtidigt vill bolaget framhålla att bolagets transporter sker på det allmänna vägnätet och att några anläggningar särskilt anpassade för bolagets verksamhet inte har uppförts längs den aktuella vägsträckan, vare sig inom samebyns marker eller utanför. Såvitt bolaget kan förstå är det i första hand förekomsten av infrastrukturen/vägarna i sig som utgör den mest ingripande faktorn för renskötseln och inte i lika hög grad bolagets utnyttjande av vägarna. Sammantaget är det bolagets uppfattning att den påverkan på Gabnas verksamhet som bolagets transporter kan ge upphov är mycket begränsad/marginell i förhållande till andra åtgärder, anläggningar och aktiviteter som stör eller hindrar samebyns verksamhet. Hela sträckan från gruvområdet till Pitkäjärvi utgör del av det all-

männa vägnätet för vilket Trafikverket är ansvarig verksamhetsutövare i sin egenskap av väghållare. Det finns enligt KIAB ingen rättslig grund att på något sätt hålla bolaget ”ansvarigt” för vare sig de åtgärder Trafikverket har beslutat att genomföra längs den aktuella vägsträckan (för att öka tillgängligheten och trafiksäkerheten) eller för någon ökad ”trafikbelastning” som förbättringsåtgärderna möjligen kan ha möjliggjort.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att den föreliggande ansökan såvitt avser följdverksamheten inte omfattar någon ändrad markanvändning och inte tar mark- eller vattenområden i anspråk inom någon av samebyarna på sådant sätt som förutsätts i 2 kap. 6 § andra stycket miljöbalken varför följdverksamheten transporter inte ska prövas mot bestämmelserna i 3 och 4 kapitlen miljöbalken.

Vad avser den första delen av transportsträckan som avser Muonio samebys område har samebyn yttrat sig i enlighet med vad som framkommer ovan. Domstolen konstaterar att det inte har framkommit något som tyder på att följdföretaget i form av transporter på väg 99 leder till en sådan påverkan på rennäringen, vare sig vad avser enskilt eller allmänt intresse, att den ansökta verksamheten inte skulle vara tillåtlig.

Vad avser den andra delen av transportsträckan om drygt fem mil som berör Sattajärvi samebys område pågår ett utvecklingsarbete för att minska påverkan på rennäringen och enligt samebyns uppgifter pekar det på väldigt goda resultat. Domstolen kan vid en sammantagen bedömning inte se annat än att vare sig det allmänna eller enskilda rennäringsintresset påverkas på sådant sätt av malmtransporterna att det skulle utgöra ett hinder för verksamhetens tillåtlighet.

Vad gäller Gabna sameby konstaterar domstolen inledningsvis att samebyn anser sig särskilt påverkad av den del av transportsträckan som går mellan Vittangi och Svappavaara. I enlighet med domstolens bedömning ovan ingår denna sträcka inte i

följdföretaget transporter, i likhet med tågtransporterna till Narvik, och därmed ingår dessa inte heller i domstolens prövning inom ramen för nu aktuellt mål. Den sträcka som domstolen bedömer att malmtransporterna utgör följdföretag till den ansökta verksamheten i den del som avser Gabna samebys område är väg 395 mellan Junosuando och Vittangi, en sträcka om cirka fem mil. Av vad domstolen kan utläsa av det kartmaterial som finns att tillgå på Sametingets hemsida ingår vidare vissa mindre delar av den sträckan i Laevas samebys område alternativt gränsar till Laevas område. Laevas sameby har inte avhörts. Då vägsträckan i de delar som berör Laevas förefaller gå längs gränsen mellan samebyarna och endast något över gränsen kan domstolen inte se att rennäringen inom Laevas sameby påverkas i en sådan utsträckning att den ansökta verksamheten inte skulle vara tillåtlig.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att vägarna är befintliga och har funnits sedan lång tid tillbaka. Även innan gruvtransporterna påbörjades var vägens dragning sådan att samebyns område blev avskuret och fragmenterat och det fanns trafik på vägen, även om den totala andelen trafik samt mängden tung trafik har ökat genom bolagets verksamhet. Mark- och miljödomstolen har förståelse för det Gabna sameby uppger om att fragmentiseringen av vinterbetesmarker och flyttleder, vilket innebär barriäreffekter och hinder mot den fria strövningen, samt renpåkörningar innebär olägenheter för samebyn. Det kan här konstateras att det endast är miljöeffekterna av den del av transporterna som kan anses vara följdföretag som domstolen har att bedöma inom ramen för nu aktuell prövning. Grundorsaken till dessa problem är enligt domstolen dragningen och placeringen av aktuella vägar och järnvägar, vilket inte är något som kan prövas inom ramen för detta mål. Som framgått ovan anser domstolen vidare att de nybyggnads- och ombyggnadsåtgärder som skett och sker på det allmänna vägnätet är väghållarens, Trafikverkets, ansvar oavsett vad som föranlett ombyggnadsbehovet. Det kan i detta sammanhang även noteras att Trafikverket i de miljökonsekvensbeskrivningar som har upprättats över de aktuella sträckornas ombyggnationer i viss mån även bedömt trafiken och dess påverkan på bl.a. rennäringen.

Vid en sammantagen bedömning anser domstolen att följdverksamheten i form av transporter inte utgör ett hinder mot den ansökta verksamhetens tillåtlighet.

Domstolen konstaterar avslutningsvis att från det att Gabna sameby första gången yttrade sig i målet, hösten 2021, fram till och med avslutningen av huvudförhandlingen aviserades det att samebyn skulle inkomma med villkorsförslag. I samband med huvudförhandlingens avslutande lämnade samebyn dock besked om att samebyn inte avsåg att inkomma med villkorsförslag eftersom man landat i att det inte fanns något villkor som gör att renskötseln i området kan fortsätta. Mot den bakgrunden bedömer domstolen att det inte är möjligt att vare sig föreskriva någon utredningsföreskrift eller något slutligt villkor avseende rennäringen utöver det som anges nedan i villkorsdelen.

Påverkan på finsk rennäring

Muonio renbeteslag och Kolari renbeteslag, som är verksamma i Finland, har anfört att gruvan genererar störningszoner som sträcker sig in på deras betesområden och orsakar störningar av olika slag. Sprängningar som hörs över till finska sidan medför att renarna undviker områden där sprängningar hörs vilket orsakar betesbortfall. Det finns också risk att deras renar skadas om de tar sig till svenska sidan och in på gruvområdet eller att de förolyckas till följd av att gruvverksamhetens utsläpp i älven försvagar isen och renar därav går igenom. Renbeteslagen menar också att renar från svenska sidan kommer över och betar på deras marker bl.a. som en följd av att de blir störda på svenska sidan. Detta innebär betesförluster och extraarbete för renskötarna på finska sidan. Beteslagen anför även att de befarar hälsopåverkan på renarna till följd av att vattnet de dricker från älven blir förorenat av gruvverksamheten.

Domstolen konstaterar att från gruvverksamheten är avståndet till Muonio älv och den finska sidan ca 10 km. Domstolen betvivlar inte renbeteslagens uppfattning att renarna kan undvika delar av området men anser att avståndet är så pass långt att störningarna inte kan bedömas vara betydande. Den problematik som renbeteslagen

beskriver avseende svenska renar som kommer in på finska sidan är inte heller något som domstolen ifrågasätter. Domstolen har enligt ovan kommenterat frågan om riksgränsstängsel och anser även att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken endast berör svenskt territorium varför renbeteslagens invändningar inte ska prövas mot hushållningsbestämmelserna. Domstolen kan inte heller i övrigt se att rennäringen i Finland kan anses berörd på ett sådant sätt att det kan anses utgöra hinder för den ansökta verksamhetens tillåtlighet.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen anser sammanfattningsvis att den sökta verksamheten inte påtagligt kan anses skada riksintresset för rennäring eller det enskilda rennäringsintresset i sådan omfattning att det föreligger hinder mot tillåtlighet. Inte heller följdverksamhetens omfattning och dess påverkan på rennäringen utgör enligt mark- och miljödomstolen hinder mot den sökta lokaliseringen. Vid en slutavvägning enligt 2 kap. 9 § miljöbalken finner mark- och miljödomstolen att verksamheten inte kan antas medföra olägenhet av väsentlig betydelse.

Påverkan på Natura 2000-områden

Natura 2000-områden är av riksintresse enligt 4 kap. 1 § miljöbalken. Det krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område, se 7 kap. 28 a § miljöbalken. Enligt 4 kap. 8 § miljöbalken får en användning av mark och vatten som kan påverka ett sådant område komma till stånd endast om sådant tillstånd har lämnats.

Den ansökta verksamheten berör Natura 2000-områdena *Torne och Kalix älvsystem* och *Torne och Muonio älvsystem (Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalue) (SE0820430* och *FI1301912)* som formellt är två olika Natura 2000-områden men som överlappar i Muonio älv. Båda områdena är utpekade som SAC (Special Areas of Conservation).

Av miljökonsekvensbeskrivningen och utredningen i målet i övrigt framgår vilka naturtyper och arter som kan påverkas. Inom Natura 2000-områdena gäller det naturtyperna *större (3210)* och *mindre vattendrag* (3260) (Muonio älv samt Kaunisjoki och Aareajoki). Av de utpekade arterna enligt artikel 4 i direktiv 2009/147/EC (Fågeldirektivet) och Annex II i direktiv 92/43/EEC (Art- och habitatdirektivet) förekommer utter och stensimpa i de mindre vattendragen, lax och grön flodtrollslända förekommer i Muonio älv. Lämpliga habitat för trollsländan saknas nedströms bräddningspunkten och är inte återfunnen i omblandningszonen. Flodpärlmussla, venhavre och ävjepilört har inte återfunnits och bedöms inte finnas inom verksamhetens påverkansområde. Vid de elfisken som genomförts i Kaunisjoki och Aareajoki har vandringsfisk saknats. Bedömningen har gjorts att det saknas lämpliga habitat. Det framgår vidare av utredningen i målet att jokkarna varit föremål för flottrensning. I det finska utpekandet av Muonio älv redovisas även ett antal värdefulla fiskarter såsom havsöring och insjööring. Dessa är dock inte upptagna som Annex II-arter.

Flödespåverkan

Av utredningen i målet med de förtydliganden som framlagts vid huvudförhandlingen framgår att grundvattenbortledningen för länshållningen av dagbrotten i Sahavaara, Tapuli och Palotieva kommer att medföra en minskad tillrinning till Kaunisjoki och Aareajoki. Vid en jämförelse mellan avrinningsområdets yta med påverkansområdet för grundvattenbortledningen kan konstateras att tillrinningen från 94 procent av avrinningsområdet inte förändras. Så länge grundvattennivån invid bäcken är högre än bäckens vattennivå bedöms påverkan på ytvattentillrinningen inte överstiga 6 procent vid lågflödesperioder. Data från grundvattenmodellen korrigerat med de lägre uppmätta värdena från det bortpumpade länshållningsvattnet kan beräkna den minskade tillrinningen till ca 60 l/s vilket motsvarar ca 3 procent av medelvattenföringen och ca 36 procent av lägsta lågvattenföring i Kaunisjoki. Bolaget har åtagit sig att kontrollera såväl ytvattenflöden som grundvattennivåer mellan Kaunisjoki och Sahavaara samt att som skyddsåtgärd återinfiltrera grundvatten så

att påverkan på vattenföringen inte överstiger 5 procent och inte heller medför någon minskning vid de lägsta lågvattenflödena i Kaunisjoki.

Vad gäller Muonio älv har bolaget ansökt om tillstånd att under perioden oktober-april få bortleda ytvatten från älven med en maximal mängd om 24 000 m^3/dygn, (278 l/s) respektive 50 400 m^3/kalendermånad. Uttagen förväntas minska efterhand som mängden länshållningsvatten ökar och mot slutet av drifttiden helt upphöra. Medelvattenföringen i Muonio älv vid utsläppspunkten har beräknats till 155,6 m^3/s genom areaviktning med utgångspunkt från Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut´s (SMHI) mätstation Kallio 2 belägen 41 km nedströms bolagets utsläppsposition i Muonio älv. Lägsta lågvattenföring beräknades till ca 25 m^3/s. Enskilda parter har ifrågasatt uppgifterna och hävdat att lägsta lågvattenföring i Muonio älv är närmare 7,7 m^3/s. Uppgiften baseras på finska VESI´s mätstation i Muonio ca 71 km uppströms bolaget utsläppspunkt. Lägsta lågvattenföring i Kallio 2 har bestämts till 30,5 m^3/s. Bolaget har vid huvudförhandlingen presenterat en tillflödesberäkning baserad på de båda mätstationerna varvid en teoretisk lägsta lågvattenföring om 21,9 m^3/s vid bolagets utsläppspunkt har beräknats.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Enligt mark- och miljödomstolens bedömning är utredningen i målet tillräcklig för att kunna bedöma flödespåverkan på Muonio älv, Kaunisjoki och Aareajoki. Vid bedömningen av vad som är en tillåten flödespåverkan bör kravet i vattenförvaltningen på god status med en högsta volymavvikelse om högst 15 % från referensförhållandet kunna tjäna som utgångspunkt. Vidare har mark- och miljööverdomstolen i dom den 30 juni 2022 i mål M 702-21 avgjort frågan om vilken bortledning av ytvatten för kommunal vattenförsörjning från ett lax- och havsöringsförande vatten tillika Natura 2000-område som kan godtas inom ramen för en tillståndsprövning enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. I målet som gällde Mörrumsån i Blekinge konstaterades att maxuttaget om 235 l/s utgjorde 0,9 % av medelvattenföringen (26,9 m^3/s) och 9 % av LLQ (2,6 m^3/s). I likhet med underinstansen bedömde MÖD att det sökta uttaget inte kunde godtas vid lägsta lågvattenföring varför ett lägsta flöde

bestämdes till 4 m^3/s varvid maximal bortledning utgjorde 5,8 %. Uttaget begränsades till förmån för lax, öring och stormusslor och i syfte att minska flödespåverkan på grunda, smala kvillar (grunda sidogrenar med strömmande vatten). Flödespåverkan i de i detta mål aktuella vattendragen bör därför inte tillåtas om den överstiger ca 5 % vid LLQ.

Mot denna bakgrund bedömer mark- och miljödomstolen att den sökta bortledningen av ytvatten från Muonio älv vilken kan komma att uppgå till ca 0,2 % av medelvattenföringen och ca 1,3 % av lägsta lågvattenföring inte kan skada de livsmiljöer som avses skyddas eller att bevarandet av de utpekade arterna försvåras. Tillståndets omfattning bör dock framgå av tillståndsmeningen på sätt som framgår av domslutet i stället för i villkor som bolaget yrkat. Domstolen anser vidare att bolagets konstruktion om att uttaget ska få uppgå till 55 400 m^3/kalendermånad under som mest två månader per kalenderår bör undvikas varför det maximala uttaget per kalendermånad bör kunna justeras något uppåt till 55 000 m^3 per kalendermånad. Den gjorda justeringen saknar betydelse för tillåtligheten men kommer att underlätta uppföljningen och tillsynen.

I fråga om flödespåverkan på Kaunisjoki och Aareajoki till följd av grundvattenbortledningen så saknas idag de särskilt utpekade fiskarterna men domstolen anser att samma synsätt måste gälla även för dessa vattendrag. De av bolaget åtagna försiktighetsmåtten avseende Kaunisjoki innebär att flödespåverkan ska få uppgå till maximalt 5 % och ingen alls vid lägsta lågvattenföring. Mark- och miljödomstolen anser att åtagandet ska föreskrivas i villkor och även gälla Aareajoki. Med dessa försiktighetsmått säkerställs att flödespåverkan inte kan skada de livsmiljöer som avses skyddas eller medföra att bevarandet de utpekade arterna försvåras.

Påverkan genom utsläpp till vatten

Av utredningen i målet och domstolens bedömning nedan framgår att den ansökta verksamheten inte kommer att medföra någon påverkan av betydelse för akvatiska

organismer i recipienterna bortsett från ett tydligt avgränsat område direkt nedströms utsläppspunkten i Muonio älv. Den kumulativa påverkan från bolagets verksamhet tillsammans med Hannukainen-projektet medför inte heller någon betydande risk för påverkan. Inte heller fiskreproduktion eller fiskmigration bedöms påverkas av någon betydelse av den sökta verksamheten vare sig enskilt eller tillsammans med Hannukainen. Samtliga bedömningar avser både under drift och efterbehandlat skede.

Beträffade påverkan på Natura 2000-området i ett långsiktigt perspektiv kan följande noteras. Bedömningar av hur påverkan kan förväntas bli kan knappast göras på något bättre sätt än genom modelleringar av vattenkemin och flöden. Hur fullständiga, exakta och slutliga dessa bedömningar är utifrån det långa tidsperspektiv det är fråga om vid gruvdrift kan ifrågasättas men mark- och miljödomstolens inställning är att underlagen ska godtas och utifrån dessa kan bedömningar av resulterande halter och påverkan i vattendragen göras i enlighet med vad bolaget redovisat. Det finns osäkerheter men domstolen har i sin bedömning vägt in att det finns rimliga möjligheter att vidta korrigerande åtgärder vid den framtida stängningen och efterbehandlingen av verksamheten.

Genom de försiktighetsmått som kan föreskrivas anser mark- och miljödomstolen att den sökta verksamheten inte kan skada de livsmiljöer som avses skyddas eller medföra att bevarandet de utpekade arterna försvåras.

Sammantaget bedöms att den ansökta verksamheten på kort och lång sikt inte kommer att skada de livsmiljöer som avses skyddas eller medföra att de arter som avses skyddas kommer att utsättas för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet av arterna i området. Bestämmelserna om Natura 2000 utgör således inte något hinder mot tillåtligheten och tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken kan därför lämnas.

Sammanfattande bedömning av lokaliseringen

Mark- och miljödomstolen bedömer sammanfattningsvis att den sökta lokaliseringen är lämplig enligt 2 kap. 6 § miljöbalken. Verksamheten, med de ytterligare markområden som tas i anspråk, kan mot bakgrund av behovet av långsiktig hushållning och effektivt resursutnyttjande, inte på ett påtagligt sätt skada berörda riksintressen. Domstolen har ovan funnit att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken kan meddelas. Hinder mot tillstånd enligt hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken föreligger därför inte.

Miljökvalitetsnormer

Tillämpliga bestämmelser

Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område (ramvattendirektivet) har implementerats i svensk rätt bland annat genom bestämmelserna om miljökvalitetsnormer i 5 kap. miljöbalken.

Vid den rimlighetsavvägning som ska göras enligt 2 kap. 7 § miljöbalken ska kostnaderna för försiktighetsmått vägas mot nyttan av dem. Trots detta ska sådana krav ställas som behövs för att följa miljökvalitetsnormerna enligt 5 kap. 4 och 5 §§ miljöbalken.

En myndighet eller en kommun får inte tillåta att en verksamhet eller en åtgärd påbörjas eller ändras om detta, trots åtgärder för att minska föroreningar eller störningar från andra verksamheter, ger upphov till en sådan ökad förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller har så stor betydelse att det äventyrar möjligheten att uppnå den status eller potential som vattnet ska ha enligt en miljökvalitetsnorm. Vid prövning för ett nytt tillstånd och vid omprövning av tillstånd ska de bestämmelser och villkor beslutas som behövs för att verksamheten inte ska medföra en sådan försämring eller ett sådant äventyr (se 5 kap. 4 § miljöbalken.). En otillåten försämring definieras av EU-domstolen i domen

i mål C-461/13 (Weserdomen) den 1 juli 2015 som en försämring på kvalitetsfaktorsnivå som innebär att statusen försämras så att den byter klass. För det fall statusen redan är i den sämsta klassen är varje försämring otillåten.

Påverkan på vattenförekomster

Den ansökta verksamheten berör vattenförekomsterna Muonio älv, Kaunisjoki, Aareajoki, Patojoki, Mellajoki och Kaunisjärvi.

Av utredningen i målet framgår att den ekologiska statusen i Muonio älv är klassad som hög. Statusen i Kaunisjärvi är otillfredsställande med hänsyn till fisksammansättning och näringspåverkan och samma gäller för Patojoki nedströms. Ekologisk status i Kaunisjokis nedre del är måttlig med hänsyn till fisksammansättning. I de uppströms liggande vattenförekomsterna i Kaunisjoki, Aareajoki, och Mellajoki är den ekologiska statusen otillfredsställande eller måttlig vilket i huvudsak beror på fisksammansättning.

Den ansökta verksamheten påverkar vattenförekomsterna genom i första hand utsläpp av bräddvatten till Muonio älv. Därtill kommer diffus påverkan via industriområde och sandmagasin på de övriga vattenförekomsterna och slutligen Muonioälv via Kaunisjoki. Vidare sker en påverkan på flödena genom grundvattenavsänkningar och ytvattenbortledning.

Processvattensammansättning

Med processvatten avses i sammanhanget vatten i de huvudsakliga vattenmagasinen (klarnings- och processvattenmagasinet) och överskottsvatten som bräddas till Muonio älv under drifttid.

Många parter har uttryckt osäkerhet och tveksamheter runt bolagets beräkningar av processvattnets innehåll. Bolaget har också under handläggningen uppdaterat ansökan avseende resultat för processvattensammansättningen då ett enhetsfel uppdagats.

Metoden och modellen som bolaget har använt i underlaget bygger på en vattenbalansmodell för verksamheten. Vattenbalansmodellen har sedan använts i en transportmodell för lösta ämnen i vattnet. Bolaget har menat att den metod och de beräknings- och modelleringsprogram de använt sig av är branschstandard och internationell praxis.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen konstaterar att processvattenmodellen är en blandningsmodell för blandning av vatten med olika ursprung vilka benämns källtermer. Innehållet i källtermerna bygger bland annat på utvinningsavfallens karaktärisering som domstolen bedömer nedan under avsnittet om Avfallshanteringsplan. Källtermflöden kommer från båda gråbergsupplagen i Tapuli och Sahavaara, anrikningsprocessen, dagbrotten i Tapuli centrala och norra, Sahavaara och Palotieva, bergtäkten Navettamaa, torvvatten, nederbörd, Muonio älv och industriområden. Förutsättningarna för varje källterm har beskrivits. Metoden går ut på att massbelastning från varje källterm beräknas utifrån sammansättning och flöde för varje vattentyp. Massbelastningarna läggs till en kombination av statistiska körningar för att beräkna vattenflöden, volymer och halter som sedan används i ett verktyg för geokemisk modellering. Statistikprogrammet bygger på probalistisk simulering, dvs. genom att ett stort antal simuleringar körs med slumpmässigt valda värden erhålls en sannolikhetsfördelning av vattenflöden, volymer och halter. Dessa resultat exporteras vidare till programmet för geokemisk modellering för beräkning av jämviktsprocesser och adsorption.

Använda beräkningsprogram finns på marknaden och får anses vara vedertagna inom respektive område. Indata är baserade på verkliga analysdata och exempelvis har resthalter i processvattnet från provanrikningen och från befintlig anrikning använts. Där uppmätta faktiska indata har saknats har proxyvärden använts. Bolaget har beskrivit att indata till beräkningarna har varit konservativt utvalda.

Resultatet från körningarna av modellen har visat att det med fortsatt brytning av enbart Tapuli dagbrott uppkommer halter som efterliknar de hittills uppmätta. Då

brytning sker i Sahavaara dagbrott uppkommer lägre pH och högre halter lösta ämnen i processvattnet och utifrån dessa resultat har bolaget tagit beslutet att en reningsanläggning krävs för behandling av länshållningsvatten från Sahavaara dagbrott och dräneringsvatten från PAF-cellerna (Potential Acid Forming) vid Sahavaara gråbergsupplag.

Det kan konstateras att modellering är bästa möjliga teknik för att prognosticera ett framtida processvatten och att det är en komplex fråga där det krävs både erfarenhet och stor kunskap för att prognoserna ska kunna bedömas som relevanta och tillförlitliga.

Domstolen bedömer att den upprättade modellen visar på robusthet eftersom beräknade värden för dagens verksamhet också överensstämmer med dagens uppmätta halter i processvattnet. Med en ökad brytning, i fler dagbrott varav några ännu inte är öppnade, i berg med delvis annan karaktär, vissa förändringar i anrikningsprocessen samt med klimatförändringar m.m. kommer också processvattnets karaktär att förändras. Alla förändringar medför osäkerheter in i modellen och för prognostiseringen. Det har tagits höjd för osäkerheter bland annat genom konservativa antaganden av indata. Med konservativa värden avses att värdet är överskattat för att slutresultatet inte ska underskattas. Domstolen anser att bolaget har visat på att det besitter den kunskap och erfarenhet som behövs för att avgöra vad som är konservativa värden i sammanhanget. Vidare har osäkerheter i modellen hanterats genom att vedertagna, beprövade statistiska metoder har använts för att slumpmässigt variera storleken på indata (Monte Carlo simuleringar). Med ett stort antal modellkörningar ger detta ett utfall med sannolika flöden, volymer och halter. Domstolen anser att modellens uppbyggnad uppfyller de relevanta kriterier som kan förväntas av en sådan modell. Osäkerheter har hanterats på ett förtroendeingivande och vedertaget sätt.

Domstolen bedömer sammantaget att processvattnet har prognosticerats med bästa möjliga teknik och på ett tillförlitligt sätt.

Hydrodynamisk modell, utsläppsplym/omblandningszon

Bolaget har låtit upprätta en hydrodynamisk modell för hur bräddat vatten från verksamheten sprids i Mounio älv, dvs hur utsläppsplymens eller omblandningszonens utbredning ter sig i recipienten. Modellen bygger på verkliga uppmätta indata såsom batymetri, fallhöjd och flöden samt verksamhetens utsläpp. Modellen kan därmed variera flöden i Mounio älv och i bräddvattnet. Olika scenarier har modellerats för indelning av fyra olika årstider, var och en relevanta utifrån periodernas variation av flöden, samt för scenarier som täcker medelvattenföring och lägsta lågvattenföring. Bolaget har för att verifiera modellen genomfört infärgnings/spårämnesförsök för att visuellt bedöma modellens överensstämmelse. Modellen har kalibrerats och justerats och jämförelse har gjorts av uppmätta vattenkemiska analysvärden med av modellen beräknade värden i kontrollpunkten i SS 39 som ingår i recipientkontrollprogrammet. SS 39 ligger ca 1,2 km nedströms utsläppspunkten precis innan Mounio älv svänger och byter riktning.

Avseende jämförelse med uppmätta vattenkemiska värden har L.R-S. ifrågasatt varför mätvärden från år 2016 har använts för detta då ingen brytning el-ler anrikning pågick under denna period. Bolaget har förklarat detta med att det för 2016 fanns ett bra underlag av mätningar och att kontrollprogrammet fortlöpte enligt tidigare samt att jämförelseanalysen inte är beroende av att normal drift pågår utan att den bara analyserar sambandet mellan utsläppskoncentrationer och uppmätta koncentrationer i övervakningsstation SS 39.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen bedömer att den upprättade hydrodynamiska modellen med de uppföljande verifieringarna visar på en trovärdig modell uppbyggd av parametrar som bör ingå i en sådan modellering och att de utvalda flödesscenarierna är relevanta. Detta sammantaget medför att modellen kan användas för att på ett tillförlitligt sätt kunna bedöma den vattenkemiska situationen vid de olika flödessituationerna. Modellen visar att utsläppsplymen/omblandningszonen av bräddvatten håller sig längs älvens västra sida (svenska sidan) till och med strax nedströms provpunkt SS 39. Att älven

svänger precis efter SS 39 medför att bräddvattnet där sprids och späds i större omfattning över hela älvens bredd. Modellen visar att flödet i älven har stor lokal effekt på omblandningsfaktorn, att kontrollstationen SS 39 ligger i omblandningszonen/utsläppsplymen och att det beräknas finnas 0,06 - 1,73 % av bräddvattnet i denna punkt. Mark- och miljödomstolen konstaterar utifrån detta att en fullständig omblandning av bräddvattnet således inte har skett i SS 39 och att de halter som återfinns här är representativa för att bedöma bräddvattnets påverkan på miljökvalitetsnormerna i Muonio älv nedströms SS 39.

Havs- och vattenmyndigheten har anfört att bedömningsgrunden för miljökvalitetsnormer ska tillämpas på utsläppsvattnet och att någon omblandningszon inte ska beaktas. Myndigheten har samtidigt hänvisat till Gruvdialogen, (*Utsläpp till ytvatten från gruvindustrin, En handbok för beskrivning av påverkan på ytvatten, IVL 2018*) ett samarbete mellan gruvindustrin och svenska myndigheter bl.a. HaV. Av handboken framgår det att genom att göra en beräkning av plymens utbredning erhålls en mer rättvisande beskrivning av hur utsläppet sprids och blandas in i recipientens vattenfas. Vidare framgår att halterna av de aktuella ämnena beräknas då för en eller flera betraktelsepunkter nedströms utsläppspunkten. Dessa halter används för att bedöma om toxiska effektnivåer, uttryckta som kronisk toxicitet, överskrids i recipienten. Mark- och miljödomstolen konstaterar utifrån detta att HaV inte har tydliggjort sin syn på omblandningszon eller vad som eventuellt kan anses acceptabelt vad gäller inblandning av bräddvatten i recipient.

Beträffande omblandningszon gör mark- och miljödomstolen följande bedömning.

Av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/105/EG av den 16 december 2008 om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och ändring och senare upphävande av rådets direktiv 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG och 86/280/EEG, samt om ändring av Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG (dvs. ramvattendirektivet) framgår det av skäl (19) att i närheten av utsläpp från punktkällor är föroreningskoncentrationerna i regel högre än miljökon-

centrationerna i vatten. Därför bör medlemsstaterna ha möjlighet att använda blandningszoner så länge detta inte hindrar att relevanta miljökvalitetsnormer uppfylls i de övriga delarna av ytvattenförekomsten. Blandningszonernas omfattning bör vara begränsad till området i närheten av utsläppspunkten och bör vara proportionell.

Sverige har inte infört begreppet omblandningszon i lagstiftningen men enligt mark- och miljödomstolens uppfattning är detta hur det historiskt har sett ut vid reglering av utsläpp och detta har inte ändrats till följd av ramvattendirektivets implementering i Sverige. Den svenska tillämpningen överensstämmer därför med direktivets lydelse och i praktiken används detta synsätt vid utsläppsreglering av tillstånd.

Mark- och miljööverdomstolen har exempelvis i dom den 22 januari 2016 i mål M 10031-14 gällande bland annat en uppskjuten fråga om utsläpp av sulfat till recipient från gruvverksamhet tillämpat ett sådant synsätt. Domstolen har i domen föreskrivit om en utredning att blandningszonens och påverkansområdets utbredning ska klarläggas samt att tekniska och ekonomiska möjligheter utredas för att minimera bräddningsvattnets effekt på påverkansområdets storlek genom effektivisering av inblandning i recipienten. Visserligen gällde ämnet i det fallet sulfat som inte regleras av någon miljökvalitetsnorm men som trots det är ett ämne som ofta regleras till följd av vattenutsläpp från miljöfarlig verksamhet till recipient.

Domstolen anser att det inte är rimligt att en verksamhet såsom den nu aktuella, kan förväntas ha så låga föroreningshalter att de ligger på eller under miljökvalitetsnormerna vid utsläppspunkt. En omblandningszon är därmed rimligt att acceptera där miljökvalitetsnormerna tillåts att överskridas. Avseende hur stor en omblandningszon bör tillåtas vara anges i Gruvdialogen som bygger sina rekommendationer på EU kommissionens tekniska riktlinjer, (*Technical Guidelines for the Identification of Mixing Zones pursuant to Art. 4(4) of the Directive 2008/105/EC*), att halterna av de aktuella ämnena ska beräknas för en eller flera betraktelsepunkter nedströms utsläppspunkten och att dessa halter ska används för att bedöma om toxiska effektnivåer, uttryckta som kronisk toxicitet, överskrids i recipienten. Vidare anges i dokumentet att för att avgöra på vilket avstånd från utsläppet dessa betraktelsepunkter

ska väljas kan som en tumregel avståndet från utsläppspunkten väljas till maximalt tio gånger vattendragets bredd. Akuttoxiska effektnivåer bör på motsvarande sätt inte överskridas på avstånd större än 0,25 gånger vattendragets bredd. För typiska svenska gruvrecipienter rör det sig då om 50–100 m, respektive någon eller några meter, nedströms utsläppet. Domstolen konstaterar att även Muonio älv hamnar i det intervallet.

Uppfyllelse av bedömningsgrunder enligt HVMFS 2019:25

Av utredningen i målet framgår bland annat följande.

För särskilt förorenande ämnen och prioriterade ämnen finns tidsserier i de aktuella vattenförekomsterna sedan i vissa fall 2009. Samtliga vattenförekomster uppvisar God status för samtliga parametrar enligt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2019:25) och inga bedömningsgrunder överskrids. Undantaget utgörs av årsmedelvärdet för uran som överskreds år 2018 i mätpunkten SS 39 i Muonio älv. I övrigt har bedömningsgrunderna för uran innehållits samtliga år, såväl före som efter år 2018.

Den sammanvägda ekologiska statusen för biologiska parametrar är generellt oförändrad när perioden 2006 - 2012 jämförs med 2013 - 2021. Det finns ingen mätbar påverkan från pågående verksamhet på akvatiskt liv. Bräddningen till Muonio älv har för den befintliga verksamheten inte bedömts påverka vattenvegetation och påväxt på sådant sätt att det påverkat förutsättningarna för fiskreproduktion annat än i ett direkt närområde inom 50 m från utsläppsledningen. Tätheterna av laxartad fisk i påverkanspunkten SS 39 har legat generellt något högre jämfört med referenspunkten uppströms.

Av utredningen i målet framgår vidare att bräddvattnet för sökt verksamhet vid maximala halter under produktionsår 11 kommer att överskrida bedömningsgrunderna och/eller kända effektkoncentrationer för akvatiska organismer för vissa parametrar inne i utsläppstuben.

Vid utspädning om ca fem ggr i nära anslutning till utsläppstuben (inom ca 100 m) innehålls samtliga bedömningsgrunder och effektkoncentrationer bortsett från totalhalt uran. Risk för påverkan av betydelse för akvatiska organismer bedöms inte föreligga. Ej heller bedöms det finnas risk för sekundärförgiftning av något ämne för djur som födosöker i vatten. Bräddningen bedöms inte påverka förutsättningarna för fiskmigration eller medföra någon risk för påverkan av betydelse för fiskreproduktion.

Den diffusa transporten vid avslutad och efterbehandlad verksamhet kan leda till något förhöjda halter av vissa metaller i Kaunisjoki, Aareajoki och Kaunisjärvi men bedöms inte medföra risk för påverkan av betydelse för akvatiska organismer.

Den kumulativa effekten med ansökt verksamhet vid Hannukainen har beräknats och bedömts utifrån ett konservativt värsta fall för produktionsåren 11 för Kaunis Iron och produktionsår 19 för Hannukainen. Recipienthalterna i SS 55/61 där älven påverkas av båda flödena resulterar i ingen till marginell ökning av metallhalter och näringsämnen. En eventuell kumulativ påverkan från de båda projekten bedöms inte medföra någon risk för påverkan av betydelse för akvatiskt liv i Muonio älv.

Mark- och miljödomstolens bedömning om särskilt förorenande ämnen och prioriterade ämnen exklusive uran

Mark- och miljödomstolen, som ovan funnit att den hydrodynamiska modellen och tillämpningen av omblandningszon kan accepteras, anser att bolaget därmed har visat att effektnivåer och/eller bedömningsgrunderna innehålls i koncentrerat bräddvatten i utsläppstuben för befintlig verksamhet. När den planerade verksamhetens

utsläpp är som högst kommer några metaller och huvudelement ha halter i bräddvattnet som överskrider bedömningsgrunden medan påverkan på vattenförekomsten Muonio älv i nedströmspunkten SS 39 kommer att innehålla gällande bedömningsgrunder och understiga toxiska effektnivåer för samtliga flödessituationer inklusive lägsta lågvattenföring, LLQ under det prognosticerade ”värsta scenariot” under produktionsår 11.

Uran

Uran är ett särskilt förorenande ämne i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25, bilaga 1) och en haltgräns avseende god status för uran har satts till 0,17 µg/l i vattenprov filtrerat med 0,45 µm filter, dvs. löst halt, som årsmedelvärde och en maximal halt, uttryckt som momentanvärde, har satts till 8,6 µg/l. Vid bedömning ska hänsyn tas till naturlig bakgrund för uran enligt föreskrifterna. Bedömningsgrunden för högsta koncentration avser att skydda även de mest känsliga vattenlevande organismerna mot akuta toxiska effekter, medan årsmedelvärdet avser att ge skydd mot kroniska effekter.

Den naturliga bakgrundshalten hämtas från den uppströms liggande referenspunkten SS38 i Muonio älv och uppgår till 0,08 µg/l. Detta innebär att bedömningsgrunden med bakgrundshalt inräknat är 0,25 µg/l. Årsmedelhalten av uran i bräddvatten från verksamheten uppgick till 1,32 µg/l och maximal halt till 2,1 µg/l under åren 2019 - 2021. Detta innebär att vid nuvarande verksamhet överskrids bedömningsgrunderna i bräddvattnet gällande årsmedel för löst halt men inte avseende maximalt tillåten koncentration. För den framtida verksamheten kommer halterna att öka till att när verksamheten genererar det högsta halterna av utsläpp som årsmedel vara runt 7 µg/l och de maximala halterna runt 8 µg/l i bräddvattnet dvs då någon omblandning ännu inte har skett.

Merparten av utspädning av bräddvattnet i Muonio älv sker närmast utsläppspunkten. Vid en årsmedelvattenföring har en utspädning med ett spädningstal 10 uppnåtts inom 150 m nedströms utsläppspunkten. För att halten löst uran ska underskrida bedömningsgrunden om 0,25 µg/l krävs att bräddvattnet späds till 3,5% av det totala flödet och vid ett medelflöde uppnås det inom 400 meter från utsläppspunkten.

Bolaget har anfört följande avseende uran och biotillgänglighet.

Bolaget har tagit fram ett underlag där det anförs att bedömningsgrunden avseende uran i HVMFS 2019:25 rimligen måste anses avse halten biotillgängligt uran och inte halten totalt löst uran. Bolaget har menat att bedömningsgrunden enligt HVMFS 2019:25 är baserad på utredningar utförda av det holländska hälso- och miljöinstitutet (RIVM). Genom att utvärdera stora mängder data från utförda toxicitetstester presenterade RIVM (van Herwijnen och Verbruggen, 2014) ett generellt EQS-värde (environmental quality standard) för uran på 0,17 µg/l som enligt den statistiska metoden för utvärderingen ska skydda akvatiska ekosystem mot negativa effekter från långtidsexponering av uran. Vid utvärderingen av toxicitetstesterna har allt uran antagits förekomma i fullt biotillgänglig form. Effektnivåerna i de olika utvärderade toxicitetstesterna varierar stort och många organismer uppvisar effekt först på nivåer långt över EQS-värdet. Om effektnivåerna däremot baseras på beräknade biotillgängliga koncentrationer av uran i testlösningarna fås en god överensstämmelse mellan effektnivå och EQS-värde. I försök där den kemiska miljön varit sådan att endast en mindre andel av uranet förelegat i biotillgänglig form uppvisas effekt vid betydligt högre koncentrationer än EQS-värdet. Slutsatsen är därmed att det är de biotillgängliga fraktionerna som är avgörande för urantoxiciteten. Detta är vedertaget då det gäller toxicitet för flera andra metaller. För uran ger flertalet undersökningar stöd för att den fria uranyljonen UO_2^{2+} och uranylhydroxidkomplexet UO_2OH^+ är de mest biotillgängliga formerna. Fördelningen av uranspecies (förekomstformer) i ett vattenprov med en känd halt totalt löst uran kan beräknas

genom geokemisk modellering med programvaror som t.ex. Phreeqc eller VisualMinteq. Summan av de beräknade koncentrationerna av UO_2^{2+} Och UO_2OH^+ antas utifrån gjorda undersökningar utgöra huvuddelen av den biotillgängliga koncentrationen av uran vilken i sin tur är toxisk över en viss koncentration. Beräkningar bolaget genomfört visar att halterna av båda dessa species är betydligt lägre än bedömningsgrunden.

Havs- och vattenmyndigheten har anfört att föreskriften är bindande för alla och envar och att föreskriftens utformning och innehåll inte kan prövas i en prövning av tillstånd till en enskild verksamhet. Någon direkt synpunkt om bolagets anförande och utredning avseende toxiciteten hos uran har myndigheten inte haft.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Av den utredning bolaget har lagt fram bedömer mark- och miljödomstolen att det varken idag eller för den ansökta verksamheten kommer att genereras halter av uran (lösta halter) som i utsläppsplymen vid SS 39 kommer att överskrida årsmedelvärde eller maximalt tillåten koncentration i enlighet med HVMFS 2019:25.

Utsläppen av uran bedöms därför inte heller äventyra möjligheten att uppnå beslutad miljökvalitetsnorm år 2027.

Övriga utsläpp till vatten.

Inledning

Frågan om utsläppen av xantater och sulfat har varit föremål för särskild uppmärksamhet från motparter och remissinstanser. Ämnena omfattas inte i sig av HVMFS 2019:25 men ska bedömas inom ramen för deras miljöpåverkan och eventuella indirekta effekter på biologiska kvalitetsfaktorer.

Xantater

Anrikning i den befintliga verksamheten sker med våtmagnetisk separering. I den fortsatta, ansökta verksamheten kommer malm med högre sulfidinnehåll att brytas och för att få en tillräcklig kvalitet på slutprodukten krävs att sulfidmineral separeras från järnsligen. För att åstadkomma detta kommer anrikningsprocessen att kompletteras med ett flotationssteg som avskiljer sulfiden. I flotationssteget behövs kemikalier som styr mineralpartiklarnas ytegenskaper och därför kommer bland annat xantater att användas. Xantater kan ha såväl brandfarliga som toxiska egenskaper.

Havs- och vattenmyndigheten har menat att utsläpp av xantater kan påverka bedömningen av tillåtligheten och att frågan om utsläpp av xantater inte kan sättas på prövotid. Bland annat Havs- och vattenmyndigheten, länsstyrelsen och Leif Ramm-Schmidt har anfört att bolagets uppgivna förbrukning av xantater i processen är hög jämfört med andra gruvverksamheter i Sverige. Vidare har det anförts att bolagets bedömning av effekterna av utsläpp av xantater grundas på osäkra uppgifter bland annat avseende nedbrytning kopplat till temperaturer. Det har anförts att det inte kan uteslutas att förekomst av icke obetydliga resthalter av ämnet i processvattnet kan komma att påverka recipienten Muonio älv påtagligt negativt.

Bolaget har anfört att den ansökta flotationsprocessen inte är densamma som den process som motparterna har hänvisat till i sina jämförelser. Vidare har bolaget redovisat sin bedömning av sönderfall av xantat, upptag, synergism och toxicitet och gör gällande att halterna i bräddvattnet (årsmedelhalt ca 0,67 mg/l) närmast omgående späds till halter under lägsta effektkoncentration (grönalg) 0,43 mg/l och att halter vid SS 39 ligger på ca 0,02 mg/l vid LLQ och ca 0,002 mg/l vid MLQ. Exempelvis har lägsta effektkoncentration för fisk noterats till 11 mg/l vilket är långt över halterna i bräddvattnet. Av bolaget uppmätta halter i processvatten vid pilotförsök uppgår inte till ekotoxikologiska gränsvärden vare sig från European Chemicals Agency (Echa) eller från Environment Canada IC25. Bolaget anser att det är enkelt att mäta xantathalten i utsläppen och att det är möjligt att reducera resthalter av xantat genom exempelvis pH justering eller tillsats av kopparsulfat.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen anser att den av bolaget redovisade halten i bräddvattnet inte medför någon sådan toxisk påverkan som medför olägenhet av väsentlig betydelse och som äventyrar tillåtligheten. Det är således enligt domstolens bedömning möjligt att nu föreskriva tillräckliga begränsningsvärden. Emellertid är det inte slutligt utrett att det inte skulle gå att ytterligare nedbringa resthalterna genom ytterligare rening till en rimlig kostnad. Domstolen finner att frågan om slutliga villkor för xantater därför bör uppskjutas under en prövotid där bolaget vidare ska utreda destrueringsmetoder. (Se nedan under *Villkor, uppskjutna frågor m.m.)*

Sulfat

Sulfat i processvattnet kommer från såväl berget som bryts som från tillsatta processkemikalier i anrikningsprocessen. Sulfat är varken ett särskilt förorenande ämne eller ett prioriterat ämne i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och bolaget har använt sig av gräns- och riktvärden från Kanada då inga svenska finns.

Flera parter har haft synpunkter på bolagets prognosticerade halter av sulfat i brädd-vattnet för den ansökta verksamheten. L.R-S. har ifrågasatt bolagets beräkningar och med egna beräkningar menat att de kemiska antagandena inte stämmer och att halterna i processvattnet är underskattade i förhållande till mängden svavelsyra som ska användas i verksamheten. Älvräddarna, M.K., finska parter med flera har anslutit sig till L-R.S.s yttranden. Havs- och vattenmyndigheten anser att bolagets förslag på begränsningsvärde 2 000 mg/l innebär en risk för olägenhet och negativ miljöpåverkan och att det föreligger risker för kroniska effekter på omgivande miljö vid redan vid 15 - 40 mg/l beroende på vattnets hårdhet.

Bolaget har invänt mot L.R-S.s beräkningar och angivit att de blir kraftigt missvisande med de antaganden R-S. har gjort. Bolaget har redogjort ytterligare för förutsättningarna för sina prognoser, något som R-S. inte har godtagit.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen finner att det underlag som lagts fram av bolaget grundas på relevanta bedömningar och beräkningar. Det som anförts av andra parter ändrar inte domstolens bedömning. De prognosticerade halterna bedöms som tillförlitliga. Av bolagets redovisningar framgår att bräddvatten för befintlig verksamhet har halter som motsvarar för årsmedel drygt 90 mg/l och en maximal halt på 130 mg/l. För den ansökta verksamheten, inklusive vattenrening vid Sahavaara, prognosticeras att halten i bräddvattnet, när påverkan på miljön från verksamhetens bräddvatten når sin högsta nivå, uppgår till ett övergripande årsmedel strax under 1700 mg/l och ett högsta årsmedel på drygt 2600 mg/l. Dessa halter kommer att vara under toxiska effektnivåer inom hundratalet meter från utsläppspunkten och vid påverkanspunkten SS 39 har omblandningen medfört att halten är ungefär 5 mg/l vilket är långt under sagda effektnivåer. Domstolen bedömer därför att utsläppen av sulfat inte riskerar att försämra någon relevant kvalitetsfaktor och att det inte utgör hinder mot tillåtligheten men att sulfat ska följas upp under en prövotid. Domstolen återkommer till detta nedan under rubriken *Villkor och uppskjutna frågor m.m*.

Flödespåverkan gällande miljökvalitetsnormer

Mark- och miljödomstolen har ovan, under bedömningen av flödespåverkan på Natura 2000-områdena, bedömt att den sökta bortledningen av vatten från Muonio älv och minskade flöden i Kaunisjoki och Aareajoki inte kommer att medföra en otillåten försämring av statusen med de begränsningar som kan föreskrivas i villkor.

Sammanfattande bedömning miljökvalitetsnormer

Domstolen anser att bolaget har visat att påverkan såväl från befintlig som sökt verksamhet under drift samt från den efterbehandlade verksamheten inte kommer att medföra någon otillåten försämring av statusen för någon relevant kvalitetsfaktor i någon av de bedömda vattenförekomsterna.

I fråga om äventyrandet av möjligheterna att nå miljökvalitetsnormerna gör domstolen följande överväganden. Mark- och miljödomstolen noterar först att "Icke-försämringskravet" framgår av artikel 4.1 a i) i ramvattendirektivet. Vidare ska medlemsländerna enligt punkten ii) "skydda, förbättra och återställa alla ytvattenförekomster". EU-domstolen har Weserdomen, punkterna 39 och 40 poängterat att det föreligger en skyldighet att såväl förbättra som förebygga en försämring.

Av artikel 4.8 i ramvattendirektivet framgår att vid tillämpningen av undantag, kraftigt modifierade vatten, mindre stränga miljömål och tidsfrister enligt artiklarna 4.3 - 4.7 "skall en medlemsstat se till att tillämpningen inte permanent hindrar eller äventyrar uppnåendet av detta direktivs mål i andra vattenförekomster inom samma avrinningsdistrikt och att den är förenlig med genomförandet av gemenskapens övriga miljölagstiftning". EU-domstolen (punkt 51 i Weserdomen) har tolkat artikel 4.1 a i-iii i direktivet så att "medlemsstaterna - med förbehåll för att undantag kan beviljas - är skyldiga att inte lämna tillstånd till ett projekt när projektet kan orsaka en försämring av en ytvattenförekomsts status eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status hos en ytvattenförekomst eller en god ekologisk potential och en god kemisk status hos en ytvattenförekomst vid den tidpunkt som anges i direktivet". Denna uttolkning har härefter legat till grund för förarbetena till nu gällande lydelse av 5 kap. 4 § miljöbalken. Av dessa framgår att uttrycket ”äventyra” markerar att det handlar om att se till att verksamheten eller åtgärden inte innebär ett allvarligt hot mot möjligheterna att uppnå god status på vattenmiljön. Med ”äventyra” avses att det ska vara fråga om ett risktagande av en sådan dignitet att Sveriges möjlighet att uppfylla ramdirektivets krav hotas så allvarligt att risken måste betraktas som oacceptabel. Med ”äventyra” avses inte vilket försvårande som helst. Hanterliga risker - dvs. risker som bedöms kunna hanteras på ett sätt som gör att det inom ramen för vattenförvaltningen eller genom andra åtgärder fortfarande är möjligt och sannolikt att rätt kvalitet på vattenmiljön kan uppnås - bör alltså kunna accepteras och inte betraktas som ett äventyrande (se prop. 2017/18:243 s 193).

Även om den sökta verksamheten i sig utgör en betydande punktkälla är dess bidrag till belastningen på de aktuella vattenförekomsterna marginell. I de fall den ekologiska statusen inte är god vilket gäller sjön Kaunisjärvi samt Patojoki, delar av Kaunisjoki, Aareajoki, och Mellajoki är detta att hänföra till kvalitetsfaktorer och påverkan som inte härrör från den sökta verksamheten. Det är därför inte fråga om ett otillåtet äventyrande av möjligheten att nå miljökvalitetsnormen i de utpekade vattenförekomsterna såsom den gällande svenska rätten är utformad. Inte heller kan domstolen finna att det sökta tillståndet skulle strida mot artikel 4.8 i ramvattendirektivet på så sätt att det permanent hindrar eller äventyrar uppnåendet av detta direktivs mål i andra vattenförekomster inom samma avrinningsdistrikt.

Sammanfattningsvis anser mark- och miljödomstolen att den sökta verksamheten med de begränsningar som kan föreskrivas inte strider mot bestämmelserna om miljökvalitetsnormer för vatten i 5 kap. 4 § miljöbalken eller EU:s ramvattendirektiv i övrigt.

Artskyddsfrågor

Bestämmelserna i Europaparlamentets och Rådets direktiv 2009/147/EC av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar (Fågeldirektivet) och Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (Art- och habitatdirektivet) har implementerats i svensk rätt genom artskyddsförordningen (2007:845). Den nu gällande lydelsen, vilken trädde i kraft den 1 oktober 2022, ska i avsaknad av övergångsbestämmelser tillämpas i detta mål. Sammanfattningsvis kan beträffande de ändringar som gjorts konstateras att fridlysningsbestämmelserna i den tidigare 4 § delats upp i två paragrafer, 4 och 4 a §§. 4 § innehåller numera bestämmelser om fridlysning av vilda fåglar och 4 a § fridlysning av vissa andra vilt levande djurarter. 14 § innehåller bestämmelser om dispens från förbuden i de fridlysningsbestämmelser som genomför fågeldirektivets och art- och habitatsdirektivets bestämmelser om artskydd och har endast ändrats redaktionellt samt vad avser paragrafhänvisningar (Fm 2022:5).

Mot bakgrund av beskrivna ändringar i artskyddsförordningen, vilka har trätt i kraft efter avslutad huvudförhandling i målet, måste bolagets yrkanden förstås som att de även avser dispens från förbuden i 4 a §.

Enligt 4 § artskyddsförordningen är det förbjudet att

1. avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,
2. avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon,
3. samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma, och
4. avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningsperiod, om inte störningen saknar betydelse för att
   a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
   b) återupprätta populationen till den nivån.

Enligt 4 a § är det förbjudet att, i fråga om sådana vilt levande djurarter som har markerats med N eller n i bilaga 1

1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödnings-, övervintrings- och flyttningsperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatser.

Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren.

Vidare finns det i 6 § särskilda bestämmelser till skydd för groddjur och i 7 - 9 §§ bestämmelser till skydd för växter.

Enligt 14 § (jfr med 21 kap. 3 § miljöbalken) kan en tillståndsmyndighet i det enskilda fallet ge dispens från förbuden i 4-5 och 7 §§.

En dispens får ges endast om

1. det inte finns någon annan lämplig lösning,
2. dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde, och
3. dispensen behövs
   a) för att skydda vilda djur eller växter eller bevara livsmiljöer för sådana djur eller växter,
   b) för att undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten

eller annan egendom,

c) av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse,

d) för forsknings- eller utbildningsändamål,

e) för återinplantering eller återinförsel av arten,

f) för den uppfödning av en djurart eller den artificiella förökning av en växtart som krävs för återinplantering eller återinförsel enligt e, eller

g) för att under strängt kontrollerade förhållanden selektivt och i liten omfattning tillåta insamling och förvaring av vissa exemplar i en liten mängd.

Enligt 15 § kan en dispens från förbuden i 6, 8 och 9 §§ även lämnas om det inte finns någon annan lämplig lösning och dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde.

Enligt mark- och miljödomstolens bedömning krävs det dispens för de arter som omfattas av 4 § och där den kontinuerliga ekologiska funktionen inte kan vidmakthållas med olika typer av undvikande- och skadelindrande åtgärder.

För arter som omfattas av 4 a § gäller strikt skydd varvid dispens krävs för varje påverkan.

Av utredningen i målet framgår att den sökta verksamheten mer än obetydligt kan påverka fågelarter som dvärgsparv, mindre hackspett, rosenfink, stjärtand, storspov, sädgås och tretåig hackspett. För växter gäller det brudsporre, myrbräcka, myrstarr, sumpnycklar/lappnycklar samt långskaftad svanmossa. Verksamheten orsakar såväl habitatförluster genom exploatering eller grundvattensänkning som visuella störningar och bullerstörningar. Mark- och miljödomstolen konstaterar att inventeringarna är omfattade med avseende på djurgrupper och har skett under en längre tidsperiod och erfarenheter från befintlig verksamhet har kunnat inarbetas. Domstolen bedömer mot den bakgrunden att utredningarna uppfyller de krav som kan ställas. Arealutbredningen för påverkan har utgått ifrån en konservativt ställd utgångspunkt om att området med grundvattenpåverkan om mer än 0,1 m och en bullerpåverkan upp till 45 dB(A) ekvivalent nivå utöver de områden som direkt tas i anspråk för an-

läggningar blir irreversibelt påverkade och förlorade som habitat. Inventeringar under senare år har visat att den faktiska påverkan är betydligt mindre och att ett flertal fågelarter av fokusarterna har konstaterats häcka inom område som betraktades som helt förlorade för all framtid. Mark- och miljödomstolen anser att påverkansområdet är rimligt avgränsat med en hög säkerhetsmarginal.
Bolaget har åtagit sig undvikande och skadelindrade/skadeförebyggande åtgärder som innebär att de värdefulla rikkärrsmiljöerna öster om nuvarande sandmagasin inte tas i anspråk. Inte heller området mellan Sahavaara och Tapuli nordväst om sjön Ruuttijärvi tas i anspråk. Vidare har bolaget åtagit sig att införa skyddsavstånd om 200 m mellan Sahavaaraområdet (gråberg och dagbrott) och tjärnarna på Ahvenvuoma respektive Kaunisjoki. Därtill har bolaget åtagit sig att bibehålla skogsridåer mellan Ahvenvuoma/Kaunisjoki och Sahavaaraområdet samt att anpassa verksamheten under häckningstid så att buller och visuella störningar begränsas. Bolaget har därutöver åtagit sig att inför varje häckningssäsong uppföra en avskärmande vall i den västra delen av gråbergsupplaget.

Trots dessa undvikande och skadelindrande åtgärder bedömer bolaget att det behövs ytterligare biotopförbättrande åtgärder för att kontinuerlig ekologisk funktion och/eller gynnsam bevarandestatus ska kunna vidmakthållas. Bolaget har därför föreslagit och åtagit sig ett program för restaurerande och biotopförbättrande åtgärder.

Mark och miljödomstolens bedömning av vilka arter som kräver dispens

Naturvårdsverkets inställning är att dispens krävs för den sökta verksamhetens påverkan på de angivna fokusarterna ovan samt därutöver brushane, kricka, videsparv, bläsand och lappranunkel samt åkergroda.

Bolaget har motsatt sig Naturvårdsverkets bedömning såvitt avser brushane, kricka, videsparv, bläsand och ifrågasatt grunderna för verkets bedömning. Vid huvudförhandlingen har Naturvårdsverket vidhållit sin inställning utan att närmare motivera sitt ställningstagande. Mark- och miljödomstolen anser inte att det av utredningen i

målet framgår att brushane, kricka, videsparv och bläsand kan komma att påverkas i sådan omfattning att dispens krävs.

Mark- och miljödomstolen anser inte heller att det av underlagsrapporten från *Calluna, bilaga H 9* eller av någon annan utredning i målet finns något som talar för att verksamheten skulle medföra mer än liten konsekvens för den lokala populationen eller obetydlig konsekvens nationellt/regionalt för de utpekade fokusarterna. Mark- och miljödomstolen utesluter dock inte att enstaka exemplar av lappranunkel och åkergroda kan komma att påverkas framför allt i anslutning till etableringen av Sahavaara industriområde och vid utökningen av sandmagasin och klarningsmagasin så som de slutligt bestämts.

Mark- och miljödomstolen bedömer vidare att de av bolaget vidtagna undvikande och skadelindrande åtgärderna inte helt kan garantera kontinuerlig ekologisk funktion för de nu avgränsade arterna varför det alltså krävs dispens. Undantag från fokusarterna ovan ska dock göras för myrstarr som inte omfattas av skydd enligt artskyddsförordningen. Enligt domstolens bedömning ska de biotopförbättrande åtgärderna i första hand betraktas såsom försiktighetsmått som kan föreskrivas som villkor för dispensen för att undvika att upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus försvåras. Fråga är nu om kraven för dispens är uppfyllda.

<u>Mark- och miljödomstolens bedömning om det finns annan lämplig lösning</u>

Mark- och miljödomstolen konstaterar att lokaliseringen av anläggningarna är knutna till mineralfyndigheterna för vilka det finns lagakraftvunna bearbetningskoncessioner. I fråga om de områden som nu tas i anspråk av den utökade verksamheten (Sahavaara gråbergsupplag, sandmagasinets utökning mot nordväst och klarningsmagasinets utökning mot söder) är det områden med måttliga naturvärden som till viss del är dikningspåverkade. Det saknas rimliga alternativa och lämpliga lösningar om järnmalmsfyndigheten ska kunna utvinnas.

Mark- och miljödomstolens bedömning om allt överskuggande allmänintresse

Region Norrbotten bl.a. uppgett att regionen anser att den sökta verksamheten kommer att ha stora och positiva samhällsekonomiska effekter i Norrbotten och för Sverige som helhet. Av järnmalm görs stål som är den mest använda metalliska råvaran i hela världen och som även behövs i stora mängder i den gröna omställningen av samhället som just nu sker i exempelvis norra Sverige. Sverige står idag för ungefär 90 procent av all järnmalm som produceras i Europa medan endast ca 40 procent av den järnmalm som förbrukas bryts i Europa. Den geopolitiska utvecklingen med en orolig omvärld pekar alltmer mot att Europa måste säkerställa egna råvarutillgångar för att klara av den produktion som är av yttersta vikt om Sverige och Europa ska klara av den gröna omställningen.

Pajala kommun anför att bolaget med underleverantör sysselsätter ca 550 personer av ca 2 600 personer i arbetsför ålder.

Naturvårdsverket har uppgett att verket anser att ett enskilt bolags ekonomiska intressen inte kan anses vara ett allt överskuggande allmänintresse. Naturvårdsverket har vidare hänvisat till Mark- och miljööverdomstolens avgöranden i mål nr M 2640-14 (refererat i MÖD 2015:3) som gällde uppförande av en skid- och turistanläggning och M 10717-17 som rörde brytning av kaolinlera.

Av den socioekonomiska utredning som ingår i bolagets ansökan framgår bl.a. följande. *Verksamheten skapar en direkt sysselsättning för ca 400 – 600 personer. Med indirekt sysselsatta är det 600 – 900 personer som får sin utkomst via KAUNIS IRON. Av de totala antalet sysselsatta beräknas att 2/3 bor i Pajala kommun. KAUNIS IRON torde bidra till att befolkningsminskningen stannar upp i Pajala kommun och att befolkningen till viss del t o m ökar. I befolkningsprognosen bor det år 2028 770 fler personer i Pajala kommun med gruva, jämfört med utan gruva. Verksamheten i Pajala är helt i linje med den svenska mineralstrategin, som säger: ”Gruvnäringen har en stor betydelse för landets tillväxt och ekonomi. Den skapar arbetstillfällen i det omgivande samhället, bidrar till stärkt attraktionskraft och skapar*

tillväxt i delar av landet som under en lång period har haft en nedåtgående befolkningsutveckling. Gruvnäringens expansion visar på den starka koppling som finns mellan stad och land."

Av hållbarhetsanalysen i ansökan framgår att verksamheten bidrar med betydande skatteintäkter om ca 250 Mkr per år och att bolagets strategi är att handla varor och tjänster lokalt när det är möjligt. Av koncernens externa inköp på drygt 470 Mkr under 2018, hamnade 90 Mkr i Pajala (19%), 103 Mkr (22%) i kommuner gränsande till Pajala kommun, 63 Mkr (13%) i övriga Norrbotten och ca 217 Mkr (46%) utanför regionen.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning. De aktuella fyndigheterna är utpekade som riksintressen för värdefulla ämnen och mineral enligt 3 kap. 7 § miljöbalken. Bearbetningskoncessionerna har vidare fastställts av regeringen. Enligt domstolens bedömning måste järnmalm anses vara ett prioriterat mineral. Den svenska produktionen har stor betydelse för den europeiska försörjningen av järn och stål. Den inhemska järnmalmsproduktionen har stor betydelse för försörjningen av råvara till fossilfria stålprodukter. Verksamheten är vidare av kritisk betydelse för sysselsättningen i Pajala kommun och för att kunna upprätthålla en levande landsbygd som också förmår att stödja besöksnäringen. De av Naturvårdsverket åberopade rättsfallen avser varken sådana prioriterade mineral eller avser verksamheter med sådan avgörande betydelse för lokal- och regionalsamhället som det är fråga om i detta mål. Även om kraven på överskuggande allmänintresse ska sättas högt erinrar mark- och miljödomstolen om EU-domstolens avgörande i mål C-346/14 (Schwarze Sulm) där ledning kan fås avseende nivån på överskuggande allmänintresse. EU-domstolen fann att förutsättningarna fanns för att ett tillstånd ska kunna ges till en verksamhet som försämrar den ekologiska ytvattenstatusen då nybyggnation av ett småskaligt vattenkraftverk kan omfattas av ett allmänintresse av större vikt. Det framgår vidare av domen att vad som är ett allmänintresse av större vikt är upp till medlemslandet att avgöra. Mark- och miljödomstolen anser sammantaget att verksamheten därför måste betraktas som ett allt överskuggande allmänintresse. Hinder mot dispens föreligger inte till följd av detta rekvisit.

Mark- och miljödomstolens bedömning om upprätthållande av gynnsam bevarandestatus försvåras för de aktuella arterna

Domstolen har ovan konstaterat att de initiala undvikandeåtgärderna och vissa skyddsåtgärder innebär att påverkan på rikkärrsarter och fågellivet i Ahvenvuoma nedbringats väsentligt. Emellertid kvarstår det en påverkan som innebär att dispens krävs.

Påverkan på sädgås har särskilt behandlats i skriftväxlingen och vid huvudförhandlingen. Sädgåsen har även i utredningsarbetet varit föremål för återkommande inventeringar. Såväl Naturvårdsverket som länsstyrelsen har rest invändningar. Naturvårdsverket anser att dispens inte ska beviljas på grund av risk för påverkan på den lokala populationen. Det framgår av utredningen i målet att populationen i kommunen bedöms uppgå till ca 100 par och ca 10 par riskerar att påverkas genom habitatförluster. Det framgår vidare av utredningen i målet inklusive det som framlagts av bolaget vid huvudförhandlingen att några kända häckningslokaler inte kommer att fysiskt exploateras samt att tjärnarna vid Ahvenvuoma är ett kärnområde lämpligt för häckning och ruggning. Påverkan på numerären är således osäker och enligt domstolens bedömning i första hand gjord utifrån bedömda arealminskningar av generella habitat och inte på direkta kända revir eller häckningsområden. Tillgången på habitat är emellertid god. *(Callunas rapport, bilaga H 9).* Mark- och miljödomstolen anser att bolaget vid huvudförhandlingen har visat med inventeringsresultat att den faktiska förekomsten av sädgås är koncentrerad till särskilda områden runt och i anslutning till verksamhetsområdet. Bolaget har åtagit sig särskilda skyddsåtgärder för att minska bullerpåverkan och visuella störningar under häckningstid. Mark- och miljödomstolen anser att det även bör föreskrivas särskilda begränsningsvärden för buller för att minska påverkan på Ahvenvuomas tjärnar. Mot denna bakgrund anser domstolen att påverkan på sädgås inte riskerar att medföra att gynnsam bevarandestatus för sädgås försämras. Enligt mark- och miljödomstolens bedömning har bolaget även visat att det för såväl övriga aktuella fågelarter som växter, åkergroda och långskaftad svanmossa, med de ytterligare skyddsföreskrifter som

kan föreskrivas, går att göra bedömningen att gynnsam bevarandestatus inte försämras.

Mark- och miljödomstolen anser därför att de sökta dispenserna kan beviljas. Det bör vidare föreskrivas i villkor att det föreslagna åtgärdsprogrammet med restaurerande och biotopförbättrande åtgärder på totalt 687 ha våt- och skogsmark ska genomföras. Mark- och miljödomstolen anser att åtgärdsprogrammet är generellt till sin karaktär vilket innebär att det för vissa arter medför att kontinuerlig ekologisk funktion kan upprätthållas utan att krav på dispens aktualiseras. För andra arter blir åtgärderna skyddsåtgärder som säkerställer att gynnsam bevarandestatus upprätthålls och för en tredje grupp arter kan det innebära ren kompensation. Mark- och miljödomstolen anser inte att Naturvårdsverkets inställning att åtgärdsprogrammet inte kan föreskrivas som villkor då bolaget saknar tillgång till marken i alla delar ska medföra något hinder. (Jfr. bl.a. mark- och miljödomstolens deldom 2007-04-26 i mål M 3094-03, Botniabanan). Då den areella omfattningen av åtgärdsprogrammet har bestämts för att med marginal möta all habitatförlust enligt bilaga 9, som utgick från 100 procents förlust och ej återställningsbara habitat, innebär programmet att restaureringen överskrider den faktiska förlust som nu görs genom den utökade verksamheten. Det finns vidare möjligheter att restaurera rikkärr i stället för fattigkärr varför delar av programmet kan betraktas som kompensationsåtgärder enligt 16 kap. 9 § miljöbalken. Det bör föreskrivas att myrslåtter ska ingå under gruvans drifttid på sätt som föreslagits av Naturvårdsverket. Det bör vidare delegeras till tillsynsmyndigheten att meddela närmare föreskrifter om genomförandet på sätt som framgår av domslutet.

Bestämmelserna i artskyddsförordningen hindrar därmed inte att tillstånd meddelas.

Påverkan på hälsa och säkerhet

Utöver vad som framgått ovan om påverkan genom transporter ger verksamheten även upphov till störningar och risker genom buller, markvibrationer, luftstötvågor och stenkast. Beträffande buller, markvibrationer och luftstötvågor anser mark- och

miljödomstolen att bolaget har visat att det är möjligt vidta skäliga försiktighetsmått och föreskriva begränsningsvärden enligt praxis så att hinder mot tillåtlighet inte föreligger.

Även i fråga om stenkast är det möjligt att genom att anpassa borrhålsdiameter och vinklar minimera riskerna för närboende avseende stenkast. Bolaget har beräknat säkerhetsavståndet för stenkast till 800 m vid användning av 250 mm håldiameter. Bolaget avser att lösa in de fastigheter som är belägna inom riskområdet för stenkast, dvs. 800 m från dagbrottskanten. Även fastigheter som är belägna i omedelbar anslutning till riskområdesgränsen kan komma att lösas in. Med detta åtagande och då det finns möjligheter att minska borrhålsdiametern samt nå ut med information och varningar anser mark- och miljödomstolen att det går att säkerställa att inga människor utsätts för otillåtliga risker.

Säkerhetsrapport, statusrapport

En säkerhetsrapport har redovisats i målet. Inga motparter har framfört krav eller synpunkter på rapportens innehåll. Mark- och miljödomstolen bedömer att säkerhetsrapporten kan ligga till grund för prövningen och att något hinder mot tillåtligheten i det avseendet inte föreligger.

Bolaget har i ansökan uppgett att aktuella verksamhetskoder enligt miljöprövningsförordningen (2013:251) för verksamheten är 13.10, 13.40 (malm och mineral). Bolaget angav även att verksamheten omfattas av verksamhetskoden 90.290-i (deponering) vilket skulle medföra att verksamheten omfattas av industriutsläppsdirektivet och det därför skulle komma att lämnas in en statusrapport något senare under handläggningen. Domstolen anser att industriutsläppsdirektivet inte gäller för andra typer av anläggningar än enbart de som är klassificerade som industriutsläppsanläggningar enligt industriutsläppsdirektivet. Frågor gällande utvinningsavfall ska hanteras enligt utvinningsavfallsförordningen. Något krav på statusrapport för verksamheten finns således inte.

Avfallshanteringsplan m.m.

Förordningen (2013:319) om utvinningsavfall (utvinningsavfallsförordningen) tillsammans med 15 kap. miljöbalken genomför i svensk rätt Europaparlamentets och Rådets direktiv2006/21/EG av den 15 mars 2006 om hantering av avfall från utvinningsindustrin och om ändring av direktiv 2004/35/EG (utvinningsavfallsdirektivet och ett antal beslut från EU-kommissionen med kompletterande bestämmelser om hantering av utvinningsavfall, bl.a. EU-kommissionens beslut (2009/360/EG) om tekniska krav för karaktärisering av avfall. I enlighet med vad som föreskrivs i direktivet och beslut från EU-kommissionen har den europeiska standardiseringskommittén CEN/TC 292 publicerat vissa tekniska standarder för bl.a. provtagning och karaktärisering av utvinningsavfall. Vidare har EU-kommissionen i enlighet med direktivet tagit fram referensdokument för bästa tillgängliga tekniker. Den senast publicerade MWEI BREF från 2018 grundas på en översyn av tidigare gällande MTWR BREF från 2009. BAT-slutsatserna innehåller teknisk information avseende bästa tillgängliga teknik och är vägledande vid bedömning av kraven enligt miljöbalken och utvinningsavfallsförordningen.

Enligt 23 § utvinningsavfallsförordningen ska den som driver en verksamhet som ger upphov till utvinningsavfall ha en avfallshanteringsplan. En avfallshanteringsplan har också lämnats in i målet. Flera parter har haft synpunkter relaterade till avfallshanteringsplanen med dess underbilagor. Många frågeställningar har rört utvinningsavfallens karaktärisering och representativiteten av provurvalet för detta varför domstolen kommenterar detta särskilt nedan.

Inledningsvis konstateras att Naturvårdsverket har ansett att innehållet i avfallshanteringsplanen inte följer vad som framgår av bestämmelserna i utvinningsavfallsförordningen och att det inte är möjligt att göra en bedömning av utvinningsavfallens karaktärisering. Verket har vidare menat att det är oklart om karaktäriseringen innehåller representativ information om utvinningsavfallens egenskaper på kort och lång sikt. Även Havs- och vattenmyndigheten, ELY och enskilda parter har anfört att konsekvenserna från utvinningsavfallen inte är kända på lång sikt. Sveriges geolo-

giska undersökning (SGU) har under handläggningen inledningsvis också haft synpunkter om bristande beskrivningar av provurval och karaktärisering av utvinningsavfallen.

Bolaget har under handläggningen kompletterat i omgångar avseende delar till avfallshanteringsplanen och beskrivningar med koppling till utvinningsavfallsförordningen. Efter bolagets kompletteringar under handläggningen har SGU, som är den svenska myndighet som har ansvar för frågor om berg, jord och grundvatten, ansett sig nöjda med kompletteringarna och även poängterat vikten av att anlägga ett uppsamlande dike runt gråbergsupplaget vilket är ett beprövat/enkelt sätt att reducera risker för negativa miljöeffekter. Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelsen har angivit att delar av synpunkterna är utredda medan Naturvårdsverket genomgående har ansett att underlaget är så bristfälligt att det inte går att bilda sig någon uppfattning om utvinningsavfallet och uppgett att samtliga verkets initiala synpunkter kvarstår. Enskilda parter har också i princip stått fast vid sina synpunkter om underlagets otillräcklighet.

Provanrikningsrapport

L-R.S. har tidigare under handläggningen yrkat att domstolen ska fö- relägga bolaget att ge in en provanrikningsrapport. Han har senare angivit vilket in- nehåll som han avser vilket skulle inkludera information om vattenanvändning vid provanrikningen, svavelhalt i malmen vid provanrikningen, kemikalieanvändning, pH i olika steg, fullständigt processchema, temperaturer, halten anjoner och katjoner, kornstorlek m.m. Även länsstyrelsen har under handläggningen menat att domstolen skulle ha tagit in dessa uppgifter. Mark- och miljödomstolen har övervägt frågan och avslagit L-R.S.s begäran i ett beslut den 9 juni 2022 med motivering att det underlag som efterfrågats inte krävs för att kunna göra relevanta bedömningar i målet. Fullständiga provanrikningsrapporter har inte tidigare bedömts vara ett nödvändigt underlag vid gruvprövningar och inte heller i förevarande mål har det enligt mark- och miljödomstolen framkommit skäl att se annorlunda på

saken. Inte heller den fortsatta handläggningen och huvudförhandlingen med tillkommande yttranden från såväl enskilda som länsstyrelsen har lett till att domstolen funnit att det framkommit skäl att anse att det finns tveksamheter i bolagets beskrivningar som motiverar att en fullständig provanrikningsrapport behövs för målets prövning. Däremot är resultat från provanrikningar relevant underlag för halter av förorenande ämnen i avloppsvattnet/processvattnet från provanrikning. I förevarande fall har bolaget också framfört att resultat från provanrikning har använts som indata i den modell som tagits fram för bedömning av processvattensammansättningen för verksamheten.

Mark- och miljödomstolens bedömning av avfallshanteringsplanen och överensstämmelsen med utvinningsavfallsförordningen m.m.

Vad som ska ingå i en avfallshanteringsplan framgår av bestämmelserna i 23-29 §§ utvinningsavfallsförordningen. Av samma förordning framgår i 30-36 §§ hur karaktäriseringen ska genomföras och vidare anges i 37-43 §§ hur insamling och utvärdering av information för karaktäriseringen ska göras. Domstolen instämmer i bl.a. Naturvårdsverkets synpunkt att om karaktäriseringen inte ger en korrekt bild av verkligheten riskerar det att medföra problem vid hanteringen av utvinningsavfallet, då utsläpp av föroreningar kan bli svåra att kontrollera och överblicka. Domstolen konstaterar också att frågan om karaktäriseringen och representativitet för utvinningsavfall är en återkommande fråga vid många gruvprövningar, i synnerhet om det finns syrabildande gråberg såsom vid förevarande fyndighet.

Naturvårdsverket har anfört att det inte går att utesluta att avrymningsmassor, i form av torv och morän är utvinningsavfall. Enligt 4 § utvinningsavfallsförordningen definieras utvinningsavfall som avfall som har uppkommit som en direkt följd av prospektering, utvinning eller bearbetning eller som en direkt följd av lagring av utvunnet material innan bearbetning av materialet har avslutats. Domstolen anser inte att avrymningsmassorna utgör utvinningsavfall enligt denna definition. Av bolagets beskrivning framgår vidare att avrymningsmassorna ska användas vid anläggande av infrastruktur och anläggningar inom befintliga och planerade verksamhetsområden

samt vid efterbehandlingen. Massorna är därmed att anse som biprodukter. Av massornas sammansättning och geokemiska egenskaper kan en bedömning göras om avrymningsmassorna utgör risk för olägenhet för människa eller miljö och domstolen bedömer att avrymningsmassorna inte utgör någon sådan risk.

Vad gäller prov som valts ut för djupare karaktärisering och som ska ge en representativ bild av utvinningsavfallens egenskaper konstateras följande.

Flera parter har menat att hur urvalet av prov för karaktärisering är gjort är för otydligt beskrivet och antalet prover har ansetts vara för litet. Bolaget har menat att kunskapen om mineraliseringens egenskaper samt egenskaperna hos utvinningsavfallen som uppkommer i verksamheten är baserad på omfattande grundläggande karaktärisering i samband med prospekteringsborrning och har följts upp under produktionen som också gett djupare erfarenheter. Det är bolagets uppfattning att representativa prover har valts ut av expertis för den fördjupade beskrivningen och karaktäriseringen av utvinningsavfallens egenskaper.

Mark- och miljödomstolen anser att det inte är antalet analyser som är avgörande för om proverna är representativa. Av de beskrivningar som bolaget har redovisat anser domstolen att det är visat att det finns ett omfattande underlag av provborrningar som sträcker sig till olika djup. Geologisk expertis har utifrån initiala analyser valt ut prover som bedömts ge en representativ bild av de olika geologierna som är aktuella för såväl malm som gråberg. Domstolen bedömer att det underlag bolaget har lagt fram under såväl den skriftliga handläggningen som vid huvudförhandlingen visar att det finns den kunskap och erfarenhet som krävs för att bedöma vad som utgör representativa prover. Med de villkor som fastslås i domslutet ska löpande uppföljning även göras vilket säkerställer att både malm och utvinningsavfallen kontinuerligt hanteras som planerat utifrån egenskaperna.

Den vidare och djupare karaktäriseringen av utvinningsavfallen har bestått av ett antal ytterligare analysmetoder av såväl statiska som kinetiska analyser. Mineralogisk undersökning, undersökning av huvudelement, fullanalys med fyrsyralakning,

ABA-test och NAG-test, laktest, fuktkammarförsök samt analys av processvattnet. Domstolen konstaterar att det är vedertagna metoder och i enlighet med BAT för karaktärisering av utvinningsavfall för gruvindustri. Domstolen kommenterar nedan särskilt synpunkterna om fuktkammarförsök.

Fuktkammarförsök är en kinetisk metod som syftar till att återspegla geokemiska vittringsprocesser på ett accelererat sätt och på det viset kunna få en prognos över utvinningsavfallets egenskaper även på längre sikt. Naturvårdsverket har anfört att de fuktkammarförsök som bolaget har genomfört inte har utförts enligt den standard som anges i BAT-slutsats 2 i BREF MWEI, nämligen en europeisk standard CEN/TR 16363 -*Characterization of waste-Kinetic testing for assessing acid generation potential of sulfidic waste from extractive industries*. Bolaget har genomfört fuktkammarförsök enligt en amerikansk standard, ASTM D 5744-96, -*Standard Test Method for Accelerated Weathering of Solid Materials Using a Modified Humidity Cell.* Den amerikanska standarden ligger till grund för den europeiska standard som rekommenderas i BAT MWEI. Bolaget har menat att skillnaden mellan standarderna är att den amerikanska har funnits betydligt längre, har uppdaterats i omgångar och har striktare regler för hur försöken ska genomföras. Av den anledningen går det att repetera försöken och jämföra med andra försök som är utförda enligt samma standard och det finns därför en stor databas att jämföra resultaten med. Naturvårdsverket har framhållit att bolagets fuktkammarförsök måste kompletteras med längre tidsserier för att det ska vara möjligt att bedöma hanteringen av gråberget från Sahavaara, både när det gäller deponering och åtgärder för återställning och utformning av täckning samt i fråga om om de föreslagna åtgärderna är relevanta och tillräckliga. Andra parter har också framfört synpunkter om att den långsiktiga miljöpåverkan inte har klarlagts.

Av bestämmelsen i 38 § p. 4 utvinningsavfallsförordningen framgår att som underlag för karaktärisering av utvinningsavfall får sådan information användas som uppfyller kraven i 31-36 § och finns i lämpliga certifieringssystem eller europeiska eller nationella standarder för liknande material. Domstolen anser att den standard som har använts för karaktärisering av utvinningsavfall i målet ska bedömas som ett

sådant lämpligt certifieringssystem som framgår av bestämmelsen i 38 § pkt 4 utvinningsavfallsförordningen. Genomförda fuktkammarförsök uppfyller därmed kraven i förordningen.

Domstolen konstaterar att hanteringen som planeras för de olika utvinningsavfallen grundas på karaktäriseringarna, såväl genomförda fuktkammarförsök samt övriga analyser. Domstolen anser att underlaget är tillräckligt för att göra en bedömning av miljöeffekterna på såväl kort som lång sikt med de genomförda analyserna. Det finns således en tydlig plan för hanteringen av malm och utvinningsavfall som bygger på relevanta karaktäriseringar.

Av utredningen i målet framkommer att gråberg som uppkommer vid Tapuli och Palotieva, deponeras på befintligt och delvis utökat gråbergsupplag vid Tapuli. Mindre mängder potentiellt syrabildande gråberg har identifierats vid dessa fyndigheter men merparten gråberg är buffrande. Potentiellt syrabildande gråberg särhålls inte vid dessa dagbrott utan blandas in med det buffrande gråberget. Sluttäckning i ett efterbehandlingsskede görs med en enkel (okvalificerad) täckning med morän. Viss estetisk anpassning ska göras i ett efterbehandlingsskede.

Vid Sahavaara uppkommer en inte obetydlig andel potentiellt syrabildande gråberg. Detta ska särhållas och läggas i särskilda deponiceller, PAF-celler, på gråbergsupplag i Sahavaara. PAF-cellerna utformas med en minst 0,5 meter tjock bottenplatta med täthetskriterier som motsvarar en hydraulisk konduktivitet på $<10^{-9}$ m/s. Diken ska anläggs i PAF-cellerna som ska samla upp dräneringsvatten och leda detta till en vattenreningsanläggning dit även länshållningsvatten från Sahavaara dagbrott leds och renas innan det pumpas vidare till processvattenmagasinet. Pallslänterna på deponicellen ska täckas succesivt då bolagets erfarenhet är att den huvudsakliga syreinträngningen sker just via slänterna. Genom kvalificerad täckning av PAF-cellerna begränsas vittringsförloppet. Funktionskravet på täckningen ska motsvara att syretransporten ska underskrida 0,5 mol/m^2 och år. Täckta PAF-celler överlagras successivt med buffrande gråberg innan hela upplaget täcks med okvalificerad täckning. Viss estetisk anpassning ska göras i ett efterbehandlingsskede.

Ej syrabildande gråberg används för anläggningsändamål i verksamheten.

Anrikningssand från magnetsepareringen bedöms sammantaget ha nettobuffrande egenskaper och vara icke farligt utvinningsavfall Anrikningssanden förtjockas och deponeras i befintligt och delvis utökat sandmagasin varvid vattenfasen rinner mot klarningsmagasinet.

Flotationssand, en restprodukt från flotationsprocessen, har egenskaper där potentiell syrabildning inte kan uteslutas, kan också ha ökad metallmobilitet över tid och klassas även som farligt avfall. Därför ska flotationssand deponeras och hållas vattenmättad under såväl drift som efterbehandlat skede. Deponering ska ske i en vattenfylld bergtäkt, Navettamaa, samt i en cell iordningsställd inne i sandmagasinet. Deponeringsmetoden har utvärderats med hjälp av numeriska modeller för prognostisering av hydrogeologiska och geokemiska processer i den deponerade sanden samt modell för syretransportprocesser genom sanden och framtida täckning. Till följd av kapillärkraft som råder naturligt i sanden kommer en vattenmättnad att kunna upprätthållas även efter långvariga perioder med kraftigt minskad grundvattenbildning. Graden av vattenmättnad som måste uppnås är det randvillkor som ansatts i modelleringsarbetet. Deponicellen ska som en del av efterbehandlingen överlagras med buffrande anrikningssand till en mäktighet av ≥2 m under den avslutande driftsperioden. Bergtäkten ska antingen efterbehandlas på samma sätt dvs överlagras med buffrande anrikningssand till en mäktighet av ≥2 m eller av en vattenpelare med en mäktighet av ≥1 m.

Hydroxidslam som uppkommer vid vattenreningen har inte karaktäriserats då inget slam ännu uppkommit. Hanteringen har dock planerats utifrån att slammet betraktas som farligt avfall och deponering ska ske i geotuber på en deponi som motsvarar en konventionell deponi för farligt avfall. Sluttäckning i enlighet med efterbehandling kommer att ske enligt riktlinjer för konventionella deponier för farligt avfall genom täckning av geomembran och morän.

Länsstyrelsen har anfört farhågor om anläggningarnas geotekniska stabilitet och under handläggningen yrkat att ytterligare namngiven sakkunnig ska förordnas i målet för att uttala sig om deponeringsförfarandets lämplighet. Dessa farhågor synes baseras på ett tidigare utlåtande inför GÄK:s prövning. Domstolen har tidigare under handläggningen, meddelat beslut i frågan och avslagit yrkandet (se aktbilaga 367). Domstolen anser att bolagets utredningar i denna del är tillräckliga, att bolaget har visat att stabiliteten hos anläggningarna uppfyller de krav som kan ställas enligt GruvRIDAS vilket också bekräftas av den förordnade dammsäkerhetssakkunnige. Därtill kommer den redovisning av erfarenheterna från den faktiska driften av anläggningen och hur bolaget har hanterat de problem som uppkommit. Domstolen bedömer sammantaget, mot bakgrund av den utredning som har lagts fram i målet, att de krav som uppställs i utvinningsavfallsförordningen är uppfyllda för såväl urvalsprover som karaktäriseringar och även vad avser övriga bestämmelser i förordningen. Utvinningsavfallens egenskaper, både på kort och lång sikt, är utredda enligt bästa möjliga tekniker. Rekommendationer för relevanta BAT-slutsatser i MWEI BREF följs för både karaktärisering och hantering av utvinningsavfall. Några risker på längre sikt angående anläggningarnas stabilitet kan inte befaras.

Med de villkor som domstolen fastställer enligt rubriken *Villkor, uppskjutna frågor m.m.* nedan kommer verksamheten även att kontrolleras löpande framgent för att bekräfta att den planerade hanteringen av utvinningsavfallen görs på planerat vis och inte utgör olägenhet för människa och miljö.

Avfallshanteringsplanen med kompletteringar har enligt domstolen ett innehåll som motsvarar de krav som uppställs i bestämmelserna i utvinningsavfallsförordningen och utgör således inget hinder mot tillåtligheten. Det kan noteras att enligt 29 § utvinningsavfallsförordningen ska planen ses över så snart det finns anledning till det och minst var femte år.

Sammanfattande bedömning av tillåtlighet

Mark- och miljödomstolen har ovan funnit att de brister som påpekats inte är sådana att de bör leda till att tillstånd vägras enligt 16 kap. 6 § miljöbalken. Domstolen anser att verksamheten, så som den slutligt begränsats genom bolagets nedjusterade produktionsyrkande, uppfyller kraven i 2 kap. 6 § miljöbalken med avseende på lokalisering. Det föreligger inte heller hinder med hänsyn till hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken, bestämmelserna om miljökvalitetsnormer för vatten enligt 5 kap. miljöbalken, artskydd och Natura 2000 enligt 7 och 8 kap. miljöbalken. Vidare anser mark- och miljödomstolen att det går att meddela sådana skäliga begränsningar och försiktighetsmått enligt 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken att det inte kommer att uppstå olägenheter av väsentlig betydelse enligt 2 kap. 9 § miljöbalken. Verksamheten är därmed tillåtlig och tillstånd kan lämnas.

Villkor, uppskjutna frågor m.m.

Inledning

Mark- och miljödomstolen finner inledningsvis anledning att klargöra följande. I tillståndsmål och ärenden enligt miljöbalken ankommer det på tillståndsmyndigheten att föreskriva de villkor och övriga skäliga begränsningar och försiktighetsmått som krävs för att verksamheten ska kunna bedömas tillåtlig. Detta krav gäller ”ex officio”, oavsett vad sökanden föreslagit och vad remissmyndigheter och motparter eventuellt har yrkat. Därutöver gäller att villkoren ska vara tydliga, tillräckligt precisa och uppföljningsbara för såväl sökandens som för tillsynsmyndighetens skull.

Mot bakgrund av att flertalet remissinstanser har yrkat att ansökan ska avvisas eller avslås har dessa också i allt väsentligt avstått från möjligheten att inkomma med konstruktiva förslag på villkorsskrivningar. I de fall krav har ställts har flera, bl.a. finska parter, krävt skärpta begränsningsvärden för fler parametrar än vad bolaget föreslagit utan att närmare ange specifika värden.

Bolaget har därutöver gjort ett stort antal mer eller mindre precisa åtaganden. Naturvårdsverket har, som deras talan får förstås, ställt sig frågande till vilken status åtaganden har och om de är uttömmande. Mark- och miljödomstolen vill här förtydliga att åtaganden omfattas av det så kallade allmänna villkoret som domstolen föreskriver (villkor 1), med den precision som följer av begreppet ”i huvudsaklig” och att åtaganden som görs under huvudförhandlingen efter tre års handläggning får anses gälla före eventuella motstridiga skrivningar i tidigare ingivna ansökningshandlingar.

Mark- och miljödomstolen har funnit att flera av bolagets åtaganden är av sådan betydelse för tillåtligheten och i vissa fall att de behöver omformuleras eller preciseras, så att de bör föreskrivas som villkor. Detta innebär dock inte att bolaget och tillsynsmyndigheten kan bortse från övriga åtaganden, vilka som framgått ovan omfattas av det allmänna villkoret.

Utsläpp till luft och damning

Flera parter har lyft frågan om besvärande damning som härrör från verksamheten. Bl.a. har T.K. yrkat att samtliga mätningar av stoftnedfall ska underkännas för vissa mätpunkter och att bolaget åläggs att undersöka övriga mätpunkter för stoftnedfall som ingår som underlag i ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen avseende närhet till vegetation.

Mark- och miljödomstolen bedömer därför att det är lämpligt med ett villkor om att bolaget ska vidta åtgärder löpande för att motverka damning. Vidare ska tillsynsmyndigheten ges delegation för att kunna fastställa ytterligare villkor för verksamheten som kan behövas till följd av damningsproblem.

Bolaget har åtagit sig att ha täckta flak och släp vid lastbilstransporter från verksamheten. Mark- och miljödomstolen anser att det är lämpligt att fastställa detta som ett villkor.

Länsstyrelsen har lyft frågan om damning som uppkommer vid upplaget av malmkoncentrat/slig. Bolaget har åtagit sig att anlägga ett väderskydd vid upplaget. Mark- och miljödomstolen anser att det är lämpligt att fastställa ett sådant villkor kopplat med en tidpunkt för när detta ska vara utfört.

Bolaget har föreslagit ett villkor om maximalt utsläpp av stoft från stoftavskiljare. Domstolen finner att det är lämpligt och föreskriver detta i enlighet med förslaget.

Utsläpp till vatten

Av 11 b § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd följer att ett begränsningsvärde för utsläpp normalt ska avse den punkt där utsläppet lämnar anläggningen, utan hänsyn till eventuell utspädning.

Bräddvattenflöden

Mark- och miljödomstolen har ovan funnit att bolaget genom den i målet framtagna och validerade hydrodynamiska modellen har visat att halterna i Muonio älv efter omblandning i värsta fallet vid produktionsår 11 inte riskerar att medföra någon otillåten försämring av statusen i vattenförekomsten (mätt i provpunkt SS 39) eller att utsläppet äventyrar möjligheten att nå målen med vattenförvaltningen.

Domstolen anser emellertid att det måste säkerställas genom villkor att bräddvattenflödena, oavsett behov och faktisk momentan pumpkapacitet, begränsas vid låga flöden med utgångspunkt från vad som redovisats i modellberäkningarna och miljökonsekvensbeskrivningen som ett värsta fall både vad gäller under den ur flödessynpunkt känsligaste månaden april då flödet i älven inte har stigit efter vintern samtidigt som det största bräddningsbehovet föreligger samt i perioder med mycket låga flöden ner mot lägsta lågvattenföring. Det ska därför föreskrivas i villkor att vid flöden i älven som understiger 60 m^3/s får inte bräddvattenflödet överstiga 0,4 m^3/s och när flödet understiger 30 m^3/s får bräddvattenflödet inte överstiga 0,1 m^3/s.

Bolaget har i sina utredningar utgått från dels areaviktade kontrollerade mätdata från SMHI´s mätstation Kallio 2 ca 41 km nedströms, dels areaviktade modellerade flöden från S-HYPE. Överensstämmelsen mellan mätdata och modelldata får anses god. Bedömningar av kumulativa effekter av Hannukainen:s och Kaunis Iron AB:s gruvverksamheter har utgått från areaviktade mätdata baserade på Kallio 2. Arbetssättet har enligt bolaget rekommenderats av SMHI.

En del motparter har ifrågasatt de av bolaget uppgivna flödesdata för Muonio älv avseende lågvattenföring och härvidlag åberopat ett värde på ca 7,7 m^3/s från finska VESI´s mätstation i Muonio beläget ca 71 km uppströms bolagets utsläppspunkt. Bolaget har vid huvudförhandlingen visat att en användning av mätdata från båda mätstationerna ger ett teoretiskt beräknat värde på LLQ som ligger på 24,4 m^3/s vid sammanflödet med Hannukainens utsläpp jämfört med 25,5 m^3/s om beräkningen skett enbart med data från Kallio 2. Det har vidare framkommit i skriftväxlingen efter avslutad huvudförhandling att det refererade värdet på LLQ från den finska flödestationen vid den aktuella tidpunkten baserats på modellering dvs. ingen mätning har utförts.

Mark- och miljödomstolen anser mot den bakgrunden att bolagets beräkning är trovärdig och att skillnaderna mellan svenska och finska värden är marginella och inte påverkar bedömningar och slutsatser beträffande utsläppets miljöpåverkan. Det bör emellertid föreskrivas som ett tillägg till villkoret om begränsning av bräddvattenflöden vid låg vattenföring i älven att beräkningen av flöden i utsläppspunkten ska ske med utgångspunkt från kontrollerade mätdata från båda mätstationerna. För det fall kontrollerade mätdata saknas ska flödesbestämningen ske med SMHI´s modell S-HYPE vilken bolaget visat har god överensstämmelse med kontrollerade mätdata vid normalflöden.

Bolaget har vidare vid huvudförhandlingen klargjort att man inte längre avser att brädda direkt från processvattendammen till Muonio älv. Mark- och miljödomstolen anser att det ska föreskrivas i villkor att bräddning till Muonio älv endast får ske via klarningsmagasinet.

Processvattenhantering, klarning, dammar m.m.

Lagring av processvatten i verksamheten möjliggörs främst via processvattenmagasinet och via klarningsmagasinet. Det befintliga klarningsmagasinets storlek var föremål för prövning i mål M 1828-18. Parter har även i förevarande mål haft synpunkter på klarningsmagasinets storlek och ansett att det är för litet i förhållande till omfattningen av gruvverksamheten och att detta innebär för mycket bräddning till Muonio älv samt att ytan för klarning, dvs. avskiljning av suspenderat material, innan bräddning är för liten. Synpunkter har också kommit om att reningen av bräddvatten inte är tillräcklig och att det inte är BAT. När det gäller klarningsmagasinets storlek och utformning konstaterar domstolen följande.

Utgångskriteriet för bolagets dimensionering av klarningsmagasinets storlek och utformningen har varit att klara att innehålla ett begränsningsvärde för suspenderat material om 10 mg/l. Den dimensionerande partikelstorleken har satts till 0,005 mm och beräkningarna visar att uppehållstider mellan 27,3 - 45,5 timmar behövs i dammen vid ett vattendjup på 1,5 respektive 2,5 meter.

Bolaget har möjlighet att såväl återföra överskottsvatten från klarningsmagasinet till processvattendammen som att brädda till Muonio älv samt att bortleda vatten från älven till processvattendammen.

Att inkludera ett system som möjliggör återanvändning av överskottsvatten i processen är i enlighet med BAT-slutsatser i BREF MWEI (BAT 42). BAT-slutsatserna anger att tekniken är användbar i den utsträckning det inte ger upphov till att ämnen ackumuleras och stör själva processen. Av BAT-slutsats 45a framgår att BAT är att separera suspenderade partiklar i processvattnet genom gravitation i sedimentationsdammar och att tillämpligheten av slutsatsen styrs av tillgängliga ytor och områden. BAT-slutsats 45c anger att flockningsmedel kan användas för att öka effekten av avskiljningen av partiklar. BAT-slutsats 45f anger att membranfiltrering genom ultrafiltrering kan användas för att avskilja partiklar i storleksintervall

0,0025-0,1 µm vilket typiskt sett kan innefatta flotationsagenter, ytaktiva ämnen och organiska metallkomplex.

Domstolen konstaterar att det i BREF dokumentet inte finns ytterligare BAT-slutsatser som styr hur omfattande ett system för lagring av återvunnet processvatten ska vara, dvs. vilka volymer, uppehållstider, eller vilka andra kriterier som ska anses vara avgörande vid utformning av avskiljning av suspenderade partiklar/föroreningar i processvattnet. Domstolen anser att det utgångssätt bolaget har valt för dimensionering och utformning av system för lagring av överskottsvatten samt avskiljning av suspenderat material är i linje med vad som i BREF MWEI anges som BAT. Av underlaget som lagts fram framgår att den uppsatta partikelavskiljningen, högst 10 mg/l i bräddvattnet, fungerar för den befintliga verksamheten och att samma partikelavskiljning ska kunna uppnås för den ansökta verksamheten med de utökningar av klarnings- och processvattenmagasinet som nu också ansöks om. Ännu större lagringskapacitet av överskottsvatten kräver att mer mark tas i anspråk och/eller att större och högre dammar anläggs. Domstolen anser att det i nuläget, mot bakgrund av utredningen i målet, inte kan anses som skäligt att kräva ytterligare lagringsvolym för processvatten.

Vad avser ytterligare rening av processvattnet konstaterar domstolen följande. Av BAT-slutsats 46 framgår att BAT är att använda olika tekniker för rening av olika lösta ämnen som bygger på oxidation, reduktion med biologi, kemisk fällning, adsorption, jonbyte eller filtrering. Olika tekniker kräver olika förutsättningar för att fungera och många är också betydligt mer resurskrävande. Länshållningsvatten från Sahavaara dagbrott och dränagevatten från PAF-cellen ska genomgå kemisk fällning innan det pumpas vidare till processvattenmagasinet. Domstolen ser inte att det i nuläget är vare sig skäligt eller rimligt att besluta om ytterligare reningsåtgärder för processvattnet.

Med de regleringar som domstolen enligt ovan beslutar om avseende bräddning, de slutliga villkor som fastställs avseende utsläpp till vatten samt att bolaget under en

prövotid ska utreda om utsläppen kan reduceras ytterligare finner domstolen att det i nuläget inte bör beslutas om ytterligare reningsteknik.

Begränsningsvärden

Domstolen har ovan funnit att halterna i älven efter omblandning i värsta fallet vid produktionsår 11 inte riskerar att medföra någon otillåten försämring av statusen i vattenförekomsten (mätt i provpunkt SS 39) eller att utsläppet äventyrar möjligheten att nå målen med vattenförvaltningen eller i övrigt medför någon oacceptabel eller otillåtlig påverkan på akvatiskt liv. Detta innebär inte att det inte finns skäl att ytterligare utreda möjligheterna till att minska halterna i utgående bräddvatten genom rening eller andra åtgärder.

Mark- och miljödomstolen anser därför att frågan om slutliga villkor för utsläpp till vatten ska skjutas upp under en prövotid. Bolaget har också föreslagit en prövotidsföreskrift där bolaget avser att utreda behovet samt de tekniska och ekonomiska förutsättningarna och konsekvenserna av att begränsa utsläppen till vatten från verksamheten av ämnen som koppar, krom, nickel, zink, och xantat. Bolaget synes ha valt ut ämnen som prognosticeras bli förhållandevis höga i bräddvattnet i förhållande till miljökvalitetsnormernas gränsvärden för SFÄ och prioämnen.

Eftersom det handlar om en förhållandevis omfattande utökning av verksamheten på det viset att fler områden tas i anspråk anser mark- och miljödomstolen att fler ämnen bör ingå i prövotidsredovisningen och inkluderar sådana ämnen som typiskt sett kan kopplas samman med gruvdrift såsom arsenik, bly, kadmium, koppar, krom, nickel, uran, zink, ammoniak, nitrat, suspenderat material samt de projektspecifika ämnena xantater och sulfat i förevarande fall. Under prövotiden ska bolaget utreda hur utsläppen kan reduceras ytterligare samt miljömässiga konsekvenser och kostnaderna härför så att det går att göra en avvägning med stöd av 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken om vilka åtgärder som bör genomföras och vilka slutliga villkor som kan fastställas. Prövotiden ska bestämmas till tre år efter det att länshållningen av Sahavaara dagbrott har påbörjats för att få med effekten av brytningen. För det fall

verksamheten vid Sahavaara inte påbörjas inom igångsättningstiden bör prövotidsredovisningen ges in senast fem år från det att tillståndet tagits i anspråk.

Bolaget har föreslagit ett slutligt villkor om en högsta halt av glödrest i bräddvattnet på 20 mg/l som månadsmedelvärde. Någon närmare förklaring till den valda parametern eller hur begränsningsvärdet har tagits fram har inte lämnats men domstolen noterar att samma villkor finns i det befintliga tillståndet för verksamheten. Det framgår av utredningen i målet att fördelningen av organiskt och oorganiskt innehåll i det suspenderade materialet varierar. Då verksamheten kommer att ta ny mark i anspråk kan transporterna av organiskt material komma att öka periodvis. Domstolen anser därför att det för verksamheten bör finnas ett villkor som reglerar hur mycket totalt suspenderat material (TSS) som får återfinnas i bräddvattnet för att kontrollera att klarningsmagasinets utformning och dimensioner uppfyller de kriterier som det är utformat för. Utöver TSS är det även relevant att kontrollera den mängd glödrest (GR) som finns i den suspenderade materialet i bräddvattnet. Domstolen anser att bolagets förslag på 20 mg/l glödrest är för högt och att det inte av underlag eller miljörapporter framgår varför en sådan generös begränsningsnivå är nödvändig. Då inte tillräckligt underlag finns för att fastställa slutliga villkor om suspenderat material (TSS) samt glödrest (GR) i bräddvattnet ska även dessa parametrar ingå i den uppskjutna frågan om utsläpp till vatten. Rimliga begränsningsvärden under prövotiden är 10 mg/l av TSS, dvs den parameter klarningsmagasinet utformats för, samt en glödrest på 5 mg/l som månadsmedelvärden.

Vad avser provisoriska föreskrifter under prövotiden anser domstolen att sådana ska föreskrivas för ämnen som enligt prognosen kan innebära halter i bräddvattnet över bedömningsgrunderna i HVMFS 2019:25. För ämnen där prognosen visar att halterna i bräddvattnen ligger under bedömningsgrunderna i HVMFS 2019:25 föreskrivs inga provisoriska begränsningsvärden. Som domstolen har kommit fram till ovan är halterna tillåtlighetsprövade men bolaget ska ändå utreda möjligheterna till att ytterligare reducera halterna. Domstolen sätter i nuläget inga provisoriska gränsvärden för nitrat och ammoniak men dessa parametrar ska ingå i prövotidsutredningen.

Som domstolen redogjort för ovan ska även xantater ingå i prövotiden. Den av bolaget föreslagna halten kan accepteras utifrån halter om effektkoncentrationer och andra gränsvärden som presenterats under målets handläggning.

Bolagets villkorsförslag avseende slutliga värden för pH intervall kan godtas.

Bolaget har som nämnts ovan föreslagit ett slutligt villkor avseende sulfat. Flera parter bl.a. Havs- och vattenmyndigheten har haft synpunkter om att begränsningsvärdet på 2000 mg/l respektive 3000 mg/l är för högt. Något konkret motförslag på vad som anses acceptabelt har inte presenterats. Domstolen bedömer att det är lämpligt att fastställa de prognosticerade värdena som provisoriska begränsningsvärden, 1700 mg/l som årsmedelmedelvärde och ett månadsmedelvärde på 2600 mg/l.

Bortledning av grundvatten

Bolaget har åtagit sig att genomföra en förnyad brunnsinventering innan losshållning påbörjas vid Sahavaara. Mark- och miljödomstolen konstaterar att ett flertal fastigheter med egen vattenförsörjning riskerar att påverkas av verksamheten och att inlösen kan bli aktuellt. Domstolen anser att bolagets åtagande ska föreskrivas som villkor på det sätt som framgår av domslutet. Domstolen anser vidare att bolaget ska åläggas att sörja för att ersätta fastighetsägare inom det beräknade influensområdet som drabbas av akut vattenbrist till följd av verksamheten så länge fastigheten är bebodd och i behov av vattenförsörjning på sätt som framgår av domslutet. För att det inte ska uppstå otillåten påverkan på vattenförekomsterna, tillika Natura 2000 områdena, Kaunisjoki och Aareajoki genom grundvattenbortledningen har domstolen ovan bedömt att villkor om återinfiltration och kontroll ska föreskrivas i enlighet med vad bolaget åtagit sig.

Buller

Mark- och miljödomstolen anser att bullerstörningar från verksamheten bör regleras i huvudsak i enlighet med vad bolaget har föreslagit. Mark- och miljödomstolen anser dock att det saknas skäl för att medge den av bolaget föreslagna riktvärdeskonstruktionen om att begränsningsvärden kan få överskridas om bolaget vidtar åtgärder och gör ny mätning inom viss tid. Det är enligt domstolens uppfattning fullt möjligt och rimligt att i förväg genom närfältsmätningar och beräkningar kontrollera att ett särskilt driftfall håller sig inom de angivna begränsningsvärdena.

Förutom sedvanlig reglering avseende buller vid bostäder anser mark- och miljödomstolen att det finns skäl att begränsa bullerimissionerna för att undvika störningar på fågelpopulationerna i och vid Ahvenvuomas tjärnar. I fråga om bullerpåverkan utgår domstolen i sin bedömning från Naturvårdsverkets vägledning om industri och annat verksamhetsbuller, rapport nr 6538. Av vägledningen framgår att den ekvivalenta ljudnivån i friluftsområden och andra rekreationsområden inte bör överskrida 40 dB(A) dagtid kl. 06-18 och 35 dB(A) övrig tid. Vidare kan stöd för bedömningen hämtas ur TRIEKOL´s (TRansportInfrastrukturEKOLogi, Trafikverkets forskningsprogram om transportinfrastrukturens inverkan på biologisk mångfald och landskapsekologi) vetenskapliga sammanställningar som pekar på att populationsstörningar på fåglar kan förväntas inträda vid 45 dB(A) ekvivalent ljudnivå såvitt avser trafikbuller (*Helldin, Trafikbuller i värdefulla naturmiljöer II-slutrapport, Centrum för biologisk mångfald, 2013*). Se även MÖD:s avgörande den 14 oktober 2014 i mål M 10231-13 om bullerpåverkan på Natura 2000-området Torsviken inom Göteborgs hamn.

Mark- och miljödomstolen anser att bolaget som villkor för artskyddsdispensen för sädgås ska innehålla 45 dB(A) ekvivalent ljudnivå under förekommande driftfall under häckningsperioden som med marginal bör bestämmas till tiden den 15 april till den 15 augusti i två koordinatsatta immissionspunkter omedelbart öster om de tjärnar som ligger närmast Sahavaara gråbergsupplag.

Sprängning, vibrationer, luftstötvågor

I fråga om villkoren för sprängningar och vibrationer anser mark- och miljödomstolen att det saknas skäl att frångå bolagets förslag varför dessa ska föreskrivas som villkor. I fråga om luftstötvågor anser domstolen dock att det av bolaget föreslagna begränsningsvärdet om 160 Pascal är högre än vad som normalt föreskrivs för löpande verksamhet som det är fråga om i detta fall. Bolaget har anfört att det högre värdet behövs för att kunna nyttja en befintlig borrvagn med 250 mm borrhålsdiameter. Mark- och miljödomstolen anser inte att det är ett tillräckligt skäl för att frångå praxis om 100 Pascal varför denna nivå bör föreskrivas. Det finns dock möjligheten att vid ett fåtal tillfällen låta stötvågen uppgå till 200 Pascal. Behovet av att spränga så kraftiga salvor löpande torde dessutom vara mindre efter att bolaget halverat sitt årliga produktionsyrkande.

Diken

Bolaget har ansökt om tillstånd till och dessutom åtagit sig att anlägga diken i verksamheten. Även om åtagandena faller in under det allmänna villkoret i tillståndet bedömer domstolen att det är lämpligt att förtydliga detta och underlätta kontrollen av verksamheten. Utöver de direkta åtagandena bolaget har gjort gör domstolen bedömningen att det bör förtydligas genom villkor att avskärande och uppsamlande diken ska anläggas innan ett område tas i anspråk. Vidare ska det, när nya diken som mynnar i naturliga recipienter anläggs, även anläggas en sedimentfälla innan utlopp.

Mark- och miljödomstolen bedömer att det ska tydliggöras i ett villkor att dike och vallar runt sandmagasinet ska tätas inom en viss tid från det att tillståndet tas i anspråk. Vidare ska det fastslås i villkor att det ska säkerställas att flödesriktningen i diken som löper runt sandmagasinet samt runt Sahavaara gråberg fungerar som avsett så att vatten inte blir stående mot vallen/dikeskant. Domstolen finner också att det är lämpligt att detta kontrolleras av en oberoende kontrollant.

Hantering av massor, utvinningsavfall m.m.

Som framgått ovan har åtskilliga parter ifrågasatt såväl karaktärisering som utformning av utvinningsavfallsanläggningarna. Bolaget har gjort ett flertal åtaganden avseende utvinningsavfallsanläggningarna. Ingen part eller myndighet har lämnat några villkorsförslag avseende detta. Mark- och miljödomstolen bedömer att vissa detaljer i anläggningarnas konstruktion och drift har avgörande betydelse för tillåtligheten och att de därför måste föreskrivas som bindande villkor. I andra fall blir det tydligare om de fastslås som villkor i syfte att förenkla kontrollen och tillsynen. Domstolen har i vissa avseenden föreskrivit ytterligare villkor utöver bolagets egna förslag och åtaganden.

Bolagets förslag om villkor för hantering av avrymningsmassor antas av domstolen utan justeringar.

Av underlaget framgår var i verksamheten bolaget har planerat upplag för malm och b-malm och flotationsmalm. Upplagsplatserna framgår av domsbilaga 2. Eftersom vittringsprocesser i kontakt med luftens syre startar i bergmaterial som har försurningspotential anser domstolen att det som försiktighetsåtgärd ska bestämmas en tid för hur länge dessa malmmaterial får ligga på upplagen. Bolaget har inte föreslagit någon sådan tid utan i stället menat att det tar tiotals år innan vittringen börjar bli ett problem. Ingen annan part har angett någon uppfattning i frågan. Domstolen anser ändå att det ska föreskrivas att tiden som malm-material får ligga utan täckning får uppgå till maximalt 3 år. Därefter ska materialet antingen processas i anrikningsverk eller deponeras på gråbergsupplag utifrån materialets karaktäristika.

Bolagets åtagande om att flotationssanden ska täckas med en vattenyta eller buffrande anrikningssand ska slås fast som villkor. Utöver det anser domstolen att det även ska definieras att neutraliseringskvoten ska vara över 3 för den anrikningssand som ska överlagra flotationssand i såväl flotationscell som i bergtäkt i Navettaama.

Vidare bedömer domstolen att det behövs ett villkor om att flotationssanden ska hållas vattenmättad under såväl drift som i ett efterbehandlat skede för att minimera försurande vittringsprocesser.

Bolaget har beskrivit att det finns rutiner för hur syrabildande berg upptäcks och hanteras i verksamheten. Domstolen anser att rutinen ska vara dokumenterad och antas i samråd med tillsynsmyndigheten. Av ansökan framgår att syrabildande berg från Sahavaara ska särskiljas och läggas i s.k. PAF-celler inne i gråberget. Under handläggningen har bolaget beskrivit funktionen av dessa celler samt hur de ska utformas. Mark- och miljödomstolen bedömer att detta också ska framgå av villkor. Vidare anser domstolen att en extern kontrollant ska besikta PAF-cellerna löpande. Funktionskrav ska ställas på såväl bottenplatta som syregenomträning av tätskiktet som att utvinningsavfallet ska vara täckt inom tre år, allt för att minimera vittringsprocesser.

Bolaget har under handläggningen också visat att deponi för hydroxidslam ska utformas som en deponi för farligt avfall. Ett villkor om detta ska förskrivas enligt domstolen.

Dammsäkerhet, varningssystem, deponeringsstrategi för anrikningssand m.m.

Både processvattenmagasin, klarningsmagasin och sandmagasin omges av dammar och vallar. Dammsäkerheten har också varit föremål för synpunkter under handläggningen. Bland annat har Naturvårdsverket och länsstyrelsen varit kritiska till bolagets redovisningar även i detta avseende och menat att det bland annat saknats ritningar och beräkningar och ifrågasatt dammsäkerheten. Båda remissinstanserna har lyft frågor såsom risker för stabilitetsproblem och ifrågasatt deponeringsmetoden av anrikningssand och menat att den innebär risk för liquefaction med omfattande konsekvenser till följd.

Domstolen har i målet förordnat en sakkunnig att granska och bedöma stabilitetsberäkningar och dammsäkerhet för såväl befintligt som kompletterande damm/vallsystem.

Dammen vid processvattenmagasinet har dammsäkerhetsklass C efter beslut av länsstyrelsen den 2 september 2020, är ca 800 m lång och byggdes med krönnivå +170,3 RH 2000 utan tjälskydd eller annan överbyggnad. Som en följd härav har den begränsande nivån varit en driftnivå (DN) på ca +168,5 istället för den tidigare planerade dämningsgränsen (DG) +169,1. För den ansökta verksamheten ska dammen höjas för att åstadkomma en större regleringsvolym samt för att tjälskydda tätkärnans övre del. Dammkrönet kommer att höjas ca 2,5 m till krönnivå +172,8 och den nya DG blir +170,0. Detta innebär att magasineringsvolymen i processvattendammen ökar från ca 0,47 (M)m^3 till ca 0,75 (M)m^3 och att magasinsytan blir ca 37 ha.

Den sakkunniges bedömning av processvattendammen är att inga risker föreligger med nuvarande konstruktion och inte heller för den ansökta höjningen. Den sakkunnige har noterat att det förekommer fluktuerande vattennivåer i ett par vattenståndsrör i dammen och menat att detta bör följas upp vilket bolaget också har uppgett ska ske. MSB har föreslagit ett villkor om att processvattendammen ska förses med instrumentering och övervakning så att ett förestående eller pågående dammhaveri upptäcks dygnet runt. Bolaget har medgett MSB:s förslag. Även domstolen finner att villkoret är lämpligt utformat och att det bör fastställas.

Befintligt klarningsmagasin anlades genom nedschaktning av magasinets botten ner till fast botten ca +161,9 och därefter ytterligare till nivån ca +160,0 inom hela magasinets yta. Vallens krönnivå är +164,50 och driftnivån (DN) som används är +162,80. Det finns ingen dämningsgräns (DG) fastslagen för vallen. Vallens tätning utgörs av en tätkärna av morän med en överkantnivå på ca +164,1 och en bredd av ca 3 m. Klarningsmagasinets area uppgår för närvarande till ca 8,1 ha med en innesluten vattenvolym som vid normal högsta driftnivå +162,80 uppgår till ca 0,20 Mm^3.

Den ansökta verksamheten omfattar en utökning av klarningsmagasinet som även den innebär en urgrävning i myren i direkt anslutning till befintligt magasin och den

befintliga dammvallen omsluts därmed av en ny dammvall. Driftnivån (DN) för det utökade klarningsmagasinet blir +163,30 och vid dämningsgräns (DG) +163,75 ska 100-årsflödet bräddas. Överkant tätkärna eller överkant membran föreslås läggas på till +164,75 och dammkrön på +165,25. Ett bräddavlopp med tröskelnivå på ca +163,40 ska anläggas i klarningsmagasinet. Volymen på det utökade klarningsmagasinet blir 0,54 Mm^3.

Av sakkunnigutlåtandet framgår att klarningsmagasinets planerade nya damm är låg och belastas endast av litet vattentryck samt att några problem med säkerheten för dammen inte bedöms föreligga. Däremot har sakkunnige anfört att uppförandet av den nya dammen ställer stora krav på utförande och kontroll och att dimensioneringen av bräddavloppet bör ses över. Domstolen bedömer att ett villkor bör föreskrivas om att en extern kontrollant ska finnas på plats under hela tiden vid grundläggning av den nya dammen för att tillse att anläggningsarbetet sker i enlighet med gällande krav. Vidare har sakkunnige poängterat att det inte finns någon föreslagen sänkningsgräns och att om klarningsmagasinet ska kunna utnyttjas som vattenreservoar måste en viss regleringsamplitud kunna tillämpas. Bolaget har senare också föreslagit en sänkningsgräns på +161,0 för klarningsmagasinet.

När det gäller deponeringsstrategin för anrikningssand har den sakkunnige bedömt att den är gynnsam ur dammsäkerhetssynpunkt men ställer höga krav på att tillräckligt hög fastgodsandel kan erhållas i anrikningssanden. Vare sig stabilitetsproblem under sandmagasinet eller liquefaction bedöms utgöra problem men likartad problematik i samband med tjällossning bör hållas under uppsikt och dokumenteras. Deponicellens dammar bedöms inte heller utgöra något dammsäkerhetsproblem förutsatt att deponeringen styrs så att skillnaden mellan sandnivån på in- och utsidan av dammarna hålls låg. Grundläggningsförhållandena vid höjning av dammarna bör klarläggas.

Mark- och miljödomstolen bedömer att de utförda stabilitetsberäkningarna som ingetts i målet visar att aktuella dammar uppfyller kraven i GruvRIDAS. Domstolen

bedömer vidare att ett flertal rekommendationer och synpunkter från sakkunnigutlåtandet ska fastställas som villkor. Ett villkor ska fastställas som reglerar att uppföljning ska göras av sandmagasinet med laserscanning med jämna mellanrum för att följa upp att deponeringsstrategin fungerar som avsett. Vidare ska extern kontrollant följa upp grundläggningsförhållanden, konstruktion och anläggningsarbete av dammar vid flotationscellen för att kontrollera att de anläggs i enlighet med gällande krav. Det är även lämpligt att fastställa ett villkor om att nivåskillnad mellan in- och utsida på sandnivåerna inte får vara för stor vid flotationscellen för att bibehålla hög grundvattennivå och vattenmättnad i deponicellen.

MSB har även föreslagit ett villkor om att det ska finnas en beredskapsorganisation dygnet runt samt att en särskild nödlägesplan för dammhaveri ska finnas. Bolaget har medgett förslagen och även domstolen bedömer att de är lämpliga och föreskriver dessa villkor.

Utöver detta anser domstolen att det ska föreskrivas ett villkor om att bolaget i samråd med tillsynsmyndigheten ska inhägna riskområden i anslutning till dagbrottet.

Rennäring

Några förslag från motparter och myndigheter, inklusive berörda samebyar, länsstyrelsen och Sametinget, till villkor till skydd för rennäringen såvitt avser såväl det enskilda som allmänna intresset har inte inkommit till domstolen. Mark- och miljödomstolen anser inte att frågan om ett riksgränsstängsel längs med Muonio älv är lämplig att hantera som ett villkor i tillståndsbeslut. Det är snarare en bilateral fråga som måste lösas mellan Sverige och Finland. Bolaget har åtagit sig att löpande samråda med Mounio sameby för att underlätta och mildra påverkan på rennäringen. Domstolen finner att det bör föreskrivas ett sådant villkor om samråd som omfattar berörda samebyar. Frågan om ytterligare villkor vad avser rennäringen bör delegeras till tillsynsmyndigheten.

Artskydd

Som framgått ovan har bolaget åtagit sig vissa försiktighetsmått med skyddsavstånd om 200 m mellan Sahavaaraområdet (gråberg och dagbrott) och tjärnarna på Ahvenvuoma respektive Kaunisjoki. Därtill har bolaget åtagit sig att bibehålla skogsridåer mellan Ahvenvuoma/Kaunisjoki och Sahavaaraområdet samt att anpassa verksamheten under häckningstid så att buller och visuella störningar begränsas. Bolaget har därutöver åtagit sig att inför varje häckningssäsong uppföra en avskärmande vall i den västra delen av gråbergsupplaget. Bolaget har även åtagit sig ett program för restaurering och biotopförbättrande åtgärder, inklusive myrslåtter. Mark- och miljödomstolen anser att dessa åtaganden bör föreskrivas som villkor för dispensen och tillståndet på det sätt som framgår av domslutet.

Kemikalier, insatsvaror

Mark- och miljödomstolen anser att nivån på de av bolaget föreslagna villkorsregleringarna för hantering och förvaring av kemikalier i allt väsentligt ansluter till praxis varför de bör föreskrivas som villkor. Frågan om särskilda försiktighetsmått i fråga om lagring av xantater och åtgärder i händelse av brand bör skjutas upp under en prövotid på sätt som föreslagits av MSB. Arbetet ska ske i samråd med räddningstjänsten i Pajala kommun.

Energi

Mark- och miljödomstolen anser att villkor om löpande energikartläggning och redovisning bör föreskrivas i enlighet med nu gällande praxis. Rapportering till tillsynsmyndigheten bör enligt domstolens uppfattning dock inte behöva ske årligen mot bakgrund av typen av verksamhet. Frågan om vilka energieffektiviseringsåtgärder som ska införas och i vilken takt det ska ske ska på samma sätt delegeras till tillsynsmyndigheten.

Avfallshanteringsplan, efterbehandling

Det framgår av bestämmelserna i 29 § utvinningsavfallsförordningen (2013:319) att verksamhetsutövaren ska se över avfallshanteringsplanen så snart det finns anledning till det och minst vart femte år. Det finns därför inte anledning att föreskriva ett villkor särskilt om detta. Däremot ska det fastställas ett villkor om att en slutlig efterbehandlingsplan ska lämnas till tillsynsmyndigheten i god tid innan verksamheten avslutas.

Som mark- och miljödomstolen har redogjort för ovan bedömer domstolen att den konceptuella efterbehandling bolaget har beskrivit i efterbehandlingsplanen är tillfyllest för tillåtligheten. Detta utesluter inte att annan efterbehandling kan komma att bli aktuell om annan teknik uppkommer som visar sig vara mer lämplig. Avseende efterbehandling av sandmagasinet kommenterar domstolen särskilt följande.

I mark- och miljödomstolens dom den 12 december 2019 i mål M 3451-18 gällande omprövning av villkor om ekonomisk säkerhet, avseende det tillstånd som Finsk-svenska gränsälvskommissionens meddelade den 20 augusti 2010 för Tapuli gruvverksamhet, ansåg domstolen att underlaget i målet inte gav tillräckligt stöd för att efterbehandlingsåtgärder i form av moräntäckning och insådd av sandmagasinet inte skulle vara nödvändiga. Vid handläggningen av frågan om ekonomisk säkerhet i Mark- och miljööverdomstolens mål M 831-20, efter överklagande av mark- och miljödomstolens dom, hade bolaget låtit inhämta ett yttrande från professor emeritus Björn Öhlander vid Luleå tekniska universitet. Av yttrandet framgick sammanfattningsvis att det inte finns något behov av moräntäckning för att förhindra syreinträngning och oxidation och att det för växtetablering vore direkt kontraproduktivt att täcka sanden med morän. Detta eftersom anrikningssanden är en bördigare "jordart" än morän. Mark- och miljööverdomstolen gjorde i sin dom (meddelad den 16 juni 2021) bedömningen att yttrandet gav visst stöd för att det inte finns något behov av moräntäckning för att förhindra syreinträngning och oxidation men, som länsstyrelsen framhållit, är det huvudsakliga syftet med moräntäckning att möjliggöra återanpassning av magasinsområdet, i någon mån, till omgivande naturmarker. Efterbehandlingen omfattar även andra nödvändiga åtgärder vid dammar/vallar för

att undvika miljöpåverkan på nedströms magasinet liggande mark- och vattenområden. Mark- och miljööverdomstolen ansåg därför att efterbehandling av sandmagasinet skulle beaktas i dess helhet.

Bolagets erfarenheter från den (förhållandevis) korta tid mellan 2014 och 2018 när någon deponering inte skedde visar på en snabb spontan etablering av växtlighet över magasinets ytor. Yterosion bedöms inte heller ske efter avslutad deponering då någon sådan inte kunde påvisas mellan 2014 och 2018. För närvarande har bolaget inlett en förstudie tillsammans med SLU för att skaffa sig kunskap om hur växtetablering kommer att kunna ske.

Mark- och miljödomstolen finner att bolagets utredning om anrikningssandens egenskaper som en bördig växtetableringsmatris är tillfyllest för att bedöma att sandmagasinet inte behöver täckas med morän och att växtetablering utan moräntäckning är både möjligt och lämpligt. Den spontana igenväxning som skett under stilleståndsåren som bolaget hänvisat till talar för detta. Domstolen anser inte heller utifrån belägenheten i myren att en moräntäckning på något sätt skulle medföra någon återanpassning till omgivande naturmarker på ett avgörande eller nödvändigt sätt. Däremot anser domstolen att det är viktigt att sandmagasinet vid avslutad drift så snabbt som möjligt återvegeteras och att det ska tillsättas någon form av insådd på sandmagasinet för att påskynda växtetableringsprocessen och minimera tiden då sandmagasinet står öppet för vind och nederbörd och därmed riskerar att orsaka damning och erosion. Vidare kan en terrängmodulering av sandupplaget vara lämpligt för att få ett naturligare inslag i landskapet. En slutlig utformning ska ske i samråd med Muonio sameby. Domstolen delegerar till tillsynsmyndigheten att besluta om slutlig utformning av sandmagasinets utseende. Vidare anser domstolen att det är lämpligt att den ekonomiska säkerheten innehåller en post som kan tillgodose växtetablering motsvarande sprutbesådd. Mer om detta under avsnittet om ekonomisk säkerhet nedan.

Kontroll

Mark- och miljödomstolen konstaterar att behovet av egenkontroll och uppföljning av verksamheten i dess olika delar och dimensioner är omfattande. På sätt som föreslagits av bolaget bör generella villkor föreskrivas om upprättande av program för egenkontroll för såväl byggskedet som driftskedet i enlighet med 22 kap. 25 § första stycket 3 p. miljöbalken. Likaså bör det föreskrivas villkor om recipientkontroll för kemiska och biologiska kvalitetsfaktorer mot bakgrund av miljökvalitetsnormerna och att verksamheten bedrivs inom Natura 2000-områden med verkningar som kan påverka ett grannland. Det bör delegeras till tillsynsmyndigheten att vid behov meddela de ytterligare villkor om kontroll som kan behövas.

Det kan i detta sammanhang även noteras att ELY har föreslagit att produktionsfasens kontrollprogram lämnas in till ELY för yttrande innan programmet godkänns samt att rapporterna om utsläppen och dessas verkningskontroll skickas till ELY samt miljöskyddsmyndigheten i influensområdets kommuner för kännedom. Såvitt framkommer av lagen om gränsälvsöverenskommelse ingår inte någon sådan rätt för den finska bevakningsmyndigheten, varför förslaget inte föranleder någon vidare åtgärd från domstolens sida.

Domstolen har därutöver direkt i specifika villkor föreskrivit kontrollbestämmelser mot bakgrund av villkorets betydelse för tillåtligheten såsom närvaro av opartisk teknisk expertis, flödeskontroll i Muonio älv, Areajoki och Kaunisjoki, skriftlig rutin för sortering malm och gråberg m.m.

Det har uppkommit fråga i målet om diffus påverkan från sandmagasinet genom eller under de avgränsande dammvallarna på myren Tapulivuoma varvid lakvatten vid diken och ytvattenavrinning skulle kunna nå Kaunisjoki via Aareajoki. Även om den tillståndsgivna konstruktionen i sig inte är eller ska vara helt tät visar den hittills utförda kontrollen av ytvattenförekomsterna och vattenkvaliteten i olika jordlager i myren utanför sandmagasinet att någon påverkan av betydelse inte har kunnat mätas. Emellertid kan myren genom de av dammsäkerhetsskäl påfordrade bräddavloppen i södra delen av sandmagasinet och i den nya vallen kring klarningsmagasinet

belastas vid extrema flöden i framtiden. Mot bakgrund av detta och den oro som ut-tryckts av M.K. anser mark- och miljödomstolen att det finns skäl att kräva att löpande ytvattenprovtagning av relevanta parametrar ska ske i diken eller ytvattenansamlingar (myrgölar, bäckdråg) i Tapulivuoma öster om sandmagasinet.

Delegation

Mot bakgrund av vad som anförts om villkorsregleringarna ovan anser mark- och miljödomstolen att tillsynsmyndigheten ska ges delegation enligt 22 kap. 25 § 3 st miljöbalken att meddela de ytterligare villkor som kan behövas avseende åtgärder för att motverka störande damning, skäliga åtgärder avseende renskötseln, genomförandet av programmet för biotopförbättrande och kompenserande åtgärder, den slutliga efterbehandlingsplanen, energihushållningsåtgärder, hantering av gråberg för extern användning, närmare utformningen av markavvattningsåtgärder vid Sahavaara och Palotieva gruvor samt kontrollen av verksamheten.

Tidsbegränsning

Mark- och miljödomstolen konstaterar att av utredningen i målet framgår att malmtillgången omfattar ca 231 Mton. Det framgår också att produktionen kan förväntas variera mellan åren och att fyndigheten så som den nu avgränsats och med bolagets justerade årliga produktionsyrkande om maximala 10 Mton kommer att räcka längre (vid full produktion 23 år) än vad som tidigare avsetts. Av 22 kap. 25 § första stycket p. 1 miljöbalken följer att det i förekommande fall ska framgå av ett tillstånd hur länge det ska gälla. Mot bakgrund av behovet av att begränsa störningarna på omgivningen finns det skäl att tidsbegränsa tillståndet på samma sätt som sker för betydligt mindre omfattande täktverksamheter. Å andra sidan är det angeläget att en verksamhetsutövare kan få långsiktighet för att kunna känna en trygghet inför omfattande investeringar och det kan från hushållningssynpunkt finnas skäl att utnyttja redan påverkade naturresurser. Mark och miljödomstolen anser därför, vid en sammantagen bedömning, att tillståndstiden skäligen ska bestämmas till maximala 35 år från dagen för dom.

Ekonomisk säkerhet

Enligt 15 kap. 35 § miljöbalken får tillstånd till en verksamhet som omfattar deponering av avfall ges endast om verksamhetsutövaren för fullgörandet av de skyldigheter som gäller för deponeringsverksamheten ställer säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken eller vidtar någon annan lämplig åtgärd för sådant säkerställande. Av 16 kap. 3 § första stycket miljöbalken framgår bl.a. att tillstånd för sin giltighet får göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för det avhjälpande av en miljöskada och de andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. Enligt andra stycket samma bestämmelse ska en säkerhet godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål och den kan ställas efter hand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av säkerhet. Säkerheten ska enligt tredje stycket prövas av tillståndsmyndigheten.

Nu aktuellt tillstånd ska förenas med en skyldighet för bolaget att ställa ekonomisk säkerhet för såväl fullgörandet av de skyldigheter som avser deponeringsverksamheten som för kostnader för de efterbehandlingsåtgärder som kan bli aktuella.

Den ekonomiska säkerheten är avsedd att säkerställa att den efterbehandling som krävs kan genomföras även om verksamhetsutövaren inte har tillräckliga ekonomiska resurser att genomföra den. Samhället ska alltså skyddas från risken att få stå för kostnaden för efterbehandling i situationer där den ansvarige verksamhetsutövaren exempelvis har gått i konkurs, eller av andra orsaker inte fullföljer sina åliggande enligt lag.

Bakgrund till ekonomisk säkerhet för befintlig verksamhet

Den 20 augusti 2010 meddelade dåvarande Finsk-svenska gränsälvskommissionen Northland Resources AB tillstånd till gruvverksamhet i Tapuli gruva med anrikningsverk vid Kaunisvaara, Pajala kommun (beslut i mål M 11/09). Tillståndet omfattade bl.a. att få anlägga Tapuli gruva, släppa ut behandlat process-, gruv- och dräneringsvatten till Muonio älv, driva Tapuli gruva för brytning av en viss mängd

malm per år samt att få anlägga och driva ett anrikningsverk vid Kaunisvaara. Gränsälvskommissionen föreskrev som villkor för verksamheten bl.a. att bolaget skulle ställa en ekonomisk säkerhet om 10 300 000 kr och därefter 6,10 kr per kvadratmeter tillkommande yta av sandmagasinet och 11,40 kr per kvadratmeter tillkommande yta av gråbergsupplaget för avhjälpande av miljöskada och de andra återställningsåtgärder som verksamheten kunde föranleda (villkor 23).

Efter Northland Resources AB:s konkurs övertogs tillståndet av Kaunis Iron AB och gruvverksamheten återupptogs år 2018. Kaunis Iron AB ställde då säkerhet enligt villkor 23.

Länsstyrelsen i Norrbottens län ansökte den 17 december 2018 om omprövning av villkor 23 i tillståndet avseende den ekonomiska säkerheten (mark- och miljödomstolens mål nr M 3451-18). Domen i målet överklagades till Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) som i dom den 16 juni 2021 i mål nr M 813-20 föreskrev att villkor 23 skulle ha följande lydelse:

Tillståndet är för sin giltighet beroende av att det för verksamheten finns en godkänd ekonomisk säkerhet som ska täcka kostnaderna för efterbehandlingen av gruvan och andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. Den ekonomiska säkerheten ska bestå av följande:

A. Ett grundbelopp motsvarande 50 miljoner kr.
B. Ett tillägg till grundbeloppet som ska beräknas för tiden från senaste inmätning i september 2019 fram till datum då domen vinner laga kraft. Beräkningen ska motsvara kostnader om 16 kr per kvadratmeter för utbyggt sandmagasin och 35 kr per kvadratmeter för påverkad yta av övriga deponier inkluderat gråbergsupplag.
C. Prognosticerad ökning av kostnader för ett års kommande verksamhet, baserad på bolagets verksamhetsplanering med avräkning vid påföljande års uppräkning. Beräkningen ska motsvara kostnader om 16 kr per kvadratmeter för utbyggt sandmagasin och 35 kr per kvadratmeter för påverkad yta av övriga deponier inkluderat gråbergsupplag.

Säkerheten för grundbeloppet (A), tillägget (B) samt prognosticerad ökning (C) för närmast kommande år ska ges in till mark- och miljödomstolen senast två månader från det att domen vunnit laga kraft. Därefter ska säkerhet för följande års prognosticerade ökade kostnad ges in i förskott en gång per år. Bolaget ska redovisa aktuella beräkningar för säkerhetens belopp och underlag för detta. Den ekonomiska säkerheten ska prövas av mark- och miljödomstolen.

MÖD:s dom vann laga kraft den 22 december 2021. Ekonomisk säkerhet för befintlig verksamhet har senast prövats i ärende M 510-22 genom slutligt beslut den 30 maj 2022 och säkerheten uppgår nu till 62 615 193 kr. Det slutliga beslutet överklagades inte och vann laga kraft den 21 juni 2022.

Ekonomisk säkerhet för den nu ansökta verksamheten

Bolagets budgetkalkyl för kostnader för efterbehandling av hela den ansökta verksamheten uppgår till 424,92 Mkr. Bolagets förslag avseende ställande av ekonomisk säkerhet är att den bör ha samma konstruktion som den säkerhet Mark- och miljööverdomstolen beslutade om i domen i mål M 813-20 och vara formulerad som (A) ett grundbelopp, (B) ett tillägg till grundbeloppet som ska beräknas för tiden från inmätningen i december 2021 fram till datum då domen vinner laga kraft, samt (C) prognosticerad ökning av kostnader för ett års kommande verksamhet, baserad på bolagets verksamhetsplanering, med avräkning vid påföljande års uppräkning. Enligt bolagets bedömning kommer den årliga avsättningen vara linjär i tiden och öka med ungefärligt lika stora belopp för varje år.

Bolaget har i förevarande mål förklarat att i grundbeloppet för den befintliga verksamheten ingår efterbehandlingsåtgärder för Tapuli dagbrott, gråbergsupplaget vid Tapuli, industriområdet vid Tapuli, processvattenmagasinet, morän och torvupplag, sand- och klarningsmagasin (exklusive flotationssand), infrastruktur samt ett kontrollprogram för Tapuli och korrigerande åtgärder. I bolagets beräkning av tillkommande kostnader avseende grundbeloppet för den planerade verksamheten ingår

kostnader för genomförande av efterbehandlingsprojekt, projektledning, projekteringskostnader, åtgärder för Sahavaara dagbrott och industriområdet vid Sahavaara samt ökning av kostnader för kontroller och korrigerande åtgärder. Bolagets förslag är att grundbeloppet sätts till 117 000 000 kr.

Bolaget har även anfört att då täckning av sandmagasinet inte behöver göras med morän så tar den nu gällande ekonomiska säkerheten höjd för den del av den ansökta verksamheten som bolaget yrkar om verkställighet för varför något nytt grundbelopp ej behöver ställas för verkställigheten utan det nya grundbeloppet bör kopplas till en lagakraftvunnen dom.

Tillkommande kostnader för planerad verksamhet är åtgärder för gråbergsupplag i Sahavaara och för deponicellen för flotationssand. Dessa kostnader kommer att avsättas över tid i takt med att anläggningarna växer. Bolagets förslag är att tilläggen beräknas på (B) en kostnad om 20 kr per kvadratmeter tillkommande yta av gråbergsupplaget vid Tapuli för tiden från inmätning i december 2021 fram till domen vinner laga kraft, samt (C) tillkommande kostnader för prognosticerad ökning av kostnader för ett års kommande verksamhet motsvarande 20 kr för tillkommande gråbergsupplag vid Tapuli, nettobuffrande gråbergsupplag vid Sahavaara och deponicell för flotationssand samt 350 kr per kvadratmeter för tillkommande yta för PAF-cellerna. Priserna uppges baseras på 2019 år prisnivå.

Länsstyrelsen har anfört att för det fall domstolen lämnar tillstånd bör grundbeloppet uppgå till 435 miljoner kr. Grundbeloppets storlek bygger länsstyrelsen på befintligt sandmagasin 40 Mkr (200 ha á 20 kr/m^2), gråbergsupplag 42 Mkr (105 ha á 40 kr), erfarenhet av förberedande arbeten 108 Mkr (3 Mkr per månad under inledningsvis 3 år) och efterkontroll, provtagning, mindre korrigerande åtgärder under ca 27 år 162 Mkr (500 kkr/månad), osäkerheter vid upphandling (20 % extra av övriga kostnader) samt kostnad för stängning av bergtäkten och deponin för flotationsdeponi 13 Mkr (3,7 ha á 350kr/m^2).

Tillägg till grundbeloppet ska beräknas från samma tid som bolaget föreslagit dvs. från inmätning i december 2021 men fram till det att tillståndet tas i anspråk till skillnad från bolagets förslag att tillståndet ska vinna laga kraft. Avseende enhetskostnaderna anser länsstyrelsen att det ska motsvara 20 kr/m^2 för tillkommande sandmagasin och 40 kr/m^2 för malm- och gråbergsupplag vid Tapuli, nettobuffrande gråbergsupplag vid Sahavaara och deponi för flotationssand. Avseende enhetskostnad för PAF-cellerna har länsstyrelsen samma uppfattning som bolaget, nämligen en enhetskostnad om 350 kr/m^2. Länsstyrelsen har också föreslagit att beloppen ska räknas upp med Entreprenadindex med januari 2020 som startmånad.

Naturvårdsverket har haft inställningen att om domstolen skulle förordna om omedelbar verkställighet enligt bolagets yrkande ska en säkerhet om ca 300-400 miljoner kronor ställas. Avseende verkets bedömning av summans storlek har Naturvårdsverket hänvisat till mål M 3451-18 och menat att det är samma underlag och bedömning som verket gjorde i det målet som ligger till grund för inställningen i förevarande mål. Domstolen konstaterar att Naturvårdsverket i mål M 3451-18 yrkade att säkerheten skulle ställas som ett engångsbelopp och verket hänvisade bl.a. till en rapport från ÅF som beställdes av Northland Resources AB. Naturvårdsverket argumenterade i det målet för att den totala merkostnaden för återställande av fysiska installationer och miljösanering av själva industriområdet samt löpande kostnader för att upprätthålla miljötillståndet och sköta egendomen till dess den förs bort från området sammantaget med beloppet för återställningen kan komma att kosta staten uppåt 300-400 miljoner kr. Naturvårdsverket överklagade inte Mark- och miljööverdomstolens dom i mål M 831-20.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen konstaterar inledningsvis att Mark- och miljööverdomstolens i dom M 831-20 gjort bedömningen att förutsättningar förelåg för en successiv avsättning och att genom en årlig uppjustering av säkerheten kommer säkerheten med täta intervaller att kunna anpassas till det område som tagits i anspråk.

Genom att den årliga uppräkningen görs i förskott får säkerheten betraktas som betryggande för att minimera risken för att samhället får bära avhjälpandekostnaden.

Mark- och miljödomstolen finner inte att det framkommit några skäl till att frångå Mark- och miljööverdomstolens inställning till den huvudsakliga konstruktionen av ställande av ekonomisk säkerhet för den nu ansökta verksamheten.

Mark- och miljödomstolen har ovan bedömt efterbehandlingsplanens huvudsakliga innehåll och vilka villkor som ska gälla för den. Domstolen har därvidlag kommit fram till att krav på moräntäckning av sandmagasinet varken är en miljömässigt motiverad eller skälig åtgärd.

Grundbelopp (A)

Avseende grundbeloppet anser mark- och miljödomstolen att det ska täcka efterbehandlingen av befintligt gråbergsupplag för Tapuli som beräknas till 39,9 Mkr med en enhetskostnad om 38 kr/m^2 och den fasta kostnad för bandschaktning av vallar och slänter i sandmagasinet som av bolaget beräknats till ca 11,5 Mkr. Som framgått ovan anser mark- och miljödomstolen att det saknas naturvetenskapliga och miljömässiga skäl för att täcka den nettobuffrande magnetseparerade anrikningssanden med morän. Däremot ska ett belopp antas som medger insådd för att påskynda vegeteringen av sandmagasinet. Denna kostnad uppskattas till 4 kr/m^2, totalt 8 Mkr. Tillsynsmyndigheten får medge avsteg från insådd av sandmagasinet om bolagets vidare utredningar visar att detta är acceptabelt och ger en likvärdig eller bättre återvegetering avseende såväl tidsaspekten som den vegetation som är målsättningen med efterbehandlingen. Grundbeloppet ska även täcka efterkontrollen av påverkan på omgivningen inklusive korrigerande åtgärder. Domstolen anser att det av bolaget beräknade beloppet till 51,16 Mkr är skäligt. Detta ger en kostnad om ca 158 kkr/månad i 27 år. Länsstyrelsen beräknade denna kostnad till 550 kkr/månad dock utan att motivera skillnaden mot bolagets beräkning. I avsaknad av detta anser domstolen att bolagets belopp bör godtas. Mark- och miljödomstolen anser vidare att ef-

terbehandlingen av Navettamaa kan ske med två meter magnetseparerad anrikningssand så som bolaget föreslagit för det fall en täckande framtida vattenyta inte kan säkerställas och att någon kvalificerad täckning som länsstyrelsen utgått ifrån inte är nödvändig. Detta motsvarar en kostnad om ca 0,56 Mkr. Därutöver ska de av bolaget upptagna ekologiska anpassningsåtgärderna om 7,3 Mkr samt kostnaderna för projektledning, återställning av infrastruktur, morän och torvupplag, processvattendamm och industriområdet vid Kaunisvaara ingå i grundbeloppet om totalt 12,5 Mkr enligt bolagets beräkning. Detta motsvarar sammanlagt ett grundbelopp om 131,08 Mkr. Länsstyrelsen har något oprecist hänvisat till vad Riksrevisionen har föreslagit i rapport Skr. 2015/16:165 om att säkerhetsbeloppen kan behöva justeras upp med anledning av att kostnader för efterbehandling kan stiga vid upphandling då det är någon annan än bolagets egen personal som ska genomföra åtgärderna. Det finns enligt domstolen skäl för att höja totalbeloppet med hänsyn till ovan nämnda osäkerheter. En uppräkning med 10 % bör enligt domstolens bedömning vara tillräcklig. Grundbeloppet i den ekonomiska säkerheten ska därför fastställas till 144 188 000 kronor. Länsstyrelsens yrkande om att grundbeloppet ska innehålla kostnader för ”erfarenheter av drift av nedsläckt verksamhet” till ett belopp om 108 Mkr bifalls inte av domstolen. Utgångspunkten är att säkerheten ska täcka kostnader för efterbehandling. Konkursboets kostnader för nedsläckt drift eller kostnader för myndighetens tillsyn får enligt domstolens uppfattning inte belasta säkerheten.

Tillkommande belopp (B)

Mark- och miljödomstolen anser att *enhetskostnaderna* kan utgå från Mark- och miljööverdomstolens bedömning men med tillägg av ökade priser till följd av inflationen. Bolaget har inte visat varför enhetsbeloppet ska sänkas till 20 kr/m^2. Detta innebär enligt mark- och miljödomstolens bedömning att enhetskostnaden bör uppgå till 38 kr/m^2 påverkad yta av deponier förutom PAF-cellerna och 350 kr per kvadratmeter för PAF-cellerna inklusive hydroxidslamdeponin då bolaget och länsstyrelsen är eniga om detta belopp.

Prognosticerad ökning av kostnad för kommande år (C)

Mark- och miljödomstolen anser att motsvarande konstruktion som för den befintliga säkerheten bör föreskrivas i enlighet med vad bolaget föreslagit med undantag för enhetskostnaden. Domstolen anser dock att det under denna punkt bör göras ett tillägg om ett fast belopp om 1,5 Mkr som ska ställas innan etablering av Sahavaara industriområde påbörjas.

Slutligen anser domstolen det skäligt i likhet med vad som normalt gäller för täktverksamhet att säkerheten enligt a) b) och c) ska ställas innan tillståndet får tas i anspråk.

Kompensation

Mark- och miljödomstolen bedömer att det saknas skäl att föreskriva krav om ytterligare kompensation enligt 16 kap. 9 § miljöbalken utöver det som framgår av villkor 40 rörande restaurering och biotopförbättrande åtgärder.

Igångsättningstid och arbetstid

I fråga om igångsättningstid för den utökade miljöfarliga verksamheten vid Tapuli (flotationen) och Sahavaara bör tiden bestämmas till 5 år efter att domen har vunnit laga kraft. Mark- och miljödomstolen kan godta att igångsättningstiden för verksamheten vid Palotieva sätts till 10 år från det att domen vunnit laga kraft, i enlighet med bolagets yrkande.

Arbetstiden för de i denna dom tillståndsgivna arbetena för vattenverksamhet bör bestämmas till 10 år från det att domen vunnit laga kraft i enlighet med vad bolaget har yrkat.

Särskild tvångsrätt

Bolaget har i målet framställt yrkande om s.k. särskild tvångsrätt för vattenverksamhet och har yrkat rätt enligt 28 kap. 10 § 2 p. (vattenverksamhet för att motverka

förorening genom avloppsvatten) och 6 p. (markavvattning) miljöbalken att ta i an-språk mark- och vattenområden av delar av fastigheterna A, D, F, G, H, I, E, s:13 och s:28, samtliga i Pajala kommun, för verksamhet i Sahavaara. Vidare har bolaget yrkat att på samma grunder få ta i anspråk fastigheterna B och C i Pajala kommun, för verksamhet i Kaunisvaara (sandmagasinet). Bolaget har enligt 2 kap. 4 § p. 3 lag (1998:812) om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet processrättslig rådighet för att ansöka om tillstånd till markavvattning. Det framstår som nödvändigt att åtgärderna kan vidtas på aktuella fastigheter. Någon erinran mot yrkandet från berörda fastighetsägare har inte inkommit. Det har inte heller i övrigt framkommit att olägenheterna och intrånget är av sådan dignitet att tillstånd till vattenverksamheten ska vägras. Yrkandet om tvångsrätt ska därför bifallas. Det går emellertid inte nu att precisera och slutligt kvantifiera skador och intrång samt ersättningsbelopp till följd av tvångsrätten. Frågan om skadereglering till följd av meddelad tvångsrätt ska därför med stöd av 22 kap. 1 a § 2 p. och 22 kap. 27 § 1 stycket miljöbalken uppskjutas under en prövotid av tre år från det att tillståndet tas i anspråk på det sätt och med de provisoriska föreskrifter som framgår av domslutet.

Under prövotiden ska bolaget dokumentera utförda åtgärder och låta värdera skador och intrång på respektive fastighet samt snarast efter utförande gottgöra eller ersätta fastighetsägaren. Inom tre månader från prövotidens utgång ska bolaget redovisa en sammanställning av utförda åtgärder och reglerade skador samt inkomma med förslag till slutlig skadereglering till mark- och miljödomstolen.

Under prövotiden bör provisoriska föreskrifter fastställas så att det åligger bolaget att vidta skadeförebyggande åtgärder i syfte att minimera skador och intrång till följd av den meddelade tvångsrätten samt att eventuella tvister som uppstår under prövotiden får, genom anmälan av fastighetsägare, hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.

Ersättningsfrågor och oförutsedda skador

Inom ramen för målet har ett antal svenska och finska privatpersoner, föreningar och företag framställt yrkanden om ersättning för bl.a. förlorade inkomster, förlorat värde på grund av störningar, bullerstörning, försämringar i vattenmiljön, förlust av betesmarker m.m. Det har även framställts yrkanden om att fiskevårdsavgift ska utgå samt önskemål om säkrad vattentillgång. Allt i enlighet med vad som angetts ovan under inställningar.

Bolaget har bestritt samtliga ersättningsyrkanden och yrkanden om fiskevårdsavgift samt anfört bl.a. följande. S.W.s yrkande om eventuell ersättning för förlorad avverkningsrätt är en fråga som måste hanteras i ett annat sammanhang. I fråga om närboende parters farhågor om dricksvatten har bolaget åtagit sig att anordna vattenförsörjningen för berörda fastigheter om verksamheten påverkar brunnar så att de inte längre kan nyttjas för dricksvattenförsörjningen (jfr av domstolen föreskrivna villkor 10 och 11). Avseende yrkanden om ersättning för förlorade/uteblivna inkomster, förlorat värde och merkostnader till följd av störningar från gruvverksamheten, främst buller, och utsläpp till Muonio älv, har bolaget uppgett att detta avser den del av bolagets verksamhet som utgör miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken. Ersättning till följd av sådan verksamhet ska inte tas upp inom ramen för en ansökan om tillstånd till sådan verksamhet, varför yrkandena ska avvisas. Detta gäller enligt bolagets uppfattning såväl svenska som finska parter. Om parter vill driva sådana ersättningsanspråk är de hänvisade till att väcka särskild talan enligt 32 kap. miljöbalken. När det gäller utbetalning av fiskevårdsavgift enligt villkor 18 i Gränsälvskommissionens tillstånd har bolaget uppgett att något utestående anspråk på avgift enligt aktuellt villkor inte föreligger.
Vad avser finska parter specifikt har bolaget tillagt följande. Varken Gränsälvsöverenskommelsen eller Esbokonventionen innehåller några regler som innebär att internationella anspråk ska behandlas på annat sätt vilket innebär att samtliga anspråk på ersättning som har sin grund i ansökt verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken inte lagligen kan tas upp till prövning inom ramen för förevarande mål och därför ska avvisas. Eventuella krav på ersättning för ansökt vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken kan däremot tas upp till prövning inom ramen för förevarande mål. Vid

en genomgång av anförda ersättningsanspråk har KIAB emellertid inte kunnat identifiera något anspråk som har sin grund i den ansökta vattenverksamheten enligt 11 kap. miljöbalken. Ersättningsanspråken från finska parter grundas på omständigheter som buller, damning och utsläpp till vatten (i första hand till Muonio älv) vilka samtliga enligt bolagets uppfattning utgör konsekvenser av den miljöfarliga verksamheten enligt 9 kap. miljöbalken. Detta gäller även de ersättningsanspråk som har framställts av renbeteslag/samebyar på den finska sidan av gränsen. Bolaget kan inte se att det finns något stöd för påståendena om att nuvarande och ansökt verksamhet skulle ha medfört och/eller kommer att medföra några påtagliga störningar på renskötseln i Finland. Sammantaget kan bolaget inte se annat än att samtliga framställda ersättningskrav från finska parter avser störningar till följd av den ansökta verksamheten enligt 9 kap. miljöbalken vilket innebär att kraven ska avvisas. För det fallet att berörda intressenter vill driva kraven är de hänvisade till att väcka en särskild talan enligt 32 kap. miljöbalken. Om mark- och miljödomstolen trots allt skulle finna att något/några av anförda anspråk är att uppfatta som krav på ersättning till följd av ansökt vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken, yrkar KIAB att kraven ska ogillas på den grunden att något samband mellan uppgivna förväntade skador och ansökt vattenverksamhet inte har visats eller gjorts sannolikt.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Av 31 kap. 16 § miljöbalken följer bl.a. att den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. (vattenverksamhet) miljöbalken vidtar en åtgärd som skadar annans egendom ska betala ersättning för vad som skadas, om inte annat är särskilt föreskrivet. Ersättning ska betalas endast för skador som kvarstår, sedan förebyggande eller avhjälpande åtgärder har utförts av tillståndshavaren. I fråga om miljöfarlig verksamhet finns inte någon motsvarande rätt till ersättning utan där är skadelidande part hänvisad till att enligt 32 kap. miljöbalken väcka talan gentemot den som bedriver eller låter bedriva den skadegörande verksamheten.

Mark- och miljödomstolen delar bolagets bedömning att det absoluta flertalet av de yrkanden som framställts avser påverkan från miljöfarlig verksamhet, vilket innebär att dessa inte kan prövas inom ramen för aktuellt mål.

Det finns dock några yrkanden som domstolen bedömer avser påverkan av vatten-verksamhet. M.K. har framställt ett ersättningsanspråk enligt 31 kap. 16 § miljöbalken och som hon slutligt bestämt sin talan yrkat ersättning om 1 850 000 kr avseende gruvans vattenverksamhet, nuvarande och utökad, som hon menar har skadat och skadar hennes fastighet, J. D och L.K. och
A.H. har uttryckt farhågor om att deras brunnar kan komma till skada.

Enligt domstolen visar dock inte utredningen i målet att den sökta vattenverksamheten, med bolagets åtaganden och föreskrivna villkor, kommer att medföra någon ersättningsgill skada utanför det av bolaget beräknade influensområdet för grundvattenavsänkning. I fråga om bortledningen av ytvatten anser domstolen att utredningen i målet visat att verksamheten med de begränsningar som föreskrivs inte kan komma att skada fisket. Någon fiskeavgift är därför inte aktuell. Om vattenverksamheten trots allt skulle leda till skador som domstolen inte har förutsett, får de skadelidande framställa anspråk på ersättning inom ramen för anmälan av oförutsedd skada.

Mark- och miljödomstolen anser att tiden för anmälan om oförutsedd skada bör bestämmas till fem år efter arbetstidens utgång, i enlighet med bolagets förslag, vilket innebär att sådan anmälan ska ges in till domstolen inom 15 år från det att domen vunnit laga kraft.

Verkställighet och ianspråktagande

Bolaget har yrkat om rätt att ta meddelat tillstånd i anspråk oberoende av eventuellt överklagande (verkställighetsförordnande), med undantag för de delar som avser verksamheten vid Sahavaara och Palotieva dagbrott (inklusive förberedande arbeten). Detta innebär att yrkandet om verkställighetsförordnande avser de delar som

gäller verksamheten vid Tapuli, anläggande och idrifttagande av flotationslinje, deponering av flotationssand i Navettamaa bergtäkt samt påbörjande av tillståndsgivna anläggningsåtgärder vid klarningsmagasin, sandmagasin, flotationscell och processvattendamm. Däremot omfattas inte någon verksamhet vid Sahavaara och Palotieva eller deponering av flotationssand i sandmagasinets flotationsdeponi. Som skäl anförs att brytningen i Tapuli från och med sommaren 2023 kommer in i ett område med högre svavelhalt varför flotationen behöver tas i drift för att inte riskera ett totalt produktionsstopp. Vidare anförs att anläggningsåtgärderna är omfattande och kräver mer än en barmarkssäsong för att färdigställas.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning. De irreversibla ingreppen som uppkommer med verkställighet består av följande delar. Utökande av klarningsmagasinet, vilket i sammanhanget får anses som ett obetydligt ianspråktagande av ny mark. Anläggande av dammar för flotationsdeponin, vilket sker inom befintligt verksamhetsområde, dvs. i redan ianspråktaget område vilket därmed utgör obetydlig påverkan. Deponering av flotationssand i bergtäkten Navettamaa, som idag är vattenfylld, varför påverkan får anses som ej betydande. Användningen av kemikalier inklusive xantater bedöms, som domstolen redogjort för ovan, medföra låga halter i processvattnet och är en reversibel process. Då de nya markanspråken är begränsade och de stora irreparabla ingreppen vid Sahavaara och Palotieva inte omfattas av verkställigheten anser mark- och miljödomstolen att miljöpåverkan blir begränsad. Mot bakgrund av den ökande svavelhalten i Tapulimalmen, att anläggningsåtgärderna kräver lång genomförandetid och då miljöpåverkan kan anses bli begränsad bedömer domstolen sammantaget att det finns övervägande skäl för att den ansökta verkställigheten bör beviljas.

Som förutsättning för verkställigheten gäller att bolaget ska ställa erforderlig säkerhet i enlighet med vad som framgår under avsnittet *Ekonomisk säkerhet* ovan. I fråga om de delar som avser vattenverksamhet ska ställas sådan säkerhet som föreskrivs i 22 kap. 28 § första stycket miljöbalken i enlighet med vad som framgår av domslutet.

Såsom bolagets ansökan och yrkanden är utformade och får förstås innebär ansökan att bolaget söker tillstånd till befintlig verksamhet, inklusive anläggningar, och utökad verksamhet både såvitt avser den miljöfarliga verksamheten och vattenverksamheten. Detta nya tillstånd ersätter således det gällande tillståndet som dåvarande Finsk-svenska gränsälvskommissionen (GÄK) genom beslut i mål nr M 11/09 meddelade den 20 augusti 2010, med stöd av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland. Någon rättslig reglering om när ett nytt tillstånd ska börja gälla framför ett tidigare tillstånd saknas. Enligt praxis anses dock ett tidigare tillstånd upphöra när det nya tillståndet tas i anspråk (jfr bl.a. Mark- och miljööverdomstolens dom den 27 juni 2014 i mål M 7429-13).

Enligt mark- och miljödomstolen innebär detta att om bolaget nyttjar förordnandet om verkställighet innebär det att bolaget tar hela det nu meddelade tillståndet i anspråk samtidigt som det befintliga tillståndet upphör att gälla. Detta betyder att samtliga villkor i det nu meddelade tillståndet gäller fullt ut. För det fall denna dom inte vinner laga kraft gäller dock GÄK:s tillstånd alltjämt.

Rättegångskostnader

M.K. har begärt ersättning för rättegångskostnader för sin inställelse vid huvudförhandlingen med 2 750 kr.

M.F., företrädare för Finlands Naturskyddsförbund, Lapplands distrikt, har be- gärt ersättning för rättegångskostnader med 900 euro för närvaro vid huvudförhandlingen, 240 euro för resa med bil till och från huvudförhandlingen samt 3 570 kr för logi.

Gabna sameby har begärt ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 738 742 kr. Av beloppet avser 525 480 kr ombudsarvode, 32 302 kr utlägg för ombud, 56 000 kr utebliven arbetsinkomst för ställföreträdare för samebyn i samband med huvudförhandlingen, 112 000 kr ställföreträdares arbete och 12 960 kr milersättning för ställföreträdare för samebyn i samband med huvudförhandlingen.

Bolaget har i fråga om M.K.s och M.F.s yrkanden om ersättning uppgett att bolaget överlåter till mark- och miljödomstolen att bedöma rätten till er- sättning och yrkade belopp. I fråga om Gabna samebys yrkande har bolaget konsta- terat att det i kostnadsräkningen inte påstås att uppgivna kostnader skulle vara hänförliga till den del av målet som avser tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken. Bolaget kan inte heller för egen del se att någon del av kostnaderna kan knytas till vattenverksamhet och bestrider därför samebyns yrkande om ersättning för rättegångskostnader i dess helhet.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Av 25 kap. 1 § miljöbalken följer att i mål om utövande av miljöfarlig verksamhet gäller inte rättegångsbalken i fråga om rättegångskostnader. Innebörden av detta är att sakägarna inte ska ha någon rätt till ersättning för rättegångskostnader i ansökningsmål om miljöfarlig verksamhet. I ansökningsmål om vattenverksamhet ska sökanden däremot, enligt huvudregeln i 25 kap. 2 § miljöbalken, svara för såväl sina egna som motpartens kostnader vid mark- och miljödomstolen. Detta gäller under förutsättning att motparten är att betrakta som sakägare. Genom Högsta domstolens avgörande i NJA 2004 s. 590 har slagits fast att sakägare är den, som berörs av en planerad vattenverksamhet på ett sådant sätt att han eller hon kan tillfogas skada eller utsättas för annan olägenhet och att risken inte anses vara enbart teoretisk eller helt obetydlig. Om ett ansökningsmål rör tillstånd till både miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet gäller rätten till ersättning för rättegångskostnader endast den del som avser vattenverksamhet (se Mark- och miljööverdomstolens avgörande, MÖD 2010:39). Av 25 kap. 2 § första stycket 2 p. miljöbalken framgår vidare att en organisation som avses i 16 kap. 13 § inte ska ha rätt att få ersättning för rättegångskostnader.

Vilka kostnader som är ersättningsgilla framgår av 18 kap. 8 § rättegångsbalken (RB). Enligt 18 kap. 8 § RB ska ersättning för rättegångskostnad fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till om-

bud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning ska enligt samma lagrum också utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. Bestämmelsen i 18 kap. 8 § RB innebär att en kostnad, i den mån den inte är medgiven av motparten, inte kan ersättas utan att den anses skälig med hänsyn till vad den avser.

I fråga om M.K. konstaterar mark- och miljödomstolen att hon är ägare till fastigheten J, genom vilken Aareajoki rinner. Fastigheten kan därmed påverkas av minskade flöden i Aareajoki och M.K. ska därför betraktas som vattenrättslig sakägare. Det kan konstateras att M.K.s talan i målet har avsett såväl vattenverksamhet som miljöfarlig verksamhet. Bolaget har överlämnat till domstolen att avgöra skäligheten i M.K.s ersättningsyrkanden. Mot denna bakgrund bedömer mark- och miljödomstolen att M.K. bör tillerkännas ersättning för rättegångskostnader för den del av hennes talan som rör vattenverksamhet, vari alltså inte får ingå frågor om miljöfarlig verksamhet som t.ex. utsläpp till vatten. Ersättningen bör skäligen bestämmas till 2 000 kr. På beloppet utgår ränta enligt lag.

M.F. har närvarat vid huvudförhandlingen i egenskap av företrädare för Fin-lands Naturskyddsförbunds Lapplands distrikt, vilken är en sådan miljöorganisation som har talerätt enligt 16 kap. 13 § miljöbalken, och får anses ha begärt ersättning för sin inställelse för föreningens räkning. Av 25 kap. 2 § första stycket 2 p. miljöbalken framgår att en sådan organisation inte ska ha rätt att få ersättning för rättegångskostnader. Föreningen äger såvitt känt inte heller någon fastighet som riskerar att påverkas genom den ansökta vattenverksamheten (bortledningen av ytvatten eller grundvattensänkningar) och har därmed inte heller en sådan ställning som sakägare som skulle kunna kvalificera för rätt till ersättning. M.F.s ersättningsyr- kande i egenskap av företrädare för Finlands Naturskyddsförbunds Lapplands distrikt, ska därför avslås i sin helhet.

Den fråga som berör Gabna sameby och som samebyn koncentrerat hela sin talan på är följdverksamheten i form av transporter. Bolaget har bestritt samebyns yrkande om rättegångskostnader. Mark- och miljödomstolen konstaterar att följdverksamheten i form av malmtransporter, för Gabna samebys del från Junosuando till Pitkäjärvi och vidare till Narvik, inte i någon del kan anses avse vattenverksamhet. Samebyns yrkande om rättegångskostnader ska därför avslås i sin helhet.

Prövningsavgift

Den 14 augusti 2019 beslutade mark- och miljödomstolen att Kaunis Iron AB skulle betala en prövningsavgift om 400 000 kr enligt förordningen (1998:940) om prövning och tillsyn enligt miljöbalken. Det kan noteras att bolaget i samband med huvudförhandlingen medgett den prövningsavgift som bestämts. Domstolen finner inte skäl att ändra den tidigare beslutade avgiften.

Övriga yrkanden

I den mån som yrkanden framställda av fastighetsägare och andra motstående intressen inte har tillgodosetts eller särskilt bemötts genom vad mark- och miljödomstolen beslutat eller sökanden i övrigt medgett finner domstolen inte att det föreligger skäl att bifalla dessa yrkanden.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DELDOM

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 4 (MMD-01)

Överklagande senast den 22 december 2022.

Emma Önneby

Camilla Wolf-Watz

Carl-Philip Jönsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Emma Önneby, ordförande, och tekniska råden Camilla Wolf-Watz och Carl-Philip Jönsson samt de särskilda ledamöterna Bo Sundström och Richard Holmgren.